ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם (משיחת י״א שבט תשכ״ח).

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו׳ ועל ידי זה יזכור את ה׳ הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ב"ה יום שני יו"ד שבט ה'תשע"ג

רישום כמנויים ל"דבר מלכות"

לכל הרוצים והמעוניינים

שלום וברכה!

בתקופה הקרובה תחל התארגנות שונה בהפצת ה"דבר מלכות"

כל המעוניין ב"דבר מלכות" יירשם באתר
www.dvarmalchus.org/Register.aspx

או ישלח אימייל ל: Israel@DvarMalchus.org

וימלא את הפרטים הנחוצים

כל המעוניין לקבל לביתו חוברת "דבר מלכות" בודדת מידי שבוע יחוייב ב - 25 ש"ח לחודש.

כל המעוניין לקבל כמויות גדולות כפי שהיה עד עכשיו (על ידי העיתון ידיעות אחרונות כרגיל) יצטרך להזמין לפחות 5 חוברות "דבר מלכות" לשבוע כאשר העלות החדשית לכל חוברת תהיה 10 ש"ח לחודש.

נא לשים לב: כרגע עד שיתבהר המצב הרי משלוחים הביתה הם רק לחוברת אחת (אלא אם רוצים כמה משלוחים לאותה כתובת) ואילו האפשרות כמו שהייתה עד היום על ידי העיתון ידיעות אחרונות היא מ - 5 חוברות והלאה. וכמובן צריכים לציין ולסכם עם אותם חנויות שיסכימו לקבל עבורכם. ולשלוח לנו את הכתובת שלהם.

בשאר חלקי העולם נודיע ספציפית לכל מקום ומקום.

היות ואנו רק גוף בשר ודם ויכול להיות שתהיה תקופת הרצה שאיננו בטוחים שהכול יהיה כפי שצריך כך שאם תהיינה טעויות אנו מבקשים מראש את סליחתכם.

ב"ה יום שני יו"ד שבט ה'תשע"ג

שלום וברכה!

כדי לעודד את הלימוד והעיון ב"דבר מלכות"
הרי בקרוב נצא בעז"ה עם

פרסי עידוד ומלגות
מידי חודש בחודשו

לאלו שיירשמו כמנויים ויכתבו באופן רציני
על מה שמופיע ב"דבר מלכות".

המלגות יהיו על תורתו של הרבי בסכומים:

10,000 ₪

5,000 ₪

2,000 ₪

על שאר דברי התורה
יינתנו בעז"ה מלגות חדשיות בסכומים הבאים:

5,000 ₪

3,000 ₪

1,000 ₪

מעבר לכך תהיה הגרלה לכל המנויים בארץ ישראל על
3 כרטיסי טיסה לרבי.

כל האמור לעיל ייעשה רק לאחר בדיקה וכו' שתעמוד בחוקי המדינה
וכו' ועל כך תינתן בעז"ה ידיעה מאוחר יותר.

בהצלחה

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

קיב

גם זה המזמור נאמר בא"ב, בכל פסוק שני אותיות ובשני אחרונים שלש, ומספר על מדות טובות שיבור לו אדם והיאך יתן צדקה ושכרו שלא יצטרך לבריות:

א הַלְלוּיָהּ | אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד: ב גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר
יְשָׁרִים יְבֹרָךְ: ג הוֹן־וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים חַנּוּן
וְרַחוּם וְצַדִּיק: ה טוֹב־אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי־לְעוֹלָם לֹא־יִמּוֹט לְזֵכֶר
עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק: ז מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה: ח סָמוּךְ לִבּוֹ לֹא יִירָא
עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו: ט פִּזַּר | נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד:
י רָשָׁע יִרְאֶה | וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:

אגרות קודש

ב"ה, ח"י אדר א', תשי"ט
ברוקלין.

ועד כפר חב"ד

ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מפורים קטן בדבר פתיחת הדואר וכו'

ויהי רצון שימלא השי"ת משאלות לבבם בתוככי לבב כל ישראל לטובה בטוב הנראה והנגלה, אשר ישתמשו בהנ"ל לבשר ולקבל בשורות טובות בגשמיות וברוחניות גם יחד הן בענינים הכללים והן בענינים הפרטים אשר זה לזה מסייע ומוסיף,

וכיון שנמצאים אנו בימי חדש אדר ומאדר לאדר ומסמך גאולה לגאולה אדר לניסן, הנה מעקבתא דמשיחא יזכו כאו"א מאתנו בתכ"י לאתחלתא דגאולה וממנה ובעגלא דידן ותומ"י לתכלית הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו אשר אז יקוים ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה ועד לנחלה בלי מצרים.

בברכה לבשו"ט.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיא, קיב..... ה

ג) מאמר ד״ה זאת חוקת התורה
שבת פרשת כי תשא, כ׳ אדר, ה׳תשכ״ו ..... ז

ד) שיחת ש״פ תשא
פרשת פרה, כ׳ אדר, ה׳תשכ״ו ..... כ

ה) לקוטי שיחות – פרשת כי תשא
(בלה״ק) כרך יא ..... כז

ו) מתוך פניני לוי יצחק על התורה
לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לה

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה
ז״ל שניאורסאהן חוברת כג, תרגום מאידיש ..... לו

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת כי תשא ..... לח

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת כי תשא ..... לט

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי תשא ..... עג

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת כי תשא ..... עד

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת כי תשא ..... פג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פז

שיעורי רמב״ם – מהדורת חזק:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת כי תשא..... צ

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת כי תשא ..... קיג

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת כי תשא..... קכא

יז) נביאים וכתובים
מלכים א פרק ט , תהלים פרק עד ..... קכג

יח) משניות – מסכת בבא קמא
ביאור קהתי ..... קכה

יט) עין יעקב מסכת יומא..... קלג

כ) מסכת שבת עם ביאורים
מדף קמד עד דף קנ ..... קלה

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קסח

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קסח

כג) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... קע

כד) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קעד

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קעה

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קעו

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קעו

כח) ספר המאמרים קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעז

כט) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעח

ל) דברי ימי חיי אדמו״ר הזקן
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעט

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפ

לב) חומש לקריאה בציבור..... קפב

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת כי תשא ..... קצ

לד) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קצא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת כי־תשא, פרשת פרה, כ"ף אדר, ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גו' וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה וְגו'[1], וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל לוֹמַר מַה הַמִּצְוָה הַזֹּאת וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ, לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ חֵקָה, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדֻמָּה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדֻמָּה הִיא כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה[2], וְהַיְנוּ[3], שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, לֹא רַק הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת חֻקִּים, אֶלָּא גַּם הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת עֵדוּת וּמִשְׁפָּטִים, עִקַּר עִנְיָנָן הוּא שֶׁהֵן רְצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן חֵקָה חָקַקְתִּי גְּזֵרָה גָּזַרְתִּי[4]. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁזֶּה שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדֻמָּה הִיא כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה קָאֵי בְּעִקַּר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, מִכָּל־מָקוֹם, כְּיָן שֶׁבַּכָּתוּב נֶאֱמַר זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה עַצְמָהּ, הַיְנוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַמִּצְוֹת נִמְשָׁכוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הַבָּנָה וְהַשָּׂגָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת נִרְגָּשׁ שֶׁהֵם בְּחִינַת הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה[5], וְזֶהוּ הַפִּרּוּשׁ אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, הַיְנוּ, לֹא רַק שְׁלִילַת הִרְהוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לִגְרוֹעַ חַס־וְשָׁלוֹם בְּקִיּוּם הַמִּצְוָה בְּפֹעַל, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהִרְהוּר שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא הַהִשְׁתַּדְּלוּת לַעֲמֹד עַל הַבָּנַת וְהַשָּׂגַת הָעִנְיָן (אַף שֶׁגַּם בְּלָאו־הָכִי פְּשִׁיטָא שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה בְּפֹעַל), שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה, הִנֵּה גַּם עַל זֶה אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, הַיְנוּ, שֶׁלֹּא יוּכַל לַעֲמוֹד עַל הַבָּנַת וְהַשָּׂגַת הָעִנְיָן עַד תַּכְלִיתוֹ, לִהְיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהַבָּנָה[6].

ביאור בדרך אפשר

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גו' וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה וְגו'[1], וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל לוֹמַר מַה הַמִּצְוָה הַזֹּאת וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ, לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ חֵקָה, כלומר גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, שלא על־פי טעם ודעת אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ.

וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק השאלה הנשאלת במאמרי חסידות רבים על פי דיוק הלשון בפסוק בְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדֻמָּה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה, אף שלכאורה היה צריך לומר "זאת חוקת הפרה" אלא הטעם שנאמר "זאת חוקת התורה" הוא לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדֻמָּה הִיא לא מצווה פרטית בלבד אלא כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה[2], וְהַיְנוּ[3], שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בלי יוצא מן הכלל, לֹא רַק הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת חֻקִּים, כי אין להם טעם והסבר שכלי, אֶלָּא גַּם הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרָאוֹת עֵדוּת כי הם עדות ואות לעניין מסויים כמו השבת והחגים וּמִשְׁפָּטִים שהם מצוות שמובנות גם בשכל אנושי כמו כיבוד אב ואם ואיסור גניבה וגזילה, גם המצוות הללו עִקַּר עִנְיָנָן הוּא שֶׁהֵן רְצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל (כשם שבכוחות של נפש האדם כוח הרצון הוא עניין יותר נעלה ויותר עמוק בנפש מאשר כוח השכל, כך למעלה באלוקות, כביכול, הרצון העליון הוא למעלה מהמוחין שלמעלה), שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן האמור בפרה אדומה אבל לאמיתו של דבר נכון לגבי כל המצוות חֵקָה חָקַקְתִּי גְּזֵרָה גָּזַרְתִּי[4], היינו הרצון שלמעלה מהשכל.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁזֶּה שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדֻמָּה הִיא כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה קָאֵי בְּעִקַּר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, הציוויים לעשות או לא לעשות מִכָּל־מָקוֹם, כְּיָן שֶׁבַּכָּתוּב נֶאֱמַר זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה, בלשון שלא מתייחס רק למצוות הֲרֵי זֶה הפסוק "זאת חוקת התורה" קָאֵי מכוון גַּם עַל הַתּוֹרָה עַצְמָהּ, שבעצם גם התורה היא "חוקה" הַיְנוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר הַמִּצְוֹת נִמְשָׁכוֹת ובאות לידי ביטוי וגילוי בַּתּוֹרָה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הַבָּנָה וְהַשָּׂגָה שכלית, שהרי התורה נלמדת ומובנת באמצעות השכל צָרִיךְ לִהְיוֹת נִרְגָּשׁ במצוות גם כאשר לומדים אותן בתורה שֶׁהֵם בְּחִינַת הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה[5] והשכל, וְזֶהוּ הַפִּרּוּשׁ אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, אחרי המצווה של פרה אדומה, ולמעשה אחרי כל המצוות הַיְנוּ, שהכוונה היא לֹא רַק שְׁלִילַת הִרְהוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לִגְרוֹעַ חַס־וְשָׁלוֹם בְּקִיּוּם הַמִּצְוָה בְּפֹעַל, אֶלָּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהִרְהוּר במובן של ספק וערעור שֶׁכָּל עִנְיָנוֹ הוּא הַהִשְׁתַּדְּלוּת והמאמץ לַעֲמֹד עַל הַבָּנַת וְהַשָּׂגַת הָעִנְיָן (אַף שֶׁגַּם בְּלָאו־הָכִי פְּשִׁיטָא שֶׁמְּקַיֵּם אֶת הַמִּצְוָה בְּפֹעַל ובוודאי גם אם לא יידע ולא יבין את טעמי המצווה, עדיין יקיים את המצווה בפועל), שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה שענייניה הוא הבנה והשגה בשכל, הִנֵּה גַּם עַל זֶה אוֹמְרִים שֶׁאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, הַיְנוּ, שעם כל ההשתדלות והמאמץ, על האדם לדעת שֶׁלֹּא יוּכַל לַעֲמוֹד עַל הַבָּנַת וְהַשָּׂגַת הָעִנְיָן עַד תַּכְלִיתוֹ, לִהְיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהַבָּנָה[6] כי סוף סוף מדובר ברצון העליון, וכיון שהרצון הוא למעלה מהשכל, הרי גם כאשר הרצון ירד והתלבש בשכל התורה עדיין אי אפשר להבין ולהשיג אותו "עד תכליתו".

---

1) ר"פ חוקת (יט, ב). 2) ראה לקו"ת ר"פ חוקת (נו, א). 3) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1057. 4) תנחומא חוקת ג. שם ח. במדב"ר ר"פ חוקת. ועוד. 5) ראה גם תורת מנחם — ספר המאמרים תמוז ע' כג הערה 21. 6) ראה גם תניא אגה"ק סי"ט (קכח, א).

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּוִּיקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדוּמָה גוֹ׳ (שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר בתורה **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** ומכאן למדנו שבעצם כל ענייני התורה והמצוות הם למעלה מהשכל) **הוּא כְּדֵי לְטַהֵר מִי שֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, אֲבִי אֲבוֹת הַטֻּמְאָה**[7], כמבואר בהלכה בפרטיות לגבי הדרגות השונות בטומאה **שֶׁזּוֹהִי** טומאת המת **טֻמְאָה חֲמוּרָה בְּיוֹתֵר,** יותר מכל שאר הטומאות **וְכִדְאִיתָא** כפי שמובא **בַּמִּדְרָשׁ**[8] **עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה אוֹמֵר הַקָּבָּ״ה לְמֹשֶׁה, אוֹמֵר לוֹ טֻמְאָתוֹ וְטָהֳרָתוֹ,** כאשר הקדוש־ברוך־הוא מסר למשה רבנו את התורה, אמר לו על כל דבר ודבר כיצד הוא נטמא וכיצד אפשר לטהר אותו מטומאתו **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת אֶמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים,** בה נאמר האיסור על כהן להיטמא למת **אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם, אִם נִטְמָא זֶה,** אם אדם נטמא בטומאת מת **בְּמַה תְּהֵא טָהֳרָתוֹ. לֹא הֶשִׁיבוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** באותו זמן הקדוש־ברוך־הוא לא ענה למשה כיצד אפשר להיטהר מטומאת מת **נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה** מרוב צער. **כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה כוּ׳ זוֹ טָהֳרָתוֹ כוּ׳** של המת, **אָמַר**[9] **לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם, וְכִי טָהֳרָה הִיא** התפלא משה רבנו הכיצד הזאת אפר הפרה האדומה מטהרת מטומאת מת.? **אָמַר הַקָּבָּ״ה חֻקָּה הִיא כוּ׳** ללא הסבר הגיוני **דִּכְתִיב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** עד כאן דברי המדרש. **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיָן טָהֳרַת טֻמְאַת מֵת עַל־יְדֵי פָּרָה אֲדוּמָה דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה,** עליה נאמר בזוהר **דְּקַבִּילַת מִן שְׁמָאלָא**[10], שמקבלת (חיות והשפעה) מהשמאל (כמבואר בקבלה וחסידות שהספירות העליונות מתחלקות לשלושה ׳קוים׳ ימין, שמאל ואמצע לפי החלוקה הבאה: חח״נ (חכמה, חסד, נצח) בימין, בג״ה (בינה, גבורה, הוד) בשמאל, ודת״י (דעת, תפארת, יסוד) באמצע) והפרה האדומה שהחיות שלה היא מקו השמאל **הִיא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת בְּיוֹתֵר**[11], היינו שבגבורה גופא היא התגברות וקושי של מידת הדין בתוקף **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, עַל־יָדָהּ דַּוְקָא** אף שלכאורה היא דבר קשה ביותר והיפך החסד, בכל זאת דווקא על ידה **נַעֲשָׂה עִנְיָן טָהֳרַת טֻמְאַת מֵת.**

ב) וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל כ״ק אַדְמוּ״ר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ (שֶׁהַשָּׁנָה שנת תשכ״ו שבה נאמר המאמר **הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לַהִסְתַּלְּקוּת־הִלּוּלָא שֶׁלּוֹ** בי״ג ניסן תרכ״ו) **עַל הַפָּסוּק**[12] בפרשת השבוע, פרשת כי תשא, **וַיִּחַל מֹשֶׁה**[13], **דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[14] **מַהוּ וַיִּחַל מֹשֶׁה, (שֶׁבִּקֵּשׁ** משה מאת הקדוש־ברוך־הוא) **עֲשֵׂה אֶת הַמַּר מָתוֹק,** ולפי זה יש לפרש את המילה **וַיִּחַל לְשׁוֹן חִלּוּי (מְתִיקוּת**[15] בארמית), **כְּיַצַּד, כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְמָרָה, מַה כְּתִיב שָׁם וַיָּבֹאוּ מָרָתָה**[16], **הִתְחִיל מֹשֶׁה מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ** על המים המרים שהיו במרה **וְאָמַר, הַמַּיִם הַלָּלוּ לָמָּה נִבְרְאוּ, מַה הֲנָיָה** איזו הנאה ותועלת **יֵשׁ לָעוֹלָם בָּהֶן** ולשם מה ברא הקדוש־ברוך־הוא מים מרים? **אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה** למשה **לֹא תֹאמַר כֵּן.** אל תאמר שהמים המרים נבראו ללא כל תועלת וצורך **וְלֹא מַעֲשֵׂי יָדַי הֵן?** וכי אין המים הללו מעשי ידיי [=בתמיהה] והאם **יֵשׁ דָּבָר בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא**

ביאור בדרך אפשר

וְהִנֵּה כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּוִּיקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדוּמָה גוֹ׳ (שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה) הוּא כְּדֵי לְטַהֵר מִי שֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, אֲבִי אֲבוֹת הַטֻּמְאָה, שֶׁזּוֹהִי טֻמְאָה חֲמוּרָה בְּיוֹתֵר, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה אוֹמֵר הַקָּבָּ״ה לְמֹשֶׁה, אוֹמֵר לוֹ טֻמְאָתוֹ וְטָהֳרָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת אֶמוֹר אֶל הַכֹּהֲנִים, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם, אִם נִטְמָא זֶה, בְּמַה תְּהֵא טָהֳרָתוֹ. לֹא הֶשִׁיבוֹ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה כוּ׳ זוֹ טָהֳרָתוֹ כוּ׳, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם, וְכִי טָהֳרָה הִיא. אָמַר הַקָּבָּ״ה חֻקָּה הִיא כוּ׳ דִּכְתִיב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיָן טָהֳרַת טֻמְאַת מֵת עַל־יְדֵי פָּרָה אֲדוּמָה דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה, דְּקַבִּילַת מִן שְׁמָאלָא, הִיא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת בְּיוֹתֵר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, עַל־יָדָהּ דַּוְקָא נַעֲשָׂה עִנְיָן טָהֳרַת טֻמְאַת מֵת.

ב) וּלְהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַמְבֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל כ״ק אַדְמוּ״ר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ (שֶׁהַשָּׁנָה הִיא שְׁנַת הַמֵּאָה לַהִסְתַּלְּקוּת־הִלּוּלָא שֶׁלּוֹ) עַל הַפָּסוּק וַיִּחַל מֹשֶׁה, דְּאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ מַהוּ וַיִּחַל מֹשֶׁה, (שֶׁבִּקֵּשׁ עֲשֵׂה אֶת הַמַּר מָתוֹק, וַיִּחַל לְשׁוֹן חִלּוּי (מְתִיקוּת), כְּיַצַּד, כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְמָרָה, מַה כְּתִיב שָׁם וַיָּבֹאוּ מָרָתָה, הִתְחִיל מֹשֶׁה מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאָמַר, הַמַּיִם הַלָּלוּ לָמָּה נִבְרְאוּ, הֲנָיָה יֵשׁ לָעוֹלָם בָּהֶן. אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה לֹא תֹאמַר כֵּן. וְלֹא מַעֲשֵׂי יָדַי הֵן? יֵשׁ דָּבָר בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא

---

7) פרש״י חוקת כ, כב. וראה אהלות פ״ב מ״א. רמב״ם הל׳ טומאת מת פ״ג ה״א. 8) במדב״ר פי״ט, ד. תנחומא חוקת ו. קה״ר פ״ח, א (ה). 9) כ״ה בקה״ר שם. 10) זח״ג קפ, ב — הובא ונתבאר בלקו״ת חוקת נו, ג. 11) שם ס, ב. ובכ״מ. 12) פרשתנו (תשא) לב, יא. 13) נדפס לאח״ז באוה״ת פרשתנו (כרך ו) ס״ע א׳תתקצ ואילך. ע׳ ב״י ואילך. ע׳ ב״יד ואילך. וראה גם אוה״ת מסעי ע׳ א׳שעח ואילך. ד״ה ויבז בעיניו תרכ״ט (סה״מ תרכ״ט ע׳ פז ואילך). 14) שמו״ר פמ״ג, ג. 15) פי׳ מת״כ. 16) בשלח טו, כג.

ביאור בדרך אפשר

נִבְרָא לְצוֹרְךָ? אֶלָּא אֲנִי מְלַמֶּדְךָ הֵיאַךְ תְּהֵא אוֹמֵר מה צריכה להיות התגובה שלך כשאתה רואה מים מרים, אֱמוֹר כָּךְ, עליך להתפלל עֲשֵׂה אֶת הַמַּר מָתוֹק שהמים המרים ייהפכו להיות מים מתוקים. וּמִנַּיִן שֶׁלִּמְּדוֹ הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת אוֹמֵר כָּךְ, מהיכן למדנו שהקדוש־ברוך־הוא לימד את משה רבנו לבקש שהמים המרים יתהפכו למים מתוקים רְאֵה מַה כְּתִיב בתורה בהמשך לכך שהמים היו מרים וַיִּצְעַק משה אֶל ה׳ וַיּוֹרֵהוּ ה׳ עֵץ[17] וישלך אל המים וימתקו המים, וַיַּרְאֵהוּ אֵין כְּתִיב כָּאן אלא הכתוב מדייק ואומר וַיּוֹרֵהוּ, אֵין וַיּוֹרֵהוּ אֶלָּא לְשׁוֹן לִמּוּד והוראה היינו שבנוסף לכך שהקדוש־ברוך־הוא הראה למשה את העץ שימתיק את המים, היה כאן גם לימוד והוראה איך ומה לבקש כו׳. מאוחר יותר כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לַמִּדְבָּר וּבִקֵּשׁ הָאֵלֹקִים לְכַלּוֹתָן (בִּגְלַל חֵטְא הָעֵגֶל), אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, רִבּוֹנוֹ־שֶׁל־עוֹלָם, לֹא כָּךְ אָמַרְתָּ לִי בְּמָרָה הֱוֵי מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר עֲשֵׂה אֶת הַמַּר מָתוֹק, וְאַף עַכְשָׁו חלי הרחמן מִרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְתַעֲמִין מִרִירוּתָן שֶׁל הרחמן לְמִיתְקָא כו׳, מסופר בזוהר שכאשר רבי חייא רצה לעלות להיכלו (הרוחני בגן עדן) של רבי שמעון בר יוחאי, שמע קול המכריז ואומר: מי מכם אשר הפכו חושך לאור וטעם מר למתוק טרם בואם לכאן (בהיותם עדיין בעולם הזה), הם היכולים להיכנס אל ההיכל שלי שֶׁזֶּהוּ כָּל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה התוכן הרוחני הפנימי של עבודת ה׳ שֶׁנְּחְלֶקֶת בִּכְלָלוּת לִב׳ אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה, אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, הפיכת חושך לאור וְאִתְהַפְּכָא מְרִירוּ לְמִיתְקָא והפיכת מר למתוק.

וּבְאוּר הָעִנְיָן דַּהֲפִיכַת חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, חושך לאור, דְּהִנֵּה כְּתִיב בבריאת העולם וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה, שֶׁיּוֹם הוּא עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, וְלַיְלָה הוּא עִנְיַן הַחֹשֶׁךְ וְהַהֶעְלֵם. וְעִנְיָן זֶה של ״ויחל משה״, פעולתו ותפילתו של משה רבנו להפוך את המר למתוק יוּבָן בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר לְשׁוֹן הַזֹּהַר[20] (שֶׁהוּבָא בַּתַּנְיָא[21]) מָאן מִנְּכוֹן דִּי חֲשׁוֹכָא מְהַפְּכִין לִנְהוֹרָא וְטַעֲמִין מְרִירוּ לְמִיתְקָא כו׳, מסופר בזוהר שכאשר רבי חייא רצה לעלות להיכלו (הרוחני בגן עדן) של רבי שמעון בר יוחאי, שמע קול המכריז ואומר: מי מכם אשר הפכו חושך לאור וטעם מר למתוק טרם בואם לכאן (בהיותם עדיין בעולם הזה), הם היכולים להיכנס אל ההיכל שלי שֶׁזֶּהוּ כָּל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה התוכן הרוחני הפנימי של עבודת ה׳ שֶׁנְּחְלֶקֶת בִּכְלָלוּת לִב׳ אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה, אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, הפיכת חושך לאור וְאִתְהַפְּכָא מְרִירוּ לְמִיתְקָא והפיכת מר למתוק. וּבְאוּר הָעִנְיָן דַּהֲפִיכַת חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא[22], דְּהִנֵּה כְּתִיב[23] וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה, שֶׁיּוֹם הוּא עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, וְלַיְלָה הוּא עִנְיַן הַחֹשֶׁךְ וְהַהֶעְלֵם. וְעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת, וְגַם בְּעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת, שֶׁזֶּהוּ הַחִלּוּק בֵּין הַשֵּׁמוֹת הֲרָיָ׳ וֶאֱלֹקִים, שֶׁשֵּׁם הֲרָיָ׳ הוּא עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] שֶׁמֶשׁ וְהעלם, יֶשְׁנוֹ בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת, שבכל דרגה ודרגה ייתכן מצב שבו היא מאירה ומתגלית, וייתכן מצב שבו היא בחושך ובהעלם וְגַם בְּעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת, יש שמות שעניינם הוא אור וגילוי ויש שמות שעניינם הוא העלם והסתר שֶׁזֶּהוּ הַחִלּוּק ההבדל בֵּין הַשֵּׁמוֹת הֲרָיָ׳ וֶאֱלֹקִים, שֶׁשֵּׁם הֲרָיָ׳ הוּא עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] שֶׁמֶשׁ הֲרָיָ׳ והרי זֶה של אור וחושך, גילוי

ביאור בדרך אפשר

לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית (כַּמֵּזְכָּר בַּמַּאֲמָר שֶׁלִּפְנֵי־זֶה[19] שנאמר בפורים שנה זו, תשכ״ו).

ג) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר הנזכר של אדמו״ר הצמח־צדק, שֶׁעִנְיָן זֶה של ״ויחל משה״, פעולתו ותפילתו של משה רבנו להפוך את המר למתוק יוּבָן בְּהֶקְדֵּם בֵּאוּר לְשׁוֹן הַזֹּהַר[20] (שֶׁהוּבָא בַּתַּנְיָא[21]) מָאן מִנְּכוֹן דִּי חֲשׁוֹכָא מְהַפְּכִין לִנְהוֹרָא וְטַעֲמִין מְרִירוּ לְמִיתְקָא כו׳, מסופר בזוהר שכאשר רבי חייא רצה לעלות להיכלו (הרוחני בגן עדן) של רבי שמעון בר יוחאי, שמע קול המכריז ואומר: מי מכם אשר הפכו חושך לאור וטעם מר למתוק טרם בואם לכאן (בהיותם עדיין בעולם הזה), הם היכולים להיכנס אל ההיכל שלי שֶׁזֶּהוּ כָּל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה התוכן הרוחני הפנימי של עבודת ה׳ שֶׁנְּחְלֶקֶת בִּכְלָלוּת לִב׳ אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה, אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, הפיכת חושך לאור וְאִתְהַפְּכָא מְרִירוּ לְמִיתְקָא והפיכת מר למתוק.

וּבְאוּר הָעִנְיָן דַּהֲפִיכַת חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא[22], חושך לאור, דְּהִנֵּה כְּתִיב[23] בבריאת העולם וַיִּקְרָא אֱלֹקִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה, שֶׁיּוֹם הוּא עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, וְלַיְלָה הוּא עִנְיַן הַחֹשֶׁךְ וְהַהֶעְלֵם. וְעִנְיָן זֶה של אור וחושך, גילוי והעלם, יֶשְׁנוֹ בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת, שבכל דרגה ודרגה ייתכן מצב שבו היא מאירה ומתגלית, וייתכן מצב שבו היא בחושך ובהעלם וְגַם בְּעִנְיַן הַשֵּׁמוֹת, יש שמות שעניינם הוא אור וגילוי ויש שמות שעניינם הוא העלם והסתר שֶׁזֶּהוּ הַחִלּוּק ההבדל בֵּין הַשֵּׁמוֹת הֲרָיָ׳ וֶאֱלֹקִים, שֶׁשֵּׁם הֲרָיָ׳ הוּא עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] שֶׁמֶשׁ הֲרָיָ׳ והרי

---

17) שם, כה. 18) תהלים קו, כג. וראה גם שמו״ר שם, א. 19) רד״ה ויבז בעיניו גו׳ — דפורים שנה זו (סה״מ תשכ״ו ע׳ קלו). 20) ח״א ד, א. 21) פ״י. 22) ראה גם המשך תער״ב ח״ב ע׳ תתקפט ואילך. 23) בראשית א, ה. 24) תהלים פד, יב. וראה תניא שעהיוה״א פ״ד־ה.

ביאור בדרך אפשר

השמש היא סמל האור. **וְשֵׁם אֱלֹקִים, אֱלֹקִים לְשׁוֹן רַבִּים**[25], על שם העובדה שהאור האלוקי יורד למטה ומתחלק באופנים רבים ושונים של חיות, לכל נברא ונברא לפי עניינו המיוחד ולשם כך יש צורך בצמצום והעלם של האור **וֶאֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע**[26], **הוּא עִנְיַן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הָאוֹר**, והתלבשותו בעולם כפי שהוא מתנהל בדרכי הטבע, וכן מבואר שהטבע הוא לשון כיסוי והעלם כמו "טובעו בים סוף" **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[27] על בריאת העולם **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, אֱלֹקִים דָּיְיקָא**, הכתוב מדייק ומזכיר לעניין הבריאה את שם אלוקים ולא את שם הוי' **כֵּיוָן שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם הָיְתָה בְּאֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא** כך שהנבראים לא רואים ולא מרגישים את הבורא ועד כדי כך שהם טועים לחשוב שהם מציאות עצמאית.

וּבָזֶה לפי האמור לעיל שהבורא לא נראה וניכר בגלוי בעולמות ובנבראים **מְתֹרָץ** מיושבת השאלה על **מַה שֶּׁהַבְּרִיאָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם יֵשׁ מֵאַיִן**[28], דבר מלא־דבר **דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי דַּוְקָא הַקָּבָּ"ה הוּא הַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי**, מציאות אמיתית שקיימת באמת ונחשבת באמת **וְאִלּוּ הַנִּבְרָא אֵינוֹ** מציאות אמיתית עצמאית **אֶלָּא מַה שֶּׁנִּמְצָא** ונברא **מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ** המציאות של הבורא שקיים באמת (**דְּמֵאֲמִיתַּת הִמָּצְאוֹ נִמְצְאוּ כָּל הַנִּמְצָאִים**[29] שהרי המציאות האמיתית של הבורא היא המקור שממנו נבראו ונתהוו כל הנבראים הנמצאים וקיימים), **וְאִם כֵּן, לָמָּה יִקָּרֵא הַנִּבְרָא** שלאמיתו של דבר אין לו מציאות אמיתית **בְּשֵׁם יֵשׁ, וְהַבּוֹרֵא הַמְּהַוֶּה** שהוא המציאות האמיתית **בְּשֵׁם אַיִן** בעוד שלכאורה נכון יותר לקרוא לבורא "יש" ולנבראים "אין"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַבְּרִיאָה של עולמות ונבראים בעלי מציאות מוגדרת ומוגבלת **הִיא עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים דַּוְקָא, שֶׁהוּא עִנְיַן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא**, כי אילו האור האלוקי היה גלוי ונראה וניכר, הנבראים היו בטלים כלפיו מכל וכל ומאבדים את מציאותם לחלוטין וכדי שתהיה מציאות מוגדרת ומוגבלת, היה צורך בצמצום, העלם והסתר של האור האלוקי שמצד עצמו ובמקורו הוא אינסופי ולא מוגבל ולא מוגדר **וְלָכֵן נִקְרָא הַבּוֹרֵא בְּשֵׁם אַיִן** לא־דבר במשמעות של לא מציאות מוגדרת, **לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוּבָן וְאֵינוֹ מֻשָּׂג** בכלי ההבנה וההשגה של הנבראים המוגבלים, **וְעַד שֶׁאֵינוֹ מֻרְגָּשׁ** על־ידי הנבראים, והנבראים שבעולם הזה הגשמי לא מכירים ומרגישים שלאמיתו של דבר הם נבראו וחיים וקיימים רק בכוח הבורא, **שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיוֹת וְהוֹכָחוֹת שֶׁיֵּשׁ**[30] **בַּעַל־הַבַּיִת לְבִירָה זוֹ וְכוּ'** כפי שהיה אצל אברהם אבינו שחקר ודרש והתבונן עד שהכיר את בוראו והבין שיש 'בעל־הבית' ואדון לבריאה. **וּכְלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה** התוכן הכללי של עבודת ה' **הוּא לַהֲפֹךְ חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא**, חושך לאור, ותמורת שהעולם יחשיך ויעלים על האור האלוקי כתוצאה מצמצום והעלם שנובע משם אלוקים, ההעלם וההסתר יהפוך לאור **הַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה בָּעוֹלָם הַגִּלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ', שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** באמצעות גילוי האלוקות כך שהבורא יהיה ניכר ונרגש בנבראים בגילוי **יֻרְגַּשׁ שֶׁכָּל מְצִיאוּת הֲיֵשׁ** הנברא **הִיא** לאמתו של דבר **אֱלֹקוּת** והמציאות הגשמית היא לא מציאות אמיתית עצמאית.

אָמְנָם, לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ אֶפְשָׁר איך יכול האדם על ידי עבודתו להפוך חושך לאור **לַעֲשׂוֹת שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אוֹר אֱלֹקִי בָּעוֹלָם, בְּשָׁעָה שֶׁבְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הָיְתָה בְּאֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא** וכפי שהוסבר לעיל, הצמצום וההעלם של האור האלוקי הוא הדרך שבה התהווה עולם מוגדר ומוגבל?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁתַּכְלִית וּשְׁלֵמוּת הַבְּרִיאָה הִיא בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁבּוֹ נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, וּמִיַּד עם בריאתו **אָמַר לְכָל הַנִּבְרָאִים בּוֹאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי הֲוָיָ'**

---

25) ראה פרש"י וישלח לה, ז. תו"א וארא נו, ב. לקו"ת אמור לא, ג. סהמ"צ להצ"צ ה, ב. ועוד. 26) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. תניא שעהיוה"א רפ"ו. 27) בראשית א, א. 28) ראה תו"א לך לך יג, א. בשלח סא, סע"ד. לקו"ת פ' ראה יט, סע"ג. כו, ד. ובכ"מ. 29) רמב"ם ריש הל' יסוה"ת. 30) ראה ב"ר רפל"ט.

ביאור בדרך אפשר

עוֹשֵׂנוּ[31], **הַיְנוּ, שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן** החדיר בכל הנבראים את ההכרה שיש בורא לעולם וצריך לעבוד אותו, להשתחוות אליו ולהתבטל לפניו וכך **פָּעַל גִּלּוּי אֱלִקוּת בָּעוֹלָם, וּכְמוֹ כֵּן צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִפְעֹל גִּלּוּי אֱלִקוּת בָּעוֹלָם,** כפי שעשה אדם הראשון **וְהַכֹּחַ לְזֶה** הכוח שניתן לכל יהודי להחדיר את ההכרה באלוקות בנבראים ולהביא לגילוי אלוקות בעולם **הוּא מִצַּד נִשְׁמַת הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[32] **גֵּר הָוַיְ׳ נִשְׁמַת אָדָם,** והמשמעות הפנימית של המשל המדמה את נשמת האדם לנר היא **שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּשֵׁם גֵּר הָוַיְ׳, דִּכְשֵׁם שֶׁאוֹר הַנֵּר הַגַּשְׁמִי מֵאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ,** הגשמי, **כָּךְ גַּם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם** הרוחנית בעולם הזה **מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי שֵׁם הָוַיְ׳ לְמַטָּה לְהָאִיר אֶת חֶשְׁכַּת עוֹלָם הַזֶּה**[33] שלא יעלים ויסתיר על האור המהווה ומקיים אותו אלא האור האלוקי יהיה ניכר בו בגלוי. **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר,** לתוספת ביאור על כוחה המיוחד של הנשמה להאיר את חושך העולם **הִנֵּה כְּתִיב**[34] **כִּי אַתָּה נֵרִי הָוַיְ׳, וּכְתִיב**[35] בפסוק נוסף **כִּי נֵר מִצְוָה גוֹ׳** ותורה אור. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכְּדֵי שֶׁהָאָדָם יוּכַל לְהָאִיר אֶת חֶשְׁכַּת הָעוֹלָם עַל־יְדֵי גִּלּוּי אוֹר הָוַיְ׳ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ (נֵר הָוַיְ׳ נִשְׁמַת אָדָם),** כאשר האור האלוקי בנפשו מאיר בגלוי, גם האור האלוקי שנעלם בבריאה מתגלה ולשם כך **צְרִיכָה לִהְיוֹת נְתִינַת־כֹּחַ מִלְּמַעְלָה (וְהַקָּבָּ״ה עוֹזְרוֹ**[36] על־דרך דברי חכמינו ז״ל שכדי שהאדם יתגבר על יצרו הוא זקוק לעזר וסיוע מלמעלה), **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּאַתָּה נֵרִי הָוַיְ׳, וְכֹחַ זֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה** ש״הוי״ הוא המאיר את נשמתו של האדם להביא את אור הנשמה לידי גילוי ועל־ידי זה להביא לגילוי אלוקות בעולם **הוּא עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּנֵר מִצְוָה,** וזו הסיבה לכך שהמצוות נקראות בפסוק בשם ״נר״, כי מעשה המצוות הוא המביא לאדם את הכוח מלמעלה להביא גילוי אלוקות בנשמתו ובעולם **וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית עֲבוֹדַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, וְהַיְנוּ,** הפעולה של נשמות ישראל להאיר את חושך העולם היא באופן כזה **שֶׁמִּלְּמַעְלָה נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה,** וכאמור שאלמלא נתינת הכוח המיוחדת לזה מלמעלה, האדם לא היה מסוגל לעשות זאת **אֲבָל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא** הפיכת חושך לאור **בְּפֹעַל** שבעולם אכן יהיה ניכר ונרגש גילוי אלוקות **עוֹשִׂים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְהוּא עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת**[37], שהיא פעולה גשמית בעולם על ידי דברים גשמיים **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁמִּקְלִיפַּת נֹגַהּ,** הסטרא־אחרא, הצד האחר שאינו צד הקדושה נקרא ׳קליפה׳ כי הוא מכסה ומעלים על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה על הפרי שבתוכה. וב׳קליפות׳ עצמן יש חלוקה כללית בין קליפות טמאות לגמרי שאין בהן טוב כלל לקליפת נוגה שנקראת בשם שמשמעותו אור כי מעורב בה גם טוב וממנה הוא הקיום והחיות של הדברים הגשמיים שבהם הוא קיום המצוות **שֶׁהֵם כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים וּמֻתָּרִים שֶׁנַּעֲשֵׂית בָּהֶם הַמִּצְוָה הַמַּעֲשִׂית, כְּגוֹן קְלַף הַתְּפִלִּין** שהוא מעור בהמה טהורה שהקיום והחיות שלה הוא מקליפת נוגה **(וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּשְׂאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי** אמרו חכמינו ז״ל על הפסוק ״והיה לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה׳ בפיך״, **הוּקְשָׁה** הושוותה **כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לִתְפִלִּין**[38]),

ביאור בדרך אפשר

עוֹשֵׂנוּ[31], **הַיְנוּ, שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן פָּעַל גִּלּוּי אֱלִקוּת בָּעוֹלָם, וּכְמוֹ כֵּן צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לִפְעֹל גִּלּוּי אֱלִקוּת בָּעוֹלָם, וְהַכֹּחַ לְזֶה הוּא מִצַּד נִשְׁמַת הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[32] **גֵּר הָוַיְ׳ נִשְׁמַת אָדָם, שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּשֵׁם גֵּר הָוַיְ׳, דִּכְשֵׁם שֶׁאוֹר הַנֵּר הַגַּשְׁמִי מֵאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ, כָּךְ גַּם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי שֵׁם הָוַיְ׳ לְמַטָּה לְהָאִיר אֶת חֶשְׁכַּת עוֹלָם הַזֶּה**[33]. **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, הִנֵּה כְּתִיב**[34] **כִּי אַתָּה נֵרִי הָוַיְ׳, וּכְתִיב**[35] **כִּי נֵר מִצְוָה גוֹ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכְּדֵי שֶׁהָאָדָם יוּכַל לְהָאִיר אֶת חֶשְׁכַּת הָעוֹלָם עַל־יְדֵי גִּלּוּי אוֹר הָוַיְ׳ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ (נֵר הָוַיְ׳ נִשְׁמַת אָדָם), צְרִיכָה לִהְיוֹת נְתִינַת־כֹּחַ מִלְּמַעְלָה (וְהַקָּבָּ״ה עוֹזְרוֹ**[36]**), שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּאַתָּה נֵרִי הָוַיְ׳, וְכֹחַ זֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה הוּא עַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּנֵר מִצְוָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית עֲבוֹדַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, וְהַיְנוּ, שֶׁמִּלְּמַעְלָה נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה, אֲבָל הָעֲבוֹדָה דְּאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא בְּפֹעַל עוֹשִׂים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, וְהוּא עַל־יְדֵי כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת**[37]**, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁמִּקְלִיפַּת נֹגַהּ, שֶׁהֵם כָּל דְּבָרִים הַטְּהוֹרִים וּמֻתָּרִים שֶׁנַּעֲשֵׂית בָּהֶם הַמִּצְוָה הַמַּעֲשִׂית, כְּגוֹן קְלַף הַתְּפִלִּין (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בִּשְׂאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ לִתְפִלִּין**[38]**), כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ**

31) תהלים צה, ו. פרקי דר״א פי״א. זוהר ח״א רכא, ב. ח״ג ס״פ אמור. ועוד. 32) משלי כ, כז. 33) ראה גם לקו״ת ואתחנן ב, א. אוה״ת שם ע׳ מה. 34) שמואל־ב כב, כט. 35) משלי ו, כג. 36) ראה סוכה נב, ב. קדושין ל, ב. תניא רפי״ג. 37) ראה גם רמ״ז לזח״א שם — הובא באוה״ת תשא ע׳ ב׳ אלפים. 38) קידושין לה, א.

ביאור בדרך אפשר

כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[39] **לֹא הֻכְשַׁר לִמְלֶאכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא טְהוֹרִים וּמְתָרִים בְּפִיךָ**[40] ואין לעשות תפילין מעור בהמה טמאה שאסורה באכילה.

ד) וְעוֹד אֹפֶן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בנוסף על עניין ההפיכה מחושך לאור המבואר לעיל בהרחבה **הוּא עִנְיַן אִתְהַפְּכָא מְרִירוּ לְמִיתְקָא,** הפיכת מר למתוק, **הַיְינוּ, שֶׁהַמַּר יִתְהַפֵּךְ לְמָתוֹק, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה**[41]**, שֶׁעַל־יָדָהּ זְדוֹנוֹת שהם דבר מר נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת**[42] דבר מתוק, כפי שהולך ומבאר.

וּבֵאוּר עִנְיַן הֲפִיכַת הַמַּר לְמָתוֹק, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּתַּנְיָא[43] **מוּדַעַת זֹאת לַכֹּל, מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[44] **כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ** האדם את הקדוש־ברוך־הוא **עַל הַטּוֹבָה כוּ׳** כך חייב אדם לברך את ה׳ כאשר באה עליו, רחמנא ליצלן, היפך הטובה, **וּפִרְשׁוּ בַּגְּמָרָא**[45] **(שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה לְנֹסַח הַבְּרָכָה,** חכמינו ז״ל לא התכוונו לומר שנוסח הברכה על הטובה ועל היפך הטובה הוא שווה **שֶׁהֲרֵי עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר כוּ׳** ברכה בנוסח שונה („דיין האמת״), **אֶלָּא) לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה,** כוונת חכמינו ז״ל באמרם „כשם שמברך על הטובה...״ היא כשם שהברכה על הטובה נאמרת מתוך שמחה, כך הברכה על היפך הטובה צריכה להיאמר בשמחה כי גם את היפך הטוב, חס ושלום, צריך לקבל בשמחה **כְּמוֹ שִׂמְחַת הַטּוֹבָה הַנִּרְאֵית וְנִגְלִית, כִּי גַּם זוֹ לְטוֹבָה,** כי לאמיתו של דבר גם מה שנראה כעת היפך הטובה בעצם הוא לטובה **רַק שֶׁאֵינָהּ נִגְלִית וְנִרְאֵית לְעֵינֵי בָּשָׂר,** שבדבר זה הטובה לא נראית לעין הגשמית אלא היא נעלמת ומכוסה **כִּי** הטובה הטמונה בתוך היפך הטובה **הִיא מֵעֶלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֶלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא** על הכתוב „ברוך ה׳ אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם״ אמרו בזוהר: מעלמא דאתכסיא (עולם מכוסה) לעלמא דאתגליא (עולם גלוי). ומוסבר על כך בתורת החסידות כי כשם שבעולם הזה יש „ים״ שהוא עולם שהנבראים שבו מכוסים ויש „יבשה״ שהיא עולם שהנבראים שבו גלויים, על דרך זה למעלה, להבדיל, יש דרגות גבוהות שבגלל הרוממות שלהם הן נעלמות ומכוסות ונקראות „עלמא דאתכסייא״ ואילו האור האלוקי המצומצם שיורד ומתגלה לנבראים נקרא „עלמא דאתגלייא״ **שֶׁהוּא ו״ה מִשֵּׁם הֲוָיָ׳ בָּרוּךְ־הוּא,** שתי האותיות האחרונות של שם הוי׳ רומזות לדרגה יותר נמוכה באלוקות, בחינת „עלמא דאתגליא״ **וְעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** שהוא אור אלוקי יותר נעלה **הוּא י״ה** שתי האותיות הראשונות של שם הוי׳ הרומזות לאור אלוקי יותר נעלה **וְכוּ׳.**

אָמְנָם, עִנְיָן זֶה שהמר הופך למתוק הודות לעובדה שהאדם מקבל גם את היפך הטוב בשמחה **הוּא רַק בְּאֹפֶן שֶׁהָאָדָם מְקַבֵּל אֶת הַיִּסּוּרִים בְּשִׂמְחָה,** כאילו היו טוב גמור, **הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמִּתְבּוֹנֵן שֶׁשֹּׁרֶשׁ וּמְקוֹר עִנְיַן הַיִּסּוּרִים לְמַעְלָה** באלוקות **הוּא טוֹב הַגָּנוּז שֶׁבְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא,** וכיוון שב„עלמא דאתכסייא״ הכול מכוסה, הטוב גנוז ונסתר וגם כשהוא יורד למטה אין הטוב נראה, ובגלוי זהו ייסורים אך לאמיתו של דבר מדובר בטוב, ולא זו בלבד אלא שהטוב הנעלם והגנוז נעלה יותר מהטוב הגלוי, וכאשר האדם מתבונן במעלתו של הטוב הגנוז **אֲזַי מְקַבֵּל אֶת הַיִּסּוּרִים בְּשִׂמְחָה, אֲבָל** במצב הזה, כאשר הפיכת המר למתוק היא רק כתוצאה מההתבוננות במעלת הייסורים, הרי למרות שכתוצאה מכך האדם מקבל את הייסורים בשמחה, בכל זאת **לְמַטָּה בְּפֹעַל מַמָּשׁ לְעֵינֵי בָּשָׂר הֲרֵי זֶה הֵפֶךְ הַטּוֹב** ומדובר בייסורים קשים ומרים רחמנא־ליצלן. **אַךְ יֶשְׁנוֹ אֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר**[46] של קבלת ייסורים בשמחה, והוא **כַּמְבֹאָר בְּ׳אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳**[47] **שֶׁבֶּאֱמוּנָה זוֹ (שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה**[48]**, וְהַכֹּל טוֹב, רַק שֶׁאֵינוֹ מֵשֶׂג לְגָדְלוֹ וְרֹב טוּבוֹ** רק שמפני גודל וריבוי הטובה, האדם אינו יכול להבין ולהשיג את הטוב הנעלה

---

39) שבת כח, ב. 40) ראה תניא רפל״ז. 41) ראה גם המשך תער״ב ח״ג ע׳ א׳שטו ואילך. 42) יומא פו, ב. 43) פכ״ו. 44) משנה ברכות נד, א. 45) שם ס, ב. 46) ראה גם לקו״ש ח״א ע׳ 284 ואילך. 47) סימן יא. 48) ראה ב״ר פנ״א, ג. של״ה קו, ב.

ביאור בדרך אפשר

הזה) שהרי בשורש ומקור הדברים גם מה שבירידתו למטה נראה כייסורים, רחמנא ליצלן, הוא באמת טוב אלא שיש טוב שגם בירידתו למטה נראה טוב ויש טוב שירוד למטה כפי שהוא בדרגה העליונה למעלה וכיוון שבאותן דרגות עליונות הטוב שבו עדיין לא התגלה, הוא יורד למטה בלבוש של ייסורים והיפך הטוב. ובכוח האמונה הזו שבעצם גם מה שנראה היפך הטוב הוא טוב גמור **בֶּאֱמֶת נַעֲשֶׂה הַכֹּל טוֹב גַּם בְּגָלוּי,** (ובלשון רבנו הזקן בתניא -) **שֶׁבֶּאֱמוּנָה זוֹ שֶׁמַּאֲמִין שֶׁהָרַע הַנִּדְמֶה בְּגָלוּי, כָּל חִיּוּתוֹ הוּא מִטּוּב הָעֶלְיוֹן כּוֹ׳ הֲרֵי בֶּאֱמוּנָה זוֹ נִכְלָל וּמִתְעַלֶּה בֶּאֱמֶת הָרַע הַמְּדֻמֶּה בַּטּוֹב הָעֶלְיוֹן הַגָּנוּז. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּנָחוּם אִישׁ גַּם־זוֹ, שֶׁעַל כָּל דָּבָר הָיָה אוֹמֵר גַּם זוֹ לְטוֹבָה**[49]**, שֶׁגַּם עִנְיָן בִּלְתִּי רָצוּי נַעֲשֶׂה טוֹב מַמָּשׁ, כִּדְאִיתָא בִּגְמָרָא**[49]** שֶׁשָּׁלְחוּ עִמּוֹ אַרְגָּז מָלֵא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת לְהָבִיא דּוֹרוֹן לַקֵּיסָר, וּבִהְיוֹתוֹ בַּמָּלוֹן נָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת וּמִלְּאוּ אֶת הָאַרְגַּז בֶּעָפָר, וְקִבֵּל זֹאת בְּשִׂמְחָה בְּאָמְרוֹ גַּם זוֹ לְטוֹבָה, וְאַחַר־כָּךְ רָאוּ בְּפֹעַל וּבְגָלוּי שֶׁהָיָה זֶה לְטוֹבָה, שֶׁהֶעָפָר שֶׁהֵבִיא הָיָה יָקָר יוֹתֵר מֵהָאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְכַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[50]** שֶׁהָיָה מִתְבּוֹנֵן בֶּאֱמֶת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא הַטּוֹב, וְהֵבִיאוֹ לְמַעְלָה אֶל שָׁרְשׁוֹ, וְשָׁם הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הִשְׁתַּנּוּת כּוֹ׳, לְשַׁנּוֹת הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה בֶּאֱמֶת לְמַטָּה שֶׁהוּא טוֹב בְּגַשְׁמִיּוּת גם בגלוי לעין כל. אַךְ עִנְיָן זֶה דרגה זו של יכולת להפוך היפך הטוב לטוב גם לאחר שירד והתגלה כהיפך הטוב, על־ידי שינוי ההמשכה וההתגלות משורשה ומקורה אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי אִם לִיחִידֵי סְגוּלָה, כְּמוֹ נָחוּם אִישׁ גַּם־זוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כּוֹלֵל גַּם הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֲפִילוּ**[51]** שֶׁהָיָה מַחְשְׁבוֹתָם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ בכיוון מחשבה דומה לזה של נחום איש גם־זו (לְהִתְבּוֹנֵן בֶּאֱמֶת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא הַטּוֹב הגנוז), ההתבוננות לא הועילה לשינוי המצב בפועל הָיָה נִשְׁאָר (הַטּוֹב הָעֶלְיוֹן) לְמַעְלָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלָּה בְּלִי שֶׁיִּהְיֶה מֻשָּׂג כּוֹ׳ ובירידתו למטה נראה כהיפך הטוב. וְנִמְצָא, שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל אצל רוב בני אדם, למעט יחידי סגולה סֵדֶר הֲעֲבוֹדָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא רַק בְּאֹפֶן דִּלְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא טוֹב, אֲבָל לֹא בְּאֹפֶן שֶׁהָרַע נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁעַכְשָׁו אִי־אֶפְשָׁר שֶׁהַטּוֹב הַגָּנוּז יֻמְשַׁךְ בְּגִלּוּי בָּעוֹלָם הַזֶּה, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם לֹא נִזְדַּכֵּךְ עֲדַיִן,

ביאור בדרך אפשר

היו יכולים לכבוש אותה, ניסו את העפר הזה וכבשו אותה. נכנסו לבית הגנזים ומילאו את הארגז באבנים טובות ומרגליות ושלחו את נחום איש גם־זו בכבוד גדול, **וְכַמְּבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[50] בהסבר מעלתו המיוחדת של נחום איש גם־זו שבגללה היפך הטוב הפך להיות טוב גם בגלוי **שֶׁהָיָה מִתְבּוֹנֵן בֶּאֱמֶת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא הַטּוֹב, וְהֵבִיאוֹ לְמַעְלָה אֶל שָׁרְשׁוֹ, וְשָׁם הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הִשְׁתַּנּוּת כּוֹ׳,** באופן ההתגלות וההמשכה מהשורש והמקור **לְשַׁנּוֹת הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה בֶּאֱמֶת לְמַטָּה שֶׁהוּא טוֹב בְּגַשְׁמִיּוּת** גם בגלוי לעין כל. **אַךְ עִנְיָן זֶה** דרגה זו של יכולת להפוך היפך הטוב לטוב גם לאחר שירד והתגלה כהיפך הטוב, על־ידי שינוי ההמשכה וההתגלות משורשה ומקורה **אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי אִם לִיחִידֵי סְגוּלָה, כְּמוֹ נָחוּם אִישׁ גַּם־זוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כּוֹלֵל גַּם הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֲפִילוּ**[51] **שֶׁהָיָה מַחְשְׁבוֹתָם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ (לְהִתְבּוֹנֵן בֶּאֱמֶת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא הַטּוֹב) הָיָה נִשְׁאָר (הַטּוֹב הָעֶלְיוֹן) לְמַעְלָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלָּה בְּלִי שֶׁיִּהְיֶה מֻשָּׂג כּוֹ׳. וְנִמְצָא, שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל סֵדֶר הֲעֲבוֹדָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא רַק בְּאֹפֶן דִּלְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא טוֹב, אֲבָל לֹא בְּאֹפֶן שֶׁהָרַע נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ. וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, לְפִי שֶׁעַכְשָׁו אִי־אֶפְשָׁר שֶׁהַטּוֹב הַגָּנוּז יֻמְשַׁךְ בְּגִלּוּי בָּעוֹלָם הַזֶּה, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם לֹא נִזְדַּכֵּךְ עֲדַיִן,** וכעת עדיין

חול פשוט, אבל נחום איש גם־זו לא התעצב **וְקִבֵּל זֹאת בְּשִׂמְחָה בְּאָמְרוֹ גַּם זוֹ לְטוֹבָה, וְאַחַר־כָּךְ רָאוּ** כולם **בְּפֹעַל וּבְגָלוּי שֶׁהָיָה זֶה לְטוֹבָה, שֶׁהֶעָפָר שֶׁהֵבִיא הָיָה יָקָר יוֹתֵר מֵהָאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת,** כמסופר בגמרא שכאשר נחום איש גם־זו הביא למלך את הארגז וראו שהוא מלא עפר, רצה המלך להרוג את היהודים באמרו שהם לועגים לו. בא אליהו הנביא ונראה להם כאחד מהם ואמר להם: אולי עפר זה הוא מעפרו של אברהם אביהם שכאשר היה משליך עפר, היה החול הופך לחיצים ככתוב "ייתן כעפר חרבו ... כקש נידף קשתו". הייתה מדינה אחת שלא

---

49) תענית כא, א. 50) חוקת סב, א. 51) לקו"ת שם.

ביאור בדרך אפשר

אין בכוחו להכיל טוב נעלה כל־כך **וְרַק לֶעָתִיד־לָבֹא, כַּאֲשֶׁר יְקַיֵּם הַיּעוּד**[52] **אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ,** ואז העולם יהיה טהור ומזוכך ויהיה כלי ראוי לקליטת האור והגילוי הנעלה **אֲזַי גַּם הַטּוֹב הַגָּנוּז יֻמְשַׁךְ בְּגִלּוּי בָּעוֹלָם הַזֶּה** באופן שגם בגלוי, לעיני בשר, יהיה טוב גמור.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל[53] בגמרא **עַל הַפָּסוּק**[54] **בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, אַטּוּ הָאִידָּנָא לַאו אֶחָד הוּא?** וכי כעת איננו אחד, ומה פירוש הכתוב ש״ביום ההוא״, לעתיד לבוא, יהיה ה׳ אחד? ועונים: **לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה** הזמן הזה, זמן הגלות **הָעוֹלָם הַבָּא,** לעתיד לבוא, זמן הגאולה, **הָעוֹלָם הַזֶּה** כעת **עַל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רָעוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת,** כי אינה דומה הברכה על מה שנראה טוב בגלוי, למה שבגלוי נראה היפך הטוב. אבל **לָעוֹלָם הַבָּא כּוּלוֹ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, הַיְינוּ, שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה יֶשְׁנָן גַּם שְׁמוּעוֹת רָעוֹת** (**וְגַם כַּאֲשֶׁר מְקַבְּלִים בְּשִׂמְחָה וּמְבָרְכִים עֲלֵיהֶם, הֲרֵי** אף שהאדם מאמין שבעצם גם הדברים הלא טובים הם טוב, ואדרבה, מקורם יותר נעלה מהטוב הגלוי, בכל זאת **נֵסַח הַבְּרָכָה** על שמועות לא טובות **שׁוֹנֶה מִנֵּסַח הַבְּרָכָה עַל שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת**), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לָעוֹלָם הַבָּא יִהְיוּ אַךְ וְרַק שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת בְּפֹעַל וּבְגָלוּי שֶׁמְּבָרְכִים עֲלֵיהֶם הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב.** **וְהַיְינוּ,** **לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַבָּא** (**לֶעָתִיד־לָבֹא**) **יִהְיֶה גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳ דְּלְעֵילָא** (**הֲוָיָ׳ דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא**) **שֶׁבְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** [**כַּמּוּבָן גַּם מֵהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר רַז״ל הַנַּ״ל בְּפֵרוּשׁ וּשְׁמוֹ אֶחָד, לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, הָעוֹלָם הַזֶּה יִקָּרֵא בְּיוּ״ד הֵ״י וְנִקְרָא בְּיוּ״ד הֵ״י, שֶׁמִּצַּד זֶה הִנֵּה גַּם הָעִנְיָנִים דְּהֵפֶךְ הַטּוֹב מִתְהַפְּכִים לְטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה.**

וְכֵיוָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים דְּלְעֵתִיד־לָבֹא תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת[40], מובן, שֶׁהַהֲכָנָה לְקִיּוּם הַיּעוּד בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה הֲוָיָ׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, שֶׁיִּהְיֶה כּוּלוֹ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, הִיא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּדֶגְמַת זֶה, שֶׁהוּא עִנְיָן לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה,

ביאור בדרך אפשר

שונות, ובא הן בבחינת ״הוי׳ דלתתא״ (הוי׳ התחתון) והן בבחינת ״הוי׳ דלעילא״ הוי׳ העליון (**הֲוָיָ׳ דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא** שם הוי׳ כפי שהוא בבחינת ״עתיקא קדישא״, היא בחינת ״עתיק יומין״ שב״כתר״ שלמעלה מהספירות) **שֶׁבְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** הנעלה מ״עלמא דאתגליא״ ושם הוי׳ המאיר בו הוא ״הוי׳ דלעילא״ [**כַּמּוּבָן גַּם מֵהֶמְשֵׁךְ מַאֲמַר רַז״ל הַנַּ״ל** שלעתיד לבוא יהי׳ ״ה׳ אחד״ וגם ״שמו אחד״ **בְּפֵרוּשׁ וּשְׁמוֹ אֶחָד, לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה** זמן הגלות **הָעוֹלָם הַבָּא,** ימות המשיח, **הָעוֹלָם הַזֶּה** שם הוי׳ **נִכְתַּב בְּיוּ״ד הֵ״י וְנִקְרָא בְּאָלֶ״ף דָּלֶ״ת,** גם השמות הכתובים באותיות יו״ד־ה״א־וא״ו־ה״א נקראים א־ד־נ־י **אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כּוּלוֹ אֶחָד,** והקרי והכתיב יהיו שווים **נִכְתַּב בְּיוּ״ד הֵ״י וְנִקְרָא בְּיוּ״ד הֵ״י**], **שֶׁמִּצַּד זֶה** בגלל התגלות שם הוי׳ כפי שהוא ב״עלמא דאתכסיא״ (ובבחינת ״עתיק״) **הִנֵּה גַּם הָעִנְיָנִים דְּהֵפֶךְ הַטּוֹב** שהם טוב מכוסה ונעלם **מִתְהַפְּכִים לְטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה** וזו המשמעות הפנימית של הפיכת מר למתוק.

וְכֵיוָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים דְּלְעֵתִיד־לָבֹא תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל זְמַן מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת[40]**,** כי קיום המצוות בזמן הגלות הוא המביא וגורם המשכת אלוקות מלמעלה למטה אלא שכעת זה בהעלם והסתר ולעתיד לבוא יתגלה, וכיוון שמעשינו ועבודתנו כעת הם המביאים את הגילויים לעתיד לבוא **מוּבָן, שֶׁהַהֲכָנָה לְקִיּוּם הַיּעוּד בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה הֲוָיָ׳ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד, שֶׁיִּהְיֶה כּוּלוֹ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב,** ויאיר ויתגלה רק טוב הנראה והנגלה **הִיא עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּדֶגְמַת זֶה, שֶׁהוּא עִנְיָן לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה,** על־ידי כך שכאשר יש בזמן הזה ייסורים, רחמנא ליצלן, מקבלים אותם בשמחה כאילו היו טוב גלוי, וזאת

---

52) זכרי׳ יג, ב. 53) פסחים נ, א. 54) זכרי׳ יד, ט.

ביאור בדרך אפשר

עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא טוֹב (אַף שֶׁאֵין זֶה נִרְאֶה וְנִגְלֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים לְמַעֲמָד וּמַצָּב דִּלְעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּהְיֶה כּוּלּוֹ טוב באופן שהברכה עליו היא הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב בְּאֹפֶן הַנִּרְאֶה וְנִגְלֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[43] בְּפֵרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[55] שֶׁהַשְּׁמֵחִים בְּיִסּוּרִים עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב[56] אוֹמֵר וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ, שהכוונה בשבח זה, "כצאת השמש", היא שֶׁזּוֹכֶה מי שמקבל ייסורים בשמחה לְצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁהִיא יְצִיאַת חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ[57] שֶׁהִיא מְכֻסָּה בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, בזמן הזה וּלְעָתִיד תִּתְגַּלֶּה השמש מְכֻסּוּיָהּ, ותאיר לאין שיעור יותר מכפי שהיא מאירה כעת, והמשמעות הרוחנית של הדברים היא שֶׁאָז לעתיד לבוא יִתְגַּלֶּה עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא שכעת הוא מכוסה ונעלם והעולם לא יכול לקבל את אורו הגדול וְיִזְרַח וְיָאִיר בְּגִילּוּי כוּ', הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּלְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה, קבלת ייסורים בשמחה כעת בזמן הגלות, כאילו הם טוב, זוֹכִים שֶׁהַטּוֹב הנעלה, המכוסה והנעלם שֶׁמֶּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא יֶמְשַׁךְ וְיָאִיר בְּגִלּוּי לְמַטָּה וזו הפיכת מר למתוק בדרגה גבוהה ביותר.

ה) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּחַל מֹשֶׁה, (חילו, לשון מתיקות בארמית, כנ"ל) שֶׁעָשָׂה אֶת הַמַּר מָתוֹק, שֶׁהוּא עִנְיָן הפיכת טַעֲמִין מְרִירוּ לְמִיתְקָא, טעמים מרירים למתוק, שֶׁהַמַּר מִתְהַפֵּךְ לְמָתוֹק, וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּמָרָה, בימי משה רבנו, כאמור, שֶׁהַמַּיִם הַמָּרִים נִתְהַפְּכוּ וְנַעֲשׂוּ מְתוּקִים מַמָּשׁ, מתיקות גשמית בפועל כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] בתורה לאחר שמשה השליך לתוך המים את העץ כציווי ה' אזי וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם, והכוונה היא שֶׁהִמְתִּיק אוֹתָם כפשוטו לְמַטָּה מַמָּשׁ. וְהֶאָרָה מִבְּחִינָה זוֹ דְּמֹשֶׁה היינו הפיכת המר למתוק בפועל ממש בעולם הזה הָיְתָה גַּם אֵצֶל נָחוּם אִישׁ גַּם־זוּ[50], שגם אצלו העפר שהביא כדורון לקיסר נהפך להיות חיצים בפועל ממש אַךְ עִיקַּר הָעִנְיָן של הפיכת המר למתוק בפועל ובגלוי הוּא בְּמֹשֶׁה, כִּדְאִיתָא בִּגְמָרָא[58] מֹשֶׁה מִן הַתּוֹרָה מְנַיָּן, היכן מצינו בתורה רמז למשה רבנו, והגמרא עונה שהרמז הוא בפסוק ("לא ידון רוחי באדם") בְּשַׁגָּם הוּא בָּשָׂר, בְּשַׁגָּם בְּגִימַטְרִיָּא מֹשֶׁה, וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת גַּם זוֹ לְטוֹבָה ועניין "גם זו" מרומז במילה "בשגם" לְמַטָּה[59], שמ"גם זו לטובה" תהיה טובה בפועל שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַיְחַל מֹשֶׁה, שהתפלל כדי לפעול לְהַמְתִּיק מְרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בעקבות חטא העגל וּלְהָשִׁיב חֲמָתוֹ של הקדוש־ברוך־הוא מֵהַשְּׁחִית ולעורר את רחמיו על בני ישראל.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, התוכן הפנימי של הפיכת המר למתוק על־ידי משה רבנו הוא כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהַפִּיכַת הַמַּר לְמָתוֹק (שֶׁגַּם הָעִנְיָנִים דְּהֵיפֶךְ הַטּוֹב שבגלוי לעיני בשר הם דברים בלתי רצויים יִתְהַפְּכוּ לְטוֹב מַמָּשׁ) הוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ' דִּלְעֵילָא שם הוי' בדרגה העליונה (הֲוָיָ' דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא) כפי שהוא מאיר בבחינת "עתיק"), וְעִנְיָן זֶה של המשכה והתגלות של שם הוי' ממקור עליון שַׁיָּךְ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהִמְשִׁיךְ י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים (המפורטות בכתוב בהמשך פרשת כי־תשא אחרי "ויחל משה": "ה', ה' א־ל רחום וחנון, ארך אפים ורב חסד ואמת, נצר חסד לאלפים, נשא עון ופשע וחטאה ונקה") שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם[60], (כדברי הגמרא: "... אלמלא מקרא כתוב אי

ביאור בדרך אפשר

עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָרַע הוּא טוֹב (אַף שֶׁאֵין זֶה נִרְאֶה וְנִגְלֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים לְמַעֲמָד וּמַצָּב דִּלְעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּהְיֶה כּוּלּוֹ טוֹב וְהַמֵּטִיב בְּאֹפֶן הַנִּרְאֶה וְנִגְלֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא[43] בְּפֵרוּשׁ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[55] שֶׁהַשְּׁמֵחִים בְּיִסּוּרִים עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב[56] אוֹמֵר וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ, שֶׁזּוֹכֶה לְצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁהִיא יְצִיאַת חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ[57] שֶׁהִיא מְכֻסָּה בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּלְעָתִיד תִּתְגַּלֶּה מְכֻסּוּיָהּ, שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְיִזְרַח וְיָאִיר בְּגִילּוּי כוּ', הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּלְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה, זוֹכִים שֶׁהַטּוֹב שֶׁמֶּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא יֶמְשַׁךְ וְיָאִיר בְּגִלּוּי לְמַטָּה.

ה) וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב וַיִּחַל מֹשֶׁה, שֶׁעָשָׂה אֶת הַמַּר מָתוֹק, שֶׁהוּא עִנְיָן טַעֲמִין מְרִירוּ לְמִיתְקָא, שֶׁהַמַּר מִתְהַפֵּךְ לְמָתוֹק, וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּמָרָה, שֶׁהַמַּיִם הַמָּרִים נִתְהַפְּכוּ וְנַעֲשׂוּ מְתוּקִים מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם, שֶׁהִמְתִּיק אוֹתָם לְמַטָּה מַמָּשׁ. וְהֶאָרָה מִבְּחִינָה זוֹ דְּמֹשֶׁה הָיְתָה גַּם אֵצֶל נָחוּם אִישׁ גַּם־זוּ[50], אַךְ עִיקַּר הָעִנְיָן הוּא בְּמֹשֶׁה, כִּדְאִיתָא בִּגְמָרָא[58] מֹשֶׁה מִן הַתּוֹרָה מְנַיָּן, בְּשַׁגָּם הוּא בָּשָׂר, בְּשַׁגָּם בְּגִימַטְרִיָּא מֹשֶׁה, וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת גַּם זוֹ לְטוֹבָה לְמַטָּה[59], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַיְחַל מֹשֶׁה, לְהַמְתִּיק מְרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּלְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְּׁחִית. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהַפִּיכַת הַמַּר לְמָתוֹק (שֶׁגַּם הָעִנְיָנִים דְּהֵיפֶךְ הַטּוֹב יִתְהַפְּכוּ לְטוֹב מַמָּשׁ) הוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ' דִּלְעֵילָא (הֲוָיָ' דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא), וְעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהִמְשִׁיךְ י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁאֵינָן

55) שבת פח, ב. 56) ס' שופטים ה, לא. 57) ראה נדרים ח, ב. וראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא שם (ע' קסג). 58) חולין קלט, ב (ובפרש"י). 59) ראה ד"ה ויבז בעיניו תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ס"ע צ).

ביאור בדרך אפשר

אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הקדוש־ברוך־הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. ה׳ ה׳ - אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה. א־ל רחום וחנון - אמר רב יהודה ברית כרותה לי״ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר הנה אנכי כורת ברית״) **וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[61] על עניין זה של התגלות י״ג מדות הרחמים **שֶׁמֹּשֶׁה הִמְשִׁיךְ י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מֵעַתִּיקָא קַדִּישָׁא** בחינת ״עתיק״ שלמעלה מהספירות **לִזְעֵיר־אַנְפִּין,** פנים זעירות הן המידות העליונות (שביחס למוחין הגילוי שבמידות הוא בבחינת קטנות) **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא** להמשיך ולגלות אור עליון כל כך. **וְכַמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ פָּרָשַׁת וָאֵרָא**[62] **וּבַאֲרוּכָה בְּמַאֲמָרֵי הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳**[63] **(הַמְיַסְּדִים עַל הַמַּאֲמָר** הזה **בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳), בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב**[64] המביא את דברי ה׳ אל משה **וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי, וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם** וגו׳ **לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הֲוָיָ׳, שֶׁאַף שֶׁגַּם אֵצֶל הָאָבוֹת מָצִינוּ שֶׁהָיָ׳ גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳, מִכָּל־מָקוֹם,** הַגִּלּוּי של שם הוי׳ **לְהָאָבוֹת הָיָה רַק שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא,** בדרגה תחתונה של שם הוי׳ **וְעַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִמְשָׁךְ** מלמעלה למטה **וְנִתְגַּלָּה גַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא** בדרגה העליונה של שם הוי׳. **וְכֵיוָן שֶׁאֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא,** התגלות אלוקות מדרגה גבוהה ונעלית **הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה הִמְתִּיק אֶת הַמַּר** של המים המרים **בְּפֹעַל, שֶׁיִּהְיֶה רַק טוֹב בְּגִלּוּי.**

ביאור בדרך אפשר

חוֹזְרוֹת רֵיקָם[60]**, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[61] **שֶׁמֹּשֶׁה הִמְשִׁיךְ י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מֵעַתִּיקָא קַדִּישָׁא לִזְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא. וְכַמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ פָּרָשַׁת וָאֵרָא**[62] **וּבַאֲרוּכָה בְּמַאֲמָרֵי הַ״צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳**[63] **(הַמְיַסְּדִים עַל הַמַּאֲמָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳), בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב**[64] **יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי, וּשְׁמִי הֲוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם וְגוֹ׳ לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי הֲוָיָ׳, שֶׁאַף שֶׁגַּם אֵצֶל הָאָבוֹת מָצִינוּ שֶׁהָיָ׳ גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳, מִכָּל־מָקוֹם, הַגִּלּוּי לְהָאָבוֹת הָיָה רַק שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא, וְעַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִמְשָׁךְ וְנִתְגַּלָּה גַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא. וְכֵיוָן שֶׁאֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ הָיָה גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה הִמְתִּיק אֶת הַמַּר בְּפֹעַל, שֶׁיִּהְיֶה רַק טוֹב בְּגִלּוּי.**

ו) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר שֶׁל אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן (בַּבִּיכֹל כְּתַב־יָד[65] **שֶׁיָּצָא לָאַחֲרוֹנָה מִגָּלוּת לִגְאֻלָּה**[66]**) עַל הַפְּסוּק**[67] **הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִּרְעֶה וְגוֹ׳, וּמְבֹאָר שֶׁהַגִּידָה הוּא לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב נָהָר דְּנָגִיד וְנָפִיק כּוּ׳**[68]**, וְכֵן וּפִי יַגִּיד כּוּ׳**[69]**, וְזוֹהִי בַּקָּשַׁת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מֵהַקָּבָּ״ה שֶׁיַּמְשִׁיךְ לָהּ (הַגִּידָה לִי) אֶת הָאַהֲבָה שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי,** לשון עבר, **הַיְינוּ, שֶׁאוֹתָהּ הָאַהֲבָה שֶׁאָהֲבָה כְּבָר** הנפש **בִּהְיוֹתָהּ לְמַעְלָה קֹדֶם יְרִידָתָהּ לַגּוּף, יַגִּיד וְיַמְשִׁיךְ לָהּ גַּם עַתָּה בִּירִידָתָהּ בְּחֹמֶר הַגּוּף, וְהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת הָאוֹר הַגָּנוּז שֶׁל הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּנִשְׁמוֹת** למרות שחומר הגוף מטבעו מעלים ומסתיר על האור האלוקי **וְהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת הָאוֹר הַגָּנוּז שֶׁל הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** כמבואר בהרחבה בספר התניא שבתוך כל נשמה יש אהבה מסותרת שבדרך כלל היא לא באה לידי גילוי אבל היא קיימת תמיד (ובלשון רבנו הזקן

---

60) ר״ה יז, ב — הובא בפרש״י פרשתנו (תשא) לג, יט. 61) ח״ג קלח, א. 62) נו, ג. 63) ח״א ע׳ קמד. ח״ז ב׳תקנ ואילך. ועוד. 64) וארא ו, ג; ו. 65) ביכל* ישן מאד, כפי שנראה מצורת הנייר כו׳, ונכתב ע״י מעתיקים, בכת״י שדומה לכת״י אדמו״ר הזקן [כפי שסיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר שמדור לדור השתדלו המעתיקים שיהי׳ כתב־ידם דומה לכת״י של רבותינו נשיאינו (ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ״ב ע׳ 140. וש״נ)], ונכתב כנראה עוד לפני הדפסת התו״א והלקו״ת, כיון שיש בו גם מאמרים שנדפסו לאח״ז בלקו״ת. ויתכן שנכתב עוד בחיי אדמו״ר הזקן, או עכ״פ זמן קצר לאחרי הסתלקותו. 66) ביכל זה הי׳ עד עתה ברשותו של יהודי שלעת־עתה, בגלוי עכ״פ, אינו שומר תומ״צ, וכנראה שעוררו אותו לשלוח את הביכל לכאן. 67) שה״ש א, ז. 68) דניאל ז, י (בשינוי לשון). 69) תהלים נא, יז.

*) ביכל מס׳ 757 בספריית אגודת חסידי חב״ד. נדפס לאח״ז במאמרי אדה״ז תקס״ג ח״ב ע׳ תשלו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

בתניא פרק יח: ״אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו״) **וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁאַף שֶׁיֵּשְׁנָם עִנְיָנִים הַמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הָאוֹר הַגָּנוּז דְּהָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת** בתוך ליבו של כל אחד מישראל שהרי הנשמה מלובשת בגוף גשמי וחומרי, **מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה** ובא מן ההעלם וההסתר אל הגילוי **עַל־יְדֵי י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים [כַּמְּרֻמָּז בְּתֵבַת הַגִּידָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאוֹתִיּוֹת י״ג] שֶׁהֵם י״ג נַהֲרֵי אַפַּרְסְמוֹנָא דַּכְיָא**[70], מסופר בגמרא שרבי אלעזר בן פדת פנה לקדוש־ברוך־הוא בבקשה על כך שהוא סובל מאד בעולם הזה בעניות גדולה ואחרי דין־ודברים הקדוש־ברוך־הוא הבטיח לו שייתן לו בעולם הבא שלשה עשר נהרות של שמן אפרסמון זך] **וְהַיְנוּ, דִּכְשֶׁם שֶׁהַנָּהָר מְלַבֵּן וּמְזַכֵּךְ כָּל דָּבָר מְלֻכְלָךְ, וְשׁוֹטֵף אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַמְּעַכְּבִים כו׳**, ועל כן הוא מסמל טהרה וזיכוך **כְּמוֹ כֵן הָאֲרוֹת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הֵם הַמְלַבְּנִים וּמְזַכְּכִים קְלִפַּת הַלֵּב הֶעָרֵל וְנִפְתַּח הַסָּתוּם וְהַגָּנוּז כו׳** ולכן י״ג מידות הרחמים הם המגלים את האהבה המסותרת (וכן מבואר ב׳תורה אור׳ פרשת תרומה: ״תליסר נהרא דאפרסמונא דכיא שרומז לאור ההמשכה מי״ג תיקוני דיקנא״ שקשורים בענין י״ג מידות הרחמים). **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב** בהמשך ל״הגידה לי שאהבה נפשי״ **אֵיכָה תִּרְעֶה גוֹ׳, שֶׁזֶּהוּ נְתִינַת טַעַם** ונימוק **עַל הַבַּקָּשָׁה הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי** (שתוכנה הוא, כאמור, **שֶׁתִּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת**), **כִּי אִם לֹא תַּגִּיד**, ולא תהיה המשכה והתגלות של האהבה המסותרת **אֵיכָה תִּרְעֶה, כֵּיצַד יוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּרַעְיָתִי**[71] **(תִּרְעֶה) שֶׁפֵּרוּשׁוֹ** כדברי המדרש **פַּרְנָסָתִי**[72], **יִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם**[73], כי לימוד התורה והמצוות על ידי בני ישראל מביא לקדוש־ברוך־הוא פרנסה, כביכול **הַיְינוּ, שֶׁאִם לֹא תֵּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת,** אלא תישאר בהעלם והסתר **לֹא תּוּכַל לִהְיוֹת הַפַּרְנָסָה שֶׁל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל** שמתבצעת בכוחה של האהבה. **וְהַיְנוּ, שֶׁהַבַּקָּשָׁה שֶׁמְּבַקֶּשֶׁת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי (שֶׁתִּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת) הִיא לֹא בִּשְׁבִיל** תועלת שתהיה מזה לכנסת ישראל **עַצְמָהּ, אֶלָּא רַק בִּשְׁבִיל הַקָּבָּ״ה,** שתצמח לו מזה תועלת, כביכול, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּיִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.**

וּמְדַיֵּק אַדְמו״ר הַזָּקֵן בַּמַּאֲמָר, שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מַשְׁפִּילָה עַצְמָהּ בענווה **וְאוֹמֶרֶת אֲנִי אֵינִי כְּדַאי לְכָךְ**, אני עצמי, לטובתי, לא ראוייה לכך שהאהבה המסותרת תתגלה אצלי **אֲבָל בִּשְׁבִילְךָ** למען ה׳ **הַגִּידָה לִי גוֹ׳** ואתה ה׳ תגרום לי לגילוי והמשכת האהבה אליך. **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁלַּאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר יְכוֹלָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ בַּקָּשָׁה זוֹ בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ וּבִזְכוּת עַצְמָהּ (שֶׁהֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בָּנִים לַמָּקוֹם**[74]**)**, אֶלָּא שֶׁמַּשְׁפִּילָה אֶת עַצְמָהּ וּמְבַקֶּשֶׁת זֹאת בִּשְׁבִיל הַקָּבָּ״ה. וְעִנְיָן זֶה שֶׁהָאֲרוֹת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מְלַבְּנִים וּמְזַכְּכִים קְלִיפַּת הַלֵּב לִהְיוֹת הִתְגַּלּוּת אוֹר הַגָּנוּז שֶׁל הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת,** שהרי הסיבה לכך שאהבה זו לה׳ מסותרת בלב ולא באה לידי

ביאור בדרך אפשר

1 יִשְׂרָאֵל. וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁאַף שֶׁיֵּשְׁנָם עִנְיָנִים
2 הַמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הָאוֹר הַגָּנוּז דְּהָאַהֲבָה
3 הַמְסֻתֶּרֶת, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה עַל־יְדֵי י״ג
4 מִדּוֹת הָרַחֲמִים [כַּמְּרֻמָּז בְּתֵבַת הַגִּידָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאוֹתִיּוֹת
5 י״ג] שֶׁהֵם י״ג נַהֲרֵי אַפַּרְסְמוֹנָא דַּכְיָא[70], וְהַיְנוּ, דִּכְשֶׁם
6 שֶׁהַנָּהָר מְלַבֵּן וּמְזַכֵּךְ כָּל דָּבָר מְלֻכְלָךְ, וְשׁוֹטֵף אֶת כָּל
7 הַדְּבָרִים הַמְּעַכְּבִים כו׳, כְּמוֹ כֵן הָאֲרוֹת י״ג מִדּוֹת
8 הָרַחֲמִים הֵם הַמְלַבְּנִים וּמְזַכְּכִים קְלִפַּת הַלֵּב הֶעָרֵל
9 וְנִפְתַּח הַסָּתוּם וְהַגָּנוּז כו׳. וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב אֵיכָה תִּרְעֶה
10 גוֹ׳, שֶׁזֶּהוּ נְתִינַת טַעַם עַל הַבַּקָּשָׁה הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה
11 נַפְשִׁי (שֶׁתִּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת), כִּי אִם לֹא
12 תַּגִּיד, אֵיכָה תִּרְעֶה, כֵּיצַד יוּכַל לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּרַעְיָתִי[71]
13 (תִּרְעֶה) שֶׁפֵּרוּשׁוֹ פַּרְנָסָתִי[72], יִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם
14 שֶׁבַּשָּׁמַיִם[73], הַיְינוּ, שֶׁאִם לֹא תֵּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה
15 הַמְסֻתֶּרֶת, לֹא תּוּכַל לִהְיוֹת הַפַּרְנָסָה שֶׁל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם
16 שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְהַיְנוּ, שֶׁהַבַּקָּשָׁה
17 שֶׁמְּבַקֶּשֶׁת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הַגִּידָה לִי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
18 (שֶׁתִּמְשַׁךְ וְתִתְגַּלֶּה הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת) הִיא לֹא בִּשְׁבִיל
19 עַצְמָהּ, אֶלָּא רַק בִּשְׁבִיל הַקָּבָּ״ה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יוּכַל
20 לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּיִשְׂרָאֵל מְפַרְנְסִין לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם.
21 וּמְדַיֵּק אַדְמו״ר הַזָּקֵן בַּמַּאֲמָר, שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מַשְׁפִּילָה
22 עַצְמָהּ וְאוֹמֶרֶת אֲנִי אֵינִי כְּדַאי לְכָךְ, אֲבָל בִּשְׁבִילְךָ הַגִּידָה
23 לִי גוֹ׳. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁלַּאֲמִתּוֹ שֶׁל דָּבָר יְכוֹלָה כְּנֶסֶת
24 יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ בַּקָּשָׁה זוֹ בִּשְׁבִיל עַצְמָהּ וּבִזְכוּת עַצְמָהּ
25 (שֶׁהֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בָּנִים לַמָּקוֹם[74]), אֶלָּא שֶׁמַּשְׁפִּילָה
26 אֶת עַצְמָהּ וּמְבַקֶּשֶׁת זֹאת בִּשְׁבִיל הַקָּבָּ״ה. וְעִנְיָן זֶה
27 שֶׁהָאֲרוֹת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מְלַבְּנִים וּמְזַכְּכִים קְלִיפַּת
28 הַלֵּב לִהְיוֹת הִתְגַּלּוּת אוֹר הַגָּנוּז שֶׁל הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת,

29 בענווה **וּמְבַקֶּשֶׁת זֹאת בִּשְׁבִיל הַקָּבָּ״ה.**
30 **וְעִנְיָן זֶה שֶׁהָאֲרוֹת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מְלַבְּנִים וּמְזַכְּכִים**
31 **קְלִיפַּת הַלֵּב לִהְיוֹת הִתְגַּלּוּת אוֹר הַגָּנוּז שֶׁל הָאַהֲבָה**
32 **הַמְסֻתֶּרֶת,**

70) ראה תענית כה, א. זוהר חדש רות עו, סע״ג. תו״א תרומה פא, א. ועוד. 71) שה״ש א, ט. 72) שה״ש א, ט. (ו). 73) ראה זח״ג ז, ב. 74) אבות פ״ג מי״ד.

ביאור בדרך אפשר

גילוי היא מפני שהיא מכוסה בלב הגשמי והחומרי שמכסה עליה כמו קליפה המכסה על הפרי אבל כאשר הלב עובר ליבון וזיכוך שוב אינו מעלים ומסתיר, ועניין זה **קָשׁוּר עִם הַמְּבֹאָר לְעֵיל שֶׁעַל־יְדֵי י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מְהַפְּכִים מְרִירוּ לְמִיתְקָא, לִהְיוֹת רַק טוֹב בְּגָלוּי** וכשם שהטוב הגנוז שנראה כהיפך הטוב נהפך לטוב, כך הלב שהיה מעלים ומסתיר מתהפך ואינו מסתיר עוד.

ז) **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן דְּטָהֳרַת טֻמְאַת מֵת עַל־יְדֵי פָּרָה אֲדוּמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת בְּיוֹתֵר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּפָרָה אֲדוּמָה כְּתִיב וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, אֶל מֹשֶׁה דַּוְקָא, כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י לְעוֹלָם הִיא נִקְרֶאת עַל שְׁמְךָ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה כו׳. וְעַל־פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא שֶׁעַל־יָדוֹ נִמְשָׁכִים י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים לַהֲפֹךְ מְרִירוּ לְמִיתְקָא, מוּבָן שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַהֲפֹךְ גַּם אֶת הַגְּבוּרוֹת הַקָּשׁוֹת דְּפָרָה אֲדוּמָה וּלְהַמְתִּיקָם, עַד שֶׁעַל־יָדָם תּוּכַל לִהְיוֹת הַטָּהֳרָה דְּטֻמְאַת מֵת[75]. וְזֶהוּ גַּם שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא לְהַמְתִּיק אֶת מְרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַיְחַל מֹשֶׁה, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[76] בְּמָשָׁל דְּהָמָן רְשִׁיעָא כו׳ לְעוֹף שֶׁעָשָׂה קֵן עַל שְׂפַת הַיָּם וְכו׳, בָּא חֲבֵרוֹ כו׳ וְאָמַר לוֹ כו׳, כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה לְהָמָן הָרָשָׁע, אִי שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, אֲנִי אָמַרְתִּי לְהַשְׁמִידָם כִּבְיָכוֹל וְלֹא יָכֹלְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד, חַיֶּיךָ רֵישָׁךְ מִתּוֹרָם חֶלָף רֵישֵׁיהוֹן, דְּאִינוּן לְשֵׁיזָבָא וְאַתְּ לִצְלִיבָא, ראשך יורם ויוסר תמורת ראשיהם, שהם להצלה ואתה לצליבה, וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[19] שנאמר בהתוועדות פורים שנה זו, תשכ״ו, שֶׁחֲבֵירוֹ קָאֵי עַל זְעֵיר־אַנְפִּין המידות דְּתִקּוּן שֶׁהוּא חֲבֵירוֹ המקביל שֶׁל זְעֵיר־אַנְפִּין המידות דְּתֹהוּ (העולמות במתכונתם הנוכחית, עם ׳סדר השתלשלות׳ הדרגתי ומסודר ועשר ספירות שהאורות שלהם מלובשים בתוך כלים ראויים לקליטתם, נקראים ׳עולם התיקון׳. ל׳תיקון׳ קדם ׳עולם התוהו׳ בו היו אורות מרובים וכלים מועטים, מצב שגרם ל׳שבירת הכלים׳ ו׳נפילה׳ של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים שמחוץ לגבולות הקדושה. לכן, ׳תיקון׳ מסמל התלבשות בכלים, סדר והדרגה, ואילו ׳תוהו׳ מסמל אורות ללא מדידה והגבלה והתלבשות מסודרת), וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ חֲבֵירוֹ, זְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, המידות העליונות כפי של עולם האצילות אֲנִי אָמַרְתִּי לְהַשְׁמִידָם כִּבְיָכוֹל וְלֹא יָכֹלְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, הֵינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר פָּגְמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, שֶׁלָּכֵן בִּקֵּשׁ מֵת[75] שהיא בדוגמת ההפיכה ממרירות למתיקות.

וְזֶהוּ גַּם שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא לְהַמְתִּיק אֶת מְרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שכאשר היו במצב מר, לאחר חטא העגל, הפך את מצבם ממר למתוק **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַיְחַל מֹשֶׁה, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[76] בְּמָשָׁל דְּהָמָן רְשִׁיעָא כו׳** המדרש אומר שהמן הרשע דומה **לְעוֹף שֶׁעָשָׂה קֵן עַל שְׂפַת הַיָּם וְכו׳**, והים שטף את הקן שלו, אמר העוף: איני זז משם עד שיהיה הים יבשה והיבשה ים. מה עשה, נטל מים מן הים בפיו ושופך ביבשה ונטל עפר מן היבשה ומשליך לים. **בָּא חֲבֵרוֹ כו׳** ועמד על גביו **וְאָמַר לוֹ כו׳**, שהוא ביש מזל שהרי סוף סוף מה יכולתו **כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה לְהָמָן הָרָשָׁע, אִי שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, אֲנִי אָמַרְתִּי לְהַשְׁמִידָם כִּבְיָכוֹל וְלֹא יָכֹלְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד, חַיֶּיךָ רֵישָׁךְ מִתּוֹרָם חֶלָף רֵישֵׁיהוֹן, דְּאִינוּן לְשֵׁיזָבָא וְאַתְּ לִצְלִיבָא, וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[19] שֶׁחֲבֵירוֹ קָאֵי עַל זְעֵיר־אַנְפִּין דְּתִקּוּן שֶׁהוּא חֲבֵירוֹ שֶׁל זְעֵיר־אַנְפִּין דְּתֹהוּ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ חֲבֵירוֹ, זְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, אֲנִי אָמַרְתִּי לְהַשְׁמִידָם כִּבְיָכוֹל וְלֹא יָכֹלְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, הֵינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר פָּגְמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, שֶׁלָּכֵן בִּקֵּשׁ**

קָשׁוּר עִם הַמְּבֹאָר לְעֵיל שֶׁעַל־יְדֵי י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים מְהַפְּכִים מְרִירוּ לְמִיתְקָא, לִהְיוֹת רַק טוֹב בְּגָלוּי.

ז) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן דְּטָהֳרַת טֻמְאַת מֵת עַל־יְדֵי פָּרָה אֲדוּמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת קָשׁוֹת בְּיוֹתֵר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, בְּפָרָה אֲדוּמָה כְּתִיב וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, אֶל מֹשֶׁה דַּוְקָא, כְּפֵרוּשׁ רַשׁ״י לְעוֹלָם הִיא נִקְרֶאת עַל שְׁמְךָ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה כו׳. וְעַל־פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא שֶׁעַל־יָדוֹ נִמְשָׁכִים י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים לַהֲפֹךְ מְרִירוּ לְמִיתְקָא, מוּבָן שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַהֲפֹךְ גַּם אֶת הַגְּבוּרוֹת הַקָּשׁוֹת דְּפָרָה אֲדוּמָה וּלְהַמְתִּיקָם, עַד שֶׁעַל־יָדָם תּוּכַל לִהְיוֹת הַטָּהֳרָה דְּטֻמְאַת מֵת[75]. וְזֶהוּ גַּם שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא לְהַמְתִּיק אֶת מְרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַיְחַל מֹשֶׁה, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[76] בְּמָשָׁל דְּהָמָן רְשִׁיעָא כו׳ לְעוֹף שֶׁעָשָׂה קֵן עַל שְׂפַת הַיָּם וְכו׳, בָּא חֲבֵרוֹ כו׳ וְאָמַר לוֹ כו׳, כָּךְ אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה לְהָמָן הָרָשָׁע, אִי שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, אֲנִי אָמַרְתִּי לְהַשְׁמִידָם כִּבְיָכוֹל וְלֹא יָכֹלְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, וְאַתָּה אָמַרְתָּ לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד, חַיֶּיךָ רֵישָׁךְ מִתּוֹרָם חֶלָף רֵישֵׁיהוֹן, דְּאִינוּן לְשֵׁיזָבָא וְאַתְּ לִצְלִיבָא, וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל בַּמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[19] שֶׁחֲבֵירוֹ קָאֵי עַל זְעֵיר־אַנְפִּין דְּתִקּוּן שֶׁהוּא חֲבֵירוֹ שֶׁל זְעֵיר־אַנְפִּין דְּתֹהוּ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ חֲבֵירוֹ, זְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, אֲנִי אָמַרְתִּי לְהַשְׁמִידָם כִּבְיָכוֹל וְלֹא יָכֹלְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, הֵינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר פָּגְמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, שֶׁלָּכֵן בִּקֵּשׁ

---

75) ראה גם אוה״ת מסעי ע׳ א׳שצא. 76) אסת״ר פ״ז, יו״ד.

ביאור בדרך אפשר

לְהַשְׁמִידָם, מִכָּל־מָקוֹם לֹא הָיָה יָכוֹל כִּבְיָכוֹל, לְפִי שֶׁמֹּשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהִמְשִׁיךְ י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁעַל־יָדָם נִתְהַפֵּךְ מִמְּרִירוּ לְמִיתְקָא, לְהַמְתִּיק מְרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּלְהָעִיר, שֶׁאַף שֶׁנֶּאֱמַר בַּכָּתוּב לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ, לוּלֵי דָּיְיקָא, וּבְעִנְיַן לוּלֵי אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[77] עַל הַפָּסוּק[78] לוּלֵי אֱלֹקֵי אָבִי אֱלֹקֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לוּלֵי בָּא בִּזְכוּת אָבוֹת, וְגַם כָּאן אָמַר מֹשֶׁה זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ[79], מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה רַק בִּזְכוּת הָאָבוֹת, אֲבָל הָעִנְיָן בְּפֹעַל נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא[80].

ביאור בדרך אפשר

האדם והן למעלה, כביכול, שֶׁלָּכֵן בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִידָם, כי נהיה פגם במקור החיות שלהם מִכָּל־מָקוֹם לֹא הָיָה יָכוֹל כִּבְיָכוֹל, לְפִי שֶׁמֹּשֶׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהִמְשִׁיךְ י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁעַל־יָדָם נִתְהַפֵּךְ מִמְּרִירוּ לְמִיתְקָא, לְהַמְתִּיק מְרִירוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל כמבואר לעיל שאמיתת עניין הפיכת הרע לטוב והמר למתוק היא דווקא בכוחו של משה רבינו. וּלְהָעִיר, שֶׁאַף שֶׁנֶּאֱמַר בַּכָּתוּב לוּלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ, לוּלֵי דָּיְיקָא, הכתוב מדייק ואומר עניין זה, שללא תפילת משה לא היה חל השינוי במצבם של בני ישראל, דווקא בלשון ״לולי״ וּבְעִנְיַן לוּלֵי אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[77] עַל הַפָּסוּק[78] לוּלֵי אֱלֹקֵי אָבִי אֱלֹקֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לוּלֵי בָּא בִּזְכוּת אָבוֹת, וְגַם כָּאן אָמַר מֹשֶׁה בתפילתו ״ויחל משה״, זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ[79], ונמצא שהעניין נפעל בזכות האבות מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה רַק בִּזְכוּת הָאָבוֹת, אֲבָל הָעִנְיָן בְּפֹעַל נַעֲשָׂה ואמנם פעולת משה הייתה בזכות האבות עַל־יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא[80] כי דווקא משה בכוחו להפוך מר למתוק בפועל.

---

77) ב״ר פע״ד, יב. 78) ויצא לא, מב. 79) פרשתנו (תשא) לב, יג. 80) חסר סיום המאמר (המו״ל).

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד אדר א׳, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו פ״נ,

ובעת רצון יקרא על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע להמצטרך לו ולב״ב שיחיו.

וזכות התעסקותו במלאכתו מלאכת שמים חינוך על טהרת הקדש, המקרב את לבם של בני ישראל לאבינו שבשמים, תעמוד לו בכל האמור,

וכציווי תורתנו הק׳ תורת חיים, דמעלין בקדש, בודאי יוסיף אומץ בזה, והרי זוהי גם כן דרישת והכרח השעה, דעקבתא דמשיחא, חשך כפול ומכופל דזמן הגלות, שזהו דורש הגברת האור והקדושה כמה פעמים ככה, המתבטא בפעולות איש הישראלי בכלל, ואלו אשר חוננו בכשרון החינוך ביחוד, לקרב לבם של המחונכים - על ידי אהבת ישראל, אהבת התורה ואהבת השם, וכידוע פתגם רבנו הזקן, שחד הן - להקב״ה תורתו ומצותיו, וככל שתגדל האהבה מתאים כהוראת התורה שדרכי׳ דרכי נועם ונתיבותי׳ שלום, הנה כמים הפנים לפנים מאחד לחבירו תתגלה גם האהבה מסותרת אשר ירושה היא לנו מאבותינו, כמבואר בספר תניא קדישא.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו״ט בכל האמור.

בס"ד. שיחת ש"פ תשא, פרשת פרה, כ"ף אדר, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. ידוע שביום הש"ק עולים ונכללים כל ימי השבוע, החל מיום ראשון, כמו בשבת בראשית, שבו נאמר[1] "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם". ובפרט ביום השבת לאחרי חצות, שזהו הזמן שנקרא "רעוא דכל רעוין"[2], שאז היא שלימות העלי'.

וענין זה שכל ימי השבוע עולים ונכללים ביום השבת, הוא לא רק בנוגע לענינים הקשורים עם ימי השבוע, אלא גם הענינים שבמשך השבוע הקשורים עם ימי החודש והשנה, גם הם עולים ונכללים ביום השבת.

ובהקדמה - שיש בזה ענין עמוק בתורת החסידות, מיוסד על ספרי קבלה[3]:

בכלל ידוע שהענינים שהם מצד ימי השבוע והענינים שהם מצד ימי החודש והשנה, הם שני ענינים שונים, הן בנוגע לעבודת האדם והן בנוגע להמשכות שמלמעלה, שלכאורה אינם שייכים זל"ז.

ולדוגמא: בנוגע ל"שיר של יום", "השיר שהיו הלוים אומרים במקדש"[4] בכל יום מימי השבוע (שקשור ונוגע להמשכות ועניני העבודה שהם מצד ימי השבוע) - אין נפק"מ אם זה יום חול או יום טוב ומועד. וכמו"כ בנוגע לענינים הקשורים לימי החודש והשנה, שהם המועדים שבכל חודש, שלכאורה אין להם שייכות לענינים הקשורים לימי השבוע.

אמנם, עם היותם שני ענינים שונים, מצינו שיש קשר ושייכות ביניהם:

כאשר פורים חל ביום השבת (לא פורים דפרזות, שאינו חל בשבת[5], אלא פורים דמוקפין, ט"ו באדר, שיכול לחול בשבת) - אין קורין את המגילה, מצד גזירה דרבה, שמא יטלנה וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירנה ד' אמות ברשות הרבים[6]. ולכאורה אינו מובן: איך דוחים קריאת המגילה בגלל גזירה? ומבאר רבינו הזקן בלקוטי תורה[7] - בנוגע לשופר ולולב, ומזה מובן גם בנוגע לקריאת המגילה (כדברי הגמרא[8] בענין שופר ולולב: "והיינו טעמא דמגילה") - שבשבת אין הכרח כ"כ ב(תקיעת שופר, נטילת לולב ו)קריאת המגילה, בגלל שהענינים שנמשכים ע"י מקרא מגילה, נמשכים מעצמם מצד ענין השבת, ולכן יכולים לדחות קריאת המגילה מצד גזירה דרבה.

ולכאורה אינו מובן: כיון שימי השבוע וימי החודש והשנה הם שני ענינים שונים - כיצד יכול יום השבת, ששייך לימי השבוע, להמשיך את הענינים של (שופר לולב ו)מקרא מגילה, ששייכים לימי החודש והשנה, יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר לחודש שנים עשר הוא חודש אדר?!

ועכצ"ל, שעם היותם שני ענינים שונים, יש להם קשר ושייכות זל"ז, ולכן פועלים זה על זה.

ומזה מובן, שהעלי' וההתכללות של ימי השבוע ביום השבת היא גם בנוגע לעניני המועדים ששייכים לימי החודש והשנה. ובנוגע לענינו - שביום הש"ק זה עולים ונכללים גם ימי הפורים שהיו בשבוע זה.

ב. ובענין זה יש מעלה נוספת בקביעות שנה זו - שפורים חל ביום ראשון בשבוע:

השיר של יום השייך ליום ראשון בשבוע הוא[4] - "לה' הארץ ומלואה וגו'"[9], לפי שביום ראשון דמעשה בראשית נבראה כל הבריאה, "השמים והארץ וכל צבאם"[1], כמבואר בפירוש רש"י[10] ש"כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב[11] את השמים לרבות תולדותיהם, ואת הארץ לרבות תולדותי'".

וכשם שבששת ימי בראשית היתה התהוות כל הבריאה ביום ראשון, אלא שהיתה בכללות, ובימים שלאח"ז

---

1) בראשית ב, א.
2) זח"ב פח, סע"ב. רנג, ב. וראה לקמן בסוף ההתוועדות.
3) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ב ע' 17. וש"נ.
4) תמיד בסופה.
5) ראה גם שיחת ש"פ תצוה; פורים תשכ"ו ס"ד; סס"ד (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 122; ע' 194).
6) מגילה ד, סע"ב.
7) דרושי ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ.
8) ר"ה רפ"ד (כט, ב).
9) תהלים כד, א. וראה ר"ה לא, רע"א. וש"נ.
10) בראשית א, יד.
11) שם, א.

באו פרטי הנבראים בפרטיות ובגילוי - כך גם בכל שבוע, כולל יום ראשון את כל ימי השבוע, וממנו נמשכים בפרטיות במשך כל ימי השבוע[12].

ומזה מובן, שכאשר פורים חל ביום ראשון, אזי נמשך הענין דפורים בכל ימי השבוע, כך שהשבוע כולו הוא ברוח ימי הפורים ("אַ פּורים'דיקע וואָך"), והיינו, שעניני הפורים שנמשכו בהתחלת השבוע בדרך כלל, באים ומתפרטים במשך ימי השבוע.

וכן הוא בנוגע לעלי' והשלימות של כל ימי השבוע שנעשית ביום השבת - שהעלי' והשלימות היא גם בנוגע לענין הפורים כפי שנמשך בכל ימי השבוע, כי, העלי' בשבת היא לפי אופן העבודה בששת ימי החול, כמארז"ל[13] "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", וכיון שה"טירחא" בימי השבוע היתה קשורה עם ימי הפורים, בודאי נכללים ועולים גם הם ב"אכילה" דיום השבת.

ג. ומזה מובן גם בנוגע לשיעור חומש דימים אלו - ע"פ תקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע ללימוד שיעורי חת"ת:

אע"פ שלימוד פרשה חומש בכל יום שייך לימי השבוע, הרי ע"פ האמור לעיל (ס"א) שהענינים של ימי השבוע קשורים גם עם הענינים של ימי החודש והשנה, מובן, שהפרשה הראשונה בפ' תשא שלמדו ביום ראשון בשבוע שייכת לכל הענינים שבו (לא רק לענינים שמצד יום השבוע), כולל גם לענין הפורים.

ולכל לראש - בנוגע להתחלת הפרשה: "כי תשא את ראש גו'", שזהו גם השם של הפרשה כולה, כל שבעת חלקי הפרשה שלומדים במשך כל ימי השבוע, שבכולם נמשך ענין הפורים שחל ביום ראשון בשבוע, שבו לומדים התחלת הפרשה.

ד. השייכות של התחלת הפרשה - "כי תשא את ראש גו'" - לימי הפורים היא:

נתבאר לעיל במאמר[14] דיוק לשון המדרש[15] "רישך מתורם חלף רישיהון, דאינון לשיזבא ואת לצליבא" (ראשך יורם ויוסר תחת ראשם, שהם יהיו להצלה ואתה לתלי'[16]) - שנוסף על כללות הענין שהמן נעשה החילוף דבנ"י, כמארז"ל[17] "כשזה קם זה נופל כו'", ישנו הדיוק ד"רישך .. חלף רישיהון" דוקא.

וזוהי השייכות דפורים ל"כי תשא את ראש בני ישראל" - שבפורים נעשה הענין דנשיאת ראש בנ"י, ש"רישיהון" של בנ"י נעשה במעמד ומצב של הרמה ועלי', ככל פרטי הענינים שבזה שנתבארו בדרושי פ' כי תשא.

ועוד ענין בזה:

אמרו רז"ל[18] שבמ"ת "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית", ולכן "מכאן מודעא רבה לאורייתא" (יש להם תשובה שקבלוה באונס), אלא ש"הדור קבלוה (ברצון) בימי אחשורוש, דכתיב[19] קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר", והיינו, שבפורים יש עילוי גם לגבי מ"ת (כולל גם לגבי "יום הכיפורים שניתנו בו לוחות האחרונות"[20], שזהו"ע דמ"ת באופן ד"כפלים לתושי'"[21] - שהוא רק "כפורים", כמו פורים[22]), כמודגש גם בענין השמחה, כמארז"ל[23] "מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע", למעלה מהשמחה דחג השבועות, "זמן מתן תורתנו", שהיא כמו השמחה שבכל המועדים.

והענין בזה - כפי שמבאר רבינו הזקן[24], שבמ"ת היתה המשכה מלמעלה למטה, שהרי כללות הענין דמ"ת הי' באופן ד"אני המתחיל, שנאמר[25] וירד ה' על הר סיני"[26]. וכיון שהגילוי הי' רק מלמעלה, ולא חדר במטה בפנימיותו, לכן הי' יכול להיות לאח"ז חטא העגל; וזוהי המעלה שבפורים - שאז היתה העבודה מלמטה, שבמשך כל השנה כולה, שנה שלימה, עמדו בתנועה של מס"נ, ביטול במציאות.

---

12) ראה גם לקו"ת שה"ש כה, סע"א. ובכ"מ.
13) ע"ז ג, סע"א.
14) ריש וסוף ד"ה ויבז בעיניו דפורים תשכ"ו (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ר ע' 129 ואילך).
15) אסת"ר פ"ז, יו"ד. וראה גם יל"ש שם רמז תתרנד.
16) פי' מת"כ לאסת"ר שם.
17) פרש"י תולדות כה, כג. וראה מגילה ו, סע"א. וש"נ.
18) שבת פח, א (ובפרש"י).
19) אסתר ט, כז.
20) תענית כו, ב (במשנה) ובפרש"י. שם ל, ב.
21) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.
22) תקו"ז תכ"א (נז, ב).
23) מגילה ז, ב.
24) ראה תו"א מג"א צז, א ואילך. ובכ"מ.
25) יתרו יט, כ.
26) שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

ואף שגם במ"ת הי' ענין הביטול, ולא רק אצל בנ"י, אלא גם בכל הבריאה, כמארז"ל[27] "צפור לא צווח כו' שור לא געה כו'", ומכל ד' רוחות העולם הי' נשמע "אנכי הוי' אלקיך"[28] - הרי הביטול שנפעל בהמטה לא הי' מצד עבודה, אלא מצד הגילוי מלמעלה, ולכן הי' רק לפי שעה, ונפסק "במשוך היובל"[29]; משא"כ בפורים הי' הביטול מצד עבודת המטה, שעמדו במס"נ במשך כל השנה, וכיון שהי' מצד המטה, הרי זה באופן של קיום ("קיימו מה שקבלו כבר") תמידי, ועד שגם לעתיד לבוא, שכל המועדים בטלים (ולדעה אחת - גם יוהכ"פ)[30], הנה "ימי הפורים לא יבטלו"[31] (ולפי הדעה שגם יוהכ"פ לא יבטל - הרי זה בגלל שהוא כמו פורים, "כפורים").

וזוהי השייכות דפורים ל"כי תשא את ראש בני ישראל" - שזהו"ע ההרמה והעלי' מלמטה למעלה (לא כמו במ"ת שהיתה המשכה מלמעלה למטה), שעי"ז מתעלה המטה עצמו (בפנימיותו) בכל המדריגות, ועד לתנועת המס"נ שלמעלה מטעם ודעת, שזהו החיוב "לבסומי בפוריא עד דלא ידע"[23], עבודה שלמעלה מהדעת.

וכאמור לעיל, כל עניני הפורים נכללים ועולים ביום הש"ק זה, ועד שמזה באים לתכלית העלי' - "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[4].

* * *

ה. בהתוועדות דפורים[32] נתבאר ענין נוסף בנוגע להפרשיות בחומש שלומדים בימי הפורים ושושן פורים, יום ראשון ויום שני:

בחלק הפרשה ששייך ליום ראשון - נאמר הפסוק[33] "מר דרור", ששייך לפורים, כדברי הגמרא[34]: "מרדכי מן התורה מנין" - וכפירוש רש"י "מנין לגדולת מרדכי", והרי מובן שאין הכוונה לגדולת מרדכי סתם, שהי' ראש הסנהדרין ועד"ז שאר הענינים דגדולת מרדכי, אלא בשייכות לגאולת פורים[35] - "דכתיב מר דרור, ומתרגמינן מירא דכיא".

ובחלק הפרשה ששייך ליום שני - מסופר אודות חטא העגל, וענין זה שייך לפורים, כדברי הגמרא[36] "מפני מה נתחייבו .. כלי' .. מפני שהשתחוו לצלם" (בדוגמת חטא העגל).

ונתבאר, שהענין ד"מר דרור" ("גדולת מרדכי" בשייכות לגאולת פורים) הוא בבחינת הקדמת רפואה למכה[37] לענין חטא העגל (בדוגמת ההשתחוואה לצלם).

ו. אבל לכאורה יש להקשות על זה:

בהתחלת פרשת תשא מדובר אודות מצות מחצית השקל. וענין זה שייך לפורים - כדאיתא בגמרא[38]: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו".

ועפ"ז אינו מובן:

בנוגע לקשר של פרשת תשא לימי הפורים - מדוע זקוקים לדברי הגמרא במסכת חולין "מרדכי מן התורה מנין דכתיב מר דרור", בה בשעה שמפורש על אתר - במסכת מגילה - שהקב"ה "הקדים שקליהן (מצות מחצית השקל) לשקליו" (של המן)?

ובסגנון אחר: מהו הצורך בענין ד"מר דרור" בתור הקדמת רפואה למכה - בה בשעה שישנה כבר הקדמת הרפואה לגזירת המן ע"י מצות מחצית השקל?!

ז. ויש לומר הביאור בזה[39]:

טענת המן - שבגללה באה הגזירה - היא: "ישנו עם אחד וגו' ולמלך אינו שוה להניחם .. (ולכן) יכתב

27) שם ספכ"ט.
28) שם כ, ב. ואתחנן ה, ו. שם פ"ה, ט. ועוד.
29) שם יט, יג.
30) מדרש משלי פ"ט, ב. יל"ש שם רמז תתקמד.
31) רמב"ם סוף הל' מגילה.
32) סמ"ו ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 179 ואילך).
33) פרשתנו ל, כג.
34) חולין קלט, ב.
35) ראה גם חדא"ג מהרש"א שם.
36) מגילה יב, א.
37) ראה שם יג, סע"ב.
38) מגילה שם.
39) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שהמתין ששה ימים (!) שמישהו

לאבדם"[40], אלא מאי, כיון שיתכן שבגלל שיאבדום יהי' הפסד בגנזי המלך, הנה "עשרת אלפים ככר כסף אשקול .. להביא אל גנזי המלך"[41].

כלומר: "שקליו" של המן ("עשרת אלפים ככר כסף אשקול") הם רק כדי לשלול הפסד לגנזי המלך, אבל לא זו היא הסיבה "לאבדם" ח"ו.

ובפרט אם נאמר שבפועל לא שקל המן את העשרת אלפים ככר כסף, כיון שאחשורוש אמר לו "הכסף נתון לך"[42], הרי בודאי שלא הי' זה ענין עיקרי בגזירה.

ועפ"ז מובן שבהקדמת הרפואה למכה הי' צורך בשני ענינים: (א) מחצית השקל - לבטל את הענין ד"עשרת אלפים ככר כסף אשקול .. להביא אל גנזי המלך", (ב) ענינו של מרדכי, "מר דרור" - כדי לבטל את טענת המן: "ישנו עם אחד גו'" (כדלקמן ס"ח).

וכיון שסיבת הגזירה היא הטענה "ישנו עם אחד גו'" (ולא הענין ד"עשרת אלפים ככר כסף אשקול .. להביא אל גנזי המלך"), לכן דובר בהתוועדות דפורים אודות הקדמת הענין ד"מר דרור" (שנזכר במסכת חולין, ולא אודות הקדמת מחצית השקל של בנ"י לשקלי המן שבמסכת מגילה).

ח. וביאור השייכות ד"מר דרור" ל"ישנו עם אחד גו'":

טענת המן היתה בנוגע לענין ד"אחד" שישנו אצל בנ"י - "ישנו עם אחד"[43] - שחסר אצלם הענין ד"אחד", שזהו תוכן הענין ש"השתחוו לצלם", שדוגמתו הוא חטא העגל בפרשה שני' דפ' תשא.

ועל זה באה הקדמת הרפואה בפרשה ראשונה דפ' תשא - "מר דרור", שרומז על מרדכי, שענינו "לא יכרע ולא ישתחוה"[44], שזהו"ע האמונה בה' אחד (היפך הענין ש"השתחוו לצלם").

וכמדובר בהתוועדות דפורים[45] שהענין ד"לא יכרע ולא ישתחוה" אינו מצד מעלתו הפרטית של מרדכי, להיותו "מורם מעם", אלא זהו מצד "עם מרדכי" - "כי הגידו לו את עם מרדכי"[46], עם שכל אחד ממנו, אנשים נשים וטף, "לא יכרע ולא ישתחוה", מצד נקודת היהדות שבו, ובלשון רבינו הזקן בתורה אור[47]: "אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלקה מצוי כו'" (והו"ע ש"שם שמים שגור בפי כל"[48], אפילו אצל נשים ותינוקות), שענין זה אינו מצד בחי' אורות וגילויים, אלא מצד "המאור עצמו", שלמעלה באין-ערוך מענין האור.

וזהו שענינו של מרדכי, "מר דרור", שהו"ע האמונה מצד נקודת היהדות שבכל אחד מישראל - מהוה קדימת הרפואה לטענת המן "ישנו עם אחד".

ט. עפ"ז יובן גם הטעם שהרמז על מרדכי מן התורה הוא בפירוש התרגום דוקא - "דכתיב מר דרור, ומתרגמינן מירא דכיא":

לכאורה אינו מובן: מדוע אין להסתפק בתיבות "מר דרור" שנתפרשו בתורה, אלא יש צורך בתרגום דוקא?

הן אמת שהאות כ"ף ד"מרדכי" מרומזת בתרגום דוקא ("מירא דכיא"), אבל, ג' האותיות מ' ר' ד' שהם רוב השם מרדכי ישנם גם בתיבות "מר דרור", כך, שהרמז על שמו של "מרדכי" יכול להיות גם בתיבות שבתורה, ללא פירוש התרגום. ואעפ"כ, מדייקת הגמרא "ומתרגמינן מירא דכיא", שהרמז הוא בתרגום דוקא.

ויובן ע"פ האמור שהרמז על "גדולת מרדכי" ב"מר דרור" אינו בנוגע לגדולתו הפרטית של מרדכי, בהיותו

ישאל שאלה פשוטה כזו, ואף א' לא שאל, וכנראה שאין זה נוגע לאף אחד, לא השאלה ולא התירוץ (והוסיף, שכיון שלא מתעניינים ולא שומעים השאלה והתירוץ, כנראה לא ישמעו גם את הדברים שנראים כ"דברי מוסר"...). ואעפ"כ, יאמר את התירוץ — כמו "קול קורא במדבר", בבחינת "שלח לחמך על פני המים" — כדי שעי"ז תהי' תועלת למישהו בקצוי תבל שנתעוררה אצלו קושיא זו (גם אם אינו נוכח כאן), ע"ד שמצינו אצל הרב המגיד "שהי' נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו הי' אומרה בפה .. בכדי להמשיך את ההשגה .. בזה העולם .. ואזי .. יוכל אחר אף שהוא בסוף העולם להשיגה .. מאחר שישנה בעוה"ז כו'" (מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תסד. וש"נ).

40) אסתר ג, ח־ט.

41) שם, ט.

42) שם, יא. וראה מלבי"ם עה"פ.

43) ראה גם סה"מ תרל"ד ע' קכח. ע' קצג. תרמ"א ס"ע קיג ואילך. ס"ע תמד ואילך. תרנ"א ע' קכא. עטר"ת ס"ע שה ואילך. ה'ש"ת ע' 8. ועוד.

44) שם, ב.

45) ס"ד ואילך (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 139 ואילך).

46) שם, ו.

47) וירא יד, ריש ע"ב.

48) סה"מ תר"ס ע' מג. סה"מ קונטרסים ח"ב רצו, א. ועוד.

ראש הסנהדרין וכיו"ב, אלא על הענין ד"לא יכרע ולא ישתחוה" מצד האמונה בה' אחד שישנה אצל כל אחד ששייך ל"עם מרדכי".

וענין זה מודגש בכך שהרמז על מרדכי בתורה הוא בלשון תרגום דוקא:

כל זמן שענינו של מרדכי, "לא יכרע ולא ישתחוה", הוא רק בתורה ובלשון הקודש - עדיין אין זה אמיתית ענין האחדות ("ישנו עם אחד").

החידוש בענין אחדות הוי' הוא - שנמשך וחודר גם בעולם, וכמרומז בפירוש תיבת "אחד"[49], שצריכים להמשיך את הא' בח' וד', היינו, שבז' רקיעים וארץ (ח') ובד' רוחות השמים יאיר גילוי אוא"ס, אלופו של עולם.

וזהו גם שהרמז בתורה על מרדכי מתבטא בלשון תרגום דוקא - לשון ששייך לזמן הגלות, היינו, שגם בזמן הגלות ובעניני הגלות מאיר הענין ד"לא יכרע ולא ישתחוה".

וע"ד משנת"ל[50] בנוגע לשם "פורים", שנקרא "על שם הפור"[51], שאינו בלשון קודש ("הוא הגורל"[52]), אלא בלשון פרסי דוקא, וכן בנוגע למגילת אסתר, שנקראת ע"ש "הסתר אסתיר"[53], ולא נזכר בה בפירוש שמו של הקב"ה, לא שם הוי' (שם המפורש והמיוחד), ואפילו לא אחד משאר השמות שאינם נמחקים - להורות שגם במעמד ומצב שאי אפשר להזכיר את שמו של הקב"ה בגילוי, ואי אפשר לדבר בלשון הקודש, הנה גם שם צריך להאיר הענין ד"לא יכרע ולא ישתחוה".

י. ויש להוסיף ולבאר בנוגע לב' הענינים שבגזירת המן: "ישנו עם אחד גו'", "ועשרת אלפים ככר כסף אשקול גו'" - שכנגדם הוצרכה להיות ההקדמה ד"מרדכי מן התורה .. מר דרור", ו"הקדים שקליהן לשקליו":

טענת המן "ישנו עם אחד וגו' ודתיהם שונות מכל עם" היתה הן כנגד ענין התורה והן כנגד ענין המצוות (כמבואר בפרטיות בתרגום שני ובאגדת אסתר) - כמו בחנוכה, שמלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"[54].

ומהחילוקים שבין תורה למצוות[55] - שבתורה מודגש ענין האחדות, "ישנו עם אחד", שהרי התורה היא "תורה אחת"[56], וכידוע ש"כל התורה" היא "ענין אחד"[57], וכמודגש גם בכך שהתורה היא למעלה מזמן ומקום, שלכן אמרו רז"ל[58] "כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכו'", גם כאשר לימוד התורה הוא בזמן ובמקום שאי אפשר להקריב עולה, בלילה ובחוץ לארץ, והיינו, לפי שהתורה היא למעלה מזמן ומקום[59]; ואילו במצוות מודגש ענין הריבוי והתחלקות - תרי"ג מצוות, באופן שבכל מצוה ישנם תנאי המקום והזמן כו', שזהו ע"ד ובדוגמת הריבוי ד"עשרת אלפים ככר כסף".

[ויש להוסיף, שבפרטיות יותר, הרי זה מרומז במ"ש "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים" - שענין האחדות ("עם אחד") שייך לתורה, ואילו ענין הפיזור והפירוד ("מפוזר ומפורד בין העמים") שייך למצוות; אבל, כיון שהמצוות נמשכות מהתורה, שהרי "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[60], הנה גם במצוות ישנו ענין האחדות (כמו בעם ישראל, שגם בהיותם במעמד ומצב ד"מפוזר ומפורד בין העמים", אינם מתערבים בין העמים, אלא נשארים "עם אחד") - שזהו שכל מצוה כלולה מכל המצוות, שלכן "העוסק במצוה פטור מן המצוה"[61].

ולהעיר, שע"פ נגלה יש לחקור אם הפירוש הוא שאינו בגדר חיוב המצוה הנוספת, כמשמעות הלשון "פטור מן המצוה". אבל ע"פ חסידות, הרי זה נחשב כמו שמקיים גם המצוה הנוספת, כיון שכל מצוה כלולה מכל

---

49) ראה לקו"ש חי"א ע' 11. וש"נ.
50) שיחת פורים תשכ"ו סל"ב (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ס"ע 167 ואילך). וש"נ.
51) אסתר ט, כו.
52) שם, כד.
53) וילך לא, יח. וראה חולין שם.
54) נוסח "ועל הנסים" דחנוכה.
55) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 59.
56) לשון הכתוב — בא יב, מט. ועוד.
57) תוספתא סנהדרין ספ"ז. וראה גם תורת מנחם שם ע' 104. וש"נ.
58) מנחות בסופה. ועוד.
59) ראה לקו"ת במדבר יג, א. ובכ"מ.
60) קידושין מ, ב. וש"נ.
61) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

המצוות[62]. ויש ראי' לדבר גם ע"פ נגלה דתורה - מזה שתפילין אינן חוצצות בבגדי כהונה, כמבואר במק"א בארוכה[63]].

ועפ"ז מובן שבהקדמת הרפואה היו ב' ענינים, כנגד ב' הענינים דתורה ומצוות שעליהם היתה טענת המן:

בנוגע לתורה - היתה הקדמת הרפואה ע"י פעולתו של מרדכי, "מרדכי מן התורה .. דכתיב מר דרור", כמסופר במדרשי חז"ל[64] שאסף כ"ב אלף תינוקות של בית רבן ולמד עמהם תורה - הלכות קמיצה, וכאשר המן ראה שאינם מתפעלים מהגזירה ועוסקים בלימוד התורה, אזי ידע שהם ינצחו אותו כו'.

ובנוגע למצוות - היתה הקדמת הרפואה ע"י נתינת מחצית השקל ("הקדים שקליהן לשקליו"), שזהו"ע של מצוה, הקשורה עם זמן ומקום כו'.

ויש להוסיף, שגם פעולתה של אסתר "לבוא אל המלך להתחנן לו וגו'"[65] שייכת לענין המצוות, שהרי מצוות קשורות עם זמן ומקום (כנ"ל), וגם פעולתה של אסתר היתה קשורה עם זמן ומקום - כפי שאמרה: "ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום"[66] (זמן), ואעפ"כ, באה "ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית גו'"[67] (מקום).

ונוסף לזה, הי' גם ענין משותף למרדכי ואסתר - ענין הצום ("וצומו עלי גו' גם אני גו' אצום כן"[68], וכמסופר במדרשי חז"ל[69] שאפילו תינוקות של בית רבן צמו), שזהו ענין המס"נ, שהרי "מה לי קטלה כולה מה לי קטלה פלגא"[70].

והענין בזה - שהצורך במס"נ הוא הן בנוגע ללימוד התורה (ענינו של מרדכי), והן בנוגע לקיום המצוות (התלויים בזמן ומקום, בדוגמת הענינים שבהם פעלה אסתר), כמבואר בתניא[71] ש"קיום התורה ומצוותי' תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה'" (שלכן "צוה משה רבינו .. לדור שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש", אף ש"הבטיח להם פחדכם[72] ומוראכם יתן ה' וגו'").

וכשם שע"י המס"נ, לימוד התורה וקיום המצוות, פעלו ביטול הגזירה, ו"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"[73], "אורה זו תורה וכו' ויקר אלו תפילין"[74], וגם "אורה גו' ויקר" כפשוטו - כך גם בכל דור ודור, שע"י לימוד התורה וקיום המצוות (בהקדמת ענין המס"נ, שזהו גם תוכן הענין ד"ברכו בתורה תחלה"[75]), הנה "כן תהי' לנו", "אורה ושמחה וששון ויקר".

ועד שמהשמחה דימי הפורים שהיא באופן ד"עד דלא ידע"[23], באים ל"היסח הדעת" הקשור עם ביאת המשיח[76].

* * *

יא. מאמר (כעין שיחה) ד"ה זאת חוקת התורה גו'.

* * *

יב. דובר בהתוועדות דפורים[32] בנוגע לשייכות של הפרשה השני' בפ' תשא, שבה מדובר אודות חטא העגל, לימי הפורים, שהגזירה היתה בגלל ש"השתחוו לצלם" - שההשתחוואה לצלם לא היתה ענין של ע"ז, כיון ש"לא עשו אלא לפנים"[36] (ואדרבה: "מסרו עצמן למות כל השנה כולה ולא עלה להם מחשבת חוץ ח"ו"[24]), וכן בנוגע לחטא העגל, שלא היתה כוונתם לענין של ע"ז ח"ו, כי אם, תחליף למשה רבינו ששימש בתור

62) ראה תורת מנחם שם ע' 51. וש"נ.
63) ראה צפע"נ לרמב"ם הל' תרומות פ"ב ה"ב (לג, רע"ג). מהדו"ת נז, סע"ד ואילך. ועוד.
64) ראה מגילה טז, א. אסת"ר ספ"ט. פ"י, ד.
65) אסתר ד, ח.
66) שם, יא.
67) שם ה, א.
68) שם ד, טז.
69) ראה אסת"ר ספ"ד. ספ"ט.
70) ב"ק סה, א. ב"מ צה, רע"א. חולין לה, סע"ב. וש"נ.
71) ספכ"ה.
72) ס"פ עקב.
73) אסתר ח, טז.
74) מגילה טז, ב.
75) נדרים פא, א. וש"נ.
76) סנהדרין צז, א. וראה תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב).

"ממוצע", כמ"ש[77] "אנכי עומד בין ה' וביניכם", כפי שאמרו: "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה הי' לו"[78].

ועפ"ז יש לתרץ קושיא חזקה בפירוש רש"י בפרשת השבוע, בנוגע לפעולתו של אהרן בעשיית העגל, כדלקמן.

יג. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק[79] "ויצר אותו בחרט", "יש לתרגמו בשני פנים, האחד, ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר .. והב', ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב .. כמו[80] וכתוב עליו בחרט אנוש" - שיש מעלה בפירוש הא', שאהרן רק קשר את הזהב בסודר (ולא עשה את העגל), ואילו לפירוש הב' יוקשה: היתכן לומר שאהרן צר צורות בזהב[81]. ואעפ"כ מביא רש"י גם פירוש הב', כיון שבכתוב נאמר "ויצר אותו בחרט ויעשהו עגל מסכה". אלא שלא הי' זה ענין של ע"ז ח"ו[82], כי אם ענין של ממוצע (כנ"ל), וכמו הכרובים[83]. וזהו הרמז בתיבת "אנוש"[84], שהטעות של אנוש היתה שהחשיב את ה"ממוצע" כבעל בחירה, ודוגמתו בחטא העגל אצל כמה מבנ"י, שהחשיבו את הממוצע כבעל בחירה - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[85] בלקו"ש חי"א ע' 139 ואילך.

* * *

יד. דובר בסיום ההתוועדות דפורים[86] ש"כל הפושט יד נותנים לו" (כפס"ד השו"ע[87]), שפירושו, שכל מי שהוא בבחי' כלי פשוט, נותנים לו.

וע"פ האמור לעיל שביום הש"ק זה נעשית העלי' של ימי הפורים - הרי מובן שגם עתה ישנו הענין ד"כל הפושט יד נותנים לו".

והעיקר - שהקב"ה מתנהג באופן כזה, כמארז"ל[88] ש"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות", ליתן לכאו"א מישראל - שהוא בבחי' כלי פשוט - כל המצטרך לו.

ומובן, שענין זה שייך לכאו"א מישראל - שהרי נס פורים הי' אצל כולם, כשם שהגזירה היתה על כולם, "מנער ועד זקן טף ונשים"[89] (שלכן השתתפו בצום כל בנ"י, אפילו התינוקות), וכמו חטא העגל, ולפנ"ז - חטא עץ הדעת, שהי' שייך לכולם. וכמודגש גם בהתחלת הפרשה שמתכוננים לקרוא בתפלת המנחה - פרשת "ויקהל", שענינה - אסיפת כל בנ"י.

ובפרט בעמדנו בזמן מנחת שבת, "רעוא דרעוין", "עת רצון" (לא כמו בזמן המנחה שבימות החול, שזהו באופן הפכי)[2], שלכן אומרים: "ואני תפלתי לך ה' עת רצון", ועד לענין ד"עננו באמת ישעך"[90] - הרי בודאי שכאשר נעשים בבחי' כלי פשוט, אזי מקבלים את כל הברכות שנמשכות למטה "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"[91], כולל גם כמ"ש בסידור של הבעש"ט[92]: "הגדושה" (בגימ"ל)[93].

[טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו"].

---

77) ואתחנן ה, ה.
78) פרשתנו לב, א.
79) שם, ד.
80) ישעי' ח, א.
81) וכדאיתא בזהר (ח"ב קצב, סע"א ואילך): "לאו כמה דחשבין בני נשא דעביד ציורין כו'", אלא "מאי ויצר אותו בחרט, דשוי כל דהבא כיסא חדא וכו'".
82) וכדברי אהרן: "חג לה' מחר" (פרשתנו שם, ה).
83) ולהעיר גם מהמבואר במדרשי רז"ל (תנחומא פרשתנו כא. ועוד) שעשיית העגל היתה בגלל שראו פני שור שבמרכבה בעת מעמד הר סיני.
84) וכדאיתא בזהר (שם, ב): "בחרט אנוש דא קלמוסא דאנוש חייבא דאטעי לבני נשא כו'".
85) בשילוב שיחת ש"פ תשא תשכ"ז.
86) תורת מנחם — התוועדויות חמ"ו ע' 198.
87) או"ח סתרצ"ד ס"ג.
88) שמו"ר פ"ל, ט.
89) אסתר ג, יג.
90) תהלים סט, יד. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חמ"א ע' 257. וש"נ.
91) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.
92) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חכ"ג ס"ע 244. וש"נ.
93) חסר הסיום (המו"ל).

לקוטי שיחות פרשת תשא כרך יא

א. בפרשתנו מסופר (שלאחרי שאמר אהרן לבנ״י[1] ״פרקו נזמי הזהב וגו׳ והביאו אלי וגו׳ ויביאו אל אהרן״): ״ויקח מידם ויצר אותו בחרט ויעשהו עגל מסכה גו׳״[2]. ופירש״י: ״ויצר אותו בחרט — יש לתרגמו בשני פנים, האחד ויצר לשון קשירה בחרט לשון סודר כמו והמטפחות והחריטים[3], ויצר ככרים כסף בשני חריטים[4], והב׳ ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין כמו וכתוב עליו בחרט אנוש[5]. וזהו שתרגם אונקלוס וצר יתי׳ בזיפא לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים, שקורין בלע״ז ניי״ל, ומזייפין על ידו חותמות״.

וצריך להבין בזה:

א) הלוא ידוע הכלל בפירש״י עה״ת כמדובר כמ״פ, דבכל מקום שהוא אומר ב׳ (או יותר) פירושים בענין אחד, הוא מפני שכל אחד מהפירושים יש עליו קושיא מה שאינה בהשני. אבל בנדו״ד הרי כל א׳ מפירושיו מובן ומתיישב לכאו׳ לכל פרטיו — וא״כ מה מכריח להביא שניהם?

ב) הקדמת רש״י לפירושיו אלו: יש לתרגמו בשני פנים — אטו מנינא אתי לאשמועינן?

ג) הלשון בכיו״ב ״האחד . . . השני״ — הוא בלתי רגיל בפירש״י, כ״א (כמש״כ תומ״י): וי״א, ד״א.

ד) מהו הטעם שזקוק לשתי ראיות לפי׳ הראשון? ועוד זאת — שמביאם בסדר הפוך: הראי׳ מישעי׳ ואח״כ — ממלכים (שהרי ספר מלכים מוקדם לספר ישעי׳[6])?

ה) ראי׳ זו שמביא מספרי נביאים (ש״חרט לשון סודר״, ומזה — ש״ויצר לשון קשירה״) הרי יכול (ובמילא — צריך) הי׳ להביאה מפסוקים שבחומש, ובפרט — שכבר למדנום: בפ׳ מקץ[7] ״צרור כספו״, ופרש״י: ״קשר כספו״; ובפ׳ בא[8] ״צרורות בשלמותם״ [ואין רש״י מפרש כלום[9], מכיון שכבר פירשו בפ׳ מקץ] — הרי מוכח ש״ויצר״ פירושה קשירה.

ו) לכאו׳ כל ההמשך ״כעט סופר . .״ עד סופו של דיבור זה, מיותר הוא: מה אינו מובן ודורש ביאור נוסף, בפי׳ התיבות ״ויצר (אותו) בחרט״, לאחר שכבר תירגמן ופירשן?

דרכו של רש״י לפרש רק פשוטו של מקרא — וכאן מאריך להביא דוגמא מ״עט סופר החורט״ ולפרש תרגום אונקלוס וכו׳ — שכ״ז לכאורה ענינים צדדיים?

ב. והביאור בכ״ז: הטעם שרש״י אינו מביא ראי׳ מפסוקי חומש הנ״ל, הוא מפני שבהם נאמרה תיבה זו בב׳ רי״ש׳ין — ״צרור כספו״, ״צרורות[10] בשמלותם״, ואינה הוכחה (גמורה) לפרשתנו שאין בה אלא רי״ש אחד (״ויצר״)[11]. אמנם גם מהפסוק דמלכים א״א להביא ראי׳ לתיבת ״ויצר״ שהוא לשון קשירה, כי התם גופא אין הוכחה (יותר מהכא) ש״חריטים״ הם סודרים (דברים ששייך בהם קשירה) ללמדנו על ״ויצר״ שפירושו קשירה. ולכן מוכרח רש״י להביא תחלה הפסוק דישעי׳ ״והמטפחות והחריטים״ דמיירי בתכשיטין ושמבואר בו כי ״החריטים״ הם מן דומה ל״מטפחות״ (מאחר שסומכם זה לזה) — והיינו סודרים — ומזה נלמד ש״ויצר״ הנאמר גבי ״חרט״ בפסוק דידן — הוא ״לשון קשירה״.

אמנם עדיין יש מקום לומר, שאין זו הוכחה: איה״נ ש״חריטים״ בל׳ רבים היינו סודרים, אבל לכאורה ״חרט״ (שבפסוק דידן) אינו ל׳ יחיד של ״חריטים״ — ורבים ד״חרט״ הוא ״חרטים״ (רי״ש — קמוצה, וכמו חסד־חסדים, חרב־חרבות ועוד) — ומאחר שאין הוכחה ש״חרט״ הוא לשון סודר, הרי במילא לית לן גילוי מילתא לתיבת ״ויצר״ שהיא מל׳ קשירה.

ולכן מביא רש״י ראי׳ נוספת מהפסוק ״ויצר ככרים

1) פרשתנו לב, ב־ג.
2) שם, ד.
3) ישעי׳ ג, כב.
4) מלכים ב ה, כג.
5) ישעי׳ ח, א.
6) ב״ב יד, ב.
7) מב, לה.
8) יב, לד.

9) ואין להקשות שגם כאן לא יפרשו רש״י כלל, כיון שפירשו בפ׳ מקץ — דהרי כאן יש ב׳ פירושים, שזוהי הוכחה שבכתוב זה אין הפירוש פשוט; ולכן הקושיא בפנים היא רק שעכ״פ לפי׳ זה הי׳ צריך להביא ראי׳ משם.

10) והרי ״צרורות״ אינו שם דבר ובכ״ז כתוב בשני רי״שין (עיין רש״י ויחי מט, יט. מט, יז).

11) והא דאינו מביא ראי׳ ממ״ש (ראה יד, כה) ״וצרת הכסף בידך״ (ועד״ז (יחזקאל ה, ג) ״וצרת אותם בכנפיך״) — כי גם שם אפ״ל כב׳ הפירושים (וכמו שהוא ע״ד ההלכה — ב״מ מז, ב*).

* וע״פ משנ״ת לקמן (סעיף ד) יש לקשר זה עם פס״ד הרמב״ם (מע״ש פ״ד ה״ט) ״שיש עליו צורה או כתב שנאמר וצרת הכסף״. וראה תו״ת ראה (שם).

כסף בשני חריטים": שבו נאמר "ויצר" ביחס ל"חריטים" (שהם סודרים, כדמוכח מהפסוק בישעי' שהביא לפנ"ז) הרי ש"ויצר הוא לשון קשירה" – וא"כ גם בפסוק דידן פי' כן (כי מאי בינייהו?), ומזה – ש"בחרט" שבפסוק דידן (שייך לקשירה ועכצ"ל ש)הוא לשון "סודר"[12]. ול' רבים שלו – הוא יוצא מן הכלל (וכמו שמצינו רבים עד"ז בכתובים שלפני זה – אשה־נשים, בת־בנות ועוד).

אבל לפי"ז קשה בהמשך הדיבור בכתוב: מכיון ש"ויצר אותו בחרט" היינו שהניח אהרן אותו – את הזהב – בסודר וקשרו, נמצא שאהרן לא עשה את העגל, וא"כ הכתוב לאח"ז "ויעשהו עגל מסכה" לא קאי על אהרן, כ"א על "מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים", או על מיכה, כדפרש"י להלן[13] - נמצא שרישא דקרא, "ויקח מידם ויצר אותו בחרט", מיירי באהרן – והסיפא "ויעשהו (בל' נסתר כברישא) עגל מסכה" מיירי במישהו אחר[14]. ואף ש"הרבה מקראות קצרי לשון"[15] שאינו מפרש מיהו העושה, מ"מ דוחק לפרש בהמשך בכתוב אחד, כפי שהוא בנדו"ד, שלצדדין קתני.

לכן פרש"י פי' שני: "ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב", דלפי"ז גם "ויעשהו עגל מסכה" הכוונה לאהרן.

אבל גם לפי' זה יש להקשות: הרי לקמן[16] כתוב "ואשליכהו באש ויצא העגל הזה" (ופרש"י: "ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא"), הרי משמע שאהרן לא עשה את העגל. ואף שי"ל שכתוב זה – "ואשליכהו . . ויצא וגו'" – קיצר בלשונו ולא חש הכתוב להאריך בכל פרטי הענין[17], אבל באמת נעשה העגל ע"י אהרן, שהוא צר צורתו וכו' (ורש"י – מפרש רק לפי' הא' כאן) – כי פשטות ההמשך בכתוב (ואשליכהו – ויצא העגל) משמע שהי' זה חידוש בעיני אהרן[18]; ומשום זה מוכרח רש"י להביא פי' הא', שאין בו מקום לקושיא זו.

ג. עפ"י הנ"ל יש לבאר הטעם למה כ' רש"י, כהקדמה לפירושיו: "יש לתרגמו בשני פנים" ולאח"ז מוסיף "האחד . . השני":

דהנה כשרש"י כותב ב' (או יותר) פירושים – שהוא משום הקושי שיש בכל א' מהם ומתיישב ע"פ פי' השני, כנ"ל – הרי מובן (כמדובר כמ"פ) שהפי' הבא לראשונה הוא עיקרי וקרוב יותר אל הפשט; ז. א. שהקושיא שבפי' הראשון קלה מזו שבפי' השני.

אמנם הרי יתכן לפעמים ששקולות הן ואין פי' אחד מכריע את השני – וכיון שא"א לכותבם אלא בזה אחר זה (ועי"ז אפשר לטעות שהקדמת הפי' הוא משום שהוא עיקרי – לכן לשלול הטעות)

מקדים רש"י בתחילת דבריו לשון הכולל ומשווה ב' הפירושים, וכמו בנדו"ד – שהכתוב יש לתרגמו "בשני פנים" – שווים ושקולים (ובמילא מובן שאין הסדר דראשון ושני אלא מפני שא"א להביאם בבת אחת),

כי בנדו"ד הרי נת"ל שהקושיא על פי' הא' הוא בזה שמהמשך הפסוק נראה שאהרן עשה את העגל, אלא שיש ליישב בדוחק שזהו מטעם שקיצר הכתוב; והלא כמוה היא הקושיא על הפי' הב', שמהמשך הכתוב דלהלן ניכר שלא עשה (אהרן) את העגל, וגם זו יש לישבה בדוחק בקיצור ל' הכתוב – הרי שב' הפירושים שקולים הם

---

12) ואף שבישעי' פרש"י "והחריטים – תרגומו מחכיא דפוס של בית הרחם כו'" – הרי מדגיש שם שזהו "תרגומו" (ולא פשוטו). וכן מ"ש רש"י במלכים "בשני חרטים – מיני בגדים וסודרין, כמו המטפחות והחריטים, כך חברו מנחם, אבל יונתן תרגם זה פלדסין, ואת שבספר ישעי' תרגמו מחכיא" – י"ל שאין הכוונה ב"אבל יונתן כו'" שרש"י נוטה יותר לפי' זה (ואדרבה – הפי' סודרין מקדימו ומביאו בסתם, אלא שמסיים שכך חברו מנחם – ואינו כותב: מנחם חברו כו' אבל יונתן כו') כ"א שמנחם "חברו" למ"ש בישעי', אבל יונתן (שפירושו הוא תרגום) אינו מחברו עם ישעי', כי הוא תרגם (ולא פשוטו) זה פלדסין ואת שבספר ישעי' תרגמו מחכיא". – וי"ל דיונתן לשיטתי': סדינים מתרגמם יונתן פלדסין, ולכן אינו יכול לחברו לישעי' – כי בישעי' כתוב אח"כ סדינים בפ"ע.

13) כי מש"כ רש"י "כיון שהשליכו וכו'" הוא רק לפי' הא' דכאן, משא"כ לפי' הב' בעצמו צר צורת העגל, הרי מובן ש"ויעשהו עגל מסכה" קאי על אהרן: "ויצר אותו בחרט (צר אותו בכלי אומנות עד ש)ויעשהו עגל מסכה". וכמדובר כמ"פ שבכו"כ מקומות מפרש רש"י פי' כתוב לפי פי' אחד שלו שהביאור במקום אחר. כי לפי' השני שם – אי"צ פירוש במקום זה. ועפ"ז מובן שבכתוב שלישי אפשר שיפרש רק ע"פ פי' השני. וכמו בענינו – שלקמן (לב, טז) מפרש לפי' השני "שבחרט".

14) ואין לומר שלפי' זה ברש"י כוונת "ויעשהו גו'" היא (כפי' הכלי יקר – ועד"ז פי' באוה"ח) "לפי שנתעסק בהתכת הזהב מעלה עליו הכתוב כאילו עשהו", כי (א) בפשוטו של מקרא לומר ש"מעלה עליו כו'" הוא חידוש, והי' צריך רש"י לכותבו בפירוש (ע"ד פרש"י לך יב, ה). (ב) מ"ש רש"י "באו מכשפי ערב רב כו' ועשאוהו (משא"כ במיכה שכותב – ויצא העגל)" הוא לא כפי' זה ולא כפי' זה (שבפסוק שלנו). ולהעיר שגם ע"ד ההלכה "מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה" (קדושין מ, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א. זח"א כה, ב. ח"ב קנ, ב. ח"ג שז, א). ואף שמחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה (קדושין שם) – הרי בנדו"ד לכל הדעות לא הייתה מחשבתו, ח"ו, לע"ז (כ"א – לטובה) אלא שעשייתו – התעסקותו בהתכת הזהב גרמה אח"כ לע"ז (וראה לקמן סעיף ט).

15) פרש"י ויחי מח, ב. וראה שם, א.

16) לב, כד.

17) וכן באמת צ"ל לפי' הב' שבפסוק שלנו (אבל ראה לקמן הערה 41) – ולא הוצרך רש"י לפרש זה (לפי' הב') כי מובן הוא מעצמו (וראה לעיל הערה 13). וראה משכיל לדוד שם.

18) ומ"ש הרא"ם "שמפני יראתו ממשה הוציא דבר שקר מפיו" – כבר תמהו עליו המפרשים.

בפשוטו של מקרא. וזוהי כוונתו של רש״י באמרו: ״יש לתרגמו בשני פנים״[19].

ויובן עפ״ז גם הטעם והדיוק בזה שמפרט את פירושיו ״האחד . . השני״: ובהקדים שלכאו׳ למה כותב רש״י ״האחד . . השני״ – ולא בל׳ ״הראשון . . השני״ שמתאים יותר[20] במספר סידורי[21] - כי גם בזה כוונתו להדגיש שאין כאן פי׳ ראשון (והיינו במעלה), אלא ״אחד״ (ויש שני הדומה לו) משני פירושים שווים. (ז. א. שההפרש ביניהם הוא שהם שני פירושים שונים, אבל לא הפרש במעלתם, לפי פשוטו של מקרא).

ד. אולם יש להקשות על פי׳ השני: תיבת ״בחרט״ נמצאת עוד פעם בתנ״ך: ״וכתוב עליו בחרט אנוש״, ומאחר שמפורש ״וכתוב עליו בחרט״, הרי משמע שאין זה ״כלי אומנות . . שחורצין וחורטין בו צורות בזהב״, אלא עט שכותבים בו אותיות[22]. (דהתינח לפי׳ הא׳ ש״חרט ל׳ סודר״, מצינו לו ראי׳ ממקראות שהביא רש״י – ועכצ״ל ש״בחרט (אנוש)״ הוא משורש אחר; אבל לפי׳ הב׳ הרי דוחק לפרש ש״בחרט״ שלפנינו הוא שרש שלישי – ואינו מל׳ ״חריטים״ שבכתובים הנ״ל ואינו מל׳ ״חרט״ הדומה לו). ובכדי ליישב קושיא זו ממשיך רש״י לבאר, ש״חרט״ אינו שם של כלי מסוים[23], אלא שנקרא כן על שם פעולת החריטה (והרשימה על איזה דבר) – ולכן כשם שמתאים השם ״חרט״ על ״כלי אומנות . . . וחורטין בו צורות בזהב״, כמו״כ יתכן לשון חרט ב״עט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין״. ולכן מביא רש״י גם סיום הכתוב ״כמו וכתוב עליו בחרט אנוש״, שהדיוק בזה אנוש (סתם ובל׳ רש״י שם אנוש כל שהוא ואפילו אינו חכם) ולא אומן דלעיל[24].

ולפי ש״חרט״ אינו מצוי בתורה ופי׳ מסופק (כנ״ל – שאפ״ל ג׳ פי׳ בו) ועוד – ששם אחד הוא לכלי לציור עגל ולכלי לכתיבת אותיות – לכן מוסיף רש״י ראי׳ מת״א: ״וזהו שת״א וצר יתי׳ בזיפא לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים שקורין בלע״ז ניי״ל״ – היינו שהוא כלי המשמש הן לכתיבה של אותיות, והן לחריצת ציורים (שזהו פירושו של ״שקדים״ כאן – וכפרש״י עה״פ – ״שלשה גביעים משוקדים״[25], ולא כטעות העולם שהכוונה כאן לפרי הנק׳ ״שקדים״?! כי מה ענינו לכאן);

ובכדי שלא לטעות בכוונת הת״א שתירגמו (״בחרט״) ״בזיפא״ (כי זהו עיקר כוונת רש״י בהביאו את התרגום), הוא מפרשו ואומר: ״ומזייפין על ידו חותמות״, שלכן נק׳ ״בזיפא״; הכלי נקרא ע״ש הפעולה הנעשית ע״י – הזיוף, וכנ״ל בחרט – ע״ש הרשימה.

ועפ״ז יובן מה שרש״י בסיומו מהפך הסדר דע״ע ״אותיות (ואח״כ) ושקדים״ – כי זיוף שייך בעיקרו באותיות.

ה. אבל, לכאו׳, פירוש זה השני אינו מובן לגמרי: הלא מתוכן הכתובים גם לפי פשוטו של מקרא, נראה וניכר גודל קדושת וצדקת אהרן – ואיך אפ״ל שאהרן בעצמו צר צורת העגל ״ויעשהו עגל מסכה״ – עבודה זרה?!

ויבואר זה בהקדם שיש להקשות קושיא זו גם בנוגע לכל בנ״י: זמן קצר לפני זה עמדו ״לקראת האלקים״[26] בה״ס ושמעו עשה״ד, כולל הציווי ד״אנכי ה״א וגו׳ לא תעשה לך פסל וגו׳״[27], וגם ראו[28] את הקולות ״מד׳ רוחות ומן השמים ומן הארץ״[29] – ואיך יתכן שאחר כל הגילויים האלו יעלה על דעתם לעשות ע״ז?! ואף ש״בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חושך ואפילה וערבוביא כו׳״[30], עדיין קשה מאד להבין, שעי״ז תבוא ירידה עצומה כזו – מן הקצה העליון עד הקצה התחתון?

---

19) וע״פ משנת״ל שא״א לרש״י להביא ראי׳ מ״צרור כספו״, ״צרורות בשמלותם״, יובן ג״כ למה אין רש״י נוטה עכ״פ לפי׳ הא׳ יותר מלהב׳ כיון שע״ע הובא בחומש ויצר רק בפי׳ הא׳, (כי לפעמים מפרש רש״י על אתר ע״פ הנלמד ע״ע, ולאח״ז – משנה (מחדש) פי׳ ע״פ הלימוד שניתוסף – ראה לעיל ס״ע 135 ואילך שמהפך סדר פירושיו וכו׳)

וגם (ע״פ מנהגו לפעמים להסתייע בפי׳ על אתר מהכתובים שלאח״ז – אף שיש לפרש באופן אחר ע״פ הנלמד ע״ע) אינו מפרש שאינו מכריע כפי׳ הא׳ מפני שלקמן נמצא גם כפי׳ הב׳.

20) ראה פרש״י בראשית (א, ה): ״הי׳ לו לכתוב יום ראשון כמ״ש בשאר הימים שני ושלישי רביעי למה כתב אחד כו׳״.

21) דהרי כל תיבה שבפרש״י מדוייקת היא. ולהעיר משו״ת הרמ״א (סוף סי׳ קכח) ״אולי רש״י תקנו בלשון אחר רק שנתיישב בישראל בלשון הקודש כדי להבינו בכל מקום״ – הרי כתב ״אולי״, וגם משמע שחזר בו לאחר שהשיב לו השואל (סי׳ קכט) ״והס שלא להזכיר שפי׳ רש״י לא נעשה בלה״ק״, כי בהתשובה שלאח״ז (סי׳ קל) מעתיק הרמ״א לשונו של השואל (כולל תיבות אלו), ומשיב על כל פרט ופרט, ובנוגע לפרט זה אינו כותב כלום.

ועוד ועיקר: ידועים דברי השל״ה ע״ד ענינים נפלאים בפרש״י, וכן – מש״כ בשה״ג להחיד״א ח״א מע׳ רש״י שכ׳ פי׳ ע״ד הסוד וכו׳. ועוד.

22) ומכיון שבתירוצו מביא הכתוב, אי״צ רש״י להקדימו בהקושיא, כי סגנונו ברוב המקומות הוא לשלול הקושיות בדרך ממילא ע״י פירושו. ואדרבא: באם רש״י מפרט הקושיא – צריך ביאור ע״ז.

23) וכלי שחורצין בו צורות – אינו הכלי שכותבין בו אותיות.

24) אלא שבישעי׳ נוגעת הקריאה והפרסום שלאחרי הכתיבה – ולכן פרש״י שם רק בנוגע לקריאה.

25) תרומה כה, לג.

26) יתרו יט, יז.

27) שם כ, ב. ד.

28) שם, טו. ובפרש״י.

29) פרש״י שם, ב.

30) פרש״י פרשתנו לב, א.

ועכצ״ל שגם לפי פשוטו של מקרא – שזהו דרך פירוש רש״י – הענין מובן[31] [ועד כדי כך שרש״י אי״צ לפרשו]:

מפורש בכתוב ״וירא העם כי בושש משה לרדת גו׳ עשה לנו אלקים גו׳ כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה הי׳ לו״ – היינו שלא בקשו ע״ז, דבר שיהי׳ במקומו של הקב״ה ח״ו, אלא משהו במקום משה; ולכן הטעימו זה בטענתם ש״בושש משה לרדת מן ההר״? ומה שאמרו ״עשה לנו אלקים״, הרי פירשו מיד שאין כוונתם (לענין של אלקות) אלא רק ״אשר ילכו לפנינו (במקומו של משה) כי זה משה האיש אשר העלנו מארמ״צ לא ידענו מה הי׳ לו״; וכמפורש ברש״י ״אשר העלנו מארמ״צ – והי׳ מורה לנו הדרך אשר נעלה בה, עתה צריכים אנו לאלקות אשר ילכו לפנינו״. ובשם ״אלקים״ זה[32] נתכוונו ע״ד מ״ש[33] ״ואתה תהי׳ לו לאלקים״ (וכפרש״י ״לרב ולשר״) או כמ״ש[34] ״ראה נתתיך אלקים לפרעה״ (ופרש״י ״שופט ורודה״) אלא שאח״כ נסחבו קצתם בחטא העגל עד שחשבוהו לע״ז ממש – והם שנענשו בעונש מיתה.

ואף שלכאו׳ גם בזה יש לתמוה כנ״ל: איך אמרו שהעגל יהי׳ להם ״מורה דרך״ ו״שר״ כמשה ״איש האלקים״[35], שעליו נאמר[36] ״אנכי עומד בין ה׳ וביניכם וגו׳״? אינו דומה כלל להנ״ל, כי בענין זה יש מקום לתהות ולחשוב כן – כי כשצוה הקב״ה לעשות המשכן, שתוכנו ותכליתו היא השראת השכינה בתוך בנ״י, כמ״ש[37] ״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״ – הרי רואים שעיקרו של המשכן ומקדש הי׳ הארון ושני הכרובים, וכמ״ש[38] ״ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות״; ובמילא שיש לדמות דהכרובים הם כעין ״ממוצע״ בין ישראל להקב״ה.

ובפרט ע״פ מש״נ ״לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב לא תעשו לכם״[39], ופרש״י שקאי על הכרובים. ועוד פרש״י ״לא תאמר הריני עושה כרובים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדרך שאני עושה בבית עולמים לכך נאמר לא תעשו לכם״ – ולכאו׳, מאיזה טעם יעלה על הדעת לעשות כרובים בבתי כנסיות ובתי מדרשות כדרך שהיו בבית עולמים, עד שהכתוב מזהיר בל׳ ״לא תעשון גו׳ אלקי וגו׳״? אמנם עפ״י הנ״ל מובן, מאחר שהכרובים יש מקום להחשיבם כעין ״ממוצע״ בין בנ״י להקב״ה, הרי יתכן ויאמרו שיש לעשות ״ממוצע״ כזה גם בבתי כנסיות וכו׳ ולזה בא הכתוב באזהרתו.

וא״כ בנדו״ד, שהי׳ קודם הציווי של ״לא תעשו לכם״ (כי אף שנאמר למשה תיכף לאחר מ״ת, מ״מ הרי עדיין לא ירד משה מן ההר ולא מסר להם הציווי) ולא ידעו עדיין מהאיסור בעשיית ״ממוצע״ אלקי זהב (ומציאותם בקדה״ק כו׳ הרי מוכיחה על גודל המעלה[40]) – ולכן רצו בנ״י לעשות את העגל בתור ״ממוצע״ כזה; ומיושבת ג״כ התמי׳ איך עשה אהרן את העגל[41].

ו. ובדרך הרמז יש להוסיף, שזהו המכוון והנרמז בתיבת ״אנוש״ שרש״י מביאה ג״כ בפירושו: דהנה מבואר ברמב״ם[42] ״בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול וכו׳ ואנוש עצמו[43] מן הטועין הי׳, וזהו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם כו׳ ראויין הן לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד כו׳״, ז. א. שטעותם היתה שהחשיבום לממוצע שיש לו בחירה, אף שבאמת אינם אלא ״כגרזן ביד החוצב בו״[44]

31) בהבא להלן (עד סוף הסעיף) ראה מפרשי החומש.

32) ומ״ש רש״י ״אלקות הרבה איוו להם״ הוא ג״כ עד״ז [ובמכש״כ מזה שגם בדרך הש״ס פי׳ בחדא״ג מהרש״א בסנה׳ (סג, א) ש״אלקות״ שבמאמר זה אינו כפשוטו] – וראה רא״ם כאן.

33) שמות ד, טז.

34) וארא ז, א.

35) ר״פ ברכה. תהלים צ, א.

36) ואתחנן ה, ה.

37) תרומה כה, ח.

38) שם, כב.

39) יתרו כ, כ.

40) ואף שעדיין לא נצטוו על עשיית הארון והכרובים, מ״מ בפשטות נראה שענין כזה הי׳ מובן להם. ולכן: (א) לא מצינו שהי׳ אצלם פלא בעשיית הכרובים ומביניהם יהי׳ ודברתי אתך. (ב) הציווי לא תעשון הנ״ל – בא קודם לציווי דעשיית הכרובים. (ג) ועיקר – כבר פרש״י שידעו שיצוום לעשות המשכן וכו׳ (תרומה כו, טו).

41) עפ״ז י״ל שגם לפי הב׳ שבפרש״י יש לפרש ״ולא ידעתי שיצא העגל הזה״ (ראה לעיל הערה 17), והדיוק הוא ״הזה״ (דלכאורה מיותר הוא) – היינו שלא ידעתי שיצא מזה ענין ע״ז (עגל כזה) – ע״ד פי׳ הגו״א והמשכיל לדוד עה״פ.

42) ריש הל׳ ע״ז.

43) והמקור ע״ז שבת (קיח, ב. וכגרסת הע״י (וכו׳. וראה דק״ס שם) שהושמט ״דור״. וראה רש״י שם

וכנראה ש״הבחור הזעצער״ בפרש״י בגמ׳ בראותו הגירסא ״כדור אנוש״ רצה ״לתקן״ והשמיט התיבה ״כאנוש״ שהועתקה מהגמרא, והתחלת פרש״י ״דור אנוש״ עשה אותה העתקת התיבות מהגמרא ושוברו על אתר – שבגמרא מוכרח להיות ״כדור״.

אלא שמפרש שהכוונה לדורו. וגם בהרמז כאן יל״פ כן).

וכוונת הרמב״ם בהוספה זו י״ל – להראות גודל הטעות והתפשטותו.

ולהעיר ממו״נ (ח״ב פמ״ז). הרמב״ן עה״ת בראשית (ה, ד).

44) ראה בשיחה א׳ לפ׳ יתרו. לקו״ש ח״ה ע׳ 65.

— כמו״כ הוא בענינו, שרצו לעשות את העגל ל״ממוצע״ [אכן בודאי ידעו (בנ״י ואהרן) שאין ל״ממוצע״ כזה שום בחירה (ובדוגמא להכרובים)][45], ומזה נשתלשל החטא של ע״ז ממש, בכמה מבנ״י, היינו להחשיב את הממוצע כבעל בחירה. וזהו שרש״י מרמז בתיבת ״אנוש״, שהחטא כאן הוא בדוגמת אנוש ודורו.

ז. והנה גם ע״ד ההלכה יש לתרץ קושיא הנ״ל (איך אפשר שאהרן יעבור ח״ו על איסור ע״ז). וביאור הענין, כי מצינו מפורש בקרא[46] שאהרן אמר להם ״פרקו נזמי הזהב גו׳ והביאו אלי״, דדייק לומר שרק יביאו אליו את הזהב, אבל לא שיתנוהו לו; היינו שגילה דעתו כי אינו רוצה לקנות את הזהב שיהי׳ שלו, ובמילא מובן שלא קנה את הזהב (כי א״א שאדם יקנה דבר נגד רצונו[47]); ובפרט שגם הם אמרו[48] לו מתחלה[49] ״עשה לנו אלקים גו׳״ — ונמצא שהזהב נשאר בבעלותם של בנ״י גם בעת שעשה אהרן את העגל.

וכלל הוא בהלכה[50]: ״אין אדם אוסר דבר שאינו שלו״, ולפי״ז עשיותיו של אהרן לא אסרו את הזהב[51], לעשותו עבודה זרה ובמילא שגם לא עבר על האיסור דע״ז[52].

אמנם לכאו׳ יש להקשות ע״ז: דהנה מבואר בגמ׳[53] ״אמר רחמנא[54] ואשריהם תשרפון באש, ומכדי ירושה היא מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ופרש״י: ״ומכדי הארץ וכל המחובר לה ירושה לישראל היא מאבותיהם כו׳ וגוים שבאו אחרי כן לא יכלו לאסרן בהשתחוואה״) כו׳. אלא מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בע״ז, וכי אתו עכו״ם שליחותא דידהו עבדי וכו׳. (ומקשה בגמ׳) ודלמא בעגל הוא דניחא להו במידי אחרינא לא ניחא להו. (ומתרץ) אמר קרא אלה אלקיך ישראל מלמד שאיוו לאלוקות הרבה כו׳״. הרי חזינן דמכיון ש״גלו אדעתייהו דניחא להו בע״ז״ ע״י העגל, שפיר יכול גם מי שאינו שלו לאסור[55]. וא״כ גם אהרן אסר לכאורה את העגל אף שאינו שלו — דאף שהי׳ זה קודם אמירתם אלה אלקיך — האמירה אינה אלא מגלה דעתייהו שהי׳ לפני זה?

---

45) וראה סהמ״צ להצ״צ מצות מילה פ״ג. וידועה השקו״ט בנוגע לאמירת מכניסי רחמים. — משא״כ בנוגע למשה (וכמו״כ במרז״ל דמי שיש לו חולה ילך לחכם כו׳ (ב״ב קטז, א)) — ראה שו״ת חת״ס או״ח סי׳ קסו.

46) לב, ב.

47) ואפילו לפמ״ש הנמוק״י בב״מ (י, א) (על מ״ש בגמרא שם ״כיון דנפיל גלי דעתי׳ דבנפילה ניחא לי׳ דנקני בארבע אמות לא ניחא לי׳ דנקני״): ״וזו כיון דתקנת חכמים היא שומעין לו באומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו״ (הרי שאפילו היכא שמגלה דעתי׳ בפירוש ״דלא ניחא לי׳״ אעפי״כ אי הוה קנין דאורייתא קני בע״כ) — הרי כתב החת״ס (חיו״ד סי׳ שיג. חאבה״ע סי׳ קסו. וכ״ע בשו״ת רעק״א מהדו״ת סי׳ צו) ״דלא אמרה אלא במי שרוצה לקנות דבר זה עתה בשום קנין וכו׳ אבל אם אין דעתו לקנות כלל לא אמר שיקנה על כרחו״ (וראה תירוץ המשל״מ (הל׳ זכי׳ ומתנה פ״ב ה״ט) בסתירת פסק השו״ע (חו״מ סי׳ רסח ס״א) דלא אמרינן ״כיון דנפיל גלי דעתי׳ וכו׳״, למה שפסק (סי׳ ערה סכ״א) כשיטת הרמ״ה ד״כיון שלא כיון לקנותם אלא ע״י בנין ובזה לא קנאה״ (וראה פתחי תשובה סי׳ רסח שם). ומובן שעפ״ז ג״כ אין סתירה למה שפסק בנוגע עודר בנכסי הגר — סי׳ ערה סכ״ה). ועפ״ז תתורץ קושיית הרשב״א (מובא בשטמ״ק ב״מ שם) על השיטה שבקנין דאורייתא גם אם אין מכוין מהני מהסוגיא דעודר בנכסי הגר*.

48) שם א.

49) ורק אח״כ הי׳ מצדם ״ויתנו לי״ (לב, כד).

ואף שכתב הנמוק״י בב״ב (א, א), והרשב״א בחידושיו בגיטין (כ, א) והריטב״א ביבמות (נב, ב) ובב״ב (שם), שהיכא דדעת אחרת מקנה, קונים גם בלא כוונה — הרי חילק הקצוה״ח (סי׳ ערה סכ״ה) ״דהיינו דוקא בלא כוונה אבל אם כיון שלא לקנות ודאי אינו קונה בע״כ״.

וצ״ע אם סברא זו של הקצוה״ח היא דוקא היכא שלא כיון לקנות כלל, משא״כ אם כיון לקנות בקנין אחר, הנה אף שבפירוש כיון שלא לקנות בקנין זה, קנה בע״כ, כנ״ל הערה 47. ואכ״מ.

50) ע״ז נג, ב. ובכ״מ.

51) ואף שלדעת רוב הפוסקים (נסמנו באנצק׳ תלמודית ערך דבר שאינו שלו) ע״י מעשה (של העובר האיסור) שפיר יכול לאסור דבר שאינו שלו (ובנדו״ד הרי עשה אהרן מעשה) — מ״מ לדעת הרבה פוסקים (נסמנו שם) הרי זה בעכו״ם, אבל בישראל אמרינן שלא כיוון לאיסור.

ואין להקשות דא״כ למה לן לקשרו עם הדין ד״אין אדם אוסר דבר שאינו שלו״ (דהרי אם אין כוונתו לאיסור, בדרך ממילא לא נעשה ע״ז, ולא עבר על העשי׳) — כי סברא זו שלא כיוון לאיסור אמרינן רק בקשר להדין ש״אין אדם אוסר דבר שאינו שלו״. ואכ״מ.

52) ואף שבלאה״כ הרי סתם במתני׳ (ע״ז נא, ב — וכ״ה ברמב״ם (הל׳ ע״ז פ״ז ה״ד) ובשו״ע (יו״ד סי׳ קלט סעיף א)) כר״ע (ולא כר׳ ישמעאל — מובא בגמרא שם**) ש״ע״ז של עכו״ם אסורה מיד ושל ישראל אין אסורה עד שתיעבד״, והרי כאן עדיין לא עבדו את העגל בעת עשיית אהרן — מ״מ מוכרח בגמרא (שם נב, א) שגם לר״ע ״משעת עשי׳ קם לי׳ בחטא . . ובארור״, דאל״כ היתה הגמרא צריכה לפרש למה מיבעי לי׳ ר״ע פסוקים אלו שממנו יליף ר״י ש״משעת עשי׳ כו׳״, כדמפרש בגמרא בנוגע להפסוקים שממנו לומד ר״י ש״ע״ז של עכו״ם אינה אסורה עד שתיעבד ושל ישראל אסורה מיד״. וכן מוכרח לומר גם בפשטות, שהרי מפורש בעשה״ד ״לא תעשה לך פסל גו׳״ [והא דבש״ס מביא קראי אחריני — כי בהם מפורש יותר כו׳ וק״ל].

מצד (הציווי עצמו של) הקב״ה, הרי האיסור של ע״ז חמור יותר בבנ״י דבנים אתם לה״א, כמובן. והרי זה שולל שייכות בנ״י לע״ז יותר, ובמילא צ״ל פעולה יותר חזקה שבנ״י יפעול מציאות של ע״ז, משא״כ מצד (פעולת) האדם, הרי היזק והפסד עבירת האיסור דע״ז הוא יותר בבנ״י (מצד טעם הנ״ל גופא — שהרחיקם הקב״ה יותר), ובמילא גם פעולה קלה בבנ״י די ההיזק לעשותו ע״ז, וק״ל.

53) ע״ז נג, ב.

54) ולכאורה, מדלא חילקה הגמ׳ בזה, משמע שכן הוא גם במקום שיש לומר שלא כיוון לאיסור — דגם אז אם גילה (הבעה״ב) דעתו דניחא לו, לא אמרינן שלא כיוון (העובר) לאיסור. וכ״כ היד אברהם (יו״ד סי׳ ד סעי׳ ד) מיוסד על התוס׳ (ב״ק עא, א) שהיכא שגילה דעתו לא אמרינן לצעורי קמכוין. אבל ראה לקמן תחלת סעי׳ ח׳.

55) ראה יב, ג.

---

* העיר חכם א׳ שמ״ש כאן בשם החת״ס (והרענק״א), ושעפ״ז מתורצת קושיית הרשב״א בשטמ״ק – שכ״כ בשו״ת צ״צ חיו״ד סי׳ רל ובחלק אה״ע סי׳ קנט. אבל בפס״ד או״ח סי׳ תמח תירץ לכאו׳ תירוץ אחר.

** בביאור יסוד מחלוקת ר״ע ור״י ור״ל ע״פ משנ״ת הגש״פ – ביאורים – הדרן למס׳ פסחים (י״א ניסן תשל״ב) יסוד כללי בשיטות מחלוקתם של ר״ע ור״י, שלר״ע העיקר במצות וחיוביהם וכו׳ הוא כמו שהוא מצד ״בעלות״ הקב״ה, ולר״י העיקר הוא כמו שהוא מצד ״בעלות״ בנ״י, עיי״ש בארוכה – עד״ז י״ל בנדו״ד:

ויובן בהקדים מ״ש הרמב״ם[56] ״ישראל שזקף לבינה להשתחוות לה ולא השתחוה לה ובא עכו״ם והשתחוה לה אסרה בהנאה שזקיפתה מעשה״. ולכאו׳ א״מ מ״ש ״שזקיפתה מעשה״, דהלא מקורו של הרמב״ם הוא בגמ׳[57], ושם מבואר דהטעם שאסרה בהנאה הוא לפי שכ״שזקף לבינה גליא דעתי׳ דניחא לי׳ בע״ז וכי אתו עכו״ם ופלח לה שליחותא דידי׳ קעביד״, היינו שה״זקיפה״ מהני משום ה״גליא״ דעתי׳ שבה, ומאי טעמא נקט שהזקיפה הוה ״מעשה״? ויתירה מזו, סברא זו (כי די בגילוי דעת לחוד) הוא עיקר החידוש של מסקנת הגמרא: דלפי הקס״ד שם, שהאפשרות לאוסרה בע״ז תלויה ב״תפיסת ידי אדם״, אז ה״ז שייך לענין המעשה – שע״י שזקפה עשה בה מעשה ובזה חלה בה ״תפיסת ידי אדם״; משא״כ למסקנת הגמרא שהזקיפה הוא רק גילוי דעת דניחא לי׳ ״ולא משום מעשה״[58] מנ״ל להרמב״ם לתלותו, להלכה, בענין ה״מעשה״[59]?

וי״ל שמקורו של הרמב״ם הוא מסוגיית הגמ׳ הנ״ל: ״מדפלחו ישראל לעגל גלו אדעתייהו דניחא להו בע״ז״: דאם נאמר שגילוי דעת גרידא (בלא מעשה) מהני – הרי אין לך גילוי דעת (דניחא להו בע״ז) יותר מזה שגילו במפורש רצונם ״עשה לנו וגו׳״, ול״ל להגמ׳ לנקוט ״מדפלחו לעגל״ ולדייק שבזה ״גלו אדעתייהו דניחא להו בע״ז״?

ומזה מוכח שהגילוי דעת ״דניחא להו בע״ז״ צ״ל ע״י מעשה דוקא, ואינו מספיק גילוי דעת באופן אחר[60]. ודלא כנ״ל שהגילוי דעת רק מגלה מחשבתו שלפני זה. וזהו הדיוק בל׳ הגמ׳ ״מדפלחו ישראל לעגל (במעשה לפועל, שדוקא באופן זה מהני) גלו אדעתייהו דניחא להו בע״ז״. ומה שמסיים בגמ׳ דבזה שאמרו ״אלה אלקיך ישראל״ גילו דעתם דניחא להו גם בשאר ע״ז, אין הכוונה שבהאמירה עצמה גילו דעתם, אלא שבאמירה זו פירשו את כוונתם בה״מעשה״ – שזה ש״פלחו״ להעגל ״ניחא להו״ לא רק בהעגל אלא בכל שאר ע״ז. וזהו טעמו של הרמב״ם שפירש והדגיש: ״שזקיפתה מעשה״.

עפ״ז יתיישב בטוב טעם עוד ענין הדורש ביאור: בגמ׳ שם מיבעי לי׳ היכא ״שזקף ביצה להשתחוות לה ולא השתחווה לה ובא עכו״ם והשתחווה לה״ מהו, אסורה היא או לאו, ״לבינה הוא דמינכרא זקיפתה (ופרש״י: ״שרחבה יותר על עבי׳ וכשהיא זקופה נראית גבוה״) אבל ביצה לא או דלמא לא שנא״. ולכאו׳, אם העיקר הוא הגילוי דעת, למאי נפ״מ אם ״מינכרא זקיפתה״ או לא, הרי עכ״פ יש כאן גילוי דעת שניחא לי׳ בע״ז?

ועוד יותר, הקשו האחרונים[61], הרי מפורש בגמ׳ דאפילו אמירת ״אלה אלקיך ישראל״ יש בה גילוי דעת דניחא להו בכל ע״ז, וא״כ כ״ש בפעולה זו ש״זקף ביצה״ (גם כשלא מינכרא זקיפתה) שדי בה להיות גילוי דעת – ומהו הספק בזה?

ועפ״י הנ״ל אתי שפיר: הבעי׳ דגמ׳ היא לאחר דנקטינן האי כללא שבהגילוי דעת צריך להיות גם מעשה, יש לחקור באם לא ״מינכרא זקיפתה״ שאין זה אלא ״מעשה זוטא״ [אף שבודאי יש בו משום גילוי דעת] אם הוי בגדר של מעשה המועיל או לא; כי מובן שיש מקום לחלק בין מעשה רבה למעשה זוטא[62]. וגם אין להוכיח מאמירתם ״אלה אלקיך ישראל״, מאחר שהי׳ גם מעשה בצירוף לאמירה זו, והדיבור רק פירש המעשה, כנ״ל.

ועפ״ז (דדוקא גילוי דעת שע״י מעשה האחד הוא הנותן כח להשני לאסור דבר שאינו שלו) יובן בנדו״ד, דמצד הדין לא הי׳ יכול אהרן לאסור את העגל – מפאת היותו ״אינו שלו״, כי בעת עשייתו עדיין לא ״פלחו״ להעגל, ובלא מעשה אין הגילוי־דעת גרידא מספיק שיוכל לאסור דבר שאינו שלו[63].

---

56) הל׳ ע״ז פ״ח ה״ג.

57) ע״ז מו, א. נג, ב.

58) פרש״י שם ד״ה לבינה.

59) ופשוט שאין לומר שכוונת הרמב״ם ב״זקיפתה מעשה״ היא שע״י הזקיפה מינכרא הגילוי דעת.

60) וההסברה בזה י״ל: זה שגילוי דעת מועיל הוא לפי שאז ה״ה כעין שלוחו, וכדיוק לשון הגמרא ״וכי אתא עכו״ם ופלח לה שליחותא דידי׳ קעביד״ – אבל אין זה שליחות גמורה דהרי ״אין שליח לדבר עבירה״ (וידועה השקו״ט אם גם בשליח עכו״ם אמרינן כן, ועוד דע״ז מז׳ מצות ב״נ היא ושייך בו דברי הרב וכו׳) ורוב הפוסקים סוברים (וכן היא דעת אדה״ז בשלחנו (סי׳ תמח סעיף יו״ד ובכ״מ)) דאין שליחות לעכו״ם גם כשהשליח והמשלח הוא עכו״ם (או מומר) (ראה יד אברהם שם) – לכן צ״ל הוכחה מקודם על רצון חזק כו׳, שאז נעשה אח״כ כעין שליחות, ולכן צ״ל מעשה דוקא המורה על תוקף רצונו (עד שעושה מעשה).

61) בנין שלמה (לר״ש קלוגר) על הרמב״ם שם.

62) וכהמחלקים בין מעשה רבה למעשה כל דהו בנוגע לדעת אמוראים אלו (חולין מ, ב) שאף היכא שעשה מעשה (העושה האיסור) א״א לאסור דבר שאינו שלו (ר״ח הובא בראש ור״ן (שם) ובמ״מ הל׳ שחיטה פ״ב הכ״א. ובמשמרת הבית להרשב״א בית א. אית דמפרשי ברש״י (ד״ה אין אדם – חולין שם)). ואכ״מ.

63) ואף שהביאו לו את הזהב – הרי מוכח מהגמרא שאי״ז מעשה, דאל״כ למה קאמר ״שפלחו״ – הול״ל ״שהביאו את הזהב״ (אף די״ל דעדיפא מיני׳ קאמר. אבל דוחק – כי המביאים היו ״כל העם״, ופלחו – רק מקצת), והביאור בזה י״ל: אין נזם זהב ראוי לע״ז שבקשו, ולא עוד אלא שבפי׳ שללו זה: ״עשה גו׳״, היינו שעדיין מחוסר מעשה (אין הע״ז במציאות עדיין).

ח. ועוד י״ל בזה: לפי פסק הרמב״ם[64] ״שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו שאין כוונתו אלא לצערו״ י״ל שלא יועיל גם גילוי דעת, שנאמר בשביל זה שמתכוון הוא לאיסור, כי גילוי דעת שיכול לאסור, היינו שלא תהי׳ מניעה בזה מצד הבעה״ב, אבל הרי אומרים שלא נתכוון לאוסרה.

ומובן מזה בענינו, שבודאי לא הועיל הגילוי דעת של בנ״י (אפילו בצירוף המעשה) שייאסר העגל ע״י אהרן, מכיון שלא היתה כוונתו לאסור[65] שבפירוש אמר להם[66] ״חג לה׳ גו׳״[67].

בנוסף לכל הנ״ל, הרי בנדו״ד לא הי׳ גילוי דעת מפורש דניחא להו בהעגל (כמו שפלחו), כי זה שאמרו לפנ״ז ״עשה לנו אלקים גו׳״ לא בא אלא על צד טעותם ״כי זה משה גו׳ לא ידענו מה הי׳ לו״ – א״כ הרי זה כעין ״תנאי״ שאילו היו יודעים ״מה הי׳ לו״ למשה, לא היו רוצים בעשיית העגל.

בסגנון אחר: הטעם שאוסר הוא משום דשליחותי׳ קא עביד – ופשיטא דאהרן לא קיבל ע״ע שליחות כזו.

ט. אבל לכאו׳ עדיין יש מקום לומר שעכ״פ קצת שייכות היתה לי׳ לאהרן לחטא העגל (ע״ז), דאפי׳ אם הוא עצמו לא עשה ע״ז, מ״מ נכשלו על ידו כו״כ מבנ״י באיסור ע״ז, ועבר לכאו׳ על הלאו[68] ד״לפני עור לא תתן מכשול״[69]; ובפרט להדיעה שאינו איסור כללי, כ״א פרט בהאיסור שבו הוא מכשיל את חבירו[70], ובמילא עבר בפרט א׳ דאיסור ע״ז?

והתירוץ לכאורה פשוט: על האיסור ד״לפני עור לא תתן מכשול״ נצטוו בנ״י (בפ׳ קדושים) זמן רב לאחר מעשה העגל, ועכ״פ[71] לאחר שירד משה מן ההר. ובמילא בעת מעשה העגל לא הי׳ בזה איסור. אבל לא משמע כן מטענת משה: מה עשה לך גו׳, כן מזה שחור הוכיחם עד שנהרג ע״ז, כן הרי במרה נצטוו על הדינים ובפרט אהרן – עליו (וחור) אמר משה קודם עלותו להר – מי בעל דברים יגש אליהם[72] ועוד. וצ״ע בכ״ז.

י. מהענינים ד״יינה של תורה״ שבפרש״י דילן:

מבואר בכ״מ[73], שמציאות החטא (וכ״ש חטא גדול כע״ז) בא מזה שבדקות דדקות ישנו מקור ע״ז בקדושה – והמקור בקדושה על חטא ע״ז, פירוד מאחדות ה׳, הוא ענין ההתחלקות שישנה בתורה גופא, היינו זה שיש לפרש ענין אחד בשני אופנים – עד שישנם ״שבעים פנים לתורה״[74], ובכתהאריז״ל[75] מבואר שישנם שש״ר פירושים בכל ענין שבתורה (נגד שש״ר נשמות) – ומזה נשתלשלה האפשרות ונתינת המקום לפירוד מאחדות ה׳.

ואין הכוונה ח״ו שענין זה מצ״ע נותן מקום שישתלשל ממנו חטא הפירוד דע״ז ח״ו – שהרי התורה היא ״רצונו וחכמתו יתברך, ואורייתא וקוב״ה כולא חד״[76] ו״הוא וחכמתו א׳״[77], וכשם שהוא אחדות פשוטה כמו״כ הוא בתורה על כל חלקי׳[78] שכולה אחדות גמורה ופשוטה – אלא דמשום שישנם כמה פירושים בתורה, ניתנת האפשרות לאדם הלומדה לנטות קצת (בעת לימודו) מרגש האחדות הפשוטה שבתורה ולהרגיש משהו מענין של

---

64) הל׳ שחיטה פ״ב הכ״א מחולין מא, א. וראה לעיל הערה 51 שכן דעת הרבה פוסקים.

65) ואף שלא הייתה כוונתו לצערם – הרי אין הפי׳ שצ״ל דוקא ״לצעורי קמכוין״, כ״א לכוונה צדדית שאינה לאיסור, ובפרט עפ״י מ״ש בשמ״ח סי׳ ד סעיף יא ובתבו״ש ס״ק יט דכל ענין לצעורי קמכוין הוא לפי ראות עיני המורה, הרי בודאי שאם יש לתלות בענין אחר תולין, והלשון ״לצעורי קמכוין״ הוא לפי שזוהי סיבת כללית השייכת בכל האופנים (משא״כ שאר הסיבות תלויות כאו״א בהמאורע הפרטי) – ובנדו״ד היתה כוונתו לדחותם (כפרש״י פרשתנו לב, ה. וראה גם פרש״י שם, ב).

66) פרשתנו לב, ה.

67) משא״כ בדיני׳ דהיד אברהם (ראה לעיל הערה 54).

68) קדושים יט, יד.

69) ואף שאיסור זה הוא דוקא היכא ״דקאי בתרי עברי נהרא״ (ע״ז ו, ב) ״דאי לא יהיב לי׳ לא מצי שקיל״ (פרש״י שם ד״ה דקיימא), הרי גם בנדו״ד הי׳ כעין זה, שבלא אהרן לא היו עושים העגל, כדמוכח מזה ש״ויקהל העם על אהרן״ דוקא.

70) שו״ת צפע״נ ירושלים תשכ״ה סי׳ ה. וש״נ. וי״ל שתלוי בהדעות (ראה מנ״ח מצוה רל״ב ובהגהות הרי״פ פערלא לשם. וכבר העירו מזח״ג פה, א. רמב״ם הל׳ ת״ת פ״ו הי״ד וראב״ד שם) אם הנותן מכשול לפני עיור – כפשוטו – עובר בלאו זה. שלפי שיטה זו (שחלק הכתוב ופי׳ – עפ״י הכלל דאין מקרא יוצא מידי פשוטו – אופן אחד דהאיסור) לחלק יצא בכל האיסורין (אף שמחולק מהענין דהבערה לחלק יצאת – דכאן הוא לפרט ולא לחלק), וה״ז פרט בכל ענין בפ״ע.

[או י״ל להיפך: כיון שייחדו הכתוב – ה״ז הוכחה שהוא ענין בפ״ע. ומושיט יין לנזיר ה״ז פרט בלפני עיור ולא בנזיר]

משא״כ להדיעה שאינו עובר באופן זה – איסור כללי הוא.

71) לדעת ר״ע (סוטה לז, ב) ש״כללות ופרטות נאמרו בסיני״.

72) משפטים כד, יד.

73) ראה ד״ה על כן יאמרו המושלים תרצ״א (ספה״מ קונטרסים ח״א ע׳ 382 ואילך).

74) במדב״ר פי״ג, טז. זח״א מז, ב. ח״ג כ, א. רטז, א. רכג, א.

75) שער הגלגולים הקדמה יז. שער רוה״ק בענין היחודים על קברי הצדיקים הקדמה ג. לקוטי מהרח״ו זלה״ה שבסוף שער מאמרי רז״ל להאריז״ל.

76) תניא פ״ד.

77) שם פ״ב.

78) עיין תו״ח נח ד״ה ויהי כל הארץ שפה אחת פכ״ז ואילך – ענין ההתחלקות הבאה דוקא מצד הפשיטות.

התחלקות (ופירוד) – וזהו המקור, ע״י ריבוי ההשתלשלות וירידות, לחטא ע״ז ר״ל.

וע״ד שאמרז״ל[79] עה״פ[80] ״נעשה אדם גו׳״: ״כיון שהגיע (משה) לפסוק הזה כו׳ אמר לפניו רבון העולם מה אתה נותן פתחון פה למינים אתמהא, אמר לו כתוב והרוצה לטעות יטעה״ – היינו דבזה שכתב הקב״ה בתורה ענין של ריבוי (והתחלקות), ניתן פתחון פה ואפשרות לטעות ששתי רשויות הן ח״ו - ע״ז[81].

אלא שמאידך, הרי גם במארז״ל זה מודגש דאין הכוונה שהתורה מצד עצמה נותנת מקום לטעות, אלא שהטעות באה מצד האדם הרוצה בה. וכדיוק חז״ל בלשונם: ״והרוצה לטעות יטעה״ – דאם נאמר שהמכוון הוא, כפי שנראה לכאו׳, שהקב״ה ציווהו לכתוב (״נעשה״) אף אם עי״ז יהי׳ פתחון פה לבנ״א, והיינו שאין לחוש גם אם מישהו יטעה – דא״כ תיבת ״והרוצה (לטעות)״ מה פירושה? אלא ודאי שהכוונה בזה לדייק שטעות זה א״א שתבא מצד התורה כ״א מצד שיש לפני זה רצון האדם לטעות.

ועל ענין זה מרמז רש״י באמרו ״יש לתרגמו בשני פנים״, כלומר: האפשריות לפירוד וע״ז (חטא העגל שבו המדובר כאן) באה ע״י ש״יש לתרגמו (הענין שבתורה) בשני פנים״; לא אמר רש״י ״יש בו שני פנים״ – כי מצד עצם מציאותם של ב׳ פירושים בתורה, אין נתינת מקום לפירוד, כנ״ל – אלא משום שהאדם הלומד יכול ״לתרגמו״ לפי תפיסתו הוא, בשני פנים[82], ולנטות מהאחדות הפשוטה שבתורה, אפשר להשתלשל מזה הפירוד דע״ז ר״ל.

ועל פי זה יומתק שינוי (ג׳) הלשונות (המשמשות לפירוטם של ב׳ פירושים) וסידורם בפרש״י: בפיסקא זו כותב ״יש לתרגמו בשני פנים״. בפיסקא שלאחרי׳ (שגם בה ישנם ב׳ פירושים) נאמר: ״ויש אומרים״, ובפיסקא השלישית: ״דבר אחר״ – כי בהם מרומז סדר הירידה הבאה ע״י התחלקות ופירוד; מתחלה הוא רק בבחי׳ ״יש לתרגמו בשני פנים״, שהאדם אינו מרגיש כדבעי ענין האחדות שבתורה ״ומתרגמו בשני פנים״; הנה עי״ז נעשה (אח״כ) ״יש אומרים״, נרגש ל״יש״ האומר, עד שאח״כ נעשה מציאות נפרדת מאלקות (״דבר אחר״), ע״ז.

וזהו גם הרמז דב׳ הפירושים שבפרש״י (לאחר ההקדמה שיש לתרגמו בשני פנים): פי׳ הראשון הוא שקשר את הזהב בסודר, היינו שענין הזהב וכו׳ שיש לו קושרו בסודר בפ״ע ועושהו למציאות, ז. א. שחושב ש״כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה״[83] (שהוא בדוגמת ״יש אומרים״ הנ״ל), ופי׳ הב׳ הוא שצר צורת העגל בפועל – שמרגיש הוא א״ע כיש ומציאות בפ״ע לגמרי (בדוגמת ״דבר אחר״ הנ״ל).

ונקודת כל הנ״ל הוא חסרון בקב״ע מלכות שמים דאם זה בשלימות אצלו, גם בתורה ירגיש האחדות הפשוטה; וזה מרמז רש״י בפירושו על התיבות שלפני ״יש לתרגמו בשני פנים״: ״ויתפרקו – לשון פריקת משא״ – שמחשבים תומ״צ[84] למשא, ובמילא פורקים את העול הזה – ה״ז הקדמה ל״תרגם״ התורה בשני פנים, ולאח״ז לשאר הירידות.

משא״כ כשהאמונה והקב״ע היא בשלימות אז לא יבוא גם להתחלת הענין. ולכן מצינו[85] שהנשים והטף לא נתנו זהב להעגל, כי אצלם האמונה היא בתוקף ביותר[86], ובמילא לא הי׳ מקום אצלם לע״ז.

ומובן שע״י החיזוק באמונה וקב״ע (דבשניהם אין התחלקות) מתחזק גם ההרגש דאחדות ה׳ בכל הענינים, עד שגם כשלומד ענין בתורה שיש בו כו״כ פירושים, מרגיש בהתחלקות זו דוקא[87] אמיתית אחדות הפשוטה.

(משיחת ש״פ תשא תשכ״ו ותשכ״ז)

---

79) ב״ר פ״ח, ח.

80) בראשית א, ו.

81) וב׳ ענינים אלו – ענין אחד הוא, אלא ש״נעשה אדם גו׳״ הוא הנתינת מקום לטעות בהבריאה, וענין ההתחלקות שבפירושי התורה הוא הנתינת מקום לטעות בתורה.

82) ומדויקת תיבת ״(בשני) פנים״ – כי ענין זה עדיין הוא בתורה, בחי׳ פנים.

83) עקב ח, יז. ובסמ״ג מל״ת סד: אזהרה שלא יתגאה האדם במה שחננו הבורא הן בממון הן ביופי הן בחכמה אלא יש לו להיות ענו מאד ושפל ברך לפני ה׳ אלקים ואנשים ולהודות לבוראו שחננו זה המעלה וכו׳.

84) להעיר שמדובר בנזמי זהב וידוע דרז״ל עה״פ נזם זהב באף גו׳ (אבות רפ״ו. פרש״י משלי יא, כב. וראה זח״א קי, א), ובפרש״י פריקת משא (סתם) – וידועה תורת הבעש״ט עה״פ: כי תראה גו׳ משאו גו׳ (היום יום ע׳ כג).

85) פדר״א פמ״ה הובא ברש״י (מגילה כב, ב) ובטור או״ח סי׳ תיז. וראה פרש״י פרשתנו לב, ב. וכן מוכח מפרש״י (פנחס כו, סד) ״אבל על הנשים לא נגזרה גזירת המרגלים לפי שהן היו מחבבות את הארץ״, אף ש״משעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה״ (פרש״י שלח יד, לג), הרי מוכח שגם מצד חטא העגל לא עלתה גזירה זו במחשבה על הנשים.

86) ראה אוה״ת תשא ע׳ א׳תתקפה ואילך.

87) ראה תו״ח הנסמן בהערה 78.

ו. ביאור דיוק לשון התניא פרק כא, דבבריאת העולמות יש ב׳ בחי׳, א) מה שמתחלה נבראו כולם יחד בבת אחת "בראשית נמי מאמר הוא" (מגילה כא:), ב) מה שאח"כ נבראו כל א׳ וא׳ בפרט וכו׳

...וככה ממש ד"מ מיוחדות דבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו יתברך גם אחר שיצא דבורו יתברך אל הפועל בבריאות העולמות, כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמות, ואין שום שינוי כלל לפניו יתברך אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי׳ דבורו יתברך בבחי׳ יציאתו כבר אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם להחיותם ע"י השתלשלות מעלה לעלול וירידת המדרגות בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות וכל הצמצומים הם בחי׳ הסתר פנים להסתיר ולהעלים האור והחיות הנמשך מדבורו יתברך שלא יתגלה בבחי׳ גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל.

תניא פרק כא

נקט בבריאות לשון רבים, ואח"כ נקט בריאת. בבריאת. לשון יחיד.

יש לומר, כי בבריאת העולמות יש ב׳ בחי׳.

א׳, מה שמתחלה נבראו כולם יחד בבת אחת.

ב׳, מה שאח"כ נבראו כל א׳ וא׳ בפרט בפ"ע (והוא כמו כלל ופרט).

והוא כמו המאמר הראשון בראשית[1] דנמי מאמר הוא, שהוא מה שנבראו העולמות כולם יחד, בכלל. ואח"כ הוא הט׳ מאמרות שהוא מה שנבראו העולמות כל אחד בפני עצמם בפרט. ועיין באגרת הקודש פרק ה׳ בד"ה[2] ויעש דוד שם.

ולכן קנקט כאן בבריאות לשון רבים, שהוא מה שנבראו כל עולם ועולם בפני עצמם בפרט, והוא שגם שאחר שיוצא דבורו יתברך אל הפועל בבריאות העולמות כל אחד ואחד בפני עצמו בפרט, שהוא מה שיצאו הט׳ מאמרות, גם הדבורים שבפרט מיוחדים עמו יתברך בתכלית היחוד, כמו שהי׳ הדיבור מיוחד עמו קודם בריאת העולמות היינו כמו קודם שיצא הדבור בבריאת העולמות אפילו בכלל, היינו קודם הבריאה אפילו בכלל, ממאמר א׳ דבראשית.

ואין שום שינוי כו׳ אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי׳ דבורו יתברך בבריאת העולמות, והוא, שלגבי הברואים יש שינוי אפילו בבחינתם שנבראו כולם יחד בבת אחת בכלל.

והיינו מה שנקט בבחי׳ יציאתו כבר, כבר הוא המאמר ראשון דבראשית, שיצא קודם הט׳ מאמרות.

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר התניא עמוד ה

ז. רמז בפ׳, למארז"ל מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין - גבורה

ברא אלקים. ולא נאמר ברא ה׳, שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין והיינו דכתיב (להלן ב, ד) ביום עשות ה׳אלקים ארץ ושמים.

רש"י

בראשית ברא אלקים ר"ת בב"א, בב"א[3] הוא מספר ה׳, הוא הה׳ גבורות[4], שהוא בחי׳ גבורות שם אלקים, מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין[5].

לקוטי לוי יצחק, הערות לספר הזהר שמות–דברים עמוד שטו

1) מגילה כא:

2) וז"ל: רז"ל ע"פ כי בי-ה ה׳ צור עולמים בה׳ נברא עוה"ז ביו"ד נברא עוה"ב... כאשר בדבר ה׳ שמים נעשו בששת ימי בראשית, וברוח פיו כל צבאם היא אות ה׳ של שם הוי׳ אתא קלילא כמ"ש בהבראם בה׳ בראם היא מקור הט׳ מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון בראשית דנמי מאמר הוא ע"ש.

3) ראה גם בלקוטי לוי יצחק הערות לזוהר שמות-דברים עמוד תד, דיש ג׳ בבות, בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא. שסדר נזיקין הוא גבורות ודינים, "בב"א קמ"א, בב"א מציע"א, בב"א בתר"א, עם הששה תיבות, הוא מספר "שמרו משפט" עם הכולל. ע"ש.

4) ראה תניא – שער היחוד והאמונה סוף פרק ד, דהכ"ב אותיות דאלף בית מתחלקים לה׳ מוצאות הפה, והם הה׳ גבורות בחי׳ צמצום והסתר החיות האלקי ע"ש. [וראה גם בלקוטי תורה מהאריז"ל פרשת נח וז"ל: "הה׳ גבורות הם הה׳ אותיות אלקים" ע"ש].

5) ראה תניא – שער היחוד והאמונה פרק ה. ועיין גם לקמן סוף סימן טז.

ההסתלקות

בדרך־כלל התפלל בעלי מדי יום במיטתו. את התפילין הניחו לו אחרים.

מאחר שראשו נעשה צנום יותר, לא נאחזו בו כראוי רצועות התפילין של ראש. הוא הורה לי אפוא לשלוח אחרי יעקב־יוסף[62] כדי שיבוא לשנות את מידת הקשר. היה זה כבר שלושה ימים לפני ההסתלקות. יעקב־יוסף אכן הגיע ושינה את קשר התפילין, ובעלי הספיק להתפלל בהן בשלושת הימים הבאים.

בבוקר האחרון לחייו[63] לא פסק פיו מלמלמל, ושפתותיו נראו מרחשות כל העת. אך את התפילין לא הניחו לו עוד.

באותו יום סבל בעלי נוראות. מספר פעמים במשך היום ביקש ממני שאשנה את תנוחת גופו לשכיבה או לישיבה. עשיתי זאת והדבר לא קשה עלי כלל. בזמן שכזה מתגלים, מסתבר, כוחות נעלמים.

לפנות־ערב חש בעלי ברע מאוד. בביתנו נכח אז קהל ניכר. הרופא הובהל אל בעלי, והוא רשם מספר תרופות שכמובן הובאו מיד.

כשלעצמי הבחנתי כבר בכך שהמצב אינו טוב, אבל סברתי שהוא עלול להימשך כך עוד יום או יותר, ולכן יצקתי לפיו של בעלי כפיות אחדות מן התרופה, והוא שתה אותן עד תום. ככל הנראה הוא הבין היטב את מצבו.

לידו עמדו כמה מידידינו הטובים והקרובים, שיכולתי לסמוך עליהם. פניתי אפוא לשכב מעט, כדי שיהיה לי כוח לעשות עבורו מאוחר יותר את כל הנדרש.

כשהתעוררתי, כעבור כמחצית השעה, החדר כבר היה מלא מפה לפה. אחד הצעירים שהיו שם הציע לי ללכת ללון בביתו של השכן כדי שאוכל להחליף כוח. היה זה כבר "אחרי הכל", והוא ביקש להעלים זאת ממני. מובן שלא נעניתי לעצתו.

הכנות להלווייה

נשאלתי אילו דברים היה בעלי מעוניין שיעשו בעת הקבורה. אמרתי מה שזכרתי — שהתכריכים יהיו עשויים מפשתן נקי (שהיה אחד הדברים הקשים ביותר להשגה שם), ושכל העוסקים בטהרתו ילכו תחילה לטבול.

מקוה — הרי לא היה שם, וכולם — כמה מניינים — הלכו מרחק ניכר כדי לטבול בנחל. יוסף נימויטין[64] סבל מחום בן ארבעים מעלות, ובכלל היה אדם חולני, ולמרות זאת הלך לטבול גם הוא.

כל האנשים הללו לא עבדו במשך שלושה ימים רצופים. ברובם היו אלה עובדי סריגה[65] שעבדו עבור מפעלים ממשלתיים, והיו חייבים לספק את המכסה היומית, אך בימים אלה הם לא עשו גם זאת.

בשני ימי חייו האחרונים של בעלי נטשו לחלוטין אנשים זרים אלה — שההיכרות ביניהם ובין בעלי נמשכה חודשים אחדים בלבד — את בתיהם ואת עבודתם, ושהו כל העת בביתנו. מפעם לפעם היה אחד מבני כל משפחה הולך הביתה כדי להעיף מבט בנעשה שם.

על האנשים שהגיעו לביתנו נמנו צעירים, מבוגרים, שומרי מצוות ושאינם כאלה. היו ביניהם אנשים שהיו מסוכסכים קשות זה עם זה בענייני עסקים, ואחרים שהיו מסוכסכים בשל המחלוקת בין החסידים לאלו שאינם חסידים, אך כאן התאחדו כולם. תחת השפעתו של בעלי פשטו הכל מעליהם את ענייני החול, ונכנסו אל עולם נעלה יותר.

---

62) הרה"ח ר' יעקב יוסף ב"ר חיים בן־ציון רסקין (ט"ז ניסן תרס"א — כ"א ניסן תשמ"ה). ראה "תולדות לוי יצחק" ח"ב ע' 689 ואילך; ח"ג ע' 750 ואילך.

63) יום ד' כ' מנחם־אב תש"ד.

64) החסיד ר' חיים יוסף דוד בהרה"ג הרה"ח ר' שמואל נימויטין. זכה לשמש את רלוי"צ ואת הרבנית חנה, עסק בהצלת נפשות ובנה מקוה בביתו באלמא־אטא במסירות־נפש. נפטר ליל ש"ק י"ד אלול תנש"א.

65) עבודה שניתן היה לעשות בבית, דבר שהקל על שמירת השבת.

בעלי נפטר בשעת לילה[66]. בבוקר נסעו מספר אנשים, משני הצדדים בהנהגת הקהילה, אל בית העלמין כדי לבחור מקום לקבורתו. גם מהעיר עצמה הגיעו לשם כמה מגבאי בתי־הכנסת, וכן בנו[67] של מדליה[68], שכיהן שם כרקטור במכון אקדמי. נרכשו עבור בעלי שישה מקומות, כדי שלא ייקבר לידו אדם שאין זה לפי כבודו להיקבר בשכנות אליו.

כאן, בחדרו של בעלי, בוצעו כל הפעולות הנדרשות. מספר אנשים לנו בביתנו בלילה. אני עצמי לנתי בחדר שבו היה בעלי מונח על הרצפה.

בבוקר התעוררה בעיה גדולה נוספת – השגת קרשים כדי לבנות את הארון. היתה זו משימה קשה למדי, אבל תמורת סכום כסף גדול הושגו גם אלו. הארון הורכב במקום שבו היו הקרשים, והובל מרחק גדול למדי לאורך הרחוב, כשכל העוברים ושבים עוצרים להביט בנעשה. כדי שלא יתעוררו שאלות רבות מדי, וכדי שלא תזיק "עין הרע" – לבש הצעיר, שהוביל את הארון בעגלה, מדי צבא.

[האיש עבד בעבר בנ.ק.וו.ד., ונשארה ברשותו חליפת מדים, וכל אימת שהיה צורך להשיג משהו שאינו "כשר" בתכלית – היה הצעיר יכול להשיג זאת ביתר קלות כשהוא לבוש במדים אלו].

66) ההסתלקות היתה זמן־מה לפני השקיעה.
67) אולי הוא ר' אברהם מדליה הנזכר ב"יהדות הדממה" (ירושלים תשמ"ז) ח"ב ע' 274.
68) הרב שמריה יהודה ליב מדליה הי"ד, אב"ד ויטבסק ומוסקבה (ראה אודותיו: "שילה", ירושלים־אנטוורפן תשמ"ג, ע' יג ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אד"ר, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו בו כותב בהנוגע לשינוי נוסח התפלה שלו,

וכמדומה עניתי מכבר - שנכון הדבר שיתחיל להתפלל בנוסח חב"ד, והרי ידוע סיפור חסידים הראשונים אשר רבנו הזקן בירר הנוסחא שלו מששים סידורים, אלא שעפ"י המבואר במ"א שיש לשנות מנוסח אשכנז לספרד ומנוסח ספרד לאר"י, אבל לא להיפך. לכן צריכה החלטתו להתפלל בנוסח חב"ד להיות על מנת שלא לחזור.

שאלתו מתי יתחיל בזה, אינה מובנת כי כיון שהחליט כנ"ל, למה ידחה ההתחלה.

ובמ"ש שמעורר הדבר תמהון, הנה כל אלה שהתחילו בראשונה בנוסח חב"ד בטח ג"כ עורר תמהון, ובכל זה הרי התחילו להתפלל כך. וחוג המתפלל בנוסח זה הולך ומתפשט.

במ"ש ע"ד הוספת השם לגיסו שליט"א מה שכתבתי הוא שצריך להיות בהסכם נושא השם כמובן, ומה שבשעת הוספת השם מפני סיבה לא הודיעוהו, הרי עתה יכולים להודיע. וכיון שבשעת מעשה היתה סיבה צדדית, הרי יחול השם למפרע, ובודאי שיחול מכאן ולהבא.

ומ"ש שישנם פרקים בתניא שלעת עתה אינם מובנים לו, הרי כן הוא בלימוד תורתנו בכל חלקי', שמתחלה מבינים רק כללות הענינים, ומזמן לזמן מוסיפים בהבנה, וק"ל.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ל, יג – זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקדש עשרים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה'

ביאור הענין דבשקלים הי' ענין לתקן העבר – חטא העגל, וכן ענין לעתיד, להקדים שקליהם לשקלי המן, וזה גרם נס פורים, כן בזמנינו, יש ענין לתקן העבר, וכן ענין לעתיד "ונהפוך הוא" שמבטלים ומהפכים חשכת הגלות, ועד שזוכים לגאולה העתידה.

בנוגע לנתינת מחצית השקל נאמר "לכפר על נפשותיכם", היינו, שע"י נתינת מחצית השקל נפעל ענין הכפרה. ועד שמבואר בירושלמי (שקלים פ"ב ה"ג) שמ"ש "כל העובר על הפקודים" קאי על אלו שחטאו בעגל, ונתינת מחצית השקל באה לכפר על חטא העגל. ולכן נאמר "**זה** יתנו" – כדי לבטל את חטא העגל שהתחיל באמירת "כי **זה** משה האיש גו' לא ידענו מה הי' לו". זאת אומרת, שע"י "**זה** יתנו" מהפכים את הענין ד"כי **זה** משה האיש לא ידענו גו'" (שבזה התחיל חטא העגל), באופן דאתהפכא חשוכא לנהורא.

ועפ"ז מובן שכללות ענין ה"שקלים" פועל גם בנוגע לשינוי ותיקון עניני העבר – ענין הכפרה, ועד לכפרה על חטא העגל, שזהו השורש דכל החטאים.

דהנה, ידוע מארז"ל שבשעת מ"ת פסקה זוהמתן, וע"י חטא העגל חזרה כו' [אבל אעפ"כ, מובן בפשטות שהזוהמא שחזרה ע"י חטא העגל אינה בדוגמת הזוהמא שהיתה קודם מ"ת ח"ו – כי בודאי ישנו חילוק עצום בין בנ"י לאוה"ע בענין זה (גם בנוגע להלכה (ראה שבת פו, ב)), כמדובר כמ"פ בארוכה], זאת אומרת, שלולי חטא העגל לא היתה אפשרות לכללות ענין החטאים, ושורש החטאים הוא מחטא העגל. וזהו מ"ש "וביום פקדי ופקדתי", "אין פורענות כו' שאין בה קצת מפרעון עון העגל" (תשא לב, לד ובפרש"י), מאחר שחטא העגל הוא השורש דכל החטאים.

ומזה מובן שהפעולה ד"לכפר על נפשותיכם" שע"י מחצית השקל (הכפרה על חטא העגל) שייכת בכל הזמנים – בנוגע לכללות ענין החטאים (ששרשם – חטא העגל), היינו, שע"י נתינת מחצית השקל מתקנים את עניני העבר כו', ועד ששוללים ומבטלים לגמרי את כללות האפשרות לענין של חטא...

והנה, בנוגע לתיקון ושלימות העבר – ישנו ענין נוסף:

עבודת בנ"י בזמן הגלות אינה יכולה להיות בשלימות, זאת אומרת, ככל שהעבודה תהי' נעלית – הרי זה רק לפי ערך זמן הגלות, ובאמת אין עבודה זו בשלימות.

ובפשטות – בזמן הגלות ישנם כמה עניני עבודה שהנשמה אינה יכולה להתעסק בהם, זאת אומרת, שבזמן הגלות מוגבלת הנשמה בעבודתה. והגבלה זו היא חסרון בבריאות הנשמה, וכאשר ישנו חסרון בבריאות הנשמה, הרי זה פועל גם חסרון בבריאות הגוף.

דהנה, גם כאשר יהודי נמצא בזמן הגלות במעמד ומצב דבריאות הנשמה והגוף – הרי זה רק לפי ערך הבריאות שיכולה להיות בזמן הגלות, אבל בערך למעמד ומצב האמיתי דבנ"י (ללא הגבלת הגלות) – הרי זה באופן של חסרון כו'.

ואע"פ שבזמן הגלות מוכרח להיות חסרון זה, ולא יתכן באופן אחר – הרי ידוע שאונס כמאן דעביד לא אמרינן, אע"פ שרחמנא פטרי'.

ועפ"ז מובן שככל שהעבודה תהי' באופן הכי נעלה – נדרש כללות הענין דתיקון ושלימות העבר, מאחר שנמצאים עדיין בזמן הגלות. וזה נפעל ע"י כללות הענין ד"מחצית השקל".

ועד"ז מובן בנוגע לפעולה דמחצית השקל בעבודת האדם – ביחס למצב העתיד:

ידוע מארז"ל (מגילה יג, סע"ב) "גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו כו'", זאת אומרת, שכללות הענין דביטול גזירת המן, ובאופן ד"ונהפוך הוא" – נפעל ע"י נתינת מחצית השקל (שזהו התוכן דפ' שקלים) – "הקדים שקליהם לשקליו".

[ובפרט ע"פ המבואר בספרים שהמספר דמחצית השקל שנתנו בנ"י בפעם הראשונה מתאים למספר ד"עשרת אלפים ככר כסף" שרצה המן "לשקול על גנזי המלך ביהודים גו'"].

והנה, כללות הענין דפורים הוא – "**ונהפוך** הוא", "החודש אשר **נהפך**". ובעבודת האדם קאי על כללות העבודה באופן **דאתהפכא** חשוכא לנהורא. היינו, שמבטלים ומהפכים את חשכת הגלות, ועד שזוכים לגאולה **העתידה**.

ובפשטות: ע"י כללות העבודה דמחצית השקל, נפעל כללות הענין ד"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ועד שזוכים לראות את בנין בית המקדש השלישי – שאז יתגלה גם המשכן שעשה משה רבינו, "משכן דאיקרי מקדש", כמבואר במדרז"ל שמעשה ידי משה הם נצחיים, ולכן, המשכן שעשה משה רבינו קיים גם עתה, אלא שעתה הוא נסתר ונעלם, ולעתיד לבוא יתגלה.

דהנה, מה שהנצחיות שבמעשה ידי משה היא באופן של העלם (היינו, שהמשכן שעשה משה הוא נסתר ונעלם) – אין זה תכלית הכוונה, כי מהי התועלת שיש לבנ"י מזה שמעשה ידי משה הם בהעלם?! – ולכן, בהכרח לומר שתכלית הכוונה בזה היא – שלעתיד לבוא **יתגלה** המשכן שעשה משה.

ובדוגמת כללות ענין בריאת העולם – שאע"פ שגם קודם הבריאה הי' העולם בכח (בהעלם), אעפ"כ, תכלית הכוונה בזה היא – כאשר הדבר בא בפועל. ועד"ז בנוגע לכללות עבודת בנ"י – הקב"ה יודע אמנם שבנ"י הם "נצר מטעי", ועבודתם תהי' כדבעי וכו', אבל אעפ"כ, תכלית הכוונה בזה היא – כאשר הענין מתגלה מההעלם אל הגילוי, מהכח אל הפועל.

וכמרז"ל "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", זאת אומרת, גילוי כבודו של הקב"ה נעשה ע"י הבריאה בפועל, ובזה גופא – לא מספיק הענין ד"בראתיו", עולם הבריאה, ולא מספיק הענין ד"יצרתיו", עולם היצירה, אלא זקוקים גם לענין ד"עשיתיו" – עולם העשי', ואדרבה: בעולם העשי' הרי זה נפעל באופן של הוספה – "**אף** עשיתיו".

ומאחר שכל הענינים תלויים במעשינו ועבודתנו –

המשך בעמוד פט

◆ יום ראשון י"ד אדר ◆

ל (יא) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(יב) **כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם:**

יא **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

יב **אֲרֵי תְּקַבֵּל יָת חֵשְׁבַּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנְיָנֵיהוֹן וְיִתְּנוּן גְּבַר פֻּרְקַן נַפְשֵׁהּ קֳדָם יְיָ כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן וְלָא יְהֵי בְּהוֹן מוֹתָא כַּד תִּמְנֵי יָתְהוֹן:**

רש"י◄ **כִּי תִשָּׂא.** לְשׁוֹן קַבָּלָה, כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּשֶׁתַּחְפֹּץ לְקַבֵּל סְכוּם מִנְיָנָם לָדַעַת כַּמָּה הֵם, אַל תִּמְנֵם לַגֻּלְגֹּלֶת, אֶלָּא יִתְּנוּ כָּל אֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְתִמְנֶה אֶת הַשְּׁקָלִים וְתֵדַע מִנְיָנָם. **וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף.** שֶׁהַמִּנְיָן שׁוֹלֵט בּוֹ עַיִן הָרָע, וְהַדֶּבֶר בָּא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בִּימֵי דָוִד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 390 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּתוֹצָאָה מִקִּירוּב פְּנִימִי

וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה . . זֶה | יִתְּנוּ . . מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל

הֶרְאָה לוֹ כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ וּמִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְאָמַר לוֹ כָּזֶה יִתְּנוּ (ל, יב־יג. ובפירוש רש"י)

וְהִקְשׁוּ, בַּמֶּה נִתְקַשָּׁה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם עַד שֶׁהָצְרַךְ הַקָּבָּ"ה לְהַרְאוֹת לוֹ מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבֶאֱמֶת תְּמִיהַת מֹשֶׁה הָיְתָה, דְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הֲרֵי בָּאָה לִהְיוֹת כּוֹפֵר לָנֶפֶשׁ עַל חֵטְא הָעֵגֶל, דִּלְכְאוֹרָה בְּחֵטְא כָּזֶה דְּנִכְרְתִים עַל־יְדֵי־זֶה לְגַמְרֵי רַחֲמָנָא־לִצְלָן מֵהַקָּבָּ"ה, וְאֵיךְ יִתְּכֵן שֶׁחֵטְא כָּזֶה יְכוּפַּר עַל יְדֵי נְתִינַת מַטְבֵּעַ?

וְלָכֵן הֶרְאָה לוֹ הַקָּבָּ"ה מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ שֶׁמִּשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, לְלַמֵּד דְּאַף שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת נִרְאֶה שֶׁאֵין לָאָדָם כָּזֶה קֶשֶׁר עִם הַקָּבָּ"ה, אֲבָל בְּאֱמֶת יֵשׁ לְכָל נֶפֶשׁ "אֵשׁ" ("אַ פַייֶערל") שֶׁהִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה ("נְקֻדַּת הַיְּהֲדוּת") שֶׁקְּשׁוּרָה לַהקָּבָּ"ה בְּכָל מַצָּב שֶׁיִּהְיֶה, וְאֲפִילוּ חֵטְא שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה לֹא מֵסִיר וּמְנַתֵּק קֶשֶׁר זֶה, וּמִצַּד זֶה יֵשׁ כַּפָּרָה גַּם עַל חֵטְא כָּזֶה.

וְקֶשֶׁר זֶה נִמְצָא לֹא רַק בְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, אֶלָּא "מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ" זוֹ הָיָה "מִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל", שֶׁלְּאֵשׁ זוֹ עָשָׂה הַקָּבָּ"ה מִשְׁקָל גַּשְׁמִי, דְּמִכֵּיוָן שֶׁגַּם פְּעוּלּוֹתָיו שֶׁל הָאָדָם בָּאוֹת מֵעֶצֶם חִיּוּתוֹ - עֶצֶם הַנְּשָׁמָה - לָכֵן גַּם בִּנְתִינַת מַטְבֵּעַ גַּשְׁמִי, נִמְצָא הַ"מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ" - הַקֶּשֶׁר הַפְּנִימִי עִם הַקָּבָּ"ה, וְלָכֵן מְכַפֶּרֶת הַנְּתִינָה עַל חֶטְאָיו. **אבן עזרא.**

(יג) **זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה:**

יג **דֵּין יִתְּנוּן כָּל דְּעָבַר עַל מִנְיָנָיָא פַּלְגּוּת סְלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא עֶסְרִין מָעִין סְלְעָא פַּלְגּוּת סְלְעָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:**

רש"י◄ **זֶה יִתְּנוּ.** (שמות רבה) הֶרְאָה לוֹ כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ וּמִשְׁקָלָהּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְאָמַר לוֹ: כָּזֶה יִתְּנוּ. **הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים.** דֶּרֶךְ הַמּוֹנִין מַעֲבִירִין אֶת הַנִּמְנִין זֶה אַחַר זֶה, וְכֵן (ויקרא כז): "כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט", וְכֵן (ירמיה לג): "תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל יְדֵי מוֹנֶהָ". **מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ.** בְּמִשְׁקַל הַשֶּׁקֶל שֶׁקָּצַבְתִּי לְךָ לִשְׁקֹל בּוֹ שִׁקְלֵי

אבן עזרא על התורה

ברוך לעד שם אל נישא. עם ישראל כל טוב עשה: ולציר גלה פלא נכסה. תוך פרשת היא כי תשא:

יב הֵחֵל לְפָרֵשׁ כֶּסֶף כִּפּוּרִים שֶׁהוּא חִיּוּב עַל כָּל אֶחָד, וְלֹא הָיָה נְדָבָה. וְהִזְכִּיר זֶה בַּעֲבוּר הַכָּתוּב לְמַעְלָה, כִּי אַחַת בַּשָּׁנָה יַעֲשֶׂה כִּפּוּרִים. וְכֶסֶף הַכִּפּוּרִים גַּם כֵּן יִהְיֶה אַחַת בַּשָּׁנָה, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וְאַחַר כֵּן הַכִּיּוֹר וְכַנּוֹ, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מִנְּדֶבֶת הַצִּבּוּר רַק מִמַּרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת לְבַדָּם. גַּם הִזְכִּיר שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים, כִּי הַנְּשִׂיאִים לְבַדָּם הֶבִיאוּם. וּבְהַזְכִּירוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, הִזְכִּיר הַכֵּלִים הַנִּמְשָׁחִים. גַּם הִזְכִּיר הָאֲמָן הַגָּדוֹל שֶׁהוּא הָרוֹקֵחַ, וַאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵעֲצָתוֹ כָּל הַמִּשְׁכָּן, וְהוּא בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב. וְהִזְכִּיר הַשַּׁבָּת, לְהַזְהִירָם בִּתְחִלָּה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל מְלֶאכֶת הַשֵּׁם בְּשַׁבָּת. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר תְּפִלַּת מֹשֶׁה לִפְנֵי רִדְתּוֹ מִן הָהָר. וְהֵצְרַךְ לְהַזְכִּיר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל בִּתְחִלָּה, לָדַעַת לָמָּה הִתְפַּלֵּל. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר רִדְתּוֹ, וּשְׂרֵפַת הָעֵגֶל, וְשׁוּבוֹ אֶל הָהָר עוֹד, לְהִתְפַּלֵּל שֵׁנִית בַּעֲדָם. וְהִזְכִּיר כַּעַס מֹשֶׁה לְהוֹצִיא אָהֳלוֹ מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי הַכָּתוּב יְסַפֵּר מַה שֶּׁהָיָה. וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר כְּבוֹד מֹשֶׁה, שֶׁרָאָה הַכָּבוֹד. וְאַחַר כֵּן צִוָּהוּ שֶׁיֵּרֵד וְיִפְסֹל לוּחוֹת, וּכְתָבָם הַשֵּׁם פַּעַם שֵׁנִית. וְהִזְכִּיר הַתְּנָאִים שֶׁכָּרַת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל, הֵם הַכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. וְאַחַר כֵּן יַזְכִּיר כִּי קֶרֶן עוֹר פָּנָיו בְּרִדְתּוֹ מֵהָהָר, וְלוּחוֹת הַבְּרִית בְּיָדוֹ. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כִּי כֶּסֶף כִּפּוּרִים הוּא חִיּוּב עַל יִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה, בֵּין שֶׁיִּסְפְּרֵם מִלְּכָם אוֹ לֹא יִשָּׂא מִסְפָּרָם. וּרְאָיָתוֹ מַשְׂאַת מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר. וְאָמַר, כִּי מִמֶּנּוּ יַקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, וְתִקּוּן הַכִּיּוֹר. וְיַעֲשׂוּ שֶׁמֶן מִשְׁחָה וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים, גַּם יִנָּתֵן מִמֶּנּוּ לַסַּנְהֶדְרִין. וְזֶה רֶמֶז בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב. כִּי מִנְהַג הַחוֹשְׁבִים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי סוֹד הַחֶשְׁבּוֹן, לִכְתּוֹב בָּאִגְּרוֹת הַפְּרָטִים, בְּרֹאשׁ

הַקֹּדֶשׁ, כְּגוֹן שְׁקָלִים הָאֲמוּרִין בְּפָרָשַׁת עֲרָכִין וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה. **עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל** • עַכְשָׁו פֵּרַשׁ לְךָ כַּמָּה הוּא. **גֵּרָה** • לְשׁוֹן מָעָה, וְכֵן (שמואל א ב): "בֹּאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ לַאֲגוֹרַת כֶּסֶף וְכִכַּר־לָחֶם". **עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל** • שֶׁהַשֶּׁקֶל הַשָּׁלֵם ד' זוּזִים, וְהַזּוּז מִתְחִלָּתוֹ חָמֵשׁ מָעוֹת, אֶלָּא בָּאוּ וְהוֹסִיפוּ עָלָיו שְׁתוּת, וְהֶעֱלוּהוּ לְשֵׁשׁ מָעָה כֶּסֶף, וּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הַזֶּה שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ, יִתְּנוּ תְּרוּמָה לַה'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 390 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

שְׁנֵי גְּדָרִים בְּכַפָּרַת עֲוֹנוֹת – זֶה ו יִתְּנוּ

הָרְאָה לוֹ כְּמִין מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ . . וְאָמַר לוֹ כָּזֶה יִתְּנוּ (ל, יג. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ בֵּאוּר, מַה רָמַז הַקָּבָּ"ה בְּזֶה שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַמַּטְבֵּעַ בִּדְמוּת אֵשׁ דַּוְקָא?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הֲרֵי בָּאָה לִהְיוֹת 'כּוֹפֶר נַפְשׁוֹ" לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה בְּטָהֳרַת חֵפֶץ מִטְמְאָתוֹ מָצִינוּ ב' גְּדָרִים. א. טְבִילָה בַּמַּיִם, דְּהַמַּיִם רַק מְטַהֲרִים אֶת הַנִּטְבָּל מִטָּמְאָתוֹ. ב. טְבִילַת כְּלִי בְּאֵשׁ, דְּהָאֵשׁ לֹא רַק מִסִּירָה טָמְאַת הַכְּלִי אֶלָּא מְשַׁנָּה אֶת הַכְּלִי לִמְצִיאוּת חֲדָשָׁה.

וּכְמוֹ כֵן בְּכַפָּרָה עַל חֵטְא, יֶשְׁנָם שְׁנֵי גְּדָרִים אֵלּוּ. א. כַּפָּרָה עַל יְדֵי קָרְבָּנוֹת 'לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם'. שֶׁמִּסִּירָה טָמְאַת הַחֵטְא מֵעַל הָאָדָם. ב. 'כּוֹפֶר נַפְשׁוֹ' שֶׁלֹּא רַק שֶׁהוּסַר הַחֵטְא אֶלָּא הַנֶּפֶשׁ מִשְׁתַּנִּית.

וְלָכֵן הֶרְאָהוּ מַטְבֵּעַ שֶׁל אֵשׁ, לְרַמֵּז שֶׁכְּדֵי לְכַפֵּר עַל חֵטְא הָעֵגֶל, בְּעִינָן כַּפָּרָה שֶׁתְּשַׁנֶּה אֶת מְצִיאוּת הַנֶּפֶשׁ, וְזֶה פָּעֲלוּ עַל יְדֵי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. **אבן עזרא.**

(יד) כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה:

יד כֹּל דְּעָבַר עַל מִנְיָנָיָא מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא יִתֵּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה • לִמְּדָךְ כָּאן שֶׁאֵין פָּחוּת מִבֶּן עֶשְׂרִים יוֹצֵא לַצָּבָא וְנִמְנֶה בִּכְלַל אֲנָשִׁים.

(טו) הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:

טו דְּעַתִּיר לָא יַסְגֵּי וּדְמִסְכֵּן לָא יַזְעֵר מִפַּלְגוּת סִלְעָא לְמִתַּן יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן:

רש"י◄ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם • שֶׁלֹּא תִּנָּגְפוּ עַל יְדֵי מִנְיָן. דָּבָר אַחֵר: לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם, לְפִי שֶׁרָמַז לָהֶם כָּאן ג' תְּרוּמוֹת, שֶׁנִּכְתַּב כָּאן תְּרוּמַת ה', ג' פְּעָמִים: אַחַת, תְּרוּמַת אֲדָנִים, שֶׁמְּנָאָן כְּשֶׁהִתְחִילוּ בִּנְדָבַת הַמִּשְׁכָּן, וְנָתְנוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל וְעָלָה לִמְאַת הַכִּכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לח): "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר", וּמֵהֶם נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף וְגוֹ'". וְהַשֵּׁנִית אַף הִיא עַל יְדֵי מִנְיָן, שֶׁמְּנָאָן מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, הוּא הַמִּנְיָן הָאָמוּר בְּתְחִלַּת חֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים (במדבר א): "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית", וְנָתְנוּ כָּל אֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, וְהֵן לִקְנוֹת מֵהֶן קָרְבְּנוֹת צִבּוּר שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, וְהֵשְׁוּו בָּהֶם עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים, וְעַל אוֹתָהּ תְּרוּמָה נֶאֱמַר: "לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם", שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת לְכַפָּרָה הֵם בָּאִים. וְהַשְּׁלִישִׁית, הִיא תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לח): "כָּל מֵרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת" וְלֹא הָיְתָה יַד כֻּלָּם שָׁוָה בָּהּ, אֶלָּא אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁנְּדָבוֹ לִבּוֹ. **אבן עזרא.**

(טז) וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:

טז וְתִסַּב יָת כְּסַף כִּפּוּרַיָּא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתֵּן יָתֵהּ עַל פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְדָכְרָנָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן:

רש"י◄ וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד • לָמַדְתָּ, שֶׁנִּצְטַוּוּ לִמְנוֹתָם בִּתְחִלַּת נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן אַחַר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, מִפְּנֵי

אבן עזרא על התורה

הָאַגְּרוֹת יִכְתְּבוּ הַכֹּלֶל הַנִּחְבָּר מִן הַפְּרָטִים. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הַמַּגֵּפָה שֶׁהָיְתָה בִּימֵי דָוִד, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא נָתְנוּ כּוֹפֶר נַפְשָׁם. וְאִם זֶה אֱמֶת, הִיא תְּשׁוּבָה עַל הַגָּאוֹן: וְטַעַם בִּפְקֹד אוֹתָם. כִּי אִם לֹא יִתְּנוּ כֶּפֶרֶם, בְּרֶגַע הַפְּקִידָה אָז יָבֹא הַנֶּגֶף. וְיָפֶת אָמַר, אִם לֹא יִתְּנוּ כֶּפֶרֶם, בְּצֵאת לַמִּלְחָמָה וִיסוּפְרוּ, יִנָּגְפוּ לִפְנֵי הָאוֹיֵב:

יג זֶה. הַשֵּׁעוּר. כְּמוֹ, וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ: וְטַעַם כָּל הָעוֹבֵר. שֶׁעָבְרוּ מִשְׁנוֹתָם עֶשְׂרִים. וְהֵם כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת שָׁנִים, אָז הוּא הָאָדָם תְּמִים דַּעַת. גַּם גּוּפוֹ לֹא יִגְבַּהּ עוֹד בְּקוֹמָה. וְאֵלֶּה הַגֵּרוֹת גַּרְגְּרוֹת חָרוּב הֵם: כָּל הַפְּקוּדִים. הַפּוֹעֲלִים:

טו הֶעָשִׁיר. הִזְכִּיר טַעַם לֹא יַרְבֶּה וְלֹא יַמְעִיט, כִּי כֹּפֶר נֶפֶשׁ הוּא:

שֶׁנִּכְנַס בָּהֶם מַגֵּפָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לב): "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם", מָשָׁל לְצֹאן הַחֲבִיבָה עַל בְּעָלֶיהָ, שֶׁנָּפַל בָּהּ דֶּבֶר, וּמִשֶּׁפָּסַק, אָמַר לוֹ לָרוֹעֶה: בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, מְנֵה אֶת צֹאנִי, וְדַע כַּמָּה נוֹתְרוּ בָּהֶם, לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא חֲבִיבָה עָלָיו. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַמִּנְיָן הַזֶּה הוּא הָאָמוּר בְּחֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ (במדבר א): "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי", וְהַמִּשְׁכָּן הוּקַם בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן מ): "בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים וְגוֹ'", וּמֵהַמִּנְיָן הַזֶּה נַעֲשׂוּ הָאֲדָנִים, מִשְּׁקָלִים שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לח): "וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת וְגוֹ'", הָא לָמַדְתָּ, שֶׁשְּׁתַּיִם הָיוּ: אַחַת בִּתְחִלַּת נִדְבָתָן אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְאַחַת בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה בְּאִיָּר, מִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן. וְאִם תֹּאמַר: וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם הָיוּ יִשְׂרָאֵל שָׁוִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, שֶׁהֲרֵי בְּכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה נֶאֱמַר כֵּן, וּבְחֹמֶשׁ הַפְּקוּדִים אַף בּוֹ נֶאֱמַר כֵּן (במדבר א): "וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקוּדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים". וַהֲלֹא בִּשְׁתֵּי שָׁנִים הָיוּ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ בִּשְׁעַת מִנְיָן הָרִאשׁוֹן בְּנֵי י"ט שָׁנָה שֶׁלֹּא נִמְנוּ, וּבַשְּׁנִיָּה נַעֲשׂוּ בְּנֵי כ'? תְּשׁוּבָה לַדָּבָר, אֵצֶל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים בְּשָׁנָה אַחַת נִמְנוּ, אֲבָל לְמִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם הָיוּ שְׁתֵּי שָׁנִים, לְפִי שֶׁלִּיצִיאַת מִצְרַיִם מוֹנִין מִנִּיסָן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָّנָה, וְנִבְנָה הַמִּשְׁכָּן בָּרִאשׁוֹנָה וְהוּקַם בַּשְּׁנִיָּה שֶׁנִּתְחַדְּשָׁה שָׁנָה בְּאֶחָד בְּנִיסָן, אֲבָל שְׁנוֹת הָאֲנָשִׁים מְנוּיִין לְמִנְיַן שְׁנוֹת עוֹלָם הַמִּתְחִילִין מִתִּשְׁרֵי, נִמְצְאוּ שְׁנֵי הַמִּנְיָנִים בְּשָׁנָה אַחַת, הַמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן הָיָה בְּתִשְׁרֵי, לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְיִשְׂרָאֵל לִסְלֹחַ לָהֶם, וְנִצְטַוּוּ עַל הַמִּשְׁכָּן, וְהַשֵּׁנִי בְּאֶחָד בְּאִיָּר. **עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד • הֵן אֲדָנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 327)

מָשָׁל לְצֹאן . . שֶׁנָּפַל בָּהּ דֶּבֶר (רש"י ל, טז) וְאִלּוּ בְּתַנְחוּמָא מוּבָא מָשָׁל לְצֹאן שֶׁ"נִכְנְסוּ **זְאֵבִים** וּבְקָעוּם". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בִּשְׁעַת חֵטְא הָעֵגֶל הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הָרוֹעֶה נֶאֱמָן, בָּהָר, וּמוּבָן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ כָּל קֶשֶׁר לְתוֹצְאוֹת הַחֵטְא, הַמַּגֵּפָה. לָכֵן נָקַט מַכַּת דֶּבֶר, שֶׁכֵּן הָרוֹעֶה אֵינוֹ אָשֵׁם בְּכָךְ (כִּי אֵין בְּיָדוֹ לִשְׁמֹר אֶת צֹאנוֹ מִמַּגֵּפָה); מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִקְרֶה שֶׁל הִתְנַפְּלוּת זְאֵבִים, גַּם הָרוֹעֶה אָשֵׁם (שֶׁהֲרֵי תַּפְקִידוֹ לִשְׁמֹר עַל הַצֹּאן מִפְּנֵיהֶם). **אבן עזרא.**

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: **אבן עזרא.**

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יח) וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם:

יח וְתַעְבֵּד כִּיּוֹרָא דִּנְחָשָׁא וּבְסִיסֵהּ נְחָשָׁא לְקִדּוּשׁ וְתִתֵּן יָתֵהּ בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא:

רש"י◄ **כִּיּוֹר** • כְּמִין דּוּד גְּדוֹלָה וְלָהּ דַּדִּים הַמְּרִיקִים בְּפִיהֶם מַיִם. **וְכַנּוֹ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: וּבְסִיסֵהּ, מוֹשַׁב מְתֻקָּן לְכִיּוֹר. **לְרָחְצָה** • מוּסָב עַל הַכִּיּוֹר. **וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ** • מִזְבַּח הָעֹלָה, שֶׁכָּתוּב בּוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד, וְהָיָה הַכִּיּוֹר מָשׁוּךְ קְמְעָא וְעוֹמֵד כְּנֶגֶד אֲוִיר שֶׁבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּשְׁכָּן, וְאֵינוֹ מַפְסִיק כְּלָל בֵּינְתַּיִם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן מ): "וְאֵת מִזְבַּח הָעוֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד", כְּלוֹמַר מִזְבֵּחַ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵין כִּיּוֹר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, הָא כֵּיצַד? מָשׁוּךְ קְמְעָא כְּלַפֵּי הַדָּרוֹם, כָּךְ שְׁנוּיָה בִּזְבָחִים. **אבן עזרא.**

(יט) וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:

יט וִיקַדְּשׁוּן אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי מִנֵּהּ יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן:

רש"י◄ **אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם** • בְּבַת אַחַת הָיָה מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְכָךְ שָׁנִינוּ בִּזְבָחִים: כֵּיצַד קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם? מַנִּיחַ יָדוֹ הַיְמָנִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַיְמָנִית, וְיָדוֹ הַשְּׂמֹאלִית עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ הַשְּׂמֹאלִית, וּמְקַדֵּשׁ. **אבן עזרא.**

(כ) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה:

כ בְּמֵיעַלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יְקַדְּשׁוּן מַיָּא וְלָא יְמוּתוּן אוֹ בְּמִקְרָבְהוֹן לְמַדְבְּחָא לְשַׁמָּשָׁא לְאַסָּקָא קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • (תורת כהנים, פרשת שמיני, זבחים יט): לְהַקְטִיר שַׁחֲרִית וּבֵין הָעַרְבַּיִם קְטֹרֶת, אוֹ לְהַזּוֹת מִדַּם פַּר

אבן עזרא על התורה

טז וְלָקַחְתָּ. זֶה מְפֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת אֵלֶּה פְקוּדֵי, כִּי הַמִּשְׁכָּן אֵינֶנּוּ עוֹמֵד רַק עַל כֶּסֶף הַכִּפּוּרִים, זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יז וַיְדַבֵּר. תְּחִלַּת פָּרָשָׁה הוּא:

יח וְעָשִׂיתָ. כַּנּוֹ. כְּמוֹ מְכוֹנָתוֹ. וְהָעֵד, מְכוֹנוֹת שְׁלֹמֹה. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שֶׁהוּא כָּתוּב בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ, לְאוֹת כִּי הַמִּזְבֵּחַ אֵינֶנּוּ סָמוּךְ אֶל פֶּתַח הָאֹהֶל, רַק הוּא קָרוֹב אֵלָיו. וְהִנּוֹ בְּאֶמְצַע, לְנֹכַח מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת. וְהָיָה הַכִּיּוֹר בֵּין הָאֹהֶל וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ, נוֹטֶה לְאַחַד הַצְּדָדִים. וְלֹא הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב, כִּי עַל דֶּרֶךְ הַסִּבָּרָא, אֵין הַדַּעַת נוֹטָה לְהִיוֹת הַכִּיּוֹר נֹכַח מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת, שֶׁהוּא לְנֹכַח מְקוֹם הַכַּפֹּרֶת:

יט וְרָחֲצוּ. הִזְכִּיר צוֹרֶךְ הַכִּיּוֹר, בַּעֲבוּר הַמִּשְׁרָתִים שֶׁהֵם אַהֲרֹן וּבָנָיו וְדוֹרוֹתֵיהֶם. וְלֹא

כֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ וּשְׁעִירֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים. **וְלֹא יָמֻתוּ** • הָא אִם לֹא יִרְחֲצוּ, יָמוּתוּ. שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמְרוּ כְּלָלוּת, וּמִכְּלַל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. **אֶל־הַמִּזְבֵּחַ** • הַחִיצוֹן, שֶׁאֵין כָּאן בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא בֶּחָצֵר. **אבן עזרא.**

(כא) **וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם:**

כא וִיקַדְּשׁוּן יְדֵיהוֹן וְרַגְלֵיהוֹן וְלָא יְמוּתוּן וּתְהֵי לְהוֹן קְיָם עָלָם לֵהּ וְלִבְנוֹהִי לְדָרֵיהוֹן:

רש"י◄ **וְלֹא יָמֻתוּ** • לְחַיֵּב מִיתָה עַל הַמְשַׁמֵּשׁ בַּמִּזְבֵּחַ וְאֵינוֹ רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, שֶׁמִּמִּיתָה הָרִאשׁוֹנָה לֹא שָׁמַעְנוּ אֶלָּא עַל הַנִּכְנָס לַהֵיכָל. **אבן עזרא.**

(כב) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:** **אבן עזרא.**

כב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כג) **וְאַתָּה קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם:**

כג וְאַתְּ סַב לָךְ בּוּסְמִין רֵישָׁא מֵירָא דַּכְיָא מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה וְקִנְמָן בֹּשֶׂם פַּלְגּוּתֵהּ מַתְקַל מָאתָן וְחַמְשִׁין וּקְנֵה בּוּסְמָא מַתְקַל מָאתָן וְחַמְשִׁין:

רש"י◄ **בְּשָׂמִים רֹאשׁ** • חֲשׁוּבִים. **וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם** • לְפִי שֶׁהַקִּנָּמוֹן קְלִפַּת עֵץ הוּא, יֵשׁ שֶׁהוּא טוֹב וְיֵשׁ בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְטַעַם, וְיֵשׁ שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּעֵץ, לָכֵן הֵצְרַךְ לוֹמַר "קִנְמָן־בֶּשֶׂם", מִן הַטּוֹב. **מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם** • מַחֲצִית הֲבָאָתוֹ תְּהֵא חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם, נִמְצָא כֻּלּוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת, כְּמוֹ שֶׁעּוּר מָר־דְּרוֹר. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בּוֹ חֲצָאִין? גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא לַהֲבִיאוֹ לַחֲצָאִין, לְהַרְבּוֹת בּוֹ ב' הַכְרָעוֹת, שֶׁאֵין שׁוֹקְלִין עַיִן בְּעַיִן, וְכָךְ שְׁנוּיָה בִּכְרִיתוֹת (דף ה). **וּקְנֵה־בֹשֶׂם** • קָנֶה שֶׁל בֹּשֶׂם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ קָנִים שֶׁאֵינָן שֶׁל בֹּשֶׂם, הֵצְרַךְ לוֹמַר בֹּשֶׂם. **חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם** • סַךְ מִשְׁקַל כֻּלּוֹ. **אבן עזרא.**

(כד) **וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זַיִת הִין:**

כד וּקְצִיעָתָא מַתְקַל חֲמֵשׁ מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא וּמְשַׁח זֵיתָא מְלֵא הִינָא:

רש"י◄ **וְקִדָּה** • שֵׁם שֹׁרֶשׁ עֵשֶׂב, וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים: קְצִיעָה. **הִין** • י"ב לוֹגִין. וְנֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בּוֹ שָׁלְקוּ אֶת הָעִקָּרִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא לָסוּךְ אֶת הָעִקָּרִין אֵינוֹ סִפֵּק? אֶלָּא שְׁרָאוּם בְּמַיִם שֶׁלֹּא יִבְלְעוּ אֶת הַשֶּׁמֶן, וְאַחַר כָּךְ הֵצִיף עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁקָּלַט הָרֵיחַ, וְקִפְּחוֹ לַשֶּׁמֶן מֵעַל הָעִקָּרִין. **אבן עזרא.**

(כה) **וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה:**

כה וְתַעְבֵּד יָתֵהּ מִשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא בֹּסֶם מְבַסָּם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מִשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵא:

רש"י◄ **רֹקַח מִרְקַחַת** • רֹקַח, שֵׁם דָּבָר הוּא, וְהַטַּעַם מוֹכִיחַ, שֶׁהוּא לְמַעְלָה וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ רֶקַע, רֶגַע, וְאֵינוֹ כְּמוֹ (ישעיה נא): "רֹגַע הַיָּם", וּכְמוֹ (שם מב): "רֹקַע הָאָרֶץ", שֶׁהַטַּעַם לְמַטָּה. וְכָל דָּבָר הַמֹּעֹרָב בַּחֲבֵרוֹ עַד שֶׁזֶּה קוֹפֵחַ מִזֶּה, אוֹ רֵיחַ אוֹ טַעַם, קְרוּי מִרְקַחַת. **רֹקַח מִרְקַחַת** • רֹקַח הֶעָשׂוּי עַל יְדֵי אֻמָּנוּת וְתַעֲרוֹבוֹת. **מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ** • שֵׁם הָאֻמָּן בַּדָּבָר. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

הִזְכִּיר מֹשֶׁה עַתָּה, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה כֵּן, כָּל יְמֵי חַיּוֹתוֹ חַי. אֲבָל הִזְכִּיר זֶה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה:

כ בְּבֹאָם. יִרְחֲצוּ מַיִם. הַטַּעַם רְחִיצַת מַיִם, כִּי יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם הֵם הַפּוֹעֲלִים. וְכָמוֹהוּ רַבִּים:

כא וְרָחֲצוּ. פֵּעַם אַחֶרֶת, שֶׁיַּעֲשׂוּ כֵּן תָּמִיד. אוֹ הִזְכִּיר זֶה, כִּי אִם לֹא יַעֲשׂוּ כֵּן, הֵם בְּנֵי מָוֶת:

כב וַיְדַבֵּר. פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ:

כג וְאַתָּה קַח לְךָ. כְּדֶרֶךְ לְךָ־לְךָ. וּקְחוּ לָכֶם צֹאן. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כָּמוֹהוּ עֲשֵׂה לְךָ שָׁרָף. גַּם פְּסָל לְךָ. כִּי כֵּן דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן: וּמִלַּת מָר. קָשֶׁה. וְהַגָּאוֹן תִּרְגְּמָהּ מוֹשׁ"ק. וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ מֵעֵצִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֵיחַ טוֹב, אוּלַי בַּעֲבוּר זֶה הִפְרִידוֹ הַכָּתוּב מֵהַבְּשָׂמִים. כִּי כָּתוּב אָרִיתִי מוֹרִי עִם בְּשָׂמִי. וְהִנֵּה הוּא מְלֻקָּט. וְאוֹמְרִים הַמְּבִיאִים אוֹתוֹ, כִּי הוּא נַעֲשָׂה בְּגִרוֹן הַצְּבִי. וְהִנֵּה כָּתוּב, וְיָדַי נָטְפוּ מֹר. אוּלַי כֵּן הוּא בִּהְיוֹתוֹ לַח. וְטַעַם בְּשָׂמִים רֹאשׁ, שֶׁיֵּקַח הָרֹאשׁ מִכָּל בֹּשֶׂם, כִּי הוּא הַנִּכְבָּד מֵהַנִּשְׁאָר בָּאַחֲרוֹנָה. וְאַחַר שֶׁאָמַר קִנְמָן בֶּשֶׂם, מַה טַּעַם לְהַזְכִּירוֹ. אוּלַי שֶׁיִּהְיֶה מֵהַנִּבְחָר. גַּם כֵּן הַקָּנֶה. וְקַדְמוֹנֵינוּ ז"ל אָמְרוּ כִּי מִשְׁקַל הַכֹּל שָׁוֶה, וְכָכָה נְקַבֵּל. רַק לֹא יָדַעְנוּ טַעַם, לָמָּה הִזְכִּיר מַחֲצִיתוֹ. וְטַעַם הַחֲצָאִים לֹא אָבִין. כִּי אֵין מִנְהָג בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂמָעֵאל לְהוֹסִיף עַל כָּל דָּבָר שֶׁיִּשָּׁקֵל, אֲפִילוּ כְּמִשְׁקַל חַרְדָּל. וְאַף כִּי בְּכָל מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ:

כד וְקִדָּה. מֵהַקַּבָּלָה יָדַעְנוּ שֶׁהִיא קְצִיעָה:

כה וְעָשִׂיתָ. רֹקַח מִרְקַחַת. כְּמוֹ מִקְטֹר קְטֹרֶת: וְטַעַם שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ. הוּא שֶׁמַּזְכִּיר אַחַר זֶה:

(כו) וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת:

כו וּתְרַבִּי בֵּהּ יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא:

רש"י◄ **וּמָשַׁחְתָּ בוֹ** • כָּל הַמְּשִׁיחוֹת כְּמִין כָּ"ף יְוָנִית, חוּץ מִשֶּׁל מְלָכִים, שֶׁהֵן כְּמִין גִּזֶּר. **אבן עזרא.**

(כז) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: **אבן עזרא.**

כז וְיָת פָּתוֹרָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת מְנַרְתָּא וְיָת מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא דְקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(כח) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: **אבן עזרא.**

כח וְיָת מַדְבַּח דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ:

(כט) וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

כט וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן וִיהוֹן קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדַּשׁ:

רש"י◄ **וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם** • מְשִׁיחָה זוֹ מְקַדַּשְׁתָּם לִהְיוֹת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וּמַה הִיא קְדֻשָּׁתָם? "כָּל הַנּוֹגֵעַ וְגוֹ'". כָּל הָרָאוּי לִכְלֵי שָׁרֵת, מִשֶּׁנִּכְנָס לְתוֹכוֹ, קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף לְהִפָּסֵל בְּיוֹצֵא, וְלִינָה וּטְבוּל־יוֹם וְאֵינוֹ נִכְפָּדֶה לָצֵאת לְחֻלִּין, אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהֶם – אֵין מְקַדְּשִׁין, וּשְׁנוּיָה הִיא מִשְּׁנָה שְׁלֵמָה אֵצֶל מִזְבֵּחַ, מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כט): "כָּל הַנּוֹגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כְּבָשִׂים", מַה כְּבָשִׂים רְאוּיִים, אַף כָּל רָאוּי. כָּל מְשִׁיחַת מִשְׁכָּן וְכֹהֲנִים וּמְלָכִים מִתֵּרְגֵּם לְשׁוֹן 'רִבּוּי', לְפִי שֶׁאֵין צָרֵךְ מְשִׁיחָתָן אֶלָּא לִגְדֻלָּה, "כִּי כֵן יִסַּד הַמֶּלֶךְ" שֶׁזֶּה חִנּוּךְ גְּדֻלָּתָן, וּשְׁאָר מְשִׁיחוֹת כְּגוֹן: רְקִיקִין מְשׁוּחִין, (עמוס ו) "וְרֵאשִׁית שְׁמָנִים יִמְשָׁחוּ", לָשׁוֹן אֲרַמִּית בָּהֶן כְּלָשׁוֹן עִבְרִית. **אבן עזרא.**

(ל) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן לִי: **אבן עזרא.**

ל וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּרַבִּי וּתְקַדֵּשׁ יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָמַי:

(לא) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם:

לא וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר מְשַׁח רְבוּת קוּדְשָׁא יְהֵי דֵּין קֳדָמַי לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **לְדֹרֹתֵיכֶם** • (הוריות יא) מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ לוֹמַר שֶׁכֵּלוֹ קַיָּם לֶעָתִיד לָבֹא. **זֶה** • בְּגִימַטְרִיָּא תְּרֵיסַר לוֹגִין הֲוֹ. **אבן עזרא.**

(לב) עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם:

לב עַל בִּסְרָא דַאֲנָשָׁא לָא יִתְנַסַּךְ וּבִדְמוּתֵהּ לָא תַעְבְּדוּן כְּוָתֵהּ קוּדְשָׁא הוּא קוּדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן:

רש"י◄ **לֹא יִסָּךְ** • בִּשְׁנֵי יוּדִי"ן לְשׁוֹן לֹא יִפָּעֵל, כְּמוֹ (דברים ו): 'לְמַעַן יִיטַב לָךְ'. **עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ** • מִן הַשֶּׁמֶן הַזֶּה עַצְמוֹ. **וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ** • בִּסְכוּם סַמְמָנָיו, לֹא תַעֲשׂוּ אַחֵר כָּמוֹהוּ בְּמִשְׁקַל סַמְמָנִין הַלָּלוּ, לְפִי מִדַּת הֵין שֶׁמֶן, אֲבָל אִם פִּחֵת אוֹ רִבָּה סַמְמָנִין לְפִי מִדַּת הֵין שֶׁמֶן – מֻתָּר, וְאַף הֶעָשׂוּי בְּמַתְכֻּנְתּוֹ שֶׁל זֶה, אֵין הַסָּךְ מִמֶּנּוּ חַיָּב, אֶלָּא הָרוֹקְחוֹ. **וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ** • לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ (לעיל ה): "מַתְכֹּנֶת הַלְּבֵנִים", וְכֵן "בְּמַתְכֻּנְתָּהּ" שֶׁל קְטֹרֶת. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

כו וּמָשַׁחְתָּ. אֹהֶל מוֹעֵד. כּוֹלֵל הַמִּשְׁכָּן. וְהִזְכִּיר הַנִּכְבָּד שֶׁהוּא בָּאֹהֶל, וְהוּא הָאָרוֹן:

כז וְאֶת. הִזְכִּיר הַשֻּׁלְחָן תְּחִלָּה כִּי הוּא הַגָּדוֹל, וְיֵשׁ לוֹ כֵּלִים רַבִּים. וְאַחַר כֵּן הַמְּנוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ לָהּ כֵּלִים רַבִּים:

כח וְאֶת מִזְבַּח הָעוֹלָה. יֵשׁ לוֹ כֵּלִים רַבִּים:

כט וְקִדַּשְׁתָּ. בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה: וְטַעַם כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם. נִלְמְדָנוּ מִן הֵן יִשָּׂא אִישׁ בְּשַׂר קֹדֶשׁ, עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ. כִּי אִם יִגַּע בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ בְּלֶחֶם אוֹ בְּנָזִיד אוֹ בְּיַיִן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּכָל מַאֲכָל, יִקְדָּשׁ. וְכָכָה מִזְבַּח הָעוֹלָה, שֶׁגַּם בּוֹ כָּתוּב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים:

ל וְאֶת בָּנָיו. לְבַדָּם לֹא אֲחֵרִים:

לא שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה. כָּל שֶׁנַּעֲשָׂה בְּמַתְכֹּנֶת זֶה, לְמִשְׁחַת זֶרַע אַהֲרֹן:

לב לֹא יִסָּךְ. אָמַר רַבִּי מָרִינוֹס, כִּי יִסָּךְ כְּמוֹ יוּסָךְ. וְכָמוֹהוּ, וַיִּישֶׁם בָּאָרוֹן, כְּמוֹ וַיּוּשָׂם. וְהַטַּעַם, כִּי מִנְהַג יִשְׂרָאֵל הָיָה לָסוּךְ שֶׁמֶן הַזְּכָרִים, גַּם הַנְּקֵבוֹת. כִּי כֵן כָּתוּב, וְשֶׁמֶן לֹא תָסוּךְ. וְלָסוּךְ מִזֶּה הַשֶּׁמֶן, אָסוּר לַכֹּהֵן, אַף כִּי לַאֲחֵרִים, כִּי שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה יוּצַק עַל רֹאשׁ הַמָּשִׁיחַ: וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ. הַבְּשָׂמִים הַנִּזְכָּרִים וּבְמִשְׁקָלָם:

(לג) אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו׃

לג גְּבַר דִּי יְבַסֵּם דִּכְוָתֵהּ וְדִי יִתֵּן מִנֵּהּ עַל חִלּוֹנָי וְיִשְׁתֵּצֵי מֵעַמֵּהּ׃

רש"י◄ **וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ** • מֵאוֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. **עַל זָר** • שֶׁאֵינוֹ צָרֵךְ כְּהֻנָּה וּמַלְכוּת. **אבן עזרא.**

(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה׃

לד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סַב לָךְ בּוּסְמִין נְטוֹפָא וְטוּפְרָא וְחֶלְבְּנְתָא בּוּסְמִין וּלְבוּנְתָא דָּכְיָתָא מַתְקַל בְּמַתְקַל יְהֵי׃

רש"י◄ **נָטָף** • הוּא צָרִי, וְעַל שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא שָׁרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף, קָרוּי נָטָף, וּבְלַעַ"ז גומ"י, וְהַצָּרִי קוֹרִין לוֹ טריאק"ה. **וּשְׁחֵלֶת** • שֹׁרֶשׁ בֹּשֶׂם חֶלֶק וּמַצְהִיר כַּצִּפֹּרֶן, וּבִלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה קָרוּי 'צִפֹּרֶן', וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: 'וְטוּפְרָא'. **וְחֶלְבְּנָה** • בֹּשֶׂם שֶׁרֵיחוֹ רַע וְקוֹרִין לוֹ גלבנ"א, וּמְנָאָהּ הַכָּתוּב בֵּין סַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת, לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁלֹּא יֵקַל בְּעֵינֵינוּ לְצָרֵף עִמָּנוּ בַּאֲגֻדַּת תַּעֲנִיּוֹתֵינוּ וּתְפִלּוֹתֵינוּ אֶת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ נִמְנִין עִמָּנוּ. **סַמִּים** • אֲחֵרִים. **וּלְבֹנָה זַכָּה** • (כריתות ו) מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ: י"א סַמְמָנִין נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: מְעוּט "סַמִּים", שְׁנַיִם. נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה ג', הֲרֵי ה'. "סַמִּים", לְרַבּוֹת עוֹד כְּמוֹ אֵלּוּ, הֲרֵי עֶשֶׂר. וּלְבֹנָה, הֲרֵי י"א, וְאֵלּוּ הֵן: הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן, הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה, מוֹר וּקְצִיעָה, שִׁבֹּלֶת־נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם, הֲרֵי ח', שֶׁהַשִּׁבֹּלֶת וְנֵרְדְּ אֶחָד, שֶׁהַנֵּרְדְּ דּוֹמֶה לְשִׁבֹּלֶת. הַקּוֹשְׁט וְהַקִּלּוּפָה, וְהַקִּנָּמוֹן, הֲרֵי י"א. בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה אֵינוֹ נִקְטָר, אֶלָּא בּוֹ שָׁפִין אֶת הַצִּפֹּרֶן לְלַבְּנָהּ, שֶׁתְּהֵא נָאָה. **בַּד בְּבַד יִהְיֶה** • אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּזְכָּרִים כָּאן יִהְיוּ שָׁוִין מִשְׁקָל בְּמִשְׁקָל, כְּמִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה כָּךְ מִשְׁקָלוֹ שֶׁל זֶה, וְכֵן שָׁנִינוּ: הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן, הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה, מִשְׁקָל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה. וּלְשׁוֹן 'בַּד' נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד, אֶחָד בְּאֶחָד יִהְיֶה, זֶה כְּמוֹ זֶה. **אבן עזרא.**

(לה) וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ׃

לה וְתַעְבֵּד יָתַהּ קְטֹרֶת בּוּסְמִין בֹּסֶם עוֹבַד בּוּסְמָנוּ מְעָרַב דְּכִי קוּדְשָׁא׃

רש"י◄ **מְמֻלָּח** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'מְעָרַב', שֶׁיְּעָרֵב שְׁחִיקָתָן יָפֶה יָפֶה זֶה עִם זֶה. וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁדּוֹמֶה לוֹ (יונה א): "וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים", (יחזקאל כז) "מַלָּחַיִךְ וְחֹבְלַיִךְ", עַל שֵׁם שֶׁמְּהַפְּכִין אֶת הַמַּיִם בְּמִשּׁוֹטוֹת כְּשֶׁמַּנְהִיגִים אֶת הַסְּפִינָה, כְּאָדָם הַמְּהַפֵּךְ בְּכַף בֵּיצִים טְרוּפוֹת לְעָרְבָן עִם הַמַּיִם, וְכָל דָּבָר שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה לְעָרֵב יָפֶה יָפֶה מְהַפְּכוֹ בְּאֶצְבַּע, אוֹ בְּבָזָךְ. **מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ** • מְמֻלָּח יִהְיֶה, וְטָהוֹר יִהְיֶה, וְקֹדֶשׁ יִהְיֶה. **אבן עזרא.**

(לו) וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃

לו וְתִשְׁחוֹק מִנַּהּ וְתַדִּיק וְתִתֵּן מִנַּהּ קֳדָם סַהֲדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי אֶזְמַן מֵימְרִי לָךְ תַּמָּן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תְּהֵי לְכוֹן׃

רש"י◄ **וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה וְגוֹ'** • הִיא קְטֹרֶת שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם, שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁהוּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד. **אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה** • כָּל מוֹעֲדֵי דִּבּוּר שֶׁאֶקְבַּע לְךָ, אֲנִי קוֹבְעָם לְאוֹתוֹ מָקוֹם. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

לג אִישׁ. טַעַם, וַאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זָר, שֶׁאֵינוֹ מִמִּשְׁפַּחַת אַהֲרֹן. אָמַר הַגָּאוֹן ז"ל, קַבָּלָה הָיְתָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּמְשַׁח דָּוִד וְזַרְעוֹ מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא מְלָכִים אֲחֵרִים. וְהֶצְרֵךְ לְפָרֵשׁ כָּכָה, בַּעֲבוּר שֶׁלָּקַח צָדוֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁהָיָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וּמָשַׁח בּוֹ אֶת שְׁלֹמֹה. וְיֶפֶת אָמַר, כִּי עַל זָר שֶׁלֹּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה, כִּי הִנֵּה וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמַת. וּפֵרֵשׁ, לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, עַל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. גַּם זֶה אֵינֶנּוּ נִרְאֶה בְּעֵינַי, כִּי בִּתְחִלָּה כְּתִיב שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדוֹרוֹתֵיכֶם. וְעוֹד, אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמוֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן מֵאוֹתוֹ שֶׁהוּא כָּמוֹהוּ עַל זָר. וְהִנֵּה אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה וּבֵין הַנַּעֲשָׂה אַחַר כֵּן שֶׁהוּא כָּמוֹהוּ. וְחוּץ מִמִּשְׁפַּחַת דָּוִד, אֵינֶנּוּ כָּתוּב. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי כָּל הַמִּצְוֹת אֱמֶת הֵם לְדוֹרוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלוּ עוֹלָה רַק בַּמָּקוֹם הַנִּבְחָר. וְהִנֵּה גִּדְעוֹן וּשְׁמוּאֵל, גַּם אֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל הֶעֱלוּ עוֹלוֹת. וְהִזְכַּרְתִּי גִּדְעוֹן, בַּעֲבוּר שֶׁהֶעֱלָה עוֹלוֹת וְאֵינוֹ כֹּהֵן. גַּם כֵּן שְׁמוּאֵל, כִּי לֹא יוֹעִיל אִם הָיָה מִבְּנֵי קֹרַח. וְהִנֵּה הַכֹּל הוֹרָאַת שָׁעָה. גַּם כָּכָה נוּכַל לֵאמֹר בְּדִבְרֵי שְׁלֹמֹה כִּי עַל הוֹרָאַת שָׁעָה בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא אוֹ גָד, נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה:

לד קַח לְךָ סַמִּים. קַדְמוֹנֵינוּ זַ"ל קִבְּלוּ כִּי אֶחָד עָשָׂר מִינֵי סַמָּנִים הֵם. וְהִנֵּה הַכָּתוּב לַבְּשָׂמִים שֶׁהֵם לִקְטֹרֶת הַסַּמִּים, לֹא פֵּרְטָם הַכָּתוּב. וְהִזְכִּיר הַסַּמִּים כִּי לֹא הִזְכִּיר מִשְׁקָלָם. וְטַעַם סַמִּים. פַּעַם אַחֶרֶת. אֵלֶּה סַמִּים, וּלְבֹנָה זַכָּה עִמָּהֶם: בַּד בְּבַד. כָּל אֶחָד לְבַד יְרוּקַח, וְאַחַר כֵּן יְעוֹרַב:

לה וְעָשִׂיתָ. מְמוּלָח. טַעַם מְמוּלָח, הוּא מֶלַח סְדוֹמִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שָׁחוּק (אוֹ מֵאָדָם) (יֵשׁ גוֹרְסִין מְאֹד, וְאוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת, מְעוֹרָב) אוֹ מִגּוַּזְרַת אֶרֶץ מְלֵחָה:

לו מִמֶּנָּה הָדֵק. דַּקֶּה בְּכָל יְכָלְתְּךָ. זֶהוּ קְטוֹרֶת תָּמִיד עַל מִזְבַּח הַזָּהָב:

(לז) וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה:

לז וּקְטֹרֶת בּוֹסְמִין דִּי תַעְבֵּד בִּדְמוּתָהּ לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן קוּדְשָׁא תְּהֵי לָךְ קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **בְּמַתְכֻּנְתָּהּ** • בְּמִנְיַן סַמְמָנֶיהָ. **קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַה'** • שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂנָּה אֶלָּא לִשְׁמִי. **אבן עזרא.**

(לח) אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו:

לח גְּבַר דְּיַעְבֵּד דִּכְוָתַהּ לַאֲרָחָא בַּהּ וְיִשְׁתֵּצֵי מֵעַמֵּהּ:

רש"י◄ **לְהָרִיחַ בָּהּ** • אֲבָל עוֹשֶׂה אַתָּה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ מִשֶּׁלְּךָ, כְּדֵי לְמָסְרָהּ לַצִּבּוּר. **אבן עזרא.**

לא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: **אבן עזרא.**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה:

ב חֲזֵי דְּרַבִּיתִי בְשׁוּם בְּצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה:

רש"י◄ **קָרָאתִי בְשֵׁם** • לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי, אֶת בְּצַלְאֵל. **אבן עזרא.**

(ג) וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:

ג וְאַשְׁלֵמִית עִמֵּהּ רוּחַ מִן קֳדָם יְיָ בְּחָכְמְתָא וּבְסוּכְלְתָנוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל עֲבִידָא:

רש"י◄ **בְּחָכְמָה** • מַה שֶּׁאָדָם שׁוֹמֵעַ דְּבָרִים מֵאֲחֵרִים וְלָמֵד. **וּבִתְבוּנָה** • מֵבִין דָּבָר מִלִּבּוֹ, מִתּוֹךְ דְּבָרִים שֶׁלָּמַד. **וּבְדַעַת** • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. **אבן עזרא.**

(ד) לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת:

ד לְאַלָּפָא אוּמַנְוָן לְמֶעְבַּד בְּדַהֲבָא וּבְכַסְפָּא וּבְנְחָשָׁא:

רש"י◄ **לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת** • אֲרִיגַת מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב.

(ה) וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה:

ה וּבְאָמָנוּת אֶבֶן טָבָא לְאַשְׁלָמָא וּבְנַגָּרוּת אָעָא לְמֶעְבַּד בְּכָל עֲבִידָא:

רש"י◄ **וּבַחֲרֹשֶׁת** • לְשׁוֹן אָמָנוּת, כְּמוֹ (ישעיה מ): "חָרָשׁ חָכָם", וְאוּנְקְלוֹס פֵּרַשׁ וְשִׁנָּה בְּפֵרוּשָׁן, שֶׁאָמַן אֲבָנִים קָרוּי אָמָן, וְחָרָשׁ עֵץ קָרוּי נַגָּר. **לְמַלֹּאת** • לְהוֹשִׁיבָה בַּמִּשְׁבְּצֶת שֶׁלָּהּ בְּמִלּוּאָהּ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁבְּצֶת לְמִדַּת מוֹשַׁב הָאֶבֶן וְעָבְיָהּ.

אבן עזרא על התורה

לז וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה. רֶמֶז לְמֹשֶׁה: לֹא תַעֲשׂוּ. עִם יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּר: קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ. לַכֹּהֵן אוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ, זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ:

לח אִישׁ. הִזְהִיר בִּתְחִלָּה, וְאַחַר כֵּן הִזְכִּיר הָעֹנֶשׁ כַּמִּשְׁפָּט:

א וַיְדַבֵּר. אָמַר הַגָּאוֹן, לָמָּה נִבְחְרוּ בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב. וְהֵשִׁיב, כִּי בְּצַלְאֵל מִבְּנֵי יְהוּדָה, שֶׁהִמְשִׁילוֹ יַעֲקֹב לְגוּר אַרְיֵה. גַּם אָהֳלִיאָב מִבְּנֵי דָן, שֶׁהִמְשִׁילוֹ מֹשֶׁה לְגוּר אַרְיֵה. וְהָאַרְיֵה צַר מֵאֲחוֹרָיו, וְכָכָה הָיָה הַבַּיִת. וְזֶה דָּרַשׁ הַדּוֹרֵשׁ, כִּי בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב לֹא בָּנוּ הַבַּיִת. וְרֹחַב הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשׂוּ, הָיָה שָׁוֶה. וְאֵין טַעַם לִשְׁאֵלָתוֹ, כִּי נִבְחְרוּ בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּמוֹהֶם:

ב רְאֵה. בְּעֵין כָּבוֹד. וְהַקָּרוּא הוּא בְּצַלְאֵל. וְהַטַּעַם קָרָאתִי בִּשְׁמוֹ, שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה אֵינֶנּוּ כָּלֵב בֶּן חֶצְרוֹן, בְּרָאיוֹת גְּמוּרוֹת. וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ:

ג וָאֲמַלֵּא אוֹתוֹ. כְּמוֹ וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה. וְכָתוּב, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה'. וּפֵרוּשׁוֹ, מַה הִיא רוּחַ ה', וְהִיא רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה. הַחָכְמָה הִיא הַצּוּרוֹת הָאֲצוּרוֹת בְּאַחֲרוֹנִית מוֹחַ הָרֹאשׁ. וּמִלַּת תְּבוּנָה, גַּם בִּינָה מִגְּזֵרַת בִּין. וְהִיא הַצּוּרָה הָעוֹמֶדֶת בֵּין צוּרַת הַדַּעַת וּבֵין צוּרַת הַחָכְמָה, כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב הָאֶמְצָעִי בְּמוֹחַ הָרֹאשׁ. כִּי הַחָכְמָה כְּנֶגֶד הָאַחֲרוֹן. וְהַדַּעַת הַמִּתְחַבֶּרֶת בְּנִקְבֵי הַמֹּחַ עַל הַמַּצַּח מֵהַרְגָּשׁוֹת. וּבְלָשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין הַדַּעַת אלתכ"ייל. וְהַתְּבוּנָה אל"פכרה: וְהַחָכְמָה אַל"חָכְמָה. וְהִנֵּה בְּצַלְאֵל הָיָה מָלֵא כָּל חָכְמָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּמִדּוֹת וַעֲרָכִים, וּמְלֶאכֶת שָׁמַיִם, וְחָכְמַת הַתּוֹלְדוֹת וְסוֹד הַנְּשָׁמָה. וְהָיָה לוֹ יִתְרוֹן עַל כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ כָּל מְלָאכָה. כִּי רַבִּים חַכְמֵי לֵב, לֹא יָדְעוּ אֲפִילוּ מְלָאכָה אַחַת. עַל כֵּן כָּתוּב, וּבְכָל מְלָאכָה בְּוי"ו:

(ו) וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ׃

ו וַאֲנָא הָא יְהָבִית עִמֵּהּ יָת אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְדָן וּבְלִבָּא כָּל חַכִּימֵי לִבָּא יְהָבִית חָכְמְתָא וְיַעְבְּדוּן יָת כָּל דִּי פַקֵּדְתָּךְ׃

רש"י◄ וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב וְגוֹ' • וְעוֹד שְׁאָר חַכְמֵי לֵב שֶׁבָּכֶם וְכָל אֲשֶׁר נָתַתִּי בּוֹ חָכְמָה, "וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ". **אבן עזרא.**

(ז) אֵת ׀ אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל׃

ז יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת אֲרוֹנָא לְסַהֲדוּתָא וְיָת כַּפֻּרְתָּא דִי עֲלוֹהִי וְיָת כָּל מָנֵי מַשְׁכְּנָא׃

רש"י◄ וְאֶת הָאָרֹן לָעֵדֻת • לְצֹרֶךְ לוּחוֹת הָעֵדוּת. **אבן עזרא.**

(ח) וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת׃

ח וְיָת פָּתוֹרָא וְיָת מָנוֹהִי וְיָת מְנַרְתָּא דָכְיָתָא וְיָת כָּל מָנָהָא וְיָת מַדְבְּחָא דִקְטוֹרֶת בּוּסְמָיָא׃

רש"י◄ הַטְּהֹרָה • עַל שֵׁם זָהָב טָהוֹר (מנחות כט).

(ט) וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כַּנּוֹ׃

ט וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ׃

(י) וְאֶת בִּגְדֵי הַשָּׂרֶד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן׃

י וְיָת לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא וְיָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא׃

רש"י◄ וְאֶת בִּגְדֵי הַשָּׂרֶד • אוֹמֵר אֲנִי לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁבְּבִגְדֵי כְּהֻנָּה מְדַבֵּר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר אֶצְלָם: "וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן", אֶלָּא אֵלּוּ בִּגְדֵי הַשָּׂרָד, הֵם בִּגְדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי, הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת מַסָּעוֹת (במדבר ד): "וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד תְּכֵלֶת", "וְנָתְנוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן", "וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי". וְנִרְאִין דְּבָרַי, שֶׁנֶּאֱמַר (לקמן לט): "וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִּגְדֵי שָׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ", וְלֹא הֵזִכַּר שֵׁשׁ עִמָּהֶם. וְאִם בִּבְגְדֵי כְּהֻנָּה מְדַבֵּר, לֹא מָצִינוּ בְּאֶחָד מֵהֶם אַרְגָּמָן, אוֹ תּוֹלַעַת שָׁנִי בְּלֹא שֵׁשׁ. **בִּגְדֵי הַשָּׂרָד** • יֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן עֲבוֹדָה וְשֵׁרוּת, כְּתַרְגּוּמוֹ 'לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא', וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא לָשׁוֹן אֲרַמִּי כַּתַּרְגּוּם שֶׁל "קְלָעִים" וְתַרְגּוּם שֶׁל "מִכְבָּר", שֶׁהָיוּ אֲרוּגִים בְּמַחַט, עֲשׂוּיִים נְקָבִים נְקָבִים, לצידי"ן בְּלַעַ"ז. **אבן עזרא.**

(יא) וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ׃

יא וְיָת מִשְׁחָא דִרְבוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמָיָא לְקוּדְשָׁא כְּכֹל דִּי פַקֵּדְתָּךְ יַעְבְּדוּן׃

רש"י◄ וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ • לְצֹרֶךְ הַקְטָרַת הַהֵיכָל שֶׁהוּא קֹדֶשׁ. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

ו אִתּוֹ. כְּמוֹהוּ בִּמְלָאכוֹת, וְלֹא בְּחָכְמַת מְלָאכֶת חָרֶשׁ. וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ, וּבְכָל מְלָאכָה לַחֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת. וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב. לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. כִּי גַּם זֶה יִמָּצֵא בְּתוֹלְדַת הָאָדָם, שֶׁיּוֹצִיא מִלִּבּוֹ דְּבָרִים עֲמוּקִים בִּמְלָאכֶת הַמִּדּוֹת, וְהוּא לֹא לָמַד הַחָכְמָה. וַעֲתָּה יַזְכִּיר כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ:

ז אֶת וְגוֹ'. הֵחֵל מֵהָאֹהֶל שֶׁהוּא כּוֹלֵל. וְהִזְכִּיר הָאָרוֹן וְהַכַּפֹּרֶת, בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלָתָם: וְאֵת כָּל כְּלֵי הָאֹהֶל. הַפָּרֹכֶת וְהַמָּסָךְ וְהַקְּרָשִׁים וְהַבְּרִיחִים. וְהִזְכִּיר הַשֻּׁלְחָן עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁהִזְכַּרְתִּי:

י וְאֵת בִּגְדֵי הַשָּׂרָד. בִּגְדֵי הַנְּסִיעָה, שֶׁיְּכַסּוּ בָּהֶם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמִּזְבֵּחַ וְהַמְּנוֹרָה. וְכָכָה מְפֹרָשׁ, וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי, כָּל אֶחָד לְבַדּוֹ. כַּכָּתוּב בְּפָרָשַׁת בְּמִדְבַּר סִינַי, עָשׂוּ בִּגְדֵי שָׂרָד. וְאַחַר כֵּן כָּתוּב וַיַּעֲשׂוּ אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ. וְאַחַר כֵּן פֵּרֵשׁ אוֹתָם. וְהִנֵּה מִלַּת שָׂרָד, מִגְּזֵרַת פָּלִיט וְשָׂרִיד:

יא לַקֹּדֶשׁ. לְצֹרֶךְ הַקֹּדֶשׁ הֵם:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ **אבן עזרא.**

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(יג) וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃

יג וְאַתְּ מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר בְּרַם יָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּי לִי תִּטְרוּן אֲרֵי אַת הִיא בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן לְמִנְדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשְׁכוֹן׃

רש"י◄ **וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • וְאַתָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְקַדְתִּיךָ לְצַוּוֹתָם עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, אַל יֵקַל בְּעֵינֶיךָ לִדְחוֹת אֶת הַשַּׁבָּת מִפְּנֵי אוֹתָהּ מְלָאכָה. **אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ** • אַף עַל פִּי שֶׁתִּהְיוּ רְדוּפִין וּזְרִיזִין בִּזְרִיזוּת הַמְּלָאכָה, שַׁבָּת אַל תִּדָּחֶה מִפָּנֶיהָ. כָּל אַכִּין וְרַקִּין מְעוּטִין, לְמַעֵט שַׁבָּת מִמְּלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. **כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם** • אוֹת גְּדוֹלָה הִיא בֵּינֵינוּ, שֶׁבָּחַרְתִּי בָּכֶם בְּהַנְחִילִי לָכֶם אֶת יוֹם מְנוּחָתִי לְמְנוּחָה. **לָדַעַת** • הָאֱמוּת בָּהּ, "כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם". **אבן עזרא.**

(יד) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ׃

יד וְתִטְרוּן יָת שַׁבְּתָא אֲרֵי קוּדְשָׁא הִיא לְכוֹן מְחַלְלַנַּהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל אֲרֵי כָּל דְּיַעְבֵּד בַּהּ עֲבִידָא וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּהּ׃

רש"י◄ **מוֹת יוּמָת** • אִם יֵשׁ עֵדִים וְהַתְרָאָה. **וְנִכְרְתָה** • בְּלֹא הַתְרָאָה. **מְחַלְּלֶיהָ** • הַנּוֹהֵג בָּהּ חוֹל בִּקְדֻשָּׁתָהּ. **אבן עזרא.**

(טו) שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת׃

טו שִׁתָּא יוֹמִין יִתְעֲבֵד עֲבִידָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שַׁבָּתָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כָּל דְּיַעְבֵּד עֲבִדְתָּא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל׃

רש"י◄ **שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן** • מְנוּחַת מַרְגּוֹעַ, וְלֹא מְנוּחַת עֲרָאי: (**שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן** • לְכָךְ כְּפָלוֹ הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאָסוּר בְּכָל מְלָאכָה, אֲפִלּוּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְכֵן יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: (ויקרא כג): "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם", אָסוּר בְּכָל מְלָאכָה. אֲבָל יוֹם טוֹב לֹא נֶאֱמַר בּוֹ כִּי אִם: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן" (שם), אֲסוּרִים בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, וּמֻתָּרִים בִּמְלֶאכֶת אֹכֶל נֶפֶשׁ). **קֹדֶשׁ לַה'** • שְׁמִירַת קְדֻשָּׁתָהּ לִשְׁמִי וּבְמִצְוָתִי. **אבן עזרא.**

(טז) וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַׁّבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם׃ **אבן עזרא.**

טז וְיִטְרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת שַׁבְּתָא לְמֶעְבַּד יָת שַׁבְּתָא לְדָרֵיהוֹן קְיָם עָלָם׃

(יז) בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ׃

יז בֵּין מֵימְרִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַת הִיא לְעָלָם אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת וְנָח׃

רש"י◄ **וַיִּנָּפַשׁ** • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וְנָח', וְכָל לְשׁוֹן נוֹפֶשׁ הוּא לְשׁוֹן נֶפֶשׁ, שֶׁמֵּשִׁיב נַפְשׁוֹ וּנְשִׁימָתוֹ בְּהַרְגִּיעוֹ מִטֹּרַח הַמְּלָאכָה,

---

אבן עזרא על התורה

יב וַיֹּאמֶר. כָּל לֵאמֹר עִם וַיְדַבֵּר, לֵאמֹר לוֹ. רַק זֶה, לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל׃

יג וְאַתָּה. טַעַם אַךְ. בַּעֲבוּר אֲשֶׁר צִוִּיתִים כַּכָּתוּב לְמַעְלָה, אוּלַי חָשְׁבוּ כִּי יַעֲשׂוּ כֵּן בְּשַׁבָּת. אָמַר חָכָם מֵהַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים, יָדוּעַ כִּי שַׁבָּת אַחַת שַׁבָּת הַשֵּׁם, אִם כֵּן מַה טַעַם שַׁבְּתוֹתַי. וְהֵשִׁיב, בַּעֲבוּר כִּי שִׁתָּא אַלְפֵי שְׁנֵי חֲיֵי עָלְמָא, הִנֵּה הָאֶלֶף הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת. גַּם שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה שַׁבָּת. שַׁבָּתוֹת רַבּוֹת בְּכָל שָׁנָה. וְדַע, כִּי לֹא מָצָאנוּ מְפֹרָשׁ בַּמּוֹעֲדִים שַׁבָּת, רַק שַׁבָּתוֹן. וּמַחֲלֹקֶת יֵשׁ בְּפֵירוּשׁ מִמְּחֻרֶת הַשַּׁבָּת. וְהָאֱמֶת דִּבְרֵי הַקַּבָּלָה. רַק צְרִיכִים תִּקּוּן, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ. וְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִקְרָא שַׁבָּת. רַק לְיִשְׂרָאֵל, לֹא לַשֵּׁם: כִּי אוֹת הִיא. בַּסּוֹף אֲפָרֵשׁ מַה הִיא הָאוֹת: מְקַדִּשְׁכֶם. בְּקַדְּשְׁכֶם הַשַּׁבָּת שֶׁקִּדַּשְׁתִּי, וְלֹא עָשִׂיתִי בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מְלָאכָה׃

יד וּשְׁמַרְתֶּם. אוּלַי יוּמַת זֶה, כְּמוֹ וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת. וְהָעֵד, כָּל הָעוֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה, בַּסֵּתֶר אוֹ לִפְנֵי עֵד אֶחָד, אַכְרִיתֶנּוּ׃

טו שֵׁשֶׁת. וְעוֹד הוֹסִיף לְפָרֵשׁ, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים מֻתָּרִים לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה. וּבָא מִלַּת יֵעָשֶׂה עִם מְלָאכָה, אוּלַי יֶחְסַר מִלַּת כָּל אוֹ דְּבַר מַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה הַטַּעַם, אִם יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּפַרְהֶסְיָא, הֲמִיתוּהוּ אַתֶּם׃

טז וְשָׁמְרוּ. שֶׁיִּשְׁמְרוּ יְמֵי הַשַּׁבּוּעַ, שֶׁלֹּא יִשְׁכְּחוּ אֵי זֶה יוֹם הוּא שַׁבָּת. וְשֶׁיְּתַקֵּן צָרְכָיו וּדְרָכָיו בַּיּוֹם

וּמִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ישעיה מ): "לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע" וְכָל פָּעֳלוֹ בְּמַאֲמָר, הִכְתִּיב מְנוּחָה לְעַצְמוֹ, לְשַׁבֵּר הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכֹלָה לִשְׁמֹעַ. **אבן עזרא.**

◆ יום שני ט"ו אדר ◆

(יח) וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:

יח וּיהַב לְמֹשֶׁה כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינַי תְּרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא לוּחֵי אַבְנָא כְּתִיבִין בְּאֶצְבְּעָא דַיְיָ:

רש"י ◄ **וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ'** • אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל קוֹדֵם לְצִוּוּי מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים הָיָה, שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, וּלְמָחֳרַת הִתְחִילוּ בִּנְדָבַת הַמִּשְׁכָּן וְהוּקַם בְּאֶחָד בְּנִיסָן. (צָרִיךְ עִיּוּן טוּבָא, דִּלְמָא הַכֹּל כַּסֵּדֶר, וְצִוּוּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה הָיָה בְּאַרְבָּעִים יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, טֶרֶם עֲשׂוֹתָם הָעֵגֶל, וְקֹדֶם רִדְתּוֹ מֵהָהָר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, וּמֹשֶׁה לֹא הִגִּיד לְיִשְׂרָאֵל צִוּוּי הַמִּשְׁכָּן עַד לְמָחֳרַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְרֻצִּים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בְּ'זֹהַר' "וַיַּקְהֵל". אֲשֶׁר עַל כֵּן, בְּצִוּוּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב: "מֵאֵת כָּל אִישׁ", דְּהַיְנוּ גַּם עֵרֶב־רַב, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "אִישׁ אִישׁ", מְלַמֵּד וְכוּ'. וּמֹשֶׁה בַּצִּוּוּי אָמַר לְיִשְׂרָאֵל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם" דַּיְקָא, וְלֹא מֵעֵרֶב־רַב, לְפִי שֶׁהֵם גָּרְמוּ בִּנְזָקִין, וְקַל לְהָבִין). **כְּכַלֹּתוֹ** • כְּכָלָתוֹ כְּתִיב חָסֵר, שֶׁנִּמְסְרָה לוֹ תּוֹרָה בְּמַתָּנָה כְּכֻלָּה לְחָתָן, שֶׁלֹּא הָיָה יָכֹל לִלְמֹד כֻּלָּהּ בִּזְמַן מוּעָט כָּזֶה. דָּבָר אַחֵר: מַה כַּלָּה מִתְקַשֶּׁטֶת בְּכ"ד קִשּׁוּטִין, הֵן הָאֲמוּרִים בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָה, אַף תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּקִי בְּכ"ד סְפָרִים. **לְדַבֵּר אִתּוֹ** • הַחֵקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁבְּ"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים". **לְדַבֵּר אִתּוֹ** • מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְחוֹזְרִין וְשׁוֹנִין אֶת הַהֲלָכָה שְׁנֵיהֶם יַחַד. **לֻחֹת** • לֻחֹת כְּתִיב, שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 50)

לֻחֹת כְּתִיב, שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת (רש"י לא, יח) בַּפָּסוּק "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחוֹת הָאֶבֶן" (משפטים כד, יב) כְּתִיב גַּם כֵּן "לֻחוֹת" חָסֵר, אַף שֶׁם לֹא הִתְעַכֵּב רַשִׁ"י עַל כָּךְ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁכָּאן הִקְשָׁה לְרַשִׁ"י: הַכָּתוּב הֵרֵי מַדְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַלּוּחוֹת ("כְּתוּבִים **בְּאֶצְבַּע אֱלֹקִים**"), וּמַדּוּעַ יֵשׁ כְּתִיב חָסֵר, שֶׁמַּשְׁמָעוּתוֹ חִסָּרוֹן? וּמִתָּרֵץ, שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ **שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת**, דָּבָר הַמּוֹכִיחַ שֶׁהֵם "**מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים**", כִּי לְאָדָם אִי אֶפְשָׁר לְדַיֵּק כָּל כָּךְ בְּצִמְצוּם. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

הַשִּׁשִּׁי, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמוֹר הַשַּׁבָּת וְלֹא יְחַלְּלֶנָּה: וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ לַעֲשׂוֹת הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ: יז בֵּינִי וּבֵינוֹ'. וּבַמְּילָה כָּתוּב בְּרִית, גַּם אוֹת. וְכָכָה בְּשַׁבָּת. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא נִמּוֹל בִּפְרִיעָה, יֵדְעוּ הַמּוֹצְאִים אוֹתוֹ שֶׁהוּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְכָכָה, כַּאֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן בְּשַׁבָּת. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי פֵּרוּשׁ אוֹת הִיא, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה. וְהִנֵּה הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מַכְחִישׁ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. וְהַתּוֹרָה דִּבְּרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְהָבִין הַשּׁוֹמְעִים. וְאָמַר וַיִּנָּפַשׁ. כִּי הַשֵּׁם לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגַע. כִּי הִנֵּה בְּרִיאוֹתָיו שֶׁהֵם הַגְּוִיּוֹת הַנִּכְבָּדוֹת, שֶׁהֵם צִבְאוֹת הַשָּׁמַיִם, לְעוֹלְמֵי עַד סוֹבְבִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. וְאַף כִּי הַנִּכְבָּדִים שֶׁאֵינָן גּוּפוֹת. וְאַף כִּי יוֹצֵר הַכֹּל שֶׁהוּא שׁוֹכֵן עַד וְיוֹשֵׁב קֶדֶם וְאֵין מַעֲשָׂיו בִּתְנוּעָה, רַק הַכֹּל נַעֲשָׂה בִּדְבָרוֹ:

יח וַיִּתֵּן. רֵיקִי מוֹחַ יִתְמְהוּ מָה עָשָׂה מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה. וְלֹא יֵדְעוּ אִם יַעֲמוֹד שָׁם עִם הַשֵּׁם כַּמִּסְפָּר הַזֶּה. וְכָפֶל כָּפְלוּ שְׁנַיִם. לֹא יוּכַל לָדַעַת חֵלֶק מֵאֶלֶף מִמַּעֲשֵׂי הַשֵּׁם וּדְרָכָיו, וְסוֹד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁצִּוָּהוּ. כִּי יַחְשְׁבוּ כִּי הַמַּעֲשֶׂה הָעִקָּר, וְאֵינֶנּוּ, רַק הַלֵּבָב. וְהַמַּעֲשֶׂה וְהַלֵּבָב וְהַלָּשׁוֹן לְהַרְגִּיל. וְכֵן כָּתוּב בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. וְקַדְמוֹנֵינוּ אָמְרוּ, רַחֲמָנָא לִבָּא בָעֵי. וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַמִּצְוֹת עַד שֶׁיֹּאהַב אֶת הַשֵּׁם בְּכָל נַפְשׁוֹ וְיִדְבַּק בּוֹ. וְזֶה לֹא יִהְיֶה שָׁלֵם אִם לֹא יַכִּיר מַעֲשֵׂי הַשֵּׁם בָּעֶלְיוֹנִים וּבַשְּׁפָלִים, וְיֵדַע דְּרָכָיו. וְכָכָה אָמַר הַנָּבִיא, כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדוֹעַ אוֹתִי. אָז יִתְבָּרֵר לוֹ כִּי הַשֵּׁם עוֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ, וְלֹא יוּכַל לָדַעַת הַשֵּׁם אִם לֹא יֵדַע נַפְשׁוֹ וְנִשְׁמָתוֹ וְגוּפוֹ. כִּי כָּל מִי שֶׁלֹּא יֵדַע מַהוּת נַפְשׁוֹ, חָכְמַת מַה לּוֹ. וְהִנֵּה מֹשֶׁה שֶׁהִתְנַבֵּא אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד בְּסוֹדוֹת רַבּוֹת שֶׁגִּלָּה לוֹ הַשֵּׁם בְּהַר סִינַי, וְהוּא אָמַר לִפְנֵי מוֹתוֹ, אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גָּדְלְךָ, וְהִנֵּה עַתָּה הֶחֵל, וְהֶרְאֶה לוֹ גְּדֻלַּת הַשֵּׁם. וְזֶהוּ אֱמֶת, כִּי לְגִדְלָתוֹ אֵין חֵקֶר: לוּחוֹת אֶבֶן. פֵּרַשְׁתִּיו. וְדִבֵּר הַכָּתוּב בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים. עַל מִנְהַג הָאָדָם, כִּי כָּל חָפֵץ הַשֵּׁם בְּדָבָר פִּיו יָקוּם. וּפֵּירֵשׁ דְּבַר פֶּה, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל. כְּמִשְׁפַּט מַלְכֵי הָאָדָם. וְכָכָה, כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרְאוּ. וְדִבְרֵי הַשֵּׁם נִצָּבִים הֵם בַּשָּׁמַיִם כְּנֶגֶד הַשְּׁפָלִים. וְכֵן כָּתוּב, לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם. וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ: אָמַר אַבְרָהָם הַמְּחַבֵּר. צָרִיךְ אֲנִי לְהַאֲרִיךְ עַל דְּבַר הָעֵגֶל. יֵשׁ מֵהַקַּדְמוֹנִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁנְּזֶרֶג חוּר. וְהִנֵּה אַהֲרֹן פָּחַד. וְיֵשׁ מִי שֶׁאָמַר כִּי פָּחַד עַל יִשְׂרָאֵל אִם יַהַרְגוּהוּ, שֶׁה' יְמִיתֵם כֻּלָּם. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, אִם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל עֲבוֹדָה־זָרָה, לָמָּה פָּחַד אַהֲרֹן שֶׁיֵּהָרֵג, וַהֲלֹא מֵתוּ אַחֲרָיו כַּמָּה חֲסִידִים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִגִּיעָה מַעֲלָתָם לְמַעֲלַת אַהֲרֹן בַּחֲסִידוּת לְפָרַסַת כַּף רֶגֶל אַהֲרֹן, עַל יִחוּד הַשֵּׁם. וְהִנֵּה חֲבֵירֵי דָּנִיאֵל הֻשְׁלְכוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲוּ לַצֶּלֶם. וְאֵיךְ יַעֲשֶׂה אַהֲרֹן פֶּסֶל, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה קָשֶׁה מֵהִשְׁתַּחֲוָיָה. וַהֲלֹא אַהֲרֹן קְדוֹשׁ הַשֵּׁם הָיָה, וְנָבִיא עַל יִשְׂרָאֵל, וּמִצְוֹת רַבּוֹת נִתְּנוּ עַל־יָדוֹ עִם מֹשֶׁה אָחִיו. וְהִנֵּה יִהְיֶה חוּר טוֹב מִמֶּנּוּ. וְאִם הוּא עָשָׂה עֲבוֹדָה־זָרָה, חַיָּב הָיָה מֹשֶׁה לְהוֹרְגוֹ, קֹדֶם עוֹבְדֵי הָעֵגֶל. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ, וְהָעוֹבְדִים הָרַג. וְאֵיךְ הָיָה אַחַר כֵּן מְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא וְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְאַל תָּשִׂים לִבְּךָ אֶל דְּבַר קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, כִּי אֵינוֹ עַל דְּבַר הָעֵגֶל. כִּי הִנֵּה כָּמוֹהוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, לְכָל כֹּהֵן מָשׁוּחַ, מִצְוָה לָתֵת פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת. וְלֹא נוּכַל לוֹמַר בַּעֲבוּר חַטַּאת הָאָב, כִּי כָּל הַכֹּהֲנִים הָיוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר וּבְנֵי אִיתָמָר,

לב (א) **וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן־הָהָר וַיִּקָּהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם ׀ עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃**

א וַחֲזָא עַמָּא אֲרֵי אוֹחַר מֹשֶׁה לְמֵיחַת מִן טוּרָא וְאִתְכְּנֵשׁ עַמָּא עַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לֵהּ קוּם עֲבֵד לָנָא דַּחֲלָן דִּיהָכּוּן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵּין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְקָנָא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לָא יְדַעְנָא מָה הֲוָה לֵהּ׃

רש״י◄ **כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה •** כְּתַרְגּוּמוֹ, לְשׁוֹן אִחוּר, וְכֵן: "בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ" (שופטים ה), "וַיָּחִילוּ עַד בּוֹשׁ" (שם ג), כִּי כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לָהָר, אָמַר לָהֶם: לְסוֹף אַרְבָּעִים יוֹם אֲנִי בָּא, בְּתוֹךְ ו׳ שָׁעוֹת. כִּסְבוּרִים הֵם שֶׁאוֹתוֹ יוֹם שֶׁעָלָה מִן הַמִּנְיָן הוּא, וְהוּא אָמַר לָהֶם שְׁלֵמִים, מ׳ יוֹם וְלֵילוֹ עִמּוֹ, וְיוֹם עֲלִיָּתוֹ אֵין לֵילוֹ עִמּוֹ, שֶׁהֲרֵי בְּז׳ בְּסִיוָן עָלָה, נִמְצָא יוֹם מ׳ בְּי״ז בְּתַמּוּז, בְּט״ז בָּא הַשָּׂטָן וְעִרְבֵּב אֶת הָעוֹלָם וְהֶרְאָה דְּמוּת חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה וְעִרְבּוּבִיָּא, לוֹמַר: וַדַּאי מֵת מֹשֶׁה, לְכָךְ בָּא עִרְבּוּבִיָּא לָעוֹלָם. אָמַר לָהֶם: מֵת מֹשֶׁה, שֶׁכְּבָר בָּאוּ שֵׁשׁ שָׁעוֹת וְלֹא בָּא וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף פט). וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁלֹּא טָעוּ אֶלָּא בַּיּוֹם הַמְּעֻנָּן, בֵּין קֹדֶם חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא יָרַד מֹשֶׁה עַד יוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָّחֳרָת וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת". **אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ •** אֱלֹהוּת הַרְבֵּה אִוּוּ לָהֶם. **כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ •** כְּמִין דְּמוּת מֹשֶׁה הֶרְאָה לָהֶם הַשָּׂטָן שֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בַּאֲוִיר רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם. **אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם •** וְהָיָה מוֹרֶה לָנוּ הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ. עַתָּה, צְרִיכִין אָנוּ לֶאֱלֹהוּת אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ.

(ב) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי׃**

ב וַאֲמַר לְהוֹן אַהֲרֹן פְּרִיקוּ קְדָשֵׁי דְּדַהֲבָא דִּי בְּאוּדְנֵי נְשֵׁיכוֹן בְּנֵיכוֹן וּבְנָתֵיכוֹן וְאַיְתִיוּ לְוָתִי׃

אבן עזרא על התורה

וּכְבָר נוֹלַד פִּנְחָס. וְעוֹד בַּפָּרָשָׁה שֶׁיִּתְּנוּ יִשְׂרָאֵל שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת, וְהֵם לֹא עָשׂוּ דְּמוּת שָׂעִיר. גַּם פָּרָה אֲדוּמָה אֵינֶנָּה לְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה־זָרָה, רַק לְטַהֵר הַטְּמֵאִים. וְכָל אַנְשֵׁי הַמְּחֻקָּר מוֹדִים, כִּי הַשֵּׁם לֹא יִבָּחֵר שֶׁלִּיחַ שֶׁיֵּדַע כִּי בְּסוֹפוֹ יַעֲבֹד עֲבוֹדָה־זָרָה, וְאֵין כָּל נָבִיא שְׁלִיחַ. וְהִנֵּה רָאִינוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי מוֹתוֹ, תָּמִיד וְאוֹרֶךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ, וְהִנֵּה לֹא הִזְכִּיר דְּבַר הָעֵגֶל. רַק לֹא נִמְצָא בּוֹ אֶלָּא מַה שֶּׁנִּמְצָא בְּמֹשֶׁה, וְהֵמָּה דְּבַר מֵי מְרִיבָה, כַּאֲשֶׁר אָפְרַשׁ בִּמְקוֹמוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי יִשְׂרָאֵל רִמּוּ אַהֲרֹן, שֶׁעָשׂוּ דְּפוּס עֵגֶל וְהִשְׁלִיךְ אַהֲרֹן הַזָּהָב בְּאֵשׁ וְלֹא הִרְגִּישׁ. וְרַאָיָתָם, וַאֲשַׁלְּכֵהוּ בָּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה. וְזֶה אֵינוֹ נָכוֹן, כִּי אַהֲרֹן אֵיךְ בִּחְרוּ הַשֵּׁם, אִם הָיָה טִפֵּשׁ שֶׁיְּרַמּוּהוּ פְּתָאִים. וְעוֹד, לָמָּה בָּנָה מִזְבֵּחַ לְפָנָיו, וְצִוָּה שֶׁיִּזְבְּחוּ זְבָחִים וְעוֹלוֹת. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, אֵין זֶה אַהֲרֹן שֶׁעָשָׂה הָעֵגֶל, אֲחִי מֹשֶׁה. גַּם זֶה הֶבֶל, כִּי הַקָּהָל לֹא נִקְהֲלוּ רַק עַל הַהֹוָה תַּחַת מֹשֶׁה. וְכֵן כָּתוּב, וְהִנֵּה אַהֲרֹן וְחוּר. וְאִם הָיָה אַחֵר, לָמָּה לֹא הֻרְגוּ אַהֲרֹן אוֹ מֹשֶׁה בִּרְדִתוֹ מִן הָהָר, גַּם הִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ. כִּי אֵינֶנּוּ נָכוֹן שֶׁיַּעֲשֶׂה חָסִיד עֲבוֹדָה־זָרָה בַּעֲבוּר אֲחֵרִים שֶׁלֹּא יְמוּתוּ. גַּם אוֹמְרִים רַבִּים, כִּי פֵּירוּשׁ חַג לַה׳ מָחָר, שֶׁהָעוֹבְדִים הָעֵגֶל יִהְיוּ נֶהֱרָגִים עַל־יַד מֹשֶׁה. כִּי אֵין מִשְׁמַע דְּבָרוֹ, רַק אַחַר שֶׁבָּנָה הַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי הָעֵגֶל, צִוָּה לְהַכְרִיז בַּמַּחֲנֶה שֶׁיִּשְׁחֲטוּ מָחָר בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה. כְּמוֹ אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתֵים. וְכֵן עָשׂוּ, וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָّחֳרָת וַיַּעֲלוּ עוֹלוֹת. וּמַחְשָׁבוֹת הַלֵּב אֵינָן מוֹעִילוֹת, כִּי הַנּוֹקֵב אֶת הַשֵּׁם עַל פִּי דִּבּוּרוֹ יֵהָרֵג. וְכָכָה, הָאוֹמֵר גִּלְבָּה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְהַמְּפָרֵשׁ אָנֹכִי עֲשׂוֹ בְּכוֹרְךָ, אָנֹכִי מַה שֶּׁאָנֹכִי, אֲבָל עֲשׂוֹ הוּא בְּכוֹרְךָ, אֵינוֹ פְּשָׁט, וְלֹא יֵצֵא מֵחָכְמַת הַדִּבּוּר. וְאִם יִשְׁאַל אָדָם בְּבֵית־דִּין אֶת חֲבֵרוֹ, הַאַתָּה הוּא חֲבֵרֵי שֶׁהִלְוֵיתִי לְךָ כָּךְ וְכָךְ, וְאָמַר אֲנִי. לֹא יוּכַל לוֹמַר, מַחֲשַׁבְתִּי הָיְתָה שֶׁאֲנִי חֲבֵרוֹ, לֹא יוֹתַר. גַּם כָּכָה דִּבְרֵי דָּנִיאֵל לְנְבוּכַדְנֶאצַּר, מְרֵי חֶלְמָא לְשַׂנְאָךְ, דֶּרֶךְ מוּסָר. וְעַתָּה אוֹמַר לְךָ דַּעַת הַגָּאוֹן, רַב סְעַדְיָה. אָמַר כִּי אַהֲרֹן עָשָׂה בְּעָרְמָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יֵהוּא, עַל כֵּן בָּנָה מִזְבֵּחַ. וְהִקְשָׁה עַל נַפְשׁוֹ, אִם כֵּן לָמָּה הִתְאַנֵּף הַשֵּׁם בּוֹ. וְהִנֵּה הֵשִׁיב, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הֻרְגָּם מִיַּד, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה בְּבוֹאוֹ. גַּם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי הוּא קָרָא חַג לַה׳ מָחָר. וְזֶה הַשֵּׁם הוּא שֵׁם עֶצֶם לְכִבּוּד הַשֵּׁם. וְלֹא יִתְעָרֵב אַחֵר עִמּוֹ, כְּמִלַּת אֱלֹהִים שֶׁהוּא לְעִנְיָנִים רַבִּים. וְעוֹד, לָמָּה לֹא הִזְכִּיר זֶה בְּעַנּוֹתוֹ לְמֹשֶׁה, כִּי הוּא אוֹמֵר וַאֲשַׁלְּכֵהוּ בָּאֵשׁ. וְאֵין הַמַּעֲנֶה דּוֹמֶה לַשְּׁאֵלָה. וְעַתָּה אָחֵל לְפָרֵשׁ דֶּרֶךְ קְצָרָה, קְצָת הַסּוֹד. חָלִילָה חָלִילָה שֶׁעָשָׂה אַהֲרֹן עֲבוֹדָה־זָרָה. גַּם יִשְׂרָאֵל לֹא בִּקְּשׁוּ עֲבוֹדָה־זָרָה, רַק חָשְׁבוּ שֶׁמֵּת מֹשֶׁה שֶׁהִסִּיעָם מִיַּם סוּף כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁנוּ. כִּי רָאוּ שֶׁהַמָּן אֵינוֹ יוֹרֵד בְּהַר סִינַי, וּמֹשֶׁה הִתְעַכֵּב שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם. וְאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לִחְיוֹת זֶה הַזְּמַן בְּלֹא מַאֲכָל, כִּי הוּא לֹא אָמַר לָהֶם מָתַי יֵרֵד. גַּם הוּא לֹא יָדַע. כִּי הַשֵּׁם אָמַר לוֹ עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וְשֶׁב שָׁם, עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ לוּחוֹת הַבְּרִית. וּמִלַּת אֱלֹהִים, כָּבוֹד חוֹנָה בְּצוּרַת גְּוִיָּה. וְכָכָה אָמְרוּ, אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ. וְאִם תָּשִׂים לִבְּךָ אֶל הַמַּסָּע הָרִאשׁוֹן, אָז תָּבִין זֶה. וְהִנֵּה לִכְבוֹד הַשֵּׁם נַעֲשָׂה, עַל כֵּן בָּנָה אַהֲרֹן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו, וְהִכְרִיז שֶׁיִּזְבְּחוּ מָחָר לִכְבוֹד הַשֵּׁם. וְכֵן עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּם. וְזוֹ תְּשׁוּבַת אַהֲרֹן כִּי נִקְהֲלוּ עָלָיו. וּכְמוֹ שֶׁהוֹדַעְתִּיךָ כִּי כָּל קְהִלָּה וְאַחֲרֶיהָ עַל, הִיא לְגָנַאי. וְאִם אַחֲרֶיהָ אֶל, הִיא לְשֶׁבַח. כְּמוֹ וַיִּקָּהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. וְזֶהוּ אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת הָעָם כִּי בְּרָע הוּא. כִּי אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי רַע לָהֶם. כִּי לֹא בִּקְּשׁוּ רַק אֲשֶׁר יֵלֵךְ לִפְנֵיהֶם, וְלִכְבוֹד הַשֵּׁם עֲשִׂיתִיו. רַק בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מְעֹרָבִים עִם עֶרֶב רַב. וְזֶהוּ כִּי בְּרָע הוּא, וְלֹא אָמַר רַע הוּא. וְחָשְׁבוּ מְעַטִּים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהָיְתָה עֲבוֹדָה־זָרָה, וְהֵבִיאוּ זְבָחִים וְהִשְׁתַּחֲווּ לוֹ, וְאָמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר כִּי שְׁחֵת עַמְּךָ סָרוּ מַהֵר, כִּי לֹא כָּתוּב כָּל עַמְּךָ. הֲלֹא תִּרְאֶה כִּי לֹא מָעַל בַּחֵרֶם רַק עָכָן לְבַדּוֹ, וְהִנֵּה כָּתוּב חָטָא יִשְׂרָאֵל, גַּם עָבְרוּ גַּם גָּנְבוּ גַּם כִּחֲשׁוּ גַּם שָׂמוּ בִּכְלֵיהֶם. וְהִנֵּה כָּל עוֹבְדֵי הָעֵגֶל לְשֵׁם עֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁאָמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל, אוֹ הָיְתָה כֵּן בְּמַחְשַׁבְתָּם, לֹא הָיוּ רַק שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים. וְהִנֵּה הֵם חֲצִי עֲשִׂירִית עֲשִׂירִית הַמַּחֲנֶה. וְהַכְּלָל, כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּהֹגֶן, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּחְשַׁב לִפְתָאִים שֶׁהָיָה עֲבוֹדָה־זָרָה. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁהִתְאַנֵּף הַשֵּׁם בְּאַהֲרֹן, כִּי זֶה בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה הוּא הַסִּבָּה. כִּי הִנֵּה נֶעֱנַשׁ עִם מֹשֶׁה אָחִיו עַל דְּבַר מֵי מְרִיבָה, וְלֹא חָטְאוּ בְּזִדּוֹן. וְכָתוּב עֲלֵיהֶם לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי. מְרִיתֶם. מְעַלְתֶּם. וְחַכְמֵי הַמַּדָּלוֹת אָמְרוּ כִּי הַמַּחְבֶּרֶת הַגְּדוֹלָה לִשְׁנֵי הָעֶלְיוֹנִים הָיְתָה

רש״י◄ **בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם •** אָמַר אַהֲרֹן בְּלִבּוֹ: ׳הַנָּשִׁים וְהַיְלָדִים חָסִים בְּתַכְשִׁיטֵיהֶן הֵן, שֶׁמָּא יִתְעַכֵּב הַדָּבָר וּבְתוֹךְ כָּךְ יָבֹא מֹשֶׁה׳, וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ וּפָרְקוּ מֵעַל עַצְמָן. **פָּרְקוּ •** לְשׁוֹן צִוּוּי מִגְּזֵרַת ׳פָּרֵק׳ לְיָחִיד, כְּמוֹ ׳בָּרְכוּ׳ מִגְּזֵרַת ׳בָּרֵךְ׳. **אבן עזרא.**

(ג) וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָّהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן:

ג וְאִתְפְּרִיקוּ כָּל עַמָּא יָת קָדְשֵׁי דְּדַהֲבָא דִּי בְּאוּדְנֵיהוֹן וְאַיְתִיוּ לְאַהֲרֹן:

רש״י◄ **וַיִּתְפָּרְקוּ •** לְשׁוֹן פְּרִיקַת מַשָּׂא, כְּשֶׁנְּטָלוּם מֵאָזְנֵיהֶם, נִמְצְאוּ הֵם מְפֹרָקִים מִנִּזְמֵיהֶם, דישקריי״ר בְּלַעַ״ז. **אֶת נִזְמֵי •** כְּמוֹ מִנִּזְמֵי, כְּמוֹ (לעיל ט): ״כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר״, מִן הָעִיר. **אבן עזרא.**

(ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ד וּנְסִיב מִידֵיהוֹן וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא וְעָבְדֵהּ עֵגַל מַתְּכָא וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַּהֲלִתָּךְ יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְּקוּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש״י◄ **וַיָּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט •** יֵשׁ לְתַרְגְּמוֹ בִּשְׁנֵי פָּנִים, הָאֶחָד: וַיָּצַר לְשׁוֹן קְשִׁירָה, בַּחֶרֶט - לְשׁוֹן סוּדָר, כְּמוֹ (ישעיה ג): ״וְהַמִּטְפָּחוֹת וְהָהֲרִיטִים״, (מלכים ב ה): ״וַיָּצַר כִּכְּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִטִים״, וְהַשֵּׁנִי: ׳וַיָּצַר׳, לְשׁוֹן צוּרָה. בַּחֶרֶט — כְּלִי אֻמָּנוּת הַצּוֹרְפִין שֶׁחוֹרְצִין וְחוֹרְטִין בּוֹ צוּרוֹת בְּזָהָב, כְּעֵט סוֹפֵר הַחוֹרֵט אוֹתִיּוֹת בְּלוּחוֹת וּפִנְקָסִין, כְּמוֹ (ישעיה ח): ״וּכְתֹב עָלָיו בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ״, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס: ׳וְצַר יָתֵהּ בְּזִיפָא׳, לְשׁוֹן זִיוּף, הוּא כְּלִי אֻמָּנוּת שֶׁחוֹרְצִין בּוֹ בְּזָהָב אוֹתִיּוֹת וּשְׁקֻדִים, שֶׁקּוֹרִין בְּלַעַ״ז ניי״ל (גראבשטיכל), וּמְזַיְּפִין עַל יָדוֹ חוֹתָמוֹת. **עֵגֶל מַסֵּכָה •** כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִיכוֹ לָאוּר בַּכּוּר, בָּאוּ מְכַשְּׁפֵי עֵרֶב־רַב שֶׁעָלוּ עִמָּהֶם מִמִּצְרַיִם וַעֲשָׂאוּהוּ בִּכְשָׁפִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִיכָה הָיָה שָׁם שֶׁיָּצָא מִתּוֹךְ דִּמּוּסֵי בִּנְיָן שֶׁנִּתְמַעֵךְ בּוֹ בְּמִצְרַיִם, וְהָיָה בְּיָדוֹ שֵׁם וְטָס שֶׁכָּתַב בּוֹ מֹשֶׁה: ״עֲלֵה שׁוֹר! עֲלֵה שׁוֹר!״ לְהַעֲלוֹת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִתּוֹךְ גִּילּוּס, וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ הַכּוּר וְיָצָא הָעֵגֶל (סנהדרין קא). **מַסֵּכָה •** לְשׁוֹן מַתֶּכֶת. דָּבָר אַחֵר: קכ״ה קַנְטָרִין זָהָב הָיוּ בּוֹ, בְּגִימַטְרִיָּא שֶׁל מַסֵּכָה. **אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ •** וְלֹא נֶאֱמַר ׳אֱלֹהֵינוּ׳, מִכָּאן שֶׁעֵרֶב־רַב שֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם, הֵם שֶׁנִּקְהֲלוּ עַל אַהֲרֹן וְהֵם שֶׁעֲשָׂאוּהוּ, וְאַחַר כָּךְ הִטְעוּ אֶת יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו. **אבן עזרא.**

(ה) וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה מָחָר:

ה וַחֲזָא אַהֲרֹן וּבְנָא מַדְבְּחָא קֳדָמוֹהִי וּקְרָא אַהֲרֹן וַאֲמַר חַגָּא קֳדָם יְיָ מְחָר:

רש״י◄ **וַיַּרְא אַהֲרֹן •** שֶׁהָיָה בּוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו): ״בְּתַבְנִית שׁוֹר אוֹכֵל עֵשֶׂב״, וְרָאָה שֶׁהִצְלִיחַ מַעֲשֵׂה שָׂטָן, וְלֹא הָיָה לוֹ פֶּה לְדַחוֹתָם לְגַמְרֵי. **וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ •** לְדַחוֹתָם. **וַיֹּאמַר חַג לַה׳ מָחָר •** וְלֹא הַיּוֹם, שֶׁמָּא יָבֹא מֹשֶׁה קֹדֶם שֶׁיַּעַבְדוּהוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה: דְּבָרִים הַרְבֵּה רָאָה אַהֲרֹן, רָאָה חוּר בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁהָיָה מוֹכִיחָם וַהֲרָגוּהוּ, וְזֶהוּ ״וַיִּבֶן״ (לשון בינה) מִזְבֵּחַ לְפָנָיו״, וַיִּבֶן מִזְבּוּחַ לְפָנָיו. וְעוֹד רָאָה וְאָמַר, מוּטָב שֶׁיִּתְלֶה בִּי הַסִּרְחוֹן וְלֹא בָּהֶם. וְעוֹד רָאָה וְאָמַר, אִם הֵם בּוֹנִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זֶה מֵבִיא צְרוֹר וְזֶה מֵבִיא אֶבֶן, וְנִמְצֵאת מְלַאכְתָּן עֲשׂוּיָה בְּבַת אַחַת. מִתּוֹךְ שֶׁאֲנִי בּוֹנֶה אוֹתוֹ וּמִתְעַצֵּל בִּמְלַאכְתִּי, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מֹשֶׁה בָּא. **חַג לַה׳ •** בְּלִבּוֹ הָיָה לַשָּׁמַיִם, בָּטוּחַ הָיָה שֶׁיָּבֹא מֹשֶׁה וְיַעַבְדוּ אֶת הַמָּקוֹם.

אבן עזרא על התורה

בְּמִגְדָּל שׁוֹר. וְזֶה כָּזָב, כִּי לֹא הָיְתָה רַק בְּמִגְדָּל דְּלִי. וְעַל דֶּרֶךְ חָכְמַת מַזָּלוֹת, הִיא מַזַּל יִשְׂרָאֵל. וְרַבִּים נָסוּ זֶה הַסּוֹד, דּוֹר אַחַר דּוֹר. גַּם אֲנִי רָאִיתִי כָּכָה, וְהִנֵּה שָׁמוּהוּ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם:

ב וַיֹּאמֶר פָּרְקוּ. עַל מִשְׁקַל בָּרְכוּ, מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַדָּגוּשׁ. מִנְהַג מִצְרַיִם הָיָה לָשׂוּם נְזָמִים בְּאָזְנֵיהֶם. וְכָכָה כָּתוּב בַּמִּדְרָשִׁים, כִּי יִשְׁמְעֵאלִים הֵם:

ג וַיִּתְפָּרְקוּ. אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם. בְּאָזְנֵי הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת, וְהַנָּשִׁים הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה:

ד וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר. מִגְּזֵרַת צוּרָה. כְּמוֹ וַיָּצַר אֶת שְׁנֵי הָעַמּוּדִים. וּמִלַּת בַּחֶרֶט, כְּמוֹ דְּמוּת. וְכֵן בְּחֶרֶט אֱנוֹשׁ. בִּדְמוּת אֱנוֹשׁ. וְאֵין טַעַם לִהְיוֹתוֹ מִגְּזֵרַת הַחֲרִיטִים: מַסֵּכָה. הִתּוּךְ, כְּמוֹ הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 176 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

הֵיתֵר אַהֲרֹן לְשַׁמֵּשׁ בַּמִּשְׁכָּן

וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו

וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ – לִדְחוֹתָם (לב,ה. ובפירוש רש"י)

וְקָשֶׁה, הֲרֵי כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ (מנחות קט, ב), וְאִם כֵּן אַף שֶׁכַּוָּנַת אַהֲרֹן הָיְתָה לִדְחוֹתָם, אַךְ בְּפוֹעַל הֲרֵי שִׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה, וְאֵיךְ הֻתַּר לְאַהֲרֹן לְשַׁמֵּשׁ בַּמִּשְׁכָּן?

וְיֵשׁ לוֹמַר: עַל הַפָּסוּק (בפרשת תצוה) "וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת אַהֲרֹן אָחִיךָ גוֹ' לְכַהֲנוֹ לִי" מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י: לְאַחַר שֶׁתִּגְמֹר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. דְּהַיְנוּ שֶׁרַק לְאַחַר גְּמַר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, הוּחַל עַל אַהֲרן וּבָנָיו דִּין "כֹּהֵן".

וְעַל־פִּי־זֶה, בִּשְׁעַת בְּנִיַּת הַמִּזְבֵּחַ (וְעַשִּׂית הָעֵגֶל) לֹא הָיָה אַהֲרֹן כֹּהֵן. וְדַוְקָא כֹּהֵן שֶׁשִּׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה לֹא יְשַׁמֵּשׁ בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אִם הוּא לֹא הָיָה כֹּהֵן בְּשָׁעָה שֶׁשִּׁמֵּשׁ לַעֲבוֹדָה־זָרָה, אֵינוֹ נִפְסָל בְּכָךְ. **אבן עזרא.**

(ו) וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגְּשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק:

ו וְאַקְדִּימוּ בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וְאַסִּיקוּ עֲלָוָן וְקָרִיבוּ נִכְסִין וְאַסְחַר עַמָּא לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי וְקָמוּ לְחַיָּכָא:

רש"י◄ **וַיַּשְׁכִּימוּ** • הַשָּׂטָן זֵרְזָם, כְּדֵי שֶׁיֶּחֱטְאוּ. **לְצַחֵק** • יֵשׁ בַּמַּשְׁמָע הַזֶּה גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לט): "לְצַחֶק בִּי", וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ב): "יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ", אַף כָּאן נֶהֱרַג חוּר. **אבן עזרא.**

(ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֲזֵל חוּת אֲרֵי חַבִּיל עַמָּךְ דִּי אַסֵּקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **וַיְדַבֵּר** • לְשׁוֹן קֹשִׁי הוּא, כְּמוֹ (בראשית מב): "וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת". **לֶךְ־רֵד** • (ברכות לב) רֵד מִגְּדֻלָּתְךָ, לֹא נָתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה אֶלָּא בִּשְׁבִילָם. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נִתְנַדָּה מֹשֶׁה מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה. **שִׁחֵת עַמְּךָ** • שִׁחֵת הָעָם לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא עַמְּךָ, עֵרֶב־רַב שֶׁקִּבַּלְתָּ מֵעַצְמְךָ וְגִיַּרְתָּם וְלֹא נִמְלַכְתָּ בִּי, וְאָמַרְתָּ טוֹב שֶׁיִּדָּבְקוּ גֵּרִים בַּשְּׁכִינָה, הֵם שִׁחֲתוּ וְהִשְׁחִיתוּ.

(ח) סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ח סָטוּ בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דִּי פַקֵּדְתִּנּוּן עֲבָדוּ לְהוֹן עֵגֶל מַתְּכָא וּסְגִידוּ לֵהּ וְדַבְּחוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אִלֵּין דַּחֲלָתָךְ יִשְׂרָאֵל דִּי אַסְּקוּךָ מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא:

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלֵי קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְהָא עַמָּא קְשֵׁי קְדָל הוּא:

רש"י◄ **קְשֵׁה־עֹרֶף** • מַחֲזִירִין קְשִׁי עָרְפָּם לְנֶגֶד מוֹכִיחֵיהֶם וּמְמָאֲנִים לִשְׁמֹעַ. **אבן עזרא.**

(י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל:

י וּכְעַן הַנַּח בְּעוּתְּךָ מִן קֳדָמַי וְיִתְקַף רוּגְזִי בְּהוֹן וְאֵישֵׁיצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם סַגִּי:

אבן עזרא על התורה

ה וַיַּרְא אַהֲרֹן. בַּלֵּב. כְּמוֹ וְרָאִיתִי אֲנִי בְּלִבִּי.
וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שֶׁבֶר:

ו וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת. הַיּוֹם שֶׁנִּבְנָה הַמִּזְבֵּחַ:

ט וַיֹּאמֶר. טַעַם קְשֵׁה עֹרֶף, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע מַה שֶּׁצִּוָּה. מָשָׁל לְאָדָם הוֹלֵךְ לְדַרְכּוֹ בִּמְרוּצָה, וְלֹא יָשִׁיב עוֹרֶף לַקּוֹרֵא אֵלָיו. וְזֶה הַמָּשָׁל בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה. וְהַשֵּׁם שָׁלַח לָהֶם נְבִיאִים, לֵאמֹר אִישׁ גְּלוּלֵי מִצְרַיִם הַשְׁלִיכוּ, כִּי כֵּן כָּתוּב. וּמֹשֶׁה סִפֵּר זֶה הַמַּעֲשֶׂה לַבָּנִים לִפְנֵי מוֹתוֹ. וְהוּא שׁוֹמֵר הַטְּעָמִים, לֹא הַמִּלּוֹת. כָּתוּב לֶךְ רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ. וְכָתוּב קוּם רֵד. וְשָׁם כָּתוּב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ. וְכָתוּב וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי. וְתַחְתָּיו, הֶרֶף מִמֶּנִּי. וְכָתוּב וְיִחַר אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם. וְתַחַת זֶה, וַאֲשַׁמִּידֵם וְאֶמְחֶה אֶת שְׁמָם. וְכָתוּב וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ, וְהַטְּעָמִים שָׁוִים. וְהִנֵּה רָמַז לוֹ, אִם לֹא בַּעֲבוּר כְּבוֹד

רש"י◄ הַנִּיחָה לִּי • עֲדַיִן לֹא שָׁמַעְנוּ שֶׁהִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה עֲלֵיהֶם, וְהוּא אוֹמֵר: "הַנִּיחָה לִי"? אֶלָּא כָּאן פָּתַח לוֹ פֶּתַח וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ, שֶׁאִם יִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם לֹא יְכַלֵּם (שמות רבה).

(יא) וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהֹוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהֹוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה:

יא וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ אֱלָהֵהּ וַאֲמַר לְמָא יְיָ יִתְקֵף רוּגְזָךְ בְּעַמָּךְ דִּי אַפֶּקְתָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּחֵיל רַב וּבִידָא תַקִּיפָא:

רש"י◄ לָמָה ה' וְגוֹ' • כְּלוּם מִתְקַנֵּא אֶלָּא חָכָם בְּחָכָם, גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר. **אבן עזרא.**

(יב) לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

יב לְמָא יֵימְרוּן מִצְרָאֵי לְמֵימַר בְּבִישְׁתָּא אַפֶּקְתִּנּוּן לְקַטָּלָא יָתְהוֹן בֵּינֵי טוּרַיָּא וּלְשֵׁיצָיוּתְהוֹן מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא תּוּב מִתְּקוֹף רוּגְזָךְ וְאָתֵיב מִן בִּישָׁתָא דְּמַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד לְעַמָּךְ:

רש"י◄ וְהִנָּחֵם • הִתְעַשֵּׁת מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת לְהֵטִיב לָהֶם. עַל־הָרָעָה • אֲשֶׁר חָשַׁבְתָּ לָהֶם. **אבן עזרא.**

(יג) זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם:

יג אִדְכַּר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עַבְדָּיךְ דִּי קַיֶּמְתָּא לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ וּמַלֶּלְתָּא עִמְּהוֹן אַסְגֵּי יָת בְּנֵיכוֹן כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְכָל אַרְעָא הָדָא דִּי אֲמָרִית אֶתֵּן לִבְנֵיכוֹן וְיַחְסְנוּן לַעֲלָם:

רש"י◄ זְכֹר לְאַבְרָהָם • (שמות רבה): 'אִם עָבְרוּ עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אַבְרָהָם אֲבִיהֶם נִתְנַסָּה בְּעֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת וַעֲדַיִן לֹא קִבֵּל שְׂכָרוֹ. תְּנֵהוּ לוֹ, וְיֵצְאוּ עֶשֶׂר בְּעֶשֶׂר. לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל • (שמות רבה) אִם לִשְׂרֵפָה הֵם, זְכֹר לְאַבְרָהָם שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ לְהִשָּׂרֵף עָלֶיךָ בְּאוּר כַּשְׂדִּים. אִם לַהֲרֵגָה, זְכֹר לְיִצְחָק שֶׁפָּשַׁט צַוָּארוֹ לַעֲקֵדָה. אִם לְגָלוּת, זְכֹר לְיַעֲקֹב שֶׁגָּלָה לְחָרָן. וְאִם אֵינָן נִצּוֹלִין בִּזְכוּתָן, מָה אַתָּה אוֹמֵר לִי "וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל"? וְאִם כִּסֵּא שֶׁל ג' רַגְלַיִם

אבן עזרא על התורה

מֹשֶׁה הָיָה מַשְׁמִיד אוֹתָם, עַל כֵּן הֻצְרַךְ לְהִתְפַּלֵּל:

יא וַיְחַל מֹשֶׁה. זֹאת הַגִּזְרָה לֹא מְצָאנוּהָ מִזֶּה הַטַּעַם, כִּי אִם עַל פָּנִים, כְּמוֹ יְחַלּוּ פְּנֵי נָדִיב. וּלְפִי דַּעְתִּי, כְּמוֹ וּפָנֶיהָ לֹא הָיוּ לָהּ עוֹד. וְכֻלָּם כָּכָה. עַל כֵּן אָסוּר לוֹמַר, חִלִּיתִיךָ אוֹ אָחִלְךָ. כִּי יָבֹא מִגִּזְרַת אֲשֶׁר חִלָּה ה' בָּהּ. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי זֹאת הַתְּפִלָּה הִיא הַנִּזְכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת וְהָיָה עֵקֶב. וְזוֹ הַתְּפִלָּה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִכָּתֵב אַחַר שׁוּב מֹשֶׁה אֶל הָהָר, עַל כֵּן וַיִּנָּחֶם ה', אַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל וְהִתְנַפֵּל מ' יוֹם. וְאִם נִחַם עַל הָרָעָה בָּרִאשׁוֹנָה, מַה טַעַם לוֹמַר אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם. כִּי יָרַד וְשָׂרַף הָעֵגֶל וְהָרַג עוֹבְדָיו, אָז שָׁב לְהִתְפַּלֵּל לַשֵּׁם בְּעַד יִשְׂרָאֵל, וּבְעַד אַהֲרֹן שֶׁהָיָה הַסִּבָּה. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ, כִּי תְּפִלַּת אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ, אֵינֶנָּה זֹאת הַנִּזְכֶּרֶת בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי טַעֲמֵי הַתְּפִלָּה שָׁוִים, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. כִּי אֵיךְ יְחַלֶּה פְּנֵי הַשֵּׁם לִפְנֵי שְׂרֹף הָעֵגֶל, וְיַשְׁקְ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְיַהֲרֹג עוֹבְדָיו. רַק הַשֵּׁם רָמַז לוֹ שֶׁיִּתְפַּלֵּל אַחַר רִדְתּוֹ, וְיָסִיר הָעֵגֶל. עַל כֵּן כָּתוּב אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם, אַחַר שֶׁהֵסִיר הַחַטָּאת. כַּאֲשֶׁר כָּתוּב, וְאֶת חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם אֶת הָעֵגֶל. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם אָמַר לוֹ וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי, הִזְכִּיר הַתְּפִלָּה שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּהִתְנַפְּלוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם. וְזֹאת הַפָּרָשָׁה הָיְתָה רְאוּיָה לְהִכָּתֵב אַחַר וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה', וְאֵין מוּקְדָם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. רַק רָצָה לְדַבֵּק דְּבַר מִי אֲשֶׁר חָטָא לִי, עִם וְעַתָּה לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם. וּכְתִיב וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם: וַיְחַל. הִנֵּה כָּתוּב וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה, כִּי אָמַר ה' לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם. וְזֶהוּ הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם. כִּי אֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת שֶׁיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד יִשְׂרָאֵל, וְעוֹבְדֵי־גִילוּלִים בֵּינֵיהֶם, עַד שֶׁהֵסִיר אוֹתָהּ: וְהִנֵּה לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ, כְּמוֹ אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה. וְזֶהוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיַד חֲזָקָה. וְכָתוּב, זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב. וְזֶהוּ זְכוֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ. וְהַטַּעַם שֶׁתִּזְכֹּר לָהֶם שְׁבוּעָתְךָ. וְלֹא פֵּירֵשׁ זֶה בַּפָּסוּק זְכוֹר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי אֵינוֹ כְּמוֹ זְכוֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶדֶם, בַּעֲבוּר הַלָּמֵ"ד. וְהִנֵּה פֶּן יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם, וְזֶה כְּמוֹ לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר:

יב וְטַעַם בְּרָעָה הוֹצִיאָם. כַּאֲשֶׁר רָמְזוּ קַדְמוֹנֵינוּ כִּי בְּמַזַּל רַע יָצְאוּ מִמִּצְרַיִם. וְהִנֵּה יֹאמְרוּ, אֵין יְכֹלֶת לַשֵּׁם לְנַצֵּחַ כֹּחַ הַמַּזָּל, לְהַצִּיל הַדְּבֵקִים בּוֹ. וּבִרְאוֹתוֹ כִּי אֵין יְכֹלֶת לוֹ, הֲרָגָם. וְזֶה יִהְיֶה חִלּוּל הַשֵּׁם. וְהִנֵּה הִתְנַפֵּל אַרְבָּעִים יוֹם. וְהַשֵּׁם אָמַר לוֹ, כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ. וְהִנֵּה לֹא יָרְשׁוּ הָאָרֶץ. וְאָז אָמַר מֹשֶׁה כָּל פָּרָשַׁת רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי. וְאַחַר כֵּן צִוָּהוּ הַשֵּׁם שֶׁיֵּרֵד וְיִפְסֹל לוּחוֹת, וְיַעֲלֵם בְּיָדוֹ אֶל הָהָר. אָז יָרַד הַשֵּׁם בֶּעָנָן, וְקָרַן עוֹר פָּנָיו. וְכָתַב הַשֵּׁם הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים. עַל כֵּן כָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה' אֵלַי פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים כָּרִאשׁוֹנִים וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ. וְהִנֵּה יַעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל הָאָרוֹן. וְהוּא שֶׁעָשָׂה בְּצַלְאֵל:

אֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנֶיךָ בִּשְׁעַת כַּעַסְךָ, קַל וָחֹמֶר לְכִסֵּא שֶׁל רֶגֶל אֶחָד (ברכות לב). **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ** • לֹא נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּדָבָר שֶׁהוּא כָּלֶה, לֹא בַּשָּׁמַיִם וְלֹא בָּאָרֶץ, לֹא בֶּהָרִים וְלֹא בִּגְבָעוֹת, אֶלָּא בְּךָ, שֶׁאַתָּה קַיָּם וּשְׁבוּעָתְךָ קַיֶּמֶת לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כב טז): ״בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה׳״, וּלְיִצְחָק נֶאֱמַר (שם כו ג): ״וַהֲקִימֹתִי אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ״, וּלְיַעֲקֹב נֶאֱמַר (שם לה יא): ״אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה״, נִשְׁבַּע לוֹ בְּאֵל שַׁדַּי.

(יד) וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ׃ **אבן עזרא.**

יד וְתַב יְיָ מִן בִּישְׁתָּא דִּי מַלִּיל לְמֶעְבַּד לְעַמֵּהּ׃

(טו) וַיֵּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתֻבִים׃

טו וְאִתְפְּנֵי וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא וּתְרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא בִּידֵהּ לוּחֵי כְּתִיבִין מִתְּרֵין עִבְרֵיהוֹן מִכָּא וּמִכָּא אִנּוּן כְּתִיבִין׃

רש״י◄ **מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם** • הָיוּ הָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאוֹת, וּמַעֲשֶׂה נִסִּים הָיָה (שבת קד). **אבן עזרא.**

(טז) וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת׃

טז וְלוּחַיָּא עוֹבָדָא דַיְיָ אִנּוּן וּכְתָבָא כְּתָבָא דַיְיָ הוּא מְפָרַשׁ עַל לוּחַיָּא׃

רש״י◄ **מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה** • כְּמַשְׁמָעוֹ, הוּא בִּכְבוֹדוֹ עֲשָׂאָן. דָּבָר אַחֵר: כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳כָּל עֲסָקָיו שֶׁל פְּלוֹנִי בִּמְלָאכָה פְּלוֹנִית׳, כָּךְ כָּל שַׁעֲשׁוּעָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה. **חָרוּת** • לְשׁוֹן חֵרֶת וְחֵרֶט אֶחָד הוּא, שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן חִקּוּק, אנטליי״ר בְּלַעַ״ז (איינשניידען). **אבן עזרא.**

(יז) וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַّחֲנֶה׃

יז וּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ יָת קַל עַמָּא כַּד מְיַבְּבִין וַאֲמַר לְמֹשֶׁה קַל קְרָבָא בְּמַשְׁרִיתָא׃

רש״י◄ **בְּרֵעֹה** • בַּהֲרִיעוֹ, שֶׁהָיוּ מְרִיעִים, וּשְׂמֵחִים וְצוֹחֲקִים. **אבן עזרא.**

(יח) וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ׃

יח וַאֲמַר לָא קַל גִּבְּרִין דְּנַצְּחִין בִּקְרָבָא וְאַף לָא קַל חַלָּשִׁין דְּמִתַּבְּרִין קַל דִּמְחַיְּכִין אֲנָא שָׁמֵעַ׃

רש״י◄ **אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה** • אֵין קוֹל הַזֶּה נִרְאֶה קוֹל עֲנִיַּת גִּבּוֹרִים הַצּוֹעֲקִים נִצָּחוֹן, וְלֹא קוֹל חַלָּשִׁים שֶׁצּוֹעֲקִים יַי, אוֹ נִיסָּה. **קוֹל עַנּוֹת** • קוֹל חֵרוּפִין וְגִדּוּפִין הַמְעַנִּין אֶת נֶפֶשׁ שׁוֹמְעָן כְּשֶׁנֶּאֱמָרִין לוֹ. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

יד וַיִּנָּחֶם. חָלִילָה לְהִנָּחֵם הַשֵּׁם, רַק דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. כְּמוֹ וַיֵּעַל, וַיֵּרֶד. יִשְׂמַח ה׳ בְּמַעֲשָׂיו. וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. וְהִנֵּה שְׁמוּאֵל אָמַר וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשַּׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם. וְשָׁם כָּתוּב נִחַמְתִּי. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים אוֹתוֹ לְשׁוֹן וועד, וְאֵין צוֹרֶךְ:

טו וַיֵּפֶן. הִזְכִּיר בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ. וְטַעַם וַיֵּפֶן, כְּאָדָם מִסְתַּכֵּל מַה יַּעֲשֶׂה. וְרָאָה כִּי חַיָּב לָרֶדֶת מֵהָרָה. כְּדֶרֶךְ, וַיֵּפֶן כֹּה וָכֹה: וְטַעַם בְּיָדוֹ. כְּמוֹ וְלָקַחְתָּ בְּיָדְךָ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים. כִּי תְּמֵהִים אֲנַחְנוּ אֵיךְ יוּכַל לְהוֹרִיד לוּחַ אֶחָד. וְאַף כִּי שְׁנַיִם בְּיַד אֶחָד. וְאַחַר שֶׁהַכָּתוּב מְפָרֵשׁ, שֶׁהָיוּ כְּתוּבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם, אֵינָם אֵלֶּה שְׁנֵי הָאֲבָנִים מֵהָאֲבָנִים הַנִּזְכָּרִים בַּחֹשֶׁן. כִּי מַה שֶׁיִּכְתּוֹב מֵעֵבֶר אֶחָד, יִרָאֶה בָּעֵבֶר הָאַחֵר. וְאֵין פֵּירוּשׁ כְּתוּבִים, נִרְאִים. רַק כְּתוּבִים, כִּי כַּאֲשֶׁר כָּתַב מִזֶּה הָעֵבֶר, כֵּן הָיָה כָּתוּב בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי. וְהִנֵּה הַלּוּחַ עָב. וְאֵין צָרִיךְ מֵ״ם וְסָמֵ״ךְ שֶׁבַּלּוּחוֹת שֶׁיַּעַמְדוּ בְּנֵס. כִּי מַחֲלֹקֶת הִיא בְּפֵירוּשׁ מִלַּת אַשּׁוּרִית, אִם מְאֻשָּׁר בְּאוֹתִיּוֹתָיו אוֹ עַל שֵׁם שֶׁעָלָה עִמָּהֶם מֵאַשּׁוּר. וְעוֹד, אִילוּ הָיוּ נִרְאִים, יֵרָאוּ הַפּוּכִים. וְאֵין רָאוּי לִטְעוֹן עָלַי, אִם הָיוּ אֵלּוּ הָאֲבָנִים יְקָרוֹת. וְהַתְּשׁוּבָה, כִּי הָיוּ יְקָרוֹת מְאֹד, בַּעֲבוּר מִכְתַּב אֱלֹהִים שֶׁהוּא חָרוּת עֲלֵיהֶם. כִּי הָיוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת עֲבוֹת, וְאֲנָה יִמָּצֵא אֶבֶן יְקָרָה מְאֹד, וְאָרְכָּהּ אַמָּה וְרָחְבָּהּ אַמָּה וָחֲצִי, וְאַמָּה קוֹמָתָהּ. וְעוֹד, מֵאַיִן יִפְסֹל מֹשֶׁה ב׳ לוּחוֹת אֲבָנִים יְקָרִים כְּמִדַּת הָרִאשׁוֹנִים. וְהִנֵּה לֹא יָדַעְנוּ הֵיאַךְ הָיוּ כְּתוּבִים עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים בְּב׳ הַלּוּחוֹת, וְלֹא יַהַפְכֶם. עַל כֵּן כָּתוּב, מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים, אַחַר שֶׁאָמַר כְּתוּבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם. וְלֹא נוֹכַל לָדַעַת אִם הַלּוּחַ נִכְתַּב כֻּלּוֹ אוֹ נִשְׁאֲרוּ לוֹ מֵאַרְבַּע פֵּאוֹתָיו שִׁיּוּרִין, כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם בַּסְּפָרִים. אוֹ אִם הָיָה הַמִּכְתָּב, עָב אוֹ דַק. וְדָבָר שֶׁלֹּא מְצָאנוּהוּ בַּקַּבָּלָה, אֵין טַעַם לִסְכָּרוֹתֵינוּ:

טז וְהַלֻּחֹת. קַדְמוֹנֵינוּ אָמְרוּ, כִּי נִגְזְרוּ לִהְיוֹתָם כָּכָה, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּרֹאשׁ סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי פֵּירוּשׁ מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים, שֶׁהָיוּ כָּכָה כַּמִּדָּה הָרְאוּיָה נִבְרָאִים. וְהִזְכִּיר זֶה, בַּעֲבוּר שֶׁהַשְּׁנַיִם פְּסָלָם מֹשֶׁה. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי חָרוּת כְּמוֹ חָרוּשׁ. וְיֵשׁ מְהַפְּכִים אוֹתוֹ חָתוּר. וְהַנָּכוֹן, שֶׁאֵין חָבֵר לוֹ, אוּלַי הוּא כִּדְמוּת פָּתוּחַ:

יז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ. שֶׁנִּשְׁאַר בְּתַחְתִּית הָהָר: בְּרֵעֹה. מִגְּזֶרֶת תְּרוּעָה. כְּמוֹ אֶשָּׂא דֵּעִי, שֶׁהוּא מִן יָדַע. כָּכָה יֹאמַר מִן רֵעֹה, יָרֵעַ. וְכָמוֹהוּ, לָמָּה תָרִיעִי רֵעַ:

יח וַיֹּאמֶר. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי גַּם אֵלֶּה דִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁהֵם דִּבְרֵי מֹשֶׁה. וְהָעֵד, הַכָּתוּב אַחֲרָיו וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה:

(יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר:

יט וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמַשְׁרִיתָא וַחֲזָא יָת עֶגְלָא וְחִנְגִּין וּתְקִיף רוּגְזָא דְמֹשֶׁה וּרְמָא מִידוֹהִי יָת לוּחַיָּא וְתַבַּר יָתְהוֹן בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא:

רש"י◄ **וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו וְגוֹ'** • (שבת פז) 'אָמַר: מַה פֶּסַח שֶׁהוּא אֶחָד מִן הַמִּצְוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: "כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ", הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כָּאן וְכָל יִשְׂרָאֵל מוּמָרִים, וְאֶתְּנֶנָּה לָהֶם'?. **תַּחַת הָהָר** • לְרַגְלֵי הָהָר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 248 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת בְּלִימוּד הַתּוֹרָה

וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדָו אֶת־הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר: (לב, יט)

לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מוּנָּחִין בְּאָרוֹן (בבא־בתרא יד, ב. מנחות צט, סוף עמוד א)

יֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁנֵי דְּבָרִים הֲפָכִיִּים – לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת.

מִצַּד אֶחָד, עַל הָאָדָם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "לוּחוֹת". דִּכְמוֹ שֶׁהָאוֹתִיּוֹת שֶׁעַל הַלּוּחוֹת הָיוּ חֲקוּקוֹת עַל הָאֲבָנִים, וְאִי־אֶפְשָׁר הָיָה לְהַפְרִיד בֵּינֵיהֶם, כְּמוֹ כֵּן עַל הָאָדָם לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ הוּא אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה, עַד שֶׁשִּׂכְלוֹ וְהַתּוֹרָה יִהְיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ, דְּכְשֶׁמַּאֲמִין לְבַד בְּמַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, עֲדַיִן אֵינוֹ יוֹצֵא בְּזֶה יְדֵי־חוֹבַת תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְרַק כְּשֶׁמֵּבִין בְּשִׂכְלוֹ אֶת הַתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

אַךְ מֵאִידָךְ, בְּאוֹתוֹ "אָרוֹן" בּוֹ מוּנָּחִים הַלּוּחוֹת, הָיוּ גַּם "שִׁבְרֵי לוּחוֹת", דְּבִשְׁבִיל לִמּוּד הַתּוֹרָה, עַל שִׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם "לְהִשָּׁבֵר".

כִּי מִכֵּיוָן שֶׁחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה גְּבוֹהָה לְאֵין שִׁעוּר מִשֵּׂכֶל הָאָדָם, וּרְחוֹקָה מִמֶּנּוּ בְּתַכְלִית, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁהַשֵּׂכֶל יָבִין וַיַּשִּׂיג אֲמִתִּית חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

וְרַק עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם הוּא בִּבְחִינַת "שִׁבְרֵי לוּחוֹת", וּמִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי לְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, אֲזַי מְסַיַּע לוֹ הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ שֶׁיִּתְעַלֶּה שִׂכְלוֹ לִבְחִינָה גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, וְיִהְיֶה מְסֻגָּל לְהַשִּׂיג אֲמִיתָּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּתְפִלַּת אֱלֹקַי נְצֹר "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה" וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה יָכֹל לִהְיוֹת "פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ". **אבן עזרא.**

(כ) וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ וּנְסִיב יָת עִגְלָא דִי עֲבָדוּ וְאוֹקֵד בְּנוּרָא וְשַׁף עַד דַּהֲוָה דַקִּיק וּזְרָא עַל אַפֵּי מַיָּא וְאַשְׁקֵי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **וַיִּזֶר** • לְשׁוֹן נִפּוּץ, וְכֵן: (איוב יא) "יִזֹּרֶה עַל נָוֵהוּ גָּפְרִית", וְכֵן (משלי א): "כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת", שֶׁזּוֹרִין בָּהּ דָּגָן וְקִטְנִיּוֹת. **וַיַּשְׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** • (יומא סז) נִתְכַּוֵּן לְבָדְקָם כְּסוֹטוֹת. שָׁלֹשׁ מִיתוֹת נִדּוֹנוּ שָׁם, אִם יֵשׁ עֵדִים וְהַתְרָאָה, בְּסַיִף, כְּמִשְׁפַּט אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁהֵן מְרֻבִּים. עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה, בְּמַגֵּפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם". לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה, בְּהִדְרוֹקָן, שֶׁבְּדָקוּם הַמַּיִם וְצָבוּ בִּטְנֵיהֶם. **אבן עזרא.**

(כא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה:

כא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָה עֲבַד לָךְ עַמָּא הָדֵין אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלוֹהִי חוֹבָא רַבָּא:

רש"י◄ **מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה** • כַּמָּה יִסּוּרִים סָבַלְתָּ שֶׁיִּסְּרוּךָ, עַד שֶׁלֹּא תָּבִיא עֲלֵיהֶם חֵטְא זֶה. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

חֲלוּשָׁה. שֵׁם, כְּמוֹ גְּבוּרָה: קוֹל עֲנוֹת. כְּמוֹ נְגִינוֹת. וְזֶהוּ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק:

יט וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמְחוֹלוֹת. הֵ"א הָעֵגֶל מְשֻׁרֶת, בַּעֲבוּר הָאַחֶרֶת. כְּמוֹ וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וְהַמְּחוֹלוֹת סְבִיבָיו. וּמֹרֹב קִנְאַת מֹשֶׁה, שֶׁבַּר הַלּוּחוֹת שֶׁהָיוּ בְּיָדָיו, כְּמוֹ שְׁטַר עֵדוּת. וְהִנֵּה קָרַע שְׁטַר הַתְּנָאִים. וְזֶה הָיָה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, כִּי כֵּן כָּתוּב:

כ וַיִּקַּח אֶת הָעֵגֶל. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי וַיִּשְׂרֹף כְּמוֹ וַיִּתַּךְ בָּאֵשׁ. וְאֵין צוֹרֶךְ, כִּי יֵשׁ דָּבָר שֶׁיּוּשַׁם בָּאֵשׁ עִם הַזָּהָב, וּמִיַּד יִשָּׂרֵף וְיִהְיֶה שָׁחוֹר. וּלְעוֹלָם לֹא יָשׁוּב זָהָב. וְזֶה דָּבָר מְנַסֶּה וֶאֱמֶת הוּא: וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם. הֵם מֵי נַחַל יוֹרֵד מִן הָהָר, וְצִוָּה שֶׁיִּשְׁתּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מֵאֵלֶּה הַמַּיִם. וְזֶה הָיָה כְּמוֹ וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל הַמָּיִם. וְהִנֵּה הַמַּיִם חִדְּשׁוּ אוֹת בְּעוּבְדֵי הָעֵגֶל בִּפְנֵיהֶם, אוֹ שֶׁצָּבְתָה בִּטְנָם. כִּי לוּלֵי זֶה, אֵיךְ הֵבִינוּ בְּנֵי לֵוִי, עוֹבְדֵי הָעֵגֶל מִי הָיוּ. וּכְבָר אָמַרְנוּ כִּי הָיוּ מְעַטִּים שֶׁהָיְתָה מַחֲשַׁבְתָּם רָעִים, וּמַחְשֶׁבֶת הַכֹּל לְטוֹבָה הָיְתָה, כְּפִי סְבָרָתָם:

כא וַיֹּאמֶר וְגוֹ'. הִנֵּה מֹשֶׁה שָׁאַל, לָמָּה הֵצַרְתָּ אַהֲרֹן לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל:

(כב) וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא׃

כב וַאֲמַר אַהֲרֹן לָא יִתְקֵף רוּגְזָא דְרִבּוֹנִי אַתְּ יְדַעְתְּ יָת עַמָּא אֲרֵי בְּבִישׁ הוּא׃

רש״י◄ כִּי בְרָע הוּא • בְּדֶרֶךְ רַע הֵם הוֹלְכִין תָּמִיד וּבְנִסְיוֹנוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם. **אבן עזרא.**

(כג) וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה ׀ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מֶה־הָיָה לוֹ׃

כג וַאֲמָרוּ לִי עֲבֵיד לָנָא דַּחֲלַן דִּי יְהָכָן קֳדָמָנָא אֲרֵי דֵּין מֹשֶׁה גַּבְרָא דִּי אַסְּקָנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לָא יְדַעְנָא מַה הֲוָה לֵהּ׃

(כד) וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה׃

כד וַאֲמָרִית לְהוֹן לְמָן דַּהֲבָא פְּרִיקוּ וִיהָבוּ לִי וּרְמִיתֵהּ בְּנוּרָא וּנְפַק עֶגְלָא הָדֵין׃

רש״י◄ וָאֹמַר לָהֶם • דָּבָר אֶחָד: ׳לְמִי זָהָב׳ לְבַד, וְהֵם מִהֲרוּ וְהִתְפָּרְקוּ וַיִּתְּנוּ לִי. וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ • וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה, וְיָצָא.

(כה) וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֵעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם׃

כה וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַמָּא אֲרֵי בְטִיל הוּא אֲרֵי בָטֵילְנוּן אַהֲרֹן לַאֲסָבוּתְהוֹן שׁוּם בִּישׁ לְדָרֵיהוֹן׃

רש״י◄ פָרֵעַ • מְגֻלֶּה, נִתְגַּלָּה שִׁמְצוֹ וּקְלוֹנוֹ, כְּמוֹ (במדבר ה): ״וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה״. לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם • לִהְיוֹת לָהֶם הַדָּבָר הַזֶּה לִגְנוּת בְּפִי כָּל הַקָּמִים עֲלֵיהֶם. **אבן עזרא.**

(כו) וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלָי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי׃

כו וְקָם מֹשֶׁה בִּתְרַע מַשְׁרִיתָא וַאֲמַר מָן דַּחֲלַיָּא דַיְיָ יֵיתוּן לְוָתִי וְאִתְכַּנְּשׁוּ לְוָתֵהּ כָּל בְּנֵי לֵוִי׃

רש״י◄ מִי לַה׳ אֵלָי • יָבֹא אֵלַי. כָּל בְּנֵי לֵוִי • (יומא סו) מִכָּאן שֶׁכָּל הַשֵּׁבֶט כָּשֵׁר. **אבן עזרא.**

(כז) וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ׃

כז וַאֲמַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שַׁוּוּ גְּבַר חַרְבֵּהּ עַל יַרְכֵּהּ עִבְרוּ וְתוּבוּ מִתְּרַע לִתְרַע בְּמַשְׁרִיתָא וּקְטוּלוּ גְּבַר יָת אָחוּהִי וּגְבַר יָת חַבְרֵהּ וֶאֱנַשׁ יָת קְרִיבֵהּ׃

רש״י◄ כֹּה אָמַר וְגוֹ׳ • וְהֵיכָן אָמַר? (לעיל כב): ״זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים יָחֳרָם״, כָּךְ שְׁנוּיָה בַּמְּכִילְתָא. אָחִיו • מֵאִמּוֹ, וְהוּא יִשְׂרָאֵל. **אבן עזרא.**

(כח) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ׃ **אבן עזרא.**

כח וַעֲבָדוּ בְנֵי לֵוִי כִּפְתְגָמָא דְמֹשֶׁה וּנְפַל מִן עַמָּא בְּיוֹמָא הַהוּא כִּתְלָתָא אַלְפִין גַּבְרָא׃

אבן עזרא על התורה

כב וַיֹּאמֶר אַל יִחַר אַף אֲדֹנִי. בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי, כִּי בְּרָע הוּא. וְכָכָה וַיֹּאמְרוּ לִי. וְאוֹמַר אֲלֵיהֶם׃

כה וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרֵעַ הוּא. כְּמוֹ בְּאֵין חָזוֹן יִפָּרַע עַם. וַתִּפְרְעוּ כָּל עֲצָתִי: וּמִלַּת לְשִׁמְצָה. שֵׁם הַתֹּאַר, תַּחַת שֵׁם הַפֹּעַל. לִהְיוֹתָם שֶׁמֶץ וְדוֹפִי וְדִבָּה: בְּקָמֵיהֶם. כְּמוֹ רַבִּים קָמִים עָלַי. אַף מִן קָמַי. דֶּרֶךְ קְצָרָה. וְתִרְגֵּם אֲרַמִּית, כִּדְרֶךְ וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבוֹתֵיכֶם׃

כו וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה. כָּכָה הַמִּנְהָג בְּכָל מַחֲנֶה, שֶׁיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם אֶחָד כְּמוֹ שָׁנָה לַעֲשׂוֹת סֵכוֹת, וְלִהְיוֹת שְׁעָרִים לַמַּחֲנֶה, כִּי אֵין צוֹרֶךְ לְשׂוּם יָד מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: מִי לַה׳. יִגַּשׁ אֵלַי. אוֹ יִקְרַב אוֹ יָבֹא אוֹ יִתְאַסֵּף: בְּנֵי לֵוִי. שֶׁהֵם מִמִּשְׁפְּחָתוֹ:

כז וַיֹּאמֶר. טַעַם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בַּעֲבוּר שֶׁחָשְׁבוּ עוֹבְדָיו שֶׁהוּא עֲבוֹדָה־זָרָה: וְהִרְגוּ אִישׁ אֶת אָחִיו. אֲפִילוּ יִהְיֶה אָחִיו. וְרַבִּים פֵּרְשׁוּ, הָאוֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, עַל זֶה הַמַּעֲשֶׂה. וְהַצָּרְכוּ לְפָרֵשׁ אָבִיו וְאִמּוֹ, אֲבִי הָאֵם. וְאֵין צוֹרֶךְ, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ׃

כח וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי לֵוִי. וְלֹא כָּל בְּנֵי לֵוִי׃

(כט) וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֗ה מִלְא֨וּ יֶדְכֶ֤ם הַיּוֹם֙ לַיהוָ֔ה כִּ֥י אִ֥ישׁ בִּבְנ֖וֹ וּבְאָחִ֑יו וְלָתֵ֧ת עֲלֵיכֶ֛ם הַיּ֖וֹם בְּרָכָֽה׃

כט וַאֲמַר מֹשֶׁה קָרִיבוּ יֶדְכוֹן קֻרְבָּנָא יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ אֲרֵי גְּבַר בִּבְרֵהּ וּבְאָחוּהִי וּלְאַיְתָאָה עֲלֵיכוֹן יוֹמָא דֵין בִּרְכָן׃

רש״י◄ **מִלְאוּ יֶדְכֶם** • אַתֶּם הַהוֹרְגִים אוֹתָם, בַּדָּבָר זֶה תִּתְחַנְּכוּ לִהְיוֹת כֹּהֲנִים לַמָּקוֹם (זבחים קטו). **כִּי אִישׁ** • מִכֶּם יְמַלֵּא יָדוֹ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו. **אבן עזרא.**

(ל) וַיְהִי֙ מִמָּחֳרָ֔ת וַיֹּ֥אמֶר מֹשֶׁה֙ אֶל־הָעָ֔ם אַתֶּ֥ם חֲטָאתֶ֖ם חֲטָאָ֣ה גְדֹלָ֑ה וְעַתָּה֙ אֶעֱלֶ֣ה אֶל־יְהוָ֔ה אוּלַ֥י אֲכַפְּרָ֖ה בְּעַ֥ד חַטַּאתְכֶֽם׃

ל וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא אַתּוּן חַבְתּוּן חוֹבָא רַבָּא וּכְעַן אֶסַּק קֳדָם יְיָ מָאִים אֲכַפֵּר עַל חוֹבֵיכוֹן׃

רש״י◄ **אֲכַפְּרָה בְּעַד חַטַּאתְכֶם** • אָשִׂים כֹּפֶר וְקִנּוּחַ וּסְתִימָה לְנֶגֶד חַטַּאתְכֶם, לְהַבְדִּיל בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַחֵטְא. **אבן עזרא.**

(לא) וַיָּשָׁ֤ב מֹשֶׁ֛ה אֶל־יְהוָ֖ה וַיֹּאמַ֑ר אָנָּ֗א חָטָ֞א הָעָ֤ם הַזֶּה֙ חֲטָאָ֣ה גְדֹלָ֔ה וַיַּעֲשׂ֥וּ לָהֶ֖ם אֱלֹהֵ֥י זָהָֽב׃

לא וְתַב מֹשֶׁה לִקֳדָם יְיָ וַאֲמָר בְּבָעוּ חַב עַמָּא הָדֵין חוֹבָא רַבָּא וַעֲבָדוּ לְהוֹן דַּחֲלַן דִּדְהָב׃

רש״י◄ **אֱלֹהֵי זָהָב** • (ברכות לב; יומא פו): ׳אַתָּה הוּא שֶׁגָּרַמְתָּ לָהֶם, שֶׁהִשְׁפַּעְתָּ לָהֶם זָהָב וְכָל חֶפְצָם, מַה יַּעֲשׂוּ שֶׁלֹּא יֶחֱטְאוּ? מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה אֶת בְּנוֹ וּמְקַשְּׁטוֹ וְתוֹלֶה לוֹ כִּיס בְּצַוָּארוֹ, וּמַעֲמִידוֹ בְּפֶתַח בֵּית זוֹנוֹת. מַה יַּעֲשֶׂה הַבֵּן שֶׁלֹּא יֶחֱטָא׳?. **אבן עזרא.**

(לב) וְעַתָּ֖ה אִם־תִּשָּׂ֣א חַטָּאתָ֑ם וְאִם־אַ֕יִן מְחֵ֣נִי נָ֔א מִסִּפְרְךָ֖ אֲשֶׁ֥ר כָּתָֽבְתָּ׃

לב וּכְעַן אִם שַׁבְקַת לְחוֹבֵיהוֹן וְאִם לָא מְחֵנִי כְעַן מִסִּפְרָךְ דִּי כְתַבְתָּא׃

רש״י◄ **וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם** • הֲרֵי טוֹב: ׳אֵינִי אוֹמֵר לְךָ מְחֵנִי! וְאִם אַיִן, מְחֵנִי׳! וְזֶה מִקְרָא קָצָר, וְכֵן הַרְבֵּה. **מִסִּפְרְךָ** • (ברכות לב): מִכָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עָלַי שֶׁלֹּא הָיִיתִי כְּדַאי לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. **אבן עזרא.**

(לג) וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֑ה מִ֤י אֲשֶׁ֣ר חָטָא־לִ֔י אֶמְחֶ֖נּוּ מִסִּפְרִֽי׃ **אבן עזרא.**

לג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מָן דִּי חַב קֳדָמַי אֶמְחִנֵּהּ מִסִּפְרִי׃

(לד) וְעַתָּ֞ה לֵ֣ךְ ׀ נְחֵ֣ה אֶת־הָעָ֗ם אֶ֤ל אֲשֶׁר־דִּבַּ֙רְתִּי֙ לָ֔ךְ הִנֵּ֥ה מַלְאָכִ֖י יֵלֵ֣ךְ לְפָנֶ֑יךָ וּבְיוֹם֙ פָּקְדִ֔י וּפָקַדְתִּ֥י עֲלֵהֶ֖ם חַטָּאתָֽם׃

לד וּכְעַן אִזֵּיל דַּבַּר יָת עַמָּא לַאֲתַר דִּי מַלֵּלִית לָךְ הָא מַלְאָכִי יְהַךְ קֳדָמָךְ וּבְיוֹם אַסְעֲרוּתִי וְאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן׃

אבן עזרא על התורה

כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. וּכְבָר אָמַר לָהֶם, כְּמוֹ וַיִּיצֶר ה׳ אֱלֹהִים. וְרַבִּים כָּכָה. וּמִלַּת מִלְאוּ, דִּקְדּוּקוֹ זָר. כִּי פַּעַם הוּא פֹּעַל יוֹצֵא, וּפַעַם עוֹמֵד, וְהַבִּנְיָן קַל: וְטַעַם כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ. אֲפִילוּ יִהְיֶה הָעוֹבֵד בְּנוֹ אוֹ אָחִיו שֶׁיַּהַרְגֵהוּ. וְהַשָּׂכָר הוּא שֶׁיִּתֵּן עֲלֵיכֶם בְּרָכָה. וְזֶהוּ בָּעֵת הַהִיא הִבְדִּיל ה׳ אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי. וְהַטַּעַם שֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם, זֶה הַטַּעַם בְּהַר סִינַי. עַל כֵּן אָמַר וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי. וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן, נִבְדַּל אַהֲרֹן וּבָנָיו לְשָׁרֵת הַשֵּׁם. וְכֵן הַלְוִיִּם. אָז הָיְתָה מַחֲלֹקֶת קֹרַח, כִּי בְּכוֹר הָיָה. כַּאֲשֶׁר לָקַח הַשֵּׁם הַלְוִיִּם תַּחַת הַבְּכוֹרִים שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם הֶעֱלוּ הָעוֹלוֹת וְהַשְּׁלָמִים, זָבְחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנַּעֲשָׂה לִפְנֵי הָעֵגֶל:

ל וַיְהִי מִמָּחֳרָת. יוֹם רִדְתּוֹ: וְעַתָּה אֶעֱלֶה. לָשׁוּב אֶל הָהָר לְהִתְנַפֵּל לִפְנֵי הַשֵּׁם לְכַפֵּר עַל יִשְׂרָאֵל, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. אוּלַי יִכְתֹּב לוּחוֹת אֲחֵרוֹת לִכְרוֹת בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. וְזֶהוּ הִנֵּה אָנֹכִי כּוֹרֵת בְּרִית, כִּי הַלּוּחוֹת כִּשְׁטַר עֵדוּת:

לא וַיָּשָׁב. אָמַר הַנָּגִיד, כִּי אָנָּא מְבֻלָּע הַלָּמֵ״ד, כְּמוֹ אֵל נָא. וּפֵרוּשׁ אֵל, מִגִּזְרַת הוֹאֵל. וְזֶה רָחוֹק. רַק אָנָּא, אַל נָא תַּעֲשֶׂה כָּכָה. וּפֵרוּשׁ אָנָּא, כְּמוֹ פִּיּוּס אוֹ דֶּרֶךְ הוֹדָאָה. כְּמוֹ זֶה. וְכָכָה, אָנָה ה׳ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ:

לב וְעַתָּה. כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵפֶר דָּנִיאֵל, וְסִפְרִין פְּתִיחִין. כִּי כָּל הַגְּזֵרוֹת עַל הַכְּלָלִים וְעַל הַפְּרָטִים, הֵם בְּמַעַרְכוֹת שָׁמַיִם. וְכָכָה הוֹדוּ חֲכָמִים, בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי. רַק הַשֵּׁם יוֹסִיף בַּעֲבוּר יִרְאָתוֹ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּיו:

לג וַיֹּאמֶר וְגוֹ׳. אָמַר הַגָּאוֹן, זֶהוּ וַיִּנָּחֶם ה׳. כִּי אָמַר לְהַשְׁמִיד הַכֹּל. וְהַטַּעַם, הִנֵּה לֹא אֶמְחֶה מִסִּפְרִי רַק אֲשֶׁר חָטָא לִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ. עַל דֶּרֶךְ, לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם. וְלֹא נֶהֶרְגוּ כִּי לֹא עָבְדוּ. וְזֶהוּ וַיִּגֹּף ה׳ אֶת הָעָם, בַּעֲבוּר

רש"י◄ **אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ •** יֵשׁ כָּאן 'לָךְ' אֵצֶל דִּבּוּר בִּמְקוֹם 'אֵלֶיךָ', וְכֵן (מלכים א ב): "לְדַבֵּר לוֹ עַל אֲדֹנָיָהוּ". **הִנֵּה מַלְאָכִי •** וְלֹא אֲנִי. **וּבְיוֹם פָּקְדִי וְגוֹ' •** עַתָּה שָׁמַעְתִּי אֵלֶיךָ מִלְּכַלּוֹתָם יַחַד, וְתָמִיד תָּמִיד, כְּשֶׁאֶפְקֹד עֲלֵיהֶם עֲוֹנוֹתֵיהֶם, "וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם" מְעַט מִן הָעָוֹן הַזֶּה עִם שְׁאָר הָעֲוֹנוֹת. וְאֵין פֶּרְעָנוּת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין בָּהּ קְצָת מִפֶּרְעוֹן עֲוֹן הָעֵגֶל. **אבן עזרא.**

(לה) **וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן:**

לה וּמְחָא יְיָ יָת עַמָּא עַל דִּי אִשְׁתַּעְבָּדוּ לְעֶגְלָא דִּי עֲבַד אַהֲרֹן:

רש"י◄ **וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם •** מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם לְעֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה.

לג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֲזֵיל סַק מִכָּא אַתְּ וְעַמָּא דְּאַסֵּקְתָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְנָיךָ אֶתְּנִנַּהּ:

רש"י◄ **לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה •** אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר: "עֲלֵה!". דָּבָר אַחֵר: כְּלַפֵּי שֶׁאָמַר לוֹ בְּשִׁעַת הַכַּעַס: "לֵךְ־רֵד!" אָמַר לוֹ בְּשִׁעַת רָצוֹן: "לֵךְ עֲלֵה!". **אַתָּה וְהָעָם •** כָּאן לֹא אָמַר: 'וְעַמְּךָ'. **אבן עזרא.**

(ב) **וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:**

ב וְאֶשְׁלַח קֳדָמָךְ מַלְאָכָא וְאֵתְרֵךְ יָת כְּנַעֲנָאֵי אֱמוֹרָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי:

רש"י◄ **וְגֵרַשְׁתִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי וְגוֹ' •** שִׁשָּׁה אֻמּוֹת הֵן, וְהַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם מֵאֵלָיו. **אבן עזרא.**

(ג) **אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה פֶּן־אֲכַלְךָ בַּדָּרֶךְ:**

ג לְאַרְעָא עֲבִדָא חֲלָב וּדְבָשׁ אֲרֵי לָא אֲסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדָל אַתְּ דִּילְמָא אֲשֵׁיצְנָךְ בְּאָרְחָא:

רש"י◄ **אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ •** אֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְהַעֲלוֹתָם. **כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ •** לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְךָ: "וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ". **כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אַתָּה •** וּכְשֶׁשְּׁכִינָתִי בְּקִרְבְּכֶם וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי, מַרְבֶּה אֲנִי עֲלֵיכֶם זַעַם. **אֲכַלְךָ •** לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן. **אבן עזרא.**

(ד) **וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה וַיִּתְאַבֵּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו:**

ד וּשְׁמַע עַמָּא יָת פִּתְגָּמָא בִּישָׁא הָדֵין וְאִתְאַבָּלוּ וְלָא שַׁוִּיוּ גְּבַר תִּקּוּן זֵינֵהּ עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **הַדָּבָר הָרָע •** שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה וּמְהַלֶּכֶת עִמָּם. **אִישׁ עֶדְיוֹ •** (שבת פח) כְּתָרִים שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בְּחוֹרֵב כְּשֶׁאָמְרוּ: 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע'. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

שֶׁנַּעֲשָׂה הָעֵגֶל. וּבָא סָפֵק לַאֲנָשִׁים בַּסֵּתֶר:

לד וְעַתָּה. אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ. אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי. וְזֶה כְּדֶרֶךְ כַּעַס, כִּי בַּעֲבוּרְךָ נָשְׁאתִי חַטָּאתָם. וְאַתָּה שֶׁאֲהַבְתָּ אוֹתָם כָּל כָּךְ, לֵךְ נְחֵה אוֹתָם: וּבְיוֹם. תְּחִלַּת כָּל שָׁנָה, יוֹם הַפְּקִידָה:

לה וַיִּגֹּף. אוּלַי לֹא הָיְתָה הַמַּגֵּפָה בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. רַק סִפֵּר הַכָּתוּב, מַה שֶּׁהָיָה אַחֲרֵי נָסְעָם מֵהַר סִינַי:

א וַיְדַבֵּר. לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה. כִּי הַהוֹלֵךְ לִפְאַת שְׂמֹאל, עוֹלֶה הוּא. עַל כֵּן יָרַד אַבְרָם מִצְרַיְמָה, כִּי הוּא בַּדָּרוֹם. וְכָל זֶה אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר שְׁבוּעָתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

ב וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ. לְעָזְרְךָ. וְלֹא אָמַר הַמַּלְאָךְ הַנּוֹדָע, כִּי הַשֵּׁם בְּקִרְבוֹ:

ג כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ. לֹא יַעֲשׂוּ מִשְׁכָּן, כִּי לֹא אֶשְׁכּוֹן תּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וְטַעַם פֶּן אַכַלְךָ בַּדָּרֶךְ. אִם יַעֲשׂוּ פַּעַם אַחֶרֶת כַּמַּעֲשֶׂה הַזֶּה, מִיַּד אֲכַלֵּם. וּבָא פִּתְח קָטָן תַּחַת גָּדוֹל, וְלֹא נִדְגַּשׁ הַלָּמֶ"ד, כִּי הַמִּשְׁפָּט לִהְיוֹתוֹ כֵּן. כְּמוֹ אחוך שָׁמַע לִי:

ד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדָּבָר הָרָע. וּמַהוּ. הוּא הַכָּתוּב אַחֲרָיו, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֱמוֹר אֶל

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃

ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן עַם קְשֵׁי קְדָל שָׁעָה חֲדָא אֲסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִבֵּינָךְ וְאֵשֵׁצְנָךְ וּכְעַן אַעְדֵּי תִּקּוּן זִינָךְ מִנָּךְ גְּלֵי קֳדָמַי מָה אַעְבֵּד לָךְ׃

רש"י◄ רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ • אִם אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְאַתֶּם מַמְרִים בִּי בְּקַשְׁיוּת עָרְפְּכֶם, אֶזְעֹם עֲלֵיכֶם רֶגַע אֶחָד, שֶׁהוּא שִׁעוּר זַעְמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו) "חֲבִי כִּמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם", וַאֲכַלֶּה אֶתְכֶם. לְפִיכָךְ, טוֹב לָכֶם שֶׁאֶשְׁלַח מַלְאָךְ. וְעַתָּה • פֵּרְעָנוּת זוֹ תִּלְקוּ מִיָּד, שֶׁתּוֹרִידוּ עֶדְיְכֶם מֵעֲלֵיכֶם. וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ • בִּפְקֻדַּת שְׂאָר הֶעָוֹן, אֲנִי יוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּלִבִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ.

(ו) וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב׃

ו וְאַעְדִּיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת תִּקּוּן זִינֵיהוֹן מִטּוּרָא דְחוֹרֵב׃

רש"י◄ אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב • אֶת הָעֲדִי שֶׁהָיָה בְּיָדָם מֵהַר חוֹרֵב. **אבן עזרא.**

(ז) וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לּוֹ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃

ז וּמֹשֶׁה נְסִיב יָת מַשְׁכְּנָא וּפְרִסֵה לֵהּ מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא אַרְחִיק מִן מַשְׁרְיָתָא וְקָרֵי לֵהּ מַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא וִיהֵי כָּל דְּתָבַע אוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ נְפַק לְמַשְׁכַּן בֵּית אוּלְפָנָא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא׃

רש"י◄ וּמֹשֶׁה • מֵאוֹתוֹ עָוֹן וָהָלְאָה. יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל • לְשׁוֹן הֹוֶה הוּא, לוֹקֵחַ אָהֳלוֹ וְנוֹטֵהוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. אָמַר: מְנַדֶּה לָרַב, מְנַדֶּה לַתַּלְמִיד. הַרְחֵק • אַלְפַּיִם אַמָּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ג): "אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוֹ כְּאַלְפַּיִם אַמָּה בַּמִּדָּה". וְקָרָא לוֹ • וְהָיָה קוֹרֵא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד, הוּא בֵּית עַד לִמְבַקְשֵׁי תּוֹרָה. כָּל־מְבַקֵּשׁ ה' • מִכָּאן לִמְבַקֵּשׁ פְּנֵי זָקֵן, כִּמְקַבֵּל פְּנֵי שְׁכִינָה. יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • כְּמוֹ יוֹצֵא. דָּבָר אַחֵר: "וְהָיָה כָּל־מְבַקֵּשׁ ה'", אֲפִלּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים מְקוֹם שְׁכִינָה, חַבְרֵיהֶם אוֹמְרִים לָהֶם: הֲרֵי הוּא בְּאָהֳלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. **אבן עזרא.**

(ח) וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה׃

ח וַהֲוָה כַּד נְפַק מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא קַיְמִין כָּל עַמָּא וּמִתְעַתְּדִין גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּמִסְתַּכְּלִין אֲחוֹרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלֵל לְמַשְׁכְּנָא׃

רש"י◄ וְהָיָה • לְשׁוֹן הֹוֶה. כְּצֵאת מֹשֶׁה • מִן הַמַּחֲנֶה, לָלֶכֶת אֶל הָאֹהֶל. יָקוּמוּ כָּל־הָעָם • עוֹמְדִים מִפָּנָיו וְאֵין יוֹשְׁבִין עַד שֶׁנִּתְכַּסֶּה מֵהֶם. וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה • לִשְׁבַח: אַשְׁרֵי יְלוּד אִשָּׁה שֶׁכָּךְ מַבְטָח, שֶׁהַשְּׁכִינָה תִּכָּנֵס אַחֲרָיו לְפֶתַח אָהֳלוֹ.

(ט) וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה׃

ט וַהֲוָה כַּד עָלֵל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא נָחִית עַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָאֵם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה׃

אבן עזרא על התורה

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָמוֹהוּ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי, הֲגַם לֶחֶם יוּכַל תֵּת. כִּי כָּמוֹהוּ, וַיְצוּ שְׁחָקִים מִמַּעַל, וּכְבָר צִוָּה שְׁחָקִים. וְכָכָה זֶה. וְאֵין צוֹרֶךְ לְתִקּוּן הַגְּאוֹנִים שֶׁעָשׂוּ כָּכָה תָּמִיד:

ו וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם. מִן עֶדְיָם. וְהֵם בִּגְדֵי תִּפְאֶרֶת וְתַכְשִׁיטִים, כְּמוֹ הַנְּזָמִים וְהַטַּבָּעוֹת. עַל דֶּרֶךְ וָאֶעֱדֶךָ עֲדִי. כִּי הִתְאַבְּלוּ עַל דְּבַר הָעֵגֶל:

ז וּמֹשֶׁה יִקַּח. עָתִיד תַּחַת עָבָר. עַל דֶּרֶךְ, יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחוֹרֵב: הָאֹהֶל. אֹהֶל שֶׁלּוֹ. כְּמוֹ וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה. וְהִנֵּה מֹשֶׁה נִבְדָּל מִיִּשְׂרָאֵל, בַּעֲבוּר הַכָּבוֹד שֶׁיְּדַבֵּר עִמּוֹ. וְזֶה הָיָה אַחַר שֶׁהוֹרִיד הַלּוּחוֹת הַשֵּׁנִיִּים כְּתוּבִים, וְהֵחֵלּוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַמִּשְׁכָּן. וְקָרָא לְאָהֳלוֹ אֹהֶל מוֹעֵד, כִּי הַשֵּׁם נוֹעַד לוֹ שָׁם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן. וְאֵין מוּקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי זֶה הוּא אֹהֶל הַמִּשְׁכָּן. וְסִפֵּר הַכָּתוּב

רש"י◄ **וְדִבֶּר עִם־מֹשֶׁה •** כְּמוֹ 'וּמְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה'. תַּרְגּוּמוֹ: 'וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה', שֶׁהוּא כְּבוֹד שְׁכִינָה, כְּמוֹ (במדבר ז): "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו", וְאֵינוֹ קוֹרֵא 'מְדַבֵּר' (בִּשְׁוָא) אֵלָיו. כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא 'מִדַּבֵּר' (בְּחִירִיק), פִּתְרוֹנוֹ הַקּוֹל 'מִדַּבֵּר' בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְהַהֲדִיוֹט שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו, וּכְשֶׁהוּא קוֹרֵא 'מְדַבֵּר' מַשְׁמָע שֶׁהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר עִם הַהֲדִיוֹט. **אבן עזרא.**

(י) וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲווּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ:

יוַחֲזָן כָּל עַמָּא יָת עַמּוּדָא דַעֲנָנָא קָאֵם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא וְקַיְמִין כָּל עַמָּא וְסָגְדִין גְּבַר בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵהּ:

רש"י◄ **וְהִשְׁתַּחֲווּ •** לַשְׁכִינָה. **אבן עזרא.**

(יא) וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל:

יאוּמִתְמַלֵּל יְיָ עִם מֹשֶׁה מַמְלַל עִם מַמְלַל כְּמָא דִּמְמַלֵּל גְּבַר עִם חַבְרֵהּ וְתָאֵב לְמַשְׁרִיתָא וּמְשׁוּמְשָׁנֵהּ יְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן עוּלֵימָא לָא עֲדֵי מִגּוֹ מַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **וְדִבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים •** וּמִתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה. **וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה •** לְאַחַר שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ, הָיָה מֹשֶׁה שָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה וּמְלַמֵּד לַזְּקֵנִים מַה שֶּׁלָּמַד. וְהַדָּבָר הַזֶּה נָהַג מֹשֶׁה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים עַד שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְלֹא יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת (תענית כח), וּבְי"ח שָׂרַף אֶת הָעֵגֶל וְדָן אֶת הַחוֹטְאִים, וּבְי"ט עָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל לב): "וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וְגוֹ'", וְעָשָׂה שָׁם אַרְבָּעִים יוֹם וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): "וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה' וְגוֹ'", וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל נֶאֱמַר לוֹ: "וְעֲלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל הַר סִינַי" לְקַבֵּל לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, וְעָשָׂה שָׁם מ' יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שם י): "וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים וְגוֹ'", מָה הָרִאשׁוֹנִים בְּרָצוֹן, אַף הָאַחֲרוֹנִים בְּרָצוֹן. אֲמֹר מַעַתָּה, אֶמְצָעִיים הָיוּ בְּכַעַס. בְּי' בְּתִשְׁרֵי נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם, וְאָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ" וּמָסַר לוֹ לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, וְיָרַד וְהִתְחִיל לְצַוּוֹתוֹ עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וַעֲשָׂאוּהוּ עַד אֶחָד בְּנִיסָן, וּמִשֶّהוּקַם לֹא נִדְבַּר עִמּוֹ עוֹד, אֶלָּא מֵאֹהֶל מוֹעֵד. **וְשָׁב אֶל הַמַּחֲנֶה •** תַּרְגּוּמוֹ: 'וְתָב לְמַשְׁרִיתָא', לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הֹוֶה, וְכֵן כָּל הָעִנְיָן. "וְרָאָה כָל הָעָם", וַחֲזָן. "וְנִצְּבוּ", וְקָיְמִין. "וְהִבִּיטוּ", וּמִסְתַּכְּלִין. "וְהִשְׁתַּחֲווּ", וְסָגְדִין. וּמִדְּרָשׁוֹ: "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה", שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַמַּחֲנֶה. אָמַר לוֹ: 'אֲנִי בְּכַעַס וְאַתָּה בְּכַעַס, אִם כֵּן מִי יְקָרְבֵם'?. **אבן עזרא.**

◆ יום שלישי ט"ז אדר ◆

(יב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי:

יבוַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ חֲזֵי דְּאַתְּ אָמַר לִי אַסֵּיק יָת עַמָּא הָדֵין וְאַתְּ לָא הוֹדַעְתַּנִי יָת דִּי תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתְּ אָמַרְתְּ רַבִּיתָךְ בְּשׁוּם וְאַף אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמָי:

רש"י◄ **רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי •** רְאֵה, תֵּן עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ עַל דְּבָרֶיךָ: "אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי וְגוֹ' וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי וְגוֹ'". **וַאֲשֶׁר אָמַרְתָּ לִי** (לעיל כג): "הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ", אֵין זוֹ הוֹדָעָה, שֶׁאֵין אֲנִי חָפֵץ בָּהּ. **וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם •** הִכַּרְתִּיךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי אָדָם בְּשֵׁם חֲשִׁיבוּת, שֶׁהֲרֵי אָמַרְתָּ לִי (לעיל יט): "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן וְגוֹ' וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם". **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

אָנָה הָיָה הַמִּשְׁכָּן, לִפְנֵי שֶׁיָּקִימוּ הַדְּגָלִים הַחֲמִשִּׁים יוֹם:

ט וְהָיָה. גַּם זֶה הָיָה אוֹת, שֶׁהָיוּ רוֹאִים כָּל רֶגַע שֶׁיָּבֹא מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל אֶל הָאֹהֶל, מִיַּד הָיָה רוֹאֶה עַמּוּד הֶעָנָן:

י וְרָאָה. וְזֶה הַמַּעֲשֶׂה הָיָה אַחַר פָּרָשַׁת רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי. כִּי הִיא הָיְתָה בְּקֶרֶב הָאַרְבָּעִים יוֹם שֶׁהִתְנַפֵּל עַל דְּבַר הָעֵגֶל. וְאַחַר כֵּן יָרַד וּפָסַל אֶת הַלּוּחוֹת, אָז עָבַר הַשֵּׁם עַל פָּנָיו, וְיָצָא לִידֵי מַעֲשֶׂה מַה שֶּׁאָמַר לוֹ וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי:

יא וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים. בַּפָּרָשָׁה הַסְּמוּכָה אֲפָרְשֵׁנוּ: וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן נַעַר. וְהוּא חָיָה מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים. וַחֲכָמִים אָמְרוּ כִּי שֶׁבַע שָׁנִים כָּבַשׁ וְשֶׁבַע שָׁנִים חִלֵּק, אִם כֵּן הָיָה בֶּן חֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, וְאֵיךְ קָרָאוֹ הַכָּתוּב נַעַר. וְכָכָה דִּקְדּוּקוֹ, וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן שֵׁרוּת נַעַר:

יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה. רְאֵה. כְּאוֹמֵר, רְאֵה הַצָּרָה שֶׁאֲנִי עוֹמֵד בָּהּ. וְעַתָּה אוֹמֵר דִּקְדּוּק הַפָּרָשָׁה: אָמַר הַגָּאוֹן, יְדַעְתִּיךָ, כְּמוֹ כִּבַּדְתִּיךָ. וְאֵין זֶה נָכוֹן. כִּי הִנֵּה אַחֲרָיו וְאַדָּעֲךָ, כַּאֲשֶׁר יְדַעְתָּנִי:

(יג) וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה:

יג וּכְעַן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ הוֹדַעְנִי כְּעַן יָת אוֹרַח טוּבָךְ וְאִדַּע רַחֲמָךְ בְּדִיל דְּאַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָמָךְ וּגְלֵי קֳדָמָךְ אֲרֵי עַמָּךְ עַמָּא הָדֵין:

רש"י◄ **וְעַתָּה** • אִם אֱמֶת שֶׁמָּצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, "הוֹדִיעֵנִי־נָא אֶת דְּרָכֶךָ", מַה שֶּׁכָּר אַתָּה נוֹתֵן לְמוֹצְאֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ?. **וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ** • וְאֵדַע בְּזוֹ מִדַּת תַּגְמוּלְךָ, מַה הִיא מְצִיאַת חֵן שֶׁמָּצָאתִי בְּעֵינֶיךָ. וּפִתְרוֹן "לְמַעַן אֶמְצָא חֵן", לְמַעַן אַכִּיר כַּמָּה שְׂכַר מְצִיאַת הַחֵן. **וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר "וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל" וְאֶת אֵלֶּה תַּעֲזֹב, רְאֵה כִּי עַמְּךָ הֵם מִקֶּדֶם, וְאִם בָּהֶם תִּמְאַס, אֵינִי סוֹמֵךְ עַל הַיּוֹצְאִים מֵחֲלָצַי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ, וְאֶת תַּשְׁלוּם הַשָּׂכָר שֶׁלִּי בָּעָם הַזֶּה תּוֹדִיעֵנִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (דף ז), וַאֲנִי לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָאוֹת עַל אָפְּנֵיהֶם וְעַל סִדְרָם בָּאתִי.

(יד) וַיֹּאמֶר פָּנַי יֵלֵכוּ וְהֵנַחְתִּי לָךְ:

יד וַאֲמַר שְׁכִנְתִּי תְּהַךְ וְאָנִיחַ לָךְ:

רש"י◄ **וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ, לֹא אֶשְׁלַח עוֹד מַלְאָךְ, אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֵךְ, כְּמוֹ: (שמואל ב יז) "וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בַּקְּרָב". **אבן עזרא.**

(טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:

טו וַאֲמַר קֳדָמוֹהִי אִם לֵית שְׁכִנְתָּךְ מְהַלְּכָא בֵּינָנָא לָא תַּסְקִינָנָא מִכָּא:

רש"י◄ **וַיֹּאמַר אֵלָיו** • בְּזוֹ אֲנִי חָפֵץ, כִּי עַל יְדֵי מַלְאָךְ אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה.

(טז) וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכֹּל הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

טז וּבַמָּה יִתְיַדַּע הָכָא אֲרֵי אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ הֲלָא בְּמֵהַךְ שְׁכִנְתָּךְ עִמָּנָא וְיִתְעַבְּדַן לָנָא פְּרִישָׁן לִי וּלְעַמָּךְ מְשַׁנֵּי מִכָּל עַמָּא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא:

רש"י◄ **וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵפוֹא** • יִוָּדַע מְצִיאוּת הַחֵן, "הֲלֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ", וְעוֹד דָּבָר אַחֵר אֲנִי שׁוֹאֵל מִמְּךָ, שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עוֹד עַל אֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים. **וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ** • וְנִהְיֶה מֻבְדָּלִים בַּדָּבָר הַזֶּה מִכָּל הָעָם, כְּמוֹ (לעיל ט): "וְהִפְלָה ה' בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'". **אבן עזרא.**

◆ יום רביעי י"ז אדר ◆

(יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם:

יז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין דִּי מַלֵּלְתָּא אֶעְבֵּד אֲרֵי אַשְׁכַּחְתָּא רַחֲמִין קֳדָמַי וְרַבִּיתָךְ בְּשׁוּם:

רש"י◄ **גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה** • שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עוֹד עַל עוֹבְדֵי אֱלִילִים, וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע עַל יְדֵי שְׁרִיַּת שְׁכִינָה, אֶלָּא: "נוֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם", כְּגוֹן (איוב ד): "וְאֵלַי דָּבָר יְגֻנַּב", שׁוֹמְעִין עַל יְדֵי שָׁלִיחַ.

(יח) וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ:

יח וַאֲמַר אַחֲזִינִי כְּעַן יָת יְקָרָךְ:

רש"י◄ **וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא וְגוֹ'** • רָאָה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה עֵת רָצוֹן וּדְבָרָיו מְקֻבָּלִים, וְהוֹסִיף לִשְׁאֹל לְהַרְאוֹתוֹ מַרְאִית כְּבוֹדוֹ. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

יד אָמַר הַגָּאוֹן פָּנַי, חֲמָתִי. כְּמוֹ וּפָנֶיהָ לֹא הָיוּ לָהּ עוֹד. וְהִנֵּה מַה יַּעֲשֶׂה בְּמִלַּת אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי פֵּירוּשׁ פָּנַי, אֲנִי בְּעַצְמִי. כְּמוֹ, וּפָנֶיךָ הוֹלְכִים בַּקְּרָב:

טז וְנִפְלִינוּ. מִגְּזֵרַת וְהִפְלָה ה'. מִבַּעֲלֵי הַהֵ"א:

יח כְּבוֹדֶךָ. כְּמוֹ עַצְמְךָ. כִּי כֵּן כָּתוּב בַּעֲבוֹר כְּבוֹדִי [וְכוּ']. עַד עָבְרִי. בְּאַבְרָהָם כְּתִיב וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. וּבְנֵי אָדָם הֵם הַנִּקְרָאִים לַעֲבוֹד הַשֵּׁם. עַל כֵּן מִלַּת בְּשֵׁם, דְּבֵקָה עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְאֵין כָּכָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה', כִּי הַשֵּׁם הוּא הַקּוֹרֵא. וְכָכָה, וְקָרָאתִי בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ:

(יט) וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:

יט וַאֲמַר אֲנָא אַעְבַּר כָּל טוּבִי עַל אַפָּיךְ וְאֶקְרֵי בִּשְׁמָא דַיְיָ קֳדָמָךְ וְאֵחוֹן לְמָן דְּאֵחוֹן וְאֲרַחֵם עַל מָן דְּאֲרַחֵם:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר וְגוֹ'** • הִגִּיעָה שָׁעָה שֶׁתִּרְאֶה בִּכְבוֹדִי מַה שֶּׁאַרְשֶׁה אוֹתְךָ לִרְאוֹת, לְפִי שֶׁאֲנִי רוֹצֶה וְצָרִיךְ לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר תְּפִלָּה, שֶׁכְּשֶׁנִּצְרַכְתָּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, הִזְכַּרְתָּ לִי זְכוּת אָבוֹת, כְּסִבּוּר אַתָּה שֶׁאִם תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת, אֵין עוֹד תִּקְוָה? אֲנִי אַעֲבִיר כָּל מִדַּת טוּבִי לְפָנֶיךָ עַל הַצּוּר וְאַתָּה צָפוּן בַּמְּעָרָה. **וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ** • לְלַמֶּדְךָ סֵדֶר בַּקָּשׁוֹת רַחֲמִים, אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת אָבוֹת (ראש השנה יז), וּכְסֵדֶר זֶה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אוֹתִי מְעֻטָּף וְקוֹרֵא י"ג מִדּוֹת, הֱוֵי מְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְעַל יְדֵי שֶׁיַּזְכִּירוּ לְפָנַי 'רַחוּם וְחַנּוּן', יִהְיוּ נַעֲנִין, כִּי רַחֲמַי לֹא כָּלִים. **וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן** • אוֹתָן פְּעָמִים שֶׁאֶרְצֶה לָחוֹן. **וְרִחַמְתִּי** • עֵת שֶׁאֶחְפֹּץ לְרַחֵם. עַד כָּאן לֹא הִבְטִיחוֹ אֶלָּא עִתִּים אֶעֱנֶה וְעִתִּים לֹא אֶעֱנֶה, אֲבָל בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר לוֹ: "הִנֵּה אָנֹכִי כּוֹרֵת בְּרִית", הִבְטִיחוֹ שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם (ראש השנה שם).◆

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי:

כ וַאֲמַר לָא תִּיכוּל לְמֶחֱזֵי יָת אַפַּי שְׁכִנְתִּי אֲרֵי לָא יֶחֱזִינַנִי אֱנָשָׁא וְיִתְקַיָּם:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל וְגוֹ'** • אַף כְּשֶׁאַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ, אֵינִי נוֹתֵן לְךָ רְשׁוּת לִרְאוֹת אֶת פָּנַי. **אבן עזרא.**

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר:

כא וַאֲמַר יְיָ הָא אָתַר מַתְקַן קֳדָמַי וְתִתְעַתַּד עַל טְנָרָא:

רש"י◄ **הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי** • בָּהָר אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר עִמְּךָ, תָּמִיד יֵשׁ מָקוֹם, מוּכָן לִי לְצָרְכְּךָ, שֶׁאַטְמִינְךָ שָׁם שֶׁלֹּא תּוּזַק, וּמִשָּׁם תִּרְאֶה מַה שֶּׁתִּרְאֶה, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ, עַל מָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה שָׁם מְדַבֵּר, וְאוֹמֵר: הַמָּקוֹם אִתִּי, וְאֵינוֹ אוֹמֵר אֲנִי בַּמָּקוֹם, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאֵין עוֹלָמוֹ מְקוֹמוֹ. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

כ לֹא יִרְאַנִי. קָמוּץ. כְּמוֹ וְאָמַר אֵין רוֹאָנִי. לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם. אִם שׁוּב יְשִׁיבָנִי ה': וּפֵירוּשׁ וָחָי. כְּמוֹ וְיִחְיֶה. כִּי מִיַּד יָמוּת. כִּי מָנוֹחַ אָמַר בַּעֲבוּר שֶׁרָאָה הַמַּלְאָךְ, מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ. גַּם יַעֲקֹב אָמַר, כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי. וְאַף כִּי הַשֵּׁם הִנְכְּבַד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם רַק יִחְיֶה לְעוֹלָם. וְזֶה הַכֶּפֶל הַלָּשׁוֹן. וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים, פֵּירוּשׁ מִלַּת לֹא, יְשָׁרַת בַּעֲבוּר אַחֵר. וְכֵן הוּא, לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם, וְלֹא הַחַי. וְהַטַּעַם, הַמַּלְאָכִים:

כא וְנִצַּבְתָּ עַל הַצּוּר. הוּא רֹאשׁ הָהָר, כִּי כֵן כָּתוּב, וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל רֹאשׁ הָהָר. וְאָמַר שֶׁהוּא יִתְיַצֵּב שָׁם, וּבַעֲבוּר הַכָּבוֹד, הוּא יְשִׂימֶנּוּ בְּעַצְמוֹ בְּנִקְרַת הַצּוּר. כִּי כֵן כָּתוּב, וְשַׂמְתִּיךָ. וְלֹא שֶׁיִּכָּנֵס הוּא מֵעַצְמוֹ. וְעַתָּה אֶזְכּוֹר כְּלָל טַעַם הַפָּרָשָׁה. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי הַשֵּׁם אָמַר לְמֹשֶׁה, הַעַל אֶת הָעָם הַזֶּה מִזֶּה הַמָּקוֹם שֶׁחָטְאוּ בּוֹ, וּבְמָקוֹם אַחֵר אֶסְלַח לָהֶם. וּמֹשֶׁה הֵשִׁיב, אִם לֹא יָשׁוּב אַפְּךָ עַתָּה בַּמָּקוֹם הַזֶּה, אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, בַּעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם אָמַר לוֹ וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ. אָז הֵשִׁיב מֹשֶׁה, וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר תִּשְׁלַח עִמִּי. אִם הוּא הַכָּתוּב בּוֹ, כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ. וְהַשֵּׁם הֵשִׁיבוֹ, אֲנִי בְּעַצְמִי אֵלֶךְ, וַהֲנִיחוֹתִי לָךְ. וְהִנֵּה טַעַם לָךְ, כִּי עִמְּךָ לְבַדְּךָ אֵלֵךְ, וְלֹא אֶשְׁכּוֹן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן הֵשִׁיב מֹשֶׁה, אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים עִם הַגּוֹי הַזֶּה שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה, וּרְאֵה כִּי עִמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה, אַל תַּעֲלֵנוּ בְּלְשׁוֹן רַבִּים. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן עַל זֶה הַפֵּרוּשׁ, וּבַמֶּה יִוָּדַע אֵיפֹה כִּי מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ. וְהַשֵּׁם הֵשִׁיב, גַּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי. וּבַעֲבוּר זֶה שָׂמַח מֹשֶׁה וְאָמַר, יֵלֵךְ נָא ה' בְּקִרְבֵּנוּ, הֵפֶךְ כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ. וּמֹשֶׁה בִּקֵּשׁ לִרְאוֹת הַשֵּׁם, וְהַשֵּׁם הֵשִׁיבוֹ כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי. וְזֶהוּ הָאֱמֶת, כִּי הַהַרְגָּשׁוֹת אֵינָן מַרְגִּישׁוֹת רַק הַמִּקְרִים, עַל כֵּן וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. גַּם וָאֶרְאֶה אֶת ה'. וְכֵן נְבוּאַת יְחֶזְקֵאל הַכֹּל בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים. וְהִנֵּה אָמַר בְּכָאן וְרָאִיתָ אֶת אֲחוֹרָי. וּבְמָקוֹם אַחֵר, וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט. וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים צְרִיכִים פֵּירוּשׁ אָרוֹךְ. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כִּי הַפָּנִים פְּנֵי הָאוֹר. וְהַמָּשָׁל, פְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ. וְהָאֲחוֹרִים הַנִּשְׁאָר מֵהָאוֹר, הִתְדַּבֵּק בְּאֶחָד. וְאֵין צוֹרֶךְ לְכָל זֹאת. וְלִפְנֵי שֶׁאֲפָרֵשׁ זֶה, אוֹמַר: דַּע כִּי הַשֵּׁם לֹא דִּבֶּר עִם מֹשֶׁה פָּנִים אֶל פָּנִים רַק בְּאַרְבָּעִים יוֹם הַשְּׁלִישִׁי וָהָלְאָה. וּבַעֲבוּר הַשֵּׁם עַל פָּנָיו, אָז קָרַן עוֹר פָּנָיו. כִּי תְּחִלַּת נְבוּאָתוֹ עַל־יְדֵי הַמַּלְאָךְ הַנִּרְאֶה בַּסְּנֶה, וְשָׁם כָּתוּב וַיֹּאמֶר ה'. וְכָכָה, וַה' הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם. כִּי הַשְּׁלִיחַ יְדַבֵּר עַל לְשׁוֹן הַשּׁוֹלֵחַ. וְזֶה

(כב) וְהָיָה֙ בַּעֲבֹ֣ר כְּבֹדִ֔י וְשַׂמְתִּ֖יךָ בְּנִקְרַ֣ת הַצּ֑וּר וְשַׂכֹּתִ֥י כַפִּ֛י עָלֶ֖יךָ עַד־עָבְרִֽי׃

כב וִיהֵי בְּמֵעֲבַר יְקָרִי וְאֵשַׁוִּינָךְ בִּמְעָרַת טִנָּרָא וְאָגֵין בְּמֵימְרִי עֲלָךְ עַד דְּאֶעְבַר׃

רש"י◄ בַּעֲבֹר כְּבֹדִי • כְּשֶׁאֶעֱבֹר לְפָנֶיךָ. בְּנִקְרַת הַצּוּר • כְּמוֹ (במדבר טז): "הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר", (משלי ל): "יִקְּרוּהָ

אבן עזרא על התורה

הַיּוֹם שֶׁרָאָה מֹשֶׁה מַה שֶּׁבִּקֵּשׁ, הָיָה לוֹ כְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא הִגִּיעַ אָדָם לְפָנָיו וְאַחֲרָיו אֶל מַעֲלָתוֹ. וַחֲכָמֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהֶרְאָה לוֹ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין. וְדִבְרֵיהֶם נָכוֹן. רַק לֹא כַּאֲשֶׁר יְפָרְשׁוּהוּ חַכְמֵי דּוֹרֵנוּ שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ, כִּי סוֹד עָמוֹק הוּא: אָמַר אַבְרָהָם הַמְחַבֵּר כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב, וְאֵינוֹ נִקְרָא הוּא שֵׁם הָעֶצֶם, וְהָעֶצֶם הוּא הַכָּבוֹד. וְכַאֲשֶׁר תְּחַבֵּר מִסְפַּר כָּל הָאוֹתִיּוֹת, יַעֲלֶה לִשְׁנַיִם וְשִׁבְעִים. עַל כֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, כִּי הוּא שֵׁם הַמְפֹרָשׁ. וְכַאֲשֶׁר תְּחַבֵּר מַרְבַּע הָרִאשׁוֹן אֶל מַרְבַּע הָאֶמְצָעִי, בֶּאֱמֶת יִהְיֶה כְּמִסְפַּר הַשֵּׁם. גַּם כֵּן מַחְבָּרוֹת הַחֲמִשָּׁה כּוֹכְבֵי לֶכֶת, גַּם בְּחַבֶּרְךָ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁיְּבַטֵּא הָאָדָם בָּהֶם בַּחֲצִי הַשֵּׁם, יִהְיֶה כְּמִסְפַּר הַשֵּׁם. וּבְחַבֶּרְךָ מַרְבְּעֵי הַזּוּגוֹת שֶׁהֵם בַּמַּעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה, יִהְיוּ כְּמִסְפָּרָם הַמְחֻבָּרִים מֵחֲצִי הַשֵּׁם. וְכַאֲשֶׁר תִּכְפֹּל חֲצִי הַשֵּׁם הָרִאשׁוֹן עַל הַחֵצִי, אָז תִּמְצָא מְרוּבָּעֵי הַנִּפְרָדִים. וּבְהָסִירְךָ מְרוּבָּע הָרִאשׁוֹן מִמְּרוּבָּע הַשְּׁנַיִם, אָז יִשָּׁאֵר כְּחֶשְׁבּוֹן מְעוּקָב הָאוֹת הַשֵּׁנִי. וְאִם תְּחַסֵּר מְרוּבָּע הַשְּׁנַיִם מִמְּרֻבָּע הַשְּׁלֹשָׁה, אָז יִשָּׁאֵר בַּחֶשְׁבּוֹן מְעוּקָב הָאוֹת הַשְּׁלִישִׁי. וְזֶה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, הוּא הָאֶחָד שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ עוֹמֵד. וְאֵין לוֹ צוֹרֶךְ לְאַחֵר לְפָנָיו. וְאִם תִּסְתַּכֵּל מִפְּאַת הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁהוּא רֹאשׁ הַכֹּל. וְכָל חֶשְׁבּוֹן מֵהָאֲחָדִים, הוּא הָאֶחָד שֶׁהוּא הַכֹּל. עַל כֵּן סוֹד הַתְּפִלּוֹת וְהַתְּהִלּוֹת. וְטַעַם וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי. וְעוֹד אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר. וְהִנֵּה הָאֶחָד אֵין לוֹ תְּמוּנָה. וְהוּא כְּדֶרֶךְ כְּלָל לְכָל הַתְּמוּנוֹת, כִּי מֵאִתּוֹ יָצְאוּ. וְהִנֵּה הַגְּוִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁהֵם הַמְּאוֹרוֹת וְהַכּוֹכָבִים, אֵין לָהֶם פָּנִים וְאָחוֹר. אַף כִּי לְנִשְׁמַת הָאָדָם הָעֶלְיוֹנָה. וְאַף כִּי לִמְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן. אַף כִּי לְעֶלְיוֹן הָעֶלְיוֹנִים. וְהִנֵּה הָאוֹרֶךְ בֵּין שְׁתֵּי הַנְּקוּדוֹת וְהַנְּקוּדָה הַקְּרוֹבָה אֶל הַפּוֹעֵל, שַׂר הַפְּנִים וְשַׂר הַכֹּחַ. וְהַנְּקוּדָה הָאַחֶרֶת, סוֹף הַכֹּחַ. וּתְנוּעַת הָאָדָם לְפָנִים. וְהַגּוּף הָעֶלְיוֹן אֶל הַיָּמִין. וְהַצֶּמַח אֶל הָעֶלְיוֹן. וְהִנֵּה מֹשֶׁה יָכוֹל לָדַעַת וְלִרְאוֹת בְּעֵין לִבּוֹ, אֵיךְ הַבְּרִיאוֹת דְּבֵקוֹת בְּיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית הַנִּקְרָא אֲחוֹרַיִם. וּמִדֶּרֶךְ הַכָּבוֹד, אֵין כֹּחַ בַּנִּבְרָא לָדַעַת זֶה. וְזֶהוּ כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי. בַּעֲבוּר הֱיוֹת נִשְׁמַת הָאָדָם עִם הַגּוּף. וְהִנֵּה אַחֲרֵי מוֹת הַמַּשְׂכִּיל, תַּגִּיעַ נִשְׁמָתוֹ לְמַעֲלָה גְּדוֹלָה שֶׁלֹּא יַגִּיעַ בּוֹ בְּחַיֵּי הָאָדָם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה שֶׁבַּכְּלָלִי, עַל כֵּן אָמַר הַשֵּׁם יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ הַפְּרָטִים וְחֶלְקֵיהֶם בְּדֶרֶךְ כְּלָל. וּבַעֲבוּר כִּי הַנִּכְבָּד בָּאֲדָמָה הוּא הָאָדָם, עַל כֵּן צוּרַת הַכְּרוּבִים, וְהַנִּכְבָּד בָּאָדָם, יִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן דְּבַר קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין. וְעַל כֵּן כָּתוּב בְּשִׁעוּר קוֹמָה, כִּי הַשֵּׁם הוּא בּוֹרֵא כָּל גּוּף, וְכָל נִכְבָּד מֵהַגּוּף. וְהַנִּבְזֶה מֵהַגּוּף הוּא הַמִּקְרֶה. וְאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל הַיּוֹדֵעַ שִׁיעוּרוֹ שֶׁל יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן עוֹלָם הַבָּא. וַאֲנִי וְרַבִּי עֲקִיבָא עֲרֵבִים בְּדֶבֶר זֶה. וְזֶהוּ נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ. וְדַע כִּי כָּל הַצְּמָחִים וְהַחַיִּים בָּאָרֶץ וְהָעוֹף וְהַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה וְהָרֶמֶשׂ וְכָל אָדָם, קְשׁוּרִים בָּעֶלְיוֹנִים. כִּי הַכְּלָלִים קְשׁוּרִים בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה צוּרוֹת הַגַּלְגַּל. וְזֶהוּ אֲשֶׁר חָלַק ה׳ אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְכֹל הָעַמִּים. וְהַמּוֹסִיפִים לְהָאִיר עֵינֵיהֶם, מִטַּעַם הָעִנְיָן אוּלַי יָדְעוּ זֶה, וְלֹא רָצוּ לְגַלּוֹת הַסּוֹד לַתַּלְמִידִים. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן, וְלֹא חָלַק לָהֶם. וְיָדוּעַ כִּי הַמַּחְבָּרוֹת הֵם מֵאָה וְעֶשְׂרִים. מַחְבְּרוֹת הַשִּׁבְעָה. וְהַמַּחְבֶּרֶת הַגְּדוֹלָה בְּמִסְפַּר כֻּלָּם, הִיא אַחַת. וְהַמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּה הִיא אַחַת וְעֶשְׂרִים. וּכְנֶגְדָּהּ מַחְבֶּרֶת הַחֲמִשָּׁה כָּכָה. וְזֶה הַמִּסְפָּר יָצָא מִשִּׁבְעָה. וּמַחְבֶּרֶת הַשְּׁלֹשָׁה, חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים, שֶׁגַּם זֶה הַמִּסְפָּר יוֹצֵא מִשִּׁבְעָה מַחְבָּרוֹת. וְכָכָה מַחְבֶּרֶת הָאַרְבָּעָה. וְהִנֵּה מַחְבְּרוֹת הַשִּׁשָּׁה שִׁבְעָה. וְהַמַּחְבֶּרֶת שֶׁהִיא כּוֹלֶלֶת הַמִּשְׁפָּחוֹת לְכָל הָאֲדָמָה, כְּפִי מַזַּל כָּל גְּבוּל מֵהַשִּׁבְעָה גְּבוּלוֹת שֶׁהֵם כָּל הַיִּשּׁוּב. וַעֲלֵיהֶם כָּתוּב, אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וָחֹרֶף, שֶׁהִשְׁתַּנָּה בְּכָל הַגְּבוּלוֹת אַתָּה יְצַרְתָּם. וְאֵין הַשִּׁנּוּי בָּא מֵהַשֶּׁמֶשׁ, רַק בַּעֲבוּר נְטוֹתָהּ לִפְאַת צָפוֹן וְדָרוֹם. וְהִנֵּה הַמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים בְּמַזַּל טָלֶה, הִיא בְּכָל תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים שָׁנָה. וּשְׁנֵיהֶם סוֹבְבִים מִמַּזַּל הִתְחַבְּרוּתָם אֶל מַזַּל תְּשִׁיעִי, בְּכָל עֶשְׂרִים שָׁנָה. כָּכָה יִתְגַּלְגְּלוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה פְּעָמִים עַד מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים שָׁנָה. וּמִשָּׁם יִתְגַּלְגְּלוּ כַּמִּסְפָּר הַזֶּה וּבַדֶּרֶךְ הַזֶּה בְּמַזְּלוֹת הֶעָפָר. גַּם בְּמַזְּלוֹת הָרוּחַ. גַּם בְּמַזְּלוֹת הַמַּיִם. וְאַל יַעֲלֶה עַל לִבְּךָ כִּי הָאַרְבָּעָה תּוֹלָדוֹת הֵם בַּשָּׁמַיִם. וְיֵשׁ חוֹם בַּשֶּׁמֶשׁ, וְקוֹר בַּלְּבָנָה וּבְשַׁבְּתַי, חָלִילָה חָלִילָה, כִּי הַבְּרִיּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת נִכְבָּדוֹת הֵן. וַעֲלֵיהֶם כָּתוּב, כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חֹק נָתַן וְלֹא יַעֲבֹר. רַק נִקְרְאוּ כָּכָה בַּעֲבוּר הַמְּקַבְּלִים. וְהִנֵּה לֹא יוּכְלוּ הַמְשָׁרְתִים לְשַׁנּוֹת דַּרְכָּם, וְשֶׁיַּעֲבוֹר אֶחָד מֵהֶם הַחֹק שֶׁנָּתַן לוֹ הַשֵּׁם. גַּם כֵּן כָּל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְהַשְּׁפָלִים, יְקַבְּלוּ מֵהֶם כְּפִי מַתְכֻּנְתָּם. עַל כֵּן לֹא יֵיטִיבוּ וְלֹא יָרֵעוּ. וְהִנֵּה הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לִמְלֶאכֶת הַשָּׁמַיִם, לֹא יוֹעִילוּ לוֹ, כִּי אִם מַה שֶּׁנִּגְזַר עָלָיו כְּפִי מַעֲרֶכֶת כֹּכְבֵי מוֹלַדְתּוֹ, כֵּן יִקְרֶנּוּ. חוּץ אִם יִשְׁמְרֵהוּ כֹּחַ הָעֶלְיוֹן יוֹתֵר מִכֹּחַ הַכֹּכָבִים, שֶׁיִּהְיֶה דָּבֵק בּוֹ. אָז יִנָּצֵל מֵהַגְּזֵרוֹת. וְאֶתֵּן לְךָ מָשָׁל חָשׁוּב, שֶׁהָיְתָה מַעֲרֶכֶת הַכּוֹכָבִים שֶׁיִּגְדַּל נָהָר עַל עִיר אַחַת, וְיִשְׁטֹף אֲנָשֶׁיהָ אוֹ יָמוּתוּ. וּבָא נָבִיא וְהִזְהִירָם שֶׁיָּשׁוּבוּ אֶל הַשֵּׁם בְּטֶרֶם בֹּא יוֹם רָעָתָם, וְשָׁבוּ אֵלָיו בְּכָל לִבָּם. וּבַעֲבוּר שֶׁדָּבְקוּ בּוֹ, נָתַן בְּלִבָּם שֶׁיֵּצְאוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לַחוּץ לְהִתְפַּלֵּל אֶל הַשֵּׁם, וְהִנֵּה עָשׂוּ כֵּן. וּבַיּוֹם הַהוּא גָּדַל הַנָּהָר פִּתְאוֹם כְּמִנְהָגוֹ, כַּאֲשֶׁר רָאִינוּ בְּעֵינֵינוּ פְּעָמִים רַבּוֹת, וְשָׁטַף כָּל הָעִיר. וְהִנֵּה לֹא סָרָה גְּזֵרַת הַשֵּׁם, וְהוּא הִצִּילָם. וַחֲשׁוֹב כִּי הַמְשָׁרְתִים יָרוּצוּ כְּסוּסִים עוֹבְרִים בַּמְסִלָּה, וְלֹא יָרוּצוּ לְהָרַע אוֹ לְהֵטִיב, רַק כָּכָה דַּרְכָּם. וַחֲשׁוֹב כִּי בַּמְסִלָּה אִישׁ עִוֵּר, לֹא יֵדַע מִנְהַג הַסּוּסִים, מָתַי הוֹלְכִין אֶל יָמִין אוֹ לִשְׂמֹאל. וְהוּא נִשְׁעָן עַל פִּקֵּחַ שֶׁיֵּדַע סוּרָם. וְהִנֵּה הוּא יִשְׁמְרֶנּוּ, כִּי בְּרוּצָם בְּצַד זֶה יוֹלִיךְ הָעִוֵּר לַצַּד הָאַחֵר, וּמְרוּצַת הַסּוּס לֹא תִּשְׁתַּנֶּה, וְהָעִוֵּר יִמָּלֵט. וּבַעֲבוּר זֶה, אָמַר ה׳, אַחַר אֲשֶׁר חָלַק, וְאֶתְכֶם לָקַח ה׳ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה. כָּכָה, לֹא כָּאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב, כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא. וְזֶהוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל, כָּל זְמַן שֶׁהֵם שׁוֹמְרֵי הַתּוֹרָה. וְאִם לֹא יִשְׁמְרוּהָ, יִשְׁלֹט בָּהֶם הַמַּזָּל כַּאֲשֶׁר הוּא מְנֻסֶּה. כִּי כָּל מַחְבֶּרֶת וּמַזַּל דְּלִי בַּמַּעֲרֶכֶת רָעָה. הִנֵּה יָבֹא רָעָה לְשׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַיּוֹדְעִים חָכְמַת הַמַּזָּלוֹת יוֹדוּ כֵּן. וְהִנֵּה הָיְתָה בְּמַעֲרֶכֶת הַשָּׁמַיִם בַּמַּחְבֶּרֶת שֶׁיַּעַמְדוּ בְּגָלוּת מִצְרַיִם, עוֹד שָׁנִים רַבּוֹת. וּבַעֲבוּר שֶׁצָּעֲקוּ אֶל הַשֵּׁם וְשָׁבוּ אֵלָיו, הוֹשִׁיעָם הַשֵּׁם. וְכַאֲשֶׁר יִקְרֶה לַכְּלָל, כֵּן יִקְרֶה לַיָּחִיד. עַל כֵּן שׁוֹמֵר תּוֹרָה, אַשְׁרֵהוּ: וְהִנֵּה יְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם. כְּמוֹ יוֹדֵעַ ה׳ דֶּרֶךְ צַדִּיקִים: וְהִנֵּה הַרְאֵנִי נָא אֵינוֹ בְּמַרְאִית הָעַיִן: וְהִנֵּה עַל פָּנֶיךָ. עַל פָּנֶיךָ הַפְּנִימִים, וְהֵם פְּנֵי הַלֵּב: וְטַעַם כָּל טוּבִי. שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ הַכֹּל, וְלֹא בַּכֹּל, וְלֹא עִם הַכֹּל: וְטַעַם וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחוֹן. עַל מֹשֶׁה. כִּי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ. וְלִפְנֵי

עוֹרְבֵי נַחַל", (ישעיה לז): "אֲנִי קָרָתִי וְשָׁתִיתִי מַיִם", גִּזְרָה אַחַת לָהֶם. נִקְרַת הַצּוּר, כְּרִיַּת הַצּוּר. **וְשַׂכֹּתִי כַפִּי** • (תורת כהנים, פרשת ויקרא): **מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמְּחַבְּלִים לְחַבֵּל, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְאָגֵין בְּמֵימְרִי', כִּנּוּי הוּא לְדֶרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְסוֹכֵךְ עָלָיו בְּכַף מַמָּשׁ. אבן עזרא.**

(כג) **וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ:**

כג **וְאַעְדֵּי יָת דִּבְרַת יְקָרִי וְתֶחֱזֵי יָת דִּבַתְרֵי וְדִקְדָמַי לָא יִתְחַזּוּן:**

רש"י◄ **וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי** • **וְאַעְדֵּי יַת דִּבְרַת יְקָרִי, כְּשֶׁתִּסְתַּלֵּק הַנְהָגַת כְּבוֹדִי מִכְּנֶגֶד פָּנֶיךָ לָלֶכֶת מִשָּׁם וּלְהַלָּן. וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי • הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 232)

הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין (רש"י לג, כג) לְרַשִׁ"י הֶקְשֶׁה: מֵאַחַר שֶׁהַקָּבָּ"ה הָיָה 'מְעֻטָּף בְּטַלִּית' כִּבְיָכוֹל (רש"י פסוק יט), כֵּיצַד רָאָה מֹשֶׁה אֶת כְּבוֹד הַשְּׁכִינָה ("וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי")? וְהֲרֵי כְּשֶׁאָדָם לוֹבֵשׁ טַלִּית - מְכַסֶּה הַטַּלִּית אֶת אֲחוֹרָיו. וּמִתָּרֵץ, שֶׁהַקָּבָּ"ה הָיָה 'מְעֻטָּף בְּטַלִּית' וְגַם 'מְעֻטָּר בִּתְפִלִּין', וּלְאַחַר שֶׁקָּרָא י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים הֵסִיר חֵלֶק מֵהַ'טַּלִּית' וְהֶרְאָה לְמֹשֶׁה אֶת 'קֶשֶׁר הַתְּפִלִּין' שֶׁבְּ'אֲחוֹרֵי רָאשׁוֹ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 232 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

כַּפָּרַת הַחֵטְא עַל־יְדֵי "קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין"

וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי

הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין (לג, כג. ובפירוש רש"י)

מָצִינוּ שֶׁבְּעֵת שֶׁלִּמֵּד הָקָבָּ"ה לְמֹשֶׁה "סֵדֶר בַּקָּשַׁת רַחֲמִים" וּקְרִיאַת י"ג מִדּוֹת, הֶרְאָה לוֹ הַקָּבָּ"ה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא "מְעֻטָּף" בְּטַלִּית (רש"י שם, יט דבור־המתחיל ויאמר), וּמְעֻטָּר בִּתְפִלִּין – "הֶרְאָהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַהִי הַשַּׁיָּכוּת בֵּין טַלִּית וּתְפִלִּין, לְבַקָּשַׁת סְלִיחָה וּמְחִילָה וּקְרִיאַת י"ג מִדּוֹת?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה, דְּהִנֵּה יֵשׁ לִתְמֹהַּ אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁהָאָדָם יַעֲבֹר עַל מִצְוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְהֲרֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים" (שבת צז, א), וּמַאֲמִין הוּא בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵימָה שֶׁהַקָּבָּ"ה "מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית", וְאִם כֵּן בְּיָדְעוֹ שֶׁבְּרֶגַע זֶה חַיָּיו תְּלוּיִם בַּהקָּבָּ"ה, הַבּוֹרֵא אוֹתוֹ וּמְחַדְּשׁוֹ "בְּכָל יוֹם תָּמִיד", אֵיךְ שַׁיָּךְ הוּא בְּאוֹתוֹ רֶגַע לַעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ?

אֶלָּא, דְּבְרֶגַע הַהוּא שֶׁעוֹבֵר עַל רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ "שׁוֹכֵחַ" הוּא עַל אֱמוּנָתוֹ בַּהקָּבָּ"ה. וְאִם הָיָה "זוֹכֵר" אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּלִבּוֹ פְּנִימָה, לֹא הָיָה שַׁיָּךְ לַעֲבֹר חַס־וְשָׁלוֹם עַל רְצוֹן הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ.

וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁכְּשֶׁהָאָדָם רוֹצֶה לַעֲקוֹר וּלְכַפֵּר עַל הַחֵטְא, וְאוֹמֵר י"ג מִדּוֹת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵהַקָּבָּ"ה, צָרִיךְ לִהְיוֹת עָטוּף בְּטַלִּית וּתְפִלִּין, כִּי שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ תּוֹכְנָם עִנְיָן הַ"זְכִירָה". דְּמִצְוַת צִיצִית הִיא "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'" (שלח טו, לט), וְגַם מִצְוַת תְּפִלִּין הִיא "וְהָיָה גוֹ' לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ" (בא יג, ט). **אבן עזרא.**

◆ יום חמישי י"ח אדר ◆

לד (א) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:**

א **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה פְּסָל לָךְ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנָיָא כְּקַדְמָאֵי וְאֶכְתּוֹב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָמַיָּא דִּי הֲווֹ עַל לוּחַיָּא קַדְמָאֵי דִּי תְבַרְתָּא:**

רש"י◄ **פְּסָל־לְךָ** • **הֶרְאָהוּ מַחְצַב סְנַפִּירִינוֹן מִתּוֹךְ אָהֳלוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַפְּסֹלֶת יִהְיֶה שֶׁלְּךָ, וּמִשָּׁם נִתְעַשֵּׁר מֹשֶׁה הַרְבֵּה. פְּסָל־לְךָ • אַתָּה שֶׁבַּרְתָּ הָרִאשׁוֹנוֹת, אַתָּה פְּסָל לְךָ אֲחֵרוֹת. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְהִנִּיחַ אֲרוּסָתוֹ עִם הַשִּׁפָּחוֹת. מִתּוֹךְ קִלְקוּל הַשִּׁפָּחוֹת יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע, עָמַד שׁוֹשְׁבִינָהּ וְקָרַע כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר: "אִם יֹאמַר הַמֶּלֶךְ לְהָרְגָהּ, אֹמַר לוֹ 'עֲדַיִן אֵינָהּ אִשְׁתְּךָ'". בָּדַק הַמֶּלֶךְ וּמָצָא שֶׁלֹּא הָיָה הַקִּלְקוּל אֶלָּא מִן הַשִּׁפָּחוֹת, נִתְרַצָּה לָהּ. אָמַר לוֹ שׁוֹשְׁבִינָהּ: "כְּתֹב לָהּ כְּתֻבָּה אַחֶרֶת, שֶׁנִּקְרְעָה הָרִאשׁוֹנָה", אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: "אַתָּה קָרַעְתָּ אוֹתָהּ, אַתָּה קְנֵה לְךָ נְיָר אַחֵר, וַאֲנִי אֶכְתֹּב לָהּ בִּכְתַב יָדִי". כָּךְ, הַמֶּלֶךְ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הַשִּׁפָּחוֹת, אֵלּוּ עֵרֶב־רַב. וְהַשּׁוֹשְׁבִין, זֶה מֹשֶׁה. אֲרוּסָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. לְכָךְ נֶאֱמַר: "פְּסָל לְךָ".**

אבן עזרא על התורה

עֶבְרִי, אֶרְחָמְךָ. וְזֶהוּ שֶׁאָסוּךְ כַּפַּי עָלֶיךָ. וְהִנֵּה זֶה הוּא הַפֵּרוּשׁ. וְהַכַּף כִּדְמוּת סֵתֶר, כְּמַסְתִּיר עֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ בְּכַפּוֹ, שֶׁלֹּא תִּפְרֹד נִשְׁמָתוֹ מֵעַל גְּוִיָּתוֹ. וְהִנֵּה וְרָאִיתָ אֶת אֲחוֹרָי. מִפְּאַת שֶׁהוּא הַכֹּל, וּכְבוֹדוֹ מָלֵא הַכֹּל, וּמֵאִתּוֹ הַכֹּל, וְכָל תְּמוּנָתָם כֹּל. וְזֶהוּ וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט:

כב וְשַׁכֹּתִי. בְּשִׁי"ן אוֹ בְּסֶמֶ"ךְ, שָׁוֶה הַטַּעַם. וּמְפָרְשִׁים אָמְרוּ כִּי כַּפֵּי עָב. כְּמוֹ עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר. הֵן עַל כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ. וְאֵינוֹ רַק כְּמַשְׁמָעוֹ:

כג וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ. הֵם הַנִּרְאִים. וְלֹא כֵן וְלֹא יֵרָאוּ פָּנַי רֵיקָם. כִּי הַזְּכָרִים הֵם הַנִּרְאִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 219)

עָמַד שׁוּשְׁבִינָהּ וְקָרַע כְּתֻבָּתָהּ (רש"י לד, א) וּלְעֵיל (לב, יט) הֵבִיא טַעַם אַחֵר: "הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ כָּאן, וְיִשְׂרָאֵל מוּמָרִים, וְאֶתְּנֶנָּה לָהֶם". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה נִצְטַוָּה לִמְסֹר אֶת הַלּוּחוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא קִיֵּם אֶת הַצִּוּוּי וְלֹא נָתַן אוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁבַּר אוֹתָם. לָכֵן הֵבִיא רַשִׁ"י שְׁנֵי טְעָמִים: הַטַּעַם הָרִאשׁוֹן מַסְבִּיר אֶת **אִי־נְתִינַת** הַלּוּחוֹת, וְהַטַּעַם הַשֵּׁנִי מַסְבִּיר אֶת **שְׁבִירָתָם**.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ו עמ' 248 ואילך – 'מתוך לקראת שבת')

יִשַּׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁיבַּרְתָּ

וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: (לד, א)

אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ – אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ יִשַּׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁיבַּרְתָּ (שבת פז, א)

בְּ'פָּנִים יָפוֹת' כָּאן הִקְשָׁה, מַדּוּעַ אָמַר הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה "יִשַּׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁיבַּרְתָּ" רַק לְסוֹף מ' יוֹם הַשְּׁנִיִּים, וְלֹא שִׁבְּחוֹ מִיָּד כְּשֶׁשָּׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת?

וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב עַל־פִּי דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (שמות־רבה פרשה מו, א) "אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה, אַל תִּצְטַעֵר בַּלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְבַד, וּבַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים אֲנִי נוֹתֵן לְךָ שֶׁיְּהֵא בָּהֶם הֲלָכוֹת מִדְרָשׁ וְאַגָּדוֹת כּוּ' כִּכְלָיִם לְתוּשִׁיָּה".

וְנִמְצָא, דְּהַשֶּׁבַח בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת לֹא הָיָה עַל מַעֲשֶׂה הַשְּׁבִירָה עַצְמוֹ, כִּי־אִם שֶׁעַל יְדֵי הַשְּׁבִירָה זָכוּ יִשְׂרָאֵל לַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בָּהֶם "הֲלָכוֹת מִדְרָשׁ וְאַגָּדוֹת".

וְלָכֵן אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה "יִשַּׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁיבַּרְתָּ" רַק כְּשֶׁצִּוָּה לוֹ עַל לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, כִּי רַק כְּשֶׁמַּעֲשֶׂה הַשְּׁבִירָה הֵבִיא לִנְתִינַת הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, נִתְבָּרֵר שֶׁגַּם הַשְּׁבִירָה הָיְתָה מַעֲשֶׂה טוֹב. **אבן עזרא.**

(ב) **וְהָיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר:**

ב וֶהֱוֵי זַמִּין לְצַפְּרָא וְתִסַּק בְּצַפְּרָא לְטוּרָא דְסִינַי וְתִתְעַתַּד קֳדָמַי תַּמָּן עַל רֵישׁ טוּרָא:

רש"י◄ **נָכוֹן** • מְזֻמָּן. **אבן עזרא.**

(ג) **וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא:**

ג וֶאֱנַשׁ לָא יִסַּק עִמָּךְ וְאַף אֱנַשׁ לָא יִתְחֲזֵי בְּכָל טוּרָא אַף עֲנָא וְתוֹרָא לָא יִרְעוּן לְקֳבֵל טוּרָא הַהוּא:

רש"י◄ **וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ** • הָרִאשׁוֹנוֹת עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ בִּתְשׁוּאוֹת וְקוֹלוֹת וּקְהָלוֹת, שָׁלְטָה בָּהֶן עַיִן רָעָה. אֵין לְךָ יָפֶה מִן הַצְּנִיעוּת. **אבן עזרא.**

(ד) **וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים:** **אבן עזרא.**

ד וּפְסַל תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא כְּקַדְמָאֵי וְאַקְדֵּם מֹשֶׁה בְּצַפְּרָא וּסְלֵק לְטוּרָא דְסִינַי כְּמָא דְפַקֵּד יְיָ יָתֵהּ וּנְסֵב בִּידֵהּ תְּרֵין לוּחֵי אַבְנַיָּא:

(ה) **וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה:**

ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בַּעֲנָנָא וְאִתְעַתַּד עִמֵּהּ תַּמָּן וּקְרָא בִּשְׁמָא דַיְיָ:

רש"י◄ **וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'** • מְתַרְגְּמִינָן: 'וּקְרָא בִּשְׁמָא דַה'". **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

א וַיֹּאמֶר. פְּסָל לְךָ. כְּמוֹ לְךָ־לְךָ. וְאַתָּה קַח לְךָ. וְטַעַם כָּרִאשׁוֹנִים, כְּמִדָּתָם. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי הַשְּׁנִיִּים נִכְבָּדִים מֵהָרִאשׁוֹנִים, כִּי הַשְּׁנִיִּים נִתְּנוּ בְּיוֹם קֹדֶשׁ וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְלֹא כֵן הָרִאשׁוֹנִים. כִּי הֵם יָרְדוּ בְּיוֹם י"ז בְּתַמּוּז, וּבְיוֹם חוֹל. וְיֵשׁ עִם הַשְּׁנִיִּים זֵכֶר שָׁלֹשׁ בְּרִיתוֹת, וּבַשְּׁנִיִּים כָּתוּב וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ. וְהָרִאשׁוֹנִים נִשְׁתַּבְּרוּ, וְאֵלֶּה כִּדְבָרֵי חֲלוֹם, לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין. כִּי מִכְתַּב אֱלֹהִים הָיוּ שְׁנֵיהֶם. וְעוֹד, כִּי הָרִאשׁוֹנִים הֵם מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים, וְהַשְּׁנִיִּים מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה:

ב וְהָיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ. זֹאת הִיא הַפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית. שֶׁבְּכָל פַּעַם יָשַׁב אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:

ג וְאִישׁ. בַּעֲבוּר שֶׁעָלָה אַהֲרֹן וּבָנָיו עִמּוֹ אַחַר מַעֲמַד הַר סִינַי וְיָרַד עִמָּהֶם. גַּם עָלָה וְעָמַד שָׁם הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה: בְּכָל הָהָר. אַף־עַל־פִּי שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק מִמְּקוֹם הַכָּבוֹד:

ד וַיִּפְסֹל. מִנְהַג הַלָּשׁוֹן לְדַבֵּר כָּכָה, לֵאמֹר וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים, וְלֹא אָמַר וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי הַלּוּחוֹת. כְּמוֹ וַה' הִמְטִיר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת ה', וְלֹא אָמַר מֵאִתּוֹ. וְכָכָה בְּפָסוּק אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, חָמֵשׁ פְּעָמִים. וְהִנֵּה הוּא דֶּרֶךְ צַחוּת:

ה וַיֵּרֶד. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי וַיִּתְיַצֵּב עַל הֶעָנָן, כִּי הַשֵּׁם הָיָה עוֹבֵר. וְדַע כִּי הִמְשִׁיל בָּהָר הָעֶלְיוֹנִים וְהַנִּכְבָּדִים מֵהַגּוּפוֹת, כַּאֲשֶׁר הוּא הָהָר עֶלְיוֹן

(ו) וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה ׀ יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃

ו וְאַעְבַּר יְיָ שְׁכִינָתֵהּ עַל אַפּוֹהִי וּקְרָא יְיָ יְיָ אֱלָהָא רַחְמָנָא וְחַנָּנָא מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגֵּי לְמֶעְבַּד טַבְרָן וּקְשׁוֹט׃

רש"י◄ **ה' ה'** • (ראש־השנה יז): מִדַּת רַחֲמִים הִיא, אַחַת קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב. **אֵל** • אַף זוֹ מִדַּת רַחֲמִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים כב): "אֵלִי, אֵלִי, לָמָה עֲזַבְתָּנִי". וְאֵין לוֹמַר לְמִדַּת הַדִּין 'לָמָה עֲזַבְתָּנִי', כָּךְ מָצָאתִי בַּמְּכִילְתָּא. **אֶרֶךְ אַפַּיִם** • (סנהדרין קיא): מַאֲרִיךְ אַפּוֹ וְאֵינוֹ מְמַהֵר לְהִפָּרַע, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. **וְרַב־חֶסֶד** • לַצְּרִיכִים חֶסֶד, שֶׁאֵין לָהֶם זְכֻיּוֹת כָּל כָּךְ (ראש־השנה יז). **וֶאֱמֶת** • לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 172)

אַחַת קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, וְאַחַת לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב (רש"י לד, ו) יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, מַה צָּרִיךְ אָדָם רַחֲמִים קֹדֶם שֶׁחָטָא. וְיֵשׁ לוֹמַר: **קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא** – שֵׁם הֱוֵי' עוֹזֵר לְאָדָם לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וְלֹא לְהִכָּשֵׁל בַּחֵטְא מִלְּכַתְּחִלָּה. **לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא וְיָשׁוּב** – גַּם אִם הָאָדָם עָבַר עֲבֵרָה, עוֹזֵר לוֹ שֵׁם הֱוֵי' (בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית יוֹתֵר) לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. **אבן עזרא.**

(ז) נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד ׀ עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים׃

ז נָטַר טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין שָׁבֵק לַעֲוָיָן וְלִמְרוּד וּלְחוֹבִין סָלַח לִדְתַיְבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וְלִדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין וְעַל בְּנֵי בְנִין מָרְדִין עַל דַּר תְּלִיתָי וְעַל דַּר רְבִיעָי׃

רש"י◄ **נֹצֵר חֶסֶד** • שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְפָנָיו. **לַאֲלָפִים** • לִשְׁנֵי אֲלָפִים דּוֹרוֹת. **עֲוֹנוֹת** • אֵלּוּ הַזְּדוֹנוֹת. פְּשָׁעִים, אֵלּוּ הַמְּרָדִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְהַכְעִיס. **וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ מַשְׁמָע שֶׁאֵינוֹ מְוַתֵּר עַל הֶעָוֹן לְגַמְרֵי, אֶלָּא נִפְרָע מִמֶּנּוּ מְעַט מְעַט. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: מְנַקֶּה הוּא לַשָּׁבִים, וְלֹא יְנַקֶּה לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים (יומא פו). **פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים** • כְּשֶׁאוֹחֲזִים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם, שֶׁכְּבָר פֵּרַשׁ בְּמִקְרָא אַחֵר, לְשׂוֹנְאָי. **וְעַל רִבֵּעִים** • דּוֹר רְבִיעִי. נִמְצֵאת מִדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה עַל מִדַּת פֻּרְעָנוּת אַחַת לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, שֶׁבְּמִדָּה טוֹבָה הוּא אוֹמֵר: "נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים". **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

עַל הָאֲדָמָה: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. הִנֵּה הַשֵּׁם הוּא הַקּוֹרֵא. וְהִנֵּה לְמַדְנוּ אֵיךְ יִקְרָא מֹשֶׁה:

ו וַיַּעֲבוֹר. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁהַשֵּׁם קוֹרֵא הַשֵּׁם, כִּי הוּא לְבַדּוֹ יוֹדֵעַ וְדַעַת וְיָדוּעַ. וְזֶה דָּבָר עָמוֹק הוּא מְאֹד. אָמַר הַגָּאוֹן, כִּי הַשֵּׁם הָרִאשׁוֹן דָּבֵק עִם וַיִּקְרָא. וְאִילוּ הָיָה כֵּן לָמָּה לֹא דָּבְקוּ בַּעַל הַטַּעֲמִים. וְהַנָּכוֹן, כִּי הַשֵּׁם שִׁתִּי פְּעָמִים, כְּמוֹ אַבְרָהָם אַבְרָהָם, יַעֲקֹב יַעֲקֹב, מֹשֶׁה מֹשֶׁה. כָּכָה תִּקְרָא וְכָתוּב. כִּי שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הֵם. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בְּמִסְפָּר, אִם כֵּן אֵינוֹ מִדָּה. וְהַשֵּׁנִית, שֶׁהוּא אָדוֹן. וְזֹאת טָעוּת, כִּי הַנִּכְתָּב אֵינוֹ אָדוֹן, רַק כִּנּוּי הוּא כְּפִי הַמְדַבֵּר דֶּרֶךְ כָּבוֹד. וְרַב נִסִּים אָמַר, כִּי מִלַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם ב' מִדּוֹת, לַטּוֹבִים וְלָרָעִים. גַּם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי לֹא תוֹסִיף הַמִּדָּה בַּעֲבוּר שִׁנּוּי הָאָדָם. וְעוֹד, כִּי הַשֵּׁם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם לָרְשָׁעִים, וְלֹא לַאֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ. וְהִנֵּה וְנַקֵּה, מִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. עַד הֵנָּה מִסְפַּר י"ג מִדּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה מִדָּה אַחַת. כִּי וְנַקֵּה, שֵׁם הַפֹּעַל הִיא. כְּמוֹ אִם עֲנֵה תְעַנֶּה אוֹתוֹ. רַק לָמְדָנוּ מִמִּלַּת וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה, שֶׁהוּא לַשּׁוֹבָבִים. רַק לַשָּׁבִים יְנַקֶּה, כְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים. עַל כֵּן הוּשְׂמָה מִלַּת וְנַקֵּה מִמִּסְפַּר הַמִּדּוֹת. וּמִלַּת פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת, גַּם הִיא מִדַּת רַחֲמִים. וְדַע כִּי שִׁבְעָה הֵם בִּגְדֵי כְּהוּנָּה. וּבַעֲבוּר שֶׁהַצִּיץ כְּמוֹ תַּכְשִׁיט, הִכְנִיסוֹ בַּמִּסְפָּר. וְהִנֵּה אַחַד עָשָׂר שִׁבָטִים נוֹלְדוּ בְּפַדַּן אֲרָם, וּבִנְיָמִין לְבַדּוֹ נוֹלַד בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְהִנֵּה כָּתוּב עַל כֻּלָּם אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יוּלְדוּ לוֹ בְּפַדַּן אֲרָם. כִּי אַחַר הָרַבִּים הָלַךְ, וְלֹא חָשַׁשׁ לְהוֹצִיא הָאֶחָד. וְכָכָה, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה. וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם לֹא יָרְדוּ כִּי שָׁם נוֹלְדוּ. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הִכְנִיסוּהוּ בַּמִּדּוֹת, וְהוּא שֵׁם הָעֶצֶם. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, כִּי פְּעָמִים הוּא שֵׁם הַתֹּאַר, וּפְעָמִים מִדָּה, וְהֵם שְׁתַּיִם. וּמִלַּת אֵל, שְׁלִישִׁית. רַחוּם, רְבִיעִית. וְחַנּוּן, חֲמִישִׁית. אֶרֶךְ אַפַּיִם, שִׁשִּׁית. וְרַב חֶסֶד, שְׁבִיעִית. וּמִלַּת רַב, תְּשֵׁעִית בַּעֲבוּר אַחֶרֶת. וְרַב אֱמֶת, שְׁמִינִית: נוֹצֵר חֶסֶד לַאֲלָפִים, תְּשִׁיעִית. נוֹשֵׂא עָוֹן, עֲשִׂירִית. וְנוֹשֵׂא פֶּשַׁע, אַחַת עֶשְׂרֵה. וְנוֹשֵׂא חַטָּאָה, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. וְנַקֵּה, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וְהַשֵּׁם שֶׁהוּא תֹאַר, כּוֹלֵל הַנִּכְבָּדִים וְהַגְּוִיּוֹת, וְעֶלְיוֹנִים וּשְׁפָלִים: וְאֵל. כְּמוֹ תַּקִּיף, שֶׁיַּעֲשֶׂה הַנָּכוֹן בְּחָכְמָה: וְרַחוּם. כְּדֶרֶךְ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים, שֶׁיִּשְׁמְרֵם שֶׁלֹּא יִפְלוּ: וְחַנּוּן. כְּדֶרֶךְ כִּי חַנּוּן אָנִי, לְהוֹשִׁיעַ מִי שֶׁנָּפַל וְלֹא יוּכַל קוּם: אֶרֶךְ אַפַּיִם. שֶׁלֹּא יִכְעַס מְהֵרָה עַל הָרָשָׁע. וְרַב חֶסֶד. לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע. וְרַב אֱמֶת. שֶׁיְּמַלֵּא וִיקַיֵּם דְּבָרוֹ:

ז נוֹצֵר חֶסֶד. הָאָב לַבָּנִים, אִם הָיוּ טוֹבִים: נוֹשֵׂא עָוֹן. שִׂים לִבְּךָ לְדִבְרֵי. הִנֵּה כָּתוּב וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ, וַהֲלֹא אִישׁ הָיָה. רַק טַעְמוֹ, אִישׁ חַיִל וְנוֹדַע. וְהִנֵּה כָּתוּב, כִּי זָקַנְתִּי מִהְיוֹת לְאִישׁ. וַהֲפִרוּשׁ, מִהְיוֹת בְּעוּלָה, אוֹ אִשָּׁה לְאִישׁ, כִּי נִקְבָּה הָיְתָה. וְהִנֵּה וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ הוּא הַמִּשְׁכָּב, כִּי נִקְבָּה הִיא. וְהִנֵּה, אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה, אֵינוֹ מִזֶּה הַטַּעַם, כִּי זָכָר הוּא. וְכָכָה הַחוֹטֵא, וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, לֹא יְכַפֵּר הַחֵטְא לוֹ, רַק הָעֹנֶשׁ שֶׁיָּבֹא עָלָיו. עַל דֶּרֶךְ וְלַצָּתָ לְבַדְּךָ תִּשָּׂא. וַעֲתָה שָׂא נָא חַטָּאתִי. כִּי מֹשֶׁה צַדִּיק הָיָה. וְהַכְּלָל, כִּי הַנּוֹשֵׂא עֲוֹנוֹ בְּעַצְמוֹ, הוּא לְגִנַּאי לָעוֹלָם. וּנְשִׂיאַת חֵטְא עַל שְׁנֵי דְּרָכִים. הַדֶּרֶךְ הָאַחַת, שֶׁיִּמְחֹל לוֹ כְּמוֹ זֶה שֶׁהוּא לִשֶּׁבַח לִנְשׂוֹא הֶעָוֹן. וְהַדֶּרֶךְ הָאַחֶרֶת, שֶׁיִּהְיֶה נוֹשֵׂא הֶעָוֹן אֶחָד רָשָׁע. וְהִנֵּה לְנוֹשֵׂא עָוֹן יִהְיֶה לִגְנַאי, וְלִנְשׂוֹא הֶעָוֹן לְשֶׁבַח. כְּמוֹ וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ. כִּי הָעֹנֶשׁ יָסוּר מֵעָלֶיהָ, וְיִהְיֶה עָלָיו: וְנוֹשֵׂא פֶּשַׁע. דַּע כִּי פֶּשַׁע קֶשֶׁה מֵעָוֹן, כְּאִילוּ הוּא הַפּוֹשֵׁעַ יוֹצֵא מִתַּחַת הָרִשּׁוּת. כְּמוֹ אָז תִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה. וְהִנֵּה עָוֹן פָּחוּת מִמֶּנּוּ, וְהוּא בְּדָרוֹן. וּמִלַּת חַטָּאָה, כְּמוֹ חַטָּאת, וְהוּא שֵׁם דָּבָר. וְאֵינֶנָּה כְּמוֹ הַמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה, כִּי הִיא תֹאַר. וּמִלַּת חַטָּאָה, כּוֹלֶלֶת כָּל מַחֲשָׁבָה וְכָל שְׁגָגָה בְּמַעֲשֶׂה. כִּי עָוֹן בְּמַעֲשֶׂה אוֹ בְּלָשׁוֹן. וְהִנֵּה הִסְתַּכַּלְנוּ תְּפִלַּת מֹשֶׁה עַל דְּבַר הַמְרַגְּלִים. וַיֹּאמֶר ה', שֶׁהוּא שֵׁם הָעֶצֶם. וְהַמִּדּוֹת תִּהְיֶינָה עָלָיו נֶאֱמָרוֹת, וְלֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא

(ח) וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ׃

ח וְאוֹחִי מֹשֶׁה וּכְרַע עַל אַרְעָא וּסְגִיד׃

רש"י◂ **וַיְמַהֵר מֹשֶׁה** • כְּשֶׁרָאָה מֹשֶׁה שְׁכִינָה עוֹבֶרֶת וְשָׁמַע קוֹל הַקְּרִיאָה, מִיָּד: "וַיִּשְׁתָּחוּ". **אבן עזרא.**

(ט) וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

ט וַאֲמַר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ יְיָ תְּהַךְ כְּעַן שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אֲרֵי עַם קְשֵׁי קְדַל הוּא וְתִשְׁבּוֹק לְחוֹבָנָא וְלַחֲטָאָנָא וְתַחְסְנָנָא׃

רש"י◂ **יֵלֶךְ־נָא ה' בְּקִרְבֵּנוּ** • כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה נוֹשֵׂא עָוֹן, וְאִם "עַם קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא" וַיֹּאמְרוּ בְךָ, וְאָמַרְתָּ עַל זֹאת: "פֶּן אֲכַלֶּךְ בַּדֶּרֶךְ", אַתָּה תִּסְלַח לַעֲוֹנֵינוּ וְגוֹ', יֵשׁ 'כִּי' בְּמִקּוֹם 'אִם'. **וּנְחַלְתָּנוּ** • וְתִתְּנֵנוּ לְךָ לְנַחֲלָה (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁתִּתֵּן לָנוּ נַחֲלָה) מְיֻחֶדֶת, זוֹ הִיא בַּקָּשַׁת: "וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ", שֶׁלֹּא תִשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עַל הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים. **אבן עזרא.**

◆ יום שישי י"ט אדר ◆

(י) וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ׃

י וַאֲמַר הָא אֲנָא גְּזַר קְיָם קֳדָם כָּל עַמָּךְ אֶעְבֵּד פְּרִישָׁן דִּי לָא אִתְבְּרִיאוּ בְּכָל אַרְעָא וּבְכָל עַמְמַיָּא וְיֶחֱזֵי כָּל עַמָּא דִּי אַתְּ בֵּינֵיהוֹן יָת עוֹבָדָא דַיְיָ אֲרֵי דָחֵל הוּא דִּי אֲנָא עָבֵד עִמָּךְ׃

רש"י◂ **כֹּרֵת בְּרִית** • עַל זֹאת. **אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת** • לְשׁוֹן וְנִפְלִינוּ, שֶׁתִּהְיוּ מֻבְדָּלִים בְּזוֹ מִכָּל הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, שֶׁלֹּא תִשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם. **אבן עזרא.**

(יא) שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי׃

יא טַר לָךְ יָת דִּי אֲנָא מְפַקְּדָךְ יוֹמָא דֵין הָא אֲנָא מְתָרֵךְ מִן קֳדָמָךְ יָת אֱמוֹרָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי וְחִתָּאֵי וּפְרִזָּאֵי וְחִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי׃

אבן עזרא על התורה

תֹּאַר. כִּי הַשֵּׁם רָצָה לְהַשְׁמִיד, וְלֹא אֵל. כִּי אֵין צוֹרֵךְ לְהַזְכִּיר הַמִּדָּה הַזֹּאת, וְלֹא רַחוּם, כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ פְּתָאִים. וְלֹא חַנּוּן, כִּי לֹא נַעֲשָׂה לָהֶם חָמָס שֶׁיִּצְעֲקוּ אֶל הַשֵּׁם לְהוֹשִׁיעָם. וְהִזְכִּיר אֶרֶךְ אַפַּיִם, כִּי הָיוּ רְשָׁעִים. וְרַב חֶסֶד, לְכֹל הוּא. וְלֹא הִזְכִּיר וֶאֱמֶת, כִּי הָיוּ חַיָּבִים. וְהִזְכִּיר נוֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע, וְלֹא הִזְכִּיר וְחַטָּאָה, כִּי לֹא הָיוּ שׁוֹגְגִים. וּמֹרֵב הָעֲנָוָה שֶׁהָיְתָה בְּמֹשֶׁה, הִכְנִיס נַפְשׁוֹ עִם יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵינוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ. וְלֹא הִזְכִּיר פְּשָׁעֵינוּ, בַּעֲבוּר גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁיִּפְשַׁע:

ח וַיְמַהֵר. רֵיקֵי מוֹחַ אָמְרוּ, כִּי מִהֵר מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר רִבֵּעִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר חֲמִשִּׁים. וְזֹאת טָעוּת גְּדוֹלָה, כִּי אֵין הַדַּעַת סוֹבֶלֶת שֶׁיִּפְסֹק הוּא דִּבְרֵי הַשֵּׁם, בְּעוֹד שֶׁהָיָה מְדַבֵּר, כִּי הָיָה בֶּן מָוֶת לְשַׁעְתּוֹ. רַק כַּאֲשֶׁר נִפְסַק הַקּוֹל, מִיַּד מִהֵר מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל. וְעוֹד, כִּי הִנֵּה כָּתוּב כֵּן בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ זֶה. וְאֵיךְ יַעֲלֶה עַל לֵב מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר הקב"ה לַחֲמִשִּׁים. וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה, לֹא הֶצְרֵךְ לוֹמַר לְשׁוֹנְאָיו. וּמִלַּת וַיִּקֹּד. בַּעֲלֵי הַכֶּפֶל, מִגִּזְרַת קָדְקֹד. שֶׁשָּׁם קָדְקָדוֹ בָּאָרֶץ, עַל מִשְׁקַל וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף. וַיִּקְדּוּ, כְּמוֹ וַיִּתְמוּ. וְאַל תִּשְׁמַע אֶל הַמּוֹסִיפִין שָׁרָשִׁים מִלִּבָּם, בַּעֲבוּר הַמִּשְׁקָל. וְעַל זֶה הַדֶּרֶךְ, יִדְמוּ כָּאֶבֶן:

ט וַיֹּאמֶר. טַעַם יֵלֶךְ נָא ה' בְּקִרְבֵּנוּ, כַּאֲשֶׁר יִסְעוּ, כְּמוֹ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם: כִּי עַם קְשֵׁה עוֹרֶף. עַל דַּעַת רַבִּי מָרִינוּס, אַף־עַל־פִּי שֶׁעַם קְשֵׁה עוֹרֶף הוּא. וְכֵן רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָטָאתִי לָךְ. וּלְפִי דַעְתִּי, רְפָאֵנִי, כִּי אֲנִי מוֹדֶה שֶׁחָטָאתִי לָךְ. וּבַעֲבוּר חֲטָאַי, הֶחֱלִיתָנִי. וְכָכָה זֶה, אֲנִי מוֹדֶה כִּי עַם קְשֵׁה הוּא, וְאַתָּה תִּסְלַח:

י וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כּוֹרֵת בְּרִית. וְזֶהוּ כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית. וְהֵם הַתְּנָאִים הַכְּתוּבִים מִתְּחִלַּת שָׁמָר לְךָ. וּבַעֲבוּר זֶה, אֶכְתּוֹב לְךָ הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיִּים, וְיִהְיֶה כִּשְׁטַר עֵדוּת. וְכָל זֶה שֶׁסָּלַחְתִּי לַעֲוֹנָם, הָיָה בַּעֲבוּר כְּבוֹדְךָ. עַל כֵּן אֶעֱשֶׂה עִמְּךָ נִפְלָאוֹת, שֶׁיִּתְמְהוּ כָּל רוֹאֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי נָתַתִּי הוֹד עָלֶיךָ, שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי כֵּן מִיּוֹם שֶׁבָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וְזֶהוּ דְּבַר קְרִינוּת פָּנָיו. וְהִנֵּה כָּתוּב בְּמוֹתוֹ, לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחוֹ, הֵפֶךְ תּוֹלַדַת כָּל הַזְּקֵנִים: וְטַעַם אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ בְּכָל הָאָרֶץ. לֹא נִשְׁמַע זֶה בַּגּוֹיִם. וְהַגָּאוֹן אָמַר, אֲשֶׁר לֹא נִבְרְאוּ כֵּן בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁיָּצְאתֶם מִשָּׁם, וּבְכָל הַגּוֹיִם:

רש"י◄ אֶת הָאֱמֹרִי וְגוֹ' • ו' אֱמוֹת יֵשׁ כָּאן, כִּי הַגִּרְגָּשִׁי עָמַד וּפָנָה מִפְּנֵיהֶם: **אבן עזרא.**

(יב) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ: **אבן עזרא.**

יב אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תִּגְזַר קְיָם לְיָתֵב אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל עֲלַהּ דִּילְמָא יְהֵי לְתַקְלָא בֵּינָךְ:

(יג) כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן:

יג אֲרֵי יָת אַגּוֹרֵיהוֹן תְּתַרְעוּן וְיָת קָמַתְהוֹן תְּתַבְּרוּן וְיָת אֲשֵׁרֵיהוֹן תְּקַצְּצוּן:

רש"י◄ אֲשֵׁרָיו • (עבודה זרה מד) הוּא אִילָן שֶׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ. **אבן עזרא.**

(יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא:

יד אֲרֵי לָא תִסְגּוֹד לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא אֲרֵי יְיָ קַנָּא שְׁמֵהּ אֵל קַנָּא הוּא:

רש"י◄ קַנָּא שְׁמוֹ • מְקַנֵּא לְהִפָּרַע וְאֵינוֹ מְוַתֵּר, וְזֶהוּ כָּל לְשׁוֹן קִנְאָה, אוֹחֵז בְּנִצְחוֹנוֹ וּפוֹרֵעַ מֵעוֹזְבָיו. **אבן עזרא.**

(טו) פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ:

טו דִּילְמָא תִּגְזַר קְיָם לְיָתֵב אַרְעָא וְיִטְעוּן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן וְיִדְבְּחוּן לְטַעֲוָתְהוֹן וְיִקְרוּן לָךְ וְתֵיכוּל מִדִּבְחֵיהוֹן:

רש"י◄ וְאָכַלְתָּ מִזִّבְחוֹ • כְּסָבוּר אַתָּה שֶׁאֵין עֹנֶשׁ בַּאֲכִילָתוֹ, וַאֲנִי מַעֲלֶה עָלֶיךָ כְּמוֹדֶה בַּעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה בָּא וְלוֹקֵחַ מִבְּנוֹתָיו לְבָנֶיךָ (שם ה): **אבן עזרא.**

(טז) וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן:

טז וְתִסַּב מִבְּנָתְהוֹן לִבְנָיךָ וְיִטְעַיַן בְּנָתְהוֹן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן וְיִטְעַיַן יָת בְּנָךְ בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן:

(יז) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ: **אבן עזרא.**

יז דַּחֲלַן דְּמַתְכָא לָא תַעְבֵּד לָךְ:

(יח) אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם:

יח יָת חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא תִּטַּר שִׁבְעָא יוֹמִין תֵּיכוּל פַּטִּירָא כְּמָא דִי פַקֵּדְתָּךְ לִזְמַן יַרְחָא דְּאַבִּיבָא אֲרֵי בְּיַרְחָא דְּאַבִּיבָא נְפַקְתָּא מִמִּצְרָיִם:

רש"י◄ חֹדֶשׁ הָאָבִיב • חֹדֶשׁ הַבִּכּוּר, שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְבַּכֶּרֶת בְּבִשּׁוּלָהּ. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

יא שְׁמָר לְךָ. לְפִי דַּעְתִּי, עִם מֹשֶׁה יְדַבֵּר, שֶׁיִּשְׁמוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים, וִיסַפְּרֵם כֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל דֶּרֶךְ, שָׁמְרוּ עֵדוֹתָיו וְחֹק נָתַן לָמוֹ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בִּמְקוֹמוֹ. וּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה, שֶׁתֹּאמַר לָהֶם הִנְנִי גּוֹרֵשׁ מִפָּנֶיךָ. וְזֹאת הַפָּרָשָׁה דּוֹמָה לְפָרָשַׁת הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ מַלְאָךְ, עִם הַפָּרָשָׁה שֶׁהִיא לְמַעְלָה: וּמִלַּת גּוֹרֵשׁ. מֵהַבִּנְיָן הַקַּל, וְהוּא פּוֹעֵל יוֹצֵא. וְכָכָה, אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה:

יב הִשָּׁמֶר לְךָ. הִנֵּה זֶה כְּמוֹ לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם:

יג כִּי אֶת מִזְבְּחוֹתָם. כְּמוֹ כִּי הֶרֹס תְּהָרְסֵם:

יד וְהִזְכִּיר אֵל קַנָּא, כַּכָּתוּב בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים:

טו פֶּן תִּכְרוֹת. כְּמוֹ לֹא תִכְרוֹת לָהֶם וְלֵאלֹהֵיהֶם בְּרִית. וְהוֹסִיף לְפָרֵשׁ, פֶּן תִּכְרוֹת בְּרִית וְזָנוּ בְּנוֹתָיו:

יז וְטַעַם אֱלֹהֵי מַסֵּכָה. וּמִלַּת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם, כּוֹלֶלֶת בַּעֲבוּר עֵגֶל מַסֵּכָה:

יח וְהִזְכִּיר אֶת חַג הַמַּצּוֹת כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירָהּ בַּפָּרָשָׁה הָעֶלְיוֹנָה. וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר, כִּי בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם. וְהִנֵּה חַג הַמַּצּוֹת לְזֵכֶר, הִזְכִּיר דְּבַר פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁגַּם הוּא זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרַיִם. כְּמוֹ בַּפָּסוּק וּבְקַצְרְכֶם, שֶׁהִזְכִּיר עִם חַג הַקָּצִיר. וְכָכָה הִזְכִּיר זֶה בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ. וּבַעֲבוּר זֶה, כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לִי:

(יט) כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה:

יט כָּל פָּתַח דִּילִי וְכָל בְּעִירָךְ דִּכְרִין תַּקְדֵּשׁ בְּכוֹר תּוֹר וְאִימָּר:

רש"י◄ **כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי** • בָּאָדָם. **וְכָל־מִקְנְךָ תִּזָּכָר** וְגוֹ' • וְכָל מִקְנְךָ אֲשֶׁר תִּזָּכָר בְּפֶטֶר שׁוֹר וָשֶׂה, אֲשֶׁר יִפְטֹר זָכָר אֶת רַחְמָהּ. **פֶּטֶר** • לְשׁוֹן פְּתִיחָה, וְכֵן (משלי יז): "פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן". תְּי"ו שֶׁל תִּזָּכָר, לְשׁוֹן נְקֵבָה הִיא, מוּסָב עַל הַיּוֹלֶדֶת. **אבן עזרא.**

(כ) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם:

כ וּבוּכְרָא דַחֲמָרָא תִּפְרוֹק בְּאִימְרָא וְאִם לָא תִּפְרוֹק וְתַנְקְפֵהּ כָּל בּוּכְרָא דִּבְנָיךְ תִּפְרוֹק וְלָא יִתְחֲזוּן קֳדָמַי רֵיקָנִין:

רש"י◄ **וּפֶטֶר חֲמוֹר** • וְלֹא שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה. **תִּפְדֶּה בְשֶׂה** • נוֹתֵן שֶׂה לַכֹּהֵן וְהוּא חֻלִּין בְּיַד כֹּהֵן, וּפֶטֶר חֲמוֹר מֻתָּר בַּעֲבוֹדָה לַבְּעָלִים. **וַעֲרַפְתּוֹ** • עוֹרְפוֹ בְּקוּפִּיץ. הוּא הִפְסִיד מְמוֹן כֹּהֵן, לְפִיכָךְ יֻפְסַד מָמוֹנוֹ. **כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה** • חֲמִשָּׁה סְלָעִים פִּדְיוֹנוֹ קָצוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה". **וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא וְאֵינוֹ מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין בְּמִצְוַת בְּכוֹר רְאִיַּת פָּנִים, אֶלָּא אַזְהָרָה אַחֶרֶת הִיא, וּכְשֶׁתַּעֲלוּ לְרֶגֶל לִרְאוֹת, לֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם, מִצְוָה עֲלֵיכֶם לְהָבִיא עֹלַת רְאִיַּת פָּנִים. וּלְפִי מִדְרַשׁ בָּרַיְתָא, מִקְרָא יָתֵר הוּא וּמֵפְנֶה לִגְזֵרָה שָׁוָה, לְלַמֵּד עַל הַעֲנָקָתוֹ שֶׁל עֶבֶד עִבְרִי, שֶׁהוּא חֲמִשָּׁה סְלָעִים מִכָּל מִין וָמִין כְּפִדְיוֹן בְּכוֹר. בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף יז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 376)

וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה (לד, כ) **חֲמוֹר** – אֶת הַחֲמָרִיּוּת, **תִּפְדֶּה בְשֶׂה** - בְּ"צֹאן שֶׁל מִצְוָה" (כִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת בֹּא (יב, ו) לְגַבֵּי הַצּוּוּי "וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ **שֶׂה** לְבֵית אָבוֹת": "מִשְּׁכוּ יְדֵיכֶם מֵעֲבוֹדָה זָרָה וּקְחוּ לָכֶם צֹאן שֶׁל מִצְוָה").

(כא) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת:

כא שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תְּנוּחַ בִּזְרוֹעָא וּבַחֲצָדָא תְּנוּחַ:

רש"י◄ **בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת** • לָמָּה נִזְכַּר חָרִישׁ וְקָצִיר? יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים עַל חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הַנִּכְנָס לִשְׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמּוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ (ראש־השנה ט), וְכָךְ מַשְׁמָעוֹ: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת", וַעֲבוֹדַת ו' הַיָּמִים שֶׁהִתְרֵתִי לְךָ, יֵשׁ שָׁנָה שֶׁהֶחָרִישׁ וְהַקָּצִיר אָסוּר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא כה): "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְגוֹ'". וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשַׁבָּת, וְחָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁהֲזַכַּר בּוֹ, לוֹמַר לְךָ, מֶה חָרִישׁ, רְשׁוּת, אַף קָצִיר, רְשׁוּת, יָצָא קָצִיר הָעֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. **אבן עזרא.**

(כב) וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה:

כב וְחַגָּא דְּשָׁבוּעַיָּא תַּעְבֵּד לָךְ בִּכּוּרֵי חֲצַד חִטִּין וְחַגָּא דִּכְנָשָׁא בְּמִפְקָא דְּשַׁתָּא:

רש"י◄ **בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים** • שֶׁאַתָּה מֵבִיא בּוֹ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִן הַחִטִּים (ראש השנה כא). **בִּכּוּרֵי** • שֶׁהִיא מִנְחָה רִאשׁוֹנָה הַבָּאָה מִן הֶחָדָשׁ שֶׁל חִטִּים לַמִּקְדָּשׁ, כִּי מִנְחַת הָעֹמֶר הַבָּאָה בְּפֶסַח, מִן הַשְּׂעוֹרִים הִיא. **וְחַג הָאָסִיף** • בִּזְמַן שֶׁאַתָּה אוֹסֵף תְּבוּאָתְךָ מִן הַשָּׂדֶה לַבַּיִת. אֲסִיפָה זוֹ לְשׁוֹן הַכְנָסָה לַבַּיִת, כְּמוֹ (דברים כב): "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ". **תְּקוּפַת הַשָּׁנָה** • שֶׁהִיא בַּחֲזָרַת הַשָּׁנָה, בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַבָּאָה. **תְּקוּפַת** • לְשׁוֹן מְסִבָּה וְהַקָּפָה. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

יט וּמִלַּת מִקְנְךָ. בָּא בַּמָּקוֹם הַזֶּה עַל לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְשֵׁמוֹת רַבִּים כָּכָה. עַל לְשׁוֹן זָכָר, גַּם לְשׁוֹן נְקֵבָה:

כא שֵׁשֶׁת יָמִים. כָּכָה כָּתוּב בָּרִאשׁוֹנָה: וְטַעַם בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר. שֶׁהֵם עִיקַּר חַיֵּי הָאָדָם. אָמַר עָנָן, יִמְחֶה שְׁמוֹ כֶּעָנָן, כִּי זֶה עַל מִשְׁכַּב הָאִשָּׁה. וַהֲלֹא תְּכַסֶּהוּ בּוּשָׁה. כִּי אִם אָמַרְנוּ כִּי בְּיַד הַגֶּבֶר הֶחָרִישׁ. הֲלֹא בְּמִלַּת קָצִיר יַחֲרִישׁ: וְלֹא הִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, כִּי הַיּוֹם הַיָּדוּעַ הַשָּׁלֵם, הִיא תְּנוּעַת הַגַּלְגַּל הָעֶלְיוֹן, מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה שָׁעוֹת. וְיוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הוּא שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה יָמִים, וְקָרוֹב מֵרְבִיעִית יוֹם. כִּי הוּא תְּקוּפַת הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַעֲרָב עַד שׁוּבָהּ אֶל מְקוֹמָהּ. וְחַכְמֵי הַמַּזָּלוֹת יָבִינוּ זֶה:

כב וְחַג. כָּתוּב בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת. וְשָׁם, בְּצֵאת הַשָּׁנָה. כִּי סוֹף הַשָּׁנָה הוּא תְּחִלַּת הַשָּׁנָה הָאַחֶרֶת. וְזֶה לְאוֹת, כִּי הַשֶּׁמֶשׁ תִּכָּנֵס בְּמַזַּל הַמֹּאזְנַיִם סָמוּךְ לְיוֹם הָעָשׂוֹר. וְלֹא יִתְאַחֵר עַד צֵאת סַכּוֹת, שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס הַשָּׁנָה הָאַחֶרֶת. עַל כֵּן כָּתוּב, תְּקוּפַת הַשָּׁנָה. וְאַל תִּסְמֹךְ עַל תְּקוּפַת שְׁמוּאֵל, רַק עַל תְּקוּפַת רַב אדא. אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא צְרִיכָה לִשְׁנֵי תְּקוּנִים. הָאֶחָד, בַּעֲבוּר שֶׁמַּהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ פַּעַם בַּאֲרֻכָּה וּפַעַם בִּקְצָרָה.

(כג) שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃

כג תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא יִתְחֲזוּן כָּל דְּכוּרָיִךְ קֳדָם רִבּוֹן עָלְמָא יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ כָּל־זְכוּרְךָ • כָּל הַזְּכָרִים שֶׁבְּךָ. הַרְבֵּה מִצְוֹות בַּתּוֹרָה נֶאֱמְרוּ וְנִכְפְּלוּ, וְיֵשׁ מֵהֶם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְאַרְבַּע, לְחַיֵּב וְלַעֲנֹשׁ עַל מִנְיָן לָאוִין שֶׁבָּהֶם, וְעַל מִנְיַן עֲשֵׂה שֶׁבָּהֶם. **אבן עזרא.**

(כד) כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃

כד אֲרֵי אֲתָרֵךְ עַמְמִין מִן קֳדָמָךְ וְאַפְּתֵי יָת תְּחוּמָךְ וְלָא יַחְמֵד אֱנַשׁ יָת אַרְעָךְ בְּמִסְקָךְ לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ תְּלַת זִמְנִין בְּשַׁתָּא׃

רש״י◄ אוֹרִישׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ אֲתָרֵיךָ, וְכֵן (דברים ב): ״הָחֵל רָשׁ״, וְכֵן (במדבר לב): ״יַיְרֵשׁ אֶת הָאֱמֹרִי״, לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין. וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבֻלֶךָ • וְאַתָּה רָחוֹק מִבֵּית הַבְּחִירָה וְאֵינְךָ יָכוֹל לֵרָאוֹת לְפָנַי תָּמִיד. לָכֵן אֲנִי קוֹבֵעַ לְךָ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים הַלָּלוּ. **אבן עזרא.**

(כה) לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח׃

כה לָא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ דַּם פִּסְחִי וְלָא יְבִתּוּן לְצַפְּרָא בַּר מִמַּדְבְּחָא תַּרְבֵּי נִכְסַת חַגָּא דְּפִסְחָא׃

רש״י◄ לֹא־תִשְׁחַט וְגוֹ׳ • לֹא־תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח וַעֲדַיִן חָמֵץ קַיָּם, אַזְהָרָה לַשּׁוֹחֵט, אוֹ לַזּוֹרֵק אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה (פסחים סג). וְלֹא־יָלִין • כְּתַרְגּוּמוֹ. אֵין לִינָה מוֹעֶלֶת בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵין לִינָה אֶלָּא בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר. זֶבַח חַג הַפָּסַח • אֲמוּרָיו, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים.

(כו) רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ׃

כו רֵישׁ בִּכּוּרֵי אַרְעָךְ תַּיְתֵי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ אֱלָהָךְ לָא תֵיכְלוּן בְּשַׂר בַּחֲלָב׃

רש״י◄ רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ • מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִים בְּשֶׁבַח אַרְצְךָ (דברים ח): ״אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְגֶפֶן וְגוֹ׳״. וּדְבָשׁ, הוּא דְּבַשׁ תְּמָרִים. לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי • אַזְהָרָה לְבָשָׂר בֶּחָלָב, וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים כָּתוּב בַּתּוֹרָה: אֶחָד לַאֲכִילָה, וְאֶחָד לַהֲנָאָה וְאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל (חולין קטו). גְּדִי • כָּל וָלָד רַךְ בְּמַשְׁמָע, וְאַף עֵגֶל וְכֶבֶשׂ, מִמַּה שֶׁהֵצַרְתָּ לְפָרֵשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת ״גְּדִי עִזִּים״ לָמַדְתָּ, שֶׁגְּדִי סְתָם כָּל יוֹנְקִים בְּמַשְׁמָע. בַּחֲלֵב אִמּוֹ • פְּרָט לְעוֹף, שֶׁאֵין לוֹ חָלָב, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. **אבן עזרא.**

◆ שבת קודש כ׳ אדר ◆

(כז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל׃

כז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב לָךְ יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי עַל מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין גְּזַרִית עִמָּךְ קְיָם וְעִם יִשְׂרָאֵל׃

רש״י◄ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • וְלֹא אַתָּה רַשַּׁאי לִכְתֹּב תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. **אבן עזרא.**

אבן עזרא על התורה

וְזֶה הַשִּׁנּוּי אֵינוֹ בְּמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי שָׁוֶה הוּא לְעוֹלָם. רַק הוּא כְּנֶגֶד מַרְאֶה הַנִּקְבָּדָה בְּגַלְגַּל הַמַּזָּלוֹת. וְהַתִּקּוּן הַשֵּׁנִי, בַּעֲבוּר תְּנוּעַת גַּלְגַּל קָטָן בְּרֹאשׁ טָלֶה:

כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. הִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בַּעֲבוּר דְּבַר הָעֵגֶל:

כד כִּי אוֹרִישׁ. פֵּרֵשׁ בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת לְמָה שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בָּרִאשׁוֹנָה, כִּי לֹא הוּצְרַךְ. כִּי אַחַר שֶׁהֵשֵׂם צִוָּה שֶׁיַּעֲלוּ כָּל זִכְרֵי יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת פָּנָיו, הִנֵּה אֵין סָפֵק כִּי הַשֵּׁם יִשְׁמוֹר אַרְצָם מִפְּנֵי הָאוֹיֵב, אַחַר שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ. וְזֶה הַטַּעַם בֵּאֵר אוֹתוֹ הֵיטֵב: וְטַעַם וְלֹא יַחְמוֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ. כָּל כָּךְ אֶשְׁלַח אֵימָה בְּלֵב הַשְּׁכֵנִים, אֲפִילוּ שֶׁלֹּא יַחְמְדוּ הָאָרֶץ, אַף שֶׁיַּעֲלֶה בְּלִבָּם לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה:

כו רֵאשִׁית. כְּמוֹ בַּפָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה. וְאֵלֶּה הֵם הַתְּנָאִים. וּמִתְּחִלַּת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים עַד שֵׁשׁ שָׁנִים, מִשְׁפָּטִים הֵם. וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְהַשּׁוֹפֵט שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ, הֵם חַיָּבִים לְלַמְּדָם וּלְדַעְתָּם. וְחִיּוּב הַצִּבּוּר, הֵם הַנִּזְכָּרִים אַחַר כֵּן, כְּמוֹ אֵלֶּה:

כז וַיֹּאמֶר. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר הָיוּ כְּתוּבִים, כְּתָבָם פַּעַם אַחֶרֶת עִם עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים. עַל כֵּן נִכְתְּבָה הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת פַּעֲמַיִם:

(כח) וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכָל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים׃

כח וַהֲוָה תַמָּן קֳדָם יְיָ אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן לַחְמָא לָא אֲכַל וּמַיָּא לָא שְׁתִי וּכְתַב עַל לוּחַיָּא יָת פִּתְגָּמֵי קְיָמָא עַשְׂרָא פִּתְגָּמִין׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ׳ 178)

וַיְהִי שָׁם . . אַרְבָּעִים יוֹם . . לֶחֶם לֹא אָכָל (לד, כח) כָּתַב הַמַּהַרְשָׁ"א (יומא עה, ב) שֶׁהַכַּוָּנָה לְאַרְבָּעִים יוֹם הָאֶמְצָעִים, שֶׁהָיוּ בְּכַעַס, "וְהִתְעַנָּה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל עַל חֵטְא הָעֵגֶל". וְצָרִיךְ עִיּוּן גָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי פְּסוּקֵנוּ מְדַבֵּר בְּאַרְבָּעִים יוֹם הָאַחֲרוֹנִים, שֶׁהָיוּ בְּרָצוֹן. **אבן עזרא.**

(כט) וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ׃

כט וַהֲוָה כַּד נְחַת מֹשֶׁה מִטּוּרָא דְסִינַי וּתְרֵין לוּחֵי סַהֲדוּתָא בִּידָא דְמֹשֶׁה בְּמֵחֲתֵהּ מִן טוּרָא וּמֹשֶׁה לָא יְדַע אֲרֵי סְגֵי זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי בְּמַלָּלוּתֵהּ עִמֵּהּ׃

רש"י ◄ **וַיְהִי בְּרֶדֶת מֹשֶׁה** • כְּשֶׁהֵבִיא לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת, בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. **כִּי קָרַן** • לְשׁוֹן קַרְנַיִם, שֶׁהָאוֹר מַבְהִיק וּבוֹלֵט כְּמִין קֶרֶן. וּמֵהֵיכָן זָכָה מֹשֶׁה לְקַרְנֵי הַהוֹד? רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: מִן הַמְּעָרָה, שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָדוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל לג): "וְשַׂכֹּתִי כַפִּי". **אבן עזרא.**

(ל) וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו׃

ל וַחֲזָא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה וְהָא סְגֵי זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי וּדְחִילוּ מִלְּאִתְקָרָבָא לְוָתֵהּ׃

רש"י ◄ **וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו** • בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלָה כֹּחָהּ שֶׁל עֲבֵרָה, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בַּעֲבֵרָה, מַהוּ אוֹמֵר (לעיל כד): "וּמַרְאֵה כְּבוֹד ה׳ כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְלֹא יָרְאוּ וְלֹא מִזְדַּעְזְעוּ, וּמִשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל, אַף מִקַּרְנֵי הוֹדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיוּ מַרְתִּיעִים וּמִזְדַּעְזְעִים. **אבן עזרא.**

(לא) וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם׃

לא וּקְרָא לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ לְוָתֵהּ אַהֲרֹן וְכָל רַבְרְבַיָּא בִּכְנִשְׁתָּא וּמַלֵּל מֹשֶׁה עִמְּהוֹן׃

רש"י ◄ **הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה** • כְּמוֹ נְשִׂיאֵי הָעֵדָה. **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם** • שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, וּלְשׁוֹן הֹוֶה הוּא כָּל הָעִנְיָן הַזֶּה. **אבן עזרא.**

(לב) וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי׃

לב וּבְתַר כֵּן אִתְקְרִיבוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפַקֵּדְנוּן יָת כָּל דִּי מַלֵּל יְיָ עִמֵּהּ בְּטוּרָא דְסִינָי׃

רש"י ◄ **וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ** • אַחַר שֶׁלִּמֵּד לַזְּקֵנִים, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד הַפָּרָשָׁה אוֹ הַהֲלָכָה לְיִשְׂרָאֵל: 'תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד סֵדֶר

אבן עזרא על התורה

כח וַיְהִי שָׁם. רַבִּים חָשְׁבוּ שֶׁשְּׁמוֹנִים יוֹם עָמַד מֹשֶׁה בָּהָר, עַד שֶׁנָּתַן לוֹ הַשֵּׁם אֶת הַלּוּחוֹת. וְלֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה. רַק דִּבְרֵי הַקַּדְמוֹנִים זַ״ל אֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁכְּבָר זָכַרְתִּי. כִּי הִנֵּה אַרְבָּעִים יוֹם עָמַד מֹשֶׁה בָּהָר עַד שֶׁנָּתַן לוֹ הַשֵּׁם הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וְכֵן כָּתוּב, וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה. וְהוּא אָמַר, וָאֶתְנַפַּל לִפְנֵי ה׳ אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה. אָז אָמַר מֹשֶׁה, פָּרְשַׁת רְאֵה אַתָּה אוֹמֵר אֵלַי. וְאַחַר כֵּן יָרַד, וּפִסֵּל הַלּוּחוֹת וְהֶעֱלָם עִמּוֹ אֶל הַר סִינַי. וְהִנֵּה כָּתוּב וַיַּעֲבוֹר ה׳ עַל פָּנָיו. וְאַחַר כֵּן וַיְהִי שָׁם עִם ה׳ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, לֶחֶם לֹא אָכָל. כְּמִשְׁפָּטוֹ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, גַּם בַּשֵּׁנִיָּה: וַיִּכְתֹּב עַל הַלּוּחוֹת. הַשֵּׁם כְּתָבָם. כִּי כֵּן כָּתוּב, וְכָתַבְתִּי עַל הַלּוּחוֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלּוּחוֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:

כט וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ. הַטַּעַם, בְּדַבֵּר אִתּוֹ הַשֵּׁם. וְזֶה בַּעֲבוּר שֶׁנִּרְאָה הַכָּבוֹד עַל פָּנָיו, עַל כֵּן הִזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ: וּמִלַּת קָרַן. מִגִּזְרַת קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ. כִּי כֵּן כָּתוּב בִּתְחִלַּת הַפָּסוּק, וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה. וְהִנֵּה אָמַר אַחֲרָיו, קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ, יִהְיֶה הַטַּעַם כָּפוּל כַּמִּשְׁפָּט. יִשְׁתַּחֲקוּ עַצְמוֹת חוּי הַפּוֹשֵׁעַ, שֶׁאָמַר כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא אָכַל לֶחֶם, שִׁבוּ פְּנֵי מֹשֶׁה יְבֻשׁוֹת, כְּמוֹ הַקֶּרֶן. וְטַעַם וַיִּירְאוּ. מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ פָּנָיו מְכֹעָרוֹת. וְאֵיךְ לֹא פָּקַח זֶה הַמְקוּלָל אֶת עֵינָיו, כִּי לֹא יִירָא הָאָדָם לָגֶשֶׁת אֶל הָאָדָם רַק בַּעֲבוּר דְּבַר פֶּלֶא שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בּוֹ שֶׁלֹּא רָאָה כָּמוֹהוּ. וְאֵין אָדָם שֶׁלֹּא רָאָה פְּנֵי הַמֵּת, וְלֹא יִירָא מִגֶּשֶׁת אֵלָיו. וְעוֹד, אִילּוּ הָיָה כָּכָה, לָמָּה לֹא הָיָה תָּמִיד הַמַּסְוֶה עַל פָּנָיו. וְלָמָּה הָיָה מֵסִיר אוֹתוֹ תָּמִיד בְּדַבְּרוֹ עִם יִשְׂרָאֵל. וַהֲלֹא רָאָה כִּי בִּהְיוֹתוֹ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, לֹא כָּהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה. וְאַף כִּי כַּאֲשֶׁר הָיָה בֶּן שְׁמוֹנִים:

ל וַיִּרְא אַהֲרֹן. שֶׁהוּא הָרִאשׁ: וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הֵם הַנְּשִׂיאִים, שֶׁהָיָה מִשְׁפַּט מֹשֶׁה לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם. וְכֵן כָּתוּב, וַיִּקְרָא אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה: לֹא וַיָּשׁוּבוּ אֵלָיו. זֶה לְאוֹת כִּי שָׁבוּ מֵרֹב הַפַּחַד

הַמִּשְׁנָה? מֹשֶׁה הָיָה לוֹמֵד מִפִּי הַגְּבוּרָה, נִכְנַס אַהֲרֹן, שָׁנָה לוֹ מֹשֶׁה פִּרְקוֹ, נִסְתַּלֵּק אַהֲרֹן וְיָשַׁב לוֹ לִשְׂמֹאל מֹשֶׁה. נִכְנְסוּ בָנָיו, שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם, נִסְתַּלְּקוּ הֵם, יָשַׁב אֶלְעָזָר לִימִין מֹשֶׁה וְאִיתָמָר לִשְׂמֹאל אַהֲרֹן. נִכְנְסוּ זְקֵנִים, שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם, נִסְתַּלְּקוּ זְקֵנִים, יָשְׁבוּ לִצְדָדִין. נִכְנְסוּ כָּל הָעָם, שָׁנָה לָהֶם מֹשֶׁה פִּרְקָם. נִמְצָא, בְּיַד כָּל הָעָם א׳, בְּיַד הַזְּקֵנִים ב׳, בְּיַד בְּנֵי אַהֲרֹן שְׁלֹשָׁה, בְּיַד אַהֲרֹן אַרְבָּעָה וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּעֵרוּבִין (נד)**. אבן עזרא.**

(לג) וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה׃

לג וְשֵׁיצֵי מֹשֶׁה מִלְּמַלָּלָא עִמְּהוֹן וִיהַב עַל אַפּוֹהִי בֵּית אַפֵּי׃

רש״י◄ **וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה •** כְּתַרְגּוּמוֹ: בֵּית אַפֵּי, לָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא בַּגְּמָרָא (כתובות סב): ׳סָוִי לִבָּא׳, וְעוֹד בִּכְתֻבּוֹת: ׳הֲוָה קָא מַסְוֶה לְאַפֵּהּ׳, לְשׁוֹן הַבַּטָּה, הָיָה מִסְתַּכֵּל בָּהּ. אַף כָּאן, מַסְוֶה, בֶּגֶד הַנִּתָּן כְּנֶגֶד הַפַּרְצוּף וּבֵית הָעֵינַיִם, וְלִכְבוֹד קַרְנֵי הַהוֹד, שֶׁלֹּא יָזוּנוּ הַכֹּל מֵהֶם, הָיָה נוֹתֵן הַמַּסְוֶה כְּנֶגְדָּן וְנוֹטְלוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל וּבְשָׁעָה שֶׁהַמָּקוֹם נִדְבָּר עִמּוֹ עַד צֵאתוֹ וּבְצֵאתוֹ יָצָא בְּלֹא מַסְוֶה**. אבן עזרא.**

(לד) וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה׃

לד וְכַד עָלֵל מֹשֶׁה לְקֳדָם יְיָ לְמַלָּלָא עִמֵּהּ אַעְדִּי יָת בֵּית אַפּוֹהִי עַד מִפְּקֵהּ וְנָפֵק וּמְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת דִּי מִתְפַּקֵּד׃

רש״י◄ **וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** וְרָאוּ קַרְנֵי הַהוֹד בְּפָנָיו, וּכְשֶׁהוּא מִסְתַּלֵּק מֵהֶם**.**

(לה) וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ׃

לה וַחֲזָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת אַפֵּי מֹשֶׁה אֲרֵי סְגִי זִיו יְקָרָא דְּאַפֵּי מֹשֶׁה וַאֲתֵב מֹשֶׁה יָת בֵּית אַפֵּי עַל אַפּוֹהִי עַד דְּעָלֵל לְמַלָּלָא עִמֵּהּ׃

רש״י◄ **וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ •** וּכְשֶׁבָּא לְדַבֵּר אִתּוֹ, נוֹטְלוֹ מֵעַל פָּנָיו: **אבן עזרא.**

קל״ט פסוקים, חננא״ל סימן. חסלת פרשת כי תשא

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע״פ שי למורא

כא) אַתֶּם פּוֹסְחִים, כַּחֵגֵר הַזֶּה אֲשֶׁר פַּעַם יִנָּטֶה לְצַד יָמִין וּפַעַם עַל צַד שְׂמֹאל. **עַל שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים,** עַל שְׁתֵּי הַמַּחֲשָׁבוֹת. פַּעַם אַחֲרֵי ה׳ וּפַעַם אַחֲרֵי הַבַּעַל. **וְלֹא** עָנוּ **הָעָם אֹתוֹ דָּבָר,** שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים לְהַבְחִין. **כב) נוֹתַרְתִּי נָבִיא** לַה׳ לְבַדִּי, כִּי מֵאָה הַנְּבִיאִים שֶׁהֶחְבִּיא עוֹבַדְיָהוּ לֹא הָיוּ יְדוּעִים לָהֶם.

הפטרה לפרשת כי תשא לשמו״ת

במלכים־א יח

יח כ וַיִּשְׁלַח אַחְאָב בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת־הַנְּבִיאִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל׃ כא וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וַיֹּאמֶר עַד־מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל־שְׁתֵּי הַסְּעִפִּים אִם־יְהוָה הָאֱלֹהִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם־הַבַּעַל לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא־עָנוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר׃ כב וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֶל־הָעָם אֲנִי נוֹתַרְתִּי נָבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים אִישׁ׃ כג וְיִתְּנוּ־לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וְיִבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וִינַתְּחֻהוּ וְיָשִׂימוּ עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא יָשִׂימוּ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה | אֶת־הַפָּר הָאֶחָד

אבן עזרא על התורה

אֲחוֹרַנִּית, אַחֲרֵי צֵאתָם לִקְרָאתוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ בְּתַחְתִּית הָהָר:

לב וַיְצַוֵּם. אֵלֶּה הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים:

לג מַסְוֶה. כִּדְמוּת כְּסוּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי כָּמוֹהוּ, וּבְדֶם עֲנָבִים סוּתֹה. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר הֱיוֹת יְ״ו מַסְוֶה נִרְאֵית, וְלֹא כֵן יָ״ו סוּתֹה. כִּי הַנָּה עוֹלָתָה וְעוֹלָתָה. עוּל יָמִים. גַּם עֲוִילִים וְגוֹ׳. אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה. גַּם וַיִּבְחַר אוֹתָם בַּתָּוֶךְ. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָאוֹר הָיָה מִתְחַדֵּשׁ בִּפְנֵי מֹשֶׁה בְּכָל עֵת שֶׁהָיָה בָּא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, וַיְדַבֵּר עִם הַשֵּׁם. וְהָיָה יוֹצֵא וְהָאוֹר עוֹמֵד, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה מְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבְרֵי הַשֵּׁם. וּבְכַלּוֹתוֹ, יָשִׂים הַמַּסְוֶה שֶׁיָּדַע שֶׁיָּסוּר הָאוֹר, וְיָשׁוּבוּ פָּנָיו כַּאֲשֶׁר הָיוּ. וְזֶה יִהְיֶה גֵּרְעוֹן לְמֹשֶׁה, אִם יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל פָּנָיו בְּלִי אוֹר. עַל כֵּן הָיָה מֵשִׂים הַמַּסְוֶה. וּבְבֹאוֹ לְדַבֵּר אֶל הַשֵּׁם, יָסִיר הַמַּסְוֶה לְקַבֵּל הָאוֹר. וְהַגָּאוֹן אָמַר, כִּי הָאוֹר לֹא סָר מִפָּנָיו עַד יוֹם מוֹתוֹ, עַל כֵּן לֹא כֻּהֲתָה עֵינוֹ. וְזֶהוּ הַנָּכוֹן. רַק אָמַר, כִּי טַעַם הַמַּסְוֶה, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ יִשְׂרָאֵל בְּרִיבָם זֶה עִם זֶה. וּלְפִי דַּעְתִּי, כִּי שָׁם הַמַּסְוֶה בַּעֲבוּר כְּבוֹד הָאוֹר שֶׁחִדֵּשׁ הַשֵּׁם בִּפְנָיו, שֶׁלֹּא יִרְאוּהוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל רֶגַע, רַק כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם דִּבְרֵי הַשֵּׁם. וְיָסִיר אֶת הַמַּסְוֶה בְּבוֹאוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁיְּדַבֵּר עִם הַשֵּׁם פָּנִים בְּפָנִים. וְזֶה טַעַם וּכְבֹא מֹשֶׁה:

לה וְרָאוּ. וְהִנֵּה טַעַם וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמַּסְוֶה, וְכֵן עָשָׂה תָּמִיד. וְכָכָה הָיָה מִשְׁפָּטוֹ עִם יִשְׂרָאֵל, עַד יוֹם שֶׁאֲסָפוֹ כְּבוֹד הַשֵּׁם אֵלָיו. וְלֹא נוֹדַע קְבוּרָתוֹ, בְּהֶחְמְלַת ה׳ עָלָיו. בָּרוּךְ אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ, וְשָׁם רוּחַ קֹדֶשׁ בְּקִרְבּוֹ:

וְנָתַתִּי עַל־הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אָשִׂים: כד וּקְרָאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וַאֲנִי אֶקְרָא בְשֵׁם־יְהוָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־יַעֲנֶה בָאֵשׁ הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר: כה וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לִנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רִאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הָרַבִּים וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תָשִׂימוּ: כו וַיִּקְחוּ אֶת־הַפָּר אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה: כז וַיְהִי בַּצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיָקִץ: כח וַיִּקְרְאוּ בְקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם: כט וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב: ל וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֶהָרוּס: לא וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ: לב וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זָרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ: לג וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּחַ אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים: לד וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים

כה) כִּי אַתֶּם הָרַבִּים, וְהוּא מִדֶּרֶךְ הַמּוּסָר שֶׁהָרַבִּים יִבְחֲרוּ וְיַעֲשׂוּ רִאשׁוֹנָה. כו) אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם, שֶׁהָיָה הַפָּר גִּשְׁמָט מֵהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרַב לַעֲבוֹדָה זָרָה, וּבֵרַח לוֹ תַּחַת בְּנָפָיו שֶׁל אֵלִיָּהוּ, אָמַר לוֹ, לֵךְ, בִּשְׁגִיבְכֶם יִתְקַדֵּשׁ הַקב"ה. וַיְפַסְּחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה, דִּלְגוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה אַחְאָב אוֹ מִי שֶׁעֲשָׂאוֹ. וְזֶה הָיָה מִדַּרְכֵי עֲבוֹדָתָם. כז) כִּי אֱלֹהִים הוּא, הֲרֵי אַתֶּם אוֹמְרִים שֶׁהוּא אֱלֹהִים. כִּי שִׂיחַ, שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ דָּבָר עִם יוֹעֲצָיו עַכְשָׁיו. וְכִי שִׂיג, שֶׁמָּא מַשִּׂיג וְרוֹדֵף הוּא עַכְשָׁיו בַּמִּלְחָמָה. וְכִי דֶרֶךְ לוֹ, שֶׁמָּא הוּא בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה. כח) וַיִּתְגֹּדְדוּ, שְׂרָטוּ בְּשָׂרָם. כְּמִשְׁפָּטָם, כְּפִי שֶׁהָיָה מִנְהָגָם. כט) וַיִּתְנַבְּאוּ, עָשׂוּ אֶת עַצְמָם כְּאִלּוּ מְדַבְּרִים בִּנְבוּאָה שֶׁתֵּרֵד הָאֵשׁ. וְאֵין קָשֶׁב, שֶׁאֵין מִי שֶׁיַּקְשִׁיב לָהֶם, כִּי אֵינוֹ אֱלוֹהַּ. ל) גְּשׁוּ אֵלַי, וְתִרְאוּ שֶׁאֵינִי מַעֲרִים שׁוּם הַעֲרָמָה בַּדָּבָר. וַיְרַפֵּא אֶת מִזְבַּח ה' הֶהָרוּס, בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִזְכִּיר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה מִזְבַּח ה' עוֹלֶה עַל לִבָּם וְשָׁגוּר בְּפִיהֶם. שֶׁהָיָה הָרוּס וּבָטֵל שְׁמוֹ וְהִזְכָּרְתוֹ מִפִּי כָּל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁהָיָה שָׁם מִזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ, וּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל הָרְסוּ אֶת כָּל הַמִּזְבְּחוֹת וְהַבָּמוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבָנָה אֵלִיָּהוּ וְתִקֵּן אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהָיָה הָרוּס. לב) כְּבֵית סָאתַיִם זָרַע, כְּשִׁעוּר מְקוֹם זְרִיעַת סָאתַיִם זֶרַע, כְּדֵי שֶׁיֵּלְכוּ בָהּ הַמַּיִם, לְהַגְדִּיל הַגַּם, כַּמְבֹאָר לְהַלָּן. (וְהוּא שֶׁטַח שֶׁל מֵאָה אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה). לד) וְיִצְקוּ, וְיִשְׁפְּכוּ. שֵׁנוּ, שִׁפְכוּ פַּעַם שְׁנִיָּה. שַׁלֵּשׁוּ, שִׁפְכוּ פַּעַם שְׁלִישִׁית. לז) עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי, עֲנֵנִי בְּהוֹרֶדֶת הָאֵשׁ, עֲנֵנִי אַחַר כָּךְ בִּנְתִינַת הַמָּטָר. ורז"ל אָמְרוּ, עֲנֵנִי בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם (בְּהוֹרֶדֶת הָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וּבִנְתִינַת הַמָּטָר), עֲנֵנִי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מַעֲשֶׂה כְּשָׁפִים הֵם. הֲסִבּוֹתָ אֶת לִבָּם אֲחוֹרַנִּית, תְּסַבֵּב אֶת לִבָּם אֲשֶׁר הָיָה אֲחוֹרַנִּית לִפְנוֹת מִמְּךָ עַד עַכְשָׁיו, שֶׁעַל יְדֵי הַגַּם הַזֶּה יָסֵבּוּ אֵלֶיךָ אֶת לִבָּם וְיִפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם, לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ.

וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ: לה וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם: לו וַיְהִי | בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: לז עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הֲסִבּוֹתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית: לח וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה: לט וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

הפטרה לפרשת כי תשא נדפסה בעמ' קפו

שיעורי תהלים לשבוע פרשת תשא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד אדר פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	**יום רביעי - י"ז אדר** מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו אדר פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח	**יום חמישי - י"ח אדר** מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז אדר מפרק עט עד סוף פסוק פב	**יום שישי - י"ט אדר** מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' אדר פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

יום ראשון י"ד אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מג, פרק לד והנה... עד עמ' 86, ה' לו:

פֶּרֶק לד. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שלעתים מסויימות, על האדם לזכך את נפשו ולהאיר אותה בשמחת הלב, על־ידי התבוננותו בענין יחוד ה' האמיתי, איך שהקב"ה יחיד ומיוחד, וכל הבריאה בטלה במציאות לגביו, כאילו אינה קיימת כלל.

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, **שֶׁ"הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה"**[1], – כאמור, רומז המושג "מרכבה", לדבר שבטל לגמרי למישהו, ואין לו שום רצון אחר, מאשר רצונו של מי שהוא בטל אליו, כמו "מרכבה" שנתונה לגמרי לרצון הנוהג בה. **שֶׁכָּל יְמֵיהֶם לְעוֹלָם לֹא הִפְסִיקוּ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת מִלְּקַשֵּׁר דַּעְתָּם וְנִשְׁמָתָם לְרִבּוֹן הָעוֹלָמִים בְּבִטּוּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – האבות עמדו תמיד בביטול במציאות להקב"ה, בהרגשתם התמידית את ייחודו האמיתי; **וְאַחֲרֵיהֶם** – היו אלה, **כָּל הַנְּבִיאִים, כָּל אֶחָד לְפִי מַדְרֵגַת נִשְׁמָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ,** – התבטלותו במציאות של כל נביא, היה בהתאם לרום מדריגת נשמתו ולגודל השגתו, **וּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו-הַשָּׁלוֹם הִיא הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה,** – על כל מדריגות הנביאים, **שֶׁאָמְרוּ**[2] **עָלָיו: שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,** – משה רבנו היה בטל במציאות להקב"ה בצורה כזו, שדיבורו היה דיבור של השכינה. וכהתבטלות גרונו של האדם לדיבורו, כך היה ביטול גרונו של משה לשכינה, **וּמֵעֵין זֶה** – במשהו מהתבטלות האבות והנביאים, **זָכוּ** – כל, **יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמַד הַר סִינַי,** – באותו מעמד, עמדו כולם בהתבטלות במציאות להקב"ה, בדמיון כלשהו להתבטלות במציאות של האבות והנביאים. **רַק שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִסְבֹּל,** – ביטול רב כזה, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[3] **שֶׁעַל כָּל דִּבּוּר** – של עשרת הדיברות, **פָּרְחָה נִשְׁמָתָן כּוּ',** – אלא שהקב"ה החזיר להם את הנשמות ב"טל" של תחיית המתים[4], **שֶׁהוּא** – "פרחה נשמתן", **עִנְיַן בִּטּוּל בְּמְצִיאוּת הַנִּזְכָּר לְעֵיל.** – המוסבר לעיל. **לָכֵן** – מפני שלא יכלו "לסבול" את גילוי האור האין־סופי, עד שהשפיע עליהם ה"ביטול במציאות", שהנשמה לא תוכל להישאר בגוף, **מִיָּד אָמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ מִשְׁכָּן וּכוּ'** – במשכן, – **קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים** - **לְהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתוֹ,** – שבקדשי הקדשים של המשכן, תשרה השכינה, **שֶׁהוּא** – השראת השכינה היא: **גִּלּוּי יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[5]. – שבמה התבטאה השראת השכינה במשכן ובמקדש – והרי מלא **כל הארץ** כבודו? – בהתגלות יחוד ה' בהם, כלומר: ענין זה שהקב"ה אין עוד מלבדו, האיר שם בהתגלות, ולא בצורה מוסתרת כפי שהדבר הוא בעולם. הרי, שהתגלות "יחוד ה' האמיתי" לבני ישראל, היתה על־ידי המשכן והמקדש. **וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - אֵין לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לִשְׁבָתוֹ, הוּא יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – מקום בו יבוא לידי התבטאות והתגלות, יחודו של השם יתברך. אחרי חורבן בית המקדש, אין מקום כזה בנמצא, **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה,** – בתורה בלבד מתגלה יחוד ה', **שֶׁהוּא** – ההלכה היא, **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ הַמְלֻבָּשִׁים בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ.** – ומאחר שבהלכות התורה מלובשים רצונו וחכמתו של הקב"ה – זהו **רצונו** של הקב"ה שכך וכך יהיה פסק הדין, **וחכמתו** של הקב"ה היא ה"שכל" של ההלכה – ורצונו וחכמתו של הקב"ה, הם דבר אחד אתו; הרי שבתורה ישנו הגילוי של יחוד ה'. **וְלָכֵן, אַחַר שֶׁיַּעֲמִיק הָאָדָם מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּעִנְיַן בִּטּוּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל כְּפִי יְכָלְתּוֹ, זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ:** – יתבונן בדברים הבאים: **כִּי מִהְיוֹת קָטָן שִׁכְלִי וְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתִי מֻהָכִיל,** – אינני מסוגל, בגלל קטנות שכלי ושורש נשמתי, **לִהְיוֹת מֻרְכָּבָה וּמִשְׁכָּן לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּאֱמֶת לָאֲמִתּוֹ, מֵאַחַר דְּלֵית מַחֲשָׁבָה דִּלֵּי תְּפִיסָא וּמַשָּׂגַת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּלָל וּכְלָל** – אין בכוח שכלי ומחשבתי כלל וכלל, "לתפוס" ולהשיג את הקב"ה, **שׁוּם הַשָּׂגָה בְּעוֹלָם, וְלֹא שֶׁמֵּץ מִנְּהוּ** – ולא משהו, **מֵהַשָּׂגַת הָאָבוֹת וְהַנְּבִיאִים,** – על־ידי השגתם באלקות, היה בכוח האבות

ליקוטי אמרים

פרק לד והנה מודעת זאת שהאבות הן הן המרכבה שכל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפי' שעה אחת מלקשר דעתם ונשמתם לרבון העולמים בביטול הנ"ל ליחודו ית' ואחריהם כל הנביאים כל אחד לפי מדרגת נשמתו והשגתו ומדרגת משרע"ה היא העולה על כולנה שאמרו עליו שכינה מדברת מתוך גרונו של משה ומעין זה זכו ישראל במעמד הר סיני רק שלא יכלו לסבול כמאמר רז"ל שעל כל דיבור פרחה נשמתן כו' שהוא ענין ביטול במציאות הנ"ל לכן מיד אמר להם לעשות לו משכן וכו קדשי הקדשים להשראת שכינתו שהוא גילוי יחודו ית' כמ"ש לקמן ומשחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו משכן ומכון לשבתו הוא יחודו ית' אלא ארבע אמות של הלכה שהוא רצונו ית' וחכמתו המלובשים בהלכות הערוכות לפנינו ולכן אחר שיעמיק האדם מחשבתו בענין ביטול הנ"ל כפי יכלתו זאת ישיב אל לבו כי מהיות קטן שכלי ושרש נשמתי מהכיל להיות מרכבה ומשכן ליחודו ית' באמת לאמיתו מאחר דלית מחשבה דילי תפיסא ומשגת בו ית' כלל וכלל שום השגה בעולם ולא שמץ מנהו מהשגת האבו' והנביאים

---

1. ראה לעיל פרק כג. **2.** ראה זהר פרשת פנחס דף רלב, א; רד"ל על שמות רבה סוף פרשה ג. **3.** שבת פח, ב. **4.** כפי שיוסבר להלן בפרק לו. **5.** פרק נג.

והנביאים להיות "מרכבה" ו"משכן" להתגלות יחוד ה'; ואילו אני, כשאין בי אפילו שמץ מהשגתם, אי אפשר לי להגיע, על־ידי השגתי, למציאות של "מרכבה" ו"משכן"; **אי לְזֹאת** – מכיון שכך, **אֶעֱשֶׂה לוֹ** – להקב"ה, **מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ,** – באותה צורה שהיא ביכלתי, **הוּא הָעֵסֶק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה** – שכאמור, תורה היא הרי "משכן ומכון לשבתו יתברך", **כְּפִי הַפְּנַאי שֶׁלִּי, בִּקְבִיעוּת עִתִּים** – ללימוד התורה, **בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, כְּדַת הַנִּתְּנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה,** – עד כמה שכל אחד לפי השגתו ומצבו, מחוייב על פי ההלכה ללמוד תורה, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[6]**: "אֶחָד שַׁחֲרִית כּוֹ"**. – ופרק אחד ערבית, אם אין באפשרותו ללמוד יותר משני פרקים – הרי זו מצות תלמוד תורה שלו שנמשכת אצלו תמיד, והוא נעשה על ידי כך משכן ומכון לשבתו יתברך. **וּבָזֶה יִשְׂמַח לִבּוֹ וְיָגֵיל, וְיִתֵּן הוֹדָאָה עַל חֶלְקוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, עַל שֶׁזָּכָה לִהְיוֹת אֶשְׁפַּזִּיכָן** – מארח, **לַגְּבוּרָה** – להקב"ה, על־ידי התורה ש"ניתנה" מפי **הַגְּבוּרָה", פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, כְּפִי הָעֵת וְהַפְּנַאי שֶׁלּוֹ,** – שיש לו ללמוד תורה, **כְּמִדַּת יָדוֹ** – כפי האפשרות שניתנה לו, **אֲשֶׁר הִרְחִיב ה' לוֹ:** – את הזמן ללמוד תורה.

ליקוטי אמרים

אי לזאת אעשה לו משכן ומכון לשבתו הוא העסק בת"ת כפי הפנאי שלי בקביעות עתים ביום ובלילה כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה וכמאמר רז"ל אפי' פרק אחד שחרית כו' ובזה ישמח לבו ויגיל ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב על שזכה להיות אושפזיכן לגבורה פעמים בכל יום כפי העת והפנאי שלו כמדת ידו אשר הרחיב ה' לו:

יום שני ט"ו אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 86, ואם ירחיב ה' לו... עד עמ' 86, מסטרא דא:

וְאִם – הוא חושב לעצמו ומחליט: **יַרְחִיב ה' לוֹ עוֹד** – ויהיה לו יותר פנאי ללמוד תורה, **אֲזַי "טְהוֹר יָדַיִם יוֹסִיף אֹמֶץ"**[7], – אז, הוא מחליט, יקדיש יותר ויותר מזמנו ללימוד תורה, **וּ"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה כּוֹ"**. – אותה מחשבה טובה, שהחליט במחשבתו, ש"לכשירחיב" ילמד תורה יותר ויותר (עד לכל היום כולו), נחשבת כאילו אכן **עשה** כך (כמאמר חכמינו ז"ל[8]: "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה")[9], **וְגַם שֶׁאָר הַיּוֹם כֻּלּוֹ שֶׁעוֹסֵק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, יִהְיֶה מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – על־ידי, **בִּנְתִינַת הַצְּדָקָה שֶׁיִּתֵּן מִיגִיעוֹ,** – מפרנסתו, **שֶׁהִיא** – נתינת הצדקה, **מְמֻדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בָּרוּךְ-הוּא** – בדין צריך יהודי להתדבק, ואותן הוא צריך לעשות, **"מַה הוּא רַחוּם וְכוּ'"**[10], – אף אתה רחום, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[11]**: "חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא".** – חסד היא ה"יד הימנית" של הקב"ה כביכול, כלומר: על–ידי ההתנהגות במדת החסד, נעשה האדם כלי ו"מכון" ל"דרועא ימינא", לחסדו של הקב"ה. **וְאַף שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא חֹמֶשׁ** – מפרנסתו, זהו השיעור המירבי לנתינת צדקה – ממילא מוקדש לצדקה רק החלק החמישי משעות עבודתו במשך היום, כיצד, איפוא, הוא יכול בשאר ארבעת חלקי היום, שהוא מקדיש לצרכיו, להיות "מכון לשבתו יתברך"? – התשובה היא: **חֲרֵי הַחֹמֶשׁ** – שהוא נותן לצדקה, **מַעֲלֶה עִמּוֹ כָּל** – שאר, **הָאַרְבַּע יָדוֹת לַה', לִהְיוֹת מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, כַּנּוֹדַע מַאֲמַר רַז"ל**[12] **שֶׁמִּצְוַת צְדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וּבְקָרְבָּנוֹת הָיָה כָּל הַחַי** – כל בעלי החיים, **עוֹלֶה לַה' עַל יְדֵי בְּהֵמָה אַחַת,** – שהביאו לקרבן, **וְכָל הַצּוֹמֵחַ** – היה עולה, **עַל יְדֵי "עֶשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן" כּוֹ'.** – שהיו מביאים לקרבן מנחה. כך גם במתן צדקה: על–ידי נתינת חלק אחד

ליקוטי אמרים

ואם ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידים יוסיף אומץ ומחשבה טובה כו' וגם שאר היום כולו שעוסק במשא ומתן יהיה מכון לשבתו ית' בנתינת הצדקה שיתן מיגיעו שהיא ממדותיו של הקב"ה מה הוא רחום וכו' וכמ"ש בתיקונים חסד דרועא ימינא ואף שאינו נותן אלא חומש הרי החומש מעלה עמו כל הארבע ידות לה' להיות מכון לשבתו ית' כנודע מאמר רז"ל שמצות צדקה שקולה כנגד כל הקרבנו' ובקרבנות היה כל החי עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשרון סלת אחד

---

6. מנחות צט, ב. **7.** איוב יז, ט. **8.** קידושין מ, א. **9.** בהתאם להסברו הנרחב של כ"ק אדמו"ר שליט"א באחת משיחותיו הקדושות, הכוונה במה שמוסיף שיחליט באם יהיה לו יותר זמן - ילמד יותר, והקב"ה מצרף מחשבה טובה זו למעשה - היא: כדי שיהיה במשך כל היום משכן ומכון לשבתו, לא רק בשעה שהוא לומד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית - הרי זה על-ידי החלטתו שכשיעזור לו השי"ת ויהיה לו יותר זמן פנוי, ילמד יותר, בזמן הפנוי הרב יותר - הוא יכול הרי לקוות ולהתברך שיהיה זה "כל היום", שתהיה מלאכתו נעשית על-ידי אחרים ויהיה לו זמן ללמוד כל היום. החלטה זו, שאז ילמד כל היום. כשהיא - אותה מחשבה - מצורפת ונחשבת כ"מעשה", הרי זה אמור למשך כל היום, שבמשך כל היום יהיה משכן ומכון לשבתו יתברך; ולכן הכניס רבנו הזקן נקודותיים (:) לפני המלים "ואם ירחיב", כדי להפריד ענין זה ולהראות שיש לכך יותר שייכות למה שהוא אומר להלן, שהוא מחפש עצות איך להיות כל היום משכן ומכון לשבתו. אלא שהוא מחפש להלן עצות על הזמן הנותר מהיום שאין הוא לומד בו - על-ידי ענין הצדקה - הרי זה מפני ש"מחשבה טובה" היא רק "כאלו עשאה". ברם. הדבר הרי לא נעשה בפועל - בא רבנו הזקן ואומר שביכלתו להיות משכן ומכון לשבתו במעשה בפועל על-ידי ענין הצדקה. **10.** שבת קלג, ב. **11.** תיקוני זהר, תיקון א. **12.** סוכה מט, ב; בבא בתרא ט, א.

מפרנסתו לצדקה – מעלה גם את שאר החלקים. **וּמִלְּבַד זֶה, הֲרֵי בְּשִׁעַת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה עוֹלֶה לַה' כָּל מַה שֶּׁאָכַל וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה מֵאַרְבַּע הַיְדוֹת לִבְרִיאוּת גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** – הרי שגם שאר זמנו, שהקדיש אותם להרוויח את ארבעת החלקים לצרכיו **הוא** – נעשים למשכן ולמכון לשבתו יתברך, על–ידי תורתו ותפילתו. באמור לעיל הוסבר שאחרי שאדם מגיע למרירות ול"לב נשבר", על–ידי חשבון מצבו הרוחני, שאינו כמו שצריך להיות – ישתדל האדם להגיע לאחר מכן לשמחה אמיתית; ופרטים שונים בשמחה זו: – השמחה על יציאת נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, והתעלותו ושובו למקור האלקי על–ידי תורה ומצוות: – השמחה על קרבת האלקים בשעת התעמקותו בענין "יחוד ה' האמיתי"; – וחדוותו הגדולה מן השמחה השוררת למעלה, על–ידי שהוא שבר והכניע את ה"סטרא אחרא"; להלן יוסבר, שכל הפרטים האלה בשמחה, אינם סותרים לעובדה, שיחד עם כך יהיה נתון במרירות ובלב נשבר בגלל מצב גופו ונפשו הבהמית; שכן, אף שמרירות ושמחה הן שתי תנועות הנוגדות אחת את השניה – הרי, מאחר שהן נובעות משני גורמים שונים, יש באפשרות שני הלבי רוח מנוגדים אלה למשול יחד בנפשו של האדם. **וְהִנֵּה, בְּכָל פְּרָטֵי מִינֵי שִׂמְחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל - אֵין מֵהֶן מְנִיעָה לִהְיוֹת "נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס"**, – ושיהיו לו, **וְ"לֵב נִשְׁבָּר", וְרוּחַ נְמוּכָה - בִּשְׁעַת הַשִּׂמְחָה מַמָּשׁ,** – באותו זמן ממש שהוא שרוי בשמחה, יכול שתהיה לו גם מרירות ולב נשבר וכדומה. **מֵאַחַר כִּי הֱיוֹתוֹ נִבְזֶה בְּעֵינָיו וְכוּ' - הוּא מִצַּד הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית,** – מהחשבונות המראים לו את שפלות גופו ונפשו הבהמית, **וֶהֱיוֹתוֹ בְּשִׂמְחָה - הוּא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית וְנִיצוּץ אֱלֹהוּת הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ** – בנפש האלקית, **לְהַחֲיוֹתָהּ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל [בְּפֶרֶק לא].** – ולכן, אין המרירות והשמחה סותרות ומפריעות אחת לשניה, כי כל אחת מהן נובעת מסיבה אחרת. **וּבְהַאי גַּוְנָא אִיתָא בַּזֹּהַר[13]:** – בדומה לזה נאמר ב"זוהר": **"בְּכִיָּה תְּקִיעָא בְּלִבָּאֵי מִסִּטְרָא דָא, וְחֶדְוָה תְּקִיעָא בְּלִבָּאֵי מִסִּטְרָא דָא":** – בכיה תקועה בלבי מצד אחד, וחדוה תקועה בלבי מצד אחר. – רבי אלעזר ברבי שמעון, בשמעו מאביו, רבי שמעון (בר יוחאי), סודות התורה בענין חורבן בית המקדש – אמר, שבשעת מעשה היה לבו גם עצוב – מחורבן בית המקדש, שרק עתה נודע לו גודל החורבן, וגם שמח, בצד השני של לבו, מסודות התורה שנתגלו לו. הרי, כשישנן שתי סיבות נפרדות – יכולות שתי "תנועות" מנוגדות, כמו בכיה ושמחה, לבוא לידי ביטוי באותו זמן.

ליקוטי אמרים

בלול בשמן כו' ומלבד זה הרי בשעת התורה והתפלה עולה לה' כל מה שאכל ושתה ונהנה מארבע הידות לבריאות גופו כמ"ש לקמן. והנה בכל פרטי מיני שמחות הנפש הנ"ל אין מהן מניעה להיות נבזה בעיניו נמאס ולב נשבר ורוח נמוכה בשעת השמחה ממש מאחר כי היותו נבזה בעיניו וכו' הוא מצד הגוף ונפש הבהמית והיותו בשמחה הוא מצד נפש האלהית וניצוץ אלהות המלובש בה להחיותה כנ"ל [בפ' ל"א] וכה"ג איתא בזהר בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא:

יום שלישי ט"ז אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 86, פרק לה. והנה... עד עמ' מד, עכ"ל.

פֶּרֶק לה. לפני שאנו מתחילים ללמוד פרק ל"ה, כדאי להזכיר שוב – כפי שנאמר בקיצור בפרק י"ז – שספר ה"תניא" (כפי שכתוב בדף–השער) מיוסד על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקל מאד לקיים תורה ומצוות "בפיך ובלבבך", כלומר, בשלשת כוחות הביצוע הנקראים "לבושים"; "בפיך" – בכוח הדיבור, "בלבבך" – בכוח המחשבה, ו"לעשותו" בכוח המעשה; ובמובן עמוק יותר, רומזת המלה "בלבבך" גם על רגשי הלב הפנימיים – אהבה ויראה להקב"ה. על כך שאל בפרק י"ז, שלכאורה זהו נגד החוש שלנו. שכן, אין הדבר קל כל כך להגיע לרגש מלא של אהבה לה' ושל יראה ממנו – והתורה הרי מדברת כלפי כל הדורות – כיצד, איפוא, "קרוב הדבר מאד" לקיים תורה ומצוות באופן של "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה'?! והסביר שם, שהמלה "לעשותו" היא פירושו של "בלבבך", כלומר, מדובר בסוג כזה של "בלבבך", אהבה כזו, המביאה ל"לעשותו", לקיום תורה ומצוות **במעשה** – רגש כזה הוא "קרוב מאד". כלומר, אחרי שיתעמק במוחו בגדלותו של הקב"ה, והמוח הרי שולט בטבעו על הלב, יביא הדבר שיתעורר בלבו רצון והחלטה ללמוד תורה ולקיים מצוות; והלב הרי שולט על כל שאר האברים, שהם כלים שעל ידם מבצע האדם את רצונו והחלטתו. לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שגם מי שאין לו ידיעה בגדלותו של הקב"ה ואין באפשרותו להתבונן בכך – גם הוא ביכלתו להגיע לאהבת ה' וליראת ה', על ידי שיעורר בתוכו את ה"אהבה המסותרת" אל הקב"ה, הנמצאת בכל לב יהודי, והכוללת בתוכה גם יראה, הפחד שלא להינתק מהקב"ה, גם הוא ביכלתו לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, באהבה ה' וביראת ה'. בהמשך באים מספר פרקים המסבירים את הדרכים כיצד להרחיק את האפשרויות של ההפרעות בעבודת ה'; וכיצד יוכל תמיד לעבוד את השי"ת בשמחה, שהיא עיקר גדול בעבודת ה'. ברם, ממה שמסיים את הפסוק "כי קרוב" במלה "לעשותו", מוכח, שעיקר ותכלית הכל הוא קיום מצוות במעשה. בהתאם לכך תוסבר, בפרקים הבאים, הסגולה המיוחדת והנעלית שישנה במצוות מעשיות. [מן הענין לזכור מה שלמדנו, ש"בינוני" נקרא מי שלא עבר עבירה מימיו, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה; ורק בכוחות הפנימיים שבלבו, חזק עדיין היצר הרע ולכן אפשר שתהיינה לו תאוות גם לדברים אסורים – מכך יכולים לעלות בו גם הרהורי עבירה, אלא שה"בינוני" לוחם מיד עם יצרו הרע, ואינו מאפשר לו להביא לביצוע את רעיונותיו ואף לא לחשוב ולהרהר בהם].

---

13. חלק ב. דף קנה, א; חלק ג. דף עה, א.

ליקוטי אמרים

פרק לה והנה לתוספת ביאור תיבת לעשותו וגם להבין מעט מזעיר תכלית בריאת הבינונים וירידת נשמותיהם לעו"הז להתלבש בנפש הבהמית שמהקליפה וס"א מאחר שלא יוכלו לשלחה כל ימיהם ולדחותה ממקומה מחלל השמאלי שבלב שלא יעלו ממנה הרהורים אל המוח כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה היא בתקפה ובגבורתה אצלם כתולדתה רק שלבושיה אינם מתלבשים בגופם כנ"ל וא"כ למה זה ירדו נשמותיהם לעו"הז ליגע לריק ח"ו להלחם כל ימיהם עם היצר ולא יכלו לו ותהי זאת נחמתם לנחמם בכפליים לתושיה ולשמח לבם בה' השוכן אתם בתוך תורתם ועבודתם והוא בהקדים לשון הינוקא [בזהר פ' בלק] על פסוק החכם עיניו בראשו וכי באן אתר עינוי דבר נש כו' אלא קרא הכי הוא ודאי דתנן לא יהך בר נש בגילוי' דרישא ארבע אמות מאי טעמא דשכינתא שריא על רישיה וכל חכם עינוהי ומילוי ברישיה אינון בההוא דשריא וקיימא על רישיה וכד עינוי תמן לנדע דההוא נהורא דאדליק על רישיה אצטריך למשחא בגין דגופא דב"נ איהו פתילה ונהורא אדליק לעילא ושלמה מלכא צוח

וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר תֵּבַת "לַעֲשׂוֹתוֹ", – שבפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שכפי האמור, מורה המלה "לעשותו" על מעלה גדולה ומיוחדת בקיום מצוות במעשה, **וְגַם לְהָבִין מְעַט מִזְעִיר** – וכן להבין, לפחות במקצת, את **תַּכְלִית בְּרִיאַת הַבֵּינוֹנִים** – **"שנבראו** באופן **שישארו** בינונים, שאין לאדם הבחירה בזה כל כך כו' (פי"ד)" – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מהי "תכלית בריאת הבינונים" – בהדגשת המלה **בריאת** – **שנבראו** באופן **להישאר** בינונים, שלא כל אחד יש לו הבחירה במידה כזו – להתעלות למעלה מדרגת הבינונים, ועליהם להישאר תמיד במדריגת הבינונים, כפי שהוסבר בפרק י"ד, **וִירִידַת נִשְׁמוֹתֵיהֶם לָעוֹלָם הַזֶּה**, – ומהי תכלית ירידת נשמותיהם לעולם הזה, באופן של **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא**, – שהיא ההיפך מהנשמה; **מֵאַחַר שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְשַׁלְּחָהּ** – להשתחרר מן הנפש הבהמית, **כָּל יְמֵיהֶם**, – ואף לא, **וְלִדְחוֹתָהּ מִמְּקוֹמָהּ מֵחָלָל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב** – באופן **שֶׁלֹּא יַעֲלוּ מִמֶּנָּה** – מהנפש הבהמית, **הִרְהוּרִים אֶל הַמֹּחַ**, – גם דבר זה לא יהיה בידם לבצע, **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִפָּה הִיא בְּתָקְפָּהּ וּבִגְבוּרָתָהּ אֶצְלָם כְּתוֹלַדְתָּהּ**, – ומלחמתם בנפש הבהמית אין לה השפעה על עצם הנפש הבהמית, **רַק** – וכל שהוא מצליח להשיג במלחמתו היא רק **שֶׁלְּבוּשֶׁיהָ אֵינָם מִתְלַבְּשִׁים בְּגוּפָם כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**, – (בפרק י"ב), שאין ה"בינוני" מאפשר ללבושי הנפש הבהמית להתלבש בגופו – לעשות, לדבר ולחשוב במה שאסור; **וְאִם כֵּן** – מאחר שעצם הנפש הבהמית נשאר בו בתוקפו, נשאלת השאלה: **לָמָּה זֶה יָרְדוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶם** – של ה"בינונים", **לָעוֹלָם הַזֶּה לִיגַע** – להתיגע, **לָרִיק חַס וְשָׁלוֹם, לְהִלָּחֵם כָּל יְמֵיהֶם עִם הַיֵּצֶר, וְלֹא יָכְלוּ לוֹ?** – ואף שבפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמלחמתו זו של ה"בינוני" בנפש הבהמית – שלא להרשות השתלטותה במחשבה, דיבור ומעשה – גורמת למעלה נחת רוח רבה, ואם כן אין זה "לריק"! – אף על פי כן "לשם כך לא צריכה עדיין להיות **ההתלבשות** בנפש הבהמית, **אדרבה** – עליהם להיות שני צדדים נוגדים ושונאים וכו' וכשהנפש האלקית מנצחת, יעשה ויפעל בלי הנפש הבהמית כו'" – לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: מאחר שחידושה של הנפש האלקית "לכפות את הסטרא אחרא" באה על ידי ההתלבשות בתוך הנפש הבהמית – ולא באופן ששתי הנפשות מתבצרות בעמדותיהן הנפרדות – הרי זה מורה, שבנוסף ל"אתכפיא סטרא אחרא" ולנחת רוח היוצאת מכך, קיימת כאן כוונה נוספת, לפעול בתוך הנפש הבהמית עצמה – ונשארת במילא הקושיא: בפרט **זה**, לפעול על הנפש הבהמית, יוצא הדבר שה"בינוני" עמל כל ימי חייו לשוא חס ושלום? אלא: **וּתְהִי זֹאת נֶחָמָתָם, לְנַחֲמָם בְּכִפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה, וּלְשַׂמֵּחַ לְבָם בַּה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ תּוֹרָתָם וַעֲבוֹדָתָם.** – כלומר, נחמתם ושמחתם של ה"בינונים", תהיה באור האלקי השוכן אתם בשעה שהם לומדים תורה ועוסקים בעבודת ה'. **וְהוּא, בְּהַקְדִּים** – נקדים תחילה ציטוט **לְשׁוֹן הַיְנוּקָא** [**בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת בָּלָק**[1]] **עַל פָּסוּק**[2]: **"הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ" - "וְכִי בְּאָן אֲתַר עֵינוּי דְּבַר נַשׁ כו'"**, – וכי באיזה מקום נמצאות עיניו של אדם. האם הם במקום אחר, שאומר שהחכם, דוקא, עיניו בראשו? **אֶלָּא קְרָא הָכִי הוּא וַדַּאי**, – אלא בודאי כוונת הפסוק היא: **דְּתַנַּן:** – שהרי למדנו, **לֹא יְהַךְ בַּר נַשׁ בְּגִלּוּיֵהּ דְּרֵישָׁא אַרְבַּע אַמּוֹת**, – אל ילך אדם ארבע אמות בגילוי ראש; **מַאי טַעְמָא**, – מדוע? **דִּשְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ**, – כי שכינה שורה על ראשו, ולכן, **וְכָל חָכָם עֵינוֹהִי וּמִילוֹי בְּרֵישֵׁיהּ אִינּוּן**, – עיניו של כל חכם (כל התעניינותו ותשומת לבו ולכן גם) דיבוריו (מרוכזים) בראש. כלומר: **בְּהַהוּא דְּשַׁרְיָא וְקַיְמָא עַל רֵישֵׁיהּ**, – באור השכינה ה"שורה" ו"קיים" על ראשו; **וְכַד עֵינוֹי תַּמָּן, לְנַדַּע**, – וכשעיניו (התעניינותו ומבטו) מוסבים לשם, עליו לדעת **דְּהַהוּא נְהוֹרָא דְּאַדְלִיק עַל רֵישֵׁיהּ - אִצְטְרִיךְ לְמִשְׁחָא**, – אותו אור ה"דולק" על ראשו (המאיר על נשמתו) זקוק לשמן. **בְּגִין דְּגוּפָא דְּבַר נַשׁ אִיהוּ פְּתִילָה, וּנְהוֹרָא אַדְלִיק לְעֵילָא**, – שכן, גופו של אדם משול לפתילה (ממנה נמשך האור ובה קבועה האש)

---

1. קפז, א. 2. קהלת ב, יד.

והאש בוערת מעליה; **וּשְׁלֹמֹה מַלְבָּא צָוַח וְאָמַר**[3]: – ושלמה המלך "צווח" ומצוה: **וְשָׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסַר,** **דְּהָא נְהוֹרָא דִּבְרֵאשׁוֹ אִצְטְרִיךְ לְמִשְׁחָא,** – שכן, האור שעל ראשו זקוק ל"שמן", **וְאִינּוּן עוֹבְדָאן טַבְאַן,** – ואלה הם מעשים טובים שאדם עושה. המעשים הטובים מהווים השמן לאותו אור. **וְעַל דָּא הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ",** – ועל כך, עיניו של החכם בראשו, והוא דואג שלא יחסר ה"שמן", המעשים הטובים, לצורך אותו אור, **עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.** – של ה"זוהר".

ליקוטי אמרים

ואמר ושמן על ראשך אל יחסר דהא נהורא דבראשו אצטריך למשחא ואינון עובדאן טבאן וע"ד החכם עיניו בראשו עכ"ל.

יום רביעי י"ז אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מד, והנה ביאור משל... עד עמ' 88, ביחוד גמור.

וְהִנֵּה בֵּאוּר מָשָׁל זֶה, – שב"זוהר", **שֶׁהַמְשִׁיל אוֹר הַשְּׁכִינָה לְאוֹר הַנֵּר שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר וְנֶאֱחָז בַּפְּתִילָה בְּלִי שֶׁמֶן, וְכָךְ אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל גּוּף הָאָדָם שֶׁנִּמְשָׁל לִפְתִילָה, אֶלָּא עַל יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים דַּוְקָא,** – שהאדם עושה, המשמשים כ"שמן" לאותו אור, **וְלֹא דַּי לוֹ בְּנִשְׁמָתוֹ, שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל, לִהְיוֹת הִיא** – שהנשמה תהיה **כְּשֶׁמֶן לִפְתִילָה** – כלומר, שהנשמה תשמש "שמן" לפתילה, הגוף, שהרי טבע האש להימשך למעלה, ואין היא נאחזת למטה, כי אם על ידי אחיזתה בפתילה הבוערת או בעץ הבוער; אך מאידך הפתילה עצמה נאכלת במהירות, והאש נעתקת ממנה מהר; זאת ועוד: אש כזו הבאה מהפתילה בלבד לא תפיק אור זך, מכיון שאין הפתילה מותאמת לגמרי להיהפך לאש – ולכן נזקקים לשמן, שהוא חומר הנהפך לגמרי לאש, ואז מתקיימת האש ומאירה אור זך. מכאן מובן מדוע אין הגוף יכול לשמש כשמן לאור השכינה השורה על האדם, שכן, הגוף נשאר במציאותו ואינו נהפך לחלק מהאש עצמה. אבל הנשמה שהיא חלק אלקה, יכולה לכאורה, להיעשות לשמן לאור השכינה, מכיון שביכלתה להיהפך לאור הקדושה השורה על האדם. ואם כך – מדוע על האדם להזדקק למעשים טובים דוקא. שהם ישמשו כשמן? **מְכֹאָר וּמוּבָן לְכָל מַשְׂכִּיל,** – רבנו הזקן מסביר להלן, שנשמתו של אדם – אף של צדיק גמור שעובד את הקב"ה ביראה ובאהבה בתענוגים – אין היא, בכל זאת, בטלה במציאות. עד כדי כך שתיהפך לגמרי לאור ה', שהרי היא בכל זאת איזו מציאות – שהרי **יש מי** שירא, **ויש מי** שאוהב; וכך ישנם כאן **שני** דברים, שהאחד אוהב את השני או ירא מפניו. ולכן, אין הנשמה יכולה לשמש כשמן לאור ה'. ורק מצוות ומעשים טובים, שכפי שיסביר להלן, הם דבר **אחד** עם אור ה' – יכולים לשמש כשמן לאור ה' המאיר ביהודי. ועל כך הוא אומר ב"תניא": **כִּי הִנֵּה נִשְׁמַת הָאָדָם, אֲפִלּוּ הוּא צַדִּיק גָּמוּר עוֹבֵד ה' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים** – שהוא מרגיש באהבה את התענוג מאלקות, דבר הנחשב למדריגה נעלית ביותר; **אַף-עַל-פִּי-כֵן אֵינָהּ** – נשמתו איננה **בְּטֵלָה בַּמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי לְבָטֵל וְלִכְלֵל בְּאוֹר ה' מַמָּשׁ, לִהְיוֹת לַאֲחָדִים וּמְיֻחָדִים בְּיִחוּד גָּמוּר,** – עם אור ה', רַק הוּא דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ - **יְרֵא ה' וְאוֹהֲבוֹ;** – **הוּא** ירא את ה', **הוּא** אוהב את ה'. כלומר: אין הנשמה נהפכת לגמרי לאור ה', כמו השמן הכלה לגמרי ונהפך לאור הנר. ולכן אין הנשמה עצמה יכולה לשמש כ"שמן" לאור ה'. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ** – הקב"ה רוצה, שיהודי יקיים אותה מצוה; **וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא מְקוֹר הַחַיִּים לְכָל הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים,** – אמנם גם כל העולמות והנבראים חיים רק מכיון שהקב"ה רוצה שהם יחיו; אך ההבדל בין הרצון המחיה את הבריאה לבין הרצון שבמצוות מתבטא בכך, שהעולמות והנבראים שואבים את חיותם מהרצון העליון, על ידי **שֶׁיּוֹרֵד** – הרצון העליון, **אֲלֵיהֶם עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וְהֶסְתֵּר פָּנִים שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ-הוּא** – "פנים" היינו פנימיות, פנימיותו של הרצון העליון מסתתרת, ומאירה רק חיצוניותו של הרצון **וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת,** – ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, **עַד שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְהַוּוֹת וּלְהִבָּרְאוֹת יֵשׁ מֵאַיִן** – ושיוכלו להיות **וְדָבָר נִפְרָד**

ליקוטי אמרים

והנה ביאור משל זה שהמשיל אור השכינה לאור הנר שאינו מאיר ונאחז בפתילה בלי שמן וכך אין השכינה שורה על גוף האדם שנמשל לפתילה אלא ע"י מעשים טובים דווקא ולא די לו בנשמתו שהיא חלק אלוה ממעל להיות היא כשמן לפתיל' מבואר ומובן לכל משכיל כי הנה נשמת האדם אפי' הוא צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגי' אעפ"כ אינה בטילה במציאות לגמרי ליבטל וליכלל באור ה' ממש להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו. משא"כ המצות ומעשים טובים שהן רצונו ית' ורצונו ית' הוא מקור החיים לכל העולמות והברואים שיורד אליהם על ידי צמצומים רבים והסתר פנים של רצון העליון ב"ה וירידת המדרגות עד שיוכלו להתהוות ולהבראות יש

---

3. קהלת ט, ח.

בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא יְבַטְּלוּ בַּמְּצִיאוּת – שכן, אילו התהוותם מהרצון העליון היתה שלא על ידי הצמצומים הרבים ו"הסתרת פנים" וכו' – לא היו הם בציור של "יש" ו"דבר נפרד", אלא היו בטלים במציאות לגמרי. דוקא כשפנימיות הרצון העליון "מסתתרת" וגם חיצוניות הרצון העליון באה לידי גילוי על ידי צמצומים רבים וירידת המדריגות – קיימת אפשרות להתהוותם של העולמות והנבראים, **כַּנִּזְכָּר לְעֵילּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן פְּנִימִית רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵין שָׁם הֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל** – שכן, המצוות הן הן רצונו הפנימי של הקב"ה בכל הבריאה. למשל: אדם עוסק במסחר ומרוויח, וברווח זה הוא מפרנס את משפחתו – הרי שרצונו לעסוק במסחר ולהרוויח הנו רצון חיצוני בלבד; הרצון הפנימי והאמיתי הוא לפרנס את משפחתו – ובגלל רצון זה, הוא כבר רוצה גם להרוויח, ולשם כך הוא רוצה לעסוק במסחר. הדברים יובנו כך גם בהקשר לענייננו: רצונו של הקב"ה בקיומם של עולמות ונבראים (חיצוניות הרצון) הוא רק כדי שיהיו יהודים שיקיימו את המצוות (פנימיות הרצון), ודבר זה מציאותי רק כשישנו עולם שנברא. ומכיון שהמצוות הן הרצון הפנימי והאמיתי, ושום דבר אינו מסתיר עליהן, הרי במילא: **אֵין הַחִיּוּת שֶׁבָּהֶם** – שבמצוות, **דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא הוּא מְיֻחָד וְנִכְלָל בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיוּ לַאֲחֵרִים מַמָּשׁ בְּיִחוּד גָּמוּר.** – ולכן מובן הדבר, שרק המצוות יכולות לשמש "שמן" לאור השכינה. שכן, הן נהפכות ממש ומתמזגות באורו של הרצון העליון, כמו השמן שנהפך ומתמזג באש הנר [על ידי כך נכלל ברצון העליון לא רק הכוח של הנפש האלקית המקיים את המצוה, כי אם גם כוח המעשה של **הגוף** המקיים את המצוה המעשית, כמו הכוח שמניח את התפילין, או שמחזיק את האתרוג וכדומה, הרי הוא נכלל באור ה' של הרצון העליון, כפי שיסביר רבנו הזקן בהמשך].

ליקוטי אמרים

מאין ודבר נפרד בפני עצמו ולא יבטלו במציאות כנ"ל משא"כ המצות שהן פנימית רצונו ית' ואין שם הסתר פנים כלל אין החיות שבהם דבר נפרד בפני עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונכלל ברצונו ית' והיו לאחדים ממש ביחוד גמור.

יום חמישי י"ח אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 88, והנה ענין השראת... עד עמ' מה, וכו').

להלן מוסבר, מדוע אי אפשר שתהיה השראת השכינה על האדם על ידי אהבה ודבקות רוחניות בין הנשמה לאלקות, אלא על ידי קיומן של מצוות: **וְהִנֵּה, עִנְיַן הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, הוּא גִּלּוּי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאוֹר אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא בְּאֵיזֶה דָּבָר,** – שכן, בעצם הרי נמצא הקב"ה בכל מקום, וכשאומרים שעל דבר זה שורה השכינה, הכוונה היא **להתגלות האלקית על אותו דבר, וְהַיְנוּ לוֹמַר,** – כלומר: **שֶׁאוֹתוֹ דָּבָר נִכְלָל בְּאוֹר ה' וּבָטֵל לוֹ בַּמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי, שֶׁאָז הוּא שֶׁשּׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ ה' אֶחָד.** – השראת השכינה פירושה – התגלות השכינה, וההתגלות באה רק היכן שישנה התבטלות. **אֲבָל כָּל מַה שֶּׁלֹּא בָטֵל אֵלָיו בַּמְּצִיאוּת לְגַמְרֵי - אֵין אוֹר ה' שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ. וְאַף צַדִּיק גָּמוּר שֶׁמִּתְדַּבֵּק בּוֹ** – בהקב"ה, **בְּאַהֲבָה רַבָּה** – שהיא מדריגה נעלה ביותר בדרגות האהבה והדבקות להקב"ה, בכל זאת: **הֲרֵי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל בֶּאֱמֶת,** – אין מחשבה שתוכל "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה באמת. **כִּי אֲמִתַּת** – הענין של "**ה' אֱלֹהִים אֱמֶת**" - **הוּא יִחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ,** – של הקב"ה, **שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֶפֶס בִּלְעָדוֹ מַמָּשׁ,** – כפי שלמדנו בפרק כ', שאמיתת ענין אחדות ה' אינה מתבטאת רק בכך שהוא א–ל אחד; אלא, שרק הוא נמצא, ובלעדו אין שום דבר קיים – כי הכל בטל להקב"ה. **וְאִם כֵּן זֶה הָאוֹהֵב,** – הצדיק, עליו אנו אומרים שהוא אוהב את הקב"ה, **שֶׁהוּא יֵשׁ** – בהרגשתו, בכך שמורגש כאן זה **מי** שאוהב, **וְלֹא אֶפֶס** - **לֵית מַחֲשָׁבָה דִּילֵיהּ תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל,** – הרי שאין מחשבתו (הוא וכוחותיו) "תופסת" ומשיגה את הקב"ה כלל, **וְאֵין אוֹר ה' שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה בּוֹ, אֶלָּא עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ בְּלִי שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים.** – פנימיות רצונו וחכמתו של הקב"ה איננה מסתתרת כלל בקיום המצוות, ולכן, דווקא על ידי קיום המצוות יכולה להיות באדם השראה והתגלות של אור הוי', ולא על ידי עבודה רוחנית מופשטת. **הגהה** ביחס למה שנאמר כאן, שההתגלות של אלקות ואור אין סוף ברוך הוא בדבר, באה דוקא כשהדבר בטל במציאות לחלוטין ונכלל באור ה' – ומשום כך, גם צדיק גמור, על אף דבקותו ואהבתו הרבה ("אהבה

ליקוטי אמרים

והנה ענין השראת השכינה הוא גילוי אלהותו ית' ואור א"ס ב"ה באיזה דבר והיינו לומר שאותו דבר נכלל באור ה' ובטל לו במציאות לגמרי שאז הוא ששורה ומתגלה בו ה' אחד אבל כל מה שלא בטל אליו במציאות לגמרי אין אור ה' שורה ומתגלה בו ואף צדיק גמור שמתדבק בו באהבה רבה הרי לית מחשבה תפיסא ביה כלל באמת כי אמיתת ה' אלהים אמת הוא יחודו ואחדותו שהוא לבדו הוא ואפס בלעדו ממש. וא"כ זה האוהב שהוא יש ולא אפס לית מחשבה דיליה תפיסא ביה כלל ואין אור ה' שורה ומתגלה בו אלא ע"י קיום המצות שהן רצונו וחכמתו ית' ממש

---

4. פרק י, כא, כב.

רבה") לאלקות, אין ה"מחשבה" שלו, "תופסת" ומשיגה כלל את הקב"ה, אלא דוקא על ידי קיומן של המצוות שהן רצונו וחכמתו של הקב"ה – אומר רבנו הזקן בהגהה: *(**וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי מִמּוֹרִי עָלָיו הַשָּׁלוֹם,** – הרב המגיד ממזריטש, **פֵּרוּשׁ וְטַעַם לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים, שֶׁאוֹר-אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא אֵינוֹ מִתְיַחֵד אֶפְלוּ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת אֶלָּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ תְּחִלָּה בִּסְפִירַת חָכְמָה,** – דוקא אז, באמצעות ספירת ה"חכמה", מתאחד הקב"ה עם עניני עולם האצילות. ועל כך אמר הרב המגיד ממזריטש "פירוש" ו"טעם": "פירוש" – מהי משמעות התלבשותו של הקב"ה בספירת החכמה; ו"טעם" – מדוע אין הוא מתאחד בשום דבר רק אחרי התלבשותו בספירת החכמה. **וְהֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁאֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא, הוּא אֶחָד הָאֱמֶת,** – ה"אחד" האמיתי, כלומר: **שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ, וְזוֹ הִיא מַדְרֵגַת הַחָכְמָה וְכוּ'):** – מדריגת החכמה היא ה"הרגשה" שהוא לבדו נמצא, ובלעדו אין דבר קיים. זהו המשמעות שאור אין סוף מתלבש בספירת החכמה: אור אין סוף מתגלה כמו ש"הוא לבדו ואין זולתו", ולכן אין הוא מתאחד בשום דבר, רק אחרי שהוא מתלבש תחילה בספירת החכמה. שכן, אור אין סוף מתאחד רק בדבר שהוא בטל במציאות והוא "נרגש" בו כמו ש"הוא לבדו ואין זולתו". הרגשה זו היא, כאמור, מדריגת החכמה. תוכנה של הגהה זו, הוא ענין עמוק בחסידות, ובעזרת ה' יובן בהרחבה יותר בהמשך השיעורים. ממה שלמדנו עד עתה, מובן מדוע המצוות דוקא נעשות ל"שמן" לאור השכינה, ולא הנשמה עצמה, או העבודה הרוחנית של דבקות ואהבה.

ליקוטי אמרים

הגהה

בלי שום הסתר פנים* והנה כשהאדם עוסק בתורה אזי נשמתו שהיא נפשו האלהית עם שני לבושיה הפנימים לבדם שהם כח הדבור ומחשבה נכללות באור ה' א"ס ב"ה

(וכאשר שמעתי ממורי ע"ה פי' וטעם למ"ש בע"ח שאור א"ס ב"ה אינו מתייחד אפי' בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספי' חכמה והיינו משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'):

יום שישי י"ט אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 88, והנה כשהאדם עוסק... עד עמ' מה, וכל הגוף.

להלן יוסבר שבמצוות עצמן קיים הבדל בענין: על ידי מצוות המחשבה והדיבור, באה השראת השכינה על הנפש האלקית. ואילו, כדי להמשיך את אור השכינה על הגוף והנפש הבהמית, הרי זה דוקא על ידי מצוות מעשיות, הנעשות עם הגוף, ובניצול יתר של כוח הנפש הבהמית המחיה את הגוף[5]. **וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֲזַי נִשְׁמָתוֹ, שֶׁהִיא נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, עִם שְׁנֵי לְבוּשֶׁיהָ הַפְּנִימִים לְבַדָּם, שֶׁהֵם כֹּחַ הַדִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה** – "מחשבה" – הכוח לחשוב, היא לבוש פנימי של הנפש, בהיותה מאוחדת עם הנפש; שלכן המחשבה פועלת תמיד, בלי הפסק, מפני שהיא קשורה בקירוב יותר עם הנפש – והנפש הרי נמצאת **תמיד**. כך גם כוח הדיבור, הוא לבוש פנימי של הנפש – בהשוואה לכוח המעשה הפועל בדבר שהוא נפרד לגמרי מן האדם. ובשעה שאדם לומד תורה, הרי הנפש האלקית ושני הלבושים: דיבור ומחשבה, **נִכְלָלוֹת בְּאוֹר ה'** – שהוא **אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא וּמְיֻחָדוֹת בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר. וְהִיא הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, כְּמַאֲמַר רַז"ל[6] שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה עִמּוֹ.** – השכינה שורה אז על נפשו האלקית ושני לבושיה, מחשבה ודיבור, בהם היא מתלבשת כשהוא חושב ומדבר תורה. **אַךְ כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר וְהָאָרַת הַשְּׁכִינָה גַּם עַל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבְּהֵמִית, שֶׁהִיא** – הנפש הבהמית, **הַחִיּוּנִית, הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּגוּפוֹ מַמָּשׁ** – היא מחיה את הגוף בחייו הגשמיים – **צָרִיךְ לְקַיֵּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַנַּעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַגּוּף מַמָּשׁ,** – בכוח המעשה. **שֶׁאָז כֹּחַ הַגּוּף מַמָּשׁ שֶׁבַּעֲשִׂיָּה זוֹ** – למשל: כשאדם מניח תפילין, ישנו כאן הכוח הגופני המניע את היד ומבצע אתה מצות הנחת תפילין בפועל ממש. במילא מהווה כוח זה חלק מאותה מצוה – שיהודי מניח תפילין – ולכן הוא **נִכְלָל בְּאוֹר ה' וּרְצוֹנוֹ וּמְיֻחָד בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר, וְהוּא** – כוח הגוף, **לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית.** –

ליקוטי אמרים

הגהה

בלי שום הסתר פנים* והנה כשהאדם עוסק בתורה אזי נשמתו שהיא נפשו האלהית עם שני לבושיה הפנימים לבדם שהם כח הדבור ומחשבה נכללות באור ה' א"ס ב"ה ומיוחדות בו ביחוד גמור והיא השראת השכינה על נפשו האלהית כמארז"ל שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו. אך כדי להמשיך אור והארת השכינה גם על גופו ונפשו הבהמית שהיא החיונית המלובשת בגופו ממש צריך לקיים מצות מעשיות הנעשים ע"י הגוף ממש שאז כח הגוף ממש שבעשיה זו נכלל באור ה' ורצונו ומיוחד בו ביחוד גמור והוא

(וכאשר שמעתי ממורי ע"ה פי' וטעם למ"ש בע"ח שאור א"ס ב"ה אינו מתייחד אפי' בעולם האצילות אלא ע"י התלבשותו תחלה בספי' חכמה והיינו משום שא"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה וכו'):

---

5. ראה לקמן פרק לז. ועיין ביאור מהר"י שי' קארף. 6. אבות ג, ו.

כמו שלמדנו בפרק ד', שמעשה המצוות מבוצע על ידי הלבוש השלישי – לבוש המעשה – של הנפש האלקית. **וְאַזַי** – כשכוח המעשה נכלל ומאוחד עם הרצון העליון, **גַּם כֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית שֶׁבְּגוּפוֹ מַמָּשׁ שֶׁמִּקְלִפַּת נוֹגַהּ,** – כפי שלמדנו בפרק א' שהנפש הבהמית היא מקליפת נוגה, **נִתְהַפֵּךְ מֵרַע לְטוֹב וְנִכְלָל מַמָּשׁ בַּקְּדֻשָּׁה כְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מַמָּשׁ, מֵאַחַר שֶׁהוּא** – כוח זה, **הוּא הַפּוֹעֵל וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה,** – אף שעשיית מצוה באה מהנפש האלקית, מעיר כאן רבנו הזקן, שהנפש האלקית לבדה אין בכוחה לפעול על הגוף לבצע פעולה גשמית, כהנחת תפילין. אלא, דוקא, על ידי הנפש הבהמית, שהיא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, יכול הגוף להיות מופעל מהנפש האלקית, שֶׁבְּלִעָדוֹ – בלי כוחה של הנפש החיונית, **לֹא הָיְתָה נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית פּוֹעֶלֶת בַּגּוּף כְּלָל, כִּי הִיא** – הנפש האלקית, **רוּחָנִית, וְהַגּוּף גַּשְׁמִי וְחָמְרִי,** – ורוחניות וגשמיות הן שני דברים נוגדים; **וְהַמֻּמְצָע בֵּינֵיהֶם** – בין הנפש האלקית לבין הגוף, **הִיא נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַבְּהֵמִית הַמְּלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם שֶׁבְּלִבּוֹ וְכָל הַגּוּף.** – [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "המדובר (ונוגע) ומודגש כאן הוא עניין **הפעולה**. ויש לומר גם כן שהוא מפני דהתחברות הנפש (גם הנפש הבהמית) בגוף הוא בכח המפליא לעשות (שו"ע או"ח)". כ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון (לפע"ד) בהערתו זו: במדובר כאן שה"נפש החיונית הבהמית" היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, הכוונה היא (וכאן זה נוגע ומודגש) לתיווך **בפעולת** הנפש האלקית בגוף: הנפש האלקית הרוחנית יכולה להפעיל את הגוף (לעשות מצוה) רק באמצעות הנפש החיונית הבהמית, שהיא **בעצם** המלובשת ממש בדם הגשמי. – כאן לא מדובר (כפי שיכולים לשגות ולומר) בנפש הבהמית בתור "ממוצע" בעצם ההתאחדות של הנפש הרוחנית עם הגוף הגשמי (שכן, ענין זה אינו נוגע כאן כלל). וכ"ק אדמו"ר שליט"א מוסיף (מלבד זאת שאין זה נוגע כאן) גם **הסבר**, שלא שייך כאן כלל לדבר אודות הנפש הבהמית בתור "ממוצע" במובן של התחברות הנפש עם הגוף – שכן, לאמיתו של דבר, עצם ההתחברות של הנפש (גם של הנפש הבהמית) עם הגוף, בא על ידי "כח המפליא לעשות", כלומר: בצורה פלאית ועל–טבעית (ולא שזה מתאפשר על ידי ממוצע)]. הנפש הבהמית היא כזו, שהגשמיות שברוחניות שלה, יש לה שייכות ובאפשרותה להתלבש ברוחניות שבגשמיות של האדים העולים מן הדם. ומכיון שהנפש הבהמית היא ה"ממוצע" בין הנפש האלקית לבין הגוף, ועל ידה "פועלת" הנפש האלקית בגוף ועושה את מעשה המצוה – לכן נכלל גם כוחה בקדושה בשעת עשיית המצוה.

ליקוטי אמרים

לבוש השלישי של נפש האלהית ואזי גם כח נפש החיונית שבגופו ממש שמקליפת נוגה נתהפך מרע לטוב ונכלל ממש בקדושה כנפש האלהית ממש מאחר שהוא הוא הפועל ועושה מעשה המצוה שבלעדו לא היתה נפש האלהית פועלת בגוף כלל כי היא רוחניית והגוף גשמי וחומרי והממוצע ביניהם היא נפש החיונית הבהמית המלובשת בדם האדם שבלבו וכל הגוף

יום שבת קודש כ' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מה, ואף שמהותה ועצמותה... עד עמ' 90, יבין:

להלן מסביר רבנו הזקן, כיצד על ידי קיום מצוה אחת, ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם: **וְאַף שֶׁמְּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁהֵן מִדּוֹתֶיהָ הָרָעוֹת, עֲדַיִן לֹא נִכְלְלוּ בְּקְדֻשָּׁה,** – שכן, רק הלבושים וכוחות הביצוע של הנפש הבהמית, שעל ידם המצוה נעשית, נכללים בקדושה, ולא המדות שהן המהוות עצם הנפש הבהמית – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שבצדיקים בלבד, נכללות המדות בקדושה; **מִכָּל מָקוֹם מֵאַחַר דְּאִתְכַּפְיָן לְקְדֻשָּׁה,** – מכיוון שהמדות הרעות נכנעות לקדושה, **וּבְעַל כָּרְחָן עוֹנִין אָמֵן,** – למעשיה של הנפש האלקית, **וּמַסְכִּימִין וּמִתְרַצִּין לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה, עַל יְדֵי הִתְגַּבְּרוּת נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁכַּמּוֹחַ שֶׁשַּׁלִּיט עַל הַלֵּב,** – כפי שלמדנו בפרק י"ב, שעל אף שרגשי הלב ב"בינוני" לא נכללו בקדושה, יש בו, אבל, הכוח לשלוט עליהם, על ידי התבוננות בגדלות הוי' ברוך הוא במוחו, ולפעול על הלב בקשר לעשיית מצוות בפועל, **וְהֵן** – המדות הרעות של הנפש הבהמית, הן **בְּשָׁעָה זוֹ** – כשהנפש האלקית מתבוננת בגדלותו של הקב"ה, **בִּבְחִינַת גָּלוּת וְשִׁנָּה,** – הן כאילו ישנות ונמצאות בגלות, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** – בפרק י"ב. **וּלְכָךְ אֵין זוֹ מְנִיעָה** – אין בכך משום מניעה, **מֵהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל גּוּף הָאָדָם בְּשָׁעָה זוֹ.** – להלן ממשיך רבנו הזקן להסביר כיצד אכן ישנה השראת השכינה על כל גוף האדם על ידי מצוה אחת. **דְּהַיְנוּ,** – כלומר: **שֶׁכֹּחַ נֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית הַמְּלֻבָּשׁ בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה,** – למשל: כוח המעשה של היד המניחה תפילין, **הוּא נִכְלָל מַמָּשׁ בְּאוֹר ה' וּמְיֻחָד בּוֹ בְּיִחוּד גָּמוּר,** – הכוח הזה מתמזג ומתאחד לגמרי עם אור ה' שבמצוה, **וְעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ הֶאָרָה** – אור אלקי

ליקוטי אמרים

ואף שמהותה ועצמותה של נפש הבהמית שבלבו שהן מדותיה הרעים עדיין לא נכללו בקדושה מ"מ מאחר דאתכפין לקדושה ובע"כ עונין אמן ומסכימין ומתרצין לעשיית המצוה ע"י התגברות נפשו האלהית שבמוח ששליט על הלב והן בשעה זו בבחי' גלות ושינה כנ"ל ולכך אין זו מניעה מהשראת השכינה על גוף האדם בשעה זו דהיינו שכח נפש החיונית המלובש בעשיית המצוה הוא נכלל ממש באור ה' ומיוחד בו ביחוד גמור וע"י זה ממשיך הארה

שבבחינת "הארה", **לִכְלֻלוּת נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבְּכָל הַגּוּף, וְגַם עַל הַגּוּף הַגַּשְׁמִי,** – ולא רק על האבר המקיים את המצוה, באיזו צורה נמשכת ההארה על כל נפש החיונית ועל כל הגוף? – **בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו.** – בהקיפה את הנפש הבהמית ואת הגוף. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[7]: דְּשַׁכִּינְתָּא שַׁרְיָא עַל רֵישֵׁיהּ[8] - "עַל" דַּיְקָא.** – **על** דוקא, **על** הראש, בבחינת **מקיף; וְכֵן "אַכָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא".** – וכך גם מה שחכמינו ז"ל אומרים, שעל כל עשרה יהודים שורה שכינה, שאין הכוונה שהשראת השכינה מורגשת **בתוכם**, אלא היא שורה **עליהם**, באופן של מקיף[9]. מכיוון שלפי האמור, קיימים הבדלים בדרגות השונות של השראת השכינה: כפי שהיא בנפש האלקית, כפי שהיא בכוח הנפש הבהמית העושה את המצוה[10], כפי שהיא בנפש הבהמית בכלל, וכפי שהיא בגוף שהיא בבחינת מקיף בלבד, **על ידי עשיית מצוה, על עשרה שאינם עוסקים במצוה, על אחד שאינו עוסק במצוה** (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – כלומר: בהשראת השכינה על הגוף עצמו, אפשר גם לחלק בין ההשראה הבאה על ידי קיום מצוה, להשראה שעל עשרה מישראל וכו' – כמפורט). – בא רבנו הזקן לומר **שכל אחד** מאופני השראת השכינה, אינו פועל שינוי ח"ו או ריבוי באור. ההבדל הוא רק בכך, כיצד קולטים את ההשראה אותם גופים שעליהם שורה השכינה. ואילו באור עצמו אין שום שינוי. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינַת הַמְּשָׁכַת אוֹר הַשְּׁכִינָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר-אֵין-סוֹף בָּרוּךְ-הוּא** – שכן, הקב"ה הרי נמצא בכל מקום, אלא שהוא מוסתר מהנבראים – החידוש שב**השראת** השכינה הוא, שישנה ההתגלות של אור אין סוף, גילוי זה של אור אין סוף **אֵינוֹ נִקְרָא שִׁנּוּי חַס וְשָׁלוֹם בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא רִבּוּי,** – העובדה שקודם לא היתה השראת השכינה ולאחר מכן היא ישנה – אינה אומרת שבהקב"ה נשתנה או ניתווסף משהו ח"ו על מה שהיה קודם, **כִּדְאִיתָא בְּסַנְהֶדְרִין[11]** – כמו שהגמרא אומרת במסכת סנהדרין: **דְּ"אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָא לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל,** – "מין" מסויים אמר לרבן גמליאל: **אַמְרִיתוּ כָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא,** – אתם אומרים שעל כל עשרה מישראל שורה השכינה, **כַּמָּה שְׁכִינְתָּא אִית לְכוּ"?** – אם כך, כמה שכינות יש לכם? **וְהֵשִׁיב לוֹ** – רבן גמליאל: **מָשָׁל מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַנִּכְנָס בְּחַלּוֹנוֹת רַבִּים כּוּ',** – אף שאור השמש מאיר על ידי חלונות אין–ספור, אין בכך משום "ריבוי" של כל מיני אורות, כי אם אור אחד – אור השמש; כך גם כשאור השמש מאיר דרך זכוכית צבועה, והאור מקבל את צבע הזכוכית – הרי שאין בכך משום "שינוי" באור עצמו – אור השמש נשאר תמיד בגוונו העצמי. רק שבעיני המסתכל נראה האור בגוון אחר, מפני שהוא מקבל את האור על ידי השתקפותו בזכוכית הצבועה. ומכאן ה"שינוי" כביכול, הנראה לו. משל נוסף על כך (קרוב יותר לחושו של אדם): מים הנמצאים בכלי של זכוכית ומקבלים צבע הכלי – הרי שהמים עצמם לא נשתנו בצורתם, שכן, בהוצאת המים מהכלי, אין להם יותר צבע הכלי. כך גם בנמשל, ביחס להשראת השכינה, שהאור עצמו הוא אותו אחד, בלי שינוי וריבוי ח"ו; כל ההבדל נובע רק מן הצורה שבה אור זה מתקבל בעצם שעליו הוא שורה, **וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:** – בין חסידים היתה ל"והמשכיל יבין", הוספה של ביטוי: "והעובד מרגיש". כלומר: מי שעובד את ה' **מרגיש** את הענין, שהוא למעלה בהרבה מאשר להבין.

ליקוטי אמרים

לכללות נפש החיונית שבכל הגוף וגם על הגוף הגשמי בבחי' מקיף מלמעלה מראשו ועד רגליו וז"ש ושכינתא שריא על רישיה על דייקא וכן אכל בי עשרה שכינתא שריא. והנה כל בחי' המשכת אור השכינה שהיא בחי' גילוי אור א"ס ב"ה אינו נקרא שינוי ח"ו בו ית' ולא ריבוי כדאיתא בסנהדרין דאמר ליה ההוא מינא לרבן גמליאל אמריתו כל בי עשרה שכינתא שריא כמה שכינתא אית לכו והשיב לו משל מאור השמש הנכנס בחלונות רבים כו' והמשכיל יבין:

---

7. "הוא לשון הזהר דלעיל" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כיון שאיסור גילוי הראש (דבזהר) הוא תמיד - גם שלא בשעת עשיית מצות, מובן דהטעם ע"ז - דשכינתא שריא - הוא ג"כ תמידי, **דתמיד** שריא (ולא שנעשה זה ע"י עשיית מצוה), ולכן צ"ע בפי' התניא". **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם זה אינו שייך לעשיית מצוה (ובזה תובן קצת השייכות כאן)". הרבי שליט"א מתרץ בהערתו האמורה: לכאורה אין למאמר חכמינו ז"ל זה כל שייכות לענייננו בו מדובר אודות האור המקיף הנמשך על הנפש הבהמית ועל הגוף על ידי מצוה, שכן מה שהשכינה שורה על כל עשרה בישראל, זהו תמיד, גם כשאין הם עסוקים במצוה. אלא, מתרץ הרבי שליט"א: אדרבה, היא הנותנת. רבנו הזקן רוצה הרי לומר שהארת השכינה מאירה בדרך מקיף על **כל** הנפש הבהמית ועל **כל** הגוף (כפי שאומר הלשון "מראשו ועד רגליו") ולא רק על אותו חלק בגוף או אותו כוח של הנפש הבהמית המבצע את המצוה בפועל. לכן מביא רבנו הזקן מאמר חכמינו ז"ל זה, המדבר אודות **כל** בי עשרה - גם כשאין הם בשעת מעשה עוסקים במצוה - ובכל זאת שורה השכינה **עליהם** - בדרך מקיף על כל פנים. **10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע - שה"ה **נכלל** באור ה'. ולא עוד - "שנכלל ממש". **11.** לט, א.

יום ראשון

יום ששי — **יד אדר א, פורים קטן** — ה׳תש״ג

אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שיעורים. חומש: תצוה, ששי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: וגם מי . . . לז ומעשה.

אאזמו״ר סיפר לאאמו״ר: די מאמרים וואָס זיינען געדרוקט אין לקוטי תורה, האט דער טאַטע (הצ״צ) אויסגעקליבען פון צוויי טויזענט מאמרים.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ] סִפֵּר לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: הַמַּאֲמָרִים שֶׁנִּדְפְּסוּ בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״, אַבָּא (הַ״צֶּמַח צֶדֶק״) בְּרָרָם מִתּוֹךְ אַלְפַּיִם מַאֲמָרִים.

יום ראשון — **יד אדר שני, פורים** — ה׳תש״ג

בְּקְרִיאַת הַמְּגִלָּה קוֹרְאִים: (ח, יא) לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד, וְלַהֲרֹג וּלְאַבֵּד. (ט, ב) וְאִישׁ לֹא עָמַד בִּפְנֵיהֶם, וְאִישׁ לֹא עָמַד לִפְנֵיהֶם.
בַּאֲמִירַת "הָאֶגֶרֶת הַזֹּאת", "אֶגֶרֶת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשֵּׁנִית", מְנַעֲנְעִים אֶת הַמְּגִלָּה.
נוּסַח שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב: בְּרוּכִים כָּל הַצַּדִּיקִים. שֶׁהֶחֱיָנוּ – גַּם בַּיּוֹם. .

שיעורים. חומש: צו, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: זאת ועוד . . . 94 והחומרי.

בַּמְּגִלָּה שֶׁכָּתַב אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ״שׁ] לֹא נִכְתְּבוּ עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן בְּעַמּוּד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכֵן לֹא כָּל הָעַמּוּדִים מַתְחִילִים בְּתֵבַת "הַמֶּלֶךְ".

בְּ״תוֹרָה אוֹר״ בֵּאוּר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יָבִיאוּ לְבוּשׁ" סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה בְּחִינַת לְבוּשׁ", צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְהִיא בְּחִינַת פָּנַי, וְזוֹ הִיא הַמִּסְתַּתֶּרֶת... שֶׁהִיא בְּחִינַת עַתִּיק בְּחִינַת סדכ״ס" [=סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין]. וְיֵשׁ נָסָח אַחֵר: "וְהִנֵּה בְּחִינַת 'בַּיּוֹם הַהוּא' הוּא בְּחִינַת בִּינָה אִמָּא עִלָּאָה הַמְקַנֶּנֶת בִּבְרִיאָה בְּכוּרְסְיָא, אָכֵן מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת נַעֲשָׂה עַתִּיק לִבְרִיאָה, שֶׁנַּעְתָּק וְגָבֹהַּ מִבְּרִיאָה, וְאֵינָהּ בָּאָה בְּהִתְגַּלּוּת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁאֲפִלּוּ מִבְּחִינַת 'בַּיּוֹם הַהוּא' הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר. וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר 'אַסְתִּיר פָּנַי', שֶׁכֵּן נִקְרָא 'מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת', לְפִי שֶׁמְּקַבֶּלֶת מִכָּל הי״ס [=י׳ סְפִירוֹת], מִמַּלְכוּת דְּכֶתֶר דַּאֲצִילוּת נַעֲשָׂה כֶּתֶר מַלְכוּת, וּמִמַּלְכוּת שֶׁבַּחָכְמָה נַעֲשָׂה חָכְמָה שֶׁבְּמַלְכוּת כו׳״.

יום שני

שבת — **טו אדר א, שו״פ קטן** — ה׳תש״ג

אֵין אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים וְצִדְקָתְךָ.

שיעורים. חומש: תצוה, שביעי עם פירש״י.
תהלים: עז־עח.
תניא: עוד ישים . . . כמ״ש בזה״ק.

רוֹשְׁמִים עַל הַלֶּחֶם קֹדֶם בְּרִכַּת הַמּוֹצִיא, אֲבָל גִּזְהֲרִים שֶׁלֹּא לַחֲתֹךְ.
גַּם בְּקִדּוּשׁ עַל הַפַּת אוֹמְרִין סַבְרִי מָרָנָן.

אויף לעתיד לבוא שטעהט: אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה. איצטער שווייגט דער דומם, מ׳טרעט אויף איהם און ער שווייגט. אָבער עס וועט קומען א צייט אין דעם גילוי פון לעתיד, וואָס דער דומם וועט אָנהויבען ריידען, דערציילען, און ער וועט מאָנען, אויב מען האָט גייענדיג ניט געטראַכט אָדער גערעדט דברי תורה, פאר וואָס האָט מען אויף איהם געטראָטען.

די ערד וואָס מען טרעט אויף איהר, ווארט טויזענטער יאָהרען, פון ששת ימי בראשית, און עס טרעטען אויף איהר דערווייל כמה ברואים בעלי חיים כו׳, ביז עס וועט דאָרט

טרעטען א איד, צוויי אידען, און וועלען ריידען א דבר תורה. ובאם לאו – זאָגט זי: דו ביזט דאָך אויך ווי א בהמה.

אוֹדוֹת "לֶעָתִיד לָבֹא" כָּתוּב: "אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק וְכָפִיס מֵעֵץ יַעֲנֶנָּה". כְּעֵת מַחֲרִישׁ הַדּוֹמֵם. דּוֹרְכִים עָלָיו – וְהוּא שׁוֹתֵק. אַךְ יָבֹא זְמַן בַּגְּלוּי שֶׁלֶּעָתִיד, שֶׁהַדּוֹמֵם יַתְחִיל לְדַבֵּר, לְסַפֵּר, וְיִתְבַּע: אִם תּוֹךְ כְּדֵי הֲלִיכָה לֹא הִרְהֲרוּ אוֹ שׂוֹחֲחוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, מַדּוּעַ דָּרְכוּ עָלָיו?!

הָאֲדָמָה עָלֶיהָ דּוֹרְכִים, מַמְתִּינָה אַלְפֵי שָׁנִים, מֵאָז שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, וּבֵינְתַּיִם דּוֹרְכִים עָלֶיהָ כַּמָּה בְּרוּאִים, בַּעֲלֵי חַיִּים כוּ' עַד שֶׁיִּצְעַד שָׁם יְהוּדִי, שְׁנֵי יְהוּדִים, וִישׂוֹחֲחוּ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. וּבְאִם לָאו – אוֹמֶרֶת הִיא: אַתָּה הֲרֵי גַּם כְּמוֹ בְּהֵמָה!

יום שני — טו אדר שני, שושן פורים — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, שני עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: כאשר כל . . . 94 האבות.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר"ש] אָמַר, אֲשֶׁר אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי כָּתַב בִּשְׁבִיל כָּל סוּג וְסוּג מֵהַמַּשְׂכִּילִים וְהָעוֹבְדִים אֲשֶׁר בַּעֲדַת הַחֲסִידִים מַאֲמָרִים וְסֵפֶר מְיֻחָד, לְבַד שַׁעַר הַיִּחוּד וְשַׁעֲרֵי אוֹרָה שֶׁהֵם כְּלָלִיִּים, וְנִכְתְּבוּ עֲבוּר כָּל הַחֲסִידִים: שַׁעַר הַיִּחוּד הוּא הַמַּפְתֵּחַ דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְשַׁעֲרֵי אוֹרָה – אַלֶּף בֵּית דְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום שלישי

יום ראשון — טז אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: פרק ל. עוד . . . 76 כמ"ש במ"א.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: בִּתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת. וְלֹא הָיָה דָּבָר הַמַּבְרִיק זוּלַת מַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת, שֶׁמֵּהֶן נַעֲשׂוּ הַכִּיּוֹר וְכַנּוֹ. הַכִּיּוֹר וְכַנּוֹ הֵם הַבָּאִים [בַּתּוֹרָה] בָּאַחֲרוֹנָה בְּכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְתַשְׁמִישׁוֹ הוּא בְּרֹאשׁ [=הַתְּחָלַת] כָּל עֲבוֹדוֹת הַמִּשְׁכָּן, כִּי נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן.

יום שלישי — טז אדר שני — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: צו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: ומאחר . . . מח הממוצעת ביניהן.

מֵעֲבוֹדַת בַּעַל עֵסֶק: לְעוֹרֵר בְּעַצְמוֹ הָאֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן גָּמוּר בְּהַזָּן וּמְפַרְנֵס לְכָל בָּשָׂר, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ יִתֵּן לוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּרֶוַח, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב בֶּאֱמֶת כְּאִלּוּ פַּרְנָסָתוֹ כְּבָר מְזֻמֶּנֶת לְפָנָיו.

יום רביעי

יום שני — יז אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: כי תשא, שני עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה באמת . . . 76 בתולדתו.

א סך יאָהרען נאָך פאַר פעטערבורג (המאסר שם בשנת תקנ"ט), איז דער אלטער רבי אמאָל ארויס צום עולם און האָט געזאָגט: אין גן עדן דערהערט מען די טייערקייט פון עולם הזה. לא מיבעי מלאכי השרת, אפילו נאצלים הראשונים וואָלטען אלץ

אוועקגעגעבען פאר א אמן יהא שמי׳ רבא פון א אידען, אז ער זאָגט בכל כחו כפירושו בכל כוונתו, היינו אז ער איז אינגאַנצען אין דעם.

דאָס איז געווען דער גאנצער מאמר, און ער האָט געפועלט אזא התלהבות והתלהטות בא די הערער, אַז א גאנץ יאָהר האָט מען געזאָגט איש״ר מיט א ברען.

שָׁנִים רַבּוֹת לִפְנֵי פֶּעטֶרְבּוּרְג (שָׁם הָיָה הַמַּאֲסָר בִּשְׁנַת תקנ״ט) יָצָא פַּעַם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אֶל הַקָּהָל וְאָמַר: בְּגַן עֵדֶן חָשִׁים בִּיקָרוֹ שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה; לֹא רַק מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, (אֶלָּא) גַּם נֶאֱצָלִים הָרִאשׁוֹנִים – הָיוּ מְוַתְּרִים עַל הַכֹּל בַּעֲבוּר ״אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא״ שֶׁל יְהוּדִי שֶׁאוֹמֵר בְּכָל כֹּחוֹ, כְּפֵרוּשׁוֹ, בְּכָל כַּוָּנָתוֹ – כְּלוֹמַר שֶׁכֻּלּוֹ מֻנָּח בָּזֶה.

זֶה הָיָה כָּל הַמַּאֲמָר. וְהוּא פָּעַל אֵצֶל שׁוֹמְעָיו הִתְלַהֲבוּת וְהִתְלַהֲטוּת כָּזוֹ, שֶׁכָּל הַשָּׁנָה אָמְרוּ ״אָמֵן יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא״ בְּלַהַט.

יום רביעי — יז אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: צו, רביעי עם פירש״י.
תהלים: פג־פז.
תניא: ונמצא כי . . . מח גידיה.

בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים (פז, ז) אוֹמְרִים ״כָּל מַעְיָנַי״ – הַכָּ״ף בְּקָמַץ. בְּסֵדֶר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן – הַכָּ״ף בְּחוֹלָם.

יום חמישי

יום שלישי — יח אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: כי תשא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה באמת . . . 76 באריכות.

בְּבִרְכַת מְזוֹן שָׁלֹשׁ, אִם שָׁתָה יַיִן וְאָכַל פֵּרוֹת מִז׳ הַמִּינִים, חוֹתֵם: וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל הַפֵּרוֹת, בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ עַל פְּרִי הַגֶּפֶן וְהַפֵּרוֹת (וְלֹא ״וְעַל״ הַפֵּרוֹת).

יום חמישי — יח אדר שני — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: צו, חמישי עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: כי כללות . . . מח יצירה עשיה.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר״שׁ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמַּאֲמָרָיו: צְרִיכִים לִלְמֹד בְּכָל יוֹם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ״י, שֶׁזֶּהוּ תְּרוּמוֹת מִדְרְשֵׁי רַז״ל... וּלְכָל הַפָּחוֹת צָרִיךְ כָּל אֶחָד לִלְמֹד מַסֶּכֶת גְּמָרָא בְּשָׁנָה.

יום שישי

יום רביעי — יט אדר א — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: כי תשא, רביעי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: וכל שלא . . . לט הצדקה וכה״ג.

הַחֲסִידִים, אֲפִלּוּ הַבֵּינוֹנִים, הָיוּ בְּקִיאִים בַּתַּנַ״ךְ [=תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים]. וּמִנְהָג מְסֻדָּר הָיָה אֶצְלָם, אֲשֶׁר אַחַר לִמּוּד שִׁעוּר מִשְׁנָיוֹת שֶׁאַחֲרֵי תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, בִּשְׁעַת קְפִילַת הַטַּלִּית וּתְפִלִּין הָיוּ אוֹמְרִים שִׁעוּר תַּנַ״ךְ, בְּאֹפֶן אֲשֶׁר בְּמֶשֶׁךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָיוּ גּוֹמְרִים אֶת הַתַּנַ״ךְ.

יום ששי **יט אדר שני** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: צו, ששי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: וכל ניצוץ . . . 96 ניצוצין כו׳.

ר׳ משה מייזליש סיפר: דער רבי (רבינו הזקן) האָט אונז געלערענט, אז דער אלף פון חסידות איז, אויסצוניצען די טבעיות אין עבודה. און ראשית העבודה זאָל זיין אויסצוניצען די טבע הכחות, ווי למשל די טבע פון מוח שליט על הלב.

ר׳ מֹשֶׁה מַייזְלִישׁ סִפֵּר: הָרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) לִמֵּד אוֹתָנוּ, שֶׁה׳אַלֶף׳ שֶׁל חֲסִידוּת הוּא, לְנַצֵּל אֶת הַטִּבְעִיּוּת בַּ׳עֲבוֹדָה׳; וְרֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה תִּהְיֶה לְנַצֵּל אֶת טֶבַע הַכֹּחוֹת, כְּמוֹ לְמָשָׁל אֶת הַטֶּבַע שֶׁל מֹחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב.

שבת קודש

יום חמישי **כ אדר א** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: כי תשא, חמישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: ואפילו בבחי׳ . . . לט ושנה כו׳.

ניט עבודה איז אז עבודה זאָל זיין באמת, נאָר אמת אליין איז אן עבודה, אז די נעגעל זיינען אמת. וואָס ווערסטו נתפעל? מדת האמת ראה (סנהדרין קיא. א) ונפל על פניו.

אֵין מַשְׁמָעוּתָהּ שֶׁל ׳עֲבוֹדָה׳, שֶׁ׳עֲבוֹדָה׳ תִּהְיֶה בֶּאֱמֶת, אֶלָּא הָאֱמֶת עַצְמָהּ הִיא עֲבוֹדָה, שֶׁהַצִּפָּרְנַיִם הִנָּן חֲדוּרוֹת בֶּאֱמֶת. מָה אַתָּה מִתְפַּעֵל? מִדַּת הָאֱמֶת רָאָה (סַנְהֶדְרִין קיא, א) וְנָפַל עַל פָּנָיו.

שבת **כ אדר שני, פרשת פרה** ה׳תש״ג

הַפְטוֹרָה: וַיְהִי דְּבַר ה׳ גו׳ – דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי.
אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים.

שיעורים. חומש: צו, שביעי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: ובזה יובן . . . (פרק כג).

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן סִפֵּר: מֵהַתּוֹרוֹת שֶׁאָמַר מוֹרִי (הָרַב הַמַּגִּיד) לְפָנַי בִּיחִידוּת, הָיְתָה תּוֹרָה עַל הַפָּסוּק ״אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ, לֹא תִכְבֶּה״, דַּהֲגַם שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא, מִצְוָה לְהָבִיא [=לְהַדְלִיק הָאֵשׁ] מִן הַהֶדְיוֹט, כִּי בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא, כִּי רוּחַ אַיְיתִי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ, רוּחַ מִלְּמַטָּה אַיְיתִי רוּחַ מִלְּעֵלָּא, וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ מִלְּעֵלָּא וּלְעֵלָּא. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהַבְעִיר אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ, מִזְבֵּחַ הוּא ״אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם״, וְהַהַקְרָבָה עַצְמָהּ אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת, וּצְרִיכִים לְהַבְעִיר אֵשׁ עַל הַקָּרְבָּן אֲשֶׁר מִכֶּם, וְאֵשׁ זֶה לֹא תִכְבֶּה, שֶׁהִיא מְכַבֶּה אֶת הַ״לֹא״.

אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת אָמַר מוֹרִי לְפָנַי עֶשֶׂר פְּעָמִים – כְּדֵי לְחָקְקָהּ בְּעֶשֶׂר כֹּחוֹת נַפְשִׁי – וַיֹּאמֶר לִי: אַתָּה, תַּלְמִידִי, הִנְּךָ נִצְרָךְ לְהָאֵשׁ תָּמִיד, לְפִי שֶׁעָלֶיךָ הַטַּל לְכַבּוֹת ״לֹא״ (שֶׁל הַמְנַגְּדִים) גָּדוֹל. אַתָּה תְּכַבֶּה אֶת הַ״לֹא״, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יַהֲפֹךְ אֶת הַ״לֹא״ לְהֵן.

הזכרת יציאת מצרים בכל ימות השנה

יום ראשון י"ד אדר ה'תשע"ג

הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ג: מִצְוָה לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם וּבַיּוֹם בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ".

אם חייבים להזכיר יציאת מצרים כל השנה, מהו החיוב המיוחד של סיפור יציאת מצרים שבליל הסדר, בנוסף על שאר ימות ולילות השנה?

וביאר הגר"ח מבריסק (חידושי הגר"ח על הש"ס סי' מ):

מצות זכירת יציאת מצרים בשאר ימות השנה מתקיימת בכל אופן שבו מזכירים, ודי בהזכרה קצרה, כדוגמת ההזכרה ב'שש זכירות', אבל במצות סיפור יציאת מצרים בליל הסדר יש שלושה תנאים נוספים: א. לספר בדרך שאלה ותשובה ("מה נשתנה?"... "עבדים היינו..."). ב. להתחיל בגנות ולסיים בשבח ("מתחילה עובדי עבודה זרה היו... ועכשיו קרבנו המקום"). ג. להזכיר את טעמי המצוות הנוהגות בלילה זה שהן זכר ליציאת מצרים (פסח, מצה ומרור).

והנה, הקשה ה'פרי מגדים' (פתיחה כוללת הלכות קריאת שמע): אם זכירת מצוות יציאת מצרים כל השנה, והמצוה לספר ביציאת מצרים הן שתי מצוות שונות, מדוע הרמב"ם ושאר מוני המצוות לא מנו את זכירת יציאת מצרים הנוהגת בכל ימות השנה, והזכירו רק את המצווה לספר ביציאת מצרים בליל פסח?

וביאר בספר 'משנה שכיר' (ענייני המועדים עמ' 64):

הזכרת יציאת מצרים בליל פסח אינה חיוב נוסף וממילא לא מצוה נוספת, אלא הרחבה של המצווה הכללית, ומצות התורה לספר ביציאת מצרים היא לא רק בליל הסדר אלא חיובה הוא חיוב תמידי אלא שבכל השנה די בזכירה בעלמא, ואילו בליל פסח, שהוא עיקר זמנה, יש חובה של סיפור והרחבת הדיבור.

שני נושאים בתפילה

יום שני ט"ו אדר ה'תשע"ג

הלכות תפלה פרק א, הלכה ו: וְכֵן הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה אַחַת בַּלַּיְלָה, שֶׁהֲרֵי אֵבְרֵי תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מִתְאַכְּלִין וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה,

מכך שתפילת ערבית היא כנגד "אברי תמיד של בין הערבים" הקרבים בלילה, מובן שתפילת ערבית היא התפילה האחרונה שביום, כהקרבת האברים בלילה שהיא השלמה לקרבן התמיד שהקריבו ביום, ולכאורה הדברים סותרים לדברים מפורשים של הרמב"ם לקמן (ה"ח): "נמצאו התפילות בכל יום שלש: ערבית ושחרית ומנחה" ולפי זה ערבית היא התפילה הראשונה בסדר ג' התפילות!

ויש לבאר ששני סדרים אלו נובעים משני נושאים שונים, ואף הפכיים, הקיימים בתפילה:

מצד אחד התפילה נחשבת 'עבודה שבלב' (לעיל ה"א) שענינה עבודת ה' בקבלת עול מלכות שמים ודביקות בה', כמבואר בחסידות (תו"א ר"פ תרומה) ש'תפילה' היא מלשון התחברות, והדרך להגיע להתחברות זו היא ע"י ש"מתבודדים ומכוונין בתפילתן עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות" (טור או"ח סי' צח) – שהאדם שוכח ממציאותו האישית וחושב רק על ההתקשרות לקב"ה. ולאידך גיסא הפירוש הפשוט של 'תפילה' הוא בקשה – שהאדם "שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה" (לעיל ה"ב). וכאן האדם לא שוכח את מציאותו, אלא אדרבה עסוק בצרכי עצמו.

ומכאן ההבדל בסדר התפילות:

ידוע הכלל בהלכה (חולין פג, סע"א) "במעשה בראשית – היום הולך אחר הלילה", ו"בקדשים – הלילה הולך אחר היום". ועל דרך זה בנוגע לתפילה: מצד שהתפילה היא 'עבודה שבלב' בדביקות בה' היא בדוגמת הקרבת קרבנות לה', ולכן התפילה היא כ'קדשים' שבהם "הלילה הולך אחר היום", וערבית באה לאחר שחרית ומנחה; אבל מצד שהתפילה היא בקשת צרכיו של האדם החושב על עצמו, הרי זה בדוגמת 'מעשה בראשית' שבו "היום הולך אחר הלילה", ולכן תפילת ערבית היא הראשונה בסדר התפילות.

(לקוטי שיחות ה, עמ' 125 ואילך)

רחיצת רגלים לתפילה

יום שלישי ט"ז אדר ה'תשע"ג

הלכות תפלה פרק ד, הלכה ג: שַׁחֲרִית - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל.

הראב"ד משיג על הרמב"ם וכותב שאין צריך לרחוץ רגלים לתפילה.

ובביאור מחלוקתם יש שכתבו (שמן המאור, או"ח סי' ד. שו"ת ושב הכהן ס"א) שנחלקו בטעם הנטילה: לדעת הרמב"ם, החילוק בין תפילת שחרית למנחה וערבית הוא כמו שביאר הרשב"א (מובא בבית יוסף או"ח סי' ד) שבשחר אנו כבריה חדשה, ועלינו להודות ולהתקדש ככהן המקדש את ידיו בכיור, ולכן יש לרחוץ גם את הרגלים ככהנים שהיו מקדשים גם את רגליהם.

אך דעת הראב"ד היא (כדעת הרא"ש) שנטילת ידיים בשחרית היא משום שהידים עסקניות ובוודאי נגעו בלילה במקום מטונף, ולכן צריך ליטול רק את ידיו ולא את רגליו.

אך לפי זה צריך ביאור: הראב"ד השיג רק לגבי רחיצת הרגלים אך לגבי רחיצת הפנים הוא מסכים עם הרמב"ם, ואם טעם הרחיצה הוא משום שהידים עסקניות, מדוע צריך לרחוץ גם את פניו?

ויש לומר, שרחיצת הפנים היא מטעם אחר, לפי הנאמר בגמרא (שבת נ, ב): "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו...". ופירש רש"י: "לכבוד קונהו, דכתיב 'כי בצלם אלוקים עשה את האדם'". ולדעת הראב"ד טעם זה נאמר רק לגבי רחיצת הפנים שבהם יש צלם אלוקים, ורחיצת הידים היא

מחמת הנגיעה במקומות המטונפים, ונמצא שצריך לרחוץ את פניו וידיו אך לא את רגליו (ואף שבברייתא נאמר גם 'רגליו' אין זה מעיקר הדין אלא שיגרת הלשון) (שמן המאור שם).

ויש שביארו באופן אחר:

לכל הדעות, דברי הברייתא "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו", הם משום "הכון לקראת אלוקיך ישראל", להכין עצמו בשחרית לעבודת הבורא כאדם ההולך לפני מלך, אלא שהקפדה זו שייכת לגבי המקומות המגולים ולא המקומות המכוסים בבגדים, ולכן הדבר תלוי במנהג המקום. בזמן הגמרא נהגו ללכת ברגליים מגולות ולכן נאמר שיש לרחוץ גם אותן, וכן נהגו גם בארצות המזרח בזמן הרמב"ם ולכן העתיק דין זה כצורתו, וכוונת הראב"ד היא שלא היה לרמב"ם לסתום אלא לפרש שהדבר תלוי במנהג כל מקום ומקום (נודע ביהודה או"ח תנינא סי' קמ).

מדוע רשב"י לא הפסיק תלמודו לתפילה? יום רביעי י"ז אדר ה'תשע"ג

הלכות תפלה פרק ו, הלכה ח: מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - פּוֹסֵק וּמִתְפַּלֵּל; וְאִם הָיְתָה תּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כְּלָל... אֵינוֹ פּוֹסֵק, שֶׁמִּצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה גְּדוֹלָה מִמִּצְוַת תְּפִלָּה.

גם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ד) פסק הרמב"ם שאם היתה לפניו מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים יפסיק תלמודו ויעשה המצוה.

ויש להבין:

העוסק במצווה פטור מלעשות מצוה אחרת (סוכה כה, א) ולמה אם כן, העוסק בתלמוד תורה והגיע זמן תפילה מפסיק ומתפלל? וכן מדוע מפסיק תלמודו כדי לעשות מצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים?

ותירץ ה'ברכי יוסף' (או"ח סי' לח ס"ז):

מצות תלמוד תורה שונה משאר מצוות, כי "עיקר התורה ללמדנו מעשה המצווה, ולא המדרש הוא העיקר, וכל יקר תפארת גדולת תלמוד תורה אינו אלא שמביא דבר לידי מעשה". ולכן, העוסק בלימוד התורה מפסיק לימודו כדי לקיים את המצווה.

ולמה, אם כן, מי שתורתו אומנתו ("כגון רשב"י וחביריו") אינו מפסיק תלמודו לצורך תפילה?

על כך מבאר אדמו"ר הזקן בשולחנו (או"ח סי' קו ס"ד, ע"פ דברי המ"א):

"מי שתורתו אומנתו... אינו מתפלל כל עיקר, כיון שמבלעדי כן אינו מבטל מלימודו אפילו רגע, גם בשביל התפילה לא יבטל. ואף שצריך לבטל ולהפסיק לימודו לעשות כל המצוות...מכל מקום תפילה, הואיל ואינה אלא בקשת רחמים על עניני עולם הזה, אין לו להניח חיי העולם ולעסוק בחיי שעה".

וב'לקוטי תורה' (תבוא מב,ג) מבואר בדרך החסידות:

עבודת התפילה היא לעורר את האהבה להקב"ה המסותרת בלב כל אחד ואחד מישראל שהיא בבחינת 'שינה' וצריך 'לעוררה משנתה' על ידי התפילה, אבל רשב"י וחבריו שהיו במדרגת 'תורתו אומנותו' היו דבוקים וקשורים לקב"ה בקשר תמידי על ידי לימוד התורה, ואהבתם לה' לא היתה בבחינת 'שינה' כלל, ולכן לא היו זקוקים לעבודת התפילה כדי 'לעורר' את האהבה.

בין תפילת שחרית לתפילת מוסף יום חמישי י"ח אדר ה'תשע"ג

הלכות תפלה פרק י, הלכה טו: וְכָל הַמִּתְפַּלֵּל שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, אֲפִלּוּ שַׁחֲרִית וּמוּסָף - לֹא יִתְפַּלֵּל זוֹ אַחַר זוֹ; אֶלָּא יִשְׁהֶה בֵּין תְּפִלָּה לִתְפִלָּה, כְּדֵי שֶׁתִּתְחַוֹּנֶן דַּעְתּוֹ עָלָיו.

במקור ההלכה בגמרא (ברכות ל, ב) נאמר: "כמה ישהה בין תפילה לתפילה, רב הונא ורב חסדא חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו, דכתיב ואתחנן אל ה'...". ופירש רש"י: "כמה ישהה בין תפילה לתפילה – מי שיש עליו לחזור ולהתפלל או משום דטעה או משום מוספין, כמה ישהה בין זו לזו...". וכן כתבו גם התוספות שם: "כגון אדם שטעה ורוצה להתפלל שנית וכן בין תפילת שחרית לתפילת המוספין".

ומעתה יש לתמוה: מדוע בעוד שרש"י ותוספות מביאים את ההפסק בין שחרית למוסף בתורת דוגמה נוספת, הרמב"ם כתב "ואפילו שחרית ומוסף"? מהו החידוש בשחרית ומוסף דווקא?

וביאר ה'לחם משנה': "משום דהוה אמינא דכולא ענין תפילה דשחרית היא, לא בעינא שהיה". כלומר, מאחר ששחרית ומוסף הן חלק מתפילה אחת, היה מקום לומר שאין צורך בשהייה ביניהם כי מדובר בשני חלקים של אותה חטיבת תפילה, ולכן כתב הרמב"ם שצריך לשהות "אפילו" בין שחרית למוסף.

ויש מי שביאר באופן אחר: תפילת מוסף היא כנגד קרבן המוספין, כמבואר בתוספות (ברכות כו, א ד"ה איבעיא), והיה מקום לומר שבמוסף אין צריך "לערוך דבריו בלשון תחינה" כי אין בו ענין של רחמים והוא רק כנגד קרבן מוסף, וממילא אין צורך בשהייה, והרמב"ם מחדש שאפילו בין שחרית למוסף צריך לשהות (פרדס שלום, עמ' מד).

הבימה - דווקא באמצע? יום שישי י"ט אדר ה'תשע"ג

הלכות תפילה פרק יא, הלכה ג: וּמַעֲמִידִין בִּימָה בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלֶה עָלֶיהָ הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה.. כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ כֻּלָּן.

ה'כסף משנה' כתב כי בזמנו נהגו בכמה מקומות להציב את הבימה בסוף בית הכנסת ולא באמצעו, כי ההעמדה באמצע אינה חיוב מן הדין אלא הכל לפי הזמן והמקום. ובזמנים הקדומים היו בתי הכנסת גדולים והיו צריכים להעמיד את

הבימה באמצע כדי שישמעו כולם, אך בזמנינו שבתי הכנסת קטנים, נאה יותר שתהא הבימה באחד הצדדים מאשר באמצע.

ויש שהוסיפו לבאר כי בימינו אין צורך להקפיד על כך, כי לכאורה יש להקשות: אם יש להעמיד את הבימה באמצע כדי שישמעו כולם, מאותו טעם צריך להעמיד אף את התיבה של שליח הציבור באמצע, ולמעשה מנהג רוב הקהילות להיפך!

אלא יש לומר שבזמן הגמרא והרמב"ם היה העולה לתורה קורא בעצמו ומאחר שאין לכל אחד קול רם שישמעוהו כולם הוצרכו להעמיד את הבימה באמצע כדי שישמעוהו, אך היורד לפני התיבה צריך להיות מנוסה ובעל קול חזק, ולכן ישמעו אותו אף מקצה בית הכנסת.

ולפי זה, בימינו שהעולה לתורה אינו קורא בעצמו אלא יש בעל־קורא, גם הבימה יכולה לעמוד בקצה בית הכנסת (שו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר א, או"ח סי' כ).

אך רבים מהפוסקים כתבו שאין לשנות מהמנהג להעמיד את הבימה באמצע, ואילו תיבת הש"ץ צריכה להיות סמוכה ככל האפשר לקיר, כמבואר בשולחן ערוך, ואי אפשר להעמידה באמצע (שם).

וה'חתם סופר' (או"ח סי' כח) כתב שהעמדת הבימה באמצע אינו רק כדי שישמעו את קול הקורא, אלא מעיקר הדין, כמסופר בגמרא (סוכה נא, ב) על בית הכנסת באלכסנדריא של מצרים שמחמת גודלו לא היו שומעים כל הציבור את קול החזן, וכאשר הגיע ל'אמן' היו מניפים סודרים לאות שיענו אחריו, ועם זאת הבימה היתה באמצע, ומוכח מכך שהטעם אינו כדי שישמעו העם שהרי בלאו־הכי לא היו שומעים, אלא הוא מעיקר הדין. וטעם הדבר, כי הבימה היא כנגד מזבח הפנימי שהיה עומד בין המנורה לשולחן, וראוי להעמידה באמצע בית הכנסת כדי לדמותה לבית המקדש ככל האפשר.

ברכת כהנים בכהן יחיד

שבת קודש כ' אדר ה'תשע"ג

הלכות תפלה פרק יד, הלכה ח: אִם הָיָה הַכֹּהֵן הַמְּבָרֵךְ אֶחָד - מַתְחִיל לְבָרֵךְ מֵעַצְמוֹ, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַקְרֵא אוֹתוֹ מִלָּה מִלָּה.

לדעת רבינו תם (מנחות מד, א תוד"ה כל) כהן יחיד עולה לברך ברכת כהנים רק מדרבנן, וזאת על סמך דרשת הגמרא (סוטה לח, א) על הפסוק "אמור להם" - לשנים קורא 'כהנים' ולא לאחד, אבל מדברי הרמב"ם כאן ("אם היה הכהן המברך אחד מתחיל לברך מעצמו") משמע שלימוד הגמרא "לשנים קורא כהנים ולאחד אינו קורא", בא למעט רק שלכהן אחד אין לקרוא 'כהנים' קודם הברכה, אלא "מתחיל לברך מעצמו", אבל גם כהן יחיד מברך מדאורייתא.

ובשו"ת מהר"מ מינץ (סי' יב) הביא דעה שכהן יחיד העולה לדוכן אינו מברך את הברכה שלפני ברכת כהנים אלא יעלה בלא ברכה, ומסתמך על דברי הסמ"ק (מצוה קי"ג) שכהן יחיד שאינו עולה לברך אינו עובר על איסור גם כשקוראים לו לעלות, אף ששני כהנים שקוראים להם לעלות ואינם עולים עוברים על עשה ("כה תברכו"), כי יחיד אין עליו חובת עשה, ואם יברך - ברכתו לבטלה.

ודחה דברים אלו וכתב שגם אם יחיד אינו עובר כשאינו עולה לדוכן, אם יעלה ויברך וודאי יקיים מצות־עשה. ואף הסמ"ק עצמו לא כתב שאינו חייב לעלות אלא שאינו עובר אם אינו עולה אך גם לדעתו אם יעלה מקיים את המצוה.

ועוד: אפילו נשים הפטורות ממצוות־עשה שהזמן גרמא (קדושין כט,א) ומקיימות אותן, מברכות הן עליהן לדעת כמה ראשונים (תוס' עירובין צו,א. טור או"ח סי' תקפט), ואם כן גם כהן יחיד העולה לדוכן מברך.

ואף דברי הרמב"ם כאן "אם היה הכהן המברך אחד - מתחיל לברך מעצמו" מוסבים על הברכה "אשר קדשנו...", שהרי על אמירת הברכה עצמה ממשיך וכותב "ושליח צבור מקרא אותו מלה מלה".

המשך מעמוד לח

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת כי תשא

מובן, שכאשר עבודת בנ"י היא באופן של **גילוי** (בנוגע לכל הענינים האמורים), זוכים לגילוי המשכן שעשה משה רבינו – שיתגלה בבית המקדש השלישי.

ויקויים היעוד "ותחזינה **עינינו** בשובך לציון ברחמים" – "בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", "ומשה ואהרן עמהם", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו אמן.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ב – משיחות ש"פ משפטים פ' שקלים סעיפים ד, ח, ט (הנחה בלתי מוגה)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ד־כ' אדר ה'תשע"ג

יום ראשון י"ד אדר ה'תשע"ג

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה

פֶּרֶק י

א. אַל יֹאמַר אָדָם: 'הֲרֵינִי עוֹשֶׂה מִצְוֹות הַתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּחָכְמָתָהּ, כְּדֵי שֶׁאֶקַּבֵּל הַבְּרָכוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁאֶזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא; וְאֶפְרֹשׁ מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁאֶנָּצֵל מִן הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא אִכָּרֵת מֵחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא'. אֵין רָאוּי לַעֲבֹד אֶת ה' עַל דֶּרֶךְ זוֹ! שֶׁהָעוֹבֵד עַל דֶּרֶךְ זוֹ, הוּא עוֹבֵד מִיִּרְאָה; וְאֵינָהּ מַעֲלַת הַנְּבִיאִים, וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים. וְאֵין עוֹבֵד אֶת ה' עַל דֶּרֶךְ זוֹ, אֶלָּא עַמֵּי הָאָרֶץ וְהַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים, שֶׁמְּחַנְּכִין אוֹתָן לַעֲבֹד מִיִּרְאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיַעַבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ב. הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות וְהוֹלֵךְ בִּנְתִיבוֹת הַחָכְמָה - לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם, לֹא מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָעָה, וְלֹא כְּדֵי לִירֹשׁ הַטּוֹבָה; אֶלָּא עוֹשֶׂה הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֱמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לָבוֹא {בִּכְלָלָהּ} (בגללה) . וּמַעֲלָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין כָּל חָכָם זוֹכֶה לָהּ. וְהִיא מַעֲלַת אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁקָּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אוֹהֲבוֹ', לְפִי שֶׁלֹּא עָבַד אֶלָּא מֵאַהֲבָה. וְהִיא הַמַּעֲלָה שֶׁצִּוָּנוּ בָּהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". וּבִזְמַן שֶׁיֶּאֱהַב אֶת ה' אַהֲבָה הָרְאוּיָה, מִיָּד יַעֲשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹות מֵאַהֲבָה.

ג. וְכֵיצַד הִיא הָאַהֲבָה הָרְאוּיָה? הוּא שֶׁיֶּאֱהַב אֶת ה' אַהֲבָה גְּדוֹלָה יְתֵרָה, עַזָּה עַד מְאֹד, עַד שֶׁתְּהֵא נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּאַהֲבַת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגֶה [הוגה] בָּהּ תָּמִיד - כְּאִלּוּ חוֹלֵי הָאַהֲבָה, שֶׁאֵין דַּעְתָּן פְּנוּיָה מֵאַהֲבַת אוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁהוּא שׁוֹגֶה בָּהּ תָּמִיד, בֵּין בְּשָׁכְבוֹ בֵּין בְּקוּמוֹ, בֵּין בְּשָׁעָה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה. יָתֵר מִזֶּה תִּהְיֶה אַהֲבַת ה' בְּלֵב אוֹהֲבָיו, וְשׁוֹגִין בָּהּ תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". וְהוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר דֶּרֶךְ מָשָׁל: "כִּי חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי"; וְכָל שִׁיר הַשִּׁירִים - מָשָׁל הוּא לְעִנְיָן זֶה.

ד. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: שֶׁמָּא תֹּאמַר, הֲרֵינִי לָמֵד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהְיֶה עָשִׁיר, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקְרָא רַבִּי, בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקַּבֵּל שָׂכָר לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא - תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאַהֲבָה אֶת ה'"; כָּל שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂים, לֹא תַּעֲשׂוּ אֶלָּא מֵאַהֲבָה. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים: "בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מְאֹד" - "בְּמִצְוֹתָיו", וְלֹא בִּשְׂכַר מִצְוֹותָיו. וְכֵן הָיוּ גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים מְצַוִּין לִנְבוֹנֵי תַּלְמִידֵיהֶן וּמַשְׂכִּילֵיהֶן בְּיִחוּד: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל טוֹבָה; אֶלָּא הֱיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְקַבֵּל כְּלוּם - אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָרַב, רָאוּי לְשַׁמְּשׁוֹ; כְּלוֹמַר, עִבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ה. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּגִּיעַ עָדָיו פֵּרְעָנוּת - הֲרֵי זֶה עוֹסֵק בָּהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ. וְכָל הָעוֹסֵק בָּהּ לֹא לִירְאָה, וְלֹא לְקַבֵּל שָׂכָר, אֶלָּא מִפְּנֵי אַהֲבַת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ שֶׁצִּוָּה בָּהּ - הֲרֵי זֶה עוֹסֵק בָּהּ לִשְׁמָהּ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: 'לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, בָּא לִשְׁמָהּ'. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אֶת הַקְּטַנִּים וְאֶת הַנָּשִׁים וּכְלַל עַמֵּי הָאָרֶץ, אֵין מְלַמְּדִין אוֹתָן אֶלָּא לַעֲבֹד מִיִּרְאָה וּכְדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיִתְחַכְּמוּ חָכְמָה יְתֵרָה, מְגַלִּין לָהֶן רָז זֶה מְעַט מְעַט; וּמַרְגִּילִין אוֹתָן לְעִנְיָן זֶה בְּנַחַת, עַד שֶׁיַּשִּׂיגוּהוּ וְיֵדָעוּהוּ וְיַעַבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ו. דָּבָר יָדוּעַ וּבָרוּר, שֶׁאֵין אַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נְקֻשֶׁרֶת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, עַד שֶׁיִּשְׁגֶּה [יעסוק] בָּהּ תָּמִיד כָּרָאוּי וְיַעֲזֹב כָּל שֶׁבָּעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"; אֶלָּא בְּדֵעָה שֶׁיֵּדְעֵהוּ [כגודל ידיעתו כך אהבתו]. וְעַל פִּי הַדֵּעָה - תִּהְיֶה הָאַהֲבָה: אִם מְעַט מְעַט, וְאִם הַרְבֵּה הַרְבֵּה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְיַחֵד עַצְמוֹ [להתמסר] לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל בְּחָכְמוֹת וּתְבוּנוֹת הַמּוֹדִיעִין לוֹ אֶת קוֹנוֹ כְּפִי כֹּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן. נִגְמַר סֵפֶר רֵאשׁוֹן, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים פְּרָקִים: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת דֵּעוֹת, שִׁבְעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, שִׁבְעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים.

בְּשֵׁם ה', אֵל עוֹלָם.

מָה אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ, כָּל הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי.

סֵפֶר שֵׁנִי וְהוּא סֵפֶר אַהֲבָה

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, הִלְכוֹת צִיצִית, הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, הִלְכוֹת מִילָה).

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת שְׁמַע - בָּעֶרֶב וּבַבֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ" - בְּשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם שׁוֹכְבִין, וְזֶה הוּא לַיְלָה, וּבְשָׁעָה שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם.

ב. וּמַה הוּא קוֹרֵא? שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, וְהֵן: "שְׁמַע", "

ו"וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", ו"וַיֹּאמֶר". וּמַקְדִּימִין לִקְרוֹת פָּרָשַׁת "שְׁמַע", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִוּוּי עַל יִחוּד הַשֵּׁם וְאַהֲבָתוֹ וְתַלְמוּדוֹ [מצוות תלמוד תורה], שֶׁהוּא [מצוות ייחוד] הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בּוֹ. וְאַחֲרֶיהָ "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", שֶׁיֵּשׁ בָּהּ צִוּוּי עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת כֻּלָּן. וְאַחַר כָּךְ פָּרָשַׁת "צִיצִית", שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּהּ צִוּוּי עַל זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִצְוַת צִיצִית נוֹהֶגֶת בַּלַּיְלָה, קוֹרְאִין אוֹתָהּ בַּלַּיְלָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ זִכְרוֹן יְצִיאַת מִצְרַיִם; וּמִצְוָה לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה וּבַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". וּקְרִיאַת שָׁלֹשׁ פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ עַל סֵדֶר זֶה, הוּא הַנִּקְרָא 'קְרִיַּת שְׁמַע'.

ד. הַקּוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע - כְּשֶׁהוּא גּוֹמֵר פָּסוּק רִאשׁוֹן, אוֹמֵר בְּלַחַשׁ: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"; וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא כְּדַרְכּוֹ "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", עַד סוֹפָהּ. וְלָמָּה קוֹרִין כֵּן? מָסֹרֶת הִיא בְּיָדֵינוּ, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁקִּבֵּץ יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶת בָּנָיו בְּמִצְרַיִם בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, צִוָּם וְזֵרְזָם עַל יִחוּד הַשֵּׁם, וְעַל דֶּרֶךְ ה' שֶׁהָלַךְ בָּהּ אַבְרָהָם וְיִצְחָק אָבִיו. וְשָׁאַל אוֹתָם וְאָמַר לָהֶם: 'בָּנַי, שֶׁמָּא יֵשׁ בָּכֶם פְּסֹלֶת [פגם באמונתכם], מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד עִמִּי בְּיִחוּד אֲדוֹן כָּל הָעוֹלָם'? - כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר לָנוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: "פֶּן יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וְגוֹ'". עָנוּ כֻּלָּם וְאָמְרוּ לוֹ: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד" - כְּלוֹמַר: שְׁמַע מִמֶּנּוּ, אָבִינוּ יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד. פָּתַח הַזָּקֵן וְאָמַר: 'בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד'. לְפִיכָךְ נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לוֹמַר שֶׁבַח זֶה שֶׁשַּׁבַּח בּוֹ יִשְׂרָאֵל הַזָּקֵן, אַחַר פָּסוּק זֶה.

ה. כְּשֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע, מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. בַּיּוֹם, מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ; וּבַלַּיְלָה, מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ.

ו. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ בַּיּוֹם, 'יוֹצֵר אוֹר'; שְׁנִיָּה לָהּ, 'אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ'; וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ, 'אֱמֶת וְיַצִּיב'. וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ בַּלַּיְלָה, 'מַעֲרִיב עֲרָבִים'; שְׁנִיָּה לָהּ, 'אַהֲבַת עוֹלָם עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אָהָבְתָּ'; וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל אַחֲרֶיהָ, 'אֱמֶת אֲמוּנָה'; שְׁנִיָּה לָהּ, 'הַשְׁכִּיבֵנוּ'.

ז. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה - פּוֹתֵחַ בָּהּ בְּ'בָרוּךְ', וְחוֹתֵם בָּהּ בְּ'בָרוּךְ'; וּשְׁאָר בִּרְכוֹתֶיהָ - חוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן בְּ'בָרוּךְ', וְאֵין לָהֶם פְּתִיחָה. בְּרָכוֹת אֵלּוּ, עִם שְׁאָר כָּל הַבְּרָכוֹת הָעֲרוּכוֹת בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל - עֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ תִּקְּנוּם; וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לִפְחֹת מֵהֶן, וְלֹא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן: מָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ לַחְתֹּם בְּ'בָרוּךְ', אֵינוֹ רַשַּׁאי שֶׁלֹּא לַחְתֹּם, וּמָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ שֶׁלֹּא לַחְתֹּם, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַחְתֹּם; מָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ שֶׁלֹּא לִפְתֹּחַ בְּ'בָרוּךְ', אֵינוֹ רַשַּׁאי לִפְתֹּחַ, וּמָקוֹם שֶׁהִתְקִינוּ לִפְתֹּחַ בְּ'בָרוּךְ', אֵינוֹ רַשַּׁאי שֶׁלֹּא לִפְתֹּחַ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל הַמְשַׁנֶּה מִמַּטְבֵּעַ [צורה ונוסח] שֶׁטָּבְעוּ חֲכָמִים בִּבְרָכוֹת - הֲרֵי זֶה טוֹעֶה, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ כַּמַּטְבֵּעַ. וְכָל שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר 'אֱמֶת וְיַצִּיב' בְּשַׁחֲרִית, וְ'אֱמֶת אֲמוּנָה' בְּעַרְבִית - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ח. הִקְדִּים בְּרָכָה שְׁנִיָּה לִבְרָכָה רִאשׁוֹנָה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, בֵּין לְפָנֶיהָ בֵּין לְאַחֲרֶיהָ - יָצָא; לְפִי שֶׁאֵין סֵדֶר לַבְּרָכוֹת. בְּשַׁחֲרִית - פָּתַח 'יוֹצֵר אוֹר', וְסִיֵּם 'מַעֲרִיב עֲרָבִים' - לֹא יָצָא; פָּתַח בְּ'מַעֲרִיב עֲרָבִים', וְסִיֵּם בְּ'יוֹצֵר אוֹר' - יָצָא. וְכֵן בְּעַרְבִית - אִם פָּתַח בְּ'מַעֲרִיב עֲרָבִים', וְסִיֵּם בְּ'יוֹצֵר אוֹר' - לֹא יָצָא; פָּתַח בְּ'יוֹצֵר אוֹר', וְסִיֵּם בְּ'מַעֲרִיב עֲרָבִים' - יָצָא; שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת, הוֹלְכוֹת אַחַר חֶתִימָתָן.

ט. אֵיזֶה הוּא זְמַן קְרִיַּת שְׁמַע בַּלַּיְלָה? מִצְוָתָהּ מִשְּׁעַת יְצִיאַת הַכּוֹכָבִים, עַד חֲצִי הַלַּיְלָה. וְאִם עָבַר וְאִחֵר, וְקָרָא עַד שֶׁלֹּא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר [ניצנוץ האור שלפני עלות השמש] - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ 'עַד חֲצוֹת', אֶלָּא כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה.

י. הַקּוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע שֶׁל עַרְבִית אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַّחַר, קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָנוּס, כְּגוֹן שֶׁכּוֹר אוֹ חוֹלֶה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְאָנוּס שֶׁקָּרָא בְּעֵת זֶה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ 'הַשְׁכִּיבֵנוּ'.

יא. וְאֵיזֶה הוּא זְמַנָּהּ בַּיּוֹם? מִצְוָתָהּ שֶׁיַּתְחִיל לִקְרוֹת קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, כְּדֵי שֶׁיִּגְמֹר לִקְרוֹת וּלְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה עִם הָנֵץ הַחַמָּה; וְשֶׁעוּר זֶה, כְּמוֹ עִשּׂוּר שָׁעָה [כשש דקות] קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ. וְאִם אִחֵר, וְקָרָא אַחַר שֶׁעָלְתָה הַשֶּׁמֶשׁ - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; שֶׁעוֹנָתָהּ עַד סוֹף שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם לְמִי שֶׁעָבַר וְאִחֵר.

יב. מִי שֶׁהִקְדִּים וְקָרָא קְרִיַּת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַّחַר - אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁלִים קֹדֶם שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וּבִשְׁעַת הַדְּחַק, כְּגוֹן שֶׁהָיָה מַשְׁכִּים לָצֵאת לַדֶּרֶךְ - קוֹרֵא לְכַתְּחִלָּה מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַّחַר.

יג. הַקּוֹרֵא אַחַר שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ הָיָה אָנוּס - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיַּת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה; וּמְבָרֵךְ הוּא לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ כָּל הַיּוֹם, אֲפִלּוּ אַחַר וְקָרָא אַחַר שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת.

פֶּרֶק ב

א. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע, וְלֹא כִּוֵּן לִבּוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁהוּא: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד" - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְהַשְּׁאָר - אִם לֹא כִּוֵּן לִבּוֹ, יָצָא. אֲפִלּוּ הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה כְּדַרְכּוֹ, אוֹ מַגִּיהַּ אֶת הַפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ בְּעוֹנַת קְרִיאָה - יָצָא; וְהוּא, שֶׁכִּוֵּן אֶת לִבּוֹ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן.

ב. כָּל אָדָם קוֹרִין כְּדַרְכָּן - בֵּין עוֹמְדִין, בֵּין מְהַלְּכִין, בֵּין שׁוֹכְבִין, בֵּין רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה. וְאָסוּר לִקְרוֹת קְרִיַּת שְׁמַע, וְהוּא מֻטָּל וּפָנָיו טוּחוֹת [דבוקות] בַּקַּרְקַע, אוֹ מְשֻׁלָּךְ עַל גַּבּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה. אֲבָל קוֹרֵא הוּא, וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ; וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר הַרְבֵּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְהַפֵּךְ עַל צִדּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה - נוֹטֶה מְעַט לְצִדּוֹ, וְקוֹרֵא.

ג. מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו - עוֹמֵד בְּפָסוּק רִאשׁוֹן, וְהַשְּׁאָר קוֹרֵא וְהוּא מְהַלֵּךְ. הָיָה יָשֵׁן - מְצַעֲרִין אוֹתוֹ וּמְעִירִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּקְרָא פָּסוּק רִאשׁוֹן; וּמִכָּאן וָאֵילָךְ, אִם אֲנַסָּתוּ שֵׁנָה, אֵין מְצַעֲרִין אוֹתוֹ.

ד. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בִּמְלָאכָה - מַפְסִיק עַד שֶׁיִּקְרָא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה כֻּלָּהּ; וְכֵן הָאֻמָּנִין בְּטִלִּין מִמְּלַאכְתָּן בְּפָרָשָׁה

רִאשׁוֹנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְרִיאַת עֲרַאי. וְהַשְּׁאָר, קוֹרֵא וְהוּא עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָאִילָּן אוֹ בְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל - קוֹרֵא בִּמְקוֹמוֹ, וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ.

ה. הָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיַּת שְׁמַע - פּוֹסֵק וְקוֹרֵא; וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. הָיָה עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים - לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יִגְמֹר עִסְקֵיהֶן; וְיִקְרָא, אִם נִשְׁאַר עֵת לִקְרוֹת.

ו. הָיָה עוֹסֵק בַּאֲכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה בְּמֶרְחָץ, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתִסְפֹּרֶת, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַפֵּךְ בְּעוֹרוֹת [לבודקן אם עובדו], אוֹ שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּדִין - גּוֹמֵר, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא יַעֲבֹר זְמַן הַקְּרִיאָה, וּפָסַק וְקָרָא - חֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ז. מִי שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל - אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת וְלִקְרוֹת קֹדֶם שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה, יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא שֶׁמָּא תָּנֵץ הַחַמָּה קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא, יִתְכַּסֶּה בַּמַּיִם שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּהֶן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְכַּסֶּה לֹא בְּמַיִם שֶׁרֵיחָן רַע, וְלֹא בְּמֵי הַמִּשְׁרָה [ששרו בהם פשתן]; וְלֹא בְּמַיִם צְלוּלִין [שקופים], מִפְּנֵי שֶׁעֶרְוָתוֹ נִרְאִית בָּהֶן. אֲבָל מִתְכַּסֶּה הוּא בְּמַיִם עֲכוּרִין [שאינם צלולים] שֶׁאֵין רֵיחָן רַע, וְקוֹרֵא בִּמְקוֹמוֹ.

ח. הַקּוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע - לֹא יִרְמֹז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֹץ בִּשְׂפָתָיו, וְלֹא יַרְאֶה בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְרִיאַת עֲרַאי. וְאִם עָשָׂה כֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, חֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְצָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא; וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יָצָא. וְצָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ; וְאִם לֹא דִּקְדֵּק, יָצָא.

ט. כֵּיצַד מְדַקְדֵּק? יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְרַפֶּה הֶחָזָק [הדגוש], וְלֹא יְחַזֵּק [ידגיש] הָרָפֶה [שאינו מודגש]; וְלֹא יָנִיד [יעשה שווא נע] הַנָּח [את שווא הנח], וְלֹא יָנִיחַ הַנָּד. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לִתֵּן רֶוַח בֵּין כָּל שְׁתֵּי אוֹתוֹת הַדּוֹמוֹת שֶׁאַחַת מֵהֶן סוֹף תֵּבָה וְהָאַחֶרֶת תְּחִלַּת תֵּבָה הַסְּמוּכָה לָהּ, כְּגוֹן: "בְּכָל לְבָבְךָ" - קוֹרֵא "בְּכָל", וְשׁוֹהֶה, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא "לְבָבְךָ"; וְכֵן "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה", "הַכָּנָף פְּתִיל". וְצָרִיךְ לְבָאֵר [להתיז] זַיִן שֶׁל "תִּזְכְּרוּ". וְצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בְּדָלֶת שֶׁל "אֶחָד", כְּדֵי שֶׁיַּמְלִיכֵהוּ עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ וְעַל אַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם; וְצָרִיךְ שֶׁלֹּא לַחְטֹף בְּחֵית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּאוֹמֵר 'אִי חָד'.

י. קוֹרֵא אָדָם אֶת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהוּא מַכִּירָהּ; וְהַקּוֹרֵא בְּכָל לָשׁוֹן - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר מִדִּבְרֵי שִׁבּוּשׁ שֶׁבְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן, וּמְדַקְדֵּק בְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִם קָרָא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

יא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרֵעַ [בסדר הפוך], לֹא יָצָא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסֵדֶר הַפְּסוּקִים. אֲבָל אִם הִקְדִּים פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - אֲנִי אוֹמֵר שֶׁיָּצָא, לְפִי שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה לָהּ בַּתּוֹרָה [ג' הפרשיות אינן מופיעות בתורה בסמיכות]. קָרָא פָּסוּק וְחָזַר וּקְרָאוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה, חֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה; קָרָא מִלָּה אַחַת וּכְפָלָהּ, כְּגוֹן שֶׁקָּרָא 'שְׁמַע שְׁמַע', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.

יב. קָרָאהּ סִרוּגִין [בהפסקות], יָצָא; אֲפִלּוּ שָׁהָה בֵּין סִרוּג לְסִרוּג כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כֻּלָּהּ - יָצָא; וְהוּא, שֶׁיִּקְרָא עַל הַסֵּדֶר. קָרָאהּ מִתְנַמְנֵם, וְהוּא מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא עֵר וְלֹא נִרְדָּם בְּשֵׁנָה - יָצָא; וּבִלְבַד, שֶׁיְּהֵא עֵר בְּפָסוּק רִאשׁוֹן.

יג. סָפֵק קָרָא קְרִיַּת שְׁמַע, סָפֵק לֹא קָרָא - חוֹזֵר וְקוֹרֵא, וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁקָּרָא, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם בֵּרַךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ אוֹ לֹא בֵּרַךְ - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. קָרָא וְטָעָה [דילג מילה], יַחֲזֹר לַמָּקוֹם שֶׁטָּעָה; נֶעְלַם מִמֶּנּוּ בֵּין פָּרָשָׁה לְפָרָשָׁה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ פָּרָשָׁה הִשְׁלִים וְאֵיזוֹ צָרִיךְ לְהַתְחִיל - חוֹזֵר לְפֶרֶק רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

יד. טָעָה בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, וְלֹא יָדַע הֵיכָן פָּסַק - חוֹזֵר לְרֹאשׁ הַפֶּרֶק. הָיָה קוֹרֵא "וּכְתַבְתָּם", וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם הוּא בְּ"וּכְתַבְתָּם" שֶׁבְּ"שְׁמַע" אוֹ בְּ"וּכְתַבְתָּם" שֶׁבְּ"וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" - חוֹזֵר לְ"וּכְתַבְתָּם" שֶׁבְּ"שְׁמַע"; וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אַחַר שֶׁקָּרָא "לְמַעַן יִרְבּוּ" - אֵינוֹ חוֹזֵר, שֶׁעַל הֶרְגֵּל לְשׁוֹנוֹ הוּא הוֹלֵךְ.

טו. הָיָה קוֹרֵא וּפָגַע בַּאֲחֵרִים, אוֹ פָּגְעוּ בוֹ - אִם הָיָה בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק - פּוֹסֵק וּמַתְחִיל וְשׁוֹאֵל [רק] בִּשְׁלוֹם מִי שֶׁהוּא חַיָּב בִּכְבוֹדוֹ, כְּגוֹן שֶׁפָּגַע בְּאָבִיו אוֹ רַבּוֹ, אוֹ מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה; וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם.

טז. הָיָה קוֹרֵא בְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק - אֵינוֹ פּוֹסֵק וּמַתְחִיל לִשְׁאֹל אֶלָּא בִּשְׁלוֹם מִי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן מֶלֶךְ אוֹ אַנָּס [חמסן] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חַיָּב בִּכְבוֹדוֹ, כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - אִם נָתַן לוֹ שָׁלוֹם תְּחִלָּה, פּוֹסֵק וּמֵשִׁיב לוֹ שָׁלוֹם.

יז. וְאֵלּוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים: בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, בֵּין שְׁנִיָּה ל"שְׁמַע", בֵּין "שְׁמַע" ל"וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ", בֵּין "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" ל"וַיֹּאמֶר". אֲבָל בֵּין "וַיֹּאמֶר" לֶ"אֱמֶת וְיַצִּיב", חֲרֵי הוּא כְּאֶמְצַע הַפֶּרֶק, וְלֹא יַפְסִיק אֶלָּא לִשְׁאֹל מִפְּנֵי הִירְאָה, וּלְהָשִׁיב מִפְּנֵי הַכָּבוֹד.

יום שני ט"ו אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ג

א. הַקּוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע, רוֹחֵץ יָדָיו בְּמַיִם קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא. הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאָה, וְלֹא מָצָא מַיִם - לֹא יְאַחֵר קְרִיאָתָהּ וְיֵלֵךְ לְבַקֵּשׁ הַמַּיִם, אֶלָּא מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּצְרוֹר [אבן] אוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּקוֹרָה [קרש] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְקוֹרֵא.

ב. אֵין קוֹרִין, לֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ; וְלֹא בְּבֵית הַכִּסֵּא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוֹאָה; וְלֹא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלֹא בְּצַד הַמֵּת עַצְמוֹ - וְאִם הִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַקֶּבֶר אוֹ מִן הַמֵּת, מֻתָּר לִקְרוֹת. וְכָל מִי שֶׁקָּרָא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ, חוֹזֵר וְקוֹרֵא.

ג. בֵּית הַכִּסֵּא הֶחָדָשׁ, שֶׁהוּכַן וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - מֻתָּר לִקְרוֹת קְרִיַּת שְׁמַע כְּנֶגְדּוֹ, אֲבָל לֹא בְּתוֹכוֹ. מֶרְחָץ חָדָשׁ, מֻתָּר לִקְרוֹת בְּתוֹכוֹ. הָיוּ שְׁנֵי בָּתִּים - זִמֵּן [יעד] אֶחָד מֵהֶן לְבֵית הַכִּסֵּא, וְאָמַר עַל הַשֵּׁנִי: 'וְזֶה' - חֲרֵי הַשֵּׁנִי סָפֵק אִם הִזְמִינוֹ [לשם בית הכסא], אוֹ לֹא הִזְמִינוֹ; לְפִיכָךְ, אֵין קוֹרְאִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה, וְאִם קָרָא - יָצָא. אָמַר: 'וְגַם זֶה' - חֲרֵי שְׁנֵיהֶן

מתוך מהדורת חזק

מְזַמְּנִין, וְאֵין קוֹרְאִין בָּהֶן. חֲצַר הַמֶּרְחָץ, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין בּוֹ לְבוּשִׁין - מֻתָּר לִקְרוֹת בּוֹ קְרִיאַת שְׁמַע.

ד. וְלֹא קְרִיאַת שְׁמַע בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל עִנְיָן שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי קֹדֶשׁ - אָסוּר לֶאֱמֹרוֹ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וּבְבֵית הַכִּסֵּא, וַאֲפִלּוּ אֲמָרוֹ בִּלְשׁוֹן חֹל. וְלֹא לֶאֱמֹרוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בְּבֵית הַכִּסֵּא, וּבְבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבִמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוֹאָה אוֹ מֵי רַגְלַיִם - אָסוּר.

ה. דְּבָרִים שֶׁל חֹל, מֻתָּר לֶאֱמָרָן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית הַכִּסֵּא. וְכֵן הַכִּנּוּיִים, כְּגוֹן רַחוּם וְחַנּוּן וְנֶאֱמָן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לֶאֱמָרָן בְּבֵית הַכִּסֵּא; אֲבָל הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִין, וְהֵן הַשֵּׁמוֹת [ז׳ שמות הקב"ה] שֶׁאֵין נִמְחָקִין - אָסוּר לְהַזְכִּירָן בְּבֵית הַכִּסֵּא וּבְבֵית הַמֶּרְחָץ הַיָּשָׁן. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִדָּבָר הָאָסוּר בְּבֵית הַמֶּרְחָץ אוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא - מַפְרִישׁ, וַאֲפִלּוּ בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ וּבְעִנְיְנֵי קֹדֶשׁ.

ו. צוֹאַת הָאָדָם, וְצוֹאַת כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ [מעורב] בְּתוֹכָן עוֹרוֹת, וְכָל צוֹאָה שֶׁרֵיחָהּ רַע כְּגוֹן אֵלּוּ - אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן. וְכֵן כְּנֶגֶד מֵי רַגְלֵי אָדָם. אֲבָל מֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה, קוֹרְאִין כְּנֶגְדָּן. קָטָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כַּזַּיִת דָּגָן, בִּכְדֵי [בשיעור זמן] שֶׁיֹּאכַל הַגָּדוֹל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים דָּגָן - אֵין מַרְחִיקִין לֹא מִצּוֹאָתוֹ, וְלֹא מִמֵּימֵי רַגְלָיו.

ז. הָיְתָה צוֹאָה יְבֵשָׁה כְּחֶרֶשׁ, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ; וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה יוֹתֵר מִכְּחֶרֶשׁ, עַד שֶׁאִם זָרְקָהּ תִּתְפָּרֵר - הֲרֵי הִיא כְּעָפָר, וּמֻתָּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ. מֵי רַגְלַיִם שֶׁנִּבְלְעוּ בַּקַּרְקַע - אִם הָיָה רִשּׁוּמָן נִכָּר, אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּן; וְאִם אֵין רִשּׁוּמָן נִכָּר, מֻתָּר.

ח. כַּמָּה יַרְחִיק מִצּוֹאָה וּמִמֵּי רַגְלַיִם וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא? אַרְבַּע אַמּוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהֵן לַאֲחוֹרָיו אוֹ מִצִּדָּדָיו; אֲבָל אִם הָיוּ כְּנֶגֶד פָּנָיו - מַרְחִיק מֵהֶן עַד שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עִמָּהֶן בַּבַּיִת, בְּמָקוֹם שָׁוֶה. אֲבָל אִם הָיָה שָׁם מָקוֹם גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ נָמוּךְ מֵהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים - יֵשֵׁב בְּצַד הַמָּקוֹם וְקוֹרֵא, שֶׁהֲרֵי נִפְסָק בֵּינֵיהֶן; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לוֹ רֵיחַ רַע. וְכֵן אִם כָּפָה כְּלִי עַל הַצּוֹאָה, אוֹ עַל מֵימֵי רַגְלַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עִמּוֹ בַּבַּיִת - הֲרֵי אֵלּוּ כִּקְבוּרִין, וּמֻתָּר לִקְרוֹת עִמָּהֶן.

י. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַצּוֹאָה מְחִצָּה שֶׁל זְכוּכִית - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ מֵאֲחוֹרֵי הַזְּכוּכִית, מֻתָּר לִקְרוֹת בְּצִדָּהּ. נָתַן רְבִיעִית מַיִם לְתוֹךְ מֵי רַגְלַיִם שֶׁל פַּעַם אַחַת, מֻתָּר לִקְרוֹת עִמָּהֶן בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת.

יא. הָיְתָה צוֹאָה בְּגֻמָּה - עוֹמֵד בְּסַנְדָּלוֹ עַל הַגֻּמָּה, וְקוֹרֵא: וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה סַנְדָּלוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ. הָיְתָה כְּנֶגְדּוֹ צוֹאָה מְעוּטָה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ טְפָּה - רוֹקֵק עָלֶיהָ רֹק עָבֶה עַד שֶׁתִּתְכַּסֶּה, וְקוֹרֵא. הָיְתָה נְטִישַׁת [לכלוך] צוֹאָה עַל בְּשָׂרוֹ, אוֹ יָדָיו מְטֻנָּפוֹת מִבֵּית הַכִּסֵּא, וְלֹא הָיָה לָהֶן רֵיחַ רַע כְּלָל, מִפְּנֵי קָטְנָן אוֹ יִבְּשָׁתָן - מֻתָּר לִקְרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רֵיחַ רַע. אֲבָל אִם הָיְתָה בִּמְקוֹמָהּ [בפי הטבעת] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ נִרְאֵית כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, הוֹאִיל וְנִרְאֵית כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, אָסוּר לִקְרוֹת עַד שֶׁיִּקָּנַח יָפֶה יָפֶה, מִפְּנֵי שֶׁהַצּוֹאָה לַחָה הִיא וְיֵשׁ לָהּ רֵיחַ רַע. וְכַמָּה גְּאוֹנִים הוֹרוּ, שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרוֹת אִם הָיוּ יָדָיו מְטֻנָּפוֹת; וְכָךְ רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

יב. רֵיחַ רַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִקָּר [שנודף ממקור מוחשי-ממשי] - מַרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרֵא, אִם פָּסַק הָרֵיחַ; וְאִם לֹא פָּסַק, מַרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁפּוֹסֵק. וְשֶׁאֵין לוֹ עִקָּר, כְּגוֹן מִי שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה - מַרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁתִּכְלֶה הָרוּחַ, וְקוֹרֵא. גֶּרֶף [כלי] שֶׁל רְעִי [צואה], וְעָבִיט [כלי] שֶׁל מִימֵי רַגְלַיִם - אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּנֶגְדָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם וְאֵין לָהֶם רֵיחַ רַע; מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבֵית הַכִּסֵּא.

יג. צוֹאָה עוֹבֶרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה שָׁטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם - אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּהּ; וּפִי חֲזִיר, כְּצוֹאָה עוֹבֶרֶת. וְאָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגְדָּן, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת.

יד. הָיָה קוֹרֵא, וְהִגִּיעַ לִמְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת - לֹא יַנִּיחַ יָדָיו עַל פִּיו וְיִקְרָא [בלחש], אֶלָּא יַפְסִיק עַד שֶׁיַּעֲבֹר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן הַקּוֹרֵא שֶׁיָּצָאת מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה - יַפְסִיק עַד שֶׁתִּכְלֶה בָּאִשָּׁהּ [הריח הרע], וְחוֹזֵר לִקְרִיאָתוֹ; וְכֵן בְּדִבְרֵי תּוֹרָה. יָצָאת רוּחַ מֵחֲבֵרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמַּפְסִיק לָהּ קְרִיאַת שְׁמַע, אֵינוֹ מַפְסִיק לָהּ דִּבְרֵי תּוֹרָה.

טו. הָיָה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בַּבַּיִת, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוֹ מֵי רַגְלַיִם אוֹ אֵין שָׁם - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְרוֹת. הָיָה קוֹרֵא בָּאַשְׁפָּה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוֹ אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שֶׁיִּבְדֹּק; שֶׁחֲזְקַת הָאַשְׁפָּה שֶׁהִיא מְקוֹם הַטִּנּוֹפֶת. אֲבָל סְפֵק מֵי רַגְלַיִם - אֲפִלּוּ בָּאַשְׁפָּה, מֻתָּר לִקְרוֹת.

טז. כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד צוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם עַד שֶׁיַּרְחִיק - כָּךְ אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד הָעֲרָוָה, עַד שֶׁיַּחְזִיר פָּנָיו; אֲפִלּוּ גּוֹי אוֹ קָטָן, לֹא יִקְרָא כְּנֶגֶד עֶרְוָתָן. וַאֲפִלּוּ מְחִצָּה שֶׁל זְכוּכִית מַפְסֶקֶת, הוֹאִיל וְהוּא רוֹאֶה אֶת הָעֲרָוָה, אָסוּר לִקְרוֹת, עַד שֶׁיַּחְזִיר פָּנָיו. וְכָל גּוּף הָאִשָּׁה, עֶרְוָה. לְפִיכָךְ, לֹא יִסְתַּכֵּל בְּגוּף הָאִשָּׁה כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא; אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ - אִם הָיָה מְגֻלֶּה טֶפַח מִגּוּפָהּ [ממקומות המכוסים], לֹא יִקְרָא כְּנֶגְדָּהּ.

יז. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד עֲרָווֹת אֲחֵרִים - כָּךְ הוּא אָסוּר לִקְרוֹת כְּנֶגֶד עֶרְוָתוֹ. לֹא יִקְרָא כְּשֶׁהוּא עָרֹם, עַד שֶׁיְּכַסֶּה עֶרְוָתוֹ. הָיְתָה חֲגוֹרָה שֶׁל בֶּגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שַׂק עַל מָתְנָיו - אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר גּוּפוֹ עָרֹם, מֻתָּר לוֹ לִקְרוֹת; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַקֵּבוֹ נוֹגֵעַ בְּעֶרְוָתוֹ [כשיושב ורגליו מקופלות תחתיו]. הָיָה יָשֵׁן בְּטַלִּיתוֹ, וְהָיָה עָרֹם - חוֹצֵץ בְּטַלִּיתוֹ מִתַּחַת לִבּוֹ, וְקוֹרֵא; אֲבָל לֹא יָחֹץ מִצַּוָּארוֹ וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֲרָוָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁקָּרָא בְּלֹא חֲגוֹר.

יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יְשֵׁנִים בְּטַלִּית אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָסוּר לִקְרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁכִּסָּה מִתַּחַת לִבּוֹ, עַד שֶׁתְּהֵא טַלִּית מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגַּע בְּשַׂר זֶה בִּבְשַׂר זֶה מִמָּתְנָיו וּלְמַטָּה. וְאִם הָיָה יָשֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ, אוֹ בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הַקְּטַנִּים - הֲרֵי גּוּפָן כְּגוּפוֹ, וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ מֵהֶן; לְפִיכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן, מַחְזִיר פָּנָיו וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לִבּוֹ, וְקוֹרֵא.

יט. עַד אֵימָתַי הֵם קְטַנִּים לְעִנְיָן זֶה? עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה

וְיוֹם אֶחָד; וְהוּא, שֶׁתְּהֵיֶה תַּבְנִיתָם כְּתַבְנִית גְּדוֹלִים, "שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ". וְאַחַר כָּךְ לֹא יִקְרָא, עַד שֶׁתַּפְסִיק טַלִּית בֵּינֵיהֶן. אֲבָל אִם עֲדַיִן לֹא הָיוּ "שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ", קוֹרֵא עִמָּהֶן בְּקֵרוּב בָּשָׂר וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶפְסֵק - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַנְּקֵבָה בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

פֶּרֶק ד

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע; וּמְלַמְּדִין אֶת הַקְּטַנִּים לִקְרוֹת אוֹתָהּ בְּעוֹנָתָהּ, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, כְּדֵי לְחַנְּכָן בְּמִצְוֹת. מִי שֶׁהָיָה לִבּוֹ טָרוּד וְנֶחְפַּז בִּדְבַר מִצְוָה מִכָּל הַמִּצְוֹת, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע. לְפִיכָךְ, חָתָן שֶׁנָּשָׂא בְתוּלָה - פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ; לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה, שֶׁמָּא לֹא יִמְצָא בְתוּלִים. וְאִם שָׁהָה עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת וְלֹא בָעַל, חַיָּב לִקְרוֹת מִמּוֹצָאֵי שַׁבָּת וָאֵילָךְ, שֶׁהֲרֵי נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, וְלִבּוֹ גַּס [מורגל] בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָעַל.

ב. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִצְוָה, חַיָּב לִקְרוֹת, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁמְּשַׁבֵּשׁ אֶת דַּעְתּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ג. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עָלָיו - פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע עַד שֶׁיִּקְבְּרֻנוּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לִקְרוֹת. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵתוֹ, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע; וְאִם הָיוּ הַשּׁוֹמְרִים שְׁנַיִם - הָאֶחָד מְשַׁמֵּר, וְהַשֵּׁנִי נִשְׁמָט [מסתלק] לְמָקוֹם אַחֵר וְקוֹרֵא, וְחוֹזֵר וּמְשַׁמֵּר, וְנִשְׁמָט הָאַחֵר וְקוֹרֵא. וְכֵן הַחוֹפֵר קֶבֶר לְמֵת, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע.

ד. אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ סָמוּךְ לִזְמַן קְרִיאַת שְׁמַע, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָדָם גָּדוֹל. וְאִם הִתְחִילוּ וְהוֹצִיאוּהוּ, וְהִגִּיעַ זְמַן הַקְּרִיאָה וְהֵן מְלַוִּין אֶת הַמֵּת - כָּל שֶׁיֵּשׁ לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן, כְּגוֹן נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה וְחִלּוּפֵיהֶן וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן [המחליפים את נושאי המיטה], בֵּין הָיוּ לִפְנֵי הַמִּטָּה, בֵּין הָיוּ לְאַחַר הַמִּטָּה - פְּטוּרִין; וּשְׁאָר הַמְּלַוִּים שֶׁאֵין לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן, חַיָּבִין.

ה. הָיוּ עוֹסְקִין בְּהֶסְפֵּד, וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע - בִּזְמַן שֶׁהַמֵּת מֻנָּח לִפְנֵיהֶן, נִשְׁמָטִים אֶחָד אֶחָד וְקוֹרְאִין וְחוֹזְרִין לַהֶסְפֵּד. אֵין הַמֵּת מֻטָּל לִפְנֵיהֶם, כָּל הָעָם קוֹרִין קְרִיאַת שְׁמַע; וְהָאָבֵל יוֹשֵׁב וְדוֹמֵם, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לִקְרוֹת עַד שֶׁיִּקְבֹּר מֵתוֹ.

ו. קָבְרוּ אֶת הַמֵּת, וְחָזְרוּ הָאֲבֵלִים לְקַבֵּל תַּנְחוּמִין, וְכָל הָעָם הוֹלְכִין אַחֲרֵיהֶן מִמְּקוֹם הַקֶּבֶר לַמָּקוֹם שֶׁעוֹמְדִין בּוֹ הָאֲבֵלִים, לַעֲשׂוֹת שׁוּרָה לְקַבֵּל תַּנְחוּמִים - אִם יְכוֹלִין הָעָם לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר אֲפִלּוּ פָּסוּק אֶחָד קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לַשּׁוּרָה, יַתְחִילוּ; וְאִם לָאו, לֹא יַתְחִילוּ, אֶלָּא יְנַחֲמוּ אֶת הָאֲבֵלִים, וְאַחַר שֶׁיִּפְטְרוּ מֵהֶן יַתְחִילוּ לִקְרוֹת. בְּנֵי אָדָם הָעוֹמְדִין בַּשּׁוּרָה - הַפְּנִימִיִּים, שֶׁהֵן רוֹאִין אֶת פְּנֵי הָאֲבֵלִים - פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע; וְהַחִיצוֹנִים - הוֹאִיל וְאֵינָן רוֹאִין אֶת הָאֲבֵלִים, חַיָּבִין בִּקְרִיאַת שְׁמַע בִּמְקוֹמָן.

ז. כָּל מִי שֶׁהוּא פָּטוּר מִלִּקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִקְרוֹת, קוֹרֵא; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו. אֲבָל אִם הָיָה זֶה הַפָּטוּר מִלִّקְרוֹת מִבְּהָל וְתָמֵהַּ - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְרוֹת, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ.

ח. כָּל הַטְּמֵאִין חַיָּבִין בִּקְרִיאַת שְׁמַע, וּמְבָרְכִין לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ וְהֵן בְּטֻמְאָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן לַעֲלוֹת מִטֻּמְאָתָן בּוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן הַנּוֹגְעִין בְּשֶׁרֶץ אוֹ בְּנִדָּה וְזָבָה וּמִשְׁכָּבָן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְעֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ תִּקְּנוּ, שֶׁלֹּא יִקְרָא בַּעַל קֶרִי לְבַדּוֹ מִשְּׁאָר הַטְּמֵאִין, עַד שֶׁיִּטְבֹּל; וְלֹא פָּשְׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כֹּחַ בְּרֹב הַצִּבּוּר לַעֲמֹד בָּהּ - לְפִיכָךְ בָּטְלָה. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְהֵן בַּעֲלֵי קְרָאִין, לְפִי שֶׁאֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִקַּבְּלִין טֻמְאָה, אֶלָּא עוֹמְדִין בְּטָהֳרָתָן לְעוֹלָם.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה: אַחַת, לַעֲבֹד אֶת ה' בִּתְפִלָּה בְּכָל יוֹם; שְׁנִיָּה, לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם. וּבֵאוּר שְׁתֵּי מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבַדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ - הִיא תְּפִלָּה, וְנֶאֱמַר: "וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם"; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵיזוֹ הִיא עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב? זוֹ תְּפִלָּה'. וְאֵין מִנְיַן הַתְּפִלּוֹת מִן הַתּוֹרָה, וְאֵין מִשְׁנֵה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה. וְאֵין לַתְּפִלָּה זְמַן קָבוּעַ מִן הַתּוֹרָה.

ב. וּלְפִיכָךְ, נָשִׁים וַעֲבָדִים חַיָּבִין בַּתְּפִלָּה, לְפִי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלֹּא הַזְּמַן גְּרָמָהּ. אֶלָּא חִיּוּב מִצְוָה זוֹ, כָּךְ הוּא - שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְפַּלֵּל וּמִתְחַנֵּן בְּכָל יוֹם, וּמַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹאֵל צָרְכָּיו שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶם בְּבַקָּשָׁה וּבִתְחִנָּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לַה' עַל הַטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפִּיעַ לוֹ; כָּל אֶחָד כְּפִי כֹּחוֹ.

ג. אִם הָיָה רָגִיל, מַרְבֶּה בִּתְחִנָּה וּבַקָּשָׁה; וְאִם הָיָה עָרֵל שְׂפָתַיִם [שאינו רגיל להתפלל], מְדַבֵּר כְּפִי יָכְלוֹ וּבְכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן מִנְיַן הַתְּפִלּוֹת, כָּל אֶחָד כְּפִי יְכָלְתּוֹ - יֵשׁ שֶׁמִּתְפַּלֵּל פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, וְיֵשׁ שֶׁמִּתְפַּלֵּל פְּעָמִים הַרְבֵּה. וְהַכֹּל הָיוּ מִתְפַּלְּלִין נֹכַח הַמִּקְדָּשׁ, בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה. וְכֵן הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד, מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ עַד עֶזְרָא.

ד. כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע, נִתְעָרְבוּ בְּפָרַס וְיָוָן וּשְׁאָר הָאֻמּוֹת, וְנוֹלְדוּ לָהֶם בָּנִים בְּאַרְצוֹת הַגּוֹיִם; וְאוֹתָן הַבָּנִים נִתְבַּלְבְּלָה שְׂפָתָם, וְהָיְתָה שְׂפַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְעֹרֶבֶת מִלְּשׁוֹנוֹת הַרְבֵּה. וְכֵיוָן שֶׁהָיָה מְדַבֵּר, אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר כָּל צָרְכָּיו בְּלָשׁוֹן אַחַת אֶלָּא בְּשִׁבּוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵיהֶם, חֲצִי מְדַבֵּר אַשְׁדּוֹדִית, וְאֵינָם מַכִּירִים לְדַבֵּר יְהוּדִית - וְכִלְשׁוֹן עַם וָעָם". וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם מִתְפַּלֵּל,

תִּקְצַר לְשׁוֹנוֹ לִשְׁאֹל חֲפָצָיו אוֹ לְהַגִּיד שֶׁבַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, עַד שֶׁיְּעָרֵב עִמָּהּ לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה עֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ כָּךְ, עָמְדוּ וְתִקְּנוּ לָהֶם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת עַל הַסֵּדֶר: שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, שֶׁבַח לַה׳; וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, הוֹדָיָה; וְאֶמְצָעִיּוֹת, יֵשׁ בָּהֶן שְׁאֵלַת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוֹ אֲבוֹת [דברים עיקריים] לְכָל חֶפְצֵי אִישׁ וָאִישׁ, וּלְצָרְכֵי הַצִּבּוּר כֻּלָּן - כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל, וְיִלְמְדוּ אוֹתָן בִּמְהֵרָה, וְתִהְיֶה תְּפִלַּת אֵלּוּ הָעִלְּגִים [שאינם יודעים לערוך תפילתם] תְּפִלָּה שְׁלֵמָה, כִּתְפִלַּת בַּעֲלֵי הַלָּשׁוֹן הַצָּחָה. וּמִפְּנֵי עִנְיָן זֶה, תִּקְּנוּ כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַתְּפִלּוֹת הַסְּדוּרוֹת בְּפִי כָּל יִשְׂרָאֵל - כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל עִנְיָן, בְּרָכָה עֲרוּכָה בְּפִי הָעִלֵּג.

ה. וְכֵן תִּקְּנוּ, שֶׁיִּהְיֶה מִנְיַן הַתְּפִלּוֹת כְּמִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת - שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת בְּכָל יוֹם, כְּנֶגֶד שְׁנֵי תְּמִידִין. וְכָל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף, תִּקְּנוּ בּוֹ תְּפִלָּה שְׁלִישִׁית כְּנֶגֶד קָרְבַּן מוּסָף. וּתְפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד תָּמִיד שֶׁל בֹּקֶר, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תְּפִלַּת שַׁחֲרִית'; וּתְפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תְּפִלַּת מִנְחָה'; וּתְפִלָּה שֶׁכְּנֶגֶד הַמּוּסָפִין, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין'.

ו. וְכֵן הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא אָדָם מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה אַחַת בַּלַּיְלָה, שֶׁהֲרֵי אֵבְרֵי תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם מִתְאַכְּלִין [נשרפים] וְהוֹלְכִין כָּל הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, עַד הַבֹּקֶר", כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם, אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה". וְאֵין תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה כִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית וּמִנְחָה; וְאַף עַל פִּי כֵן נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית, וְקִבְּלוּהָ עֲלֵיהֶם כִּתְפִלַּת חוֹבָה.

ז. וְכֵן תִּקְּנוּ תְּפִלָּה אַחַר תְּפִלַּת הַמִּנְחָה סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה, בְּיוֹם הַתַּעֲנִית בִּלְבַד, כְּדֵי לְהוֹסִיף תְּחִנָּה וּבַקָּשָׁה, מִפְּנֵי הַתַּעֲנִית. וְזוֹ הַתְּפִלָּה נִקְרֵאת 'תְּפִלַּת נְעִילָה', כְּלוֹמַר נִנְעֲלוּ שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם בְּעֵד הַשֶּׁמֶשׁ וְנִסְתְּרָה; לְפִי שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין אוֹתָהּ, אֶלָּא סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה.

ח. נִמְצְאוּ הַתְּפִלּוֹת בְּכָל יוֹם - שָׁלֹשׁ, עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה; וּבְשַׁבָּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים - אַרְבַּע, שָׁלֹשׁ שֶׁל כָּל יוֹם וּתְפִלַּת הַמּוּסָפִין; וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - חָמֵשׁ, אַרְבַּע אֵלּוּ וּתְפִלַּת נְעִילָה.

ט. תְּפִלּוֹת אֵלּוּ - אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן: אִם רָצָה אָדָם שֶׁיִּתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכָל אוֹתָן הַתְּפִלּוֹת שֶׁיּוֹסִיף, כְּמוֹ מַקְרִיב נְדָבוֹת. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ שֶׁיְּחַדֵּשׁ [יוסיף] דָּבָר בַּתְּפִלָּה בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת, מֵעֵין הַבְּרָכָה, וְאִם חִדֵּשׁ אֲפִלּוּ בִּבְרָכָה אַחַת - דַּיּוֹ, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא נְדָבָה, וְלֹא חוֹבָה. וְשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת - לְעוֹלָם אֵין מוֹסִיפִין בָּהֶן, וְאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, וְאֵין מְשַׁנִּין בָּהֶן דָּבָר.

י. אֵין הַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת נְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵין הַצִּבּוּר מְביאִין קָרְבַּן נְדָבָה; וְלֹא יִתְפַּלֵּל אֲפִלּוּ יָחִיד מוּסָף שְׁתַּיִם, אַחַת חוֹבַת הַיּוֹם וְאַחַת נְדָבָה, לְפִי שֶׁאֵין מִתְנַדְּבִין קָרְבַּן מוּסָף. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאָסוּר לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת נְדָבָה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, לְפִי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין בָּהֶן נְדָבָה, אֶלָּא חוֹבַת הַיּוֹם בִּלְבַד.

יום שלישי ט"ז אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ב

א. בִּימֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, רַבּוּ הַמִּינִים בְּיִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מְצִרִין לְיִשְׂרָאֵל, וּמְסִיתִין אוֹתָן לָשׁוּב מֵאַחֲרֵי ה'. וְכֵיוָן שֶׁרָאָה שֶׁזּוֹ גְּדוֹלָה מִכָּל צָרְכֵי בְּנֵי אָדָם, עָמַד הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְהִתְקִין בְּרָכָה אַחַת שֶׁתִּהְיֶה בָּהּ שְׁאֵלָה מִלִּפְנֵי ה' לְאַבֵּד הַמִּינִים; וְקָבַע אוֹתָהּ בַּתְּפִלָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲרוּכָה בְּפִי הַכֹּל. נִמְצְאוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה, תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת.

ב. בְּכָל תְּפִלָּה מִשָּׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת אֵלּוּ שֶׁבְּכָל יוֹם, מִתְפַּלֵּל אָדָם תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ עַל הַסֵּדֶר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּצָא דַּעְתּוֹ מְכֻוֶּנֶת וּלְשׁוֹנוֹ תְּמֵהֵר לִקְרוֹת; אֲבָל אִם הָיָה טָרוּד וְדָחוּק, אוֹ שֶׁקָּצְרָה לְשׁוֹנוֹ - מִתְפַּלֵּל שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין כָּל הָאֶמְצָעִיּוֹת, וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ג. וְזוֹ הִיא הַבְּרָכָה שֶׁתִּקְּנוּ מֵעֵין כָּל הָאֶמְצָעִיּוֹת: 'הֲבִינֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לָדַעַת אֶת דְּרָכֶיךָ, וּמוֹל אֶת לְבָבֵנוּ לְיִרְאָתֶךָ, לְסוֹלֵחַ הֱיֵה לָנוּ, לִהְיוֹת גְּאוּלִים, רַחֲקֵנוּ מִמַּכְאוֹב, וְדַשְּׁנֵנוּ וְשַׁכְּנֵנוּ בִּנְאוֹת אַרְצֶךָ, וּנְפוּצִים מֵאַרְבַּע תְּקַבֵּץ, וְהַתּוֹעִים בְּדַעְתְּךָ יִשָּׁפְטוּ, וְעַל הָרְשָׁעִים תָּנִיף יָדֶךָ, וְיִשְׂמְחוּ צַדִּיקִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וּבְתִקּוּן הֵיכָלֶךָ, וּבְהַצְמָחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ; טֶרֶם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה, טֶרֶם נְדַבֵּר וְאַתָּה תִּשְׁמַע, כִּי אַתָּה הוּא עוֹנֶה בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל מִכָּל צָרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הֲבִינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר שְׁאֵלָה בִּבְרָכַת הַשָּׁנִים ["ותן טל ומטר"]. וְכֵן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל 'הֲבִינֵנוּ', מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת.

ה. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע בְּרָכוֹת בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵאַרְבַּע תְּפִלּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וּבְרָכָה אֶמְצָעִית מֵעֵין אוֹתוֹ הַיּוֹם. בְּשַׁבָּתוֹת, חוֹתְמִין בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'; וּבְרַגְלִים, חוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וְאִם הָיָה שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, חוֹתְמִין בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, חוֹתְמִין בָּהּ: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'; וְאִם הָיָה שַׁבָּת, חוֹתֵם בָּהּ: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְפִלַּת עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה; אֲבָל תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְפַּלֵּל תְּשַׁע בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל כָּל יוֹם, וְשָׁלֹשׁ אֶמְצָעִיּוֹת. רִאשׁוֹנָה מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת עִנְיָנָהּ מַלְכֻיּוֹת, שְׁנִיָּה זִכְרוֹנוֹת, שְׁלִישִׁית שׁוֹפָרוֹת; חוֹתֵם בְּכָל אַחַת מֵהֶן מֵעִנְיָנָהּ.

ז. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִתְפַּלֵּל בְּכָל תְּפִלָּה מֵחָמֵשׁ תְּפִלּוֹת, שֶׁבַע

בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאֶמְצָעִיּוֹת מֵעֵין הַיּוֹם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'; וְאִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, חוֹתֵם בְּכָל תְּפִלָּה מֵהֶן: 'מֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיוֹם צוֹם שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה; אֲבָל בְּיוֹם צוֹם שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין תֵּשַׁע בְּרָכוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּמוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְהֵן אוֹתָן הַבְּרָכוֹת עַצְמָן, בְּלֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר. וְאֵין מִתְפַּלְּלִין אוֹתָן, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג.

ט. בְּכָל תְּפִלָּה מִן הַתְּפִלּוֹת, פּוֹתֵחַ קֹדֶם לִבְרָכָה רִאשׁוֹנָה, וְאוֹמֵר: "אֲדֹנָי, שְׂפָתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ". וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם בְּסוֹף הַתְּפִלָּה, אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי, וְהֶגְיוֹן לִבִּי - לְפָנֶיךָ; ה', צוּרִי וְגוֹאֲלִי"; וְאַחַר כָּךְ צוֹעֵד לַאֲחוֹרָיו.

י. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה תֵּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, כִּשְׁאָר הַיָּמִים; וְאוֹמֵר בָּעֲבוֹדָה: 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא'. בְּמוּסַף חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמּוּסָף כְּמוֹ שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּיוֹם טוֹב; וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע בְּרָכוֹת, שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, אֶמְצָעִית מֵעֵין קָרְבַּן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'.

יא. שַׁבָּת שֶׁחָלָה לִהְיוֹת בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְכֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה שֶׁבַע בְּרָכוֹת כִּשְׁאָר הַשַּׁבָּתוֹת, וְאוֹמֵר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא' בַּעֲבוֹדָה. בְּמוּסָף מַתְחִיל בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית בְּעִנְיַן שַׁבָּת, וּמַשְׁלִים [לקראת סיום הברכה] בְּעִנְיַן שַׁבָּת, וְאוֹמֵר קְדֻשַּׁת הַיּוֹם בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה, וְחוֹתֵם בָּהּ בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'; וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, חוֹתֵם בָּהּ כְּמוֹ שֶׁחוֹתֵם בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת.

יב. וְיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, מִתְפַּלֵּל בְּרָכָה רְבִיעִית בַּלַּיְלָה כָּכָה: 'וַתּוֹדִיעֵנוּ מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ, וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ, וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד יוֹם טוֹב וְחַגִּיגַת הֶרֶגֶל, וּבֵין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ מִשֵּׁשֶׁת יָמִים קִדַּשְׁתָּ; וַתִּתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה'. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה - מַבְדִּיל בְּ'אַתָּה חוֹנֵן', אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַבְדִּיל עַל הַכּוֹס.

יג. בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, מוֹסִיפִין בְּהוֹדָיָה 'עַל הַנִּסִּים'; שַׁבָּת שֶׁחָלָה לִהְיוֹת בַּחֲנֻכָּה וּפוּרִים, מַזְכִּיר עַל הַנִּסִּים בְּמוּסָף, כְּמוֹ שֶׁמַּזְכִּיר בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת.

יד. בִּימֵי הַתַּעֲנִיּוֹת, אֲפִלּוּ יָחִיד שֶׁהִתְעַנָּה - מוֹסִיף בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה': 'עֲנֵנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ'. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרָהּ בְּרָכָה בִּבְנֵי עַצְמָהּ בֵּין 'גּוֹאֵל' לְ'רוֹפֵא', וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה'. וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל עֶשְׂרִים בְּרָכוֹת. בְּתִשְׁעָה בְּאָב - מוֹסִיפִין בְּ'בוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם': 'רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ, הָעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֻבָה הַשּׁוֹמֵמָה'.

טו. כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, אוֹמֵר בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם'; וּבִימוֹת הַחַמָּה, 'מוֹרִיד הַטָּל'. מֵאֵימָתַי אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם'? מִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג [סוכות], עַד תְּפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; וּמִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַטָּל'.

טז. מִשִּׁבְעָה יָמִים בְּמַרְחֶשְׁוָן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בִּבְרָכַת הַשָּׁנִים, כָּל זְמַן שֶׁמַּזְכִּיר הַגֶּשֶׁם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשִׁנְעָר [בבל] וּבְסוּרְיָא וּבִמְצָרַיִם וּמִקּוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לְאֵלּוּ וְהַדּוֹמִין לָהֶן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בְּיוֹם שִׁשִּׁים אַחַר תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי.

יז. מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צְרִיכִין לְגְשָׁמִים בִּימוֹת הַחַמָּה, כְּגוֹן אֵיֵּי הַיָּם הָרְחוֹקִים - שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים בָּעֵת שֶׁהֵן צְרִיכִין לָהֶן, בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. וּמְקוֹמוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין יוֹם טוֹב שְׁנֵי יָמִים - אוֹמֵר 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם' בִּתְפִלַּת מוּסָף שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ כָּל יְמוֹת הַגְּשָׁמִים.

יח. כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ - חוֹתֵם בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ'; וּבְבִרְכַּת אַחַת עֶשְׂרֵה, 'מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט'. וּבַעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים - חוֹתֵם בִּשְׁלִישִׁית 'הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ'; וּבְאַחַת עֶשְׂרֵה, 'הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט'.

יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ בַּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלּוּ לְהוֹסִיף בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים'; וּבַשְּׁנִיָּה, 'מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמָן'; וּמוֹסִיפִין בִּבְרַכַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ'; וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה, 'וּבְסֵפֶר חַיִּים'. וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לְהוֹסִיף בַּעֲשֶׂרֶת יָמִים אֵלּוּ בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית, 'וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ'; אֲבָל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מִנְהָג פָּשׁוּט הוּא לְהוֹסִיף בַּשְּׁלִישִׁית 'וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ'.

פֶּרֶק ג

א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר - מִצְוָתָהּ, שֶׁיַּתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל עִם הָנֵץ הַחַמָּה; וּזְמַנָּהּ, עַד סוֹף שָׁעָה רְבִיעִית, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְאִם עָבַר אוֹ טָעָה וְהִתְפַּלֵּל אַחַר אַרְבַּע שָׁעוֹת עַד חֲצִי הַיּוֹם - יָצָא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה, אֲבָל לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה בִּזְמַנָּהּ: שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוַת תְּפִלָּה מִן הַתּוֹרָה, כָּךְ מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶן לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ שֶׁתִּקְּנוּ לָנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים.

ב. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁתְּפִלַּת הַמִּנְחָה, כְּנֶגֶד זְמַן תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם תִּקְּנוּ זְמַנָּהּ. וּלְפִי שֶׁהָיָה הַתָּמִיד קָרֵב בְּכָל יוֹם בְּתֵשַׁע וּמֶחֱצָה - תִּקְּנוּ זְמַנָּהּ מִתֵּשַׁע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'מִנְחָה קְטַנָּה'. וּלְפִי שֶׁבְּעֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד בְּשֵׁשׁ וּמֶחֱצָה - אָמְרוּ שֶׁהִמִּתְפַּלֵּל מֵאַחַר שֵׁשׁ וּמֶחֱצָה, יָצָא; וּמִשֶּׁהִגִּיעַ זְמַן זֶה - הִגִּיעַ חִיּוּבָהּ, וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת 'מִנְחָה גְּדוֹלָה'.

ג. נָהֲגוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְהִתְפַּלֵּל גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה, וְהָאַחַת רְשׁוּת. וְהוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל רְשׁוּת אֶלָּא

הַגְּדוֹלָה; וְכֵן הַדִּין נוֹתֵן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּנֶגֶד דָּבָר שֶׁאֵינוֹ תָּדִיר בְּכָל יוֹם. וְאִם הִתְפַּלֵּל הַגְּדוֹלָה חוֹבָה, לֹא יִתְפַּלֵּל הַקְּטַנָּה אֶלָּא רְשׁוּת.

ד. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁזְּמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה, מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה עַד תֵּשַׁע וּמֶחֱצָה. וּזְמַן מִנְחָה קְטַנָּה, מִתֵּשַׁע וּמֶחֱצָה עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַיּוֹם שָׁעָה וּרְבִיעַ; וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה.

ה. תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין - זְמַנָּהּ אַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת בַּיּוֹם; וְהַמִּתְפַּלֵּל אַחַר שֶׁבַע שָׁעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁפָּשַׁע - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנָּהּ כָּל הַיּוֹם.

ו. תְּפִלַּת הָעֶרֶב - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה - הַמִּתְפַּלֵּל אוֹתָהּ, יֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. תְּפִלַּת נְעִילָה - כְּדֵי שֶׁיַּשְׁלִים אוֹתָהּ סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה.

ז. הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קֹדֶם זְמַנָּהּ - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ בִּזְמַנָּהּ. וְאִם הִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בִּשְׁעַת הַדְּחָק, אַחַר שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - יָצָא. וְיֵשׁ לוֹ לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת, בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה; וְכֵן מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, בְּשַׁבָּת. לְפִי שֶׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת, אֵין מְדַקְדְּקִין בִּזְמַנָּהּ; וּבִלְבַד שֶׁיִּקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים.

ח. כָּל מִי שֶׁעָבַר עָלָיו זְמַן תְּפִלָּה, וְלֹא הִתְפַּלֵּל - בְּמֵזִיד - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם; בְּשׁוֹגֵג, אוֹ שֶׁהָיָה אָנוּס אוֹ טָרוּד - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ תְּפִלָּה, בִּזְמַן תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ, וּמַקְדִּים תְּפִלָּה אַחֲרוֹנָה, וְאַחֲרֶיהָ מִתְפַּלֵּל אֶת הַתַּשְׁלוּמִין.

ט. כֵּיצַד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית עַד שֶׁעָבַר חֲצִי הַיּוֹם - יִתְפַּלֵּל מִנְחָה שְׁתַּיִם; הָרִאשׁוֹנָה תְּפִלַּת מִנְחָה, וְהַשְּׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי שַׁחֲרִית. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה עַד שֶׁשָּׁקְעָה הַשֶּׁמֶשׁ - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם; הָרִאשׁוֹנָה עַרְבִית, וּשְׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי מִנְחָה. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל עַרְבִית עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית שְׁתַּיִם; רִאשׁוֹנָה שַׁחֲרִית, וּשְׁנִיָּה תַּשְׁלוּמֵי עַרְבִית.

י. טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל לֹא תְּפִלָּה זוֹ, וְלֹא תְּפִלָּה הַסְּמוּכָה לָהּ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא אַחֲרוֹנָה בִּלְבַד. כֵּיצַד? טָעָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל לֹא שַׁחֲרִית וְלֹא מִנְחָה - מִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם; רִאשׁוֹנָה עַרְבִית, וְהָאַחֲרוֹנָה תַּשְׁלוּמֵי מִנְחָה; אֲבָל שַׁחֲרִית - אֵין לָהּ תַּשְׁלוּמִין, שֶׁכְּבָר עָבַר זְמַנָּהּ. וְכֵן בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת.

יא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, שֶׁל מִנְחָה וְשֶׁל מוּסָפִין - מִתְפַּלֵּל שֶׁל מִנְחָה, וְאַחַר כָּךְ שֶׁל מוּסָפִין. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּצִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ [יחשבו שכך הסדר].

פֶּרֶק ד

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מְעַכְּבִין אֶת הַתְּפִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ - טָהֳרַת הַיָּדַיִם, וְכִסּוּי הָעֶרְוָה, וְטָהֳרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה, וּדְבָרִים הַחוֹפְזִין [ממהרים] אוֹתוֹ, וְכַוָּנַת הַלֵּב.

ב. טָהֳרַת הַיָּדַיִם כֵּיצַד? רוֹחֵץ יָדָיו בְּמַיִם עַד הַפֶּרֶק [חיבור כף היד לזרוע], וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ מַיִם - אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם אַרְבָּעָה מִילִין, שֶׁהֵם שְׁמוֹנַת אֲלָפִים אַמָּה - הוֹלֵךְ עַד מְקוֹם הַמַּיִם וְרוֹחֵץ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל; הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם יוֹתֵר מִכֵּן - מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּצְרוֹר [אבן] אוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּקוֹרָה [קרש], וּמִתְפַּלֵּל.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְפָנָיו; אֲבָל אִם הָיָה מְקוֹם הַמַּיִם לְאַחֲרָיו, אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר לְאַחֲרָיו אֶלָּא עַד מִיל. אֲבָל אִם עָבַר מִן הַמַּיִם יוֹתֵר מִמִּיל, אֵינוֹ חַיָּב לַחֲזוֹר, אֶלָּא מְקַנֵּחַ יָדָיו, וּמִתְפַּלֵּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵינוֹ מְטַהֵר לִתְפִלָּה אֶלָּא יָדָיו בִּלְבַד? בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת, חוּץ מִתְּפִלַּת שַׁחֲרִית; אֲבָל שַׁחֲרִית - רוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. וְאִם הָיָה רָחוֹק מִן הַמַּיִם - מְקַנֵּחַ יָדָיו בִּלְבַד, וּמִתְפַּלֵּל.

ד. כָּל הַטְּמֵאִין - רוֹחֲצִין יְדֵיהֶן בִּלְבַד כִּטְהוֹרִין, וּמִתְפַּלְּלִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן לִטְבֹּל וְלַעֲלוֹת מִשֶּׁמְּאָתָן, אֵין הַטְּבִילָה מְעַכֶּבֶת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁעֶזְרָא תִּקֵּן שֶׁלֹּא יִקְרָא בַּעַל קֶרִי בִּלְבַד דִּבְרֵי תּוֹרָה, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וּבֵית דִּין שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי כֵּן, הִתְקִינוּ אַף לִתְפִלָּה, שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל בַּעַל קֶרִי בִּלְבַד, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. וְלֹא מִפְּנֵי טֻמְאָה וְטָהֳרָה נָגְעוּ בָּהּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן כְּתַרְנְגוֹלִין; וּמִפְּנֵי זֶה תִּקְּנוּ טְבִילָה לְבַעַל קֶרִי לְבַדּוֹ, וְהוֹצִיאוּהוּ מִכְּלַל הַטְּמֵאִין.

ה. לְפִיכָךְ הָיוּ אוֹמְרִין בִּזְמַן תַּקָּנָה זוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ זָב שֶׁרָאָה קֶרִי וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע וְהִמְשַׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאָת נִדָּה, צְרִיכִין טְבִילָה לְקְרַיַּת שְׁמַע וְכֵן לִתְפִלָּה מִפְּנֵי הַקֶּרִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין. וְכֵן הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁאֵין טְבִילָה זוֹ מִפְּנֵי הַטָּהֳרָה, אֶלָּא מִפְּנֵי הַגְּזֵרָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן תָּמִיד. וּכְבָר בָּטְלָה גַּם תַּקָּנָה זוֹ שֶׁל תְּפִלָּה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הָיָה כֹּחַ בַּצִּבּוּר לַעֲמֹד בָּהּ.

ו. מִנְהָג פָּשׁוּט בִּסְפָרַד וּבִשְׁנְעָר [בבל], שֶׁאֵין בַּעַל קֶרִי מִתְפַּלֵּל עַד שֶׁהוּא רוֹחֵץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם [בתשעה קבין], מִשּׁוּם "הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ, יִשְׂרָאֵל". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָרִיא אוֹ חוֹלֶה שֶׁבַּעַל; אֲבָל חוֹלֶה שֶׁרָאָה קֶרִי לְאָנְסוֹ - פָּטוּר מִן הָרְחִיצָה, וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג [לרחוץ]. וְכֵן זָב שֶׁרָאָה קֶרִי וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע, אֵין בָּהֶן מִנְהָג, אֶלָּא מְקַנְּחִין עַצְמָן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן, וּמִתְפַּלְּלִין.

ז. כִּסּוּי הָעֶרְוָה כֵּיצַד? אַף עַל פִּי שֶׁכִּסָּה עֶרְוָתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּכַסֶּה לִקְרַיַּת שְׁמַע, לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיְּכַסֶּה אֶת לִבּוֹ; וְאִם לֹא כִּסָּה לִבּוֹ, אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס וְאֵין לוֹ בַּמֶּה יְכַסֶּה, הוֹאִיל וְכִסָּה עֶרְוָתוֹ וְהִתְפַּלֵּל, יָצָא; וּלְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה.

ח. טָהֳרַת מְקוֹם הַתְּפִלָּה כֵּיצַד? לֹא יִתְפַּלֵּל בִּמְקוֹם הַטִּנּוּפוֹת, וְלֹא בְּמֶרְחָץ, וְלֹא בְּבֵית הַכִּסֵּא, וְלֹא בָּאַשְׁפָּה, וְלֹא בִּמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ בְּחֶזְקַת טָהֳרָה עַד שֶׁיְּבַדְּקֶנּוּ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ קְרַיַּת שְׁמַע, אֵין מִתְפַּלְּלִין בּוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁמַּרְחִיקִין מִצּוֹאָה וּמֵי רַגְלַיִם וְרֵיחַ רַע וּמִן הַמֵּת וּמֵרְאֵית הָעֶרְוָה, לִקְרַיַּת שְׁמַע - כָּךְ מַרְחִיקִין לִתְפִלָּה.

ט. הַמִּתְפַּלֵּל וּמָצָא צוֹאָה בִּמְקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחָטָא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּדַק עַד שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם טָהוֹר. הָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, וְרָאָה צוֹאָה כְּנֶגְדּוֹ - אִם יָכוֹל לְהַלֵּךְ

לְפָנָיו כְּדֵי שֶׁיִּזְרְקֶנָּה [כלומר: ישאירנה] לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, יְהַלֵּךְ; וְאִם לָאו, יְסַלְקֶנָּה [- ילך] לִצְדָדִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל, יַפְסִיק. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִין בְּבַיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׁכָר, וְלֹא בְּבַיִת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּרְיָס בְּעֵת עִפּוּשׁוֹ [ציר דגים שהתעפש], מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם טָהוֹר.

י. דְּבָרִים הַחוֹפְזִין אוֹתוֹ כֵּיצַד? שֶׁאִם הָיָה צָרִיךְ לִנְקָבָיו, לֹא יִתְפַּלֵּל. וְכָל הַצָּרִיךְ לִנְקָבָיו וְהִתְפַּלֵּל - תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אַחַר שֶׁיַּעֲשֶׂה צָרְכָּיו. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ כְּדֵי פַּרְסָה, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה; וְאַף עַל פִּי כֵן, לְכַתְּחִלָּה לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיִּבְדֹּק עַצְמוֹ יָפֶה יָפֶה, וְיִפְקֹד נְקָבָיו, וְיָסִיר כֹּיחוֹ [רוק הגרון] וְנִיעוֹ [רוק הפה] וְכָל דָּבָר הַטּוֹרְדוֹ - וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל.

יא. מִי שֶׁגִּהֵק וּפִהֵק וְנִתְעַטֵּשׁ בִּתְפִלָּתוֹ - אִם לִרְצוֹנוֹ, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה; וְאִם בָּדַק גּוּפוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל וּבָאוּ לְאָנְסוֹ, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. נִזְדַּמֵּן לוֹ רֹק בִּתְפִלָּתוֹ, מַבְלִיעוֹ בְּטַלִּיתוֹ אוֹ בְּבִגְדוֹ; וְאִם הָיָה מִצְטַעֵר בְּכָךְ, זוֹרְקוֹ בְּיָדוֹ לַאֲחוֹרָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר בַּתְּפִלָּה, וְנִמְצָא טָרוּד. יָצָא מִמֶּנּוּ רוּחַ מִלְּמַטָּה כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - שׁוֹתֵק עַד שֶׁתִּכְלֶה הָרוּחַ, וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ.

יב. בִּקֵּשׁ לְהוֹצִיא רוּחַ מִלְּמַטָּה, וְנִצְטַעֵר הַרְבֵּה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ - מְהַלֵּךְ לַאֲחוֹרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וּמַמְתִּין עַד שִׁתְּכְלֶה הָרוּחַ, וְאוֹמֵר: 'רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, יְצַרְתָּנוּ נְקָבִים נְקָבִים וַחֲלוּלִים חֲלוּלִים - גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ חֶרְפָּתֵנוּ וּכְלִמָּתֵנוּ, חֶרְפָּה וּכְלִמָּה בְּחַיֵּינוּ, תּוֹלֵעָה וְרִמָּה בְּמוֹתֵנוּ'; וְחוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ, וּמִתְפַּלֵּל.

יג. הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנָטְפוּ מֵי רַגְלָיו עַל בִּרְכָּיו - מַמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הַמַּיִם, וְחוֹזֵר לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק; וְאִם שָׁהָה כְּדֵי לִגְמֹר אֶת כָּל הַתְּפִלָּה, חוֹזֵר לְרֹאשׁ.

יד. וְכֵן הַמַּשְׁתִּין מַיִם - שׁוֹהֶה כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלֵּל; וּמִי שֶׁהִתְפַּלֵּל, שׁוֹהֶה כְּדֵי הִלּוּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַשְׁתִּין, כְּדֵי שֶׁיִּפְסֹק דִּבְרֵי תְפִלָּה מִפִּיו.

טו. כַּוָּנַת הַלֵּב כֵּיצַד? כָּל תְּפִלָּה שֶׁאֵינָהּ בְּכַוָּנָה, אֵינָהּ תְּפִלָּה; וְאִם הִתְפַּלֵּל בְּלֹא כַּוָּנָה, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה. מָצָא דַּעְתּוֹ מְשֻׁבֶּשֶׁת וְלִבּוֹ טָרוּד - אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ. לְפִיכָךְ, הַבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וְהוּא עָיֵף אוֹ מֵצַר [מצטער] - אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁלֹשָׁה יָמִים, עַד שֶׁיָּנוּחַ וְתִתְקָרֵר דַּעְתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל.

טז. כֵּיצַד הִיא הַכַּוָּנָה? שֶׁיְּפַנֶּה לִבּוֹ מִכָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיִרְאֶה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַשְּׁכִינָה; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לִישֵׁב מְעַט קֹדֶם הַתְּפִלָּה, כְּדֵי לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל בְּנַחַת וּבְתַחֲנוּנִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא מַשֹּׂאוֹי, מַשְׁלִיכוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לִישֵׁב מְעַט אַחַר הַתְּפִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יִפָּטֵר. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִין שָׁעָה קֹדֶם הַתְּפִלָּה, וְשָׁעָה אַחַר הַתְּפִלָּה, וּמַאֲרִיכִין בַּתְּפִלָּה שָׁעָה.

יז. שִׁכּוֹר - אַל יִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כַּוָּנָה; וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה - לְפִיכָךְ, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל כְּשֶׁיִּתְרוֹנֵן מִשִּׁכְרוּתוֹ. שָׁתוּי [שאינו שיכור] - אַל יִתְפַּלֵּל; וְאִם הִתְפַּלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. אִי זֶה הוּא שִׁכּוֹר, וְאִי זֶה הוּא שָׁתוּי? שִׁכּוֹר, זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ; וְשָׁתוּי, זֶה שֶׁיָּכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֵינוֹ מִשְׁתַּבֵּשׁ. אַף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְשָׁתָה רְבִיעִית יַיִן - לֹא יִתְפַּלֵּל, עַד שֶׁיָּסִיר יֵינוֹ מֵעָלָיו.

יח. וְכֵן אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל לֹא מִתּוֹךְ שְׂחוֹק, וְלֹא מִתּוֹךְ קַלּוּת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹךְ שִׂיחָה, וְלֹא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס - אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תּוֹרָה. וְלֹא מִתּוֹךְ דִּין הֲלָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ טָרוּד בַּהֲלָכָה - אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁאֵין בָּהּ עִיּוּן, כְּגוֹן הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת.

יט. תְּפִלּוֹת שֶׁל פְּרָקִים [שהם לעיתים ואינם תדירים], כְּגוֹן תְּפִלַּת מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּתְפִלַּת הַמּוֹעֲדוֹת - צָרִיךְ לְהַסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהּ. | הָיָה מְהַלֵּךְ בִּמְקוֹם סַכָּנָה, כְּגוֹן בְּמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - מִתְפַּלֵּל בְּרָכָה אַחַת, וְזוֹ הִיא: 'צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּין, וְדַעְתָּם קְצָרָה; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ, וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה; בָּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ הַתְּפִלָּה'. וּמִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ; וְאִם יָכוֹל לַעֲמֹד, עוֹמֵד. וּכְשֶׁהוּא מַגִּיעַ לְיִשּׁוּב, וְתִתְקָרֵר דַּעְתּוֹ - חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה כַּתַּקָּנָה, תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת.

יום רביעי י"ז אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ה

א. שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים צָרִיךְ הַמִּתְפַּלֵּל לְהִזָּהֵר בָּהֶן וְלַעֲשׂוֹתָן; וְאִם הָיָה דָּחוּק, אוֹ נֶאֱנָס, אוֹ שֶׁעָבַר וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן - אֵינָן מְעַכְּבִין. וְאֵלּוּ הֵן: עֲמִידָה, וְנֹכַח הַמִּקְדָּשׁ, וְתִקּוּן הַגּוּף, וְתִקּוּן הַמַّלְבּוּשׁ, וְתִקּוּן הַמָּקוֹם, וְהַשְׁוָיַת הַקּוֹל, וְהַכְּרִיעָה, וְהַהִשְׁתַּחֲוָיָה.

ב. עֲמִידָה כֵּיצַד? אֵין מִתְפַּלְּלִין אֶלָּא מְעֻמָּד. הָיָה יוֹשֵׁב בְּסִפִּינָה אוֹ בַּעֲגָלָה - אִם יָכוֹל לַעֲמֹד, יַעֲמֹד; וְאִם לָאו, יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְיִתְפַּלֵּל. חוֹלֶה מִתְפַּלֵּל, אֲפִלּוּ שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ - וְהוּא, שֶׁיָּכוֹל לְכַוֵּן אֶת דַּעְתּוֹ. כֵּן הַצָּמֵא וְהָרָעֵב, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל חוֹלִים - אִם יֵשׁ בּוֹ יְכֹלֶת לְכַוֵּן אֶת דַּעְתּוֹ, יִתְפַּלֵּל; וְאִם לָאו, אַל יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה. הָיָה רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִי שֶׁיֶּאֱחֹז אֶת בְּהֶמְתּוֹ, לֹא יֵרֵד, אֶלָּא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת עָלָיו.

ג. נֹכַח הַמִּקְדָּשׁ כֵּיצַד? הָיָה עוֹמֵד בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מַחֲזִיר פָּנָיו נֹכַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל; הָיָה עוֹמֵד בָּאָרֶץ, מְכַוֵּן פָּנָיו כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם; הָיָה עוֹמֵד בִּירוּשָׁלַיִם, מְכַוֵּן פָּנָיו כְּנֶגֶד הַמִּקְדָּשׁ; הָיָה עוֹמֵד בַּמִּקְדָּשׁ, מְכַוֵּן פָּנָיו כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. סוּמָה, וּמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן אֶת הָרוּחוֹת, וְהַמְהַלֵּךְ בְּסִפִּינָה - יְכַוֵּן לִבּוֹ כְּנֶגֶד הַשְּׁכִינָה, וְיִתְפַּלֵּל.

ד. תִּקּוּן הַגּוּף כֵּיצַד? כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, צָרִיךְ לְכַוֵּן אֶת רַגְלָיו זוֹ בְּצַד זוֹ; וְנוֹתֵן עֵינָיו לְמַטָּה, כְּאִלּוּ הוּא מַבִּיט לָאָרֶץ; וְיִהְיֶה לִבּוֹ פָּנוּי לְמַעְלָה, כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד בַּשָּׁמַיִם;

מתוך מהדורת חזק

וּמַנִּיחַ יָדָיו עַל לִבּוֹ כְּפוּתִין, הַיְמָנִית עַל הַשְּׂמָאלִית. וְעוֹמֵד כְּעֶבֶד לִפְנֵי רַבּוֹ, בְּאֵימָה וְיִרְאָה וָפַחַד. וְלֹא יַנִּיחַ יָדָיו עַל חֲלָצָיו.

ה. תִּקּוּן הַמַּלְבּוּשׁ כֵּיצַד? מְתַקֵּן מַלְבּוּשָׁיו תְּחִלָּה, וּמְצַיֵּן עַצְמוֹ [מתקשט בבגדיו] וּמְהַדֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ". וְלֹא יַעֲמֹד לִתְפִלָּה בַּאֲפֻנְדָּתוֹ [גופיתו], וְלֹא בְּרֹאשׁ מְגֻלֶּה. וְלֹא בְּרַגְלַיִם מְגֻלּוֹת [יחפות], אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַגְּדוֹלִים אֶלָּא בְּבֵית הָרַגְלַיִם. וּבְכָל מָקוֹם, לֹא יֵאָחֵז תְּפִלִּין בְּיָדוֹ וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ טָרוּד בָּהֶן; וְלֹא יֵאָחֵז מָעוֹת וְכֵלִים בְּיָדוֹ. אֲבָל מִתְפַּלֵּל הוּא בְּלוּלָב בְּיָדוֹ בִּימוֹת הֶחָג, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת הַיּוֹם. הָיָה מַשּׂוֹי עַל רֹאשׁוֹ, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - אִם הָיָה פָּחוֹת מֵאַרְבַּעַת קַבִּין - מַפְשִׁילוֹ לַאֲחוֹרָיו, וּמִתְפַּלֵּל; הָיָה אַרְבַּעַת קַבִּין - מַנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל. דֶּרֶךְ כָּל הַחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ אֶלָּא כְּשֶׁהֵן עֲטוּפִין [בטליתם].

ו. תִּקּוּן הַמָּקוֹם כֵּיצַד? יַעֲמֹד בְּמָקוֹם נָמוּךְ, וְיַחְזִיר פָּנָיו לַכֹּתֶל [לקיר]. וְצָרִיךְ לִפְתֹּחַ חַלּוֹנוֹת אוֹ פְּתָחִים כְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל כְּנֶגְדָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכוֹין פְּתִיחָן לֵה בְּעִלִּיתֵהּ, נֶגֶד יְרוּשָׁלֶם". וְקוֹבֵעַ מָקוֹם לִתְפִלָּתוֹ תָּמִיד. וְאֵין מִתְפַּלֵּל בְּחָרְבָּה; וְלֹא לַאֲחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזִיר פָּנָיו לְבֵית הַכְּנֶסֶת. וְאָסוּר לֵישֵׁב בְּצַד הָעוֹמֵד בִּתְפִלָּה, אוֹ לַעֲבֹר לְפָנָיו - עַד שֶׁיַּרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת.

ז. לֹא יַעֲמֹד בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְיִתְפַּלֵּל; וְלֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי סִפְסָל, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא. הָיָה בִּנְיַן גָּבוֹהַּ - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שִׁעוּר הַבַּיִת - הֲרֵי הוּא כַּעֲלִיָּה, וּמֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה מֵקֶף מְחִצָּה מִכָּל רוּחוֹתָיו - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין גָּבְהוֹ נָכָר, שֶׁהֲרֵי חָלַק רְשׁוּת לְעַצְמוֹ.

ח. הָאֻמָּנִין שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בְּרֹאשׁ הַכֹּתֶל אוֹ בְּרֹאשׁ הָאִילָן, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - יוֹרְדִין לְמַטָּה וּמִתְפַּלְּלִין, וְחוֹזְרִין לִמְלַאכְתָּן; וְאִם הָיוּ בְּרֹאשׁ הַזַּיִת אוֹ בְּרֹאשׁ הַתְּאֵנָה - מִתְפַּלְּלִין בִּמְקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁטָּרְחָן מְרֻבֶּה. וּמַה הֵן מִתְפַּלְּלִין? אִם הָיוּ עוֹשִׂין בִּסְעוּדָתָן [עובדים תמורת מזונם] בִּלְבַד, מִתְפַּלְּלִין שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת; הָיוּ עוֹשִׂין בִּשְׂכָרָן, מִתְפַּלְּלִין 'הַבִּינֵנוּ'. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אֵין יוֹרְדִין לִפְנֵי הַתֵּבָה, וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן.

ט. הַשְּׁוָיַת הַקּוֹל כֵּיצַד? לֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בִּתְפִלָּתוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל בְּלִבּוֹ - אֶלָּא מְחַתֵּךְ הַדְּבָרִים בִּשְׂפָתָיו, וּמַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו בְּלַחַשׁ. וְלֹא יַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ עַד שֶׁיַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּצִבּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְרֹף דַּעְתָּן מִקּוֹלוֹ.

י. כְּרִיעָה כֵּיצַד? הַמִּתְפַּלֵּל, כּוֹרֵעַ חָמֵשׁ כְּרִיעוֹת בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה - בְּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף, וּבַהוֹדָיָה בַּתְּחִלָּה וּבַסּוֹף. וּכְשֶׁגּוֹמֵר הַתְּפִלָּה, כּוֹרֵעַ וּפוֹסֵעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו כְּשֶׁהוּא כוֹרֵעַ; וְנוֹתֵן שָׁלוֹם מִשְּׂמֹאל עַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מִימִין עַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ מִן הַכְּרִיעָה. וּכְשֶׁהוּא כוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַכְּרִיעוֹת, כּוֹרֵעַ בְּ'בָרוּךְ'; וּכְשֶׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בַּשֵּׁם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהֶדְיוֹט. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - כּוֹרֵעַ בִּתְחִלַּת כָּל בְּרָכָה, וּבְסוֹף כָּל בְּרָכָה; וְהַמֶּלֶךְ - כֵּיוָן שֶׁשָּׂחָה בָּרִאשׁוֹנָה, אֵינוֹ מַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ עַד שֶׁגּוֹמֵר תְּפִלָּתוֹ.

יא. וְלָמָּה נוֹתֵן שָׁלוֹם לִשְׂמֹאלוֹ תְּחִלָּה? מִפְּנֵי שֶׁשְּׂמֹאלוֹ הוּא יָמִין שֶׁכְּנֶגֶד פָּנָיו; כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, נוֹתֵן שָׁלוֹם לִימִין הַמֶּלֶךְ וְאַחַר כָּךְ לִשְׂמֹאל הַמֶּלֶךְ; וְקָבְעוּ שֶׁיִּפָּטֵר מִן הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּהְיוּ נִפְטָרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

יב. כָּל הַכְּרִיעוֹת הָאֵלּוּ - צָרִיךְ שֶׁיִּכְרַע בָּהֶן עַד שֶׁיִּתְפַּקְּפְקוּ [יבלטו] כָּל חֻלְיוֹת שֶׁבַּשִּׁדְרָה, וְיֵעָשֶׂה כְּקֶשֶׁת; וְאִם שָׂחָה מְעַט וְצִעֵר עַצְמוֹ, וְנִרְאֶה כְּכוֹרֵעַ בְּכָל כֹּחוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.

יג. הִשְׁתַּחֲוָיָה כֵּיצַד? אַחַר שֶׁמַּגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ מִכְּרִיעָה חֲמִישִׁית, יוֹשֵׁב לָאָרֶץ, וְנוֹפֵל עַל פָּנָיו אַרְצָה, וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתַּחֲנוּנִים שֶׁיִּרְצֶה. כְּרִיעָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, עַל בִּרְכַּיִם; קִדָּה, עַל אַפַּיִם [פנים]; הִשְׁתַּחֲוָיָה - זוֹ פִּשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, עַד שֶׁנִּמְצָא מֻטָּל עַל פָּנָיו עַל הָאָרֶץ.

יד. כְּשֶׁהוּא עוֹשֶׂה נְפִילַת פָּנִים אַחַר תְּפִלָּה, יֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִדָּה, וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הִשְׁתַּחֲוָיָה; וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת הִשְׁתַּחֲוָיָה עַל הָאֲבָנִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה. וְאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לִפֹּל עַל פָּנָיו, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא צַדִּיק כִּיהוֹשֻׁעַ; אֲבָל מַטָּה הוּא פָּנָיו מְעַט, וְאֵינוֹ כּוֹבֵשׁ אוֹתָם בַּקַּרְקַע. וּמֻתָּר לְאָדָם לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם זֶה, וְלִנְפֹּל עַל פָּנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר.

טו. מִנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין נְפִילַת פָּנִים בְּשַׁבָּתוֹת וּבְמוֹעֲדוֹת, וְלֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, וְלֹא בְּמִנְחָה שֶׁל עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, וְלֹא בְּעַרְבִית שֶׁבְּכָל יוֹם. וְיֵשׁ יְחִידִים שֶׁנּוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּעַרְבִית. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּלְבַד, נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם תְּחִנָּה וּבַקָּשָׁה וְתַעֲנִית.

פֶּרֶק ו

א. אָסוּר לוֹ לְאָדָם לַעֲבֹר אַחֲוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשָׁעָה שֶׁהַצִּבּוּר מִתְפַּלְּלִין, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה נוֹשֵׂא מַשּׂוֹי; אוֹ אִם הָיוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁנֵי פְּתָחִים בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, שֶׁהָרוֹאֶה אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא יֵלֵךְ וְיִכָּנֵס בַּפֶּתַח הָאַחֵר'. וְכֵן אִם הָיָה בָּעִיר שְׁנֵי בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, יֹאמַר הָרוֹאֶה: 'שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת הָרְגִיל בּוֹ'. וְאִם הָיָה לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ - מֻתָּר לַעֲבֹר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ; שֶׁהַתְּפִלִּין מוֹכִיחִין עָלָיו שֶׁהוּא רוֹדֵף אַחַר הַמִּצְוֹת, וְאֵינוֹ מִמְּבַטְּלֵי הַתְּפִלָּה.

ב. הַמִּתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, לֹא יַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ יָתֵר מִדַּי. אֲבָל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ: אִם בָּא לוֹמַר אַחַר תְּפִלָּתוֹ, אֲפִלּוּ כְּסֵדֶר יוֹם הַכִּפּוּרִים - אוֹמֵר; וְכֵן אִם רָצָה לְהוֹסִיף בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת מֵעֵין הַבְּרָכָה - מוֹסִיף.

ג. כֵּיצַד? הָיָה לוֹ חוֹלֶה - מְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים בִּבְרַכַּת

חוֹלִים, כְּפִי צַחוּת [רגילות] לְשׁוֹנוֹ; הָיָה צָרִיךְ לְפַרְנָסָה, מוֹסִיף תְּחִנָּה וּבַקָּשָׁה בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, בְּכָל אַחַת מֵהֶן. וְאִם רָצָה לִשְׁאֹל כָּל צָרְכָּיו בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, שׁוֹאֵל; אֲבָל לֹא יִשְׁאַל לֹא בְּשֶׁלֹּשׁ רִאשׁוֹנוֹת, וְלֹא בְּשֶׁלֹּשׁ אַחֲרוֹנוֹת.

ד. אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיִּטְעַם כְּלוּם אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית; וְכֵן לֹא יַשְׁכִּים לְפֶתַח חֲבֵרוֹ לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ, קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁחֲרִית. וְלֹא יֵצֵא לַדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל. אֲבָל טוֹעֵם [מעט] וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה קֹדֶם מוּסָף, וְקֹדֶם מִנְחָה; אֲבָל אֵינוֹ סוֹעֵד סְמוּךְ לְמִנְחָה.

ה. כֵּיצַד שֶׁהִגִּיעַ זְמַן מִנְחָה גְּדוֹלָה - לֹא יִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ, אֲפִלּוּ לְהַזִּיעַ, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף [ייחלש] וְיִבָּטֵל מִן הַתְּפִלָּה; וְלֹא לָאֱכֹל, אֲפִלּוּ אֲכִילַת עֲרַאי, שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ בַּאֲכִילָה; וְלֹא לָדוּן, אֲפִלּוּ בִּגְמַר דִּין, שֶׁמָּא יִסָּתֵר הַדִּין וְיִמָּשֵׁךְ וְיִבָּטֵל מִן הַתְּפִלָּה. וְכֵן לֹא יֵשֵׁב לִפְנֵי הַסַּפָּר, אֲפִלּוּ תִּסְפֹּרֶת הֶדְיוֹט [פשוטה], עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁמָּא יִשָּׁבֵר הַזּוּג [מספריים]; וְלֹא יִכָּנֵס לְבֵרְסְקִי [בית עיבוד עורות] סָמוּךְ לְמִנְחָה, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל, שֶׁמָּא יִרְאֶה הֶפְסֵד בְּמְלַאכְתּוֹ וְיִתְעַסֵּק בָּהּ וְיִתְעַכֵּב מִן הַתְּפִלָּה. וְאִם הִתְחִיל בְּאַחַת מֵאֵלּוּ - לֹא יַפְסִיק אֶלָּא גּוֹמֵר, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּלֵּל מִנְחָה.

ו. מֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַתִּסְפֹּרֶת [שאם התחיל ימשיך]? מִשֶּׁיַּגִּיחַ מַעְפֹּרֶת [סדין] הַסַּפָּרִין עַל בִּרְכָּיו. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַמֶּרְחָץ? מִשֶּׁיִּפְשֹׁט בֶּגֶד הַסָּמוּךְ לִבְשָׂרוֹ. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַבֵּרְסְקִי? מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בֵּין כְּתֵפָיו כְּמוֹ שֶׁהָאֻמָּנִין קוֹשְׁרִין. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת אֲכִילָה? לִבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁיִּטֹּל יָדָיו; וְלִבְנֵי בָּבֶל, מִשֶּׁיַּתִּיר חֲגוֹרוֹ. וּמֵאֵימָתַי הַתְּחָלַת הַדִּין? מִשֶּׁיִּתְעַטְּפוּ הַדַּיָּנִים [בטליתם] וְיֵשְׁבוּ; וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבִין, מִשֶּׁיַּתְחִילוּ בַּעֲלֵי דִינִין לִטְעֹן.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁתְּפִלַּת הָעֶרֶב רְשׁוּת, לֹא יָבוֹא אָדָם מִמְּלַאכְתּוֹ וְיֹאמַר: 'אֹכַל מְעַט וְאֶשְׁתֶּה מְעַט וְאִישַׁן קְמִעָה, וְאַחַר כָּךְ אֶתְפַּלֵּל' - שֶׁמָּא תֶּאֱנֹס אוֹתוֹ שֵׁנָה, וְנִמְצָא יָשֵׁן כָּל הַלַּיְלָה; אֶלָּא מִתְפַּלֵּל עַרְבִית, וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה אוֹ יָשֵׁן. וּמֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר וּלְהִכָּנֵס לַמֶּרְחָץ סָמוּךְ לְשַׁחֲרִית, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא סָמוּךְ לְמִנְחָה שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי, שֶׁרֹּב הָעָם נִכְנָסִין שָׁם בַּיּוֹם; אֲבָל בַּשַּׁחַר, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

ח. מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - פּוֹסֵק וּמִתְפַּלֵּל; וְאִם הָיְתָה תּוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כְּלָל, וְהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּשְׁעַת תְּפִלָּה - אֵינוֹ פּוֹסֵק, שֶׁמִּצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה גְּדוֹלָה מִמִּצְוַת תְּפִלָּה. וְכָל הָעוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים, כְּעוֹסֵק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה.

ט. אֵין הַמִּתְפַּלֵּל מַפְסִיק תְּפִלָּתוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי סַכָּנַת נְפָשׁוֹת בִּלְבַד. אֲפִלּוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ; אֲבָל פּוֹסֵק הוּא [תפילתו] לְמֶלֶךְ גּוֹי, שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ. הָיָה עוֹמֵד בְּתְפִלָּה, וְרָאָה מֶלֶךְ גּוֹי אוֹ אֹנֶס [בעל זרוע] בָּא כְּנֶגְדּוֹ - יְקַצֵּר; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל, יַפְסִיק. וְכֵן אִם רָאָה נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בָּאִין כְּנֶגְדּוֹ - אִם הִגִּיעוּ אֵלָיו, וְהָיָה דַּרְכָּן בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁהֵן מְמִיתִין, פּוֹסֵק וּבוֹרֵחַ; וְאִם לֹא הָיָה דַּרְכָּן לְהָמִית, אֵינוֹ פּוֹסֵק.

י. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, חַיָּבִין בַּתְּפִלָּה. וְכָל אִישׁ שֶׁפָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, פָּטוּר מִן הַתְּפִלָּה; וְכָל הַמְּלַוִּין אֶת הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן, פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה.

פֶּרֶק ז

א. כְּשֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים דִּבְרֵי תְּפִלּוֹת אֵלּוּ, תִּקְּנוּ בְּרָכוֹת אֲחֵרוֹת לְבָרֵךְ אוֹתָן בְּכָל יוֹם; וְאֵלּוּ הֵן: כְּשֶׁיִּכָּנֵס אָדָם לְמִטָּתוֹ לִישֹׁן בַּלַּיְלָה, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל עֵינָי, וּמְאִיר לְאִישׁוֹן בַּת עָיִן; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיֵּצֶר רָע, וּמִפֶּגַע רָע, וְאַל יְבַהֲלוּנִי חֲלוֹמוֹת רָעוֹת וְלֹא הִרְהוּרִים רָעִים, וְתִהְיֶה מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וְתַעֲמִידֵנִי מִמְּנָּה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, וְהָאִירָה עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת; בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמֵּאִיר לְכָל הָעוֹלָם'.

ב. וְקוֹרֵא פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִקְּרִיאַת שְׁמַע, וְיָשֵׁן. וְאִם אָנַסְתּוּ שֵׁנָה - קוֹרֵא אֲפִלּוּ פָּסוּק רִאשׁוֹן אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאַחַר כָּךְ יִישַׁן.

ג. בְּשָׁעָה שֶׁיִּיקַץ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, מְבָרֵךְ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ כָּךְ: 'אֱלֹהַי, הַנְּשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה - אַתָּה בְרָאתָהּ, וְאַתָּה יְצַרְתָּהּ, וְאַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי, וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי, וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי, וְאַתָּה עָתִיד לְהַחְזִירָהּ לִי לֶעָתִיד לָבוֹא; וְכָל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי, מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים; בָּרוּךְ אַתָּה ה', הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לְפִגָּרִים מֵתִים'.

ד. כְּשֶׁשּׁוֹמֵעַ קוֹל הַתַּרְנְגוֹל - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי [תרנגול] בִּינָה לְהָבִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה'. כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ בְּגָדָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים'. כְּשֶׁמַּנִּיחַ סְדִינוֹ עַל רֹאשׁוֹ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בִּתְפִאָרָה'. כְּשֶׁמַּעֲבִיר יָדָיו עַל עֵינָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, פּוֹקֵחַ עִוְרִים'. כְּשֶׁיֵּשֵׁב עַל מִטָּתוֹ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַתִּיר אֲסוּרִים'. כְּשֶׁמּוֹרִיד רַגְלָיו מִן הַמִּטָּה וּמַנִּיחָן עַל הָאָרֶץ - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם'. כְּשֶׁעוֹמֵד - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹקֵף כְּפוּפִים'. כְּשֶׁנּוֹטֵל יָדָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם'. כְּשֶׁרּוֹחֵץ פָּנָיו - מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי; יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּרְגִּילֵנִי לִדְבַר מִצְוָה, וְאַל תַּרְגִּילֵנִי לִדְבַר עֲבֵרָה, וְתַשְׁלֵט בִּי יֵצֶר טוֹב, וְאַל תַּשְׁלֵט בִּי יֵצֶר רָע, וּתְחַזְּקֵנִי בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְתִתֵּן חֶלְקִי בְּתוֹרָתֶךָ, וְתִתְּנִי לְחֵן לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאַי, וְתִגְמְלֵנִי חֲסָדִים טוֹבִים מִלְּפָנֶיךָ; בָּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים'.

ה. וְכָל זְמַן שֶׁיִּכָּנֵס אָדָם לְבֵית הַכִּסֵּא - אוֹמֵר קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס: 'הִתְכַּבְּדוּ מְכֻבָּדִים קְדוֹשִׁים [המלאכים המלווין את האדם],

מתוך מהדורת חזק

מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן, שִׁמְרוּנִי וְהַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֶכָּנֵס וְאֵצֵא, כִּי זֶה הוּא דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם׳. וְאַחַר שֶׁיָּצָא - מְבָרֵךְ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה, וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים וַחֲלוּלִים חֲלוּלִים, מֵהֶן פְּתוּחִים וּמֵהֶן סְתוּמִים, שֶׁאִם יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶן אוֹ יִפָּתֵחַ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת; בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת׳.

ו. כְּשֶׁחוֹגֵר חֲגוֹרוֹ - מְבָרֵךְ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה׳. כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ מִנְעָלוֹ - מְבָרֵךְ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי׳. כְּשֶׁמְּהַלֵּךְ לָצֵאת לַדֶּרֶךְ - מְבָרֵךְ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גֶבֶר׳. וּמְבָרֵךְ אָדָם בְּכָל יוֹם - ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גוֹי׳; ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עֶבֶד׳; ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה׳.

ז. שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ, אֵין לָהֶן סֵדֶר, אֶלָּא מְבָרֵךְ כָּל אַחַת מֵהֶן עַל דָּבָר שֶׁהַבְּרָכָה בִּשְׁבִילוֹ, בִּשְׁעָתוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָגַר חֲגוֹרוֹ וְהוּא עַל מִטָּתוֹ, מְבָרֵךְ ׳אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה׳; שֶׁמַע קוֹל הַתַּרְנְגוֹל אַחַר כָּךְ, מְבָרֵךְ ׳הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִינָה׳.

וְכָל בְּרָכָה מֵהֶן שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב בָּהּ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אוֹתָהּ.

ח. כֵּיצַד? לָן בְּכִסּוּתוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּשֶׁעוֹמֵד ׳מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים׳; הָלַךְ יָחֵף, אֵינוֹ מְבָרֵךְ ׳שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי׳. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּבְתִשְׁעָה בְּאָב, שֶׁאֵין שָׁם רְחִיצָה, אֵינוֹ מְבָרֵךְ ׳עַל נְטִילַת יָדַיִם׳, וְלֹא ׳הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי׳. אִם לֹא נִכְנַס לְבֵית הַכִּסֵּא, אֵינוֹ מְבָרֵךְ ׳אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם׳. וְכֵן בִּשְׁאָר בְּרָכוֹת אֵלּוּ.

ט. נָהֲגוּ הָעָם בִּרֹב עָרֵינוּ, לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן זוֹ אַחַר זוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, בֵּין נִתְחַיְּבוּ בָּהֶן, בֵּין לֹא נִתְחַיְּבוּ בָּהֶן. וְטָעוּת הוּא, וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְלֹא יְבָרֵךְ אָדָם בְּרָכָה, אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב בָּהּ.

י. הַמַּשְׁכִּים לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא קְרִיַּת שְׁמַע, בֵּין קָרָא בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא; וְאֵלּוּ הֵן: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה׳; ׳הַעֲרֶב נָא, ה׳ אֱלֹהֵינוּ, אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי פִּיּוֹת עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ; בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, נוֹתֵן הַתּוֹרָה׳. ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ; בָּרוּךְ אַתָּה ה׳, נוֹתֵן הַתּוֹרָה׳.

יא. בְּכָל יוֹם חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא מְעַט מִדִּבְרֵי תּוֹרָה. וְנָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין ״צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין שְׁתֵּיהֶן. וְקוֹרִין פְּרָקִים אוֹ הֲלָכוֹת מִן הַמִּשְׁנָה אוֹ מִן הַבָּרַיְתּוֹת.

יב. וְשִׁבְּחוּ חֲכָמִים לְמִי שֶׁקּוֹרֵא זְמִירוֹת מִסֵּפֶר תְּהִלִּים בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וְהֵן ״תְּהִלָּה לְדָוִד״, עַד סוֹף הַסֵּפֶר. וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת פְּסוּקִים לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן; וְתִקְּנוּ חֲכָמִים בְּרָכָה לִפְנֵי הַזְּמִירוֹת, וְהִיא ׳בָּרוּךְ שֶׁאָמַר׳, וּבְרָכָה לְאַחֲרֵיהֶן, וְהִיא ׳יִשְׁתַּבַּח׳. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל קְרִיַּת שְׁמַע, וְקוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע.

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לִקְרוֹת בְּכָל יוֹם אַחַר שֶׁמְּבָרְכִין ׳יִשְׁתַּבַּח׳, שִׁירַת הַיָּם, וְאַחַר כָּךְ מְבָרְכִין עַל שְׁמַע; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקּוֹרִין שִׁירַת הַאֲזִינוּ; וְיֵשׁ יְחִידִים שֶׁקּוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג.

יד. חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם, בֵּין הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה. וּמַה הֵן מֵאָה בְּרָכוֹת אֵלּוּ? שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים בְּרָכוֹת שֶׁמָּנִינוּ בְּפֶרֶק זֶה; וְשֶׁבַע בְּרָכוֹת שֶׁל קְרִיַּת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית שֶׁלְּפָנֶיהָ וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ; וּכְשֶׁמִּתְעַטֵּף בַּצִּיצִית, מְבָרֵךְ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית׳; וּכְשֶׁלּוֹבֵשׁ תְּפִלִּין, מְבָרֵךְ: ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין׳; וְשָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת, בְּכָל תְּפִלָּה מֵהֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת - הֲרֵי שִׁשָּׁה וּשְׁמוֹנִים בְּרָכוֹת. וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל שְׁתֵּי סְעוּדוֹת בְּכָל יוֹם, מְבָרֵךְ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת, שֶׁבַע בְּכָל סְעוּדָה - אַחַת כְּשֶׁנּוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וְעַל הַמָּזוֹן אַחַת בַּתְּחִלָּה [״המוציא״] וְשָׁלֹשׁ בַּסּוֹף [ברכת המזון], וְעַל הַמַּיִם לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, הֲרֵי שֶׁבַע.

טו. בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁתִּקְּנוּ בִּרְכַּת הַמִּינִין בַּתְּפִלָּה, וְהוֹסִיפוּ ׳הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב׳ בִּבְרַכַּת הַמָּזוֹן - נִמְצְאוּ חָמֵשׁ בְּרָכוֹת יְתֵרוֹת. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים שֶׁהַתְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב בִּשְׁאָר יָמִים בְּכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יָשַׁן כָּל הַלַּיְלָה, וְלֹא הִתִּיר חֲגוֹרוֹ, וְלֹא נִכְנַס לְבֵית הַכִּסֵּא, וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ - צָרִיךְ לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת מִבְּרָכוֹת שֶׁל פֵּרוּת.

טז. כֵּיצַד? אוֹכֵל מְעַט יָרָק, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו; וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מְעַט מִפְּרִי זֶה, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, וּמְעַט מִפְּרִי זֶה, וּמְבָרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו. וּמוֹנֶה כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁמַּשְׁלִים מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם.

יז. סֵדֶר תְּפִלּוֹת, כָּךְ הוּא: בַּשַּׁחַר, מַשְׁכִּים אָדָם וּמְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֵלּוּ, וְקוֹרֵא הַזְּמִירוֹת [פסוד״ז] וּמְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן. וְקוֹרֵא אֶת שְׁמַע וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וּמְדַלֵּג הַקְּדֻשָּׁה [קדוש קדוש קדוש כו׳ ברוך כבוד כו׳] מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, שֶׁאֵין הַיָּחִיד אוֹמֵר קְדֻשָּׁה; וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם ׳גָּאַל יִשְׂרָאֵל׳, מִיָּד יַעֲמֹד כְּדֵי שֶׁיִּסְמוֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וּמִתְפַּלֵּל מְעֻמָּד כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וּכְשֶׁיַּשְׁלִים - יֵשֵׁב, וְיִפֹּל עַל פָּנָיו, וּמִתְחַנֵּן; וּמַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ, וּמִתְחַנֵּן מְעַט וְהוּא יוֹשֵׁב, בִּדְבְרֵי תַּחֲנוּנִים. וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא ״תְּהִלָּה לְדָוִד״, וְיִתְחַנֵּן כְּפִי כֹּחוֹ, וְיִפְּטֵר לְמַעֲשָׂיו.

יח. וּבִתְפִלַּת הַמִּנְחָה, מַתְחִיל לִקְרוֹת ״תְּהִלָּה לְדָוִד״ מֵיֹּשֵׁב; וְאַחַר כָּךְ עוֹמֵד, וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת הַמִּנְחָה; וּכְשֶׁמַּשְׁלִים - נוֹפֵל עַל פָּנָיו, וּמִתְחַנֵּן; וּמַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ, וְיִתְחַנֵּן מְעַט, וְיִפְּטֵר לְמַעֲשָׂיו.

יט. וּבִתְפִלַּת הָעֶרֶב, קוֹרֵא קְרִיַּת שְׁמַע וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וְסוֹמֵךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וּמִתְפַּלֵּל מְעֻמָּד;

וּכְשֶׁיַּשְׁלִים, יֵשֵׁב מְעַט וְיִפְטַר. וְאִם הִתְחַנֵּן אַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּבָרֵךְ 'הַשְׁכִּיבֵנוּ' אַחַר 'גָּאַל יִשְׂרָאֵל', אֵינָהּ הַפְסָקָה בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כִּבְרָכָה אַחַת אֲרֻכָּה.

יום חמישי י"ח אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ח

א. תְּפִלַּת הַצִּבּוּר נִשְׁמַעַת תָּמִיד; וַאֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן חַטָּאִים, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹאֵס תְּפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לְשַׁתֵּף עַצְמוֹ עִם הַצִּבּוּר, וְלֹא יִתְפַּלֵּל יְחִידִי, כָּל זְמַן שֶׁיָּכוֹל לְהִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר. וּלְעוֹלָם יַשְׁכִּים אָדָם וְיַעֲרִיב לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת בְּכָל עֵת, אֶלָּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹכָהּ לְהִתְפַּלֵּל - נִקְרָא 'שָׁכֵן רַע'.

ב. וּמִצְוָה לָרוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִדְעָה נִרְדְּפָה, לָדַעַת אֶת ה'"; וּכְשֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, אַל יִפְסַע פְּסִיעָה גַּסָּה, אֶלָּא יֵלֵךְ מְעַט מְעַט. וּכְשֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יִכָּנֵס שִׁעוּר שְׁנֵי פְּתָחִים [לתוך ביהכנ"ס] וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל, לְקַיֵּם "לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פְּתָחָי".

ג. בֵּית הַמִּדְרָשׁ גָּדוֹל [בחשיבותו] מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים - אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּעִירָם בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת הַרְבֵּה, לֹא הָיוּ מִתְפַּלְּלִין אֶלָּא בַּמָּקוֹם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בּוֹ בַּתּוֹרָה; וְהוּא, שֶׁיִּתְפַּלֵּל שָׁם תְּפִלַּת הַצִּבּוּר.

ד. וְכֵיצַד הִיא תְּפִלַּת הַצִּבּוּר? יִהְיֶה אֶחָד מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין. וְאֵין עוֹשִׂין כֵּן בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה גְּדוֹלִים וּבְנֵי חוֹרִין, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אֶחָד מֵהֶם. וַאֲפִלּוּ הָיוּ מִקְצָתָן כְּבָר הִתְפַּלְּלוּ וְיָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן - מַשְׁלִימִין בָּהֶן עֲשָׂרָה; וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ רֹב הָעֲשָׂרָה לֹא הִתְפַּלְּלוּ. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין קְדֻשָּׁה, וְלֹא קוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וְלֹא מַפְטִירִין בַּנְּבִיאִים, אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה.

ה. וְכֵן לֹא יִהְיֶה אֶחָד מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמַע [הברכות שלפני ואחרי קר"ש] וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין אַחֲרָיו 'אָמֵן', אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'פּוֹרֵס עַל שְׁמַע' [קורא לציבור את ברכות קריאת שמע]. וְאֵין אוֹמְרִין קַדִּישׁ אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה; וְאֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת יְדֵיהֶן אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה, וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמִּנְיָן. שֶׁכָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל הֵן הַנִּקְרָאִין 'עֵדָה', שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד מָתַי לָעֵדָה", וְהָיוּ עֲשָׂרָה, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

ו. וְכָל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה - לֹא יִהְיֶה אֶלָּא בְּתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - אִם הִתְחִילוּ בָּהֶן בַּעֲשָׂרָה, וְהָלְכוּ מִקְצָתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רַשָּׁאִין - יִגְמְרוּ הַשְּׁאָר.

ז. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הָעֲשָׂרָה כֻּלָּן בְּמָקוֹם אֶחָד, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר עִמָּהֶן בְּמָקוֹם אֶחָד. חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בְּמִלּוֹאָהּ [לכל אורכה] לְחָצֵר גְּדוֹלָה, וְהָיוּ תִּשְׁעָה בַּגְּדוֹלָה וְאֶחָד בַּקְּטַנָּה - מִצְטָרְפִין; תִּשְׁעָה בַּקְּטַנָּה, וְאֶחָד בַּגְּדוֹלָה - אֵין מִצְטָרְפִין. צִבּוּר בַּגְּדוֹלָה, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר בַּקְּטַנָּה - יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן; צִבּוּר בַּקְּטַנָּה, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר בַּגְּדוֹלָה - אֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן, שֶׁהֲרֵי הוּא מֻפְלָג מֵהֶן וְאֵינוֹ עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַגְּדוֹלָה פַּסִּין [מחיצות] מִכָּאן וּמִכָּאן, הֲרֵי הִיא כְּמֻפְלֶגֶת מִן הַקְּטַנָּה; וְאֵין הַקְּטַנָּה מֻפְלֶגֶת מִן הַגְּדוֹלָה, אֶלָּא הֲרֵי הִיא כְּקֶרֶן זָוִית [פינה] שֶׁלָּהּ.

ח. וְכֵן אִם הָיְתָה צוֹאָה בַּגְּדוֹלָה, אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בַּקְּטַנָּה; הָיְתָה צוֹאָה בַּקְּטַנָּה, מֻתָּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בַּגְּדוֹלָה, אִם לֹא הָיָה שָׁם רֵיחַ רַע, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מֻפְלֶגֶת מִמֶּנָּה.

ט. שְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן. כֵּיצַד? בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל, וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - הֲרֵי הֵן כְּמִתְפַּלְּלִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל; אֲבָל הַיּוֹדֵעַ, אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא בִּתְפִלַּת עַצְמוֹ.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הַיָּמִים, חוּץ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל. אֲבָל בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ, שְׁלִיחַ צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ כְּשֵׁם שֶׁמּוֹצִיא אֶת מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּרָכוֹת אֲרֻכּוֹת, וְאֵין רֹב הַיּוֹדְעִין אוֹתָן יְכוֹלִין לְכַוֵּן דַּעְתָּן בָּהֶן כִּשְׁלִיחַ צִבּוּר. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה הַיּוֹדֵעַ, בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ, לִסְמֹךְ עַל תְּפִלַּת שְׁלִיחַ צִבּוּר לְהוֹצִיאוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ.

יא. אֵין מְמַנִּין שְׁלִיחַ צִבּוּר, אֶלָּא גָּדוֹל שֶׁבַּצִּבּוּר בְּחָכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו; וְאִם הָיָה זָקֵן, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר. וּמִשְׁתַּדְּלִין לִהְיוֹת שְׁלִיחַ צִבּוּר, קוֹלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לִקְרוֹת. וּמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם גָּדוֹל - לֹא יְהֵא שְׁלִיחַ צִבּוּר, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר; אֲבָל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע [מברך כש"ץ את ברכות ק"ש], מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

יב. וְכֵן הָעִלֵּג, כְּגוֹן מִי שֶׁקּוֹרֵא לְעַיִן אָלֶף, אוֹ לְאָלֶף עַיִן, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹתִיּוֹת כְּתִקּוּנָן - אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ שְׁלִיחַ צִבּוּר. וְהָרַב מְמַנֶּה אֶחָד מִתַּלְמִידָיו לְהִתְפַּלֵּל לְפָנָיו בְּצִבּוּר.

יג. הַסּוּמָה [עיוור] פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, וְנַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ צִבּוּר. אֲבָל מִי שֶׁכְּתֵפָיו מְגֻלּוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פּוֹרֵס עַל שְׁמַע, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ צִבּוּר לִתְפִלָּה עַד שֶׁיִּהְיֶה עָטוּף.

פֶּרֶק ט

א. סֵדֶר תְּפִלּוֹת הַצִּבּוּר, כָּךְ הוּא: בַּשַּׁחַר - כָּל הָעָם יוֹשְׁבִין, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה וְעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הָעָם; וּמַתְחִיל וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִים 'אָמֵן', יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּה מְבָרַךְ' בְּכָל כֹּחָן, וְעוֹנִין 'אָמֵן' בְּסוֹף קַדִּישׁ; וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: 'בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ', וְהֵן עוֹנִים אַחֲרָיו: 'בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ, לְעוֹלָם וָעֶד'. וּמַתְחִיל וּפוֹרֵס עַל שְׁמַע בְּקוֹל רָם [מברך ברכות שלפני ק"ש], וְהֵן עוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וְהַיּוֹדֵעַ לְבָרֵךְ וְלִקְרוֹת קוֹרֵא עִמּוֹ, עַד שֶׁמְּבָרֵךְ 'גָּאַל יִשְׂרָאֵל'.

ב. וְהַכֹּל עוֹמְדִין מִיָּד, וּמִתְפַּלְּלִין בְּלַחַשׁ, וּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל, עוֹמֵד וְשׁוֹתֵק עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּלַחַשׁ עִם

מתוך מהדורת חזק

שְׁאָר הָעָם; וְכָל שֶׁיִּגְמֹר תְּפִלָּתוֹ מִן הַצִּבּוּר, יִפְסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, וְיַעֲמֹד בַּמָּקוֹם שֶׁהִגִּיעַ אֵלָיו בְּעֵת שֶׁיִּפְסַע.

ג. וְאַחַר שֶׁיִּפְסַע שְׁלִיחַ צִבּוּר שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, מַתְחִיל וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם מִתְּחִלַּת הַבְּרָכוֹת, לְהוֹצִיא אֶת מִי שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל; וְהַכֹּל עוֹמְדִין וְשׁוֹמְעִין, וְעוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, בֵּין אֵלּוּ שֶׁלֹּא יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן, בֵּין אֵלּוּ שֶׁכְּבָר יָצְאוּ יְדֵי חוֹבָתָן.

ד. וְאוֹמֵר קְדֻשָּׁה בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לִקְדֻשָּׁה, יֵשׁ רְשׁוּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לַחֲזֹר לַמָּקוֹם שֶׁעָמַד בּוֹ בַּתְּפִלָּה. וּכְשֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְ'מוֹדִים' וְכוֹרֵעַ, כָּל הָעָם שׁוֹחִין מְעַט, וְלֹא יִשְׁחוּ יוֹתֵר מִדַּי; וְאוֹמְרִים: 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי כָל בָּשָׂר, יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ, כֵּן תְּחִיֵּינוּ וּתְחָנֵּנוּ, וְתֶאֱסֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ, לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וּלְעָבְדְּךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם, עַל שֶׁאָנוּ מוֹדִים לָךְ'. וְכָל הָאוֹמֵר 'מוֹדִים מוֹדִים', מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.

ה. וְאַחַר שֶׁיַּשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה, יֵשֵׁב וְיִפֹּל עַל פָּנָיו, וְיִטֶּה מְעַט הוּא וְכָל הַצִּבּוּר, וְיִתְחַנֵּן וְהוּא נוֹפֵל; וְיֵשֵׁב וַיַּגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ הוּא וּשְׁאָר הָעָם, וּמִתְחַנֵּן מְעַט בְּקוֹל רָם מְיֻשָּׁב. וְאַחַר כָּךְ יַעֲמֹד שְׁלִיחַ צִבּוּר לְבַדּוֹ, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְהֵן עוֹנִין כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹנִין תְּחִלָּה; וְאוֹמֵר "וְהוּא רַחוּם", "תְּהִלָּה לְדָוִד" - הוּא עוֹמֵד וְהֵן יוֹשְׁבִין, וְהֵן קוֹרִין עִמּוֹ; וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר "וּבָא לְצִיּוֹן", "וַאֲנִי, זֹאת בְּרִיתִי", "וְאַתָּה קָדוֹשׁ", "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה", וְגוֹמֵר הַקְּדֻשָּׁה, וְהֵן עוֹנִין "קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ" שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא הַקְּדֻשָּׁה תַּרְגּוּם, וְאוֹמֵר "רַוַּתְשָׁאֲנִי רוּחַ", וְקוֹרְאֵהוּ תַּרְגּוּם, וְאוֹמֵר "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד", וְקוֹרְאֵהוּ תַּרְגּוּם, כְּדֵי לְהָבִין לָעָם.

ו. וְאֵלּוּ הַפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי הַקְּדֻשָּׁה, וְשֶׁל אַחֲרֶיהָ, עִם תַּרְגּוּמָן - הֵן הַנִּקְרָאִין 'סִדֶּר הַיּוֹם'. וְאַחַר כָּךְ מִתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים וּבִפְסוּקֵי רַחֲמִים, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין כְּדַרְכָּן, וְנִפְטָרִין.

ז. כָּל הָאוֹמֵר בַּתַּחֲנוּנִים: 'מִי שֶׁרִחֵם עַל קַן צִפּוֹר שֶׁלֹּא יִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים', אוֹ 'שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד, יְרַחֵם עָלֵינוּ', וְכֵיוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוֹת אֵלּוּ גְּזֵרַת הַכָּתוּב הֵן וְאֵינָן רַחֲמִים, שֶׁאִלּוּ הָיוּ מִפְּנֵי הָרַחֲמִים, לֹא הִתִּיר לָנוּ שְׁחִיטָה כָּל עִקָּר. וְכֵן לֹא יַרְבֶּה בְּכִנּוּיִין שֶׁל שֵׁם וְיֹאמַר: "הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הֶחָזָק וְהָאַמִּיץ וְהָעַזּוּז", שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְהַגִּיעַ סוֹף שְׁבָחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - אֶלָּא אוֹמֵר מַה שֶּׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

ח. בְּמִנְחָה - אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר "וְהוּא רַחוּם", "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ", "אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לוֹ", "תְּהִלָּה לְדָוִד"; קוֹרֵא הוּא וְהָעָם מְיֻשָּׁב, וְעוֹמֵד שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו 'אָמֵן' כְּדַרְכָּן, וּמִתְפַּלְּלִין כֻּלָּן בְּלַחַשׁ; וְאַחַר כָּךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בְּשַׁחֲרִית, עַד שֶׁיַּשְׁלִים כָּל הַתְּפִלָּה. וְיוֹשֵׁב הוּא וְהֵן, וְנוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶן, וּמִתְחַנֵּן וּמַגְבִּיהַּ רֹאשׁוֹ הוּא וְהֵן, וּמִתְחַנֵּן מְעַט מְיֻשָּׁב כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה בְּשַׁחֲרִית. וְעוֹמֵד וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם עוֹנִין כְּדַרְכָּן, וְנִפְטָרִין לְמַעֲשֵׂיהֶן.

ט. בָּעֶרֶב - כָּל הָעָם יוֹשְׁבִין, וְהוּא עוֹמֵד וְאוֹמֵר "וְהוּא רַחוּם", 'בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ', וְהֵן עוֹנִין: 'בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד'. וּמַתְחִיל לִפְרֹס עַל שְׁמַע, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ הַכֹּל עוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין בְּלַחַשׁ. וּכְשֶׁמַּשְׁלִימִין - אוֹמֵר קַדִּישׁ, וְהֵן נִפְטָרִין. וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם עַרְבִית, לְפִי שֶׁאֵין תְּפִלַּת עַרְבִית חוֹבָה, לְפִיכָךְ לֹא יְבָרֵךְ בְּרָכוֹת לְבַטָּלָה, שֶׁאֵין כָּאן אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן כְּדֵי לְהוֹצִיאוֹ.

י. בְּלֵילֵי שַׁבָּתוֹת - חוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ עִם הַצִּבּוּר, וּמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם; אֲבָל אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע, אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין הַשֶּׁבַע. וְכָךְ הוּא אוֹמְרָהּ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֶלְיוֹן, קוֹנֵה בְרַחֲמָיו שָׁמַיִם וָאָרֶץ, גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל, מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ, מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ, הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ, הַמַּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּשַׁבַּת קָדְשׁוֹ, כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם; לְפָנָיו נַעֲבֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד, וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד, מְעוֹן הַבְּרָכוֹת, אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם, מְבָרֵךְ הַשְּׁבִיעִי וּמְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמַנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדַשְּׁנֵי עֹנֶג, זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוּ' בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת'. וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְכָל הָעָם נִפְטָרִין.

יא. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים זֶה? מִפְּנֵי שֶׁרֹב הָעָם בָּאִין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית בְּלֵילֵי שַׁבָּת, וְיִהְיֶה שָׁם מִי שֶׁנִּתְאַחֵר לָבוֹא וְלֹא הִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ; וְיִשָּׁאֵר לְבַדּוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. לְפִיכָךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכְּבוּ כָּל הָעָם עַד שֶׁיַּשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ הַמִּתְאַחֵר, וְיֵצֵא עִמָּהֶן.

יב. לְפִיכָךְ, יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים, אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ - אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר הַיּוֹרֵד עַרְבִית לִפְנֵי הַתֵּבָה מַזְכִּיר עִנְיַן הַיּוֹם בִּבְרָכָה זוֹ, אֶלָּא חוֹתֵם בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת' בִּלְבַד, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הַיּוֹם בִּבְרָכָה זוֹ.

יג. בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - כְּשֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בְּקוֹל רָם, אוֹמֵר קַדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ "תְּהִלָּה לְדָוִד", וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמִתְפַּלְּלִין מוּסָף בְּלַחַשׁ, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל מוּסָף בְּקוֹל רָם כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁחֲרִית; וְאוֹמֵר קַדִּישׁ אַחַר תְּפִלַּת מוּסָף, וְהָעָם נִפְטָרִין. וְאֵין אוֹמְרִין קְדֻשָּׁה וְלֹא תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית כִּשְׁאָר הַיָּמִים, אֶלָּא אוֹמֵר אוֹתָהּ קֹדֶם תְּפִלַּת הַמִּנְחָה. כֵּיצַד? קוֹרֵא "תְּהִלָּה לְדָוִד", וְאוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם וְדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ; וּמִתְפַּלְּלִין מִנְחָה, וְחוֹזֵר וּמַשְׁמִיעַ תְּפִלַּת מִנְחָה בְּקוֹל רָם, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ.

יד. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד - אוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם אַחַר תְּפִלַּת מוּסָף. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹמֵר סֵדֶר הַיּוֹם גַּם אַחַר תְּפִלַּת הָעֶרֶב, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ מַבְדִּיל.

פֶּרֶק י

א. מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל וְלֹא כִּוֵּן אֶת לִבּוֹ, יַחֲזֹר וְיִתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה; וְאִם כִּוֵּן אֶת לִבּוֹ בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ. מִי

מתוך מהדורת חזק

שֶׁטָּעָה בְּאַחַת מִשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, חוֹזֵר לָרֹאשׁ; וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, חוֹזֵר לָעֲבוֹדָה ["רצה"]; וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת, חוֹזֵר לִתְחִלַּת בְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ, וּמַשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ עַל הַסֵּדֶר. וְכֵן שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁטָּעָה כְּשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, עַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא חוֹזֵר.

ב. אֲבָל אִם טָעָה שְׁלִיחַ צִבּוּר כְּשֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ, אֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ פַּעַם שְׁנִיָּה, מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר, אֶלָּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם; וְהוּא שֶׁאִם טָעָה בָּהּ, לְעוֹלָם חוֹזֵר כְּמוֹ שֶׁהַיָּחִיד חוֹזֵר.

ג. שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁטָּעָה וְנִבְהַל, וְלֹא יָדַע מֵהֵיכָן יַתְחִיל, וְשָׁהָה שָׁעָה - יַעֲמֹד אַחֵר תַּחְתָּיו. וְאִם טָעָה בְּבִרְכַּת הַמִּינִים, אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא מִיָּד יַעֲמֹד אַחֵר תַּחְתָּיו, שֶׁמָּא מִינוּת נִזְרְקָה בּוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא הִתְחִיל בָּהּ; אֲבָל אִם הִתְחִיל בָּהּ, מַמְתִּינִין לוֹ שָׁעָה. וְלֹא יְהֵא הַשֵּׁנִי סַרְבָּן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

ד. וּמֵהֵיכָן הוּא מַתְחִיל? מִתְּחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ הָרִאשׁוֹן, אִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאֶמְצָעִיּוֹת; אֲבָל אִם טָעָה בְּאַחַת מִשָּׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת, מַתְחִיל הַשֵּׁנִי מִן הָרֹאשׁ, וְאִם טָעָה בְּאַחַת מִן הָאַחֲרוֹנוֹת, יַתְחִיל הַשֵּׁנִי מִן הָעֲבוֹדָה.

ה. הָאוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, מִפְּנֵי שֶׁבְּגָדֵי צְבוּעִים' - אַף בִּלְבָנִים, לֹא יַעֲבֹר בְּאוֹתָהּ הַתְּפִלָּה. אָמַר: 'אֵינִי עוֹבֵר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּרַגְלַי סַנְדָּל' - אַף יָחֵף, לֹא יַעֲבֹר.

ו. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם הִתְפַּלֵּל אוֹ לֹא הִתְפַּלֵּל - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה זוֹ עַל דַּעַת שֶׁהִיא נְדָבָה; שֶׁאִם רָצָה הַיָּחִיד לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ תְּפִלַּת נְדָבָה, יִתְפַּלֵּל. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּתְפִלָּה, וְנִזְכַּר שֶׁכְּבָר הִתְפַּלֵּל - פּוֹסֵק וַאֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה; וְאִם הָיְתָה תְּפִלַּת עַרְבִית - אֵינוֹ פּוֹסֵק, שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ מִתְּחִלָּה אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה.

ז. מִי שֶׁטָּעָה וְהִתְפַּלֵּל שֶׁל חֹל בְּשַׁבָּת, יָצָא; וְאִם נִזְכַּר וְהוּא בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה - גּוֹמֵר בְּרָכָה שֶׁהִתְחִיל בָּהּ, וְחוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל שֶׁל שַׁבָּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַרְבִית אוֹ בְּשַׁחֲרִית אוֹ בְּמִנְחָה. אֲבָל בְּמוּסָף, פּוֹסֵק וַאֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה; וְכֵן אִם הִשְׁלִים תְּפִלָּה שֶׁל חֹל עַל דַּעַת [במחשבה] שֶׁהוּא מוּסָף, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל מוּסָף - אֶחָד שַׁבָּת, וְאֶחָד יוֹם טוֹב, וְאֶחָד רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

ח. מִי שֶׁטָּעָה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא אָמַר 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם' וְלֹא 'מוֹרִיד הַטָּל' - חוֹזֵר לָרֹאשׁ; וְאִם הִזְכִּיר הַטַּל, אֵינוֹ חוֹזֵר. וְאִם טָעָה בִּימוֹת הַחַמָּה, וְאָמַר 'מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם' - חוֹזֵר לָרֹאשׁ; וְאִם לֹא הִזְכִּיר טַל, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, שֶׁאֵין הַטַּל גֶּעֱצָר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ בַּקָּשָׁה.

ט. מִי שֶׁשָּׁכַח הַשְּׁאֵלָה בִּבְרַכַּת הַשָּׁנִים - אִם נִזְכַּר קֹדֶם 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה', שׁוֹאֵל אֶת הַגְּשָׁמִים בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁבֵּרֵךְ 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה', חוֹזֵר לִבְרַכַּת הַשָּׁנִים; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל שְׁנִיָּה.

י. טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא' - אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לָעֲבוֹדָה וּמַזְכִּיר. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לָרֹאשׁ; וְאִם הָיָה רָגִיל לוֹמַר דִּבְרֵי תַּחֲנוּנִים אַחַר תְּפִלָּתוֹ [כגון אלוקי נצור לשוני וגו'], וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר רַגְלָיו - חוֹזֵר לָעֲבוֹדָה.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, אוֹ בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה שֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; אֲבָל עַרְבִית שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ - אִם לֹא הִזְכִּיר, אֵינוֹ חוֹזֵר.

יב. כָּל מָקוֹם שֶׁהַיָּחִיד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל - שְׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אִם טָעָה כְּמוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם; חוּץ מִשַּׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁאִם שָׁכַח שְׁלִיחַ צִבּוּר וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא' עַד שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טֹרַח צִבּוּר - שֶׁהֲרֵי תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין לְפָנָיו, שֶׁהוּא מַזְכִּיר בָּהּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

יג. עֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים - טָעָה וְחָתַם בָּהֶם בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל הַקָּדוֹשׁ', חוֹזֵר לָרֹאשׁ. טָעָה וְחָתַם בְּאַחַת עֶשְׂרֵה 'אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט', חוֹזֵר לִתְחִלַּת הַבְּרָכָה, וְחוֹתֵם בָּהּ 'הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט', וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, חוֹזֵר לָרֹאשׁ. אֶחָד יָחִיד, וְאֶחָד צִבּוּר.

יד. טָעָה וְלֹא הִזְכִּיר הַבְדָּלָה בְּ'חוֹנֵן הַדַּעַת' - אִם נִזְכַּר קֹדֶם 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה', מַבְדִּיל בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'; וְאִם נִזְכַּר אַחַר 'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה', מַשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר 'עַל הַנִּסִּים' בְּחֲנֻכָּה וּבְפוּרִים, וַ'עֲנֵנוּ' בְּתְפִלַּת תַּעֲנִית - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל; אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר. וְאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר רַגְלָיו - אוֹמֵר: 'עֲנֵנוּ אָבִינוּ וְכוּ' כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל עֵת צָרָה', "יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי".

טו. שָׁכַח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, יִתְפַּלֵּל עַרְבִית שְׁתַּיִם שֶׁל שַׁבָּת; וְכֵן בְּיוֹם טוֹב. שָׁכַח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - מִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאֵיהֶן עַרְבִית שְׁתַּיִם שֶׁל חוֹל, מַבְדִּיל בָּרִאשׁוֹנָה וְאֵינוֹ מַבְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה: וְאִם הִבְדִּיל בִּשְׁתֵּיהֶן, אוֹ לֹא הִבְדִּיל בְּאַחַת מֵהֶן - יָצָא; אֲבָל אִם לֹא הִבְדִּיל בָּרִאשׁוֹנָה, וְהִבְדִּיל בַּשְּׁנִיָּה - חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שְׁלִישִׁית, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָה לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימָהּ לַתְּפִלָּה שֶׁהִיא תְּפִלַּת עַרְבִית. וְכָל הַמִּתְפַּלֵּל שְׁתֵּי תְּפִלּוֹת, אֲפִלּוּ שַׁחֲרִית וּמוּסָף - לֹא יִתְפַּלֵּל זוֹ אַחַר זוֹ; אֶלָּא יִשְׁהֶה בֵּין תְּפִלָּה לִתְפִלָּה, כְּדֵי שֶׁתִּתְחוֹנֵן [תתיישב] דַּעְתּוֹ עָלָיו.

טז. אָסוּר לוֹ לַמִּתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר, שֶׁיְּקַדִּים תְּפִלָּתוֹ לִתְפִלַּת הַצִּבּוּר. הַנִּכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמְצָא צִבּוּר מִתְפַּלְּלִין בְּלַחַשׁ - אִם יָכוֹל לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לִקְדֻשָּׁה, יִתְפַּלֵּל. וְאִם לָאו, יַמְתִּין עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, וְיִתְפַּלֵּל עִמּוֹ בְּלַחַשׁ מִלָּה בְּמִלָּה, עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לִקְדֻשָּׁה; וְעוֹנֶה הַקְּדֻשָּׁה עִם הַצִּבּוּר, וּמִתְפַּלֵּל שְׁאָר תְּפִלָּה לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל קֹדֶם שְׁלִיחַ צִבּוּר, וְהִגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לִקְדֻשָּׁה - לֹא יַפְסִיק, וְלֹא יַעֲנֶה קְדֻשָּׁה עִמָּהֶן. וְכֵן לֹא יַעֲנֶה 'אָמֵן', יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּה מְבָרַךְ', וְהוּא בְּאֶמְצַע הַתְּפִלָּה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, בִּשְׁאָר בְּרָכוֹת.

יום שישי י"ט אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק יא

א. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, צָרִיךְ לְהָכִין לוֹ בַּיִת שֶׁיִּכָּנְסוּ בּוֹ לִתְפִלָּה בְּכָל עֵת תְּפִלָּה; וּמָקוֹם זֶה, הוּא הַנִּקְרָא 'בֵּית הַכְּנֶסֶת'. וְכוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לִבְנוֹת לָהֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְלִקְנוֹת לָהֶן סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים.

ב. כְּשֶׁבּוֹנִין בֵּית הַכְּנֶסֶת, אֵין בּוֹנִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּגָבְהָהּ שֶׁל עִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּרֹאשׁ הֲמוֹן תִּקְרָא". וּמַגְבִּיהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּבוֹהַּ מִכָּל חַצְרוֹת הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְרוֹמֵם אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". וְאֵין פּוֹתְחִין פִּתְחֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת אֶלָּא לַמִּזְרָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה". וּבוֹנִין בּוֹ הֵיכָל שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, וּבוֹנִין הֵיכָל זֶה בָּרוּחַ שֶׁמִּתְפַּלְּלִין כְּנֶגְדָּהּ בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְּנֵיהֶן אֶל מוּל הַהֵיכָל כְּשֶׁיַּעַמְדוּ בַּתְּפִלָּה.

ג. וּמַעֲמִידִין בִּימָה בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלֶה עָלֶיהָ הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אוֹ מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר לָעָם דִּבְרֵי כִּבּוּשִׁין - כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ כֻּלָּן. וּכְשֶׁמַּעֲמִידִין הַתֵּבָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סֵפֶר תּוֹרָה, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בָּאֶמְצַע, וַאֲחוֹרֵי הַתֵּבָה כְּלִפְנֵי [כלפי] הַהֵיכָל, וּפָנֶיהָ כְּלַפֵּי הָעָם.

ד. כֵּיצַד הָעָם יוֹשְׁבִין בְּכָנְסִיּוֹת? הַזְּקֵנִים יוֹשְׁבִין וּפְנֵיהֶן כְּלַפֵּי הָעָם, וַאֲחוֹרֵיהֶן כְּלַפֵּי הַהֵיכָל; וְכָל הָעָם יוֹשְׁבִין שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה, וּפְנֵי כָּל שׁוּרָה לַאֲחוֹרֵי הַשּׁוּרָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, עַד שֶׁיִּהְיוּ פְּנֵי כָּל הָעָם כְּלִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ, וּכְלִפְנֵי הַזְּקֵנִים וּכְלִפְנֵי פְּנֵי הַתֵּבָה. וּבְעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר עוֹמֵד לַתְּפִלָּה, עוֹמֵד בָּאָרֶץ לִפְנֵי הַתֵּבָה, וּפָנָיו כְּלִפְנֵי הַקֹּדֶשׁ, כִּשְׁאָר הָעָם.

ה. בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת - נוֹהֲגִין בָּהֶן כָּבוֹד, מְכַבְּדִין [מטאטאין] אוֹתָן וּמְרַבְּצִין אוֹתָן [מזלפין מים]. וְנָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בִּסְפָרַד וּבְמַעֲרָב [מדינות שבמערב לים התיכון] בְּשִׁנְעָר [בבל] וְאֶרֶץ הַצְּבִי [א"י], לְהַדְלִיק עֲשָׂשִׂיּוֹת בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, וּלְהַצִּיעַ בְּקַרְקָעָן מַחֲצָלוֹת כְּדֵי לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן. וּבְעָרֵי אֱדוֹם [ארצות הנוצרים], יוֹשְׁבִין שָׁם עַל הַכַּסְאוֹת.

ו. בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת - אֵין נוֹהֲגִין בָּהֶן קַלּוּת רֹאשׁ, כְּגוֹן שְׂחוֹק וְהֵתֵל [הוללות] וְשִׂיחָה בְּטֵלָה. וְאֵין אוֹכְלִין בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן, וְאֵין נָאוֹתִין [מתקשטים] בָּהֶן, וְאֵין מְטַיְּלִין בָּהֶן. וְאֵין נִכְנָסִין לָהֶן לֹא בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וְלֹא בַּגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. וַחֲכָמִים וְתַלְמִידֵיהֶן - מֻתָּרִין לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בָּהֶן מִדֹּחַק [כשמוכרחים].

ז. וְאֵין מְחַשְּׁבִין בָּהֶן חֶשְׁבּוֹנוֹת, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה וּפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאֵין מַסְפִּידִין בָּהֶן, אֶלָּא הֶסְפֵּד שֶׁל רַבִּים, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיֶה שָׁם בַּהֶסְפֵּד גְּדוֹלֵי חַכְמֵי אוֹתָהּ הָעִיר, שֶׁכָּל הָעָם מִתְקַבְּצִין וּבָאִין בִּגְלָלָן.

ח. הָיָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ שְׁנֵי פְּתָחִים - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דֶּרֶךְ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס בְּפֶתַח זֶה וְיֵצֵא בְּפֶתַח אַחֵר שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לְקָרֵב הַדֶּרֶךְ; שֶׁאָסוּר לְהִכָּנֵס לָהֶן, אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה.

ט. מִי שֶׁצָּרַךְ לְהִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת לִקְרוֹת תִּינוֹק אוֹ חֲבֵרוֹ - יִכָּנֵס, וְיִקְרָא מְעַט אוֹ יֹאמַר שְׁמוּעָה [הלכה], וְאַחַר כָּךְ יִקְרָא חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּשְׁבִיל חֶפְצוֹ בִּלְבַד. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ, יֹאמַר לְאֶחָד מִן הַתִּינוֹקוֹת: 'קְרָא לִי פָּסוּק שֶׁאַתָּה קוֹרֵא בּוֹ'; אוֹ יִשְׁהֶה מְעַט בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא, שֶׁהַיְּשִׁיבָה שָׁם מֵעִסְקֵי מִצְוָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ".

י. מִי שֶׁנִּכְנַס לִקְרוֹת אוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּפֶתַח זֶה, מֵתֵּר לוֹ לָצֵאת בַּפֶּתַח שֶׁכְּנֶגְדּוֹ כְּדֵי לְקָרֵב אֶת הַדֶּרֶךְ; וּמֵתֵּר לְאָדָם לְהִכָּנֵס לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּמַקְלוֹ בְּמִנְעָלוֹ וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ [כשגופיה על גופו]. וְאִם הָיָה צָרִיךְ לָרֹק, רוֹקֵק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

יא. בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁחָרְבוּ, בִּקְדֻשָּׁתָן הֵן עוֹמְדִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם" - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שׁוֹמֵמִין, בִּקְדֻשָּׁתָן הֵן עוֹמְדִין. וּכְשֵׁם שֶׁנּוֹהֲגִין בָּהֶן בִּישׁוּבָן, כָּךְ נוֹהֲגִין בָּהֶן בְּחָרְבָּנָן - חוּץ מִכִּבּוּד וְרִבּוּץ [טאטוא ושטיפה], שֶׁאֵין מְכַבְּדִין אוֹתָן וְאֵין מְרַבְּצִין אוֹתָן. עָלוּ בָּהֶן עֲשָׂבִים, לֹא יִתְלֹשׁ; וְאִם תָּלְשׁוּ אוֹתָן, מַנִּיחִין אוֹתָן בִּמְקוֹמָן, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ אוֹתָן הָעָם, וְתֵעוֹר רוּחָם וְיִשְׁתַּדְּלוּ לִבְנוֹתָן.

יב. אֵין סוֹתְרִין בֵּית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי לִבְנוֹת אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ, אוֹ בִּמְקוֹם אַחֵר, אֲבָל בּוֹנִין אַחֵר, וְאַחַר כָּךְ סוֹתְרִין זֶה - שֶׁמָּא יֵאָרַע לָהֶן דְּבַר אֹנֶס, וְלֹא יִבְנוּ. [אם כמעט] נָפַל כֹּתֶל אֶחָד מִמֶּנּוּ - בּוֹנֶה [כותל] חָדָשׁ בְּצַד הַיָּשָׁן, וְאַחַר כָּךְ סוֹתֵר הַיָּשָׁן.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא חָרְבוּ יְסוֹדוֹתָיו. אֲבָל אִם חָרְבוּ יְסוֹדוֹתָיו, אוֹ שֶׁנָּטוּ כְּתָלָיו לִפֹּל - סוֹתְרִין אוֹתוֹ מִיָּד, וּמַתְחִילִין לִבְנוֹתוֹ בְּמְהֵרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁמָּא תִּדְחַק הַשָּׁעָה, וְיִשָּׁאֵר חָרֵב.

יד. מֵתֵּר לַעֲשׂוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת, בֵּית הַמִּדְרָשׁ; אֲבָל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת, שֶׁקְּדֻשַּׁת בֵּית הַמִּדְרָשׁ יְתֵרָה עַל קְדֻשַּׁת בֵּית הַכְּנֶסֶת, וּמַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְכֵן בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָּכְרוּ בֵּית הַכְּנֶסֶת, יֵשׁ לָהֶן לִקַּח בְּדָמָיו תֵּבָה [לס"ת]; מָכְרוּ תֵּבָה, יֵשׁ לָהֶן לִקַּח בְּדָמֶיהָ מִטְפָּחוֹת [מעילים] אוֹ תִּיק [בית] לְסֵפֶר תּוֹרָה; מָכְרוּ מִטְפָּחוֹת אוֹ תִּיק, לוֹקְחִין בְּדָמָיו חֻמָּשִׁין [גליונות של חמשה חומשי תורה נפרדים]; מָכְרוּ חֻמָּשִׁין, לוֹקְחִין סֵפֶר תּוֹרָה. אֲבָל אִם מָכְרוּ סֵפֶר תּוֹרָה - אֵין לוֹקְחִין בְּדָמָיו אֶלָּא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, שֶׁאֵין שָׁם קְדֻשָּׁה לְמַעְלָה מִקְּדֻשַּׁת סֵפֶר תּוֹרָה. וְכֵן בְּמוֹתְרֵיהֶן [מותר הכסף ממה שמכרו].

טו. וְכֵן אִם גָּבוּ מִן הָעָם מָעוֹת לִבְנוֹת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, אוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת, אוֹ לִקְנוֹת תֵּבָה, אוֹ מִטְפָּחוֹת וְתִיק, אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, וְרָצוּ לְשַׁנּוֹת כָּל מַה שֶׁגָּבוּ - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ אֶלָּא מִקְּדֻשָּׁה קַלָּה לִקְדֻשָּׁה חֲמוּרָה מִמֶּנָּה. אֲבָל אִם עָשׂוּ מַה שֶׁגָּבוּ לַעֲשׂוֹתוֹ וְהוֹתִירוּ - מְשַׁנִּין הַמּוֹתָר לְכָל מַה שֶׁיִּרְצוּ. וְכָל כְּלֵי בֵית הַכְּנֶסֶת, כְּבֵית הַכְּנֶסֶת; פָּרֹכֶת [וילון] שֶׁעַל הָאָרוֹן שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַסְּפָרִים, כְּמִטְפְּחוֹת הַסְּפָרִים. וְאִם הִתְנוּ עֲלֵיהֶן, חֲרֵי הֵן כְּפִי הַתְּנַאי.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁמֵּתֵּר לִמְכֹּר בֵּית הַכְּנֶסֶת? בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּפָרִים, שֶׁלֹּא עָשׂוּ אוֹתוֹ אֶלָּא עַל דַּעַת בְּנֵי הַכְּפָר לְבַדָּם, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ, וְהוּא שֶׁאִם רָצוּ כֻּלָּן

לְמָכְרוֹ, מוֹכְרִין. אֲבָל בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁל כְּרַכִּין [ערים גדולות] - הוֹאִיל וְעַל דַּעַת כָּל אַנְשֵׁי הָעוֹלָם נַעֲשָׂה, שֶׁיָּבוֹא וְיִתְפַּלֵּל בּוֹ כָּל הַבָּא אֶל הַמְּדִינָה - נַעֲשָׂה שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ לְעוֹלָם.

יז. בְּנֵי הַכְּפָר שֶׁרָצוּ לִמְכֹּר בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁלָּהֶן, אוֹ לִבְנוֹת בַּדָּמִים בֵּית הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אוֹ לִקְנוֹת בַּדָּמִים תֵּבָה אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה - צְרִיכִין לְהַתְנוֹת עַל הַלּוֹקֵחַ, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ לֹא מָרְחָץ, וְלֹא בֵּרְסְקִי, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁמְּעַבְּדִין בּוֹ הָעוֹרוֹת, וְלֹא בֵּית הַטְּבִילָה, וְלֹא בֵּית הַמַּיִם. וְאִם הִתְנוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי [נכבדי-נבחרי] הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר בִּשְׁעַת מְכִירָה, שֶׁיְּהֵא הַלּוֹקֵחַ רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל אֵלּוּ - מֻתָּר.

יח. וְכֵן אִם הִתְנוּ שִׁבְעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמַד אַנְשֵׁי הָעִיר עַל מוֹתַר הַדָּמִים, שֶׁיִּהְיוּ חֵלְקִין - הֲרֵי אֵלּוּ חֵלְקִין. וּכְשֶׁלּוֹקְחִין הַדָּמִים וּבוֹנִין מֵהֶן בֵּית הַכְּנֶסֶת אַחֵר, אוֹ שֶׁקָּנוּ מֵהֶם תֵּבָה אוֹ מִטְפָּחוֹת וְתִיק, אוֹ סִפְרֵי תּוֹרָה אוֹ חֻמָּשִׁין - הַשְּׁאָר יִהְיוּ חֵלְקִין כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְיַעֲשׂוּ בּוֹ מַה שֶּׁיִּרְצוּ.

יט. וְכֵן אִם קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן כָּל אַנְשֵׁי הָעִיר, אוֹ רֻבָּם, אָדָם אֶחָד [שיהיה אחראי על עניני בית הכנסת] - כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה, עָשׂוּי, וְהוּא מוֹכֵר וְנוֹתֵן לְבַדּוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה, וְיִתְּנֶה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה.

כ. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לָהֶן לִמְכֹּר בֵּית הַכְּנֶסֶת, כָּךְ נוֹתְנִין אוֹתוֹ בְּמַתָּנָה, שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה לָהֶם לַצִּבּוּר הֲנָיָה בְּמַתָּנָה זוֹ, לֹא נְתָנוּהָ; אֲבָל לֹא מַשְׁכִּירִין אוֹתָהּ, וְלֹא מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ. וְכֵן כְּשֶׁסּוֹתְרִין בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת לִבְנוֹתָן, מֻתָּרִין לִמְכֹּר וּלְהַחְלִיף וְלִתֵּן בְּמַתָּנָה הַלְּבֵנִים וְהָעֵצִים וְהֶעָפָר שֶׁלָּהֶן; אֲבָל לְהַלְווֹתָן, אָסוּר, שֶׁאֵין הַקְּדֻשָּׁה עוֹלָה מֵהֶן אֶלָּא בְּדָמִים, אוֹ בַּהֲנָיָה שֶׁהִיא כְּדָמִים.

כא. רְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר - אַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מִתְפַּלְּלִין בּוֹ בְּתַעֲנִיּוֹת וּבְמַעֲמָדוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַקִּבּוּץ רַב, וְאֵין בֵּית הַכְּנֶסֶת מַכִּיל אוֹתָן - אֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרַאי וְלֹא נִקְבַּע לִתְפִלָּה; וְכֵן בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת שֶׁהָעָם מִתְכַּנְּסִין לָהֶן לִתְפִלָּה - אֵין בָּהֶם קְדֻשָּׁה; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָבְעוּ אוֹתָן לִתְפִלָּה בִּלְבַד, אֶלָּא עֲרַאי מִתְפַּלְּלִין בָּהֶן, כְּאָדָם שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.

פֶּרֶק יב

א. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּרַבִּים בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי בְּשַׁחֲרִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁהוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא שְׁמִיעַת תּוֹרָה. וְעֶזְרָא הַסּוֹפֵר תִּקֵּן שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין כֵּן בְּמִנְחָה בְּכָל שַׁבָּת, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת [סוחרים שאינם באים לשמוע בשני וחמישי]; וְגַם הוּא תִּקֵּן שֶׁיִּהְיוּ הַקּוֹרִין בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם, וְלֹא יִקְרְאוּ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה פְּסוּקִין.

ב. וְאֵלּוּ הֵן הַיָּמִים שֶׁקּוֹרִין בָּהֶם בַּתּוֹרָה בְּצִבּוּר: בְּשַׁבָּתוֹת, וּבְמוֹעֲדִים, וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, וּבְתַעֲנִיּוֹת, וּבַחֲנֻכָּה וּפוּרִים, וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי שֶׁבְּכָל שָׁבוּעַ וְשָׁבוּעַ. וְאֵין מַפְטִירִין בַּנְּבִיא, אֶלָּא בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים וּבְתִשְׁעָה בְּאָב בִּלְבַד.

ג. אֵין קוֹרִין בַּתּוֹרָה בְּצִבּוּר, בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים בְּנֵי חוֹרִין; וְאֵין קוֹרִין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה פְּסוּקִין, וְ"וַיְדַבֵּר" עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן. וְלֹא יִהְיוּ הַקּוֹרִין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, וְאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה [חדשה] פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין, וְאֵין מַנִּיחִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין, וְלֹא יִקְרָא הַקּוֹרֵא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין.

ד. שְׁלֹשָׁה שֶׁקָּרְאוּ עֲשָׂרָה פְּסוּקִין, שְׁנַיִם קוֹרְאִין שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד אַרְבָּעָה. וּבֵין שֶׁהָיָה הַקּוֹרֵא אַרְבָּעָה רִאשׁוֹן, אוֹ אַחֲרוֹן, אוֹ אֶמְצָעִי - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ה. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקּוֹרִין, פּוֹתֵחַ סֵפֶר תּוֹרָה, וּמַבִּיט בַּמָּקוֹם שֶׁהוּא קוֹרֵא בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: 'בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבֹרָךְ', וְכָל הָעָם עוֹנִין: 'בָּרוּךְ ה' הַמְבֹרָךְ, לְעוֹלָם וָעֶד'; וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ - בָּרוּךְ אַתָּה ה', נוֹתֵן הַתּוֹרָה'; וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵא, עַד שֶׁיַּשְׁלִים לִקְרוֹת; וְגוֹלֵל הַסֵּפֶר, וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, חַיֵּי עוֹלָם נָטָעָה בְּתוֹכֵנוּ - בָּרוּךְ אַתָּה ה', נוֹתֵן הַתּוֹרָה'.

ו. אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אָמֵן' מִפִּי הַצִּבּוּר. קָרָא וְטָעָה, אֲפִלּוּ בְּדִקְדּוּק אוֹת אַחַת - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּקְרָאֶנָּה בְּדִקְדּוּק. וְלֹא יִקְרְאוּ שְׁנַיִם בַּתּוֹרָה, אֶלָּא הָאֶחָד לְבַדּוֹ. קָרָא וְנִשְׁתַּתֵּק - יַעֲמֹד אַחֵר תַּחְתָּיו, וְיַתְחִיל מִמָּקוֹם שֶׁהִתְחִיל הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק; וּמְבָרֵךְ בַּסּוֹף.

ז. אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ גָּדוֹל שֶׁבַּצִּבּוּר לִקְרוֹת. וַאֲפִלּוּ חַזַּן הַכְּנֶסֶת [ש"ץ], אוֹ רֹאשׁ הַכְּנֶסֶת [שמש] - אֵינוֹ קוֹרֵא מֵעַצְמוֹ, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ הַצִּבּוּר אוֹ גָּדוֹל שֶׁבָּהֶן לִקְרוֹת. צָרִיךְ אֶחָד לַעֲמֹד עִמּוֹ [עם החזן] בְּשָׁעָה שֶׁהוּא קוֹרֵא, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַחַזָּן עוֹמֵד עִם הַקּוֹרְאִין.

ח. הַקּוֹרֵא, יֵשׁ [מותר] לוֹ לְדַלֵּג מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּעִנְיָן אֶחָד, כְּגוֹן "אַחֲרֵי מוֹת" וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר" שֶׁבְּפָרָשַׁת אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִקְרָא עַל פֶּה, שֶׁאָסוּר לִקְרוֹת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב אֲפִלּוּ תֵּבָה אַחַת; וְלֹא יִשְׁהֶה בַּדִּלּוּג, אֶלָּא כְּדֵי [שיעור זמן] שֶׁיַּשְׁלִים הַתֶּרְגְּמָן תַּרְגּוּם הַפָּסוּק.

ט. כֵּיצַד שֶׁהִתְחִיל הַקּוֹרֵא לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִלּוּ בִּדְבַר הֲלָכָה - אֶלָּא הַכֹּל שׁוֹתְקִין וְשׁוֹמְעִין, וּמְשִׁימִין לִבָּן לְמַה שֶׁהוּא קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". וְאָסוּר לָצֵאת מִן הַצִּבּוּר [מביהכנ"ס] בְּשָׁעָה שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא. וּמֻתָּר לָצֵאת בֵּין אִישׁ לְאִישׁ [בין עליה לעליה]. וּמִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תָּמִיד, וְתוֹרָתוֹ אֻמָּנוּתוֹ - מֻתָּר לוֹ לַעֲסֹק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה בְּשָׁעָה שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה.

י. מִימוֹת עֶזְרָא נָהֲגוּ, שֶׁיְּהֵא שָׁם תַּרְגְּמָן מְתַרְגֵּם לָעָם מַה שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה - כְּדֵי שֶׁיָּבִינוּ הָעָם עִנְיַן הַדְּבָרִים. וְהַקּוֹרֵא קוֹרֵא פָּסוּק אֶחָד בִּלְבַד, וְשׁוֹתֵק עַד שֶׁיְּתַרְגֵּם אוֹתוֹ הַתַּרְגְּמָן; וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא פָּסוּק שֵׁנִי. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת לַתַּרְגְּמָן יָתֵר מִפָּסוּק אֶחָד.

יא. אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְתַרְגֵּם, וְלֹא יַגְבִּיהַּ הַמְתַרְגֵּם קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי

לְתַרְגֵּם, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַפָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא; וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת פָּסוּק אַחֵר, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַתַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם. וְאֵין הַמְתַרְגֵּם נִשְׁעָן לֹא לְעַמּוּד וְלֹא לְקוֹרָה, אֶלָּא עוֹמֵד בְּיִרְאָה וְאֵימָה; וְלֹא יְתַרְגֵּם מִתּוֹךְ הַכְּתָב, אֶלָּא עַל פֶּה. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְסַיֵּעַ לַתַּרְגְּמָן; שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'תַּרְגּוּם כָּתוּב בַּתּוֹרָה'. וְהַקָּטָן מְתַרְגֵּם עַל יְדֵי [קריאת] הַגָּדוֹל [קטן וגדול בחשיבות], וְאֵין כָּבוֹד לַגָּדוֹל שֶׁיְּתַרְגֵּם עַל יְדֵי קָטָן. וְלֹא יִהְיוּ הַמְתַרְגְּמִין שְׁנַיִם כְּאֶחָד, אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא וְאֶחָד מְתַרְגֵּם.

יב. וְלֹא כָּל הַמִּקְרָאוֹת מִתַּרְגְּמִין בְּצִבּוּר: מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן, וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, וּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל מִן "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן" עַד "וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם", וְעוֹד פָּסוּק אֶחָד "וַיִּגֹּף ה' אֶת הָעָם" - נִקְרָאִין, וְלֹא מִתַּרְגְּמִין. וּבְמַעֲשֵׂה אַמְנוֹן, בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "אַמְנוֹן בֶּן דָּוִד" - לֹא נִקְרָא, וְלֹא מִתַּרְגֵּם.

יג. הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא, צָרִיךְ לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה - אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין, חוֹזֵר וְקוֹרֵא מַה שֶּׁקָּרָא לְפָנָיו; וְלֹא יַפְטִיר בַּנָּבִיא, עַד שֶׁיִּגְלֹל סֵפֶר תּוֹרָה. וְלֹא יִפְחוֹת מֵאֶחָד וְעֶשְׂרִים פְּסוּקִין; וְאִם שָׁלַם [הסתיים] הָעִנְיָן בְּפָחוֹת מֵאֵלּוּ, אֵינוֹ צָרִיךְ. וְאִם קָרָא עֲשָׂרָה פְּסוּקִין, וְתִרְגְּמָן הַמְתַרְגֵּם - דַּיּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁלַם הָעִנְיָן. וּבַנָּבִיא - אֶחָד קוֹרֵא, וַאֲפִלּוּ שְׁנַיִם מְתַרְגְּמִין. וּמְדַלֵּג מֵעִנְיָן לְעִנְיָן אַחֵר; וְאֵינוֹ מְדַלֵּג מִנָּבִיא לְנָבִיא, אֶלָּא בַּנְּבִיאִים שֶׁל שְׁנַיִם עָשָׂר בִּלְבַד - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַלֵּג מִסּוֹף הַסֵּפֶר לִתְחִלָּתוֹ; וְכָל הַמְדַלֵּג, לֹא יִשְׁהֶה בַּדִּלּוּג אֶלָּא כְּדֵי [שיעור זמן] שֶׁיַּשְׁלִים הַמְתַרְגֵּם תַּרְגּוּמוֹ.

יד. הַקּוֹרֵא בַּנָּבִיא - יֵשׁ לוֹ לִקְרוֹת לַתַּרְגְּמָן שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין, וְהַמְתַרְגֵּם מְתַרְגֵּם שְׁלָשְׁתָּן זֶה אַחַר זֶה. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין שֶׁלֹּשׁ פָּרָשִׁיּוֹת [ענינים], לֹא יִקְרָא לַתַּרְגְּמָן אֶלָּא אֶחָד אֶחָד.

טו. הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא, מְבָרֵךְ לְפָנָיו בְּרָכָה אַחַת: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים'. וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו אַרְבַּע בְּרָכוֹת - בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה, חוֹתֵם בָּהּ 'הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו'; שְׁנִיָּה, חוֹתֵם בָּהּ 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם'; שְׁלִישִׁית, חוֹתֵם בָּהּ 'מָגֵן דָּוִד'; רְבִיעִית, חוֹתֵם בָּהּ כְּעִנְיַן קְדֻשַּׁת הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה. וְכֵן אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא מַזְכִּיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּבְרָכָה זוֹ, וְחוֹתֵם בָּהּ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים.

טז. כַּמָּה הֵן הַקּוֹרְאִין [בתורה]? בְּשַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית, קוֹרְאִין שִׁבְעָה; וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שִׁשָּׁה; וּבְיָמִים טוֹבִים, חֲמִשָּׁה: אֵין פּוֹחֲתִין מִמִּנְיָן זֶה, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרְאִין אַרְבָּעָה; בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּמִנְחָה, וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי שֶׁבְּכָל שָׁבוּעַ וּבַחֲנֻכָּה וּפוּרִים בְּשַׁחֲרִית, וּבִימֵי הַתַּעֲנִיּוֹת בְּשַׁחֲרִית וּבְמִנְחָה, קוֹרְאִין שְׁלֹשָׁה: אֵין פּוֹחֲתִין מִמִּנְיָן זֶה, וְאֵין מוֹסִיפִין עָלָיו.

יז. אִשָּׁה לֹא תִּקְרָא בְּצִבּוּר, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר. קָטָן הַיּוֹדֵעַ לִקְרוֹת וְיוֹדֵעַ לְמִי מְבָרְכִין, עוֹלֶה מִמִּנְיַן הַקּוֹרְאִין. וְכֵן הַמַּפְטִיר עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן, שֶׁהֲרֵי קָרָא בַּתּוֹרָה; וְאִם הִפְסִיק שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּקַדִּישׁ בֵּין הַמַּשְׁלִים וּבֵין הַמַּפְטִיר, אֵינוֹ עוֹלֶה [המפטיר למנין הקוראים]. צִבּוּר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן יוֹדֵעַ לִקְרוֹת אֶלָּא אֶחָד - עוֹלֶה וְקוֹרֵא וְיוֹרֵד וְיוֹשֵׁב, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, עַד שֶׁיִּגְמֹר מִנְיָן הַקּוֹרְאִין שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם.

יח. בְּכָל קְרִיאָה מֵאֵלּוּ, כֹּהֵן קוֹרֵא רִאשׁוֹן, וְאַחֲרָיו לֵוִי, וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל. וּמִנְהָג פָּשׁוּט הוּא הַיּוֹם, שֶׁאֲפִלּוּ כֹּהֵן עַם הָאָרֶץ קוֹדֵם לִקְרוֹת לִפְנֵי חָכָם גָּדוֹל יִשְׂרָאֵל; וְכָל מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה, קוֹדֵם לִקְרוֹת. וְהָאַחֲרוֹן שֶׁגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה, נוֹטֵל שָׂכָר כְּנֶגֶד הַכֹּל; לְפִיכָךְ עוֹלֶה מַשְׁלִים, אֲפִלּוּ גָּדוֹל שֶׁבַּצִּבּוּר.

יט. אֵין שָׁם כֹּהֵן, עוֹלֶה יִשְׂרָאֵל; וְלֹא יַעֲלֶה אַחֲרָיו לֵוִי כְּלָל. אֵין שָׁם לֵוִי, כֹּהֵן שֶׁקָּרָא רִאשׁוֹן חוֹזֵר הוּא עַצְמוֹ, וְקוֹרֵא פַּעַם שְׁנִיָּה בִּמְקוֹם לֵוִי; אֲבָל לֹא יִקְרָא אַחֲרָיו כֹּהֵן אַחֵר, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'הָרִאשׁוֹן פָּסוּל, וּלְפִיכָךְ עָלָה כֹּהֵן אַחֵר'. וְכֵן לֹא יִקְרָא לֵוִי אַחַר לֵוִי, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: "אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל".

כ. כֵּיצַד סֵדֶר הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה עִם הַתְּפִלָּה? כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִלַּת מוּסָף - אַחַר שֶׁיִּגְמֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, אוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרֵא לְאֶחָד אֶחָד מִן הַצִּבּוּר, וְעוֹלִין וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה; וּכְשֶׁגּוֹמְרִין, מַחְזִיר סֵפֶר תּוֹרָה לִמְקוֹמוֹ, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת מוּסָף. וְיָמִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַפְטִיר וּמוּסָף, נָהֲגוּ לוֹמַר קַדִּישׁ קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה הַמַּפְטִיר; וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ לוֹמַר קַדִּישׁ אַחַר הַמַּפְטִיר.

כא. בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אַחַר שֶׁיִּגְמֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר "תְּהִלָּה לְדָוִד" וְסֵדֶר הַיּוֹם ["ובא לציון"], אוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרִין בּוֹ וּמַחְזִירוֹ, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמִתְפַּלְּלִין מִנְחָה. וְכֵן בְּתַעֲנִיּוֹת - קוֹרְאִין בְּמִנְחָה, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת מִנְחָה; אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, לֹא נָהֲגוּ לִקְרוֹת בְּמִנְחָה.

כב. וְיוֹם שֶׁאֵין בּוֹ מוּסָף - כְּשֶׁגּוֹמֵר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית, אוֹמֵר קַדִּישׁ, וּמוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרְאִין בּוֹ וּמַחְזִירוֹ, וְאוֹמֵר קַדִּישׁ; וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר "תְּהִלָּה לְדָוִד" וְסֵדֶר הַיּוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִים בְּכָל יוֹם; וְאוֹמֵר קַדִּישׁ, וְהָעָם נִפְטָרִין.

כג. אֵין קוֹרְאִין בַּחֻמָּשִׁין [- גלילי קלף לכל חומש בפני עצמו] בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, מִשּׁוּם כְּבוֹד הַצִּבּוּר; וְאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר, מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר, שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ עֲלֵיהֶם לְהִיוֹתָן עוֹמְדִין עַד שֶׁיִּגְלֹל. לְפִיכָךְ, אִם צָרְכוּ לִקְרוֹת שְׁנֵי עִנְיָנִים, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרוֹת; וְלֹא יִקְרָא אִישׁ אֶחָד עִנְיָן אֶחָד בִּשְׁתֵּי תּוֹרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: "סֵפֶר רִאשׁוֹן פָּגוּם הָיָה, וּלְפִיכָךְ קָרָא בַּשֵּׁנִי".

כד. כָּל הַגּוֹלֵל סֵפֶר תּוֹרָה, גּוֹלְלוֹ מִבַּחוּץ [מתחיל הקשירה מהצד החיצוני שאחורי הכתב], וּכְשֶׁהוּא מְהַדְּקוֹ [את הקשר], מְהַדְּקוֹ מִבִּפְנִים [מהצד של הכתב]; וְצָרִיךְ לְהַעֲמִידוֹ עַל הַתֵּבָה. מָקוֹם שֶׁמּוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחַר שֶׁקּוֹרְאִין בּוֹ, וּמוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית אַחֵר לְהַצְנִיעוֹ - אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת, עַד שֶׁיֵּצֵא סֵפֶר תּוֹרָה; וִילַוּוּ אוֹתוֹ וְהֵן אַחֲרָיו, עַד הַמָּקוֹם שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתוֹ בּוֹ.

פֶּרֶק יג

א. הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמַּשְׁלִימִין אֶת הַתּוֹרָה

מתוך מהדורת חזק

בְּשָׁנָה אַחַת: מַתְחִילִין בְּשַׁבָּת שֶׁאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת, וְקוֹרִין בְּסֵדֶר "בְּרֵאשִׁית", בַּשְּׁנִיָּה "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ", בַּשְּׁלִישִׁית "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם", וְקוֹרְאִין וְהוֹלְכִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה, עַד שֶׁגּוֹמְרִין הַתּוֹרָה בְּחַג הַסֻּכּוֹת. וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּשְׁלִים אֶת הַתּוֹרָה בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְאֵינוֹ מִנְהָג פָּשׁוּט.

ב. עֶזְרָא תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין קְלָלוֹת שֶׁבְּסֵפֶר 'וַיִּקְרָא', קֹדֶם עֲצֶרֶת; וְשֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה [פ' כי תבא], קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט, שֶׁיִּהוּ קוֹרְאִין "בְּמִדְבַּר סִינַי", קֹדֶם עֲצֶרֶת; "וְאֶתְחַנַּן", אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב; וְ"אַתֶּם נִצָּבִים", קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְ"צֵא אֶת אַהֲרֹן", קֹדֶם הַפֶּסַח בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה. לְפִיכָךְ, יֵשׁ שַׁבָּתוֹת שֶׁקּוֹרִין בְּשַׁחֲרִית שְׁנֵי סִדְרִין, כְּגוֹן: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וְ"זֹאת תִּהְיֶה", וּ"בְּהַר סִינַי" וְ"אִם בְּחֻקֹּתַי", וְכֵיוֹצֵא בָהֶן - כְּדֵי שֶׁיַּשְׁלִימוּ בְּשָׁנָה, וְיִקְרְאוּ אוֹתָן הַסִּדְרִים בְּעוֹנָתָן.

ג. מָקוֹם שֶׁמַּפְסִיקִין בְּשַׁבָּת בְּשַׁחֲרִית - שָׁם קוֹרְאִין בְּמִנְחָה, וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, וּלְשַׁבָּת הַבָּאָה. כֵּיצַד? שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית בְּסֵדֶר "בְּרֵאשִׁית"; בְּמִנְחָה, קוֹרִין "אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ" עֲשָׂרָה פְּסוּקִין אוֹ יוֹתֵר; וְכֵן בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי; וְכֵן לְשַׁבָּת הַבָּאָה בְּשַׁחֲרִית, מַתְחִילִין מֵ"אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ", וְקוֹרֵא עַד סוֹף הַסֵּדֶר. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ קוֹרְאִין כָּל הַשָּׁנָה. וּמַפְטִירִין בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת בַּנָּבִיא מֵעֵין שֶׁקָּרְאוּ בַּתּוֹרָה.

ד. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים - הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין מִפָּרָשַׁת "צוּ"; וְהַשֵּׁנִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא פָּסוּק שְׁלִישִׁי שֶׁקָּרָא הָרִאשׁוֹן וּשְׁנֵי פְּסוּקִין שֶׁאַחֲרָיו, כְּדֵי שֶׁיְּשַׁיֵּר בַּפָּרָשָׁה שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין; וְהַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין שֶׁשִּׁיֵּר הַשֵּׁנִי עִם "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת"; וְהָרְבִיעִי קוֹרֵא "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם". וְאִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים בְּשַׁחֲרִית: אֶחָד, קוֹרִין בּוֹ סֵדֶר אוֹתָהּ שַׁבָּת; וְהַשֵּׁנִי, קוֹרֵא בּוֹ הַמַּשְׁלִים [השביעי] "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם". וְאִם קָרָא עִנְיַן רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּשַׁבָּת הַמַּפְטִיר [כי לפניו כבר השלימו פרשת השבוע] - קוֹרֵא [ניתן להסתמך בדיעבד על הסוברים כן]. וּמַפְטִירִין "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ". וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מַפְטִירִין "חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי". וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, מַפְטִירִין בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנָיו "וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן, מָחָר חֹדֶשׁ".

ה. כָּל הָעוֹלֶה לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה - פּוֹתֵחַ בְּדָבָר טוֹב, וְחוֹתֵם בְּדָבָר טוֹב. אֲבָל בְּפָרָשַׁת "הַאֲזִינוּ" - הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא עַד "זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם", וְהַשֵּׁנִי מַתְחִיל מִ"זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם" עַד "יַרְכִּיבֵהוּ", וְהַשְּׁלִישִׁי מִ"יַרְכִּיבֵהוּ" עַד "וַיַּרְא ה'" וַיִּנְאָץ", וְהָרְבִיעִי מִן "וַיַּרְא ה'" עַד "לוּ חָכְמוּ", וְהַחֲמִישִׁי מִן "לוּ חָכְמוּ" עַד "כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי", וְהַשִּׁשִּׁי מִן "כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי" עַד סוֹף הַשִּׁירָה. וְלָמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהִיא תּוֹכֵחָה, כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ הָעָם בִּתְשׁוּבָה.

ו. שְׁמוֹנֶה פְּסוּקִין שֶׁבְּסוֹף הַתּוֹרָה, מֵתָּר לִקְרוֹת אוֹתָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה; אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל תּוֹרָה, וּמִפִּי מֹשֶׁה מִפִּי הַגְּבוּרָה הֵן, הוֹאִיל וּמִשְּׁמָעָן שֶׁהֵן אַחַר מִיתַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, חֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ; וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְיָחִיד לִקְרוֹת אוֹתָן.

ז. קְלָלוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים - אֵין מַפְסִיקִין בָּהֶן, אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָן; מַתְחִיל בְּפָסוּק שֶׁלְּפָנֵיהֶן, וּמְסַיֵּם בְּפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶן. וּקְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה - אִם רָצָה לִפְסֹק בָּהֶן, פּוֹסֵק; וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם שֶׁלֹּא לִפְסֹק בָּהֶן, אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָן.

ח. מַפְסִיקִין לַמּוֹעֲדוֹת, וּלְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְקוֹרְאִין בְּעִנְיַן הַמּוֹעֵד, לֹא בְּסֵדֶר הַשַּׁבָּת. וּמֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיוּ קוֹרְאִין בְּכָל מוֹעֵד, עִנְיָנוֹ; וְשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁים בְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹם, בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד. וּמַה הֵן קוֹרִין? בְּפֶסַח, בְּפָרָשַׁת הַמּוֹעֲדוֹת שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים. וּכְבָר נָהֲגוּ הָעָם לִקְרוֹת בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן "מִשְּׁכוּ", וּמַפְטִירִין בְּפֶסַח גִּלְגָּל; וּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי, "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב", וּמַפְטִירִין בְּפֶסַח יֹאשִׁיָּהוּ. בַּשְּׁלִישִׁי, "קַדֶּשׁ לִי"; בָּרְבִיעִי, "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה"; בַּחֲמִישִׁי, "פְּסָל לְךָ"; בַּשִּׁשִּׁי, "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ". בְּיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן, "וַיְהִי בְּשַׁלַּח" עַד סוֹף הַשִּׁירָה; וּמַפְטִירִין "וַיְדַבֵּר דָּוִד"; וּבַשְּׁמִינִי, "כָּל הַבְּכוֹר", וּמַפְטִירִין "עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד".

ט. בָּעֲצֶרֶת, קוֹרִין "שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת". וּמִנְהָג פָּשׁוּט, שֶׁקּוֹרִין בְּיוֹם טוֹב רִאשׁוֹן "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי", וּמַפְטִירִין בַּמֶּרְכָּבָה; וּבַשֵּׁנִי קוֹרִין בְּפָרָשַׁת הַמּוֹעֲדוֹת, וּמַפְטִירִין בַּחֲבַקּוּק.

י. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, קוֹרִין "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". וּמִנְהָג פָּשׁוּט, שֶׁקּוֹרִין בְּיוֹם רִאשׁוֹן "וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה", וּמַפְטִירִין "וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם"; וּבַשֵּׁנִי קוֹרִין "וְהָאֱלֹהִים נִסָּה", וּמַפְטִירִין "הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם".

יא. בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית קוֹרִין "אַחֲרֵי מוֹת", וּמַפְטִירִין "כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא"; בְּמִנְחָה קוֹרִין בָּעֲרָיוֹת שֶׁבְּ"אַחֲרֵי מוֹת", כְּדֵי שֶׁיִּזְכֹּר וְיִכָּלֵם כָּל מִי שֶׁנִּכְשַׁל בְּאַחַת מֵהֶן, וְיַחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה; וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה, מַפְטִיר בְּיוֹנָה.

יב. בְּסֵפוֹת, בִּשְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים קוֹרִין בְּפָרָשַׁת מוֹעֲדוֹת, וּמַפְטִירִין בְּיוֹם רִאשׁוֹן "הִנֵּה יוֹם בָּא לַה'", וּבְיוֹם שֵׁנִי "וַיִּקָּהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה"; וּבְיוֹם טוֹב אַחֲרוֹן קוֹרִין "כָּל הַבְּכוֹר", וּמַפְטִירִין "וַיְהִי כְּכָלוֹת שְׁלֹמֹה"; וּלְמָחָר קוֹרִין "וְזֹאת הַבְּרָכָה", וּמַפְטִירִין "וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה", וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּפְטִיר "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה". וּבִשְׁאָר יְמוֹת הֶחָג, קוֹרִין בְּקָרְבְּנוֹת הֶחָג.

יג. כֵּיצַד? בְּכָל יוֹם וָיוֹם מֵחֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרֵא שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהוּא תְּחִלַּת חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרֵא הַכֹּהֵן "וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי", וְלֵוִי קוֹרֵא "וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", וְיִשְׂרָאֵל קוֹרֵא "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי", וְהָרְבִיעִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא "בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי" "וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי". וְכֵן בַּיּוֹם הָרְבִיעִי, שֶׁהוּא שֵׁנִי שֶׁל חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, קוֹרִין "וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" "וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי" עַל דֶּרֶךְ זוֹ.

יד. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִיָּמִים טוֹבִים, וְכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּבְשִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח - מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים בְּשַׁחֲרִית: הָאֶחָד, קוֹרִין בּוֹ תְּחִלָּה אֵלּוּ הָעִנְיָנוֹת שֶׁאָמַרְנוּ; וְהַשֵּׁנִי, קוֹרִין בּוֹ קָרְבָּן אוֹתוֹ הַיּוֹם הָאָמוּר בְּחֵמֵשׁ הַפְּקוּדִים. וְהַקּוֹרֵא עִנְיַן הַקָּרְבָּן, הוּא הַמַּפְטִיר בַּנָּבִיא.

טו. בְּכָל יוֹם שֶׁמּוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים, אוֹ שְׁלֹשָׁה, אִם

הוֹצִיאוּ זֶה אַחַר זֶה, כְּשֶׁמַּחְזִיר אֶת הָרִאשׁוֹן אוֹמֵר קַדִּישׁ וּמוֹצִיא הַשֵּׁנִי; וּכְשֶׁמַּחְזִיר אֶת הָאַחֲרוֹן, אוֹמֵר קַדִּישׁ. וּכְבָר אָמַרְנוּ, שֶׁהַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט, לוֹמַר קַדִּישׁ אַחַר שֶׁקּוֹרֵא הַמַּשְׁלִים לְעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ מַפְטִירִין בַּנָּבִיא.

טז. שַׁבָּת שֶׁחָלָה לִהְיוֹת בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, בֵּין בְּפֶסַח בֵּין בְּסֻכּוֹת, קוֹרִין בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת "רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי"; וּמַפְטִירִין בְּפֶסַח "הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת", וְאִם הָיְתָה בְּתוֹךְ הֶחָג, "בְּיוֹם בֹּא גוֹג".

יז. בַּחֲנֻכָּה - בְּיוֹם רִאשׁוֹן, קוֹרִין מִבִּרְכַּת כֹּהֲנִים עַד סוֹף קָרְבַּן הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן; וּבְיוֹם שֵׁנִי, קוֹרִין קָרְבַּן נָשִׂיא שֶׁהִקְרִיב בַּשֵּׁנִי; וְכֵן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי, קוֹרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי עַד סוֹף כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, עַד סוֹף הַסֵּדֶר. וּמַפְטִירִין בְּשַׁבָּת שֶׁל חֲנֻכָּה, בְּגֵרוֹת זְכַרְיָה; וְאִם הָיוּ שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, מַפְטִירִין בְּשַׁבָּת רִאשׁוֹנָה בְּגֵרוֹת זְכַרְיָה, וּבַשְּׁנִיָּה בְּגֵרוֹת שְׁלֹמֹה. וְהַקּוֹרֵא בְּעִנְיַן חֲנֻכָּה, הוּא שֶׁמַּפְטִיר בַּנָּבִיא. בְּפוּרִים, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית "רַיָּבֹא עֲמָלֵק".

יח. בְּתִשְׁעָה בְּאָב, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית "כִּי תוֹלִיד בָּנִים" וּמַפְטִירִין "אָסֹף אֲסִיפֵם"; וּבְמִנְחָה קוֹרִין "וַיִּחַל מֹשֶׁה", כִּשְׁאָר יְמֵי הַתַּעֲנִיּוֹת. וּבִשְׁאָר הַתַּעֲנִיּוֹת שֶׁאָנוּ מִתְעַנִּין עַל מַה שֶּׁאֵרַע לַאֲבוֹתֵינוּ, קוֹרִין בְּשַׁחֲרִית וּמִנְחָה: הָרִאשׁוֹן, קוֹרֵא "וַיִּחַל" אַרְבָּעָה פְּסוּקִים; וְקוֹרֵא הַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי, מִ"פְּסָל לְךָ" עַד "אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ". וּבְתַעֲנִיּוֹת שֶׁגּוֹזְרִין אוֹתָן הַצִּבּוּר מִפְּנֵי הַצָּרוֹת, כְּגוֹן בַּצֹּרֶת וְדֶבֶר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, קוֹרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת [שבפ' בחוקותי], כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּבוּ הָעָם וְיִכָּנַע לְבָבָם כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אוֹתָן.

יט. נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת מַפְטִירִין קֹדֶם לְתִשְׁעָה בְּאָב בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת, בְּדִבְרֵי תּוֹכֵחָה - שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, מַפְטִירִין "דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ"; שְׁנִיָּה, "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ"; שְׁלִישִׁית, "אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה". וְכֵן שַׁבָּת שֶׁאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, מַפְטִירִין "נַחֲמוּ נַחֲמוּ, עַמִּי". וּמִנְהָג פָּשׁוּט בְּעָרֵינוּ, לִהְיוֹת מַפְטִירִין בְּנֶחָמוֹת יְשַׁעְיָהוּ, מֵאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְשַׁבָּת שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מַפְטִירִין "שׁוּבָה, יִשְׂרָאֵל".

כ. רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, קוֹרִין בְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים, וּמַפְטִירִין בְּ"יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן". וְכֵן אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת [באמצע השבוע], וַאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַקְדִּימִין וְקוֹרִין בְּשַׁבָּת שֶׁלְּפָנָיו בְּפָרָשַׁת שְׁקָלִים. בַּשְּׁנִיָּה, קוֹרִין פָּרָשַׁת "זָכוֹר", וּמַפְטִירִין: "כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, פָּקַדְתִּי". וְאֵי זוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁנִיָּה? כָּל שֶׁחָל פּוּרִים לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת. בַּשְּׁלִישִׁית, קוֹרִין "פָּרָה אֲדֻמָּה", וּמַפְטִירִין: "וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים". וְאֵי זוֹ הִיא שַׁבָּת שְׁלִישִׁית? הַסְּמוּכָה לָרְבִיעִית. בָּרְבִיעִית, קוֹרִין "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", וּמַפְטִירִין: "בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". וְאֵי זוֹ הִיא רְבִיעִית? כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, וַאֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

כא. נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁפְּעָמִים תִּהְיֶה הַפְסָקָה בֵּין שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, אוֹ בֵּין שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית; וּפְעָמִים תִּהְיֶה שְׁתֵּי הַפְסָקוֹת, בֵּין רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה וּבֵין שְׁנִיָּה לִשְׁלִישִׁית. אֲבָל בֵּין שְׁלִישִׁית לְרְבִיעִית, אֵין מַפְסִיקִין.

כב. כָּל פָּרָשָׁה מֵאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלּוּ, אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָהּ בְּסֵפֶר שֵׁנִי, אַחַר שֶׁקּוֹרִין סֵדֶר אוֹתָהּ שַׁבָּת בַּסֵּפֶר שֶׁהוֹצִיאוּ רִאשׁוֹן. חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְהָיָה סֵדֶר אוֹתָהּ שַׁבָּת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" - קוֹרִין שִׁשָּׁה מִ"וְאַתָּה תְּצַוֶּה" עַד "וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת", וְהַשְּׁבִיעִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת". וְאִם הָיָה סֵדֶר אוֹתָהּ שַׁבָּת "כִּי תִשָּׂא" עַצְמָהּ, קוֹרִין שִׁשָּׁה מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וַיַּקְהֵל", וְהַשְּׁבִיעִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא בְּסֵפֶר שֵׁנִי מִ"כִּי תִשָּׂא" עַד "וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת".

כג. רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סְפָרִים - אֶחָד, קוֹרִין בּוֹ בְּסֵדֶר [פרשת] הַיּוֹם; וְהַשֵּׁנִי, קוֹרִין בּוֹ עִנְיַן רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְהַשְּׁלִישִׁי, קוֹרִין בּוֹ "כִּי תִשָּׂא". וְכֵן רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - קוֹרִין סֵדֶר הַיּוֹם, בְּאֶחָד; וְעִנְיַן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בְּשֵׁנִי; וְ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה", בַּשְּׁלִישִׁי.

כד. רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, מוֹצִיאִין שְׁלֹשָׁה סְפָרִים - הָרִאשׁוֹן, קוֹרְאִין בּוֹ סֵדֶר הַיּוֹם; וְהַשֵּׁנִי, קוֹרְאִין בּוֹ עִנְיַן רֹאשׁ חֹדֶשׁ; וְהַשְּׁלִישִׁי, קוֹרְאִין בּוֹ עִנְיַן חֲנֻכָּה. חָל לִהְיוֹת בְּאֶמְצַע הַשַּׁבָּת, שְׁלֹשָׁה קוֹרִין בְּעִנְיַן רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְהָרְבִיעִי קוֹרֵא עִנְיַן חֲנֻכָּה.

כה. אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם שׁוֹמֵעַ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בְּכָל שָׁנָתוֹ בְּצִבּוּר, חַיָּב לִקְרוֹת לְעַצְמוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ וְשָׁבוּעַ, סֵדֶר שֶׁל אוֹתָהּ שַׁבָּת - שְׁנַיִם מִקְרָא, וְאֶחָד תַּרְגּוּם; וּפָסוּק שֶׁאֵין לוֹ תַּרְגּוּם, קוֹרְאֵהוּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; עַד שֶׁיַּשְׁלִים פָּרָשִׁיּוֹתָיו עִם הַצִּבּוּר [יסיים התורה בשמע"צ].

יום ש"ק כ' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק יד

א. בְּשַׁחֲרִית בְּמוּסָף וּבִנְעִילָה, הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם; אֲבָל בְּמִנְחָה, אֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁבְּמִנְחָה כְּבָר סָעֲדוּ כָּל הָעָם, וְשֶׁמָּא שָׁתוּ הַכֹּהֲנִים יַיִן, וְשִׁכּוֹר אָסוּר בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הַתַּעֲנִית, אֵין נוֹשְׂאִין כַּפֵּיהֶן בְּמִנְחָה; גְּזֵרָה מִנְחָה שֶׁל תַּעֲנִית, מִפְּנֵי מִנְחָה שֶׁל כָּל יוֹם.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתַעֲנִית שֶׁמִּתְפַּלְּלִין בּוֹ מִנְחָה וּנְעִילָה, כְּגוֹן צוֹם כִּפּוּר וְתַעֲנִית צִבּוּר; אֲבָל תַּעֲנִית שֶׁאֵין בּוֹ נְעִילָה, כְּגוֹן תִּשְׁעָה בְּאָב וּשְׁבִעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, הוֹאִיל וּתְפִלַּת מִנְחָה שֶׁלָּהֶן סָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה - הֲרֵי זוֹ נִרְאֵית כִּנְעִילָה וְאֵינָהּ מִתְחַלֶּפֶת בְּמִנְחָה שֶׁל כָּל יוֹם, וּלְפִיכָךְ יֵשׁ בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. וְכֹהֵן שֶׁעָבַר וְעָלָה לַדּוּכָן בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - הוֹאִיל וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם שִׁכְרוּת, הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו; וְאֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ 'פָּסוּל הָיָה, וּלְפִיכָךְ הוֹרִידוּהוּ'.

ג. כֵּיצַד הִיא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם בִּגְבוּלִין [כל מקום חוץ מבית המקדש]? בְּעֵת שֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לַעֲבוֹדָה, כְּשֶׁיֹּאמַר 'רְצֵה', כָּל הַכֹּהֲנִים הָעוֹמְדִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, נֶעֱקָרִין מִמְּקוֹמָן וְהוֹלְכִין

וְעוֹלִין לַדּוּכָן [מקום מוגבה]; וְעוֹמְדִין שָׁם, פְּנֵיהֶם לְמוּל הַהֵיכָל וַאֲחוֹרֵיהֶן כְּלַפֵּי הָעָם, וְאֶצְבְּעוֹתֵיהֶן כְּפוּפוֹת לְתוֹךְ כַּפֵּיהֶם, עַד שֶׁיַּשְׁלִים שְׁלִיחַ צִבּוּר הַהוֹדָיָה; מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶן כְּלַפֵּי הָעָם, וּפוֹשְׁטִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, וּמַגְבִּיהִין יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּמַתְחִילִין "יְבָרֶכְךָ"; וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַקְרֵא אוֹתָם מִלָּה מִלָּה, וְהֵם עוֹנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם", עַד שֶׁמַּשְׁלִימִין פָּסוּק רִאשׁוֹן, כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְחוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר וּמַקְרֵא אוֹתָן פָּסוּק שֵׁנִי מִלָּה מִלָּה, וְהֵם עוֹנִין, עַד שֶׁמַּשְׁלִימִין פָּסוּק שֵׁנִי, וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְכֵן בְּפָסוּק שְׁלִישִׁי.

ד. כְּשֶׁיַּשְׁלִימוּ הַכֹּהֲנִים שְׁלֹשָׁה הַפְּסוּקִים, מַתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה שֶׁל תְּפִלָּה שֶׁהִיא 'שִׂים שָׁלוֹם', וְהַכֹּהֲנִים מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶן כְּלַפֵּי הַקֹּדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ קוֹפְצִין [מכופפים כרגיל] אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן; וְעוֹמְדִין שָׁם בַּדּוּכָן עַד שֶׁיִּגְמֹר הַבְּרָכָה, וְחוֹזְרִין לִמְקוֹמָן.

ה. אֵין הַמַּקְרֵא רַשַּׁאי לְהַקְרוֹת לַכֹּהֲנִים, עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אָמֵן' מִפִּי הַצִּבּוּר; וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בַּבְּרָכָה, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַדִּבּוּר מִפִּי הַמַּקְרֵא; וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹנִין 'אָמֵן', עַד שֶׁתִּכְלֶה הַבְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים; וְאֵין הַמַּקְרֵא מַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת, עַד שֶׁיִּכְלֶה 'אָמֵן' מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לַעֲנוֹת 'אָמֵן' אַחַר הַכֹּהֲנִים כִּשְׁאָר הָעָם, שֶׁמָּא תִּטָּרֵף [תתבלבל] דַּעְתּוֹ וְלֹא יֵדַע אֵיזוֹ בְּרָכָה מַקְרֵא אוֹתָן, אִם פָּסוּק שֵׁנִי, אוֹ פָּסוּק שְׁלִישִׁי.

ו. אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחְזִיר פְּנֵיהֶן מִן הַצִּבּוּר, עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר 'שִׂים שָׁלוֹם'; וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקֹר רַגְלֵיהֶן מִמְּקוֹמָן, עַד שֶׁיִּגְמֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר 'שִׂים שָׁלוֹם'; וְאֵינָן רַשָּׁאִין לָכֹף קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, עַד שֶׁיַּחְזִירוּ פְּנֵיהֶן מִן הַצִּבּוּר. וּמִתַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ הַכֹּהֲנִים לַדּוּכָן בְּסַנְדְּלֵיהֶן, אֶלָּא עוֹמְדִין יְחֵפִין.

ז. כְּשֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִין אֶת הָעָם, לֹא יַבִּיטוּ בָּעָם, וְלֹא יַסִּיחוּ דַּעְתָּן; אֶלָּא יִהְיוּ עֵינֵיהֶן כְּנֶגֶד הָאָרֶץ, כְּעוֹמֵד בִּתְפִלָּה. וְאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן מְבָרְכִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ; אֶלָּא כָּל הָעָם מִתְכַּוְּנִין לִשְׁמֹעַ הַבְּרָכָה, וּמְכַוְּנִין פְּנֵיהֶן כְּנֶגֶד פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, וְאֵינָם מַבִּיטִין בִּפְנֵיהֶן.

ח. אִם הָיָה הַכֹּהֵן הַמְבָרֵךְ אֶחָד - מַתְחִיל לְבָרֵךְ מֵעַצְמוֹ, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַקְרֵא אוֹתוֹ מִלָּה מִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר - אֵינָן מַתְחִילִין לְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּקְרָא לָהֶן שְׁלִיחַ צִבּוּר וְאוֹמֵר לָהֶן 'כֹּהֲנִים', וְהֵן עוֹנִין וְאוֹמְרִין "יְבָרֶכְךָ"; וְהוּא מַקְרֵא אוֹתָן מִלָּה מִלָּה, עַל הַסֵּדֶר שֶׁאָמַרְנוּ.

ט. כֵּיצַד בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בַּמִּקְדָּשׁ? הַכֹּהֲנִים עוֹלִין לַדּוּכָן אַחַר שֶׁיַּשְׁלִימוּ עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וּמַגְבִּיהִין יְדֵיהֶם לְמַעְלָה עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן, וְאֶצְבְּעוֹתֵיהֶן פְּשׁוּטוֹת, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ; וְאֶחָד מַקְרֵא אוֹתָן מִלָּה מִלָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בִּגְבוּלִין, עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ שְׁלֹשָׁה הַפְּסוּקִים. וְאֵין הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן' אַחַר כָּל פָּסוּק, אֶלָּא עוֹשִׂין אוֹתָהּ בַּמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. וּכְשֶׁיַּשְׁלִימוּ, כָּל הָעָם עוֹנִין: 'בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם'.

י. וְאוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וְהוּא הַדָּבָר הַנֶּהֱגָה מִיּוּד הֵא וָו הֵא, וְזֶה הוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם. וּבַמְּדִינָה אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּכִנּוּיוֹ, וְהוּא אֶלֶף דָּלֶת נוּן יוּד; שֶׁאֵין מַזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ בִּלְבַד. וּמִשֶּׁמֵּת שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, פָּסְקוּ הַכֹּהֲנִים מִלְּבָרֵךְ בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אֲפִלּוּ בַּמִּקְדָּשׁ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד אוֹתוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן; וְלֹא הָיוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים מְלַמְּדִין שֵׁם זֶה לְתַלְמִידֵיהֶם וּבְנֵיהֶם הַהֲגוּנִים, אֶלָּא אַחַת לְשִׁבְעָ שָׁנִים. כָּל זֶה, גְּדֵלָה לִשְׁמוֹ הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא.

יא. אֵין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נֶאֱמֶרֶת בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - כָּךְ לָמְדוּ שׁוֹמְעֵי שְׁמוּעָה [מעתיקי המסורת] מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ: "כֹּה תְבָרְכוּ", בַּעֲמִידָה; "כֹּה תְבָרְכוּ", בְּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם; "כֹּה תְבָרְכוּ", בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ; "כֹּה תְבָרְכוּ", פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים; "כֹּה תְבָרְכוּ", בְּקוֹל רָם; "כֹּה תְבָרְכוּ", בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

יב. אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין בְּכָל מָקוֹם לְהוֹסִיף בְּרָכָה עַל שְׁלֹשֶׁת הַפְּסוּקִים, כְּגוֹן: "ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים", וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - לֹא בְּקוֹל רָם, וְלֹא בְּלַחַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹסִפוּ עַל הַדָּבָר". בְּשָׁעָה שֶׁכָּל כֹּהֵן עוֹלֶה לַדּוּכָן, כְּשֶׁהוּא עוֹקֵר רַגְלָיו לַעֲלוֹת, אוֹמֵר: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּהְיֶה הַבְּרָכָה הַזֹּאת שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה, וְאַל יְהִי בָהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן, מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם'. וְקֹדֶם שֶׁיַּחְזִיר פָּנָיו לְבָרֵךְ אֶת הָעָם, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּאַהֲבָה'; וְאַחַר כָּךְ מַחְזִיר פָּנָיו לַצִּבּוּר, וּמַתְחִיל לְבָרְכָן. וּכְשֶׁמַּחְזִיר פָּנָיו מִן הַצִּבּוּר אַחַר שֶׁהִשְׁלִים, אוֹמֵר: 'עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ - "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם, וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל"'.

יג. כְּשֶׁמַּחְזִירִין הַכֹּהֲנִים פְּנֵיהֶן לַצִּבּוּר לְבָרְכָם, וּכְשֶׁמַּחְזִירִין פְּנֵיהֶן מִן הַצִּבּוּר אַחַר שֶׁמְּבָרְכִין, לֹא יַחְזִירוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין, בְּכָל מָקוֹם; וְכֵן כָּל פִּוּנוֹת שֶׁיִּהְיֶה אָדָם פּוֹנֶה, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין.

יד. בַּמִּקְדָּשׁ - מְבָרְכִין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם, אַחַר תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר: בָּאִין וְעוֹמְדִין עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם [מדריגות ההיכל], וּמְבָרְכִין כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַרְנוּ. אֲבָל בַּמְּדִינָה - מְבָרְכִין אוֹתָהּ אַחַר כָּל תְּפִלָּה חוּץ מִמִּנְחָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. בְּכָל מָקוֹם, מִשְׁתַּדְּלִין שֶׁיִּהְיֶה הַמַּקְרֵא אוֹתָן יִשְׂרָאֵל - שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם", מִכֹּלָּל שֶׁאֵין הַמַּקְרֵא מֵהֶן.

פֶּרֶק טו

א. שִׁשָּׁה דְּבָרִים מוֹנְעִין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם - הַלָּשׁוֹן, וְהַמּוּמִין, וְהָעֲבֵרָה, וְהַשָּׁנִים, וְהַיַּיִן, וְטֻמְאַת הַיָּדַיִם. הַלָּשׁוֹן כֵּיצַד? הָעֹלְגִים שֶׁאֵין מוֹצִיאִין אֶת הָאוֹתִיּוֹת כְּתִקְּנָן, כְּגוֹן שֶׁקּוֹרִין

לְאַלְפִּין עֵינִין, וּלְעֵינִין אַלְפִּין, אוֹ לְשִׁבֹּלֶת סִבֹּלֶת, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֵין נוֹשְׂאִים אֶת כַּפֵּיהֶן. וְכָךְ כִּבְדֵי פֶּה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן, שֶׁאֵין דִּבְרֵיהֶן נִכָּרִין לַכֹּל - אֵין נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן.

ב. הַמּוּמִין כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁיֵּשׁ מוּמִין בְּיָדָיו אוֹ בְּפָנָיו אוֹ בְּרַגְלָיו, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֶצְבְּעוֹתָיו עֲקֵמוֹת [כפופות] אוֹ עֲקוּשׁוֹת [עקומות לצידיהן], אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו בָּהֶקְנִיּוֹת [מלאות בהרות] - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, לְפִי שֶׁהָעָם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ. מִי שֶׁהָיָה רִירוֹ יוֹרֵד עַל זְקָנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר, וְכֵן סוּמָה בְּאַחַת מֵעֵינָיו - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה דָּשׁ [רגיל וידוע] בְּעִירוֹ וְהָיוּ הַכֹּל רְגִילִין בְּזֶה הַסּוּמָה בְּאַחַת מֵעֵינָיו, אוֹ בְּזֶה שֶׁרִירוֹ זָב - מֻתָּר, לְפִי שֶׁאֵין הָעָם מִסְתַּכְּלִין בּוֹ. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ יָדָיו צְבוּעוֹת אִיסְטִיס וּפוּאָה [מיני צבעים], לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הָיָה רֹב אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר מְלַאכְתָּן בְּכָךְ - מֻתָּר, לְפִי שֶׁאֵין מִסְתַּכְּלִין בּוֹ.

ג. הָעֲבֵרָה כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֲפִלּוּ בִּשְׁגָגָה - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְדֵיכֶם, דָּמִים מָלֵאוּ", וְכָתוּב: "וּבְפָרְשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם, אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם". וְכֹהֵן שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - בֵּין בְּאֹנֶס, בֵּין בִּשְׁגָגָה - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַעֲלוּ כֹהֲנֵי הַבָּמוֹת"; וּבְרָכָה כַּעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ". וְכֵן כֹּהֵן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד לַעֲבוֹדָה זָרָה - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו לְעוֹלָם. וּשְׁאָר הָעֲבֵרוֹת, אֵין מוֹנְעִין.

ד. הַשָּׁנִים כֵּיצַד? כֹּהֵן נַעַר - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא זְקָנוֹ. וְהַיַּיִן כֵּיצַד? מִי שֶׁשָּׁתָה רְבִיעִית יַיִן חַי [שאינו מזוג במים] בְּבַת אַחַת - אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שֶׁיָּסוּר יֵינוֹ מֵעָלָיו, לְפִי שֶׁהֶקְּשָׁה בְּרָכָה לָעֲבוֹדָה. שָׁתָה רְבִיעִית יַיִן בִּשְׁתֵּי פְּעָמִים, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ מְעַט מַיִם - מֻתָּר; וְאִם שָׁתָה יָתֵר מֵרְבִיעִית - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָזוּג, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתָהוּ בְּכַמָּה פְּעָמִים - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, עַד שֶׁיָּסוּר יֵינוֹ מֵעָלָיו. וְכַמָּה הִיא רְבִיעִית? אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם עַל רוּם אֶצְבָּעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע וְחֹמֶשׁ אֶצְבַּע. וְזֶה הָאֶצְבַּע שֶׁמּוֹשְׁחִין [מודדים] בּוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, הוּא הַגּוּדֶל; וְהוּא הַנִּקְרָא 'כֹּהֵן יָד'.

ה. טֻמְאַת הַיָּדַיִם כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; אֶלָּא נוֹטֵל יָדָיו בְּמַיִם עַד הַפֶּרֶק [חיבור כף היד לזרוע], כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּקַדְּשִׁין לָעֲבוֹדָה, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ, וּבָרְכוּ אֶת ה'". וְהֶחָלָל [כהן פסול כגון שנולד מגרושה וכהן] אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּכֹהֲנוֹ.

ו. כֹּהֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ דָּבָר מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הַמּוֹנְעִין אֶת נְשִׂיאַת כַּפַּיִם - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק בְּמִצְוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִין אַחֲרָיו [חושדים בו], אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בְּצֶדֶק - הֲרֵי זֶה נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, וְאֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ; לְפִי שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כָּל כֹּהֵן וְכֹהֵן שֶׁרָאוּי לִנְשִׂיאַת כַּפַּיִם, וְאֵין אוֹמְרִין לְאָדָם רָשָׁע: 'הוֹסֵף רֶשַׁע, וְהִמָּנַע מִן הַמִּצְוֹת'.

ז. וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר: 'וּמַה תּוֹעִיל בִּרְכַּת הֶדְיוֹט זֶה'? - שֶׁאֵין קִבּוּל הַבְּרָכָה תָּלוּי בַּכֹּהֲנִים, אֶלָּא בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרְכֵם" - הַכֹּהֲנִים עוֹשִׂין מִצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרַחֲמָיו מְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל כְּחֶפְצוֹ.

ח. עַם שֶׁהֵן אַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינָן בִּכְלַל הַבְּרָכָה; וְהָעוֹמְדִין מִצִּדֵּיהֶן, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל הַבְּרָכָה. וְאִם הָיְתָה מְחִצָּה בֵּין הַכֹּהֲנִים וּבֵין הָעָם הַמִּתְבָּרְכִים, אֲפִלּוּ הִיא חוֹמָה שֶׁל בַּרְזֶל - הוֹאִיל וּפְנֵיהֶם לְמוּל פְּנֵי הַכֹּהֲנִים, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל הַבְּרָכָה.

ט. נְשִׂיאַת כַּפַּיִם בַּעֲשָׂרָה, וְכֹהֲנִים מִן הַמִּנְיָן. בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכֻּלָּן כֹּהֲנִים, כֻּלָּן נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם; וּלְמִי הֵם מְבָרְכִין? לַאֲחֵיהֶן שֶׁבַּצָּפוֹן וְלַאֲחֵיהֶן שֶׁבַּדָּרוֹם; וּמִי עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן 'אָמֵן'? הַנְּשִׁים וְהַטַּף. וְאִם נִשְׁאַר שָׁם עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים יָתֵר עַל אֵלּוּ שֶׁעָלוּ לַדּוּכָן - הָעֲשָׂרָה עוֹנִין 'אָמֵן', וְהַשְּׁאָר מְבָרְכִין.

י. צִבּוּר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן כֹּהֵן אֶלָּא שְׁלִיחַ צִבּוּר לְבַדּוֹ, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו; וְאִם הִבְטָחָתוֹ [בטוח הוא] שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ [בלי להתבלבל], רַשַּׁאי. וְאִם אֵין לָהֶן כֹּהֵן כְּלָל - כְּשֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְ'שִׂים שָׁלוֹם', אוֹמֵר: 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה, הָאֲמוּרָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ, כָּאָמוּר: "יְבָרֶכְךָ ה', וְיִשְׁמְרֶךָ. יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, וִיחֻנֶּךָּ. יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ, וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרְכֵם"'. וְאֵין הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן', וּמַתְחִיל וְאוֹמֵר 'שִׂים שָׁלוֹם'.

יא. כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא אֶת כַּפָּיו בְּבֵית הַכְּנֶסֶת זֶה, וְהָלַךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אַחֵר, וּמָצָא צִבּוּר שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, וְלֹא הִגִּיעוּ לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים - נוֹשֵׂא יָדָיו לָהֶן, וּמְבָרְכָן; וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים בַּיּוֹם. כֹּהֵן שֶׁלֹּא עָקַר רַגְלָיו מִמְּקוֹמוֹ לַעֲלוֹת לַדּוּכָן בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר 'רְצֵה', שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה בְּאוֹתָהּ הַתְּפִלָּה; אֲבָל אִם עָקַר רַגְלָיו לַעֲלוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לַדּוּכָן אֶלָּא לְאַחַר עֲבוֹדָה, הֲרֵי זֶה עוֹלֶה וּמְבָרֵךְ.

יב. כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן, אַף עַל פִּי שֶׁבִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵר עַל שְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תְבָרְכוּ", "אָמוֹר לָהֶם", "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ, אֵינוֹ מִתְבָּרֵךְ. וְכָל כֹּהֵן הַמְבָרֵךְ - מִתְבָּרֵךְ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיַּעַן

הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהִיוֹת תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ; (ב) לְקָשְׁרָם עַל הַיָּד; (ג) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים; (ד) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ; (ה) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שְׁנִי לְעַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה. וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

א. אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ - שֶׁהֵן "קַדֵּשׁ לִי", "וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ ה'" שֶׁבְּסֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, וּ"שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" - הֵן שֶׁנִּכְתָּבוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן, וּמְחַפִּין [מכסים] אוֹתָן בְּעוֹר, וְנִקְרָאִין 'תְּפִלִּין'; וּמְנִיחִין אוֹתָן עַל הָרֹאשׁ, וְקוֹשְׁרִין אוֹתָן עַל הַיָּד. וַאֲפִלּוּ קוֹצוֹ שֶׁל אוֹת אַחַת מֵאַרְבַּע הַפָּרָשִׁיּוֹת, מְעַכֵּב אֶת כֻּלָּן מִן הַתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ נִכְתָּבוֹת שְׁלֵמוֹת, כְּתִקְנָן.

ב. וְכֵן שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבַּמְּזוּזָה - שֶׁהֵן "שְׁמַע" וּ"וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ" - אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת מִשְּׁתֵּי הַפָּרָשִׁיּוֹת, אִם חָסֵר קוֹצוֹ, מְעַכֵּב מִן הַתּוֹרָה, עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן נִכְתָּבוֹת שְׁלֵמוֹת. וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁחָסֵר אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, פָּסוּל.

ג. עֲשָׂרָה דְּבָרִים יֵשׁ בַּתְּפִלִּין - כֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְכֻלָּן מְעַכְּבִין; לְפִיכָךְ, אִם שִׁנָּה בְּאַחַת מֵהֶן, הֲרֵי הַתְּפִלִּין פְּסוּלוֹת. שְׁנַיִם מֵהֶן בִּכְתִיבָתָן, וּשְׁמוֹנָה בְּחִפּוּיָן [בעור הבתים] וּקְשִׁירַת רְצוּעוֹתֵיהֶן; וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁנַיִם שֶׁבִּכְתִיבָתָן - שֶׁכּוֹתְבִין אוֹתָן בִּדְיוֹ, וְשֶׁיִּהְיוּ נִכְתָּבִין עַל הַקְּלָף.

ד. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַדְּיוֹ? מְקַבְּצִין הֶעָשָׁן שֶׁל שְׁמָנִים, אוֹ שֶׁל זֶפֶת וְשַׁעֲוָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וְגוֹבְלִין [לשים] אוֹתָן בִּשְׁרַף הָאֵילָן, וּבְמְעַט דְּבַשׁ, וְלוֹתְתִין [מרטיבין] אוֹתוֹ הַרְבֵּה וְדָכִין [מועכים] אוֹתוֹ, עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה רְקִיקִין [דק דק]; וּמְיַבְּשִׁין אוֹתוֹ, וּמַצְנִיעִין אוֹתוֹ. וּבְשִׁעַת כְּתִיבָה, שׁוֹרֵהוּ בְּמֵי עַפְצָא [מי פרי האלון] וְכַיּוֹצֵא בוֹ, וְכוֹתֵב בּוֹ - שֶׁאִם תִּמְחָקֶנּוּ, יִמְּחֵק. וְזֶה הוּא הַדְּיוֹ שֶׁמִּצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לִכְתֹּב בּוֹ סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת; וְאִם כָּתַב שְׁלָשְׁתָּן [ס"ת תפילין ומזוזה] בְּמֵי עַפְצָא וְקַלְקוֹנְתּוֹס [מיני דיו], שֶׁהוּא עוֹמֵד וְאֵינוֹ נִמְחָק - כְּשֵׁרִין.

ה. אִם כֵּן, מַה מַּעֲטָה הַהֲלָכָה שֶׁנֶּאֱמְרָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁיִּהְיוּ כּוֹתְבִים בִּדְיוֹ? לְמַעֵט שֶׁאֵר מִינֵי צִבְעוֹנִין, כְּגוֹן הָאָדֹם וְהַיָּרֹק וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; שֶׁאִם כָּתַב בַּסְּפָרִים אוֹ בַתְּפִלִּין אוֹ בַּמְּזוּזוֹת אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת בִּשְׁאָר מִינֵי צִבְעוֹנִין אוֹ בְּזָהָב - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

ו. שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן - גְּוִיל, וּקְלָף, וְדוּכְסוּסְטוֹס [כמבואר להלן]. כֵּיצַד? לוֹקְחִין עוֹר הַבְּהֵמָה אוֹ עוֹר הַחַיָּה, מַעֲבִירִין שֵׂעָר מִמֶּנּוּ תְּחִלָּה; וְאַחַר כָּךְ מוֹלְחִין אוֹתוֹ בְּמֶלַח, וְאַחַר כָּךְ מְעַבְּדִין אוֹתוֹ בְּקֶמַח, וְאַחַר כָּךְ בְּעַפְצָא [מי פרי האלון] וְכַיּוֹצֵא בוֹ מִדְּבָרִים שֶׁמְּקַבְּצִין אֶת הָעוֹר וּמְחַזְּקִין אוֹתוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'גְּוִיל'.

ז. וְאִם לָקְחוּ הָעוֹר אַחַר שֶׁהֶעֱבִירוּ שְׂעָרוֹ, וְחִלְּקוּ אוֹתוֹ בְּעָבְיוֹ לִשְׁנַיִם, כְּמוֹ שֶׁהֶעֱבְדָנִין עוֹשִׂין, עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה שְׁנֵי עוֹרוֹת - אֶחָד דַּק, הוּא שֶׁמְּמוּל הַשֵּׂעָר, וְאֶחָד עָבֶה, וְהוּא שֶׁמְּמוּל הַבָּשָׂר - וְעִבְּדוּ אוֹתוֹ בְּמֶלַח, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶמַח, וְאַחַר כָּךְ בְּעַפְצָא וְכַיּוֹצֵא בוֹ - זֶה הַחֵלֶק שֶׁמְּמוּל הַשֵּׂעָר, נִקְרָא 'דוּכְסוּסְטוֹס'; וְזֶה שֶׁמְּמוּל הַבָּשָׂר, נִקְרָא 'קְלָף'.

ח. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁיִּהְיוּ כּוֹתְבִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַגְּוִיל, וְכוֹתְבִין בְּמְקוֹם הַשֵּׂעָר; וְשֶׁיִּהְיוּ כּוֹתְבִין הַתְּפִלִּין עַל הַקְּלָף, וְכוֹתְבִין בְּמְקוֹם הַבָּשָׂר; וְשֶׁיִּהְיוּ כּוֹתְבִין הַמְּזוּזָה עַל הַדּוּכְסוּסְטוֹס, וְכוֹתְבִין בְּמְקוֹם הַשֵּׂעָר. וְכָל הַכּוֹתֵב בַּקְּלָף בְּמְקוֹם שֵׂעָר, אוֹ שֶׁכָּתַב בַּגְּוִיל וּבַדּוּכְסוּסְטוֹס בְּמְקוֹם בָּשָׂר - פָּסַל.

ט. אַף עַל פִּי שֶׁכָּךְ הִיא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, אִם כָּתַב סֵפֶר תּוֹרָה עַל הַקְּלָף, כָּשֵׁר; וְלֹא נֶאֱמַר 'גְּוִיל', אֶלָּא לְמַעֵט הַדּוּכְסוּסְטוֹס, שֶׁאִם כָּתַב עָלָיו הַסֵּפֶר, פָּסוּל. וְכֵן אִם כָּתַב הַמְּזוּזָה עַל הַקְּלָף אוֹ עַל הַגְּוִיל, כְּשֵׁרָה; לֹא נֶאֱמַר 'עַל הַדּוּכְסוּסְטוֹס', אֶלָּא לְמִצְוָה.

י. אֵין כּוֹתְבִין סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, עַל גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחַיָּה וְעוֹף הַטְּמֵאִים; אֲבָל כּוֹתְבִין עַל גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף הַטְּהוֹרִין, וַאֲפִלּוּ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת שֶׁלָּהֶן. וְאֵין כּוֹתְבִין עַל גַּבֵּי עוֹר הַדָּג הַטָּהוֹר, מִפְּנֵי הַזַּהֲמָה [ליכלוך], שֶׁאֵין זַהֲמָתוֹ פּוֹסֶקֶת בְּעִבֻּדָּה.

יא. גְּוִיל שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה, וּקְלָף שֶׁל תְּפִלִּין אוֹ שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה - צָרִיךְ לְעַבֵּד אוֹתָן לִשְׁמָן [לשם קדושת מצוותן]; וְאִם עִבְּדָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, פְּסוּלִין. לְפִיכָךְ, אִם עִבְּדָן הַגּוֹי, פְּסוּלִין; אַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְנוּ לוֹ לְעַבֵּד עוֹר זֶה לְשֵׁם הַסֵּפֶר אוֹ לְשֵׁם הַתְּפִלִּין - פְּסוּלִין; שֶׁהַגּוֹי עַל דַּעַת עַצְמוֹ הוּא עוֹשֶׂה, לֹא עַל דַּעַת הַשּׁוֹכֵר אוֹתוֹ. לְפִיכָךְ, כָּל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ מַעֲשֶׂה לִשְׁמוֹ - אִם עָשָׂהוּ הַגּוֹי, פָּסוּל. וּמְזוּזָה, אֵינָהּ צְרִיכָה עִבֻּדָּה לִשְׁמָהּ.

יב. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁאֵין כּוֹתְבִין סֵפֶר תּוֹרָה וְלֹא מְזוּזָה, אֶלָּא בִּשְׂרָטוּט [קוים ישרים ליישר הכתב]; אֲבָל תְּפִלִּין, אֵינָן צְרִיכִין שִׂרְטוּט, לְפִי שֶׁהֵן מְחֻפִּין [מכוסים]. וּמֻתָּר לִכְתֹּב תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב, שֶׁהַכֹּל גּוֹרְסִין פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ; אֲבָל סֵפֶר תּוֹרָה, אָסוּר לִכְתֹּב בּוֹ אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב.

יג. סֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת שֶׁכְּתָבָן מִין, יִשָּׂרְפוּ. כְּתָבָן גּוֹי, אוֹ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד, אוֹ מוֹסֵר, אוֹ עֶבֶד, אוֹ אִשָּׁה, אוֹ קָטָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין וְיִגָּנְזוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְשַׁרְתָּם וּכְתַבְתָּם" - כֹּל שֶׁמְּזֻהָר עַל הַקְּשִׁירָה וּמַאֲמִין בָּהּ, הוּא שֶׁכּוֹתֵב. נִמְצְאוּ בְּיַד מִין וְאֵין יָדוּעַ מִי כְּתָבָן, יִגָּנְזוּ; נִמְצְאוּ בְּיַד גּוֹי, כְּשֵׁרִין. וְאֵין לוֹקְחִין סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת מִן הַגּוֹיִם בְּיָתֵר עַל דְּמֵיהֶן, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אוֹתָן לְגָנְבָן וּלְגָזְלָן.

יד. סֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, שֶׁכְּתָבָן עַל גַּבֵּי עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף הַטְּמֵאִין, אוֹ עַל גַּבֵּי עוֹרוֹת שֶׁאֵינָן מְעֻבָּדִין, אוֹ שֶׁכָּתַב סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ תְּפִלִּין עַל עוֹר שֶׁלֹּא עִבְּדָן לִשְׁמָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין.

טו. הַכּוֹתֵב סֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, וּבִשְׁעַת כְּתִיבָה לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה [לשם קדושת השם], וְכָתַב אַזְכָּרָה מִן הָאַזְכָּרוֹת [שם משמות הקב"ה] שֶׁבָּהֶן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - פְּסוּלִין. לְפִיכָךְ, הַכּוֹתֵב אֶת הַשֵּׁם - אֲפִלּוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יִשִּׁיבֶנּוּ; הָיָה כּוֹתֵב שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת - הֲרֵי זֶה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן, וּמֵשִׁיב.

טז. הַטּוֹבֵל אֶת הַקּוּלְמוֹס לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם - לֹא יַתְחִיל מֵאוֹת הַשֵּׁם, אֲבָל מַתְחִיל הוּא מֵאוֹת שֶׁלְּפָנָיו. שָׁכַח לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם, תּוֹלֶה אוֹתוֹ בֵּין הַשִּׁיטוֹת [השורות]; אֲבָל מִקְצָת הַשֵּׁם בַּשִּׁיטָה וּמִקְצָתוֹ תָּלוּי, פָּסוּל. וּבִשְׁאָר הַתֵּבוֹת - אִם שָׁכַח, כּוֹתֵב מִקְצָת הַתֵּבָה בַּשִּׁיטָה וּמִקְצָתָהּ לְמַעְלָה. בַּמֶּה

דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסֵפֶר תּוֹרָה; אֲבָל בִּמְזוּזוֹת וּתְפִלִּין, אֵין תּוֹלִין בָּהֶן אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, אֶלָּא אִם שָׁכַח אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, גּוֹנֵז מַה שֶּׁכָּתַב וְכוֹתֵב אַחֶרֶת. וּמֵתָּר לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁם עַל מְקוֹם הַגֶּרֶד [שנגרד הדיו אחר שנתייבש] וְעַל מְקוֹם הַמְּחָק [שנמחק קודם שהתייבש], בְּכֻלָּן.

יז. כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, אָסוּר לָהֶם לַהֲפֹךְ אֶת הַיְרִיעָה עַל פָּנֶיהָ; אֶלָּא פּוֹרֵשׂ עָלֶיהָ בֶּגֶד, אוֹ כּוֹפְלָהּ.

יח. סֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזָה, שֶׁאָמַר הַסּוֹפֵר אַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִתַּחַת יָדוֹ: 'לֹא כָתַבְתִּי הָאַזְכָּרוֹת [שמות הקב"ה] שֶׁבָּהֶן לִשְׁמָן' - אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפָסְלָן, אֲבָל נֶאֱמָן לְהַפְסִיד כָּל שְׂכָרוֹ. וְלָמָּה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפָסְלָן? שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַפְסִיד עַל הַלּוֹקֵחַ, אוֹ עַל זֶה שֶׁשְּׂכָרוֹ, וְדֻמָּה שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיד בַּאֲמִירָה זוֹ אֶלָּא שְׂכַר הָאַזְכָּרוֹת. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: 'סֵפֶר תּוֹרָה זֶה', אוֹ 'תְּפִלִּין אֵלּוּ - עוֹרוֹת שֶׁלָּהֶן, אֵינָם מְעֻבָּדוֹת לִשְׁמָן' - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן לְהַפְסִיד שְׂכָרוֹ, נֶאֱמָן לְפָסְלָן; שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים, שֶׁאִם אֵין הָעוֹרוֹת מְעֻבָּדִים לִשְׁמָן, אֵין לְכֻלָּן שָׂכָר.

יט. אֵין כּוֹתְבִין תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, אֶלָּא בִּכְתַב אַשּׁוּרִי [שבו נתנה תורה לישראל]. וְהִתִּירוּ בַּסְּפָרִים, לְכָתְבָן אַף בִּינֹנִי בִּלְבַד; וּכְבָר נִשְׁתַּקַּע [נעלם] יְנוֹנִי מִן הָעוֹלָם, וְנִשְׁתַּבֵּשׁ וְאָבַד - לְפִיכָךְ אֵין כּוֹתְבִין הַיּוֹם שְׁלִשְׁתָּן, אֶלָּא אַשּׁוּרִי. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּכְתִיבָתָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּדְבַּק אוֹת לְאוֹת - שֶׁכָּל אוֹת שֶׁאֵין הָעוֹר מַקִּיף לָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, פְּסוּלָה; וְכָל אוֹת שֶׁאֵינוֹ הַתִּינוֹק שֶׁאֵינוֹ לֹא חָכָם וְלֹא סָכָל [טפש] יָכוֹל לִקְרוֹתָהּ, פְּסוּלָה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּצּוּרַת הָאוֹתִיּוֹת, שֶׁלֹּא תִּדְמֶה הַיּוּד לְוָאו, וְלֹא וָאו לְיוּד; וְלֹא כָּף לְבֵית, וְלֹא בֵּית לְכָף; וְלֹא דָּלֶת לְרֵישׁ, וְלֹא רֵישׁ לְדָלֶת; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, עַד שֶׁיָּרוּץ הַקּוֹרֵא בָּהֶן.

כ. עוֹר שֶׁהָיָה נָקוּב, לֹא יִכְתֹּב עַל גַּבֵּי הַנֶּקֶב. וְכָל נֶקֶב שֶׁהַדְּיוֹ עוֹבֶרֶת עָלָיו - אֵינוֹ נֶקֶב, וּמֻתָּר לִכְתֹּב עָלָיו; לְפִיכָךְ, מֻתָּר לִכְתֹּב עַל גַּבֵּי עוֹר הָעוּף שֶׁנִּתְעַבֵּד. נֶקֶב הָעוֹר אַחַר שֶׁנִּכְתַּב - אִם נִקַּב בְּתוֹךְ הָאוֹת, כְּגוֹן תּוֹךְ הֵא אוֹ תּוֹךְ מֵם, וְכֵן בִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת - כָּשֵׁר. נִקַּב בְּיָרֵךְ [רגל] שֶׁל אוֹת עַד שֶׁנִּפְסְקָה - אִם נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה [מהחלק שלמעלה מהנקב] מְלֹא אוֹת קְטַנָּה, כָּשֵׁר; וְהוּא, שֶׁלֹּא תִּדְמֶה לְאוֹת אַחֶרֶת. וְאִם לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה מְלֹא אוֹת קְטַנָּה, פְּסוּלָה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד-כ' אדר ה'תשע"ג

יום ראשון י"ד אדר ה'תשע"ג

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם

פֶּרֶק ד

א. מֻתָּר לִזְרֹעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ שֶׁל קִשּׁוּאִין, וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת בְּצִדָּן שֶׁל דְּלוּעִין, וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי, וְתֶלֶם [חפירה] בֵּין כָּל מִין וָמִין. אֲבָל לֹא יִזְרַע שׁוּרָה אַחַת שֶׁל קִשּׁוּאִין, וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל דְּלוּעִין, וְשׁוּרָה אַחַת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי - אַף עַל פִּי שֶׁהַתֶּלֶם מַבְדִּיל בֵּין כָּל מִין וָמִין; מִפְּנֵי שֶׁמִּינִין אֵלּוּ עָלִין שֶׁלָּהֶן אֲרֻכִּין וְנִמְשָׁכִין וּמִסְתַּבְּכִין, וְאִם זָרַע שׁוּרָה בְּצַד שׁוּרָה, יִתְעָרֵב הַכֹּל וְיֵרָאוּ כְּנִזְרָעִין בְּעֵרְבּוּבִיָּה.

ב. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה מִין מִמִּינֵי יְרָקוֹת, וּבִקֵּשׁ לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין - עוֹקֵר מִן הַיָּרָק מָקוֹם שֶׁזּוֹרֵעַ בּוֹ שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִין, וּמַבְדִּיל בֵּינָהּ וּבֵין הַיָּרָק בְּתֶלֶם, וּמַנִּיחַ מִן הַיָּרָק רֹחַב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְעוֹשֶׂה שׁוּרָה שְׁנִיָּה שֶׁל דְּלוּעִין, וּמַבְדִּיל בֵּינָהּ וּבֵין הַיָּרָק בְּתֶלֶם; וְכֵן עַד מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁנִּמְצָא בֵּין כָּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה. אֲבָל פָּחוֹת מִכֵּן, אָסוּר - מִפְּנֵי שֶׁהָעָלִין מִסְתַּבְּכִין מִכָּאן וּמִכָּאן בַּיָּרָק שֶׁבֵּינֵיהֶן, וְנִרְאֶה הַכֹּל כְּאִלּוּ נִזְרַע בְּעֵרְבּוּבִיָּה.

ג. הָיְתָה שׁוּרָה שֶׁל דְּלַעַת זְרוּעָה, אֲפִלּוּ דְּלַעַת יְחִידִית, וּבָא לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ תְּבוּאָה - מַרְחִיק בֵּית רֹבַע; שֶׁהֲרֵי נִמְשְׁכוּ עָלֶיהָ, וְהֶחְזִיקָה מָקוֹם גָּדוֹל. וְכָל דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה בְּתוֹךְ בֵּית הָרֹבַע שֶׁמַּרְחִיקִין בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין - עוֹלֶה מִן הַמִּדָּה, כְּגוֹן הַקֶּבֶר וְהַסֶּלַע וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ד. הַתֶּלֶם אוֹ אַמַּת [=תעלת] הַמַּיִם שֶׁהֵן עֲמֻקִּין טֶפַח - זוֹרְעִין לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה מִינֵי זֵרְעוֹנִין, אֶחָד עַל שְׂפַת הַתֶּלֶם מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד בָּאֶמְצַע.

ה. וּמֻתָּר לִנְטֹעַ שְׁנֵי מִינִין בְּתוֹךְ גֻּמָּה אַחַת, וַאֲפִלּוּ קִשּׁוּת וּדְלַעַת; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מִין זֶה נוֹטֶה מֵעַל שְׂפַת הַגֻּמָּה לְכָאן וְהַמִּין הָאַחֵר נוֹטֶה לַצַּד הַשֵּׁנִי, וְיֵרָאוּ נִבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְכֵן אִם נָטַע אַרְבָּעָה מִינִין בְּתוֹךְ הַגֻּמָּה, וַהֲפָכָן לְאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ו. הָרוֹצֶה לִזְרֹעַ שָׂדֵהוּ מֵשָׁר [=שורה] מֵשָׁר מִכָּל מִין - מַרְחִיק בֵּין כָּל מֵשָׁר וּמֵשָׁר שְׁתֵּי אַמּוֹת עַל שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּמֵצַר וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בֵּינֵיהֶם בְּסוֹף הַמֵּשָׁר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא; שֶׁהֲרֵי הֵן נִרְאִין שֶׁלֹּא נִזְרְעוּ בְּעֵרְבּוּבִיָּה.

ז. רָצָה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ קָרַחַת [=חלקת שדה] קָרַחַת מִכָּל מִין - לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹךְ כָּל בֵּית סְאָה יָתֵר עַל תֵּשַׁע קָרָחוֹת, כָּל קָרַחַת מֵהֶן בֵּית רֹבַע; וְנִמְצָא רָחוֹק בֵּין כָּל קָרַחַת וְקָרַחַת, קָרוֹב לְעֶשֶׂר אַמּוֹת פָּחוֹת רְבִיעַ - שֶׁכָּל בֵּית סְאָה, חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים.

ח. וּמַה בֵּין הַמֵּשָׁר לַקָּרַחַת? שֶׁהַמֵּשָׁר אָרֹךְ, וְהַקָּרַחַת מְרֻבַּעַת.

ט. מִינֵי יְרָקוֹת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶן אֶלָּא מְעַט מְעַט, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ - מֻתָּר לִזְרֹעַ מֵהֶן אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה מִינִין בְּתוֹךְ עֲרוּגָה אַחַת, שֶׁהִיא שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים; וְהוּא, שֶׁיִּזְרַע אַרְבָּעָה מִינִין בְּאַרְבַּע רוּחוֹת עֲרוּגָה, וְאֶחָד

בָּאֶמְצַע, וְיַרְחִיק בֵּין כָּל מִין וָמִין כְּמוֹ טֶפַח וּמֶחֱצָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ זֶה מִזֶּה. אֲבָל יוֹתֵר עַל חֲמִשָּׁה מִינִין - לֹא יִזְרַע, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְחִיק בֵּינֵיהֶן; לְפִי שֶׁמִּינִין הַרְבֵּה בַּעֲרוּגָה כָּזוֹ, הֲרֵי הֵן כִּנְטוּעִין בְּעַרְבּוּבְיָה.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲרוּגָה שֶׁהִיא בְּחֲרָבָה וְאֵין שָׁם זֶרַע חוּצָה לָהּ. אֲבָל עֲרוּגָה בֵּין עֲרוּגוֹת, אָסוּר לִזְרֹעַ בָּהּ חֲמִשָּׁה מִינִין; שֶׁאִם יִזְרַע בְּכָל רוּחַ [צד] מֵעֲרוּגָה זוֹ, וּבְכָל רוּחַ מֵעֲרוּגוֹת שֶׁסְּבִיבוֹתֶיהָ - יֵרָאֶה הַכֹּל כְּמֹעֲרָב. וְאִם הִטָּה עָלִין שֶׁבַּעֲרוּגָה זוֹ לְכָאן, וְעָלִין שֶׁבַּעֲרוּגָה שֶׁבְּצִדָּהּ מִכָּאן, עַד שֶׁיֵּרָאוּ מֻבְדָּלִין - מֻתָּר; וְכֵן אִם עָשָׂה תֵּלֶם בֵּין כָּל עֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, מֻתָּר.

יא. וְאָסוּר לִזְרֹעַ חוּץ לַעֲרוּגָה בְּלֹא תֵּלֶם וּבְלֹא נְטִיָּה, וַאֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַקְּרָנוֹת שֶׁל עֲרוּגָה שֶׁאֵין בָּהֶן זֶרַע; גְּזֵרָה - שֶׁמָּא יִזְרַע אַרְבַּעַת הַמִּינִין בְּאַרְבַּע זָוִיּוֹת עֲרוּגָה, וְיִזְרַע מִינִין אֲחֵרִים חוּצָה לָהּ כְּנֶגֶד הַזָּוִיּוֹת, וְנִמְצָא הַכֹּל מְעֹרָב.

יב. הָיְתָה הָעֲרוּגָה שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה, וְהָיָה לָהּ גְּבוּל טֶפַח סָבִיב - מֻתָּר לִזְרֹעַ בָּהּ וַאֲפִלּוּ שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִין, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל וּגְבוּל, וְשִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע; וְיַרְחִיק בֵּין כָּל מִין וָמִין טֶפַח וּמֶחֱצָה. וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלֶּפֶת בְּתוֹךְ הַגְּבוּל, שֶׁמָּא יְמַלְּאֵהוּ. יָתֵר עַל זֶה, לֹא יִזְרַע.

יג. וְאָסוּר לִזְרֹעַ בַּעֲרוּגָה מִינֵי זְרָעִים כְּעִנְיָן זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין כִּלְאַיִם; אֲבָל מִינֵי יְרָקוֹת - הוֹאִיל וְאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִזְרֹעַ מֵהֶן אֶלָּא מְעַט מְעַט, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

יד. גְּבוּל שֶׁהָיָה גָּבוֹהַּ טֶפַח, וְזָרְעוּ בוֹ מִינִין הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, וְנִתְמַעֵט מִטֶּפַח מֵאַחַר שֶׁנִּזְרַע בוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁהָיָה כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ.

טו. הָרוֹצֶה לְמַלֹּאת כָּל גִּנָּתוֹ מִינֵי יָרָק רַבִּים, וְלֹא יַרְחִיק בֵּינֵיהֶן - עוֹשֶׂה הַגִּנָּה כֻּלָּהּ עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת מְרֻבָּעוֹת, אֲפִלּוּ שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה, וְעוֹשֶׂה בְּכָל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה עִגּוּלִין, אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ וְאֶחָד בָּאֶמְצַע; וְזוֹרֵעַ מִין בְּכָל עִגּוּל, וְזוֹרֵעַ אַרְבָּעָה מִינִין אֲחֵרִים בְּאַרְבַּע קַרְנוֹת עֲרוּגָה - נִמְצְאוּ תִּשְׁעָה מִינִין בְּכָל עֲרוּגָה, וְהֵן נִרְאִין מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה; וְאֵינוֹ מַפְסִיד אֶלָּא מַה שֶּׁבֵּין הָעִגּוּלִין בִּלְבַד - שֶׁהוּא מַנִּיחוֹ חָרֵב, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ הָעִגּוּלִין מֻבְדָּלִין מִן הַקְּרָנוֹת, וּמֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה. וְאִם רָצָה שֶׁלֹּא יַפְסִיד כְּלוּם - אִם הָיוּ הָעִגּוּלִין זְרוּעִין שְׁתֵּי, זוֹרֵעַ מַה שֶּׁבֵּינֵיהֶן עֵרֶב; וְאִם הָיוּ זְרוּעִין עֵרֶב, זוֹרֵעַ מַה שֶּׁבֵּינֵיהֶן שְׁתִּי; כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ מֻבְדָּלִין.

טז. מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הַרְחָקָה הָרְאוּיָה לָהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִינָקוּ זֶה מִזֶּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַרְאִית הָעַיִן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וּבִזְמַן שֶׁיֵּרָאוּ מֻבְדָּלִין זֶה מִזֶּה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לִינִיקָתוֹ, אֲפִלּוּ הֵן זֶה בְּצַד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַתָּה.

יום שני ט"ו אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ה

א. הַזּוֹרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי יְרָקוֹת, עִם זֶרַע הַכֶּרֶם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם", וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם".

ב. וְאֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹרֵעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, עַד שֶׁיִּזְרַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד; וְכֵן אִם חִפָּה אוֹתָן בְּעָפָר, לוֹקֶה. וְכֵן אִם זָרַע שְׁנֵי מִינֵי יָרָק וְחַרְצָן, אוֹ זֶרַע אֶחָד יָרָק וְזֶרַע אֶחָד מִין תְּבוּאָה וְחַרְצָן, בְּמַפֹּלֶת יָד - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה.

ג. וְאֵינוֹ חַיָּב מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא עַל קַנַּבּוֹס, וְלוּף, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִזְּרָעִים שֶׁנִּגְמָרִין עִם גְּמַר תְּבוּאַת הַכֶּרֶם; אֲבָל שְׁאָר הַזְּרָעִים, אֲסוּרִין מִדִּבְרֵיהֶם. וְכֵן אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם לִזְרֹעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

ד. וְלָמָּה אָסְרוּ לִזְרֹעַ כִּלְאֵי הַכֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְלֹא אָסְרוּ כִּלְאֵי זְרָעִים? מִפְּנֵי שֶׁכִּלְאֵי הַכֶּרֶם חֲמוּרִין הֵן - שֶׁאִם נִזְרְעוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה; וְכֵיוָן שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה בָּאָרֶץ, אָסְרוּ לִזְרָעָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ.

ה. וְאֵין עוֹדְרִין [חופרים] עִם הַגּוֹי בְּכִלְאַיִם, אֲבָל עוֹקְרִין עִמּוֹ [ולמרות שהגוי מקבל שכר ונהנה מקיום הכלאים, הקלו -] כְּדֵי לְמַעֵט הַתְּפִלָּה [=דבר המגונה].

ו. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, אֶלָּא מִינֵי תְּבוּאָה וּמִינֵי יְרָקוֹת בִּלְבַד. אֲבָל שְׁאָר מִינֵי זְרָעִים, מֻתָּר לִזְרָעָן בְּכֶרֶם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שְׁאָר אִילָנוֹת.

ז. אָסוּר לִזְרֹעַ יְרָקוֹת אוֹ תְּבוּאָה בְּצַד הַגְּפָנִים, אוֹ לִטַּע גֶּפֶן בְּצַד הַיָּרָק אוֹ תְּבוּאָה. וְאִם עָשָׂה כֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה, הֲרֵי זֶה קְדֵשׁ [אסר בהנאה], וְנֶאֱסְרוּ שְׁנֵיהֶן בַּהֲנָיָה - הַיָּרָק אוֹ הַתְּבוּאָה, וְהַגְּפָנִים. וְשׁוֹרְפִין אֶת שְׁתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן תִּקְדַּשׁ [ודרשו בו: תוקד אש] הַמְּלֵאָה, הַזֶּרַע וְכוּ'"; וַאֲפִלּוּ הַקַּשׁ שֶׁל תְּבוּאָה, וְהָעֲצִים שֶׁל גְּפָנִים הָאֵלּוּ - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָן. וְלֹא יַסִּיק בָּהֶן תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְלֹא יְבַשֵּׁל בָּהֶן בִּשְׁעַת שְׂרֵפָתָן.

ח. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמְקַיֵּם, כְּגוֹן שֶׁרָאָה כִּלְאַיִם צָמְחוּ בְּכַרְמוֹ וְהִנִּיחָן - הֲרֵי זֶה קְדֵשׁ. וְאֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ; לְפִיכָךְ, הַמַּסְכִּךְ גַּפְנוֹ עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - קִדֵּשׁ גַּפְנוֹ, וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה הַתְּבוּאָה; סִכֵּךְ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאָתוֹ - קִדֵּשׁ תְּבוּאָתוֹ, וְלֹא קִדֵּשׁ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ; סִכֵּךְ גֶּפֶן חֲבֵרוֹ עַל תְּבוּאַת חֲבֵרוֹ, לֹא קִדֵּשׁ אֶחָד מֵהֶן. וּמִפְּנֵי זֶה, הַזּוֹרֵעַ כַּרְמוֹ בַּשְּׁבִיעִית [שהכל הפקר] - לֹא קִדֵּשׁ.

ט. הָרוֹאֶה כִּלְאַיִם בְּכֶרֶם חֲבֵרוֹ, וְקִיְּמוֹ - הֲרֵי זֶה הָרוֹאֶה אָסוּר בַּהֲנָיָתָן, וְכָל אָדָם מֻתָּרִין בָּהֶן. וְאִלּוּ קִיְּמָן בַּעַל הַכֶּרֶם - הָיָה מְקַדֵּשׁ אוֹתָן לְכָל אָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

י. הָאַנָּס [גזלן] שֶׁזָּרַע כִּלְאַיִם בְּכֶרֶם חֲבֵרוֹ - אִם נִשְׁתַּקְּעוּ [נשתכח שם] הַבְּעָלִים [כי התחבאו], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ - הֲרֵי זֶה קְדֵשׁ מִן הַתּוֹרָה; וְאִם לֹא נִשְׁתַּקְּעוּ הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ - אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

יא. הָרוּחַ שֶׁעָקְרָה פֹּארוֹת [=ענפי] הַגֶּפֶן, וְשִׁלְּחָה אוֹתָן עַל הַתְּבוּאָה - יִגְרֹד אוֹתָן מִיָּד; וְאִם אֵרְעוּ אֹנֶס, וְלֹא סִלְּקָן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ.

יב. אַנָּס שֶׁזָּרַע הַכֶּרֶם - כְּשֶׁיֵּצֵא הָאַנָּס, יִקְצֹר הַזֶּרַע מִיָּד,

וַאֲפִלּוּ בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. וְאִם לֹא מָצָא פּוֹעֲלִין, יוֹסִיף לָהֶן עַד שְׁלִישׁ בִּשְׂכָרָן; בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִכָּאן, עַד שֶׁלֹּא מָצָא פּוֹעֲלִים - הֲרֵי זֶה מְבַקֵּשׁ בְּנַחַת וְקוֹצֵר. וְאִם נִשְׁתַּהָה הַזֶּרַע עַד שֶׁהִגִּיעַ לָעוֹנָת שֶׁיִּקְדַּשׁ - הֲרֵי זֶה יִקְדַּשׁ, וְיֵאָסְרוּ שְׁנֵיהֶן.

יג. מֵאֵימָתַי תְּבוּאָה אוֹ יָרָק מִתְקַדְּשִׁין? מִשֶּׁיַּשְׁרִישׁוּ; עֲנָבִים, מִשֶּׁיֵּעָשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע, וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם" - עַד שֶׁיַּזְרִיעַ זֶה, וְיִהְיֶה זֶה תְּבוּאָה; אֲבָל תְּבוּאָה שֶׁיָּבְשָׁה כָּל צָרְכָּהּ, וַעֲנָבִים שֶׁבִּשְּׁלוּ כָּל צָרְכָּן - אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת. כֵּיצַד? תְּבוּאָה שֶׁיָּבְשָׁה כָּל צָרְכָּהּ, וּבָא וְנָטַע גֶּפֶן בְּתוֹכָהּ, וְכֵן עֲנָבִים שֶׁבִּשְּׁלוּ כָּל צָרְכָּן, וְזָרַע תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בְּצִדָּן - אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה אָסוּר, אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.

יד. כֶּרֶם שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עֲנָבָיו לִהְיוֹת כַּפּוֹל הַלָּבָן, אֶלָּא עֲדַיִן הֵן בֹּסֶר, וְזָרַע בְּתוֹכוֹ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה, וְהִשְׁרִישׁוּ - הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ. וְאַף עַל פִּי כֵן קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וְאוֹסְרִין אֶת הַזֶּרַע; אֲבָל הַבֹּסֶר, מֻתָּר. וְאִם עָקַר הַזֶּרַע קֹדֶם שֶׁיֵּעָשׂוּ הָעֲנָבִים כַּפּוֹל הַלָּבָן, הֲרֵי הוּא מֻתָּר בַּהֲנָיָה. מִקְצָתָן נַעֲשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן, וּמִקְצָתָן לֹא נַעֲשׂוּ - אֶת שֶׁנַּעֲשׂוּ, נִתְקַדְּשׁוּ; וְשֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ, מֻתָּרִין.

טו. עֲנָבִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כַּפּוֹל הַלָּבָן, וְזָרַע בְּצִדָּן תְּבוּאָה אוֹ מִינֵי יְרָקוֹת, וְלִקֵּט הַזֶּרַע קֹדֶם שֶׁיַּשְׁרִישׁ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה; וְאִם הִשְׁרִישׁ, אָסוּר.

טז. גֶּפֶן שֶׁיָּבְשׁוּ הֶעָלִין שֶׁלָּהּ, וְנָפְלוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּיבַשׁ הַגֶּפֶן בִּימֵי הַקֹּר - אָסוּר לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה; וְאִם זָרַע, לֹא קִדֵּשׁ. וְכֵן הַזּוֹרֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב הַמֻּנָּח בַּכֶּרֶם - לֹא קִדֵּשׁ; וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. אֲבָל עָצִיץ נָקוּב, הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ.

יז. הָיָה עוֹבֵר בַּכֶּרֶם וְנָפְלוּ מִמֶּנּוּ זְרָעִים, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִן הַזְּבָלִים אוֹ עִם הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה זוֹרֵעַ אוֹ זוֹרֶה בִּשְׂדֵה לָבָן וְסֵעֲרַתּוּ הָרוּחַ לַאֲחוֹרָיו וְנָפְלוּ הַזְּרָעִים בַּכֶּרֶם, וְצָמְחוּ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְקַדֵּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּזְרָע", וְזֶה לֹא זָרַע. וְחַיָּב לַעֲקֹר, כְּשֶׁיִּרְאֶה; וְאִם קִיְּמָן, הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ. סֵעֲרַתּוּ הָרוּחַ לְפָנָיו, וְרָאָה הַזְּרָעִים שֶׁנָּפְלוּ לַכֶּרֶם - הֲרֵי זֶה כְּזוֹרֵעַ. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צָמְחוּ הָעֲשָׂבִים - יְהַפֵּךְ אוֹתוֹ בַּמַּחֲרֵשָׁה, וְדַיּוֹ. וְאִם מְצָאָן שֶׁנַּעֲשׂוּ אָבִיב - יְנַפֵּץ אוֹתוֹ אָבִיב כְּדֵי לְהַשְׁחִיתוֹ, שֶׁהַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְאִם מְצָאָהּ שֶׁנַּעֲשָׂת דָּגָן, הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף. וְאִם רָאָה אוֹתָן, וְקִיְּמָן - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ עִם הַגְּפָנִים הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.

יח. הָרוֹאֶה בַּכֶּרֶם עֵשֶׂב שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזָרְעוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ לִבְהֵמָה אוֹ לִרְפוּאָה, הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ; עַד שֶׁיְּקַיֵּם דָּבָר שֶׁכָּמוֹהוּ מְקַיְּמִין רֹב הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמְקַיֵּם קוֹצִים בַּכֶּרֶם בַּעֲרָב, שֶׁרוֹצִים בַּקּוֹצִים לִגְמַלֵּיהֶם - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ.

יט. הָאִירוּס וְהַקִּיסוֹס וְשׁוֹשַׁנַּת הַמֶּלֶךְ וּשְׁאָר כָּל מִינֵי זְרָעִים, אֵינָן כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם; וְהַקַּנַּבֹּס וְהַקִּנְרֵס וְצֶמֶר גֶּפֶן - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מִינֵי יְרָקוֹת, וּמְקַדְּשִׁין בַּכֶּרֶם. וְכֵן כָּל מִינֵי דְּשָׁאִים שֶׁעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בַּשָּׂדֶה, הֲרֵי הֵן מְקַדְּשִׁין בַּכֶּרֶם. וּפוֹל הַמִּצְרִי - מִין זְרָעִים, וְאֵינוֹ מְקַדֵּשׁ. הַקָּנִים וְהַוֶּרֶד וְהָאֲטָדִין - מִינֵי אִילָן, וְאֵינָן כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם.

כ. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמּוֹצִיא עָלִין מֵעִקָּרוֹ, הֲרֵי זֶה יָרָק; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא עָלִין מֵעִקָּרוֹ, הֲרֵי זֶה אִילָן. וְהַצָּלָף, אִילָן לְכָל דָּבָר.

כא. הָרוֹאֶה יָרָק בַּכֶּרֶם, וְאָמַר: 'כְּשֶׁאַגִּיעַ לוֹ אֲלַקְּטֶנּוּ' - מֻתָּר; הִגִּיעַ לוֹ, וְעָבַר מֵעָלָיו וְאָמַר: 'כְּשֶׁאֶחְזֹר לוֹ אֲלַקְּטֶנּוּ' - אִם שָׁהָה עַד שֶׁהוֹסִיף אֶחָד מִמָּאתַיִם, הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ.

כב. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין שִׁעוּר זֶה? רוֹאִין: אִם נֶחְתַּךְ יָרָק זֶה אוֹ מִין תְּבוּאָה זֶה מִן הָאָרֶץ, בְּכַמָּה זְמַן יִיבַשׁ - הַגַּע עַצְמְךָ שֶׁיִּיבַשׁ עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר בּוֹ לֵחָה, בְּמֵאָה שָׁעָה. אִם נִשְׁתַּהָה בָּאָרֶץ מִשֶּׁהִגִּיעַ לוֹ חֲצִי שָׁעָה, הֲרֵי הוֹסִיף וְאָסוּר; וְאִם נִשְׁתַּהָה פָּחוֹת מֵחֲצִי שָׁעָה, מֻתָּר.

כג. אָסוּר לַעֲבֹר בְּעָצִיץ נָקוּב שֶׁזָּרוּעַ בּוֹ יָרָק, בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם; וְאִם הִנִּיחוֹ תַּחַת הַגֶּפֶן, וְנִשְׁתַּהָה שָׁם בָּאָרֶץ כְּדֵי לְהוֹסִיף אֶחָד מִמָּאתַיִם - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ.

כד. בָּצָל שֶׁנְּטָעוֹ בַּכֶּרֶם, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הַכֶּרֶם, וְאַחַר כָּךְ צָמְחוּ הַבְּצָלִים מִן הָעִקָּר הַנָּטוּעַ - אַף עַל פִּי שֶׁרַבּוּ הַגִּדּוּלִים עַל עִקָּרוֹ בְּמָאתַיִם, הֲרֵי אוֹתוֹ הָעִקָּר בְּאִסּוּרוֹ: שֶׁאֵין גִּדּוּלֵי הֶתֵּר, מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר הָאָסוּר.

יום שלישי ט"ז אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ו

א. הַזּוֹרֵעַ יָרָק אוֹ תְּבוּאָה בַּכֶּרֶם, אוֹ הַמְקַיְּמוֹ עַד שֶׁהוֹסִיף בְּמָאתַיִם - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ מִן הַגְּפָנִים שֶׁסְּבִיבוֹתָיו שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לְכָל רוּחַ, עֲגֻלּוֹת וְלֹא מְרֻבָּעוֹת; וְרוֹאִין כָּל הָעִגּוּל שֶׁרָחְבּוֹ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה, כְּאִלּוּ הוּא כֻּלּוֹ מָלֵא יָרָק - וְכָל גֶּפֶן שֶׁתִּהְיֶה בְּתוֹךְ כָּל עִגּוּל זֶה, נִתְקַדְּשָׁה עִם הַיָּרָק, וְכָל שֶׁחוּץ לָעִגּוּל, אֵינָן מִתְקַדְּשׁוֹת.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה בֵּין שְׂפַת הָעִגּוּל הַזֶּה וּבֵין שׁוּרוֹת הַגְּפָנִים שֶׁחוּצָה לוֹ יָתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן אַרְבַּע אַמּוֹת מְצֻמְצָמוֹת אוֹ פָּחוֹת - רוֹאִין אֶת הָעִגּוּל כְּאִלּוּ הִגִּיעַ לַשּׁוּרָה הַסְּמוּכָה לוֹ, וּכְאִלּוּ רֹחַב הָעִגּוּל אַרְבָּעִים אַמָּה; וְרוֹאִין כָּל גֶּפֶן שֶׁתִּפֹּל בְּתוֹךְ עִגּוּל זֶה שֶׁל אַרְבָּעִים אַמָּה, הֲרֵי הִיא מִתְקַדֶּשֶׁת.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרֵעַ אוֹ מְקַיֵּם בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם; אֲבָל הַזּוֹרֵעַ חוּצָה לַכֶּרֶם, וְסָמַךְ לוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל גְּפָנִים הַסְּמוּכוֹת לַזֶּרַע, בְּאֹרֶךְ כָּל הַזֶּרַע וְיָתֵר אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ לַזֶּרַע; וּמִתְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת, בְּאֹרֶךְ כָּל הַשּׁוּרָה שֶׁל כֶּרֶם. וְאִם זָרַע בְּצַד גֶּפֶן יְחִידִית, אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ מִן הַזֶּרַע אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

ד. יַלְדָּה [=גפן צעירה] פָּחוֹת מִטֶּפַח, אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת אֶת הַזְּרָעִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם, וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב [החמישית בולטת כזנב]; אֲבָל אִם הָיָה כָּל הַכֶּרֶם כֵּן, הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ.

ה. שְׁתֵּי גַּנּוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, הַתַּחְתּוֹנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם - זוֹרֵעַ אֶת הָעֶלְיוֹנָה, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לַאֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים קָרוֹב לַכֶּרֶם; שֶׁאֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים סָמוּךְ לַכֶּרֶם אוֹ לְגֶפֶן יְחִידִית, אָסוּר לִזְרֹעַ בּוֹ זְרָעִים. וְאִם הָיְתָה הָעֶלְיוֹנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם - חֲרֵי זֶה זוֹרֵעַ אֶת הַתַּחְתּוֹנָה, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְמַטָּה מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים מֵעִקַּר הַגְּפָנִים.

ו. מִי שֶׁהָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק אוֹ תְּבוּאָה, וְנִמְלַךְ לִטַּע בָּהּ גְּפָנִים - הוֹפֵךְ אֶת הַזְּרָעִים בַּמַּחֲרֵשָׁה, וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵעַ; וְלֹא יִטַּע וְאַחַר כָּךְ יַהֲפֹךְ. הָיְתָה נְטוּעָה גְּפָנִים, וְנִמְלַךְ לִזְרָעָהּ זְרָעִים - מְשָׁרֵשׁ אֶת הַגְּפָנִים, וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ אֶת הַזְּרָעִים; וְאִם רָצָה לְקַיֵּץ אֶת הַגְּפָנִים עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִטֶּפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ - חֲרֵי זֶה מֵתֵר לִזְרֹעַ, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזוֹר וִישָׁרֵשׁ אֶת הַנִּשְׁאָר בָּאָרֶץ מִן הַגְּפָנִים.

ז. הַמַּבְרִיךְ [=המטמין] אֶת הַגֶּפֶן בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ הִבְרִיכָהּ בְּתוֹךְ הַדְּלַעַת שֶׁיָּבְשָׁה וְנַעֲשָׂת כְּסִילוֹן [=צינור], אוֹ בְּתוֹךְ סִילוֹן שֶׁל חֶרֶשׂ - אִם הָיָה עָפָר עַל גַּבָּהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - חֲרֵי זֶה מֵתֵר לִזְרֹעַ עַל גַּבָּהּ; וְאִם הָיָה עַל גַּבָּהּ פָּחוֹת מִזֶּה - אָסוּר לִזְרֹעַ עַל גַּבָּהּ, וּמֵתֵר לִזְרֹעַ בְּצִדָּהּ.

ח. הִבְרִיכָהּ בְּסֶלַע - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָפָר עַל גַּבָּהּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, מֵתֵר לְהָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין עִקַּר הַגֶּפֶן נִרְאֶה; אֲבָל אִם הָיָה עִקָּרָהּ נִרְאֶה - צָרִיךְ לְהַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ, וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע, כְּמוֹ שֶׁמַּרְחִיק מִכָּל גֶּפֶן יְחִידִית שֶׁלֹּא הֻבְרְכָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ט. הַמַּבְרִיךְ שָׁלֹשׁ גְּפָנִים, וְעִקְּרֵיהֶן נִרְאִין - אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת לִשְׁאָר גְּפָנִים הָעוֹמְדוֹת, וּכְאִלּוּ לֹא הִבְרִיכָן; וְאִם לָאו, אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.

י. הָיוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ - אֵין מִצְטָרְפוֹת, אֶלָּא מַרְחִיק מֵהֶן שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ.

יא. כָּל הַזּוֹרֵעַ תַּחַת הַשָּׁרִיגִים [=הענפים] וְהָעָלִין הַיּוֹצְאִין מִן הַגֶּפֶן - חֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע רָחוֹק מֵעִקַּר הַגֶּפֶן כַּמָּה אַמּוֹת.

יב. הִדְלָה [=הגביה] אֶת הַגֶּפֶן עַל מִקְצָת אַפִּפְיָרוֹת [קנים] - לֹא יִזְרַע תַּחַת מוֹתַר הָאַפִּפְיָרוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֲלֵיהֶן לֹא שָׂרִיגִין וְלֹא עָלִין; וְאִם זָרַע - הוֹאִיל וְאֵין הַזֶּרַע תַּחַת סִכּוּךְ הַגֶּפֶן, חֲרֵי זֶה מֵתֵר. וְכֵן אִם הִדְלָה הַגֶּפֶן עַל מִקְצָת בַּדֵּי [=ענפי] אִילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פְּרִי, כְּגוֹן הָאֶרֶז וְהַבְּרוֹשׁ. אֲבָל אִם הִדְלָה עַל מִקְצָת אִילָן מַאֲכָל - חֲרֵי זֶה מֵתֵר לִזְרֹעַ תַּחַת מוֹתַר בַּדֵּי הָאִילָן שֶׁלֹּא נִמְשְׁכוּ עֲלֵיהֶן שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן; שֶׁאֵין אָדָם מְבַטֵּל אִילָן מַאֲכָל וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ אַפִּפְיָרוֹת לַגֶּפֶן. וְאִם נִמְשְׁכוּ הַשָּׂרִיגִים אַחַר שֶׁזָּרַע, וְסִכְּכוּ עַל הַזֶּרַע - חֲרֵי זֶה מַחְזִירָן לְמָקוֹם אַחֵר.

יג. הַזּוֹרֵעַ תַּחַת מוֹתַר הָאַפִּפְיָרוֹת אוֹ תַּחַת מוֹתַר אִילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ שָׂרִיגֵי הַגֶּפֶן וְסִכְּכוּ עַל הַזֶּרַע - חֲרֵי זֶה אָסוּר לְקַיְּמוֹ, אוֹ לְהַחְזִיר הַשָּׂרִיגִים. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? עוֹקֵר הַזֶּרַע.

יד. קָנִים הַיּוֹצְאִין מִן הֶעָרִיס [עריסת הקנים שהגפן שוכבת עליה], וְחָס עֲלֵיהֶן לְפַסְּקָן [לחותכן] כְּדֵי שֶׁלֹּא יַשְׁחִית הָאַפִּפְיָרוֹת - חֲרֵי זֶה מֵתֵר לִזְרֹעַ תַּחְתֵּיהֶן; וְאִם עֲשָׂאָן כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ עֲלֵיהֶן הַשָּׂרִיגִים וְהָעָלִין הַיּוֹצְאִין, חֲרֵי זֶה אָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתֵּיהֶן.

טו. פֶּרַח הַיּוֹצֵא מִן הֶעָרִיס, אוֹ מִן הַדָּלִית [גפן מוגבהת] - רוֹאִין כְּאִלּוּ מִשְּׁקֹלֶת תְּלוּיָה בּוֹ עַד הָאָרֶץ, וְאָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתָּיו; וְכֵן הַמּוֹתֵחַ זְמוֹרָה מֵאִילָן לְאִילָן, אָסוּר לִזְרֹעַ תַּחְתֶּיהָ.

טז. קָשַׁר חֶבֶל אוֹ גֶּמִי בִּזְמוֹרָה, וְקָשַׁר הָרֹאשׁ הָאַחֵר בְּאִילָן - חֲרֵי זֶה מֵתֵר לִזְרֹעַ תַּחַת הַחֶבֶל; וְאִם מָתַח חֶבֶל זֶה כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ עָלָיו הַשָּׂרִיגִים וְהֶעָלִים - חֲרֵי הוּא כְּאַפִּפְיָרוֹת, וְאָסוּר לוֹ לִזְרֹעַ תַּחְתָּיו.

יום רביעי י"ז אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ז

א. הַבָּא לִזְרֹעַ בְּצַד הַכֶּרֶם - מַרְחִיק מִמְּנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים, וְזוֹרֵעַ; וְאִם גֶּפֶן יְחִידִית הִיא - מַרְחִיק מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְזוֹרֵעַ. הָיְתָה שׁוּרָה אַחַת שֶׁל גְּפָנִים זוֹ בְּצַד זוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - אֵין זֶה כֶּרֶם, אֶלָּא כְּגֶפֶן יְחִידִית; וּמַרְחִיק מִן הַשּׁוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְזוֹרֵעַ. הָיוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת, חֲרֵי אֵלּוּ כֶּרֶם, וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִכָּל צַד, וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע.

ב. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל שׁוּרָה? שָׁלֹשׁ גְּפָנִים אוֹ יוֹתֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה בֵּין כָּל גֶּפֶן וְגֶפֶן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת. אֲבָל אִם הָיָה בֵּין שְׁתֵּי הַשּׁוּרוֹת שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, חוּץ מִמְּקוֹם הַגְּפָנִים עַצְמָן - חֲרֵי אֵלּוּ כְּמֻבְדָּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְאֵינָן כֶּרֶם אֶחָד, וְאֵינוֹ מַרְחִיק אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּל שׁוּרָה. וְכֵן אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ כְּגֶפֶן אַחַת, וּמַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

ג. הָיוּ שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע, חֲרֵי אֵלּוּ כֶּרֶם; וְרוֹאִין אֶת הָאֶמְצַע, כְּאִלּוּ אֵינָהּ. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת, וּבֵין כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת אוֹ יָתֵר - חֲרֵי זֶה זוֹרֵעַ בֵּין הַשּׁוּרוֹת.

ד. לְפִיכָךְ, הַנּוֹטֵעַ אֶת כַּרְמוֹ מִתְּחִלָּה, וְהִרְחִיק בֵּין כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - מֵתֵר לְהָבִיא זֶרַע בְּתוֹכוֹ, וְיַרְחִיק מִכָּל שׁוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים בִּלְבַד; אֲבָל אִם זֶרַע חוּצָה לוֹ, צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִשּׁוּרָה הַחִיצוֹנָה אַרְבַּע אַמּוֹת כִּשְׁאָר הַכְּרָמִים. וְאֵין דִּין בֵּין הַשּׁוּרוֹת שֶׁל זֶה הַכֶּרֶם, כְּכֶרֶם שֶׁחָרַב מֵאֶמְצָעוֹ - שֶׁחֲרֵי מִתְּחִלָּה נְטָעָן מֻרְחָקִין.

ה. הָיְתָה בְּשָׂדֶה זוֹ שׁוּרָה אַחַת שֶׁל גְּפָנִים, וּבִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שׁוּרָה שְׁנִיָּה כְּנֶגְדָּהּ קְרוֹבָה לָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁמַּפְסִיק בֵּינֵיהֶן דֶּרֶךְ הַיָּחִיד, אוֹ דֶּרֶךְ {לָרַבִּים} (הרבים), אוֹ גֶּדֶר שֶׁהוּא נָמוּךְ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת לִהְיוֹת שְׁתֵּיהֶן כֶּרֶם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה.

ו. נָטַע שׁוּרָה אַחַת בָּאָרֶץ, וְשׁוּרָה אַחַת בַּמַּדְרֵגָה - אִם

מתוך מהדורת חזק

גְּבוֹהָה הַמַּדְרֵגָה מִן הָאָרֶץ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֵין מִצְטָרְפוֹת; פָּחוֹת מִכֵּן, מִצְטָרְפוֹת.

ז. הַנּוֹטֵעַ חָמֵשׁ גְּפָנִים, שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצֵאת בְּזָנָב - חֲרֵי זֶה נִקְרָא ׳כֶּרֶם קָטָן׳, וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק מֵהֶן אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. אֲבָל אִם נְטָעָן שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת בָּאֶמְצַע, אוֹ שָׁלֹשׁ בְּשׁוּרָה זוֹ וּשְׁתַּיִם כְּנֶגְדָּן בְּשׁוּרָה שְׁנִיָּה - אֵינָן כֶּרֶם, וְאֵינוֹ מַרְחִיק מֵהֶן אֶלָּא שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

ח. כֶּרֶם שֶׁחָרַב - אִם יֵשׁ בּוֹ לְלַקֵּט עֶשֶׂר גְּפָנִים לְכָל בֵּית סְאָה, וְיִהְיוּ נְטוּעוֹת שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב [בולטת כזנב], אוֹ יֵשׁ בּוֹ לְכַוֵּן שָׁלֹשׁ כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ - חֲרֵי זֶה נִקְרָא ׳כֶּרֶם דַּל׳, וְאָסוּר לִזְרֹעַ בְּכֻלּוֹ.

ט. כֶּרֶם שֶׁאֵינוֹ נָטוּעַ שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת, אֶלָּא מְעֹרָבָב - אִם יֵשׁ בּוֹ לְכַוֵּן שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ, חֲרֵי זֶה כֶּרֶם. וְאִם לָאו, אֵינוֹ כֶּרֶם; אֶלָּא דַּיּוֹ לְהַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּל גֶּפֶן, וְזוֹרֵעַ.

י. הָיוּ הָעִקָּרִים מְכֻוָּנִין, וְהַנּוֹף אֵינוֹ מְכֻוָּן - חֲרֵי זֶה כֶּרֶם; הַנּוֹף מְכֻוָּן, וְהָעִקָּר אֵינוֹ מְכֻוָּן - אֵינוֹ כֶּרֶם. הָיוּ דַקּוֹת וְאֵינָן מְכֻוָּנוֹת, הֶעֱבוּ וַחֲרֵי הֵן מְכֻוָּנוֹת - חֲרֵי זֶה כֶּרֶם. כֵּיצַד הוּא יוֹדֵעַ אִם הֵן מְכֻוָּנוֹת? מֵביא חוּט הַמִּדָּה, וּמוֹתֵחַ מִזּוֹ לָזוֹ.

יא. כֶּרֶם שֶׁחָרַב בְּאֶמְצָעוֹ, וְנִשְׁאַר שָׁלֵם מִכָּל סְבִיבָיו - אִם יֵשׁ בַּקָּרַחַת שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - חֲרֵי זֶה מַרְחִיק מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, וְזוֹרֵעַ בְּאֶמְצַע הַקָּרַחַת. וְאִם אֵין בָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, חֲרֵי זֶה לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם; וְאִם הֵבִיא - הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ מִן הַגְּפָנִים שֶׁל כֶּרֶם, חֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ.

יב. וְכֵן מָקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר פָּנוּי בְּלֹא גְּפָנִים, בֵּין סוֹף הַכֶּרֶם וּבֵין הַגָּדֵר שֶׁלּוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא ׳מְחוֹל הַכֶּרֶם׳ - אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה - מַרְחִיק מִן הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת, וְזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁאָר.

יג. הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה אַמָּה, לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם; וְאִם הֵבִיא - הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, חֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶרֶם גָּדוֹל; אֲבָל כֶּרֶם קָטָן - אֵין לוֹ מָחוֹל, אֶלָּא מַרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִסּוֹף הַגְּפָנִים, וְזוֹרֵעַ עַד הַגָּדֵר. וְכֵן כֶּרֶם גָּדוֹל שֶׁהָיָה בֵּין כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, אֵין לוֹ מָחוֹל.

יד. הָיָה הַגָּדֵר הַמַּקִּיף אֶת הַכֶּרֶם פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ שֶׁהָיָה גָּבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְאֵין בּוֹ רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים - אֵין לוֹ מָחוֹל, אֶלָּא מַרְחִיק מִסּוֹף הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת, וְזוֹרֵעַ עַד הַמִּחִיצָה; אֲפִלּוּ הָיָה בֵּין הַגְּפָנִים וּבֵין הַמִּחִיצָה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֶחֱצָה, זוֹרֵעַ אֶת חֲצִי הָאַמָּה.

טו. גָּדֵר שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְכֵן חָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטַּע כֶּרֶם בְּצִדּוֹ מִכָּאן, וְיָרָקוֹת בְּצִדּוֹ מִכָּאן; אֲפִלּוּ מְחִצָּה שֶׁל קָנִים - אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, חֲרֵי זוֹ מַבְדֶּלֶת בֵּין הַכֶּרֶם וְהַיָּרָק כְּגָדֵר.

טז. גָּדֵר הַמַּבְדִּיל בֵּין כֶּרֶם וְיָרָק, שֶׁנִּפְרַץ - עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת - חֲרֵי זֶה כְּפָתַח, וּמֻתָּר; הָיְתָה פִּרְצָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר - כְּנֶגֶד הַפִּרְצָה אָסוּר, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִן הַגְּפָנִים כַּשִּׁעוּר. נִפְרְצוּ בוֹ פְּרָצוֹת רַבּוֹת - אִם הָיָה הָעוֹמֵד כַּפָּרוּץ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם פִּרְצָה; הָיָה [החלק] הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד [-החלק המגודר] - לֹא יִזְרַע כְּנֶגֶד כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים, עַד שֶׁיַּרְחִיק כַּשִּׁעוּר.

יז. מְחִצַּת הַכֶּרֶם שֶׁנִּפְרְצָה - אוֹמְרִין לוֹ: ׳גְּדֹר׳; גְּדָרָהּ וְנִפְרְצָה - אוֹמְרִין לוֹ: ׳גְּדֹר׳. נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה, וְלֹא גְּדָרָהּ - חֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ.

יח. בַּיִת שֶׁהָיָה חֶצְיוֹ מְקֹרֶה וְחֶצְיוֹ אֵינוֹ מְקֹרֶה, וּגְפָנִים נְטוּעִים בְּצַד זֶה - מֻתָּר לִזְרֹעַ יְרָקוֹת בַּצַּד הָאַחֵר; שֶׁחֲרֵי פִּי תִּקְרָה כְּאִלּוּ יָרַד וְסָתַם, וְנַעֲשָׂה בֵּינֵיהֶן כִּמְחִיצָה. לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁוָה אֶת קֵרוּיוֹ, אָסוּר.

יט. חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בִּמְלוֹאָהּ לִגְדוֹלָה, וְהָיוּ גְּפָנִים בַּגְּדוֹלָה - אָסוּר לִזְרֹעַ בַּקְּטַנָּה; וְאִם זָרַע - הַזְּרָעִים אֲסוּרִין, וְהַגְּפָנִים מֻתָּרוֹת. הָיוּ גְּפָנִים בַּקְּטַנָּה - מֻתָּר לִזְרֹעַ בַּגְּדוֹלָה; הוֹאִיל וְיֵשׁ לַגְּדוֹלָה פֵּסִין מִכָּאן וּמִכָּאן, חֲרֵי הִיא כְּמַבְדֶּלֶת מִן הַגְּדוֹלָה מִן הַקְּטַנָּה, וְאֵין הַקְּטַנָּה מַבְדֶּלֶת מִן הַגְּדוֹלָה.

כ. חָרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בַּכֶּרֶם, עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - אִם הָיָה מְפֻלָּשׁ מֵרֹאשׁ הַכֶּרֶם וְעַד רֹאשׁוֹ - חֲרֵי זֶה נִרְאֶה כְּבֵין שְׁנֵי הַכְּרָמִים, וּמֻתָּר לִזְרֹעַ בְּתוֹכוֹ; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגְּפָנִים מְסַכְּכִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם לֹא הָיָה מְפֻלָּשׁ - חֲרֵי הִיא כְּגַת שֶׁבְּאֶמְצַע הַכֶּרֶם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר, אָסוּר לוֹ לִזְרֹעַ בְּתוֹכָהּ - אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בַּקָּרַחַת שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה.

כא. שְׁבִיל שֶׁבֵּין שְׁנֵי כְּרָמִים, חֲרֵי הוּא כְּכֶרֶם שֶׁחָרַב מֵאֶמְצָעוֹ: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - מַרְחִיק מִזֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִזֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת, וְזוֹרֵעַ אֶת הַמּוֹתָר; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכָּאן, לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם.

כב. שׁוֹמֵרָה [ביתן השומר] שֶׁבַּכֶּרֶם - אִם גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה וּרְחָבָה אַרְבָּעָה, מֻתָּר לִזְרֹעַ בְּרֹאשָׁהּ יָרָק; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַשָּׁרִיגִין נוֹגְעִין בָּהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה יָרָק בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם מִלְּמַעְלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִרְבַּעַת. אֲבָל אִם הָיְתָה הַשּׁוֹמֵרָה עֲגֻלָּה - צְרִיכָה שֶׁיִּהְיֶה בְּתוֹכָהּ חָלָל אַרְבָּעָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה מֻפְלֶגֶת מִן הָאָרֶץ; וּצְרִיכָה עָפָר עַל רֹאשָׁהּ מִלְּמַעְלָה, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

כג. הַבַּיִת שֶׁבַּכֶּרֶם - אִם הָיָה יָתֵר מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, זוֹרְעִין בְּתוֹכוֹ יָרָק; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - חֲרֵי הוּא כְּסָתוּם, וְאֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכוֹ.

כד. גֶּפֶן יְחִידִית שֶׁהָיְתָה נְטוּעָה בְּתוֹךְ הַנֶּקַע [שקע באדמה], אוֹ בְּתוֹךְ הֶחָרִיץ - מַרְחִיק מִמֶּנָּה שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ אֶת כָּל הֶחָרִיץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בַּמִּישׁוֹר; וְאִם הָיָה עָמֹק עֲשָׂרָה, וְהָיָה רֹחַב שְׂפַת הֶחָרִיץ אַרְבָּעָה - אָסוּר לִזְרֹעַ בְּתוֹכוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק שִׁשָּׁה.

כה. וְכֵן גֶּפֶן יְחִידִית שֶׁהָיְתָה מֻקֶּפֶת גָּדֵר גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - לֹא יִזְרַע בְּכָל הַמִּחִיצָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק שִׁשָּׁה; וְאִם הִרְחִיק שִׁשָּׁה וְזָרַע, לֹא קִדֵּשׁ. וְכַמָּה יַרְחִיק לְכַתְּחִלָּה, וְיִזְרַע? אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע שְׁאָר הֶחָרִיץ, אוֹ שְׁאָר הַמָּקוֹם הַמֻּקָּף גָּדֵר.

יום חמישי י"ח אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ה

א. הַגְּפָנִים שֶׁגָּדְלוּ כִּבְרִיָּתָן, וַהֲרֵי הַשָּׂרִיגִים שֶׁלָּהֶן וְהָאֶשְׁכּוֹלוֹת מֻשְׁלָכִין עַל הָאָרֶץ - הֵן הַנִּקְרָאִין 'כֶּרֶם'. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כְּמוֹ מִטָּה, אוֹ כְּמוֹ שְׁבָכָה גְּבוֹהָה מֵעַל הָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַשָּׂרִיגִים וְהָאֶשְׁכּוֹלוֹת נִסְמָכִין עָלֶיהָ, וְהִגְבִּיהַּ נוֹף הַגְּפָנִים מֵעַל הָאָרֶץ עַל אוֹתָהּ הַמִּטָּה, וְהִדְלָה אוֹתָן - הֲרֵי זֶה נִקְרָא 'עָרִיס'; וְאוֹתָן הַקָּנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁעָשָׂה מִהֶן מִטָּה אוֹ שְׁבָכָה, וְהִדְלָה עֲלֵיהֶן אֶת נוֹף הַגֶּפֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין 'אַפִּפְיָרוֹת'. וְדִינִים אֲחֵרִים יֵשׁ בֶּעָרִיס.

ב. הַנּוֹטֵעַ שׂוּרָה אַחַת שֶׁל חָמֵשׁ גְּפָנִים אוֹ יָתֵר, וְעֵרְסָן עַל גַּבֵּי כֹּתֶל שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁנְּטָעָן בְּצַד חָרִיץ עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִקְרָאִין 'עָרִיס'; וְצָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן הֶעָרִיס אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע - כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּרְחִיק מִן הַכֶּרֶם.

ג. וּמֵהֵיכָן מוֹדְדִין? מִן עִקַּר הַגֶּדֶר שֶׁעֵרְסָן עָלָיו. כֵּיצַד? הִרְחִיק אֶת הַשּׂוּרָה שֶׁל גְּפָנִים מִן הַכֹּתֶל אַמָּה, וְנִמְצָא הֶעָרִיס מִן הַגְּפָנִים וְלַכֹּתֶל - מוֹדֵד מִן הַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְזוֹרֵעַ; וְנִמְצָא בֵּין הַזֶּרַע וּבֵין עִקְּרֵי הַגְּפָנִים חָמֵשׁ אַמּוֹת. וְאִם בָּא לִזְרֹעַ מִצַּד הַגְּפָנִים - מַרְחִיק מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁנִּמְצָא רָחוֹק מִן הַכֹּתֶל חָמֵשׁ אַמּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, דָּנִין בְּכָל עָרִיס.

ד. אֶחָד הַבּוֹנֶה אֶת הַגָּדֵר וְאַחַר כָּךְ נָטַע, אוֹ שֶׁנָּטַע וְאַחַר כָּךְ עָשָׂה הַגָּדֵר - הוֹאִיל וְעֵרְסָן, הֲרֵי זֶה עָרִיס; נֶהֱרַס הַגָּדֵר אוֹ נִסְתַּם הֶחָרִיץ - אֵין כָּאן עָרִיס, אֶלָּא הֲרֵי כָּל הַשּׂוּרָה כִּגְפָנִים יְחִידִים.

ה. עָרִיס שֶׁחָרַב אֶמְצָעוֹ, וְנִשְׁתַּיְּרוּ בּוֹ חָמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגָּדֵר מִכָּאן, וְחָמֵשׁ גְּפָנִים בְּצַד הַגָּדֵר הָאַחֵר מִכְּנֶגְדָּן - זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'פִּסְקֵי עָרִיס'. אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת וְאֶחָד מִשִּׁשִּׁים בָּאַמָּה - הֲרֵי זֶה מַרְחִיק מִכָּל שׂוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְזוֹרֵעַ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִזְרַע תַּחַת הָאַפִּפְיָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. הָיָה בֵּינֵיהֶן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת בְּצִמְצוּם, הֲרֵי זֶה לֹא יָבִיא זֶרַע לְשָׁם; וְאִם זָרַע - הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שׂוּרָה שִׁשָּׁה טְפָחִים, הֲרֵי זֶה לֹא קִדֵּשׁ. וְאִם אֵין שָׁם גָּדֵר - מַרְחִיק שִׁשָּׁה טְפָחִים מִכָּל שׂוּרָה, וְזוֹרֵעַ; שֶׁאֵין כָּאן לֹא עָרִיס, וְלֹא פִּסְקֵי עָרִיס.

ז. גִּנָּה קְטַנָּה שֶׁהִיא מֵקֶפֶת גָּדֵר, וְעֵרֵס אֶת הַגְּפָנִים סָבִיב לָהּ מִבַּחוּץ עַל כָּל כְּתָלֶיהָ - אִם יֵשׁ בָּהּ מְלֹא בוֹצֵר וְסַלּוֹ מִכָּאן, וּמְלֹא בוֹצֵר וְסַלּוֹ מִכָּאן - הוֹאִיל וְהִיא מֵקֶפֶת גָּדֵר, זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יְרָקוֹת; וְאִם אֵין בָּהּ כַּשִּׁעוּר הַזֶּה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה הַכֹּל כְּעָרִיס אֶחָד וְיָרָק בְּתוֹכוֹ.

ח. גְּפָנִים שֶׁהָיוּ זְרוּעִין בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, וְהֶעָרִיס שֶׁלָּהֶן יוֹצֵא וּמְסוֹכֵךְ עַל הַשָּׂדֶה - אִם עוֹמֵד בָּאָרֶץ וּבוֹצֵר אֶת כֻּלּוֹ - רוֹאִין כָּל הַמָּקוֹם שֶׁתַּחַת הֶעָרִיס כְּאִלּוּ הוּא מְקוֹם עִקְּרֵי הַגְּפָנִים, וְאוֹסֵר אַרְבַּע אַמּוֹת בַּשָּׂדֶה לְכָל רוּחַ מִשְּׁפַת הֶעָרִיס; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִבְצֹר עַד שֶׁיַּעֲלֶה בַּמַּדְרֵגָה אוֹ בַּסֻּלָּם - אֵין אָסוּר לִזְרֹעַ, אֶלָּא תַּחַת הֶעָרִיס בִּלְבַד.

ט. שְׁנֵי כְּתָלִים הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה, וְהַגְּפָנִים נְטוּעִין בַּזָּוִית בֵּינֵיהֶן, וְהֶעָרִיס יוֹצֵא עִם הַכְּתָלִים מִתּוֹךְ הַקֶּרֶן וְכָלֶה - מַרְחִיק מֵעִקְּרֵי הַגְּפָנִים כַּשִּׁעוּר, וְזוֹרֵעַ בַּמָּקוֹם הַכָּלֶה שֶׁאֵין עָלָיו עָרִיס; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע מְכֻוָּן בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּינֵיהֶן הֶעָרִיס - הוֹאִיל וְהִרְחִיק כַּשִּׁעוּר, הֲרֵי זֶה זוֹרֵעַ בֵּין הַכְּתָלִים.

י. גֶּפֶן שֶׁעָלָה הָעֵץ שֶׁלָּהּ מִן הָאָרֶץ מְעַט, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַם וְנִמְשַׁךְ עַל הָאָרֶץ, וְחָזַר וְעָלָה כְּמוֹ אַרְכֻּבָּה [פרק הרגל] - כְּשֶׁמּוֹדְדִין בֵּין הַגֶּפֶן וּבֵין הַזֶּרַע שִׁשָּׁה טְפָחִים, אוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין מוֹדְדִין אֶלָּא מִסּוֹף הָאַרְכֻּבָּה, לֹא מֵעִקַּר הַגֶּפֶן הָרִאשׁוֹן.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע וְהַגְּפָנִים כַּשִּׁעוּר - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תְּסַכֵּךְ הַגֶּפֶן עַל הַיָּרָק, אוֹ יְסַכֵּךְ הַיָּרָק עַל הַגֶּפֶן; זֶרַע יָרָק אוֹ תְּבוּאָה, וְצָמְחָה, וְאַחַר כָּךְ סִכֵּךְ עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן - הַקַּשִּׁים מַתִּרִין, וְהַדֶּגֶן יִדָּלֵק. הָיוּ שָׁרְשֵׁי הַכֶּרֶם יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאַרְבַּע הָאַמּוֹת שֶׁבֵּין הַכֶּרֶם וְהַתְּבוּאָה, יַעֲקֹר; הָיוּ שָׁרְשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹךְ הָאַרְבַּע אַמּוֹת, מֻתָּר.

יב. כָּל הַהַרְחָקוֹת וְהַשִּׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכִלְאַיִם - בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים שׁוֹחֲקוֹת [=מרווחות]; וְלֹא יְצַמְּצֵם בְּמִדּוֹת הַכִּלְאַיִם, שֶׁאֵין מְצַמְּצְמִים אֶלָּא לְהַחְמִיר.

יג. כָּל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ שֶׁמַּרְחִיק בֵּין הַגְּפָנִים וְהַתְּבוּאָה אוֹ הַיָּרָק - אֵינָן אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּסוּרְיָה. אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מֻתָּר לִזְרֹעַ בְּצַד הַגְּפָנִים בְּתוֹךְ הַכֶּרֶם לְכַתְּחִלָּה; וְלֹא אָסְרוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, אֶלָּא לִזְרֹעַ שְׁנֵי מִינֵי יָרָק אוֹ תְּבוּאָה עִם הַחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. וְאִם אָמַר לְתִינוֹק גּוֹי לִזְרֹעַ לוֹ בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מֻתָּר; אֲבָל לֹא יֹאמַר לְגוֹי גָּדוֹל, שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל.

יד. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִזְרֹעַ הַיָּרָק בְּצַד הַכֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ - הֲרֵי אוֹתוֹ הַיָּרָק הַזָּרוּעַ שָׁם אָסוּר בַּאֲכִילָה, וַאֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְהוּא, שֶׁיִּרְאֶה אוֹתוֹ לוֹקֵט וּמוֹכֵר; אֲבָל סְפֵקוֹ מֻתָּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.

יום שישי י"ט אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק ט

א. הַמַּרְכִּיב זָכָר עַל נְקֵבָה שֶׁאֵינָהּ מִינוֹ - בֵּין בִּבְהֵמָה בֵּין בְּחַיָּה וּבְעוֹפוֹת, וַאֲפִלּוּ בְּמִינֵי חַיָּה שֶׁבַּיָּם - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהֵמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם". וְאֶחָד בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁלּוֹ, אוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיַּכְנִיס בְּיָדוֹ כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת; אֲבָל אִם הֶעֱלָם זֶה עַל זֶה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁעוֹרְרָן בְּקוֹל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ב. מֻתָּר לְהַכְנִיס שְׁנֵי מִינִין לְסַהַר [=כלוב] אֶחָד; וְאִם רָאָה

אוֹתָן רָבְעוּ זֶה אֶת זֶה, אֵינוֹ זָקוּק לְהַפְרִישָׁן. וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן בְּהֶמְתּוֹ לְגוֹי לְהַרְבִּיעָהּ לוֹ.

ג. מִי שֶׁעָבַר וְהִרְכִּיב בְּהֶמְתּוֹ כִּלְאַיִם, חֲרֵי הַנּוֹלָד מֵהֶן מֻתָּר בַּהֲנָאָה; וְאִם הָיָה מִין טְהוֹרָה עִם מִין טְהוֹרָה - מֻתָּר בַּאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.

ד. שְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה - אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְעַבְּרִין זֶה מִזֶּה, וְדוֹמִין זֶה לָזֶה - הוֹאִיל וְהֵן שְׁנֵי מִינִין, חֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם וְאָסוּר לְהַרְכִּיבָן. כֵּיצַד? הַזְּאֵב עִם הַכֶּלֶב, וְהַכֶּלֶב הַכַּפְרִי עִם הַשּׁוּעָל, וְהַצְּבָאִים עִם הָעִזִּים, וְהַיְּעֵלִים עִם הָרְחֵלִים, וְהַסּוּס עִם הַפֶּרֶד, וְהַפֶּרֶד עִם הַחֲמוֹר, וְהַחֲמוֹר עִם הָעָרוֹד - אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹמִין זֶה לָזֶה, חֲרֵי הֵן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה.

ה. מִין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִדְּבָרֵי יְשׁוּבִי, כְּגוֹן שׁוֹר הַבָּר עִם הַשּׁוֹר, וְהָרַמְּךָ [מין סוס] עִם הַסּוּס - מֻתָּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין אֶחָד. אֲבָל אַוָּז עִם אַוָּז בָּר, כִּלְאַיִם זֶה עִם זֶה; שֶׁהָאַוָּז בֵּיצָיו מִבִּפְנִים, וְאַוָּז הַבָּר בֵּיצָיו מִבַּחוּץ - מִכְּלָל שֶׁהֵם שְׁנֵי מִינִין. וְהַכּוּי [מין שהוא ספק חיה ספק בהמה] - כִּלְאַיִם עִם הַחַיָּה, וְעִם הַבְּהֵמָה; וְאֵין לוֹקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

ו. הַיְּלוּדִין מִן הַכִּלְאַיִם - אִם הָיוּ אִמּוֹתֵיהֶן מִין אֶחָד, מֻתָּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עַל זֶה. וְאִם הָיוּ אִמּוֹתֵיהֶן מִשְּׁנֵי מִינִין, אָסוּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עַל זֶה; וְאִם הִרְכִּיב, לוֹקֶה. וְכֵן אִם הִרְכִּיב זֶה הַנּוֹלָד, אֲפִלּוּ עַל מִין אִמּוֹ - לוֹקֶה. כֵּיצַד? פֶּרֶד [נולד מסוס וחמורה] שֶׁאִמּוֹ חֲמוֹר - מֻתָּר לְהַרְכִּיבוֹ עַל פִּרְדָּה שֶׁאִמָּהּ חֲמוֹר, וְאָסוּר לְהַרְכִּיבוֹ אֲפִלּוּ עַל הַחֲמוֹר; אֲבָל פֶּרֶד שֶׁאִמּוֹ סוּס, אָסוּר לְהַרְכִּיבוֹ עַל פִּרְדָּה שֶׁאִמָּהּ חֲמוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לְהַרְכִּיב פֶּרֶד עַל פִּרְדָּה, אוֹ לִמְשֹׁךְ בִּשְׂתֵּי פְּרָדוֹת - בּוֹדֵק בְּסִימָנֵי אָזְנַיִם וְזָנָב וְקוֹל: אִם דּוֹמִין זֶה לָזֶה - בְּיָדוּעַ שֶׁאִמָּן מִמִּין אֶחָד, וּמֻתָּרִין.

ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה כְּאֶחָד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן מִין טְהוֹרָה, וְהַשֵּׁנִי מִין טְמֵאָה - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו". אֶחָד הַחוֹרֵשׁ, אוֹ הַזּוֹרֵעַ, אוֹ הַמּוֹשֵׁךְ בָּהֶן עֶגְלָה אוֹ אֶבֶן כְּאֶחָד; וַאֲפִלּוּ מְשָׁכָן כְּאֶחָד אוֹ הִנְהִיגָן כְּאֶחָד, וַאֲפִלּוּ בְּקוֹל - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַחְדָּו", מִכָּל מָקוֹם; אֲבָל הַמְזַוְּגָן [רותם אותם יחדיו], פָּטוּר עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַנְהִיג.

ח. אֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר, וְאֶחָד כָּל שְׁנֵי מִינִין שֶׁאֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר - בֵּין בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה, כַּחֲזִיר עִם הַכֶּבֶשׂ, אוֹ חַיָּה עִם חַיָּה, כְּיַחְמוּר עִם הַפִּיל, אוֹ חַיָּה עִם בְּהֵמָה, כְּכֶלֶב עִם הָעֵז אוֹ צְבִי עִם הַחֲזִיר, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - עַל כָּל אֵלּוּ, לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה; שֶׁחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה הִיא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - כָּל שְׁנֵי מִינִין שֶׁהֵן כִּלְאַיִם בְּהַרְבָּעָה, אֲסוּרִין לַחֲרֹשׁ בָּהֶן כְּאֶחָד וְלִמְשֹׁךְ אוֹתָן וּלְהַנְהִיגָן; וְאִם עָשָׂה בָּהֶן מְלָאכָה כְּאֶחָד, אוֹ מָשַׁךְ, אוֹ הִנְהִיג - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְאָסוּר לְהַנְהִיג בְּהֵמָה מִן הַיַּבֶּשָׁה עִם חַיָּה שֶׁבַּיָּם, כְּגוֹן עֵז עִם שִׁבּוּט; וְאִם עָשָׂה, פָּטוּר.

ט. עֶגְלָה שֶׁהָיוּ מוֹשְׁכִין אוֹתָהּ כִּלְאַיִם - הַיּוֹשֵׁב בָּעֶגְלָה לוֹקֶה, וַאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִנְהִיג; שֶׁיְּשִׁיבָתוֹ גּוֹרֶמֶת לַבְּהֵמָה שֶׁתִּמְשֹׁךְ הָעֶגְלָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד יוֹשֵׁב בָּעֶגְלָה, וְאֶחָד מַנְהִיג - שְׁנֵיהֶן לוֹקִין; וַאֲפִלּוּ מֵאָה שֶׁהִנְהִיגוּ כִּלְאַיִם כְּאֶחָד, כֻּלָּן לוֹקִין.

י. מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאָדָם וּבְהֵמָה אוֹ חַיָּה כְּאֶחָד - כְּגוֹן אָדָם שֶׁחוֹרֵשׁ עִם הַשּׁוֹר, אוֹ מוֹשֵׁךְ עֶגְלָה עִם הַחֲמוֹר, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו", לֹא בְּאָדָם וַחֲמוֹר אוֹ בְּאָדָם וְשׁוֹר.

יא. בֶּהֱמַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גּוּף אֶחָד, הַכָּתוּב עָשָׂה אוֹתָהּ כִּשְׁנֵי גּוּפִין; מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה קֹדֶשׁ, נַעֲשֵׂית כְּקֹדֶשׁ וְחוֹל מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה; וְנִמְצֵאת בְּהֵמָה זוֹ, כִּבְהֵמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה הַמְעֹרָבִין כְּאֶחָד - חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'", מִפְּנֵי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. לְפִיכָךְ, הַחוֹרֵשׁ בְּשׁוֹר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, אוֹ הַמַּרְבִּיעַ בּוֹ - חֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; וְאִסּוּר זֶה, מִדִּבְרֵי קַבָּלָה.

יום ש"ק כ' אדר ה'תשע"ג

פֶּרֶק י

א. אֵין אִסּוּר בְּכִלְאֵי בְּגָדִים, אֶלָּא צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". וְיֵשׁ בִּכְרַכֵּי הַיָּם כְּמוֹ צֶמֶר שֶׁגָּדֵל עַל הָאֲבָנִים שֶׁבְּיָם הַמֶּלַח [ים שמימיו מלוחים], תַּבְנִיתוֹ כְּתַבְנִית הַזָּהָב, וְהוּא רַךְ בְּיוֹתֵר, וְכָלָךְ שְׁמוֹ; וְאָסוּר עִם הַפִּשְׁתָּן מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְצֶמֶר רְחֵלִים. וְכֵן הַשִּׁירַיִם [=משי] וְהַכָּלָךְ, אֲסוּרִין מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן.

ב. רָחֵל בַּת עֵז - צֶמֶר שֶׁלָּהּ, אֵין לוֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; אֲבָל אָסוּר הוּא מִדִּבְרֵיהֶם, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. כֵּיוָן שֶׁנִּתְחַבֵּר הַצֶּמֶר עִם הַפִּשְׁתָּן צַד חִבּוּר בָּעוֹלָם - חֲרֵי זֶה כִּלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה. כֵּיצַד? צֶמֶר וּפִשְׁתִּים שֶׁטְּרָפָן [=ערבם] זֶה בָּזֶה, וְשָׁע [סרקם והחליקם] אוֹתָן, וְעָשָׂה מֵהֶן לְבָדִין - חֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם; טְרָפָן, וְטָוָה אוֹתָן כְּאֶחָד, וְאָרַג בֶּגֶד מִטְּוִי זֶה - חֲרֵי זֶה כִּלְאַיִם.

ג. תָּפַר בֶּגֶד שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן, אֲפִלּוּ תְּפָרָן בְּמֶשִׁי, אוֹ שֶׁתָּפַר בֶּגֶד צֶמֶר בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן, אוֹ בֶּגֶד פִּשְׁתִּים בְּחוּטֵי צֶמֶר, אוֹ קָשַׁר חוּט צֶמֶר בְּחוּטֵי פִּשְׁתִּים אוֹ גְּדָלָן, אֲפִלּוּ נָתַן צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בְּשֵׂשׂ אוֹ בְּקֶפָּה וּכְרָכָן - חֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם. וַאֲפִלּוּ קָשַׁר גְּדִיל שֶׁל צֶמֶר בְּגַדִּיל שֶׁל פִּשְׁתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהָרְצוּעָה בָּאֶמְצַע, וְכֵן אִם קָפַל בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתָּן, וּקְשָׁרָן - חֲרֵי אֵלּוּ כִּלְאַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו", מִכָּל מָקוֹם [בכל מצב] - כֵּיוָן שֶׁנִּתְאַחֵד, נֶאֱסָר.

ד. וּמִנַּיִן שֶׁכָּל אִסּוּרִין אֵלּוּ שֶׁל תּוֹרָה? שֶׁהֲרֵי צָרַךְ הַכָּתוּב לְהַתִּיר כִּלְאַיִם בְּצִיצִית, כְּמוֹ שֶׁלָּמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁלֹּא נִסְמְכָה פָּרָשַׁת כִּלְאַיִם לְפָרָשַׁת צִיצִית, אֶלָּא לְהַתִּיר כִּלְאַיִם בַּצִּיצִית; וְהַצִּיצִית, חוּטִין קְשׁוּרִין בִּלְבַד הֵן - מִכְּלָל, שֶׁחִבּוּר

כָּזֶה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה אָסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ מְמַעֵט בַּתּוֹרָה דָּבָר שֶׁהוּא אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ה. הַכִּלְאַיִם, אֵין לוֹ שִׁעוּר; אֲפִלּוּ חוּט כָּל שֶׁהוּא שֶׁל צֶמֶר בְּבֶגֶד גָּדוֹל שֶׁל פִּשְׁתָּן, אוֹ שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצֶמֶר - אָסוּר.

ו. צֶמֶר רְחֵלִים וְצֶמֶר גְּמַלִּים וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה, וְטָוָה מֵהֶן טְוִי - אִם הָיָה הַחֵצִי מִן הָרְחֵלִים - הֲרֵי הַכֹּל כְּצֶמֶר, וַהֲרֵי הוּא כִּלְאַיִם עִם הַפִּשְׁתָּן. וְאִם הָיָה הָרֹב מִן הַגְּמַלִּים - מֻתָּר לְעָרְבוֹ עִם הַפִּשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁצּוּרַת הַכֹּל צוּרַת צֶמֶר גְּמַלִּים; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת [=שערות] שֶׁל צֶמֶר הַמְעֹרָבִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן חוּטֵי צֶמֶר.

ז. לְפִיכָךְ, עוֹרוֹת הַכְּבָשִׁים שֶׁעוֹשִׁין מֵהֶן בְּגָדִים - אַף עַל פִּי שֶׁתּוֹפְרִין אוֹתָן בְּפִשְׁתָּן, מֻתָּרִין; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל צֶמֶר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְרְכוּ בִּכְלַל חוּט הַפִּשְׁתָּן שֶׁתָּפְרוּ בוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּטְלוּ בְּמִעוּטָן.

ח. וְכֵן הַקַּנַּבּוֹס וְהַפִּשְׁתָּן שֶׁטְּרָפָן זֶה בָּזֶה - אִם רֹב מִן הַקַּנַּבּוֹס, מֻתָּר לֶאֱרֹג הַטְּוִי מֵהֶן עִם חוּטֵי צֶמֶר; וְאִם הָיָה מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, אָסוּר.

ט. הָעוֹשֶׂה בֶּגֶד כֻּלּוֹ צֶמֶר גְּמַלִּים, אוֹ צֶמֶר אַרְנָבִים, אוֹ קַנַּבּוֹס, וְאָרַג בּוֹ חוּט שֶׁל צֶמֶר מִצַּד זֶה, וְחוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן מִצַּד זֶה - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם.

י. בֶּגֶד צֶמֶר שֶׁנִּפְרַם [נקרע] - מֻתָּר לִפְרֹף [לחבר] אוֹתוֹ בְּחוּט פִּשְׁתָּן, וְקוֹשֵׁר [את החוט מסביבם, באופן שניתן להפריד את חלקי הבגד מבלי להתיר הקשר]; אֲבָל לֹא יִתְפֹּר.

יא. לוֹבֵשׁ אָדָם בֶּגֶד צֶמֶר וּבֶגֶד פִּשְׁתָּן, וְחוֹגֵר עֲלֵיהֶן מִבַּחוּץ - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִטְרֹף [=יערבב] אֶת הַמְּשִׁיחָה [שרוך של שני הבגדים], וְיִקְשֹׁר בָּהּ בֵּין כְּתֵפָיו.

יב. כִּלְאֵי בְּגָדִים - מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָן וּלְמָכְרָן, וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לִלְבֹּשׁ אוֹתָן אוֹ לְהִתְכַּסּוֹת בָּהֶן בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", וְנֶאֱמַר: "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ" - הָעֲלִיָּה שֶׁהִיא דֶּרֶךְ לְבִישָׁה. אֲבָל אֹהֶל שֶׁהוּא כִּלְאַיִם, מֻתָּר לֵישֵׁב תַּחְתָּיו; וְכֵן מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה לֵישֵׁב עַל מַצָּעוֹת שֶׁל כִּלְאַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ", אֲבָל אַתָּה מַציעוֹ תַּחְתֶּיךָ. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְהַתַּחְתּוֹן שֶׁבָּהֶם כִּלְאַיִם - אָסוּר לֵישֵׁב עַל הָעֶלְיוֹן, שֶׁמָּא תִּכָּרֵךְ נִימָה עַל בְּשָׂרוֹ.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרַכִּין, כְּגוֹן יְרִיעוֹת וּשְׂמָלוֹת. אֲבָל אִם הָיוּ קָשִׁין וְאֵינָן נִכְרָכִין, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת - מֻתָּר לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן וּלְהָסֵב; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן.

יד. וְכֵן הַפָּרֹכֶת שֶׁהִיא כִּלְאַיִם - אִם הָיְתָה רַכָּה, אֲסוּרָה; שֶׁמָּא יִסָּמֵךְ לָהּ הַשַּׁמָּשׁ, וְתַעֲלֶה עַל בְּשָׂרוֹ. וְאִם הָיְתָה קָשָׁה שֶׁאֵינָהּ נִכְרֶכֶת, מֻתֶּרֶת.

טו. מִנְעָל שֶׁהוּא כִּלְאַיִם, וְאֵין לוֹ עָקֵב - מֻתָּר לִלְבָּשׁוֹ; שֶׁעוֹר הָרֶגֶל קָשֶׁה הוּא, וְאֵינוֹ נֶהֱנֶה כִּשְׂאָר עוֹר הַגּוּף.

טז. תּוֹפְרֵי כְּסוּת [של כלאים], תּוֹפְרִין כְּדַרְכָּן [כהרגלם] - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ [להנות מהכסות המונח עליהם] בַּחַמָּה מִפְּנֵי הַחַמָּה, וּבַגְּשָׁמִים מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים; וְהַצְּנוּעִין [=המהדרים], תּוֹפְרִין בָּאָרֶץ [תוך הקפדה שלא להניח על גופם]. וְכֵן מוֹכְרֵי כְּסוּת, מוֹכְרִין כְּדַרְכָּן - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוְּנוּ בַּחַמָּה שֶׁיַּצִּיל לָהֶן הַכִּלְאַיִם שֶׁעַל כִּתְפֵיהֶן מִן הַחַמָּה, וְלֹא יִתְכַּוְּנוּ בַּגְּשָׁמִים לְהִתְחַמֵּם בּוֹ; וְהַצְּנוּעִין, מַפְשִׁילִין בְּמַקֵּל.

יז. לֹא יִקַּח אָדָם בֵּיצָה כְּשֶׁהִיא [חמה ומונחת] בְּבֶגֶד כִּלְאַיִם - שֶׁהֲרֵי הוּא נֶהֱנֶה בַּכִּלְאַיִם [של הבגד המפריד את גופו] מִפְּנֵי הַחַמָּה [שלא יכווה מחום הביצה] אוֹ מִפְּנֵי הַצִּנָּה [שבחורף, שחום הביצה מחמם את הבגד, והבגד מחמם את גופו]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יח. לֹא יִלְבֹּשׁ אָדָם כִּלְאַיִם עֲרָאי, וַאֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי עֲשָׂרָה בְּגָדִים, שֶׁאֵינוֹ מְהַנֵּהוּ כֻּלּוּם, וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב אֶת הַמֶּכֶס; וְאִם לָבַשׁ כֵּן, לוֹקֶה.

יט. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, אֶלָּא בְּגָדִים שֶׁהֵן דֶּרֶךְ חִמּוּם - כְּגוֹן הַכֻּתֹּנֶת, וְהַמִּצְנֶפֶת, וְהַמִּכְנָסַיִם, וְהָאַבְנֵט, וְהַשִּׂמְלָה, וּבְגָדִים שֶׁמְּחַפִּין בָּהֶן אֶת הַשּׁוֹקַיִם וְאֶת הַיָּדַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל צְלִצּוּלִין [=חגורות] קְטַנִּים שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן הָעָם בְּבֵית יָד שֶׁלָּהֶן, לִצְרֹר בָּהֶן אֶת הַמָּעוֹת, אוֹ לִצְרֹר בָּהֶן אֶת הַתְּבָלִין, וּסְמַרְטוּט שֶׁמַּנִּיחִין עָלָיו רְטִיָּה אוֹ מְלוּגְמָה אוֹ אִסְפְּלָנִית [מיני תחבושת] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן; שֶׁהֲרֵי אֵין דֶּרֶךְ חִמּוּם בְּכָךְ.

כ. צִיץ [רצועה המקיפה את הראש] שֶׁל עוֹר אוֹ מֶשִׁי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁתָּלָה בָּהֶן חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן מְדֻלְדָּלִין עַל פְּנֵי הָאָדָם, כְּדֵי לְהַפְרִיחַ הַזְּבוּבִין - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ חִמּוּם בְּכָךְ.

כא. הַמַּנְהִיג בְּהֵמוֹת וּמַכְנִיס חֲבָלִים לְתוֹךְ יָדוֹ, מֵהֶן פִּשְׁתִּים וּמֵהֶן צֶמֶר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁכּוֹרְכָן עַל יָדוֹ; אֲבָל אִם קְשָׁרָן כֻּלָּן - נַעֲשׂוּ כִּלְאַיִם, וְאָסוּר לוֹ לְכוֹרְכָן עַל יָדוֹ.

כב. מִטְפָּחוֹת שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהֶן אֶת הַיָּדַיִם, וּמִטְפָּחוֹת שֶׁמְּסַפְּגִין בָּהֶן הַכֵּלִים וְהַקַּרְקָעוֹת, וּמִטְפָּחוֹת סֵפֶר תּוֹרָה, וּמִטְפָּחוֹת הַסַּפָּרִים - אֲסוּרִין מִשּׁוּם כִּלְאַיִם; שֶׁהֲרֵי הַיָּדַיִם נוֹגְעוֹת בָּהֶן, וְהֵן נִכְרָכִין עַל הַיָּד תָּמִיד וּמְחַמְּמִין.

כג. אוֹתוֹת [=סימנים] שֶׁעוֹשִׂין הַכּוֹבְסִין וְהַגַּרְדִּין [=אורגים] בַּבְּגָדִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ - אִם הָיְתָה אוֹת שֶׁל צֶמֶר בְּפִשְׁתָּן, אוֹ פִּשְׁתָּן בְּצֶמֶר - הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב אֶצְלוֹ.

כד. בֶּגֶד צֶמֶר שֶׁחִבְּרוֹ עִם בֶּגֶד פִּשְׁתָּן, בִּתְכִיפָה [=תפירה] אַחַת - אֵינוֹ חִבּוּר, וְאֵין זֶה כִּלְאַיִם; קִבֵּץ שְׁנֵי רָאשֵׁי הַחוּט כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁתָּכַף שְׁתֵּי תְּכִיפוֹת - הֲרֵי זֶה כִּלְאַיִם.

כה. מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מִן הַכִּלְאַיִם תַּכְרִיכִין לְמֵת, שֶׁאֵין עַל הַמֵּתִים מִצְוָה; וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר, וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ. וְלֹא יַנִּיחַ מַרְדַּעַת זוֹ עַל כְּתֵפוֹ, אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא עָלֶיהָ אֶת הַזֶּבֶל.

כו. הַמֵּת וְהַבְּהֵמָה שֶׁהָיוּ מְלֻבָּשִׁין כִּלְאַיִם, מֻתָּר לְנַשְּׂאָן עַל כְּתֵפוֹ.

כז. בֶּגֶד צֶמֶר שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט פִּשְׁתָּן, אוֹ בֶּגֶד פִּשְׁתָּן שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט צֶמֶר - הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֶנּוּ לְגוֹי, שֶׁמָּא יִמְכְּרֶנּוּ הַגּוֹי לְיִשְׂרָאֵל; וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר, שֶׁמָּא יִמְצָא אוֹתוֹ אַחֵר וְיִקְרָעֶנּוּ מֵעַל הַמַּרְדַּעַת וְיִלְבָּשֶׁנּוּ - שֶׁהֲרֵי אֵין הַכִּלְאַיִם נָכָר בּוֹ. וְכֵיצַד הִיא תַּקָּנַת בֶּגֶד זֶה? צוֹבְעוֹ - שֶׁאֵין הַצֶּמֶר

וְהַפִּשְׁתִּים עוֹלִין בְּצֶבַע אֶחָד - וּמִיָּד הוּא נִכָּר לוֹ, וְשׁוֹמְטוֹ; וְאִם לֹא נִכָּר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁמָּא נִשְׁמַט וְהָלַךְ לוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּדַק וְלֹא מְצָאוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, שֶׁכָּל אִסּוּרֵי סְפֵקוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; וּלְפִיכָךְ הֵקֵלוּ בְּסָפֵק זֶה.

כח. הַלּוֹקֵחַ כְּלֵי צֶמֶר מִן הַגּוֹיִם - צָרִיךְ לְבָדְקָן יָפֶה יָפֶה, שֶׁמָּא תְּפוּרִין הֵן בְּפִשְׁתָּן.

כט. הָרוֹאֶה כִּלְאַיִם שֶׁל תּוֹרָה עַל חֲבֵרוֹ - אֲפִלּוּ הָיָה מְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק - קוֹפֵץ לוֹ, וְקוֹרְעוֹ עָלָיו מִיָּד, וַאֲפִלּוּ הָיָה רַבּוֹ שֶׁלְּמִדוֹ חָכְמָה; שֶׁאֵין כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוֹחֶה אִסּוּר לֹא תַעֲשֶׂה הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. וְלָמָּה נִדְחֶה בְּהֵשֵׁב אֲבֵדָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר? מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו שֶׁל מָמוֹן; וְלָמָּה נִדְחָה בְּטֻמְאַת מֵת? הוֹאִיל וּפָרַט הַכָּתוּב וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "לַאֲחוֹתוֹ" אֵינוֹ מְטַמֵּא, אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצְוָה. אֲבָל דָּבָר שֶׁאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי הוּא נִדְחֶה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת בְּכָל מָקוֹם; וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר", הֲרֵי לָאו זֶה נִדְחֶה מִפְּנֵי כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עָלָיו שַׁעַטְנֵז שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - אֵינוֹ קוֹרְעוֹ עָלָיו בַּשּׁוּק, וְאֵינוֹ פּוֹשֵׁט בַּשּׁוּק, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ; וְאִם הָיָה שֶׁל תּוֹרָה, פּוֹשְׁטוֹ מִיָּד.

ל. הַלּוֹבֵשׁ כִּלְאַיִם, אוֹ הַמִּתְכַּסֶּה בּוֹ - לוֹקֶה; הָיָה לָבוּשׁ בְּכִלְאַיִם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת. הוֹצִיא רֹאשׁוֹ מִן הַבֶּגֶד וְהֶחְזִירוֹ, הוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחְזִירוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּשַׁט הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ, הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהוּא חַיָּב אַחַת עַל כָּל הַיּוֹם? בְּשֶׁהִתְרוּ בּוֹ הַתְרָאָה אַחַת; אֲבָל אִם הִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: 'פְּשֹׁט'! 'פְּשֹׁט'! וְהוּא לָבוּשׁ בּוֹ, וְשָׁהָה כְּדֵי לִפְשֹׁט וְלִלְבֹּשׁ אַחֵר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל שֶׁהָיָה וּשְׁהִיָּה שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עָלֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּשַׁט.

לא. הַמַּלְבִּישׁ אֶת חֲבֵרוֹ כִּלְאַיִם - אִם הָיָה הַלּוֹבֵשׁ מְזִיד - הַלּוֹבֵשׁ לוֹקֶה, וְהַמַּלְבִּישׁ עוֹבֵר מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"; וְאִם לֹא יָדַע הַלּוֹבֵשׁ שֶׁהַבֶּגֶד כִּלְאַיִם, וְהַמַּלְבִּישׁ מְזִיד - הַמַּלְבִּישׁ לוֹקֶה, וְהַלּוֹבֵשׁ פָּטוּר.

לב. כֹּהֲנִים שֶׁלָּבְשׁוּ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה - אֲפִלּוּ בַּמִּקְדָּשׁ - לוֹקִין, מִפְּנֵי הָאַבְנֵט שֶׁהוּא כִּלְאַיִם; וְלֹא הֻתְּרוּ בּוֹ אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה כְּמוֹ הַצִּיצִית.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד-כ' אדר ה'תשע"ג

יום ראשון י"ד אדר ה'תשע"ג

מצות עשה עג. י.

הַמִּצְוָה הָע"ג — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת בַּחֲטָאִים שֶׁחָטָאנוּ לְפָנָיו יִתְעַלֶּה (להתודות עליהם) בְּדִבּוּר, כְּשֶׁנָּשׁוּב מֵהֶם — וְזֶהוּ הַוִּדּוּי וְעִנְיָנוֹ, שֶׁיֹּאמַר: "אָנָּא הַשֵּׁם! חָטָאתִי, עָוִיתִי, פָּשַׁעְתִּי וְעָשִׂיתִי כָּךְ וָכָךְ". וְיַרְחִיב אֶת־הַדִּבּוּר וִיבַקֵּשׁ כַּפָּרָה בְּעִנְיָן זֶה כְּפִי צַחוּת לְשׁוֹנוֹ. דַּע, שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲטָאִים שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה שֶׁנִּזְכְּרוּ מִקֹּדֶם, שֶׁבָּהֶם אָמַר יִתְעַלֶּה, שֶׁמִּי שֶׁמַּקְרִיבָם נִתְכַּפֵּר לוֹ — צָרִיךְ עַל־כָּל־פָּנִים גַּם לְהִתְוַדּוֹת בִּשְׁעַת הַקְרָבָתָם. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם וְגוֹ' וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" (במדבר ה, ו־ז), וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק זֶה: "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: '[וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה] וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא' (ויקרא ה, ה) — יִתְוַדֶּה עַל חֵטְא אֲשֶׁר חָטָא; 'עָלֶיהָ' — עַל הַחַטָּאת כְּשֶׁהִיא קַיֶּמֶת, לֹא מִשֶּׁנִּשְׁחֲטָה. אֵין בְּמַשְׁמַע שֶׁיִּתְוַדֶּה הַיָּחִיד אֶלָּא עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ". לְפִי שֶׁפָּסוּק זֶה, כְּלוֹמַר אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" (שם) נֶאֱמַר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא בְּמִטַּמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו וְהַנִּזְכָּרִים עִמּוֹ (קבוצת חטאים שחייבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כְּמוֹ שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ (מצוה עב — שיעור קצ), לְפִיכָךְ אָמַר כָּאן בַּמִּכְלְתָּא, שֶׁלֹּא הָיִינוּ לְמֵדִים מִפָּסוּק זֶה אֶלָּא חִיּוּב הַוִּדּוּי לְמִטַּמֵּא מִקְדָּשׁ (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מִנַּיִן אַתָּה מַרְבֶּה שְׁאָר כָּל־הַמִּצְוֹת? אָמַר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ. וּמִנַּיִן אַף מִיתוֹת וּכְרָתוֹת? אָמַר: חַטָּאתָם, כָּל־חַטָּאתָם — לְרַבּוֹת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; כִּי יַעֲשׂוּ — לְרַבּוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה". וְשָׁם אָמְרוּ עוֹד: "'מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם' — מִמַּה שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ: עַל הַגְּנֵבוֹת וְעַל הַגְּזֵלוֹת וְעַל לָשׁוֹן הָרָע; 'לִמְעֹל' — לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבָּע בְּשֵׁם לַשֶּׁקֶר וְהַמְקַלֵּל; 'וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ' — לְרַבּוֹת כָּל־חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁיִּתְוַדּוּ. יָכוֹל אַף הַנִּהֲרָגִין עַל־פִּי זוֹמְמִין? לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא 'וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא' כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת אִם יָדַע שֶׁלֹּא חָטָא, אֶלָּא הֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי שֶׁקֶר". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁעַל כָּל־סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים וְהַקַּלִּים וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה חַיָּבִים עֲלֵיהֶם וִדּוּי, וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר הַצִּוּוּי הַזֶּה, כְּלוֹמַר "וְהִתְוַדּוּ", יַחַד עִם חִיּוּב הַקָּרְבָּן, הָיָה יָכוֹל לַעֲלוֹת בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁאֵין הַוִּדּוּי לְבַדּוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אֶלָּא הוּא מֵהַנִּגְרָרִים אַחַר הַקָּרְבָּן, לְפִיכָךְ הֵצְרְכוּ לְבָאֵר אֶת־זֶה בַּמִּכְלְתָּא בְּלָשׁוֹן זֶה: "יָכוֹל בִּזְמַן שֶׁהֵם מְבִיאִין (קרבן) מִתְוַדִּין; וּמִנַּיִן אַף בִּזְמַן שֶׁאֵין מְבִיאִין? אָמַר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ (בכל מצב). אֵין בְּמַשְׁמַע וִדּוּי אֶלָּא בָּאָרֶץ; מִנַּיִן אַף בַּגָּלוּת? אָמַר: וְהִתְוַדּוּ אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם" (שם כו, מ). וְכֵן דָּנִיאֵל אָמַר: "לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים" (דניאל ט, ז). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁהַוִּדּוּי מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ

וְחוֹבָה עַל הַחוֹטֵא עַל אֵיזֶה חֵטְא שֶׁחָטָא, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין שֶׁהֵבִיא קָרְבָּן וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיא קָרְבָּן, חַיָּב לְהִתְוַדּוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ". וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גַּם־כֵּן: "וְהִתְוַדָּה — זֶה וִדּוּי דְּבָרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִכִּפּוּרִים (פז:).

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל־יוֹם — עַרְבִית וְשַׁחֲרִית — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ" (דברים ו, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְשָׁם (כא.) נִתְבָּאֵר שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא (מן התורה). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא (ריש פרק ג דברכות): "כְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה קֶבַע (זמן) לִקְרִיאַת שְׁמַע, כָּךְ נִתְּנוּ חֲכָמִים זְמַן לַתְּפִלָּה", כְּלוֹמַר: זְמַנֵּי הַתְּפִלָּה אֵינָם מִן־הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוַת הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ הִיא מִן־הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ (מצות עשה ה), וַחֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהּ זְמַנִּים — וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם (ברכות כו.): "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקְּנוּם", כְּלוֹמַר: תִּקְּנוּ זְמַנֵּיהֶן בִּזְמַנֵּי הַקְּרָבָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ".

יום שני ט"ו אדר ה'תשע"ג

מצות עשה י. ה.

הַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע בְּכָל־יוֹם — עַרְבִית וְשַׁחֲרִית — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ" (דברים ו, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת, וְשָׁם (כא.) נִתְבָּאֵר שֶׁקְּרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא (מן התורה). וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא (ריש פרק ג דברכות): "כְּשֵׁם שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה קֶבַע (זמן) לִקְרִיאַת שְׁמַע, כָּךְ נִתְּנוּ חֲכָמִים זְמַן לַתְּפִלָּה", כְּלוֹמַר: זְמַנֵּי הַתְּפִלָּה אֵינָם מִן־הַתּוֹרָה; אֲבָל מִצְוַת הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ הִיא מִן־הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָנוּ (מצות עשה ה), וַחֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהּ זְמַנִּים — וְזֶהוּ עִנְיַן אָמְרָם (ברכות כו.): "תְּפִלּוֹת כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקְּנוּם", כְּלוֹמַר: תִּקְּנוּ זְמַנֵּיהֶן בִּזְמַנֵּי הַקְּרָבָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ".

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְעָבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצִּוּוּי הַזֶּה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וּלְעָבְדוֹ" (שם יא, יג). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם הַצִּוּוּי הַזֶּה הוּא מִן־הַצִּוּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל (בשורש) הָרְבִיעִי — חֲרֵי יֵשׁ בּוֹ יִחוּד, כִּי הוּא צִוּוּי עַל הַתְּפִלָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, יג): "וּלְעָבְדוֹ — זוֹ תְּפִלָּה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וּלְעָבְדוֹ — זֶה תַּלְמוּד". וּבְמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְעִקַּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מֵהָכָא (מכאן): אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עָבְדֵהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עָבְדֵהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוֹמַר יָשִׂים מַטָּרָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוֹ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים־א ח, כט, לה, ובדברי הימים־ב ו, יט)).

יום שלישי ט"ז אדר ה'תשע"ג

יום רביעי י"ז אדר ה'תשע"ג

יום חמישי י"ח אדר ה'תשע"ג

יום שישי י"ט אדר ה'תשע"ג

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְעָבְדוֹ יִתְעַלֶּה. וְנִכְפַּל הַצִּוּוּי הַזֶּה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג); וְאָמַר "וּלְעָבְדוֹ" (שם יא, יג). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם הַצִּוּוּי הַזֶּה הוּא מִן־הַצִּוּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל (בשורש) הָרְבִיעִי — חֲרֵי יֵשׁ בּוֹ יִחוּד, כִּי הוּא צִוּוּי עַל הַתְּפִלָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, יג): "וּלְעָבְדוֹ — זוֹ תְּפִלָּה". וְאָמְרוּ עוֹד: "וּלְעָבְדוֹ — זֶה תַּלְמוּד". וּבְמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ: "מִנַּיִן לְעִקַּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מֵהָכָא (מכאן): אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, יג). וְאָמְרוּ: "עָבְדֵהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עָבְדֵהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוֹמַר יָשִׂים מַטָּרָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוֹ (או לנגדו) כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר שְׁלֹמֹה ("וְהִתְפַּלְּלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים־א ח, כט, לה, ובדברי הימים־ב ו, יט)).

יום שבת קודש כ' אדר ה'תשע"ג

מצות עשה כו. יב.

הַמִּצְוָה הַכ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ הַכֹּהֲנִים לְבָרֵךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־יוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם" (במדבר ו, כג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּפֶּרֶק הָאַחֲרוֹן מִמְּגִלָּה (כד.) וּמִתַּעֲנִית (כו.) וּבְפֶרֶק ז' מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (לז:).

הַמִּצְוָה הַי"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ" (דברים ו, ח). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים (שמות יג ט, טז. דברים ו, ח. יא, יח).

מלכים־א ט ד־יד

ט ד וְאַתָּה אִם־תֵּלֵךְ לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ בְּתָם־לֵבָב וּבְיֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ חֻקַּי
וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמֹר: ה וַהֲקִמֹתִי אֶת־כִּסֵּא מַמְלַכְתְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל לְעֹלָם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־דָּוִד אָבִיךָ לֵאמֹר
לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: ו אִם־שׁוֹב תְּשֻׁבוּן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם מֵאַחֲרַי וְלֹא תִשְׁמְרוּ מִצְוֹתַי
חֻקֹּתַי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וַהֲלַכְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: ז וְהִכְרַתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל
מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת־הַבַּיִת אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לִשְׁמִי אַשְׁלִיךְ מֵעַל פָּנָי וְהָיָה יִשְׂרָאֵל
לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכָל־הָעַמִּים: ח וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֶלְיוֹן כָּל־עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם וְשָׁרַק וְאָמְרוּ עַל־מָה עָשָׂה
יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה: ט וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיא
אֶת־אֲבֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּחֲזִקוּ בֵּאלֹהִים אֲחֵרִים (וישתחו) וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וַיַּעַבְדֵם עַל־כֵּן הֵבִיא יְהוָה
עֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת: י וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר־בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת־שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת־בֵּית
יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ: יא חִירָם מֶלֶךְ־צֹר נִשָּׂא אֶת־שְׁלֹמֹה בַּעֲצֵי אֲרָזִים וּבַעֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבַזָּהָב
לְכָל־חֶפְצוֹ אָז יִתֵּן הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְחִירָם עֶשְׂרִים עִיר בְּאֶרֶץ הַגָּלִיל: יב וַיֵּצֵא חִירָם מִצֹּר לִרְאוֹת
אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ שְׁלֹמֹה וְלֹא יָשְׁרוּ בְּעֵינָיו: יג וַיֹּאמֶר מָה הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי אָחִי
וַיִּקְרָא לָהֶם אֶרֶץ כָּבוּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: יד וַיִּשְׁלַח חִירָם לַמֶּלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכַּר זָהָב:

רש"י

(ז) ואת הבית אשר הקדשתי לשמי. תנאי הוא ביני וביניכם, ואם לא תשמעו, מה נאמר שם (ויקרא כו לא): והשמותי את מקדשיכם: **ולשנינה.** כתרגום: ולשועי, יספרו את הרעות הבאות עליו ויתלעגו בו, כמו (בראשית לז ט): ויספר, ואשתעי. ולשון 'שנינה' אף הוא לשון 'דבור', דכתיב (דברים ו ז): ושננתם לבניך: **(ח) והבית הזה יהיה עליון.** כל זמן שלא חטאתם, ומשתחטאו כל עובר עליו ישום וישרוק. וכן כתוב בדברי הימים (ב ז כא): והבית הזה אשר היה עליון כל עובר עליו וגו'. וכה פתרונו: והבית הזה אשר היה עליון ונורא אף לעובדי כוכבים, כמו שאמר למעלה (ח מא): וגם אל הנכרי אשר לא מעמך וגו', ועכשיו בחרבנו, כל העובר עליו, אף עובד כוכבים, ישום וישרוק, ויאמר כי חטאו של ישראל גורם: **ישום.** יתמה, כמו (ויקרא כו לב): ושממו עליה אויביכם, (איוב יח כ): על יומו נשמו אחרונים: **ושרק.** שופילי"ר בלע"ז, וכן דרך כל הרואה חורבן פתאום, לשרוק: **(י) עשרים שנה.** שבע שנים לבית ה', ואת ביתו שלש עשרה שנה, כמו שאמר למעלה: **(יא) נשא את שלמה.** ענין עמס, כלכל את משאו בדבר זה: **(יג) ארץ כבול.** ארץ כבלים, ארץ טיט, שהרגל משתקעת ונכבלת בה:

מצודת דוד

(ו) אתם. רצה לומר: אתה ובני הדור הזה: **(ז) אשלח.** רצה לומר: תחרב הבית: **למשל.** ימשלו בהם לדמיון לדבר מה לפי גודל המפלה אשר תבוא עליהם: **(ח) יהיה עליון.** כמו היה עליון, עתיד במקום עבר, ורצה לומר: הבית שהיה עליון וחשוב יהיה חרב, וכל עובר יתמה על חורבנו: **ואמרו.** אלו לאלו: **(יא) חירם.** לשתי הבתים האלה היה חירם סובל אותו, בתת לו די ספוקו עצי ארזים וכו': **אז.** אחר השלמת הבתים נתן המלך לחירם לתשלום גמול, מלבד החטים והשמן האמור למעלה: **(יג) ארץ כבול.** רצה לומר: ארץ טיט, אשר הרגלים משתקעים בה, כאילו אסורים בכבלי ברזל, ובעבור זה היו מעטים פירותיה:

מצודת ציון

(ז) ולשנינה. ענין דבור, כמו (דברים ו ז) ושננתם לבניך ורצה לומר: יספרו מהם: **(ח) ישום.** ענין תמהון, כמו (איוב יז ח) ישומו ישרים: **ושרק.** קול הבא בקבוץ השפתים, קרויה שריקה, והדרך לעשותה בעת יראו חורבן דבר חשוב, וכן (מיכה ו טז) ויושביה לשרקה: **(יא) נשא.** סבל המשא ההיא: **(יג) אחי.** אוהבי ורעי: **כבול.** מלשון (תהלים קמט ח) בכבלי ברזל:

תהלים עד ט־כ

עד. ט אֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ אֵין־עוֹד נָבִיא וְלֹא־אִתָּנוּ יֹדֵעַ עַד־מָתָי אֱלֹהִים יְחָרֵף צָר יְנָאֵץ
אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח: יא לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב (כתיב חוקד) חֵיקְךָ כַּלֵּה: יב וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם
פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג אַתָּה פוֹרַרְתָּ בְעֻזֶּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל־הַמָּיִם: יד אַתָּה רִצַּצְתָּ
רָאשֵׁי לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לִצִּיִּים: טו אַתָּה בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן: טז לְךָ
יוֹם אַף־לְךָ לַיְלָה אַתָּה הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ: יז אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וָחֹרֶף אַתָּה יְצַרְתָּם:
יח זְכָר־זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף | יְהוָה וְעַם נָבָל נִאֲצוּ שְׁמֶךָ: יט אַל־תִּתֵּן לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח
לָנֶצַח: כ הַבֵּט לַבְּרִית כִּי־מָלְאוּ מַחֲשַׁכֵּי־אָרֶץ נְאוֹת חָמָס:

רש"י

(ט) אותותינו. שהבטחתנו ביד נביאך אין אנו רואים אותם בימים רבים שאנו בגולה נתנבא אסף על ימי הגלות: **עד מה.** עד מתי נהיה בצרה זו: **(יא) מקרב חיקך כלה.** השליכה והוצא אותה מתוך חיקך והלחם באויביך, כלה לשון גרש כמו (שמות י"א) כלה גרש יגרש: **(יב) ואלהים מלכי מקדם.** והרי אתה תשועתנו מקדם: **(יג) ראשי תנינים.** הם מצרים שנקראו תנינים שנאמר (יחזקאל כ"ט) התנים הגדול וגו': **(יד) ראשי לויתן.** פרעה נקרא כן שנאמר (ישעיה כ"ז) יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויתן וגו': **תתננו מאכל לעם לציים.** נתת ממונו לעם ישראל לאוכלו לציים לכתות וצבאות שהוצאת, ציים סיעות כמו (במדבר כ"ד) וצים מיד כתים כתרגומו וסיען: **(טו) אתה בקעת.** לישראל מן הצור מעיינות: **אתה הובשת.** ירדן שהוא נהר איתן: **(טז) לך יום.** גאולתם של ישראל: **אף לך לילה.** ועמך היו בצרות הלילה: **אתה הכינות מאור ושמש.** אתה הכינות להם מאור התורה: **(יז) אתה הצבת.** להם כל גבולות ארצם בכל טוב: **קיץ וחרף אתה יצרתם.** הרי זה דוגמת (ירמיה ה') שבועות חוקות קציר ישמור לנו, לא שנית לנו סדר השנים: **(יח) זכר זאת אויב וגו'.** ואחרי שכל תשועתנו בך, זכור זאת אשר האויב חרף אותך בהשמידו אותנו: **(יט) אל תתן לחית.** לגדודי האומות כמו (ש"ב כ"ג) ויאספו פלשתים לחיה: **נפש תורך.** תור שלך וי"ת לשון תורים ובני יונה התור הזה משמת הזכר בן זוגה אינה מזדווגת לאחר אף ישראל לא החליפוך באל אחר אע"פ שרחקת מהם והיו כאלמנה: **חית עניך.** נפש עניך: **(כ) הבט לברית.** אשר כרת את אבותינו: **נאות חמס.** נוה חמס לשון מדור:

מצודת דוד

(ט) אותותינו. עדיין לא ראינו אותות הגאולה ואין עוד נביא לגלות הזמן: **ולא אתנו.** אין מי מאתנו יודע עד מתי יתאחר: **(י) יחרף צר.** באומרו מבלי יכולת ה' הניחם ביד האויב: **ינאץ.** וכי ינאץ האויב את שמך לנצח בתמיה: **(יא) תשיב ידך.** לאחור לבל הכות בו את האויב: **כלה.** ימינך כלה מקרב חיקך והוציאה משם והכה תכה בו את אויביך: **(יב) מקדם.** מעולם הוא מלכי והוא פועל הישועה: **(יג) בעזך.** בכחך פוררת הים לי"ב גזרים לכל שבט שביל לעצמו כן ארז"ל: **על המים.** כי נתקשו מי הים כסלעים והיו המצרים נזרקים עליהם ונשבר ראשם: **(יד) ראשי לויתן.** שריו ושלישיו של פרעה הנקרא לויתן: **תתננו מאכל.** נתת עושרם לבזה לעם ישראל שהלכו במדבר מקום ציה ושממה: **(טו) אתה בקעת.** את הסלע והוצאת להם מעין ונחל: **נהרות איתן.** זה הים והירדן ר"ל עשית להם נסים מחולפים במקום היובש השפעת מים ומקום המים הובשת: **(טז) לך יום.** ר"ל אתה בראתם: **אתה הכינות.** להיות על כנם ולא ישנו את תפקידם: **מאור.** הוא הירח הנקרא מאור הקטן (בראשית א): **(יז) כל גבולות ארץ.** להיות כל מחוז במקום הראוי לו: **(יח) זכר.** ר"ל אם אמנם הכל בידך ותשגיח על הכל זכר גם זאת מה שהאויב היה מחרף את ה': **ועם נבל.** כפל הדבר במ"ש: **(יט) לחית.** לעדת העובדי כוכבים אל תמסור נפש ישראל: **חית עניך.** עדת ישראל שהמה עניים ומוכנעים: **(כ) הבט.** ראה הברית אשר כרת לאבותינו לגאול בניהם: **מחשכי ארץ.** המקומות שישבו בהם בחשכת החורבן נתמלאו מדורי חמס:

מצודת ציון

(ט) עד מה. עד מתי וכן עד מה ה' תאנף לנצח (לקמן ע"ט): **(י) ינאץ.** ענין בזיון: **(יא) כלה.** ר"ל מנע: **(יג) פוררת.** ענינו הרצוץ לחתיכות רבות כמו פור התפוררה ארץ (ישעיה כד): **תנינים.** תנים שם דג גדול שבים פרעה נקרא תנים כמ"ש בו התנים הגדול הרובץ וכו' (יחזקאל כט) ולכן יקראו המצרים תנינים: **(יד) רצצת.** ענין שבירה לחתיכות: **לויתן.** זה פרעה כי התנין הגדול הוא לויתן כמ"ש את התנינים הגדולים (בראשית א) והוא הלויתן ובת זוגו: **לציים.** מל' ציה ושממה: **(טו) הובשת.** מל' יבש: **איתן.** ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כד): **(טז) הכינות.** מל' כן ובסיס: **(יז) הצבת.** העמדת: **קיץ.** ימות החמה: **וחורף.** ימות הגשמים: **(יח) נאצו.** ענין בזיון: **(יט) לחית.** ענין עדה וקבוץ וכן חית פלשתים (ש"ב כג): **תורך.** מל' תור והיא כנסת ישראל והמשילה לתור כמו שהמשילה ליונה כמ"ש יונתי בחגוי הסלע (ש"ה ב): **(כ) מחשכי.** מל' חושך: **נאות.** מדור:

ט שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם — נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם — אָמַר רַבִּי מֵאִיר: עַל זֶה נֶאֱמַר (שמות כא, לה): "וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ". אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וְכֵן הֲלָכָה; קִיְּמָתָּ "וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ", וְלֹא קִיַּמְתָּ "וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן". וְאֵיזֶה? זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵלָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז — שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת.

י יֵשׁ חַיָּב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ, פָּטוּר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וְחַיָּב עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ. שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ — פָּטוּר; וְהוּא שֶׁבִּיֵּשׁ — חַיָּב. שׁוֹרוֹ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ — פָּטוּר; וְהוּא שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וְהִפִּיל

פירוש ברטנורא

ט וכן הלכה. ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו חצי נזק. אבל אין זה שור האמור בתורה, דקיימת ומכרו את השור החי וכו'. ופלוגתא דר"מ ורבי יהודה הוא בשבח נבלה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום ונתייקרה אחר כך והיא שוה להאכילה לכלבים או למכרה לנכרי, ר"מ סבר שבח נבלה דניזק הוי, ולא שקיל בה מזיק כלום אלא נותן לו חצי נזקו, והיינו דקאמר ר"מ על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו, כלומר, שצריך ליתן לו דמי חצי נזקו מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בעבור השבח שהשביחה הנבלה. ור' יהודה סבר דחצי שבח נבלה דמזיק הוי, וכשבא מזיק לשלם לניזק דמי חצי נזקו, מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, והיינו דקאמר ר' יהודה לרבי מאיר קיימת ומכרו את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחצון, שצריך לחלק השבח שהשביח המת ושקל ליה מזיק פלגא. והלכה כרבי יהודה:

י שורו שבייש פטור. דכתיב איש בעמיתו, ולא שור בעמיתו. אי נמי, אין המבייש חייב אלא כשמבייש בכונה, ושור לאו מכוין לבייש הוא: **שורו שסימא את**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ט

כתוב בתורה (שמות כא, לה): "וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת, ומכרו את השור החי וחצו את כספו וגם את המת יחצון". פסוק זה בא ללמד בשור תם, שמשלם חצי נזק מגופו. וכיצד? על כך דנה משנתנו.

שׁוֹר – תם, **שָׁוֶה מָנֶה** – מאה זוז, **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם** – זוז, **וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם** – שמת השור שנחבל, ונבלתו אינה שווה כלום, **נוֹטֵל** – הניזק, **אֶת הַשּׁוֹר** – שנגח, שהתם משלם חצי נזק מגופו, והרי שוויו של זה כחצי נזקו. **שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם** – זוז, **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם** – והמיתו, **וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם** – והרי חצי נזקו כחצי שוויו של השור המזיק, **אָמַר רַבִּי מֵאִיר: עַל זֶה נֶאֱמַר: "וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ"** – כלומר בכגון זה הכתוב מדבר, והוא בא ללמדנו, שמוכרים את השור החי, והניזק והמזיק חולקים ביניהם את כספו, ונמצא הניזק מקבל חצי נזקו. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה** – לרבי מאיר: **וְכֵן הֲלָכָה** – באמת כך ההלכה, שמשלם המזיק לניזק מאה זוז, שהם חצי נזקו; אבל לא בכגון זה מדבר הכתוב, שהרי לדעתך **קִיַּמְתָּ "וּמָכְרוּ אֶת־הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפּוֹ", וְלֹא קִיַּמְתָּ "וְגַם אֶת־הַמֵּת יֶחֱצוּן"** – כלומר פירשת רק את חציו הראשון של הכתוב: "ומכרו את השור החי וחצו את כספו". אבל לא פירשת את חציו האחרון: "וגם את המת יחצון". **וְאֵיזֶה** – שור הוא האמור בתורה? **זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵלָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז** – ונמצא הנזק מאה וחמישים זוז, **שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת** – היינו שכל אחד מקבל מאה ועשרים וחמישה זוז, ונמצא כל אחד מפסיד שבעים וחמישה זוז, שהם חצי הנזק. בגמרא מבואר, שלדעת רבי מאיר בא הכתוב "וגם את המת יחצון" ללמד: פחת שפחתה מיתה מחצין בחי, כלומר שהנבלה אינה שייכת אלא לניזק בלבד, ואין בכלל חצי הנזק אלא מה שנפחת השור בשעת מיתה, ואם פחתה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, הפחת של הניזק הוא; ואף רבי יהודה סובר כן, ולא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אלא בשבח נבילה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שווה כלום ואחר כך נתייקרה, שלדעת רבי מאיר אף שבח נבילה כולו של הניזק כדין פחת נבילה, וזהו שאמר רבי מאיר במשנתנו: "על זה נאמר "ומכרו את השור החי וחצו את כספו". כלומר שצריך המזיק ליתן לניזק דמי חצי נזקו מדמי השור החי, ואינו מנכה לו כלום בעד השבח שהשביחה הנבילה; ורבי יהודה סובר, שאף המזיק נוטל בחצי שבח הנבילה, וכשבא לשלם לניזק דמי חצי נזקו, מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, וזה שמפרש רבי יהודה את הכתוב "וגם את המת יחצון", שזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת, כלומר שחולקים ביניהם את השבח שהשביחה המת. והלכה כרבי יהודה.

לפי האמור יוצא, שאם שור נגח שור שווה מאתיים זוז והמיתו, והנבילה שווה מאה זוז, ואחר כך נתייקרה הנבילה והיתה שווה בשעת העמדה בדין מאה ועשרים זוז, אין המזיק חייב לשלם לניזק – לדעת רבי יהודה – אלא ארבעים זוז, שהרי בתחילה נתחייב לו חמישים זוז (חצי נזק), והרי הוא מנכה לו עכשיו עשרה זוז, שהם מחצית שבח הנבילה. אבל הרמב"ם כותב, שבכגון זה משלם לו ארבעים וחמישה זוזים, שהואיל ובשור מועד שנגח, משלם לו תשעים זוז, שאף במועד מנכים מחצית שבח הנבילה מהנזק השלם (מאה זוז) שנתחייב לו בתחילה, לפיכך בתם משלם ארבעים וחמישה זוז, שהם החצי מתשלום המועד (עיין תוספות רבי עקיבא איגר; "יש של שלמה").

טעמו של רבי יהודה, שהמזיק נוטל חלק בשבח הנבילה, מבואר בגמרא, לפי שהתורה חסה על המזיק שלא ישלם הרבה בעד היזק שורו. ברם, אם השביחה הנבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין כל כך, עד שחצי השבח הוא יותר מהיזקו, אין אומרים שהמזיק יטול מחצית השבח, שנאמר במועד (שמות כא, לו): "שלם ישלם", ודורשים: בעלים משלמים, ואין בעלים נוטלים, כלומר שאין המזיק זכאי בכגון זה להרויח. ומכל מקום פטור הוא בכגון זה מלשלם מה שהזיק שורו.

מה שבארנו שבעניין פחת נבילה הכל מודים שכולה של ניזק, הטעם הוא, לפי שבמועד נאמר "והמת יהיה לו", ומכאן שבמועד פחת נבילה של ניזק, ואין תשלומי תם חמורים בשום מקום מתשלומי מועד, הלכך אין לחייב את המזיק בחצי דמי פחת נבילה (גמרא לד, ב).

באור משנה י

משנתנו באה לפרט הבדלים אחדים שבין שור המזיק לבין אדם.

יֵשׁ חַיָּב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ – פעמים אדם חייב על מעשה שעשה שורו, ופטור על אותו מעשה כשעשאו הוא עצמו; **פָּטוּר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וְחַיָּב עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ** – ויש גם להיפך, שפטור על מעשה שעשה שורו, ואם הוא עצמו עשה אותו מעשה הרי הוא חייב. כיצד? **שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ** – שגרם בושה לאדם, **פָּטוּר** – מלשלם בושת, והוא הדין לשאר התשלומים (חוץ מנזק), כמו ששנו (להלן ח, ב): "זה חומר באדם מבשור, שהאדם משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת... ושור אינו משלם אלא נזק". **ולמדים זה ממה שנאמר (ויקרא כד, יט):** "ואיש כי יתן מום בעמיתו", ודרשו: איש בעמיתו ולא שור בעמיתו; **וְהוּא שֶׁבִּיֵּשׁ, חַיָּב** – בגמרא מבואר, שלפיכך נקטה משנתנו דווקא בושת, כדי להשמיענו, שחיובו של האדם בבושת הוא בדומה למעשה שורו: מה שורו מתכוון להזיק ואין מתכוון לבייש, אף הוא אם נתכוון להזיק, אף על פי שלא נתכוון לבייש, חייב

אֶת שִׁנּוֹ — חַיָּב. שׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ — חַיָּב; וְהוּא שֶׁחָבַל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ — פָּטוּר. שׁוֹרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בַּשַּׁבָּת — חַיָּב; וְהוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בַּשַּׁבָּת — פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

יא שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר, וְהֶזֵּק — זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק; וְזֶה אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא בַּסֶּלַע לָקָה — הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד; זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק; וְזֶה אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין. אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שֶׁל אִישׁ אֶחָד — שְׁנֵיהֶן חַיָּבִים. הָיָה אֶחָד גָּדוֹל, וְאֶחָד קָטָן; הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַגָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא הַקָּטָן הִזִּיק; אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד; הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא הַתָּם הִזִּיק — הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיוּ הַנִּזּוֹקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִים שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן; הַנִּזָּק

פירוש ברטנורא

עין עבדו פטור. ואין העבד יוצא בן חורין על ידו: **והוא שסימא את עין עבדו חייב.** שנאמר (שמות כ"א) לחפשי ישלחנו: **שורו שחבל באביו ובאמו חייב.** בתשלומי נזק: **והוא שחבל באביו ובאמו פטור.** מן התשלומין. שאין אדם מת ומשלם: **שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק. דמשונה הוא:

יא בסלע לקה. מתחכך היה בסלע ולקה: **היו שנים רודפין אחר אחד.** שני שורים של שני בני אדם רודפים אחר שור של אדם אחד: **שניהם פטורים.** דתרוייהו מדחו ליה: **שניהם חייבים.** בגמרא מפרש למתניתין כגון ששניהם תמין, שאין התם משלם אלא מגופו. וכי איתנהו לתרוייהו קמן משתלם הניזק חצי נזקו מבין שניהם, אבל ליתנהו לתרוייהו מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך: **גדול חזיק.** ויש בגופו שוה חצי נזק: **קטן חזיק.** ודמי הקטן תקה, ומותר חצי

משניות מבוארות – קהתי

גם על הבושת. שכל שנתכוון להזיק הרי הוא כמתכוון לבייש. **שׁוֹרוֹ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, פָּטוּר** — כלומר שאינו חייב לשחרר את עבדו; **וְהוּא שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, חַיָּב** — לשחררו, שנאמר (**שמות כא, כו-כז**): "וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה, לחפשי ישלחנו תחת עינו. ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל, לחפשי ישלחנו תחת שנו". **שׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ** — של בעליו, **חַיָּב** — בתשלומי נזקם; **וְהוּא שֶׁחָבַל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ, פָּטוּר** — מן התשלומים, לפי שהמכה אביו או אמו ועשה בהם חבורה, חייב מיתה, ואין אדם מת ומשלם. **שׁוֹרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בַּשַּׁבָּת, חַיָּב** — חצי נזק, שמכל מקום משונה הוא, שאין דרכו להדליק גדיש; **וְהוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בַּשַּׁבָּת, פָּטוּר** — מתשלומים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ** — שחייב מיתה על חילול שבת. בגמרא מבואר, שאפילו עשה כן בשוגג, אף על פי שבכגון זה אינו חייב מיתה, הואיל ובמזיד ובהתראה חייב מיתה, ואין אדם מת ומשלם, לפיכך אף בשוגג פטור מתשלומים. דבר זה למדים מן הכתוב (**ויקרא כד, כא**): "ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת" — "מה מכה בהמה לא חלקת בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון... לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון, אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד, בין מתכוון לשאין מתכוון... לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון". ומכאן נקטה המשנה "שורו שהדליק את הגדיש בשבת", אף על פי שבשור אין הבדל בין שבת לחול, שכן המשנה באה להשמיענו, שהאדם המדליק גדיש בשבת דינו לענין פיטורו מתשלומים כדין השור לחיובו בתשלומים, היינו אפילו עשה בשוגג (**תוספות; "נימוקי יוסף"**).

באור משנה יא

היסוד ההלכתי של משנתנו: המוציא מחברו עליו הראיה.

שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר — כגון שורו של ראובן שהיה רודף אחר שורו של שמעון, **וְהֶזֵּק** — שורו של שמעון, **זֶה אוֹמֵר** — שמעון אומר לראובן: **שׁוֹרְךָ הִזִּיק** — את שורי, וחייב אתה בתשלומי הנזק; **וְזֶה אוֹמֵר** — וראובן טוען: **לֹא כִי** — לא כן הדבר, **אֶלָּא בַּסֶּלַע לָקָה** — מתחכך היה שורך בסלע ונפצע (**רש"י; ברטנורא**), **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** — הבא להוציא ממון מחברו, עליו להביא עדים לתביעתו, הלכך על שמעון להביא ראיה, ששורו הוזק על ידי שורו של ראובן, וכל זמן שאין לו עדים, אין ראובן חייב לשלם לו. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שיש רגלים לדבר ששורו של ראובן הזיק את שורו של שמעון, שהרי ראוהו רודף אחריו, מכל מקום אין אומרים שהוא הזיקו, — ואפילו שמעון טוען טענת ברי, ששורו הוזק על ידי שורו של ראובן, וראובן טוען טענת שמא, אולי לא כן הדבר, אלא בסלע לקה (שכן מצינו במסכת כתובות פרק א משנה ו, שלשון "לא כי" היא טענת שמא). — **אלא אומרים: המוציא** מחברו עליו הראיה. ועוד יש לדייק ממשנתנו, שאף אם ראובן מודה ששורו של שמעון לקה בסלע מחמת שורו שרדף אחריו, ונמצא שהוא גרם להיזקו, מכל מקום פטור; ומכאן, שגרמא בנזיקין פטור (**"נימוקי יוסף"**). **הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד** — היו שני שוורים של שני בני אדם רודפים אחר שור אחד, כגון ששורו של ראובן ושורו של לוי רדפו אחר שורו של שמעון, אף על פי שיש עדים, שהוזק על ידי אחד מהם, אלא שאינם יודעים שורו של מי הזיקו (**"נימוקי יוסף"**), **זֶה אוֹמֵר** — ראובן אומר ללוי: **שׁוֹרְךָ הִזִּיק** — את שורו של שמעון; **וְזֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק** — ולוי טוען, ששורו של ראובן הזיקו, **שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין** — שכל אחד מהם דוחה את תביעתו של שמעון באומרו: הבא ראיה ששורי הזיק ואשלם. **אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שֶׁל אִישׁ אֶחָד** — אם שני השוורים שרדפו אחר שורו של שמעון היו של איש אחד, כגון של ראובן, **שְׁנֵיהֶן חַיָּבִים** — בגמרא מבואר, כגון ששניהם תמים, והם לפנינו, וכיון שאין התם משלם אלא מגופו, באה המשנה להשמיענו, ששמעון גובה את חצי נזקו מבין שניהם, היינו מגופו של הפחות שבשניהם, כמבואר להלן. אבל אם אבד אחד מהם, פטור ראובן מלשלם לו, שיכול הוא לומר לשמעון: השור שאבד הוא שהזיק, ואין התם משלם אלא מגופו. **הָיָה אֶחָד גָּדוֹל** — אם אחד משני השוורים של ראובן שרדפו אחר שורו של שמעון היה גדול, והיה בגופו כדי תשלום חצי הנזק, **וְאֶחָד קָטָן** — שלא היה שווה כדי חצי הנזק, **הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַגָּדוֹל הִזִּיק** — את שורי, ויש בו כדי לשלם לי את חצי נזקי, **וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא הַקָּטָן הִזִּיק** — וקח אותו או את דמיו, והשאר תפסיד; או שהיה **אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד** — אחד משני השוורים של ראובן שרדפו אחר שורו של שמעון היה תם ואחד היה מועד; **הַנִּזָּק אוֹמֵר** — שמעון טוען: **הַמּוּעָד הִזִּיק** — וחייב אתה לשלם נזק שלם, **וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר** — וראובן טוען: **לֹא כִי, אֶלָּא הַתָּם הִזִּיק** — ואיני חייב אלא חצי נזק, **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** — וכל זמן שלא הביא ראיה, אינו יכול לגבות מראובן כלום, ואפילו דמי קטן או דמי תם, שהודה לו עליו, אינו נוטל, שכן הטוען את חברו חיטים והודה לו בשעורים, פטור אף מדמי שעורים (שבועות ו, ג). ואף כאן הרי שמעון תובע את הגדול או נזק שלם וראובן מודה לו בקטן או בחצי נזק מגופו של תם. ברם, אם הניזק תפס כשיעור מה שהודה לו המזיק, אין מוציאין מידו (**רמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**). ובגמרא מבואר, שאם הניזק טוען טענת שמא, והמזיק טוען טענת ברי, שנמצאת תביעת הניזק כלולה בהודאת המזיק, המוציא מחברו עליו הראיה, וכשאין לניזק ראיה, משלם המזיק על כל פנים

אוֹמֵר: הַגָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא הַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל וְהַגָּדוֹל אֶת הַקָּטָן; אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד; הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַתָּם אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא הַתָּם אֶת הַגָּדוֹל וְהַמּוּעָד אֶת הַקָּטָן — הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

פרק רביעי

א שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה — יְשַׁלֵּם לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר — יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו; וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר — יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנֵי פָּנָיו; וְהָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׂכָּר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם — זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם — הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו — זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם — הָאַחֲרוֹן

פירוש ברטנורא

נזקך תפסיד: **קטן הזיק את הגדול.** ואע"פ שחצי נזקו של גדול מרובה, לא תקח אלא קטן שלי. וחצי נזקו של קטן שלך, קח מן הגדול. וכל הנך המוציא מחבירו עליו הראיה דתנינן במתניתין, אם לא הביא ראיה אין לו כלום ואפילו דמי תם, ואפילו קטן שהודה לו אין לו, שהטוען את חברו חטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. ואי תפס הניזק שיעור מה שהודה לו המזיק, לא מפקינן מיניה:

ד א שור שנגח ד' וה'. ובכולם היה תם דמשתלם מגופו: **ישלם.** חצי נזק לאחרון תחלה. בגמרא מוקי למתניתין כגון שתפסו ניזק לשור המזיק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר. וכשיצא מתחת ידו והזיק, הניזק הראשון חייב בנזקיו, לפיכך האחרון משתלם חצי נזקו משלם: **ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו.** הכי קאמר, אם יש בו מותר בנזקיו, יחזיר לשלפניו. כגון שחצי נזקו של הראשון היה מנה, וחצי נזק האחרון היה חמשים, והשור שוה מאתים. מתחלה כשנגח שור זה שורו של הניזק הראשון שחצי נזקו מנה, היה לניזק בשור זה מנה, ולבעלים מנה. וכשתפסו הניזק ונגח תחת ידו, אין לבעלים להפסיד מנה שהיה להם בו, שהרי לא היתה

משניות מבוארות – קהתי

כמו שאמר. **הָיוּ הַנִּזּוֹקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִים שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן** – כגון ששני שוורים של ראובן הזיקו שני שוריו של שמעון, והיו שני השוורים של ראובן, וכן של שמעון, אחד גדול ואחד קטן ואין יודעים מי הזיק את מי; **הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַגָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן** – ויש בכל אחד כדי תשלום חצי נזקו, **וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא הַקָּטָן אֶת הַגָּדוֹל וְהַגָּדוֹל אֶת הַקָּטָן** – ואין בקטן כדי תשלום חצי הנזק של הגדול; או **אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד** – ששני השוורים של ראובן היו אחד תם ואחד מועד, והם הזיקו את שני שוריו של שמעון שהיו אחד גדול ואחד קטן, **הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַתָּם אֶת הַקָּטָן** – וחייב נזק שלם של הגדול, וחצי נזק של הקטן מגופו של התם, **וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא הַתָּם אֶת הַגָּדוֹל וְהַמּוּעָד אֶת הַקָּטָן** – ואיני חייב אלא חצי נזק של הגדול מגופו של התם, ונזק שלם של הקטן, **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – כמו שבארנו לעיל, שאם אין לו ראיה, המזיק פטור מלשלם אפילו מה שהודה, אלא שאם הניזק תפס כשיעור מה שהודה לו המזיק, אין מוציאים מידו.

באור משנה א

משנתנו דנה בשור תם שנגח בהמות אחדות בתמותו, כיצד משתלם הנזק מגופו. ולהבנת המשנה יש להקדים שבעניין חיוב חצי הנזק של תם נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא: לדעת רבי ישמעאל נעשה הניזק בעל חוב של המזיק, ולא נאמר שתם משלם מגופו אלא להשמיענו, שהשור המזיק משועבד לאותו חוב, ואם הוא שווה פחות מכדי חצי הנזק, אין בית הדין מחייבים את בעליו לשלם לניזק אלא כדמי השור, ויכולים הם לפרוע את החוב בדמים; ולדעת רבי עקיבא נעשה הניזק שותף בשור המזיק על חצי נזקו, ואם אינו שווה אלא כשיעור חצי הנזק בלבד או פחות מזה, הניזק נוטל את השור כולו (גמרא).

שׁוֹר – תם, **שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה** – או חמישה – **שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה** – ועדיין הוא תם, ואינו משלם אלא מגופו, כגון שלא הועד בבעליו בפני בית הדין, שאין השור נעשה מועד עד שיועד בבית דין (הראב"ד; המאירי; ועיין רש"י שמפרש בדרך אחרת; ועיין "תוספות יום טוב"), **יְשַׁלֵּם** – חצי נזק, **לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם** – לניזק האחרון; **וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר** – בשור המזיק, כמו שנבאר להלן, **יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו** – לניזק שלפני האחרון. **וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר** – ואם נשתייר עוד בשור המזיק, **יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפְנֵי פָנָיו** – לניזק השני שלפני האחרון; **וְהָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׂכָּר** – כל ניזק המאוחר מחברו, קודם לחברו לקבל תשלומי נזקו; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – בגמרא מבואר, שרבי מאיר סובר כרבי ישמעאל, שהניזק נחשב כבעל חוב, ומדובר כאן שהניזק תפס את השור המזיק כדי לגבות ממנו את החוב של חצי נזקו, שבכגון זה נעשה שומר שכר, שכל בעל חוב התופס משכון, נעשה עליו שומר שכר, וכשיצא השור מתחת ידו והזיק, הריהו (הניזק הראשון) חייב בנזקו, ואילו בעל השור פטור. כגון אם שורו של ראובן שהיה שווה מאתיים זוז, נגח שורו של שמעון והזיקו במאתיים זוז, ותפסו שמעון לגבות ממנו חצי נזקו, היינו מאה זוז, וחזר השור ונגח את שורו של לוי, והזיקו במאתיים זוז – ותפסו לוי, וחזר ונגח את שורו של יהודה והזיקו במאתיים זוז, הרי לוי משלם ליהודה מאה זוז, שהם חצי נזקו, ואילו הוא ושמעון מפסידים את נזקיהם. ברם, ראובן, היינו בעל השור, נוטל את המנה שלו. וזהו ששנינו: ישלם לאחרון שבהם – שחייבים לשלם לניזק האחרון, כמו שבארנו. ואם יש בו מותר – כגון שחצי נזקו של יהודה היה שלושים זוז בלבד, ונשארו שבעים זוז לתשלום חצי הנזק של לוי, שהיה מאה זוז, יחזיר לשלפניו – משלמים את המותר הזה ללוי, ואם יש בו מותר – כגון שגם חצי נזקו של לוי לא היה מאה זוז אלא ארבעים זוז, ונשארו עוד שלושים זוז לתשלום חצי נזקו של שמעון, שהיה מאה זוז, יחזיר לשלפני פניו – משלמים את השלושים זוז לשמעון, כלומר הואיל וחצי נזקו של שמעון היה מאה זוז, אין משלמים בין כל הניזקים, אלא מאה זוז בלבד, שכן השאר נוטל בחזרה בעל השור, ואחרון אחרון נשכר – היינו יהודה שהוא הניזק האחרון, נוטל כל מחצית נזקו, ואילו לוי, שהיה ניזק שלפניו אינו נוטל אלא את המותר בלבד. ואם יש במותר כדי תשלום חצי נזקו של לוי, אף הוא נוטל כל מחצית נזקו, ורק מה שנשאר משלמים לשמעון. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְּלוּם** – שהמית השור המזיק את השור הניזק, והנבילה אינה שווה כלום, **זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה** – הניזק נוטל מאה זוז, היינו חצי נזקו, והבעלים נוטלים מאה זוז. **חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם** – כגון שהיה השור המזיק שורו של ראובן, ונגח בתחילה את שורו של שמעון, וחזר ונגח את שורו של לוי, **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה** – לוי נוטל מאה זוז, **וְשֶׁלְּפָנָיו** – הניזק שלפניו עם הבעלים, היינו שמעון וראובן, **זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז** – בגמרא מבואר, שרבי שמעון סובר כרבי עקיבא, שהבעלים והניזק נעשים שותפים בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בנזיקין, הלכך הניזק השני נוטל מאה זוז, היינו כל מחצית נזקו, והניזק הראשון והבעלים נוטלים כל אחד חמישים זוז, שכל אחד מהם משלם חצי תשלומי הנזק. **חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם** – כגון

נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו — חֲמִשִּׁים זוּז, וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים — דִּינַר זָהָב.

ב שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ וְאֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, מוּעָד לָאָדָם וְאֵינוֹ מוּעָד לַבְּהֵמָה, מוּעָד לַקְּטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לַגְּדוֹלִים — אֶת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה: הֲרֵי שֶׁהָיָה מוּעָד לַשַּׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לַחֹל? אָמַר לָהֶם: לַשַּׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, לִימוֹת הַחֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אֵימָתַי הוּא תָּם? מִשֶּׁיַּחֲזוֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יְמֵי שַׁבָּתוֹת.

ג שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל — פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, לה): "שׁוֹר רֵעֵהוּ", וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל נָכְרִי — פָּטוּר; וְשֶׁל נָכְרִי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד — מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

פירוש ברטנורא

שמירתו עליהן אלא על הניזק שתפסו. וכשהזיק לשני והיה חצי נזקו חמשים, איבד הניזק הראשון מן המנה שלו חמשים ונותן לזה הניזק השני, והמותר עד המנה חוזר לו. והבעלים נוטלים המנה שלהם: **ר"ש אומר וכו'.** ר"ש סבר שותפי נינהו הבעלים והניזק בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בנזקיו. כיצד, שור שוה מאתים שנגח וכו': **ושלפניו.** זה ניזק ראשון. נוטל חמישים זוז, והבעלים חמשים זוז. דיש לניזק ראשון בו החצי, הלכך משלם חצי תשלומי נזקו: **חזר ונגח שור שוה מאתים.** האחרון נוטל מנה החצי מכל מי שהוא, דמגופו משתלם. ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו, משלם מחלקו חצי מנה שנוטל האחרון: **ושנים הראשונים.** ניזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביע, משלמין כל אחד רביעית של נזקו: **דינר זהב.** שהם עשרים וחמשה דינרים של כסף:

ב מועד לקטנים. לעגלים: **אמרו לפני ר' יהודה.** שאלו תלמידיו ממנו: **מועד לשבתות.** מפני שהוא בטל ממלאכה ודעתו זחה עליו. אי נמי, לפי שרואה בני אדם במלבושים נאים של שבת, חשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם: **ואינו מועד לחול.** מה דינו: **משיחזור בו שלשה ימי שבתות.** לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בשלש שבתות ולא נגח, חזר לתמותו, ואם חזר ונגח אינו משלם אלא חצי נזק:

ג שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור. דכתיב (חבקוק ג') עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים, ראה שבע מצות שנצטוו בני נח, כיון שלא קיימו אותן, עמד והתיר ממונן לישראל. ואומר (דברים ל"ג) הופיע מהר פארן, גילה ממונן של עובד כוכבים והתירן. מהר פארן, משעה שסבב והחזיר את התורה על העובדי כוכבים ולא קבלוה:

משניות מבוארות – קהתי

שורו של יהודה, **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה** – יהודה נוטל מאה זוז, היינו חצי נזקו, מגופו של השור המזיק, **וְשֶׁלְּפָנָיו** – והניזק שלפניו היינו לוי, שחצי השור בשווי מאה זוז היה שלו, נוטל **חֲמִשִּׁים זוּז** – שמשתתף הוא בתשלומי חצי הנזק של יהודה במחצית חלקו, **וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים** – ראובן ושמעון, היינו הבעלים והניזק הראשון, שחלקו של כל אחד מהם היה חמישים זוז, **דִּינַר זָהָב** – כל אחד מהם נוטל דינר זהב, שהוא עשרים וחמישה זוז, מהטעם שבארנו לעיל. יש מפרשים דברי רבי שמעון בכגון שלא תפס הניזק את השור, אבל אם תפסו, אף רבי שמעון מודה לרבי מאיר, שהניזק נעשה כשומר שכר והוא לבדו חייב בנזקיו (**רש"י; רמב"ם**); ויש מפרשים שאפילו תפס הניזק את השור, אינו נעשה שומר שכר על כל השור, אלא דינם כשותפים, שכל אחד אחראי על שמירת חלקו, הלכך כל אחד משתתף בתשלומי הנזק במחצית חלקו. (**תוספות**).

באור משנה ב

משנתנו דנה בשור שהוא מועד לדברים אחדים ואינו מועד לשאר דברים.

שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ – לנגוח שוורים, **וְאֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ** – כגון שראינוהו עומד עם סוסים וגמלים ואינו נוגחם, **מוּעָד לָאָדָם** – או שהוא מועד לנגוח בני אדם, **וְאֵינוֹ מוּעָד לַבְּהֵמָה** – שאינו נוגח בהמות, **מוּעָד לַקְּטַנִּים** – לעגלים או לילדים, **וְאֵינוֹ מוּעָד לַגְּדוֹלִים** – לשוורים או לאנשים גדולים, **אֶת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ** – על אותו מין שהוא מועד לו, **מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – כמו ששנינו לעיל (א, ד), שמועד משלם נזק שלם, **וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ** – ועל אותו מין שאינו מועד לו, **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** – כדין תם. בגמרא נחלקו אמוראים בגירסת משנתנו: רב צביד סובר, שגורסים כפי הגירסה שלפנינו: מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו וכו', כלומר שידוע לנו שאינו מועד לשאינו מינו, וכן בשאר הדברים שהמשנה מפרטת, אבל בסתם הרי זה מועד לכל. ורב פפא גורס: "מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו: מועד לאדם אינו מועד לבהמה" וכו' (אינו – בלא וא"ו), כלומר שמשנתנו באה ללמד ששור שהוא מועד למינו הרי זה אינו מועד לשאינו מינו וכן בשאר הדברים. והלכה כרב פפא (**הרי"ף; הרמב"ם**).

אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה – שאלו אותו תלמידיו: **הֲרֵי שֶׁהָיָה מוּעָד לַשַּׁבָּתוֹת** – לנגוח בשבתות, **וְאֵינוֹ מוּעָד לַחֹל** – לנגוח בימות החול, מה דינו של אותו שור? **אָמַר לָהֶם** – רבי יהודה: **לַשַּׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – כדין מועד, **לִימוֹת הַחֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** – כדין תם, כלומר שלשבתות בלבד דינו כמועד, והטעם מבואר ברש"י, שמפני שהוא נח ממלאכתו הוא נוגח. ובירושלמי מבואר, לפי שהוא רואה בני אדם במלבושים של שבת, הריהו משנה דרכו והרגלו. **אֵימָתַי הוּא תָּם** – שור שהוא מועד לשבתות בלבד, אימתי הוא חוזר להיות תם? **מִשֶּׁיַּחֲזוֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יְמֵי שַׁבָּתוֹת** – שראה שוורים או בני אדם בשלושה ימי שבתות ולא נגחם.

באור משנה ג

כבר שנינו (לעיל א, ב): "נכסים שאין בהן מעילה, נכסים של בני ברית", כלומר שאין חיוב בנזקים אלא לגבי נכסי הדיוט ושל בני ברית. משנתנו חוזרת לפרט דינים אלו.

שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – ויש גורסים: של הדיוט, **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ** – השייך למקדש, **וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ** – או שור של הקדש, **שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל** – בין תם בין מועד, **פָּטוּר** – מתשלומי הנזק, **שֶׁנֶּאֱמַר** – בפרשת נזקי קרן: **"שׁוֹר רֵעֵהוּ"** – "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ודורשים: שור רעהו, **וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ** – שאין בו דין נזקים, בין שהוזק בין שהזיק. **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל נָכְרִי** – בין תם בין מועד, **פָּטוּר** – הרמב"ם מבאר הטעם: "לפי שאין הנכרים מחייבים את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנים להם כדיניהם" (הל' נזקי ממון ח, ה; ועיין "מגדל עוז" הכותב, שדברי הרמב"ם הם מהירושלמי); **וְשֶׁל נָכְרִי** – ושור של נכרי, **שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – בגמרא מבארים הטעם, שנאמר (**חבקוק ג, ו**): "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים" – ראה הקב"ה שבע מצוות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו אותן, עמד והתיר ממונם לישראל" (**עיין תוספות; מהרש"ל; מהרש"א ומהר"ם**). והרמב"ם כותב: "קנס הוא לנכרים, לפי שאינן זהירין במצוות ואינן מסלקים הנזק; ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן, אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות" (**הל' נזקי ממון ח, ה**). וכן כותב "המאירי": "מתוך שאין חסים על ממון זולתם, קונסים אותם שלא ירגילו עצמם להזיק". והוא מוסיף: "ולפי מה שנאמר בגמרא, דווקא בעממים שאינם גדורים בדרכי דתות ונימוסים... אבל כל ששבע מצוות בידם דינם אצלנו כדיננו אצלם, ואין נושאים פנים בדין לעצמנו, ומעתה אין צורך לומר שכן באומות הגדורות בדרכי דתות ונימוסים".

ד שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן — חַיָּב. וְשֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ — פָּטוּר. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח — בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וּמְעִידִין לָהֶן בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ, נִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן — חָזַר לְתַמּוּתוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. שׁוֹר הָאִצְטָדִין אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, כח)**: "כִּי יִגַּח", וְלֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ.**

ה שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאָדָם, וָמֵת; מוּעָד — מְשַׁלֵּם כֹּפֶר, וְתָם — פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר; וְזֶה וָזֶה חַיָּבִים מִיתָה. וְכֵן בַּבֵּן וְכֵן בַּבַּת. נָגַח עֶבֶד אוֹ אָמָה — נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, בֵּין שֶׁהוּא יָפֶה מָנֶה וּבֵין שֶׁאֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִינָר אֶחָד.

ו שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל, וְנָפַל עַל הָאָדָם; נִתְכַּוֵּן לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם; לַנָּכְרִי, וְהָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל;

פירוש ברטנורא

ד ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, דמטלטלי הוא, ואמרינן בפ"ק [דף י"ד] שוה כסף מלמד שאין ב"ד נוקקים אלא לנכסים שיש להן אחריות, ואוקימנא ביתמי: **מעמידין להן אפוטרופוס וכו'.** אם הוחזקו נגחנים, מעמידין להם אפוטרופוס ולא לשלם חצי נזק אלא לשוויה מועד. דכי הדר נגח משלם מן העליה ויגבו הנזק מקרקע של יתומים: **חוזר לתמותו.** דקסבר מועד שיצא בעליו ונכנס לרשות בעלים אחרים חוזר לתמותו. דרשות משונה משנה את דין התראתו: **שור האצטדין.** שמיוחד לנגיחות, ומלמדין אותו לכך:

ה מועד משלם כופר. ואע"ג דבקמא דנגח קטלינן ליה, אשכחינן מועד, כגון שהרג שלשה נכרים. אי נמי, שהרג שלשה ישראל טריפה. דאטריפה לא קטלינן ליה, דגברא קטילא קטיל. אי נמי, דקטיל וערק לאגמא לאחר שהעידו בו: **וכן בבן וכן בבת.** תינוק ותינוקת. חייב עליהן סקילה וכופר כגדולים:

ו שור שהיה מתחכך בכותל וכו'. פטור מן המיתה. ואם היה מועד, כגון שהיה מועד להתחכך בכתלים ולהפילם על בני אדם, ונתחכך בכותל להנאתו והפילו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ – אדם השלם בחושיו ובשכלו, **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ** – שאינו שומע ואינו מדבר, **שׁוֹטֶה וְקָטָן** – או שור של שוטה או של קטן, **חַיָּב** – בתשלומי הנזק, שהרי מכל מקום בעל השור בר דעת הוא, וחייב לשמור שורו (**המאירי**). **וְשֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן** – ושור של חרש או של שוטה או של קטן, **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ** – אף על פי שיש אפוטרופוס, מכל מקום כל זמן שהשור הוא תם, **פָּטוּר** – מתשלומי הנזק, לפי שאין בית דין מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו (גמרא). שהואיל והתורה חסה על התם שלא ישלם נזק שלם אלא חצי נזק ומגופו, הלכך לגבי יתומים חסו חכמים עליהם (**תוספות**), והוא הדין לגבי חרש ושוטה (**ועיין רש"י ובדטנורא שמביאים טעם אחר**). **שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח** – כלומר שהוחזק נגחן, **בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** – לשמור על השור, **וּמְעִידִין לָהֶן בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** – כלומר מתרים בו בפני בית דין, שישמור את השור, ואם נגח שלוש פעמים ברשות האפוטרופוס הריהו נעשה מועד, וכשחזר ונגח ברביעית, משלם נזק שלם מן העלייה; ונחלקו אמוראים בגמרא, אם האפוטרופוס משלם מנכסיו, וחוזר ונפרע מן הקטנים לכשיגדלו, או שמשלם מנכסיהם של הקטנים. **נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ** או **נִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה** – שנעשה שפוי בדעתו, **וְהִגְדִּיל הַקָּטָן** – או לאחר שהקטן נעשה גדול, **חָזַר לְתַמּוּתוֹ** – חזר השור להיחשב כתם; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – בגמרא מבואר טעמו, לפי שהרשות משנה, כלומר, הואיל ויצא השור מרשות האפוטרופוס לרשות הבעלים, הרי שינוי הרשות משנה את דינו, לפי שיכולים הבעלים לומר: אילו היו מתרים בפנינו, היינו שומרים אותו שמירה מעולה, ולא היה נוגח (**"נימוקי יוסף"**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** – בחזקת מועד כמו שהיה, שלדעת רבי יוסי אין שינוי הרשות משנה דינו (גמרא). הרמב"ם פוסק כרבי יוסי שהשור הוא בחזקתו, אלא שמבאר הטעם, משום שאין כאן שינוי רשות, שהרי השור ברשות הבעלים הוא. ברם "שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה חזר לתמותו, שהרשות שנשתנית משנה דינו" (**הל' נזקי ממון ו, ו**). **שׁוֹר הָאִצְטָדִין** – שלימדוהו להתנגח בזירה, **אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה** – אם הרג אדם, **שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִגַּח"** – "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור", ודורשים: "כי יגח" **וְלֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ** – שילמדוהו וירגילוהו ליגח, שאם זה נגח אדם והמיתו אינו חייב.

באור משנה ה

לאחר שלמדנו בסוף המשנה הקודמת דין שור האיצטדין שנגח אדם והמיתו, מוסיפה משנתנו ללמד בכלל דין שור שנגח אדם, כפי שהוא מפורש בתורה (שמות כא, כח-לב).

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאָדָם, וָמֵת – האדם, **מוּעָד** – אם היה השור מועד להרוג (כמו שנבאר להלן), **מְשַׁלֵּם** – בעל השור, **כֹּפֶר** – ליורשיו של הנהרג, כמו שנאמר (**שמות כא, כט-ל**): "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו, והמית איש או אשה, השור יסקל, וגם בעליו יומת (בידי שמים). אם כופר יושת עליו, ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו". כופר היינו דמי הנהרג לפי שוויו. בגמרא שואלים: כיצד אפשר שיהא השור מועד, והלא גם שור תם שהרג אדם חייב מיתה, כמו שנאמר (**שם שם, כח**): "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקל יסקל השור"? ומשיבים: כגון שסיכן שלושה בני אדם ולא מתו עדיין, ועתה כשנגח את הרביעי מתו כולם; או כגון שהרג שלושה בני אדם ולא הספיקו להוציאו לסקילה לאחר כל נגיחה עד שברח; ועוד אפשרויות מובאות בגמרא (**עיין בבא קמא מא, א**). **וְתָם** – אבל שור תם שהמית אדם, **פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר** – שלא נאמר כופר אלא במועד; **וְזֶה וָזֶה** – בין תם בין מועד, **חַיָּבִים מִיתָה** – סקילה, כמפורש בתורה, בפסוקים שהבאנו לעיל. **וְכֵן בַּבֵּן וְכֵן בַּבַּת** – שאם הרג תינוק או תינוקת, אף על פי שהם פטורים ממצוות, (**גמרא; "נימוקי יוסף"**) חייב השור סקילה; ואם היה מועד, חייבים הבעלים לשלם כופר, כמו שנאמר (**שמות כא, לא**): "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו". **נָגַח עֶבֶד אוֹ אָמָה** – כנענים, **נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים** – כמפורש בתורה (**שם שם, לב**): "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו", **בֵּין שֶׁהוּא יָפֶה מָנֶה** – בין שהיה העבד שווה מאה זוז; ויש גורסים: מאה מנה, **וּבֵין שֶׁאֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִינָר אֶחָד** – ובין שלא היה שווה אלא זוז אחד. ודווקא כשהיה השור מועד, אבל אם היה תם, פטור בעל השור מן הקנס של שלושים סלעים, שנאמר בשור תם: "ובעל השור נקי", ודרש רבי עקיבא: נקי מדמי עבד (גמרא בבא קמא מד, א); ומכל מקום אף שור תם דינו בסקילה.

באור משנה ו

שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל – להנאתו, **וְנָפַל** – הכותל, **עַל הָאָדָם** – והרגו; **נִתְכַּוֵּן** – או שור שנתכוון – **לַהֲרוֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם;** או שנתכוון **לַנָּכְרִי, וְהָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל;** או **לַנְּפָלִים** – שנתכוון השור להרוג נפל, שהוא ולד שאינו בן קיימא, **וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא;** בכל אלו **פָּטוּר** – השור ממיתה, שאם הרג אדם על ידי חיכוכו בכותל, הרי לא נתכוון בכלל להרוג, ובשאר המקרים המפורטים במשנה הרי לא נתכוון להרוג אדם שחייבים עליו מיתה. בגמרא מבואר,

לַנְּפָלִים, וְהָרַג בֶּן קַיְמָא — פָּטוּר.

ז שׁוֹר הָאִשָּׁה, שׁוֹר הַיְתוֹמִים, שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שׁוֹר הַמִּדְבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים — הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים מִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוֹר הַמִּדְבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת — פְּטוּרִים מִן הַמִּיתָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים.

ח שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לְהִסָּקֵל וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו — אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ; שְׁחָטוֹ — בְּשָׂרוֹ אָסוּר. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ הִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו — מֻקְדָּשׁ; וְאִם שְׁחָטוֹ — בְּשָׂרוֹ מֻתָּר.

ט מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וְלַשּׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר וְלַשּׂוֹכֵר — נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים: מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. קְשָׁרוֹ בְּעָלָיו בַּמּוֹסֵרָה, וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד — חַיָּב; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה

פירוש ברטנורא

על האדם ומת, השור פטור מן המיתה, והבעלים משלמים את הכופר. השור פטור מן המיתה, דכתיב (שמות כ"א) השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים אין חייבין אם הרגו את הנפש עד שיהרגו בכוונה, כך השור אינו חייב עד שיהרוג בכוונה. והבעלים משלמים את הכופר, דכתיב אם כופר, שהיה יכול לכתוב כופר יושת עליו, מאי אם כופר, לרבות ההורג שלא בכוונה לחיוב כופר:

ז ושור היתומים. שאין להם אפוטרופוס: **ושור האפוטרופוס.** השור של יתומים הוא, אלא שעל האפוטרופוס לשמרו: **הרי אלו חייבין.** דשבעה שור כתובים בפרשה בנוגח אדם. חד לגופיה, וששה לששה שוורים הללו: **רבי יהודה אומר שור הקדש שור הגר שמת ואין לו יורשים פטורים מן המיתה.** אפילו נגח ואח"כ הקדיש, נגח ואח"כ מת הגר, היה פוטר ר' יהודה. ואין הלכה כר' יהודה:

ח ואם שחטו אסור. באכילה. דכתיב (שמות כ"א) סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו, ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבילה אסורה באכילה, ומה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, אלא לומר לך שאם קדם ושחטו לאחר שנגמר דינו אסור: **הקדישו בעליו מוקדש.** ונפקא מינה דאי מתהני מיניה מעל:

ט ונעל בפניו כראוי. בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. והיינו שמירה פחותה: **ומועד פטור.** מצד העדאה שבו. אבל צד תמות במקומה עומדת. ומשלם חצי

משניות מבוארות – קהתי

שאפילו השור היה מועד לכך, מכל מקום פטור מן המיתה, אבל הבעלים חייבים לשלם את הכופר; השור פטור מן המיתה, שנאמר (**שמות כא, כט**): "השור יסקל וגם בעליו יומת". ודרשו מכאן: כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים אינם חייבים מיתה, אם הרגו את הנפש, אלא אם כן הרגו בכוונה, אף השור אינו חייב עד שיהרוג בכוונה; והבעלים חייבים לשלם כופר, שנאמר (**שם שם, ל**): "אם כופר יושת עליו", שהיה צריך לומר "כופר יושת עליו", ומה תלמוד לומר "אם כופר יושת עליו"? לרבות שור ההורג שלא בכוונה, שחייב בכופר.

באור משנה ז

שׁוֹר הָאִשָּׁה – שור של אשה, **שׁוֹר הַיְתוֹמִים** – שאין להם אפוטרופוס, **שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס** – שור של יתומים שיש להם אפוטרופוס, **שׁוֹר הַמִּדְבָּר** – שהוא הפקר, **שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ** – אף על פי שבמיתתו יש הפסד להקדש, **שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים** – ונמצא השור הפקר, **הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים מִיתָה** – אם המיתו אדם, חייבים הם סקילה. בברייתא בגמרא מבואר: שבע פעמים נאמר "שור" בפרשת "וכי יגח שור את איש", אחד בא לגופו, והשאר באים לרבות את ששת השוורים המפורטים במשנתנו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שׁוֹר הַמִּדְבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת** – ואין לו יורשים; כל אלו **פְּטוּרִים מִן הַמִּיתָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים** – בגמרא מבואר, שרבי יהודה נקט שור המדבר ושור הגר שמת ואין לו יורשים, אף על פי ששניהם של הפקר הם, כדי להשמיענו, שאפילו נגח השור בחיי הגר ואחר כך מת הגר, וכן אפילו נגח ולבסוף הפקירוהו או הקדישוהו בעליו, הואיל ובשעת גמר דינו אין לו בעלים, פטור השור מן המיתה. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ח

משנתנו באה ללמד בשור שהמית אדם, מאימתי הופקע כוח הבעלים ורשותם ממנו.

שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לְהִסָּקֵל – שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, **וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו** – למקדש, **אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ** – שאין לבעלים זכות בו כלל (**המאירי**); **שְׁחָטוֹ** – ואם קדם ושחטו, **בְּשָׂרוֹ אָסוּר** – שנאמר (**שמות כא, כח**): "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו", והרי אין הכתוב צריך לומר, שכיון שנסקל השור והוא נבילה שבשרו אסור, ומה תלמוד לומר "ולא יאכל את בשרו"? אלא בא הכתוב להודיענו, שאם קדם ושחטו לאחר שנגמר דינו, בשרו אסור; ולא זו בלבד שאסור באכילה, אלא אף בהנאה אסור, שכל מקום שנאמר "לא ייאכל" (בבנין נפעל), בין איסור אכילה ובין איסור הנאה במשמע. **וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ הִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו** – אם הקדישו הבעלים את שורם, שהמית אדם, קודם שנגמר דינו לסקילה, **מֻקְדָּשׁ** – השור, והנהנה ממנו מעל, ומכל מקום בית דין דנים את השור לסקילה. וכותב המאירי, שבית דין מכריחים את הבעלים לפדותו בשוויו וליתן דמיו לבדק הבית, ואחר שנפדה, בית דין סוקלים אותו; **וְאִם שְׁחָטוֹ** – קודם שנגמר דינו לסקילה, **בְּשָׂרוֹ מֻתָּר** – באכילה (**רמב"ם**).

באור משנה ט

מְסָרוֹ – מסר בעל השור את שורו, **לְשׁוֹמֵר חִנָּם** – שאינו מקבל שכר בעד שמירתו, **וְלַשּׁוֹאֵל** – או לשואל המשתמש בשור ללא תשלום שכר, או **לְנוֹשֵׂא שָׂכָר** – לשומר המקבל שכר בעד שמירתו, **וְלַשּׂוֹכֵר** – או לשוכר, המשלם לו כסף תמורת השימוש בשורו (אלו הם ארבעה מיני שומרים שדיניהם מפורטים במסכת בבא מציעא ז, ח), **נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים** – הרי אלו במקום הבעלים להתחייב בנזקי השור: **מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם** – אם היה השור מועד, משלם השומר נזק שלם, **וְתָם** – ואם היה השור תם, **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק** – ואילו הבעלים פטורים, שכן כל השומרים הללו מקבלים עליהם מן הסתם לשמור על השור, שלא יוזק ושלא יזיק, היינו שאם יוזק, ישלמו היזקם לבעליהם ויעשו הם דין עם המזיק; ואם יזיק, יתחייבו הם בנזקיהם (**המאירי**). **קְשָׁרוֹ בְּעָלָיו בַּמּוֹסֵרָה** – קשרו הבעלים את שורם בחבל הקשור בצוארו והוא נמשך בו, **וְנָעַל בְּפָנָיו** – או שנעל בפניו, **כָּרָאוּי** – היינו בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה, והרי זו שמירה פחותה, **וְיָצָא** – השור – **וְהִזִּיק, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד** – בין שהיה השור תם בין שהיה מועד, **חַיָּב** – בנזקיו; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שסובר רבי מאיר, שצריכים הבעלים לשמרו שמירה מעולה, היינו לקשרו בשלשלת של ברזל, שלא יוכל לנתקה, או לנעול בפניו עד שתוכל הדלת לעמוד אפילו ברוח שאינה מצויה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: תָּם חַיָּב** – אם היה השור תם, הריהו חייב בחצי נזקו, **וּמוּעָד פָּטוּר** – אבל אם היה השור מועד, הריהו פטור, **שֶׁנֶּאֱמַר** – בשור המועד:

אוֹמֵר: תָּם חַיָּב וּמוּעָד פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, לו): "וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו", וְשָׁמוּר הוּא זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין.

פרק חמישי

א שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עֻבָּרָה בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ יָלְדָה — מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק לַוָּלָד. וְכֵן פָּרָה שֶׁנִּגְּחָהּ אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ יָלְדָה — מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק מִן הַוָּלָד.

פירוש ברטנורא

נזק כתם. דכתיב ולא ישמרנו גבי מועד. הא שמרו כל דהו פטור מצד העדאה: **רבי אליעזר אומר: אין לו שמירה.** למועד: **אלא סכין.** עד שישחטנו. ושלש מחלוקות בדבר. לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור. ולרבי יהודה בשמירה פחותה נמי פטור מצד העדאה שבו. אבל חייב על צד תמות שבו. עד שישמרנו שמירה מעולה. ולר"א במעולה נמי חייב. והלכה כרבי יהודה. ומיהו לכתחלה מצוה, לשחוט שור המועד כדי לסלק ההיזק:

ה א שור שנגח את הפרה. מעוברת: **ונמצא עוברה בצדה.** מת: **ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה.** ולא מת מחמת הנגיחה: **אם משנגחה.** ומחמת הנגיחה הפילתו: **ורביע נזק לולד.** דתם חייב חצי נזק, והאי ולד מוטל בספק הוא, וחולקין. ומתניתין סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין. אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כחכמים. ואפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא, המוציא מחבירו עליו הראיה: **וכן פרה שנגחה את השור וכו' משלם חצי נזק מן הפרה.** אם נמצאת הפרה, כדין תם שמשלם חצי נזק מגופו. ואם לא נמצאת הפרה, משלם רביע נזק מן הולד. שאם היה ידוע שקודם שילדה נגחה היה משלם כל חצי נזק מן הולד, שמעוברת שנגחה היא ועוברה נגחו. ואם לאחר שילדה נגחה לא היה משלם מן הולד כלום, שהרי הולד לא נגח ואין התם משלם אלא מגופו. עכשיו שהוא בספק, חולקים, ומן החצי נזק שיש לו לשלם משלם רביע נזק מן הולד:

משניות מבוארות – קהתי

"וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו" – ומשמע שלא שמרו כלל, אבל אם שמרו, אפילו שמירה פחותה, הריהו פטור; וכותב המאירי: **ונראה לי הטעם,** שהואיל ויש לו קול (שמפורסם שהוא מועד), אף הבריות ראויות להישמר ממנו; **וְשָׁמוּר הוּא זֶה** – והרי שורו של זה היה שמור, הלכך הוא פטור. בגמרא מבואר, שאינו פטור אלא מנזק שלם, אבל חייב הוא על כל פנים לשלם חצי נזק כדין שור תם, שכן "צד תמות במקומו עומד". **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין**– אין שמירה למועד אלא על ידי סכין, כלומר שחייב לשחטו, ואפילו שמרו שמירה מעולה הריהו חייב.

נמצא שלוש מחלוקות בדבר (בשור המועד): א. לדעת רבי מאיר בשמירה פחותה חייב, ובשמירה מעולה פטור. ב. לדעת רבי יהודה אף בשמירה פחותה פטור מצד העדאה שבו, אבל חייב על צד תמות שבו, עד שישמרנו שמירה מעולה. ג. לדעת רבי אליעזר, אף בשמירה מעולה חייב בשור המועד. והלכה כרבי יהודה. ויש מפרשים בגמרא, שאף רבי אליעזר סובר, שבשמירה מעולה פטור, אלא שלדעתו אינו יוצא ידי שמים עד שישחטנו, כדי לסלק את ההיזק, כמו ששנו בברייתא: "מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו? שנאמר (דברים כב, ח): "ולא תשים דמים בביתך".

באור משנה א

משנתנו מוסיפה ללמד בנזקי קרן.

שׁוֹר – תם, **שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה** – שהיתה מעוברת, **וְנִמְצָא עֻבָּרָה בְּצִדָּהּ** – מת, כגון שראו עדים את נגיחת השור מרחוק, ומצאו אחר כך את הפרה מתה, ועוברה מת בצדה (המאירי), **וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה** – אם קודם שנגחה השור ילדה, ומת הולד שלא מחמת הנגיחה, ונמצא שאין בעל השור חייב בנזקי הולד, **אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ יָלְדָה** – ומחמת הנגיחה הפילתו, והרי בעל השור חייב אף בנזקי הולד, **מְשַׁלֵּם** – בעל השור, מגופו של השור, **חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה** – על נזקה של הפרה, כדין תם שנגח, **וּרְבִיעַ נֶזֶק לַוָּלָד** – שהואיל וספק הוא אם מחמת נגיחת השור מת גם הולד וחייב בחצי נזקו, לפיכך חולקים את חצי הנזק של הולד, ובעל השור משלם רק רבע נזקו. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא כדעת סומכוס הסובר: ממון המוטל בספק חולקים. אבל חכמים אומרים: זה כלל גדול בדין: המוציא מחברו עליו הראיה, כלומר שלדעת חכמים אין בעל השור משלם על נזק הולד כלום, ואפילו הניזק טוען טענת ברי, שמחמת נגיחת השור הפילה פרתו את הולד, והמזיק טוען: שמא קודם שנגחה שורי ילדה, הרי זה פטור מלשלם נזק הולד, שהמוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כחכמים (עיין רמב"ם הל' נזקי ממון ט, ב-ג). **וְכֵן פָּרָה שֶׁנִּגְּחָהּ אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ** – והולד חי, **וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה** – אם קודם שנגחה ילדה, ולא היתה מעוברת בשעת נגיחה, ואין גובים את חצי הנזק אלא מגופה של הפרה בלבד, אבל לא מגופו של הולד, **אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ יָלְדָה** – והיתה מעוברת בשעת נגיחה, וגובים חצי הנזק מהפרה ומוולדה, מפני שהוולד כגופה, **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק מִן הַוָּלָד** – בגמרא מבואר: אם הפרה נמצאת, גובים חצי נזק מגופה של הפרה, ואם אין הפרה נמצאת, כגון שאבדה, גובים רבע הנזק מגוף הולד; והטעם הוא כמו שבארנו לעיל, שהואיל וספק הוא אם כוחו של הולד סייע בנגיחה, הרי ממון המוטל בספק חולקים, כדעת סומכוס, הלכך על חצי הנזק שיש לשלם, אין גובים מגוף הולד אלא רבע נזק. והוא הדין כשהפרה נמצאת אלא שאין בגופה כדי חצי הנזק, שגובים מגוף הולד לא את המותר כולו אלא את מחציתו. אבל לדעת חכמים אין גובים מן הולד כלום, שהמוציא מחברו עליו הראיה. ברם, אם נתברר שמעוברת היתה בשעת נגיחה, אף אם אבדה הפרה, גובים מן הולד את כל חצי הנזק, שגוף אחד הוא עם הפרה.

בארנו את הסיפא של משנתנו כפירושו של רבא בגמרא (בבא קמא מו, ב), שמדובר כאן בפרה ובולד של אדם אחד. אבל אביי מפרש, שמדובר כאן בכגון שהפרה של אחד והולד של אחר, ובאה המשנה להשמיענו, שהואיל וכל אחד טוען, שיש לו שותף בנזק, הלכך בעל הפרה משלם את החצי ממה שיש לו לשלם, היינו רבע הנזק, ובעל הולד שהוא משלם מספק, אינו משלם אלא רבע ממה שיש לו לשלם. כגון שור שווה מאתיים שהוזק, וחצי נזקו הוא מאה זוז, משלם בעל הפרה חמישים זוז, ובעל הולד עשרים וחמישה זוז, והניזק מפסיד עשרים וחמישה זוז. ברם, בתוספות מבואר, שחשבון זה אינו אלא לסימן בלבד, כאילו הולד עשה חצי הנזק, אבל באמת אין הדבר כן, שהרי שותפותם של הפרה והולד אינה שווה בנזק, אלא שכוונת המשנה, לדעת אביי, שלעולם אין בעל הולד משלם אלא רביע נזקו, כגון אם הפרה שווה בלא הולד שמונים זוז, ועם הולד – מאה זוז, וחצי הנזק שעשתה הוא מאה זוז, כגון שנגחה שור שווה מאתיים זוז, ונמצא חלקו של הולד בחמישית הנזק; ואילו היה ודאי שותף, היה הניזק נוטל הפרה עם הולד, אבל עכשיו שהוא ספק, הריהו נוטל חצי הולד, היינו עשרה זוז (תוספות דיבור המתחיל "ורביע", בבא קמא מו, ב).

ב הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת — פָּטוּר; וְאִם הֶזִּקָה בָּהֶן — בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב; וְאִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת — פָּטוּר; וְאִם הֶזִּקָה בָּהֶן — בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב; וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת — בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב.

פירוש ברטנורא

ב ואם הוזקה בהם בעל הפירות חייב. והני מילי שהוחלקה ונכשלה בהן. אבל אם אכלה מהן עד שמתה, בעל הפירות פטור, דהוה לה שלא תאכל:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

הַקַּדָּר – העושה קדרות של חרס, **שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר** – בעל הבית מלשלם, שהרי הוא אומר לקדר: מי הרשך להיכנס ולהכניס את קדרותיך לחצרי? **וְאִם הֶזִּקָה בָּהֶן** – בהמתו של בעל הבית, **בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב** – לשלם את נזקו של בעל הבית; **וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת** – שקיבל הקדר רשות מבעל החצר להכניס קדרותיו לחצרו, **בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב** – בנזקי הקדרות, אם שברתן בהמתו, שהואיל ונתן לו רשות להכניס קדרותיו לחצר, מן הסתם קיבל עליו לשמור עליהן שלא יוזקו. והוא הדין אם הוזקה בהן בהמתו, בעל הקדרות פטור, שהרי שמירתן על בעל החצר, הן שלא יוזקו והן שלא יזיקו. וכן אם אדם **הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר** – בעל הבית מלשלם, **וְאִם הֶזִּקָה בָּהֶן** – כגון שהוחלקה, **בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב** – בנזקי הבהמה; ברם, אם אכלה מהן הרבה עד שמתה, בעל הפירות פטור, שהיה לה שלא תאכל, והואיל ובמתכוון הביאה עליה דבר שהזיק לה, אין לחייב את בעל הפירות בכך, שהרי בעל הבית המצוי בחצרו צריך היה לשמור את בהמתו שלא תאכל יתר על המידה **(גמרא; רא"ש)**. **וְאִם הִכְנִיס** – את פירותיו, **בִּרְשׁוּת** – בעל החצר, ואכלתם בהמתו, **בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב** – מהטעם שבארנו בענין הקדרות. ברם, במשנה הבאה חולק רבי על משנתנו וסובר, שאפילו הכניס ברשות, אין בעל החצר חייב בנזקי הקדרות או הפירות על ידי בהמתו אלא אם כן קיבל עליו בפירוש לשמור אותם. והלכה כרבי.

בתוספות מבואר, שמשנתנו נקטה אותו דין גם בקדרות וגם בפירות כדי להשמיענו, שלא זו בלבד שבקדירות אם הכניס ברשות, בעל החצר חייב, שהואיל ונוחות להישבר מן הסתם קיבל עליו שמירתם, אלא אף בפירות אם הכניס ברשות, בעל החצר חייב.

המשך ביאור למסכת שבת ליום ראשון עמ' ב

בשינוי מראה לכל הדעות, **מִשּׁוּם דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין הֵימֶנּוּ מְקֻוֶּה, וּפוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה** וכתירוצו של רב פפא לעיל בענין מי תרדין.

הגמרא דנה בסחיטת ענבים לתוך אוכל בשבת: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, סוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה** שיש בה תבשיל כדי לתקנו, לפי שבאופן זה מוכח שאין דעתו לשתות את המיץ אלא להטעים על ידו את התבשיל, ומשקה הבא לתיקון האוכל דינו כאוכל, ואין איסור להפריד אוכל מאוכל. **אֲבָל לֹא** יסחוט את הענבים **לְתוֹךְ הַקְּעָרָה** אפילו אם יש בה אוכל. לפי שפעמים סוחט אדם ענבים לקערה שאין בה אוכל ודבר זה אסור אף אם בדעתו לערות אחר כך את המשקה לתבשיל שבקדירה או להעביר תבשיל מהקדרה למשקה שבקערה. ואף שאין אדם שותה משקה מתוך קערה והרואה שהוא סוחט ענבים לקערה ריקה, יבין שכוונתו לתתו בתבשיל, מכל מקום לא מוכח הדבר שכוונתו לתיקון אוכל ולכן הדבר אסור.

הגמרא דנה באופני היתר חליבת עז בשבת: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מִדִּבְרֵי רַבֵּינוּ** [–שמואל] **גְּלֶמַד, שֶׁחוֹלֵב אָדָם עֵז** בשבת **לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה** כדי שיתערב החלב באוכל, והחלב יחשב אף הוא מחמת כן לאוכל, **אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה** לפי שהחלב נחשב למשקה וחליבה בשבת אסורה. מקשה הגמרא: **אַלְמָא קָסָבַר** – מדברי שמואל שהתיר לחלוב לתוך קדרה, מוכח שהוא סובר שמַשְׁקֶה **הַבָּא לְאוֹכֶל** לתקן אותו, **אוֹכֶל הוּא. מֵתִיב רָמִי בַּר חָמָא** ממשנה במסכת טהרות (פ"ג מ"ג), **זָב שֶׁחוֹלֵב אֶת הָעֵז הֶחָלָב טָמֵא** לפי שטמאהו הזב בהיסט, והמשנה לא חילקה בין חולב לקדירה או לקערה. **וְאִי אָמְרַת מַשְׁקֶה הַבָּא לְאוֹכְלִין אוֹכֶל הוּא,** אם כן בחולב לתוך הקדירה שיש לחלב דין אוכל, אינו מקבל טומאה עד שיבוא עליו משקה ויכשירו, **בְּמַאי אִיתְכַּשַּׁר** – במה הוכשר החלב לקבלת טומאה.

מתרצת הגמרא: יש לתרץ כאן **כִּדְאָמַר** – כמו שתירץ **רַבִּי יוֹחָנָן** משנה אחרת (כלים פ"ח מי"א), באשה נדה שנטף חלב מדדיה לתנור, ושנינו שם שהתנור נטמא. והקשו בגמרא (כריתות יג.), במה הוכשר החלב הלא אינו בתורת משקה לפי שהוא מיועד למאכל לתינוק, ומשקה הבא לאוכל דינו כאוכל. ותירץ רבי יוחנן, שהחלב הוכשר **בְּטִיפָּה הַמְלוּכְלֶכֶת עַל פִּי הַדַּד,** כלומר שהאשה רוצה שהטיפה הראשונה תשאר בפי הדד כדי שיהא נח לה להניק את בנה, וטיפה זו דינה כמשקה כיון שאינו מיועד למאכל לתינוק. **הָכָא נַמִּי** – כך כאן החלב הוכשר **בְּטִיפָּה הַמְלוּכְלֶכֶת עַל פִּי הַדַּד,** שדרך החולבים להרטיב את פי הדד בטיפה הראשונה כדי להקל את החליבה, והטיפה נחשבת למשקה והיא מכשירה את כל החלב.

מקשה הגמרא: **מֵתִיב רַבִּינָא,** שנינו במשנה (טהרות פ"ג מ"ג), **טְמֵא מֵת שֶׁפָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים**

המשך ביאור למסכת שבת ליום שני עמ' א

הגמרא חוזרת לשיטת רב בענין סחיטת כבשים ושלקות ומבארת את טעמו: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, דְּבַר תּוֹרָה** – מדין תורה **אֵינוֹ חַיָּב** חטאת **אֶלָּא עַל (דריסת) [דְּרִיכַת] זֵיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבָד,** משום שדרכם בכך ודריכתם נחשבת למלאכה, אבל שאר פירות אין דרכם בכך ואין סחיטתם נחשבת למלאכה. **וְכֵן תָּנֵי דְּבֵי מְנַשֶּׁה** [–שנו בבית מדרשו של מנשה], **דְּבַר תּוֹרָה אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל (דריסת) [דְּרִיכַת] זֵיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבָד, וְאֵין עַד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר**

רש"י

טפופות. לשון דבר צף בגובה מעט כמו על דאטפת אטפוך (אבות פ"ב משנה ו): **נשפך הדם על הרצפה.** ולא נתקבל בכלי: **מן הכלי כו'.** משנה היא לעצמה בפרק אחר (דף לב.) ואינן זו בצד זו ושתיהן במסכת זבחים: **מנא הני מילי.** דבעינן שירד מצואר בהמה לכלי: **מדם הנפש.** דם קילוח שהנפש יוצאה בו: **גורעין.** אות מתיבה זו ומוסיפין על תיבה זו ודורשין: **חישב בחפינת קטורת.** על מנת להקטירה למחר: **מי יליף מלא מלא ממנחה.** מה התם מהניא מחשבה בקמיצתה דנפקא לן במנחות (דף פג.) מזאת התורה לעולה ולמנחה וגו' הוקשו לשלמים מה שלמים מפגלין ומתפגלין אף מנחה וכו': **והכא נמי מהניא מחשבה.** בחפינתה או לא והכא ליכא לאקשויי היינו הך כדאקשי לעיל דהנהו תרוייהו בעיי הוו להו בחד טעמא לאיתויי הבא בחפניו כדהתם בקומצו אבל הך מילתא אחריתי היא ואי נמי לא דרשי גזירה שוה לענין בקומצו דילמא דרשי לה לענין מחשבה:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מח עמוד א: ספק נוסף בענין זה: **בְּעֵי מַר בַּר רַב אַשִׁי, אַפְּבֵיהּ לְמָנָא** - הפך הכלי על פניו **וְדַבְּקֵיהּ לַקּוֹמֵץ בְּאַרְעִיתֵיהּ דְּמָנָא,** שהיה לכלי מאחוריו בית קיבול והניח שם את הקומץ, **מַהוּ, הַנָּחָה בְּתוֹכוֹ בְּעֵינָן וְהָא אִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא הַנָּחָה** בתחתית הכלי העומד **בְּתִקְנוֹ בְּעֵינָן, וְלֵיכָּא, תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בענין חפינת הקטורת של הכהן גדול ביום הכיפורים: **בְּעֵי רַב פַּפָּא, 'מְלֹא חָפְנָיו' שֶׁאָמְרוּ,** האם צריכים שיהיו **מְחוּקוֹת** ושוות לשפת ידיו, **אוֹ גְּדוּשׁוֹת** ועולות הרבה משפת ידיו. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי** לפשוט ספק זה, **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **'מְלֹא חָפְנָיו' שֶׁאָמְרוּ לֹא מְחוּקוֹת וְלֹא גְּדוּשׁוֹת אֶלָּא טְפוּפוֹת** - צפות, כלומר עולות מעט משפת ידיו כדבר הצף למעלה, ושיעורו יותר ממחוקות ופחות מגדושות. עוד ספק בענין חפינה: בהקדם מביאה הגמרא דין נשפך הדם שהוא יסוד הספק, **תְּנַן הָתָם (זבחים כה.),** אם כששחט הקרבן **נִשְׁפַּךְ הַדָּם** מצואר הבהמה **עַל הָרִצְפָּה, וַאֲסָפוֹ** לתוך כלי, **פָּסוּל.** אבל אם בשעת שחיטה קיבל הדם בכלי ונשפך **מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ** לכלי, **כָּשֵׁר.** ומבארת הגמרא, **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** - מנין לומדים דין זה, **דְּתָנוּ רַבָּנַן,** נאמר בתורה (ויקרא ד ה) **'וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר',** ולומדים 'מדם הפר' שצריך שיקבל מדם חיותו של הפר, דהיינו **מִדַּם הַנֶּפֶשׁ** - דם שהנפש יוצאת בו, **וְלֹא מִדַּם הָעוֹר** - דם היוצא כשחותך העור קודם שיגיע לסימנים, **וְלֹא מִדַּם הַתַּמְצִית** - דם המתמצה ונסחט ושותת בסוף השחיטה. ועוד לומדים מפסוק זה, ממה שנאמר **'מִדַּם הַפָּר',** שמורידים את האות מ"ם מתיבת 'מדם' ומוסיפים אותה לתיבת 'הפר' ודורשים **'דָּם מֵהַפָּר' יְקַבְּלֶנּוּ** - שיקבל הדם מצואר הבהמה ולא יאסוף מהרצפה, ואנו מוכרחים לשנות וללמוד כן, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שנלמד כפי שכתוב **'מִדַּם הַפָּר'** ומשמעותו **'מִדַּם' וַאֲפִלּוּ מִקְצָת דָּם, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה הַמְקַבֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל אֶת כָּל דָּמוֹ שֶׁל פָּר, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפרשה אחר שפירש ענין הזאות שבע פעמים על הפרוכת ועל קרנות מזבח הקטורת (שם ד ז) **'וְאֵת כָּל דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח** הָעֹלָה', ובהכרח אין הכוונה לשיריים, שהרי לא יתכן שבשיריים יהיה לו את כל הדם, שהרי כבר הזה ממנו על הפרוכת ועל המזבח, אלא נאמר זאת על הקבלה, שצריך שיקבל בשעת שחיטה את כל הדם, ואם כן אי אפשר ללמוד 'מדם הפר' ואפילו מקצת דם, **אֶלָּא** על כרחך **שְׁמַע מִינָּהּ מַאי 'מִדַּם הַפָּר', דָּם מֵהַפָּר יְקַבְּלֶנּוּ, וְקָסָבַר גּוֹרְעִין** אות מתיבה זו **וּמוֹסִיפִין** אותה בתיבה אחרת **וְדוֹרְשִׁין** המקרא כך, וכאמור לומדים מהפסוק שקבלת הדם תהיה דווקא מצואר הפר ולא מהרצפה.

ומחמת הדין האמור **בְּעֵי רַב פַּפָּא, נִתְפַּזֵּר הַקְּטוֹרֶת מִמְּלוֹא חָפְנָיו** על הרצפה **מַהוּ** - האם נפסל בכך או שיכול לאספו ולהקטירו. וצדדי הספק, שבקומץ אין ספק שאם נתפזר הקומץ מידו פסול, שהרי מקישים מנחה לעולה, וארבע עבודות של המנחה הם כנגד ארבע עבודות של העולה, ומתן הקומץ בכלי הוא כנגד קבלה, וכמו שבקבלה צריך לקבל את הדם מצואר הבהמה ואם נשפך על הרצפה פסול, כן גם במתן הקומץ בכלי, ידו כצואר בהמה וצריך לתת הקומץ מידו לכלי ואם נתפזר פסול, אך לגבי קטורת יש להסתפק האם כיון שאחר החפינה נותנה בכלי שרת הרי זה כמנחה ודינו כקבלה **וְדוֹ כְּצַוָּאר בְּהֵמָה דָּמֵי,** וכל זמן שלא נתן בכלי עדיין לא נתקדש **וְאִם** נתפזרה על הרצפה **פְּסוּלָה, אוֹ דִּילְמָא** כיון שבקטורת מעיקר הדין אין כלי מעכב בה, אם כן קידוש הקטורת לא נעשה על ידי כלי שרת אלא ידיו **כִּכְלִי שֶׁרֵת דָּמֵי,** ואין ידו כצואר בהמה **וְלֹא פְּסוּלָה** הקטורת שהתפזרה, **תֵּיקוּ.**

ספק נוסף בענין חפינה: **בְּעֵי רַב פַּפָּא, חִישֵׁב** בְּמעשה **חֲפִינַת קְטוֹרֶת** להקטירה למחר, דהיינו חוץ לזמנה, או להקטירה חוץ למקומה, **מַהוּ, מִי אַמְרִינָן יָלִיף** גזירה שוה **'מְלֹא' 'מְלֹא' מִמִּנְחָה,** במנחה נאמר 'מְלֹא קֹמְצוֹ' ובחפינה נאמר 'מְלֹא חָפְנָיו', **מָה הָתָם** במנחה **מְהַנְיָא** - מועילה **בָּהּ מַחֲשָׁבָה** לפוסלה אם חושב מחשבת פסול במעשה הקמיצה, **הָכָא נַמִּי** במעשה החפינה **מְהַנְיָא בָּהּ מַחֲשָׁבָה, אוֹ לֹא** לומדים גזירה שוה, ולא מצאנו שמחשבה פוסלת בחפינה.

שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, בעוד שֶׁדֶּם מַנְפָּתָהּ של בהמה אינו נחשב משקה והוא טָהוֹר ואינו מכשיר ואינו מקבל טומאה. אָמַר לָהֶן רבי עקיבא, אף שדם מגפתה של בהמה אינו חשוב משקה, מכל מקום מַחְמִיר אֲנִי בֶּחָלָב שיחשב משקה אף ביוצא שלא לרצון, יותר מִבְּדַם של מכה שאינו נחשב משקה, שכן מצינו שֶׁהַחוֹלֵב בהמה לִרְפוּאָה כגון שחלבה מזיק לה, החלב טָמֵא [–מכשיר] שהרי יצא לרצון, וְאילו הַמַּקִּיז דם מבהמה לִרְפוּאָה אינו נחשב משקה והוא טָהוֹר. וכיון שהחולב בהמה לרפואה החלב טמא, יש לנו לטמא אף חלב שנטף ממנה שלא לרצון קל וחומר מחלב אשה. אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי עקיבא, אין ללמוד מהחולב לרפואה שנעשה ברצון וטמא שגם חלב שנטף מבהמה שלא לרצון יטמא, שהרי סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים יוֹכִיחוּ, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן לְרָצוֹן טְמֵאִין והיוצאים מהם שֶׁלֹּא לְרָצוֹן טְהוֹרִים, ואם כן גם חלב בהמה שיצא לרצון טמא ושיצא שלא לרצון טהור.

הגמרא מבארת עתה את הוכחתה מהמשנה שלא ניתן לומר שלפי רבי יהודה משקה הזב בשבת מתותים ורימונים בסתם יהיה אסור בשתיה. מדייקת הגמרא: מַאי לָאו – האם אין כוונת חכמים כשאמרו 'לְרָצוֹן' היינו דְּנִיחָא לֵיהּ – שהוא מרוצה מיציאת המשקים, ו'שֶׁלֹּא לְרָצוֹן' היינו כַּסְתָּמָא, כלומר שלא החליט עדיין אם לסחוט את הפירות או לאוכלם, ועל כך נאמר שמשקים אלו טהורים. ומעתה יש ללמוד קל וחומר, וּמַה זֵיתִים וַעֲנָבִים דִּבְנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ – שרובם עומדים לסחיטה, אף על פי כן כשהכניסם סתם, משקה היוצא מהם דינו כיוצא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן וְלֹא כְּלוּם וטהורים, תּוּתִים וְרִמּוֹנִים דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ – שרובם אינו עומד לסחיטה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שבהכניסם סתם, המשקה היוצא מהם טהור, ואיך אמר רבי יהודה שמשקה היוצא בשבת מן התותים והרימונים שהכניסם סתם, דין משקה עליו ונכלל בגזירת משקין שזבו ואסור לשתותו.

מתרצת הגמרא: לֹא כמו שסברת ש'לרצון' היינו שהוא מרוצה בכך ו'שלא לרצון' היינו בסתם, אלא לְרָצוֹן הכוונה בְּסְתָמָא, ועל כך נאמר שמכשיר, וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן הכוונה דְּנַלֵּי אַדַּעְתֵּיהּ דְּאָמַר לֹא נִיחָא לִי ביציאת המשקה, ולכן אינו מכשיר.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, המשנה עוסקת בסלי זיתים וענבים וְשֶׁאֵנּוּ – ושונה הדין בְּסַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים, כֵּיוָן דְּלִאִיבּוּד קָיְימִי – שהמיץ היוצא מהם נשפך לארץ דרך חורי הסלים והולך לאיבוד, מֵעִיקָּרָא אַפְקוּרֵי מַפְקְרֵי לְהוּ – מתחילה הוא מפקיר אותו, ולכן לכל הדעות אין על המיץ היוצא מהם דין משקה ואינו מכשיר. אבל כאשר הפירות נמצאים בשאר כלים והמשקה נשמר, סובר רבי יהודה שאף בתותים ורימונים סתם, היוצא מהם יש לו דין משקה.

הגמרא חוזרת לדברי שמואל שרבי יהודה מודה לחכמים בזיתים וענבים וחכמים מודים לרבי יהודה בשאר פירות. שואלת הגמרא: אֲשֶׁכְּחָן – מצאנו בברייתא שהביא רב נחמן בר יצחק את רַבִּי יְהוּדָה דְּמוֹדֵי לְרַבָּנָן בְּזֵיתִים וּבַעֲנָבִים, אולם רַבָּנָן דְּמוֹדוּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בִּשְׁאָר פֵּירוֹת מְנָלָן – מהיכן למד זאת שמואל. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא, סוֹחֲטִין

המשך ביאור למסכת שבת ליום שני עמ' ב

שָׁנָה לֹא עָבַר אִישׁ בִּיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ט ט) 'עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וגו' מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ', 'בְּהֵמָ"ה' בְּגִימַטְרִיָּא חַמְשִׁין וְתַרְתֵּין הָווּ.

הגמרא מבארת מה אירע לבעלי החיים שגלו: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כּוּלָּן – כל בעלי החיים שגלו לבבל חָזְרוּ לארץ ישראל חוּץ מִקּוֹלְיֵים הָאִיסְפָּנִין שלא חזר. והטעם, דְּאָמַר רַב, הָנֵי מִדְּרֵי דְּבָבֶל – מי התהום שבבבל, מַהְדְּרֵי מַיָּא לְעֵין עֵיטָם – עולים דרך מדרונות ומחילות צרות ומגיעים למעין הנקרא עין עיטם, והדגים שגלו לבבל עלו עם המים והגיעו חזרה למקומם בארץ. וְהַאי – וקולייס האיספנין כֵּיוָן דְּלֵא שָׁרִיר שִׁדְרֵיהּ – ששדרתו אינה חזקה, לֵא מָצֵי סָלְיָיק – לא יכול היה לעלות דרך המחילות.

הגמרא חוזרת להביא תשובותיו של רבי יוחנן לשאלותיו של רבי חייא בר אבא: ועל שאלתכם מִפְּנֵי מָה מוֹעֲדִים שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵחִים יותר מבארץ ישראל, הטעם הוא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ קְלָלָה שנתקללה ארץ ישראל, דִּכְתִיב בה (הושע ב יג) 'וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבָּתָהּ וְכֹל מוֹעֲדָהּ', וּכְתִיב (ישעיה א יד) 'חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטּוֹרַח'. מבארת הגמרא: מַאי – מה כוונת הפסוק 'הָיוּ עָלַי לָטּוֹרַח'. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דַּיָּין לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחוֹטְאִין לְפָנַי אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לֵידַע אֵיזוֹ גְּזֵירָה קָשָׁה אָבִיא עֲלֵיהֶן.

הגמרא מביאה מימרא בענין קללת המועדים שבארץ ישראל: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אֵין לְךָ כָּל רֶגֶל וְרֶגֶל שֶׁלֹּא בָּאתָה בּוֹלֶשֶׁת – חיל המלך לְצִיפּוֹרִי. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֵין לְךָ כָּל רֶגֶל וְרֶגֶל שֶׁלֹּא בָּא לִטְבַרְיָה אַגְמוֹן וְקַמְטוֹן וּבַעַל זְמוֹרָה – פקידי השלטון שבאים לבזוז ולהטיל עול, וכל זה מחמת הקללה שדיבר עליה הנביא.

הגמרא חוזרת לתשובותיו של רבי יוחנן: ועל שאלתכם מִפְּנֵי מָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל מְצוּיָיְינִין בלבושיהם, הטעם הוא, לא משום שאינם בני תורה אלא לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי מְקוֹמָן, שהרי מקומם הוא בארץ ישראל והם גלו משם לבבל, והגולה למקום זר מתלבש בבגדים חשובים כדי שיכבדוהו. דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי – שהרי הבריות אומרות, בְּמָתָא שְׁמַאי – בעירי שמי מכבדני, בְּלֹא מָתָא תּוּתְבַאי – אבל שלא בעירי בגדי מכבדים אותי.

הגמרא מביאה ראיה לרבי יוחנן שבני בבל הם בני תורה: נאמר בפסוק (ישעיה כז ו) 'הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל', תָּנֵי רַב יוֹסֵף, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל שֶׁעוֹשִׂין צִיצִין וּפְרָחִים לַתּוֹרָה. ועל השאלה מִפְּנֵי מָה עוֹבְרֵי כּוֹכָבִים מְזוֹהָמִין, הטעם הוא, משום שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי, והיינו שֶׁבִּשְׁעָה

המשך ביאור למסכת שבת ליום שלישי עמ' א

נקב וּבָא לְהוֹסִיף כלומר להרחיבו, מוֹסִיף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שאין מוֹסִיפִין על הנקב הקיים. וְשָׁוִין – והכל מודים שֶׁנּוֹקְבִין נֶקֶב יָשָׁן שנסתם לְכַתְּחִילָּה, כיון שהסתימה אינה מבטלת את הנקב ופתיחתו לא נחשב לעושה פתח.

מקשה הגמרא: וְתָנֵא קַמָּא המתיר להרחיב נקב ישן, מַאי שְׁנָא – במה זה שונה מִנֶּקֶב חָדָשׁ דְּלֵא – שאסור לעשותו דְּקָא מְתַקֵּן פִּיתְחָא – לפי שהוא מתקן פתח לכלי, אם כן אוֹסוּפֵי נַמִּי קָא מְתַקֵּן פִּיתְחָא – הרחבת נקב קיים גם היא תיחשב לתיקון הפתח של הכלי והרי זה תולדת מכה בפטיש. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה, דְּבַר תּוֹרָה כָּל פֶּתַח שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַכְנִיס לתוכו וּלְהוֹצִיא ממנו אֵינוֹ פֶּתַח ואין חייבים על עשייתו, וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזוּר שלא לעשות כל פתח אף שעומד רק להוציא או רק להכניס, מִשּׁוּם – שמא יטעה ויעשה נקב בלול שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין ויעבור על איסור תורה, דַּעֲבִיד לְעָיוּלֵי אֲוִירָא וּלְאַפּוּקֵי הַבְלָא – שהרי הנקב בלול עשוי כדי להכניס אויר ולהוציא את ההבל והסרחון כדי שלא ימותו התרנגולים. וְאִם קיים כבר נקב וּבָא לְהוֹסִיף – להרחיבו, לדעת תנא קמא מוֹסִיף, משום שבהרחבת נקב אין מקום לגזור משום לול של תרנגולים, כיון שאוֹסוּפֵי – שלהוסיף וַדַּאי בְּלוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים לֵא אָתֵי לְאוֹסוּפֵי – לא יבוא להוסיף,

רש"י

שֶׁדַּם מַגֵּפָתָהּ. שֶׁל אִשָּׁה, אִם נִגַּף רַגְלָהּ אוֹ יָדָהּ, וְכָל חִבּוּרָהּ שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּם, כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק דַּם הַנִּדָּה (נדה דף נה:): דַּם חֲלָלִים, דְּהַיְינוּ דַּם הָרוּג, קָרוּי מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה". וְדַם מַגֵּפָתוֹ מְפָרֵשׁ הָתָם דַּדַּם חֲלָלִים הָרֵי, דְּמֵה לִי קַטְלֵיהּ כּוּלֵּיהּ מַה לִּי קַטְלֵיהּ פְּלֻגָא. וְחֶלֶב כְּדַם מַגֵּפָתוֹ, דְּדָם נֶעֱבָר וְנַעֲשָׂה חֶלֶב. וְדַם מַגֵּפָתָהּ סְתָמֵיהּ שֶׁלָּא לְרָצוֹן הוּא, וְטָמֵא: **יִטַּמֵּא חֵלֶב הַבְּהֵמָה שֶׁלֹּא לְרָצוֹן.** בִּתְמִיָּה: שֶׁהֲרֵי דַּם מַגֵּפָתָהּ טָהוֹר, דִּבְהֵמָה לָאו בִּכְלַל חָלָל הוּא. וּמִיהוּ, דַּם שְׁחִיטָה מְכַשֵּׁר, מִשּׁוּם דְּאִיתְקַשׁ לְמַיִם, דִּכְתִיב (דברים יב) "עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם": **מַחְמִיר אֲנִי בְּחֶלֶב.** לְטַמְּאוֹ אַף שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, מִבְּדָם: **שֶׁהַחוֹלֵב.** לְרִפּוּאַת הַבְּהֵמָה, שֶׁלֹּא יַזִּיקֶנָּה חֶלְבָהּ – טָמֵא, דְּהָא לְרָצוֹן הוּא. וְהַמַּקִּיז דָּם לִבְהֵמָתוֹ לִרְפוּאָה – טָהוֹר, דְּדַם מַגֵּפָתָהּ הִיא. וְהוֹאִיל וְהַחוֹלֵב לִרְפוּאָה טָמֵא – אַף הַנּוֹטֵף שֶׁלֹּא לְרָצוֹן טָמֵא: **אָמְרוּ לוֹ.** אֵינוֹ דּוֹמֶה שֶׁלֹּא לְרָצוֹן לְיוֹצֵא לְרָצוֹן, שֶׁהֲרֵי סְלֵי זֵיתִים וַעֲנָבִים יוֹכִיחוּ, שֶׁהַמַּשְׁקֶה כּוֹ: **שֶׁלֹּא לְרָצוֹן בִּסְתָמָא.** וְקָתָנֵי טְהוֹרִין – דְּלָא חָשִׁיב מַשְׁקֶה. אִי רַבִּי יְהוּדָה קָאָמַר לְהּ – קַשְׁיָא, וְאִי רַבָּנַן קָאָמְרִי – כָּל שֶׁכֵּן טְהוֹרִין לְרַבִּי יְהוּדָה. דְּהָא מִידֵּי דְּלְרַבָּנַן מַשְׁקֶה הוּא – לְרַבִּי יְהוּדָה לָאו מַשְׁקֶה הוּא, וְכ"ש מִידֵּי דְּלְרַבָּנַן לָאו מַשְׁקֶה. וְהָשְׁתָּא וּמַה זֵיתִים וַעֲנָבִים כּוֹ'. וְהוּא הַדִּין מְצֵי לְמִימְרֵי נַמִי זֵיתִים וַעֲנָבִים אַזֵּיתִים וַעֲנָבִים, דְּקָתָנֵי לְעֵיל דְּמוֹדֶה בְּהוּ רַבִּי יְהוּדָה דְּאַף לְאוֹכְלִין הִיוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר. אֶלָּא הָא אֲלִימָא לֵיהּ לְאַקְשׁוּיֵי, דְּתוּתִים וְרִמּוֹנִים דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ קָתָנֵי לְעֵיל דִּסְתָם אָסוּר, וְהָכָא קָתָנֵי דַּאֲפִי' זֵיתִים וַעֲנָבִים סְתָמָא לָאו לְמַשְׁקֶה: דְּגַלֵּי דַּעְתֵּיהּ. בְּהֲדֵיָא, וַאֲמַר לָא נִיחָא לִי, וְהָוֵי גִּילּוּי דַּעְתָּא טְפֵי מֵהַכְּנִיסוֹ לְאוֹכְלִין: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא שֶׁאֲנִי סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים וכו'.** וְדִרְוָקָא נָקֵט סַלִּין, שֶׁהַמַּשְׁקֶה הַנּוֹטֵף מֵהֶן נוֹפֵל לָאָרֶץ וְהוֹלֵךְ לְאִיבּוּד, הִלְכָּךְ סְתָמָא לָא נִיחָא לֵיהּ: **אַפְקוּרֵי מַפְקִיר.** לְהַהוּא מַשְׁקֶה. אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים, אֲפִילּוּ תּוּתִים וְרִמּוֹנִים – אֵימָא לָךְ סְתָמָא לְמַשְׁקֶה:

בפגעין

מחמיר אני בחלב מבדם שהחולב לרפואה טמא והמקיז לרפואה טהור. א"כ מאי דמטמינן חלב האשה – לא מחמת דם הוא, דדם נעבר ונעשה חלב. דא"כ חולב לרפואה טהור כמו דם, אלא ודאי משום דכתיב "ותפתח את נאד החלב". ואומר רבי: דבחמה נקט חולב לרפואה, דהכי נמי הו"מ להשיב לרבנן מחלב בהמה גופה שדמה טהור וחלבה טמא. א"כ, החלב אינו טמא מחמת דם אלא משום דכתיב "ותפתח את נאד החלב", וא"כ שלא לרצון נמי, מהאי טעמא יהא טמא. מ"ר: סלי זיתים וענבים יוכיחו שמשקה היוצא מהן לרצון טמא שלא לרצון טהור. בשילהי מסכת מכשירין מסיים: לא אם אמרת בסלי זיתים וענבים – שהרי תחילתו אוכל וסופו משקה, תאמרו בחלב שתחילתו וסופו משקה: **מאי** לאו לרצון דניחא ליה ושלא לרצון בסתמא. ולרצון ושלא לרצון דגבי חלב אשה – ליכא למימר דמיירי בשלא לרצון בסתמא, ודווקא בסתמא. אבל אמר לא ניחא לי – אינו מטמא. דהא לפי מה שפירשתי הטעם משום דם מגפתה, אפי' אמר לא ניחא לי – נמי מטמא. אלא משמע דשלא לרצון דקתני בכולהו, באשה ובהמה וזיתים וענבים – מיירי בכל ענין, בין מסתמא, בין אמר לא ניחא לי: **תותים** ורימונים דלאו בני סחיטה נינהו. תימה לי: מאי קשה? דילמא הא דתניא לעיל גבי תותים ורמונים למשקין, ולסתם היוצא מהן אסור – הנ"מ במשך דוקא, והכא בלא משך איירי, הלכך: שלא לרצון, דהיינו בסתמא – לא חשיב משקה:

לא לרצון בסתמא ושלא לרצון דגלי דעתיה דאמר לא ניחא לי. (ב)דתניא התם בברייתות פרק "אמרו לו" (דף יג.): התירו לו למגע טמא מת להניק את בנה ובנה טהור. ופריך: בנה אמאי טהור? כיון דינק חלב איטמי ליה מחלב! וכי תימא לא איתכשר – איתכשר בטיפה המולכלכת ע"פ הדד. ואע"ג דחלב אשה משקה הוא, ואין צריך הכשר – [משמע ליה] דמה שהוא בפי התינוק שהתינוק יונק – חשיב כאוכל, וצריך הכשר, לפי שזהו מאכלו של תינוק. וקאמר דאיתכשר בטיפה המולכלכת בפי הדד, דהוי משקה בסתם חלב דלאו לאוכל בעי ליה. ומשני רב נחמן אמר רבה בר אבוה: בתקיפה אחת, שלא הניח טיפה המולכלכת ע"פ הדד. אמר רבא: שתי תשובות בדבר, חדא: דקא חזינן ליה לפומיה דינוקא דמלא חלבא, ועוד: מקום חלב מעין הוא, דהא תנן: חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון. מאי היא – דלא ניחא ליה, וקתני מטמא. פי': אלמא חשיבא כמעין, מדמטמא שלא לרצון. וכיון דחשוב כמעין – גם בפי התינוק נמי יהא חשוב כמשקה, כמו שאם היה מעין, ואין צריך הכשר. כך צריך לפרש, דאת"ל דאינו מזכיר מעין, אלא כלומר דכמשקה חשיב – א"כ מאי צריך למימר שלא לרצון מאי היא כו'? דמדקתני "לרצון מטמא" הו"מ למיפרך: אלמא לרצון חשיב כי משקה, ואשה דמניקה את בנה לרצון הוא. אלא אמר רבא כו' עד ולרבא מקום חלב מעין הוא ולא צריך הכשר. והתנן: האשה שנטף חלב מדדיה ונפל לאויר התנור, התנור טמא. וקשיא לן: במאי איתכשר! ואמר ר' יוחנן: בטיפה המולכלכת ע"פ הדד. והשתא קשה לר"י: מאי קאמר "במאי איתכשר", דמדבעי הכשר – אלמא אוכל חשיב ליה, וא"כ איך יטמא אוכל את התנור, והא אין אוכל מטמא כלי? ואומר ר"י, דה"פ: וקשיא לן במאי איתכשר, כלומר: לא מבעיא שאין התנור טמא, אלא חלב הנוטף מדדיה גופה, אמאי יהא טמא הא לא איתכשר? ומשני: בטיפה המולכלכת ע"פ הדד, ואותה טיפה עצמה המולכלכת ע"פ הדד תטמא התנור, שהיא חשובה משקה ומשקה מטמא כלי, כדאמרינן בפ' קמא דמכילתין (דף יג:). והשתא פריך שפיר לרבא, דאמר דאפילו אמר לא ניחא לי מטמא חלב האשה, דחשיב משקה – והכא חשיב ליה אוכל. אבל לר"נ אמר רבה בר אבוה – אתי שפיר, דהכא דאמר לא ניחא לי – ודאי חשיב ליה אוכל. ונטף חלב מדדיה חשיב לא ניחא ליה, כיון שהוא נופל לאויר תנור ואזיל לאיבוד, דודאי לא ניחא ליה. ועוד פריך התם לרבא: מדתניא ט' משקין בזב הזיעה וליחה סרוחה והריעי טהורים מכלום, דמעת עינו ודם מגפתו וחלב האשה מטמא טומאת משקין ברביעית, רוקו וזובו ומימי רגליו מטמא טומאה חמורה בכל שהוא. ואי אמרת מקום חלב מעין הוא – חלב באשה נמי יטמא טומאה חמורה בכל שהוא, כזובו ורוקו. וקשה לרבי: מאי קפריך? לעולם מעין הוא, ואפ"ה לא יטמא טומאה חמורה –משוה דבעינן דומיא דרוק, כדאיתא בנדה (ד' נו.): מה רוק שמתגלגל ויוצא וחוזר ונבלע, אף כל שמתגלגל ויוצא וחוזר ונבלע. יצא חלב שבאשה שמתגלגל ויוצא, ואינו חוזר ונבלע. ותימה הוא לומר דמה שהוא חוזר ונבלע גרם לו ליחשב כמעין. ומכל מקום, ודאי כן הוא! וצריך לומר: דמה שהיה חושבו רבא כמעין להיות חשיב משקה בפי התינוק – היינו משום דסלקא דעתיה שחוזר ונבלע. ומייתי ראיה מן המשנה דחוזר ונבלע הוא, מדקתני מטמא שלא לרצון. דהיינו אמר לא ניחא לי, א"כ חוזר ונבלע הוא. דאי לאו הכי – אם אמר לא ניחא ליה לא יהיה מטמא. והשתא פריך ליה מהכא דאינו חוזר ונבלע, אלמא מקום חלב האשה לאו מעין הוא! ופריך: אי הכי, קשה הא דקתני "מטמא שלא לרצון". ומשני: מי סברת שלא לרצון דלא ניחא ליה – לא, שלא לרצון בסתמא, דדעתיה דתינוק קרובה גבי חלב. אבל אמר לא ניחא ליה – טהור. וההיא דנטף חלב מדדיה ונפל לתוך התנור – באומר לא ניחא ליה חשיב, דודאי לא ניחא ליה ביון שהלך לאיבוד. והא דקאמר שלא לרצון בסתמא – היינו כשנופל בקערה, שאינו הולך לאיבוד. דמהני טעמא דדעתיה דתינוק קרובה גבי חלב לאחשוביה אז במשקה. ובפי' התינוק לעולם כאוכל חשיב. והשתא קשה לר"י: חדא, דבשמעתא מסקינן איפכא: לרצון – בסתמא, ושלא לרצון – דאמר לא ניחא ליה. ודומיא דהך דזיתים וענבים הוי ההוא דחלב האשה, דאי לאו הכי – לא שייך למימר יוכיחו. וכ"ת ס"ל כאיבעית אימא, דאמר שאני סלי זיתים וענבים כיון דלאיבוד קיימא אפקורי מפקר להו – אכתי קשה: דדומיא דהכי אית לן למימר בחלב האשה דאזיל לאיבוד, וא"כ היינו באומר לא ניחא ליה. והתם מטמא דוקא סתמא, אבל לא ניחא ליה – טהור! ועוד קשה לרבי: מאי קאמר התם אלא קשה הא מתני', וקאמר נמי: מי סברת שלא לרצון לא ניחא ליה, וקאמר דלא ניחא טהור. ואמאי? והא טעמא שלא לרצון טמא – היינו משום דחשיב דם מגפתו, דדם נעבר ונעשה חלב כדפי' לעיל, וא"כ גם אמר לא ניחא ליה נמי יהא טמא. מ"ר:

מי דמי ערביא אתרא הוא. הו"מ למיפרך: הניחא לרבי אליעזר, לרבנן מאי איכא למימר? אלא פריך דאפילו לרבי אליעזר לא ניחא. ומה שקשה מאנשי הוצל דפרק "המצניע" (לעיל דף צב:) פירשתי שם (ד"ה ואת"ל): **ה"נ** כיון דאחשביה הוו להו משקה. תחילה ס"ד דסוחטין בפגעין כו' – היינו סחיטה ממש. אבל השתא – אי אפשר לומר. דהא פשיטא דאסור, דכיון דאחשביה הוה להו משקה. אלא סוחטין דקתני – היינו בליציי"ר בלע"ז, למתק הפרי כדפי' בקונטרס: **אמר** אביי ר' יעקב היא. קשה לי: לימא דהאי מוחל דקתני – היינו במוחל היוצא מעקול בית הבד, ודברי הכל. וכי תימא מדקתני מוחל סתמא – משמע דבכל מוחל איירי, לא היא. דע"כ אפי' לרבי יעקב לא איירי בכל מוחל, דהא מודה דמוחל היוצא בתחילה טהור! י"ל דמוחל היוצא מעקול בית הבד לא הוה קרינן ליה מוחל סתם, כיון דאי אפשר לו בלא צחצוחי שמן:

חולב אדם עז כו'. נראה לר"ת: דהיינו דווקא בי"ט, דחזיא בהמה לאכילה הוי כמו אוכלא דאיפרת. אבל בשבת לא חזיא לשחיטה – כמו דש חשיבא, שהבהמה היא כפסולת וכשחולב הוי כנוטל אוכל מתוך פסולת. וכן משמע בבה"ג, דבי"ט איירי. ומיהו, סחיטת זיתים וענבים דשרי לעיל לתוך הקדירה היינו אפי' בשבת, כיון דאשכול חזיא לאכילה:

כביצה

בִּפְגָעִין וּבְפָרִישִׁין וּבְעוּזְרָדִין, אֲבָל לֹא בְּרִמּוֹנִים. וְשֶׁל בֵּית מְנַשְׁיָא בַּר מְנַחֵם הָיוּ סוֹחֲטִין בְּרִמּוֹנִים. וּמִמַּאי דְּרַבָּנַן הִיא, דִּילְמָא רַ' יְהוּדָה הִיא? וְתֶהֱוִי נַמִּי רַ' יְהוּדָה, אֵימַר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַ' יְהוּדָה יָצְאוּ מֵעַצְמָן, סוֹחֲטִין לְכַתְּחִילָּה מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – כֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ – אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה; אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, כֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ – אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה. ש"מ: רַבָּנַן הִיא, ש"מ. "שֶׁל בֵּית מְנַשְׁיָא בַּר מְנַחֵם הָיוּ סוֹחֲטִין בְּרִמּוֹנִים". אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּשֶׁל בֵּית מְנַשְׁיָא בַּר מְנַחֵם. א"ל רָבָא לְרַב נַחְמָן: מְנַשְׁיָא בֶּן מְנַחֵם תַּנָּא הוּא?! וְכִי תֵּימָא "הֲלָכָה כִּי הַאי תַּנָּא דְּסָבַר לָהּ כְּשֶׁל מְנַשְׁיָא בֶּן מְנַחֵם", וּמִשּׁוּם דְּסָבַר כִּמְנַשְׁיָא בֶּן מְנַחֵם הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ? מְנַשְׁיָא בֶּן מְנַחֵם הָוֵי רוּבָּא דְּעָלְמָא?! אִין, דִּתְנַן: הַמְקַיֵּים קוֹצִים בַּכֶּרֶם, ר"א אוֹמֵר: קִדֵּשׁ, וְחכ"א: אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא דָּבָר שֶׁכָּמוֹהוּ מְקַיְּימִין. וְא"ר חֲנִינָא: מ"ט דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שֶׁכֵּן בַּעֲרַבְיָא מְקַיְּימִין קוֹצֵי שָׂדוֹת לִגְמַלֵּיהֶם. מִדֵּי אִירְיָא; דַּעֲרַבְיָא – אַתְרָא, הָכָא – בָּטְלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם! אֶלָּא, הַיְינוּ טַעְמָא כִּדְרַב חִסְדָּא; דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: תְּרָדִין שֶׁסְּחָטָן וּנְתָנָן בְּמִקְוֶה – פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה. וְהָא לָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – כֵּיוָן דְּאַחְשַׁבִינְהוּ – הֲוָה לְהוּ מַשְׁקֶה. ה"נ כֵּיוָן דְּאַחְשַׁבִינְהוּ הֲוָה לְהוּ מַשְׁקֶה. רַב פַּפָּא אָמַר: מִשּׁוּם דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מִקְוֶה לְכַתְּחִילָּה, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מִקְוֶה לְכַתְּחִילָּה – פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה. תְּנַן הָתָם: נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ חוֹמֶץ וּמוֹחַל וְשִׁינָּה מַרְאָיו – פָּסוּל. מַאן תַּנָּא דְּמוֹחַל מַשְׁקֶה הוּא? אָמַר אַבַּיֵי: רַבִּי יַעֲקֹב הִיא. דְּתַנְיָא, ר' יַעֲקֹב אוֹמֵר: מוֹחַל הֲרֵי הוּא כְּמַשְׁקֶה. וּמַה טַּעַם אָמְרוּ "מוֹחַל הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה טָהוֹר" – לְפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ. ר"ש אוֹמֵר: מוֹחַל אֵינוֹ כְּמַשְׁקֶה, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ "מוֹחַל הַיּוֹצֵא מֵעִיקּוּל בֵּית הַבַּד טָמֵא" – לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא צִיחְצוּחֵי שֶׁמֶן. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּאָתֵי בָּתַר אִיצַצְתָּא. רָבָא אָמַר: מִשּׁוּם דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין הֵימֶנּוּ מִקְוֶה, וּפוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: סוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה. אָמַר רַב חִסְדָּא, מִדִּבְרֵי רַבֵּינוּ נִלְמַד: חוֹלֵב אָדָם עֵז לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה. אַלְמָא קָסָבַר: מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל – אוֹכֶל הוּא. מְתִיב רָמִי בַּר חָמָא: זָב שֶׁחוֹלֵב אֶת הָעֵז – הֶחָלָב טָמֵא וְאִי אָמְרַתְּ "מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכָלִין אוֹכֶל הוּא – בְּמַאי אִיתְכָּשֵׁר? כְּדַאֲמַר רַ' יוֹחָנָן: בַּטִּיפָּה הַמְלוּכְלֶכֶת ע"פ הַדַּד. הָכָא נַמִּי: בַּטִּיפָּה הַמְלוּכְלֶכֶת ע"פ הַדַּד. מְתִיב רָבִינָא: טְמֵא מֵת שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים,

כביצה

בִּפְגָעִין. פרונ"ש בְּלַע"ז, וּלְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן לִשְׁתּוֹת: **וּבְפָרִישִׁין.** קויידונ"ץ: **וּבְעוּזְרָדִין.** קורמ"ש. דְּלָאו אוֹרְחַיְיהוּ בְּהָכִי, וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם דָּשׁ: **אֲבָל לֹא בְּרִמּוֹנִים.** דְּאוֹרְחַיְיהוּ בְּהָכִי: **וְשֶׁל בֵּית מְנַשְׁיָא.** הָיוּ רְגִילִין לִסְחוֹט רִמּוֹנִים בְּחוֹל, אַלְמָא אִיכָּא דְּסָחֵיט לְהוּ, הִלְכָּךְ בְּשַׁבָּת אָסוּר: **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר.** לְר' יְהוּדָה, כֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה כו'. וְכִי הֵיכִי דִּלְרַבִּי יְהוּדָה שָׁרֵי לְכַתְּחִילָּה מֵהַאי טַעְמָא, מֵהָשְׁתָּא אֲפִי' תֵּימָא רַבָּנַן, וְשָׁרוּ לֵיהּ מֵהַאי טַעְמָא: **מְנַשְׁיָא תַּנָּא הוּא.** בִּתְמִיָּה: וְכִי אִיהוּ פָּלֵיג לְמֵימַר דִּבְשַׁבָּת אָסוּר, דְּתֵימָא הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ? וְהָא לֹא הוּזְכַּר אֶלָּא לְדִבְרֵי הַתַּנָּא לִרְאָיָה דְּהַאי תַּנָּא הוּא סָבַר כְּוָותֵיהּ: **וְכ"ת.** הָא דְּאָמַר הֲלָכָה כְּשֶׁל בֵּית מְנַשְׁיָא, ה"ק: הֲלָכָה כְּהַאי תַּנָּא דְּאָסַר בְּרִימּוֹנִים, הוֹאִיל וְקָאֵי מְנַשְׁיָא כְּוָותֵיהּ, דְּסוֹחֲטִין רִימּוֹנִים בְּחוֹל. אַלְמָא: בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ: **הָוֵי רוּבָּא דְּעָלְמָא.** דְּמִשּׁוּם אִיהוּ לְחוּדֵיהּ נְשַׁוֵּוי דֶּרֶךְ רִמּוֹנִים לִסְחִיטָה: **קוֹצִים.** קרדונ"ש: **מְקַדֵּשׁ.** אֶת הַתְּבוּאָה מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, דִּזְרִיעָה הוּא: **וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא כו'.** אַלְמָא: מִשּׁוּם חַד מָקוֹם דְּאַחְשְׁבִינְהוּ, מְשַׁוֵּינַן לְהוּ דָּבָר חָשׁוּב: **אַתְרָא.** הוּא, וַחֲשִׁיבוּת דְּרַבִּים הָוֵי חֲשִׁיבוּתָא: **הָכָא.** חַד גַּבְרָא לְחוּדֵיהּ הוּא, נֵימָא בָּטְלָה דַּעְתּוֹ: **אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא.** דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר הֲלָכָה: אֵין סוֹחֲטִין: **כְּרַב חִסְדָּא.** אע"ג דִּלְעָלְמָא לָא חֲשִׁיב, כֵּיוָן דְּאַחְשִׁיב אִיהוּ – הָוֵי לְדִידֵיהּ מַשְׁקֶה. וְהָכִי מְפָרֵשׁ רַב נַחְמָן לְבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל: סוֹחֲטִין בִּפְגָעִין וּבְפָרִישִׁין לְמַתֵּק הַפְּרִי, וְלֹא לְצוֹרֶךְ הַמַּשְׁקֶה. אֲבָל לֹא בְּרִימּוֹנִים וַאֲפִילּוּ לְמַתְּקָן(א), דְּשֶׁל בֵּית מְנַשְׁיָא הָיוּ סוֹחֲטִין בְּחוֹל לְצוֹרֶךְ מַשְׁקֶה, הִלְכָּךְ בְּשַׁבָּת אָסוּר אֲפִי' לְמַתֵּק, הוֹאִיל וְאִיכָּא חַד דְּעָבֵיד לְשֵׁם מַשְׁקֶה. וְלֹא מִשּׁוּם דִּמְנַשְׁיָא רוּבָּא דְּעָלְמָא, אֶלָּא חָיְישִׁינַן, אִי שָׁרֵית לֵיהּ לְמַתֵּק – אָתֵי לְמֶעֱבַד לְשׁוּם מַשְׁקֶה, וְכֵיוָן דְּאִיהוּ מַחְשַׁב לֵיהּ הָוֵי מַשְׁקֶה וּמִיחַיֵּיב. אֲבָל בִּפְגָעִין לֵיכָּא לְמֵיחַשׁ, דְּאֵין אָדָם עוֹשֶׂה אוֹתוֹ לְמַשְׁקֶה: **בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה.** לֹא בִּשְׁלֹשֶׁת לוּגִין, דְּלֹא הוּזְכְּרוּ שָׁלֹשׁ לוּגִין אֶלָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין, אֲבָל שְׁאָר מַשְׁקִין לָא פָּסְלִי אא"כ נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה הַמִּקְוֶה עַל יְדֵיהֶן: **רַב פַּפָּא אָמַר.** טַעְמָא דִּתְרָדִין לָאו מִשּׁוּם חֲשִׁיבוּתָא דְּאַחְשְׁבִינְהוּ הוּא, וּלְעוֹלָם לָאו מַשְׁקֶה נִינְהוּ. וְהָא דְּמִפְסִיל – מִשּׁוּם דְּכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מִקְוֶה שֶׁאֵינוֹ מַיִם אוֹ שֶׁלֶג אוֹ בָּרָד – פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה: **נָפַל לְתוֹכוֹ.** שֶׁל מִקְוֶה יַיִן אוֹ חוֹמֶץ אוֹ מוֹחַל. וְהוּא כְּמִין מַיִם, וְזָב מִן הַזֵּיתִים, וְג' מִינִים יֵשׁ בּוֹ: כְּשֶׁטּוֹעֲנָן מִתְּחִילָּה בְּמַעֲטָן לְהִתְחַמֵּם וּלְהִתְבַּשֵּׁל מֵאֵילֵיהֶן מוֹחַל זָב מֵהֶן, וְהוּא צָלוּל כְּמַיִם. וּלְאַחַר שֶׁעָמְדוּ יָמִים וְדָחֲקוּ זֶה אֶת זֶה חוֹזֵר מוֹחַל לָזוּב מֵהֶן, וְהוּא קָרוֹב לִהְיוֹת כְּשֶׁמֶן. וּלְאַחַר שֶׁעֲצָרָן לְהוֹצִיא שַׁמְנָן בְּבֵית הַבַּד וּמִשְׁתַּהֶה הַתַּפּוּחַ שֶׁל גֶּפֶת בָּעֲקָלִים שֶׁהוּא אָגוּד בָּהֵן בְּבֵית הַבַּד, חוֹזֵר מוֹחַל וְזָב מֵהֶן: **מַאן תַּנָּא דְּמוֹחַל מַשְׁקֶה הוּא.** קס"ד דְּאֵין מִקְוֶה נִפְסָל אֶלָּא עַל יְדֵי מַשְׁקֶה, וַאֲפִילּוּ בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה: **בַּתְּחִילָּה.** בִּתְחִילַּת טְעִינָתָן שֶׁל זֵיתִים: **מֵעִקּוּל בֵּית הַבַּד.** לְאַחַר שֶׁנִּסְחַט שַׁמְנוֹ, אוֹ לִפְנֵי סְחִיטָתוֹ: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** בְּמַאי פְּלִיגִי. הוֹאִיל וְתַרְוַיְיהוּ מוֹדוּ דְּמוֹחַל הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָּה טָהוֹר, וְהַיּוֹצֵא מֵעֵקֶל בֵּית הַבַּד טָמֵא, בְּאֵיזֶה מוֹחַל נֶחְלְקוּ, דִּלְמַר הָוֵי מַשְׁקֶה וְטָמֵא, וּלְמַר לָא הָוֵי מַשְׁקֶה וְטָהוֹר? **דְּאָתֵי בָּתַר אִיצַצְתָּא.** לְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ לְהִתְחַמֵּם וְדָחֲקוּ זֶה אֶת זֶה וְנִשְׁתַּהֶה הַכּוֹמֶר יָמִים: **רָבָא אָמַר.** קַמָּיְיתָא דְּקָתָנֵי מוֹחַל פּוֹסֵל מִקְוֶה – דִּבְרֵי הַכֹּל הוּא, וּמִשּׁוּם דְּהָוֵי כו': **לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה.** שֶׁל תַּבְשִׁיל לְתַקְנוֹ. דְּמוֹכְחָא מִילְּתָא דְּלָאו לְמַשְׁקֶה בָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא לְאוֹכֶל, וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּרִיקָתוֹ, וְהָוֵי כְּמַפְרִיד אוֹכֶל מֵאוֹכֶל: **אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה.** דְּזִמְנִין דִּלְמַשְׁקֶה קָאֵי, וְאַף עַל גַּב דְּבִקְעָרָה לָא שָׁתֵי אִינִישׁ – לָא מוֹכְחָא מִילְּתָא, וְאִיכָּא אִיסּוּר: **אַלְמָא.** מִדְּקָאָמַר סוֹחֵט לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה קָסָבַר כו': **הֶחָלָב טָמֵא.** שֶׁהַזָּב מְטַמֵּא כָּל דָּבָר בְּמַשָּׂא, וַהֲרֵי הֶיסֵּט הַקִּילּוּחַ. וְלָא קָמַפְלִיג בֵּין לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה בֵּין לְתוֹךְ הַכּוֹס: **וְאִי אָמְרַתְּ אוֹכֶל הוּא.** הָא אֵין אוֹכֶל מְקַבֵּל טוּמְאָה שֶׁלֹּא בְּהֶכְשֵׁר, וְהַאי בְּמַאי אִיתְכָּשֵׁר: **כְּדַאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן.** בְּמַסֶּכֶת כְּרִיתוֹת, גַּבֵּי הָאִשָּׁה שֶׁנָּטַף חָלָב מִדַּדֶּיהָ: **בַּטִּיפָּה הַמְלוּכְלֶכֶת עַל פִּי הַדַּד.** טִיפָּה רִאשׁוֹנָה מְלַכְלֶכֶת בָּהּ פִּי הַדַּד בְּדַעַת, וְנוֹחָה לֵיחָלֵב, וְהַהִיא הָוֵי מַשְׁקֶה כִּסְתָם חָלָב, דְּלָא לְאוֹכֶל בָּעֵי לֵיהּ: **טְמֵא מֵת שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים**

כביצה

בַּפְּגָעִין וּבַפְּרִישִׁין וּבְעוּזְרָדִין, כדי לשתות את המיץ היוצא מהם, מאחר שפירות אלו אין רגילות כלל לסחטם, אין תורת משקה על המיץ היוצא בסחיטתם אלא תורת אוכל, ובהפרדת אוכל מאוכל אין איסור דש, **אֲבָל לֹא** סוחטין **בְּרִמּוֹנִים** בשבת משום שהדרך היא לסוחטם, ואין זה משום שרוב בני אדם דרכם לסחוט רימונים, אלא זה מנהג יחידים, וְהרי שֶׁל **בֵּית מְנַשְּׁיָא בַּר מְנַחֵם** הָיוּ **סוֹחֲטִין** בימות החול **בְּרִמּוֹנִים,** ולכן אף שאר בני אדם שאין רגילים בכך אסורים לסוחטם בשבת. ומברייתא זו שהתירה לסחוט פגעין ופרישין ועוזרדין לכתחילה, מוכח שאף לחכמים החולקים על רבי יהודה בתותים ורימונים, מכל מקום בשאר פירות שאינם עומדים כלל לסחיטה, הם מודים לרבי יהודה שמיץ היוצא מהם אין דינו במשקה ולא גזרו בהם גזירת משקין שזבו, ואף לכתחילה מותר לסוחטם.

דוחה הגמרא: **וּמִמַּאי דְּרַבָּנָן הִיא** – ומנין לך שברייתא זו סוברת כחכמים, **דִּילְמָא רַבִּי יְהוּדָה הִיא** הסובר שבפירות העומדים לאכילה המיץ היוצא מהם מותר. מקשה הגמרא: **וְתֶהֱוֵי נַמִּי** – גם אם תהיה הברייתא כשיטת **רַבִּי יְהוּדָה,** מכל מקום יקשה לך, **אֵימַר דְּשָׁמְעַת לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה** – יש לך לומר שמה ששמענו שרבי יהודה מתיר משקה היוצא מפירות העומדים לאכילה, אינו אלא **בִּיצָאוּ מֵעַצְמָן,** אבל **שסּוֹחֲטִין לְכַתְּחִילָּה מִי שָׁמְעַת לֵיהּ** – וכי שמעת שגם את זה הוא מתיר. **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** – מה יש לך לומר, **שכֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ,** על כן המיץ היוצא מהם נחשב לאוכל, ולכן **אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה** מותר לרבי יהודה לסוחטם בשבת, שאין איסור להפריד אוכל מאוכל, ואם כן **אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנָן** – אף אם תאמר שהברייתא היא כרבנן, **כֵּיוָן דְּלָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה** מותר לסוחטם שהרי בזה לא שמענו שנחלקו רבי יהודה וחכמים. ומאחר שכך, **שָׁמַע מִינָּהּ** – מוכח שהברייתא גם בשיטת **רַבָּנָן הִיא** נשנית. מסיקה הגמרא: **שָׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן. ומאחר והוכחנו שלחכמים מותר לכתחילה לסחוט פירות שאינם עומדים לסחיטה, ממילא אין מקום לגזור בהם גזירת משקין שזבו והמשקה הזב מהם מותר בשתיה. ומכאן ראיה לרב יהודה בשם שמואל (לעיל קמג:) שחכמים מודים לרבי יהודה בשאר פירות ונחלקו רק בתותים ורימונים.

הגמרא קובעת את ההלכה בענין סחיטת רימונים בשבת: לעיל שנינו בברייתא, שֶׁל **בֵּית מְנַשְּׁיָא בַּר מְנַחֵם** הָיוּ **סוֹחֲטִין** בחול **בְּרִמּוֹנִים,** ולכן אסור בשבת לסוחטם. **אָמַר רַב נַחְמָן,** הֲלָכָה כְּשֶׁל **בֵּית מְנַשְּׁיָא בַּר מְנַחֵם.** מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן,** וכי **מְנַשְּׁיָא בֶּן מְנַחֵם תַּנָּא הוּא** שאסר, כלומר והלא מנשיא בן מנחם כלל לא הביע את דעתו, אלא התנא שאסר סחיטת רימונים הסתייע ממנהגו. **וְכִי תֵּימָא** שכוונת רב נחמן שהֲלָכָה **כִּי הַאי תַּנָּא** דְּסָבַר לֵהּ כְּשֶׁל **מְנַשְּׁיָא בֶּן מְנַחֵם,** כלומר לפי שמסייע לו מנהגו של מנשיא בן מנחם שסחט רימונים בחול, ולכך אסר סחיטת רימונים בשבת. עדיין יקשה על רב נחמן, **וּמִשּׁוּם** דְּסָבַר **כְּמְנַשְּׁיָא בֶּן מְנַחֵם** יש לפסוק הֲלָכָה **כְּמוֹתוֹ,** וכי **מְנַשְּׁיָא בֶּן מְנַחֵם הֲוֵי רוּבָּא** דְּעָלְמָא שעל פיו נקבע שרימונים בני סחיטה הם, והלא הוא מנהג של יחיד ואיך תלה את ההלכה במנהגו. מתרצת הגמרא: **אִין** – אכן מנהג של מקום אחד יכול לקבוע הלכה לשאר מקומות, **דִּתְנַן** – ששנינו בענין כלאי הכרם (כלאים פ"ה מ"ח), **הַמְקַיְּמִים קוֹצִים בַּכֶּרֶם** ואינו עוקר אותם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** קִדֵּשׁ – נאסרו הכרם והקוצים בהנאה כדין כלאי הכרם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ** – אין אוסר בכלאי הכרם **אֶלָּא דָּבָר** – מין ירק שֶׁ**כְּמוֹהוּ** בני אדם **מְקַיְּמִין** – משאירים אותו לאכילה ואינם עוקרים אותו. **וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַאי טַעְמַיְהוּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שקוצים בכרם אוסרים, שֶׁ**כֵּן** בַּ**מקום** הנקרא **עֲרַבְיָא,** מְקַיְּמִין קוֹצֵי **שָׂדוֹת לִגְמַלֵּיהֶם.** ומוכח מדברי רבי חנינא שמנהגו של מקום אחד לדעת רבי אליעזר קובע הלכה לשאר מקומות.

דוחה הגמרא: **מִדֵּי אִירְיָא** – וכי ראיה היא זו, הלא **דַּעֲרַבְיָא אַתְּרָא** – ערביא הוא מקום שאנשיו הרבים נוהגים כך ומנהג של רבים יש לו חשיבות, אבל **הָכָא** – כאן בבית מנשיא, אינו אלא מנהג של אדם אחד, **וּבְטֵלָה דַּעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם** ואין להתחשב בו.

הגמרא מביאה ביאור אחר לפסקו של רב נחמן שאין לסחוט רימונים: **אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא** של רב נחמן, לפי שסובר **כִּדְרַב חִסְדָּא, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, תְּרָדִין** [–סלק שהמיץ היוצא ממנו צבעו אדום] **שֶׁסְּחָטָן וּנְתָנָן בַּמִּקְוֶה, פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה.** ויש להקשות, **וְהָא** תרדין **לָאו בְּנֵי סְחִיטָה נִינְהוּ** והמיץ היוצא ממנו אינו משקה, ורק משקה יכול לפסול את המקוה בשינוי מראה. **אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר** – לתרץ שם, **כֵּיוָן דְּאַחְשְׁבִינְהוּ הֲוָה לְהוּ מַשְׁקֶה** – מאחר שסחט את התרדין לשם משקה, הראה בדעתו שהמיץ היוצא נחשב אצלו למשקה, ולכן יש עליו תורת משקה ופוסל את המקוה. **הָכָא נַמִּי** בענין סחיטת הפירות שנזכרו בברייתא, אסור בשבת לסחוט כל פרי לשם שתיית המיץ, אף אם הפרי עומד לאכילה, והטעם **כֵּיוָן דְּאַחְשְׁבִינְהוּ הֲוָה לְהוּ מַשְׁקֶה** – כיון שסחטם לשם משקה החשיבם משקה, וחייב על הסחיטה משום דש. על פי זה, צריך לפרש שהברייתא שהתירה לסחוט פגעין וכדומה שהם פירות העומדים רק לאכילה, אין זה אלא כשסוחטם למתק את הפרי, אך לא בסוחטם לשתיית המיץ כמו שסברנו תחילה. אבל רימונים אסור לסחוט אפילו כדי למתק אותם. והטעם, משום שמצינו יחידים כמו בני ביתו של מנשיא שהיו רגילים לסחוט רימונים בחול לשם שתיית המשקה, יש חשש שאם נתיר לסחוט רימונים לשם מיתוק הפרי, יטעו לסוחטם גם לשם משקה, והסוחטו לשם משקה מחשיב את המיץ בסחיטתו, ויש לו תורת משקה וחייב על סחיטתו משום דש וכפסקו של רב נחמן שהלכה כשל בית מנשיא. אבל בפגעין ושאר הפירות שנמנו בתחילת הברייתא, אין לחוש שמא מתוך שמתירים לסחוט למתק יבואו לסחוט גם לשם משקה, שהרי לא שמענו שיש שסוחט אותם למשקה.

לעיל הובא ביאורו של רב חסדא מדוע מי תרדין פוסלים את המקוה, הגמרא מביאה ביאור נוסף: **רַב פָּפָּא אָמַר,** מי סחיטת תרדין אין עליהם תורת משקה ואף כשסוחטם לכך ומחשיבם למשקה לא חל עליהם תורת משקה, והטעם שהם פוסלים את המקוה, **מִשּׁוּם דְּהָוֵי דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מִקְוֶה לְכַתְּחִילָּה,** לפי שמקוה נעשה רק ממים או שלג או ברד, **וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מִקְוֶה לְכַתְּחִילָּה פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁינּוּי מַרְאֶה.**

הגמרא מציינת שגם רבא השתמש בכלל הזה כדי לבאר משנה במסכת מקואות: **תְּנַן הָתָם** (מקואות פ"ז מ"ד), **נָפַל לְתוֹכוֹ** [–לתוך המקוה] **יַיִן אוֹ חוֹמֶץ וּמוֹחַל** [–משקה הזב מהזיתים] **וְשִׁינָּה מַרְאֵיהוּ** – והשתנה מראה המים, המקוה **פָּסוּל.** שואלת הגמרא: **מַאן תַּנָּא** – מי הוא התנא הסובר **דְּמוֹחַל מַשְׁקֶה הוּא** ולכן פוסל את המקוה בשינוי מראה. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** בשיטת **רַבִּי יַעֲקֹב הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר,** מוֹחַל היוצא מהזיתים **הֲרֵי הוּא כְּמַשְׁקֶה, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ מוֹחַל הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה** [–בשמניחים את הזיתים במעטן להתחמם] אינו משקה והוא **טָהוֹר,** לְפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, ותורת משקה חלה רק כשהבעלים מרוצים ביציאתו מהפרי. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מוֹחַל אֵינוֹ כְּמַשְׁקֶה, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ מוֹחַל הַיּוֹצֵא** מֵהגפת הנמצאת בעִיקוּל **בֵּית הַבַּד** [–סל שבו אוספים את הגפת לאחר סחיטת השמן] **טָמֵא,** לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא צִיחְצוּחֵי – שאריות שֶׁמֶן. שואלת הגמרא: אם כן **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה הם חולקים, הלא לכל הדעות מוחל היוצא בתחילה טהור והיוצא בסוף טמא. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – מחלוקתם היא במוחל **דְּאָתֵי בְּתַר אִיצְצָתָא** – שזב מהזיתים לאחר שעמדו זמן רב והתחממו ונמעבו בכלי. לדעת רבי יעקב המוחל הזה טמא כיון שרוצה בקיומו, ולדעת רבי שמעון המוחל הזה טהור, שכיון שהזיתים עדיין לא נסחטו אין בו שאריות שמן.

תירוץ אחר לשאלת הגמרא 'מאן תנא': **רָבָא אָמַר,** המוחל [בין שהוא נחשב למשקה ובין שאינו נחשב למשקה] פוסל את המקוה

המשך בעמוד קלב

שהיה בהם כמות של **כַּבֵּיצָה מְכוּוֶּנֶת** – בדיוק, המשקה היוצא **טָהוֹר**. טעם הדבר משום שהטמא לא נגע במשקה אלא רק בפרי, והפרי שנטמא אין בו שיעור לטמא את המשקה היוצא ממנו, שהרי מיד שהתחיל לסחוט ויצא מעט משקה, התמעטה כמות הפרי לפחות מכביצה, ואוכל אינו מטמא אחרים אם אין בו כמות של כביצה. מדייקת הגמרא: **הָא** – משמע שאם היה בענבים הנסחטים כמות של **יוֹתֵר מִכַּבֵּיצָה**, היה המיץ הנסחט **טָמֵא**, ולכאורה כך הדין אף בסוחט לתוך הקדירה שהרי המשנה לא חילקה, **וְאִי אָמְרַת שֶׁמַּשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל** לתקנו, **אוֹכֶל הוּא, כְּמַאי אִיתְּכַּשַּׁר** – במה הוכשר המיץ לקבלת טומאה. מתרצת הגמרא: **הוּא מוֹתִיב לֵהּ וְהוּא מְפָרֵק לֵהּ** – רבינא שהקשה קושיא זו הוא גם תירץ אותה, שכאן מדובר **בְּסוֹחֵט** את הענבים **לְתוֹךְ הַקְּעָרָה** לשם משקה, ולכן המיץ נטמא.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין משקה הבא לתקן אוכל: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, כְּתַנָּאֵי** – נידון זה אם משקה הבא לתקן אוכל דינו כאוכל או כמשקה, נחלקו בו תנאים. שכן שנינו במשנה (מעשרות פ"א מ"ח), נחתום **הַמַּחֲלִיק** את פני כברותיו **בְּעָנָבִים**, שסוחט את המיץ עליהם, **לֹא הוּכְשַׁר** האוכל, כלומר הכברות והענבים לא הוכשרו לקבלת טומאה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הוּכְשַׁר** האוכל [–הכברות והענבים] לקבלת טומאה. מבארת הגמרא: **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – האם אין זו מחלוקתם, **מַר** – תנא קמא **סָבַר, מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל אוֹכֶל הוּא**, ואין כאן משקה שיכשיר את האוכל לקבלת טומאה, **וּמַר** – ורבי יהודה **סָבַר**, משקה הבא לתקן אוכל **לָאו אוֹכֶל הוּא** אלא משקה, והוא הכשיר את הענבים והכברות לקבלת טומאה.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא**, אין הכרח שבזה נחלקו התנאים, לפי שניתן לומר **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים **מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל לָאו אוֹכֶל הוּא** אלא משקה, **וְהָכָא בְּמַשְׁקֶה הַבָּא לְאִיבּוּד קָמִיפַּלְגִי**, כלומר סחיטת הענבים על הכברות שעומדות לאפיה בתנור, נעשית על דעת שהמיץ ילך לאיבוד בשריפתו בתנור, ועל כך נחלקו. **מַר** – רבי יהודה **סָבַר** שגם משקה שסופו לאיבוד **מַשְׁקֶה הוּא, וּמַר** – ותנא קמא **סָבַר לָאו מַשְׁקֶה הוּא. וּבְפִלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – ובמחלוקת זו נחלקו גם תנאים אחרים בברייתא, **דְּתַנְיָא, הַמְפַצֵּעַ בַּזֵּיתִים בְּיָדַיִם מְסוֹאָבוֹת**, כלומר הממעך זיתים בידים טמאות לרככם ושמן יוצא ומרטיב הזיתים, **הוּכְשַׁר** – הוכשרו הזיתים לקבלת טומאה, לפי שנוח לו שהזיתים יתרטבו בשמן שזה מוסיף לטעמם. אולם אם ממעכם **לְסוּפְתָּן** – לטובלם **בְּמֶלַח** שעל ידי המעיכה הם מתרככים והמלח נדבק בהם, **לֹא הוּכְשַׁר** – הזיתים לא הוכשרו לקבלת טומאה, כיון שכלל לא נח לו ביציאת השמן. ואם מיעך את הזיתים כדי **לֵידַע אִם** השמן יוצא מהם בקלות **וְהִגִּיעוּ זֵיתָיו לְמָסוֹק אִם לָאו**, והשמן היוצא הולך לאיבוד, **לֹא הוּכְשַׁר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הוּכְשַׁר**. מבארת הגמרא: **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – האם לא בענין זה נחלקו, **דְּמַר** – רבי יהודה **סָבַר מַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְאִיבּוּד מַשְׁקֶה הוּא** ולכן גם באופן זה הוכשרו הזיתים, **וּמַר** – ותנא קמא **סָבַר לָאו מַשְׁקֶה הוּא** והזיתים לא הוכשרו. ואם כן אף בענין מחליק כברותיו בענבים יש לפרש שנחלקו אם משקה העומד לאיבוד משקה הוא או לא.

הגמרא דוחה שאין שתי המחלוקות שוות: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, הָנֵי תַּנָּאֵי** – התנאים בברייתא בענין מפצע בזיתים, **בְּענין מַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְאִיבּוּד פְּלִיגִי, וְהָנָךְ תַּנָּאֵי** – אבל התנאים במשנה במסכת מעשרות בענין מחליק בענבים לא נחלקו בענין משקה העומד לאיבוד, שהרי המשקה שיצא מהענבים כלל לא הלך לאיבוד, שהרי החליק בו את הכברות, אלא **בְּמַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְצַחְצְחוֹ קָמִיפַּלְגִי**, כלומר, לעולם ניתן לומר שלכל הדעות משקה הבא לתיקון אוכל דינו כמשקה, אבל זה דווקא כאשר הוא משמש בתורת משקה, כגון שגומע את המשקה עם האוכל או שמטביל בו את האוכל, אבל כשמטרת המשקה אינה אלא לתקן את צורתו של האוכל, בזה נחלקו אם דינו כמשקה.

הגמרא דנה בהבדל שבין סחיטת ענבים לבין סחיטת דג לצירו: **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב, סוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה** שיש בה תבשיל, לפי שמשקה הבא לתקן אוכל דינו כאוכל ואין בזה איסור מפרק, **אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה** אפילו יש בה אוכל. **וְסוֹחֵט אדם דָּג לְהוציא** את **צִירוֹ** ממנו **אֲפִילּוּ לְתוֹךְ הַקְּעָרָה**, משום שהציר אינו משקה אלא אוכל.

הגמרא מביאה שיש שאמרו את הדין של סחיטת ציר של דג בשם שמואל והוקשה להם על כך: **יָתִיב** [–ישב] **רַב דִּימִי וְקָאָמַר לֵהּ לָהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר את השמועה בענין סחיטת דג לצירו בשם רב. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי, אַתּוּן מַשְׁמֵיהּ דְּרַב מַתְנִיתוּן** – אתם למדתם את השמועה בשם רב **וְלֹא קַשְׁיָא לְכוּ** – ולכן לא הוקשה לכם, אולם **אֲנַן מִשְׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל מַתְנִינַן לֵהּ** – אנו למדנו שמועה זאת משמו של שמואל **וְקַשְׁיָא לָן, מִי אָמַר שְׁמוּאֵל** שמותר לסחוט **דָּג לְצִירוֹ אֲפִילּוּ לְתוֹךְ הַקְּעָרָה, וְהָאִיתְּמַר, כְּבָשִׁים** – מיני ירקות חיים הכבושים ביין או בחומץ, **שֶׁסְּחָטָן, אָמַר רַב,** אם סחטם **לְגוּפָן,** כלומר כדי לאכול את הכבשים עצמם ולהשליך את הרוטב, **מוּתָּר** הדבר לעשותו בשבת, אבל אם סחטם **לְמֵימֵיהֶן,** כדי לשתות את הרוטב, **פָּטוּר** מחטאת, משום שאין זה מפרק ממש, כיון שהרוטב אינו חלק מגוף הכבשים אלא רק נכבש בתוכו, **אֲבָל אָסוּר** לסוחטם מדרבנן גזירה שמא יבא לסחוט גם זיתים וענבים. **וּשְׁלָקוֹת** – ירקות המבושלים במים, **בֵּין לְגוּפָן בֵּין לְמֵימֵיהֶן מוּתָּר** לסחטם בשבת. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֶחָד כְּבָשִׁים וְאֶחָד שְׁלָקוֹת לְגוּפָן מוּתָּר לְמֵימֵיהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.** והוקשה לנו, הלא סחיטת דג לצירו שהתבשל בו דומה לסחיטת הרוטב מהשלקות שהתבשלו בו, ומדוע בשלקות אסר שמואל לסוחטם בשבת ובדג לצירו התיר לסחוט.

אָמַר לֵיהּ רב דימי לאביי, **הָאֱלֹהִים** [–לשון שבועה] **עֵינֵי רָאוּ וְלֹא זָר'** (**כְּלוּ כְלִיוֹתַי בְּחֵקִי וגו'**) שמועה זו שמותר לסחוט דג לצירו, **מִפּוּמֵיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה שְׁמַע לִי, וְרַבִּי יִרְמְיָה** שמע זאת **מֵרַבִּי זֵירָא, וְרַבִּי זֵירָא** שמע זאת **מֵרַב חִיָּיא בַּר אַשִּׁי, וְרַב חִיָּיא בַּר אַשִּׁי** שמע זאת **מֵרַב.**

הגמרא דנה בשיטות אמוראים שונות בענין סחיטת כבשים ושלקות: **גּוּפָא** – נשוב לדברי האמוראים, **כְּבָשִׁים שֶׁסְּחָטָן, אָמַר רַב, לְגוּפָן מוּתָּר, לְמֵימֵיהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וּשְׁלָקוֹת בֵּין לְגוּפָן בֵּין לְמֵימֵיהֶן מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין כבשים ובין שלקות, **לְגוּפָן מוּתָּר לְמֵימֵיהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶחָד כְּבָשִׁים וְאֶחָד שְׁלָקוֹת, לְגוּפָן מוּתָּר לְמֵימֵיהֶן חַיָּיב חַטָּאת.**

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, **סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים בַּשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, אֲבָל לֹא לְצורך מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְזֵיתִים וַעֲנָבִים לֹא יִסְחוֹט, וְאִם סָחַט חַיָּיב חַטָּאת.** ומכך שהברייתא לא חילקה בדין סחיטת כבשים לצורך השבת, בין סחיטה לצורך גופן לבין סחיטה לצורך מימיהם, משמע שאפילו למימיהם מותר, ודין זה **קַשְׁיָא לְרַב** וְקַשְׁיָא גם **לִשְׁמוּאֵל** שאסרו לסחוט כבשים למימיהם, ובודאי **קַשְׁיָא לְרַבִּי יוֹחָנָן** שאמר שהסוחט כבשים למימיהם חייב חטאת.

מתרצת הגמרא: **רַב מְתָרֵץ** את הברייתא **לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו, **וּשְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ** וכן **רַבִּי יוֹחָנָן מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ. רַב מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ,** כך כוונת הברייתא, **סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים בַּשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת אֲבָל לֹא לְצורך מוֹצָאֵי שַׁבָּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמותר, כשסוחטם **לְגוּפָן** – לצורך אכילת הכבשים עצמם ולא כדי לשתות את מימיהם, **אֲבָל** אם סוחטם **לְמֵימֵיהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. וּשְׁלָקוֹת בֵּין לְגוּפָן בֵּין לְמֵימֵיהֶן מוּתָּר, וְזֵיתִים וַעֲנָבִים לֹא יִסְחוֹט וְאִם סָחַט חַיָּיב חַטָּאת.**

וּשְׁמוּאֵל מְתָרֵץ את הברייתא **לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו, **סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים בַּשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת וְהוּא הַדִּין לְשְׁלָקוֹת, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שמותר, כשסוחטם **לְצורך גוּפָן, אֲבָל לְמֵימֵיהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וְזֵיתִים וַעֲנָבִים לֹא יִסְחוֹט וְאִם סָחַט חַיָּיב חַטָּאת.**

וְרַבִּי יוֹחָנָן מְתָרֵץ את הברייתא **לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו, **סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת אֲבָל לֹא לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אֶחָד כְּבָשִׁים וְאֶחָד שְׁלָקוֹת, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** כשסוחטם **לְגוּפָן, אֲבָל לְמֵימֵיהֶן לֹא יִסְחוֹט, וְאִם סָחַט** למימיהם **נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים וְחַיָּיב חַטָּאת.**

המשך בעמוד קלב

רש"י

כְּבֵיצָה מְכוּוֶּנֶת טָהוֹר. מִשְׁנָה הִיא בְּמַסֶּכֶת טָהֳרוֹת, וּמְפָרֵשׁ בָּהּ בְּהֶדְיָא וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בַּמַּשְׁקֶה, שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ אֶלָּא בָּאוֹכֶל. וְכֵיוָן דִּכְבֵיצָה מְכוּוֶּנֶת הוּא, לְכִי סָחֵיט טִיפָּה קַמָּיְיתָא – חָסֵר לֵיהּ מִכְּבֵיצָה. וְאֵין הָאוֹכֶל, אע"פ שֶׁהוּא טָמֵא, מְטַמֵּא הַמַּשְׁקֶה – שֶׁאֵין אוֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים בְּפָחוֹת מִכְּבֵיצָה. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בְּמַשְׁקֶה – אִיטַּמֵּי לֵיהּ מַשְׁקֶה מִטִּיפָּה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהַמַּשְׁקֶה מְקַבֵּל טוּמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא. וְה"נ תָּנֵי בָּהּ בְּהֶדְיָא יוֹתֵר מִכְּבֵיצָה – טָמֵא. שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִיפָּה רִאשׁוֹנָה – נִטְמְאָה בִּכְבֵיצָה. וּטְמֵא מֵת דַּוְוקָא נָקֵט, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּהֶיסֵּט. וְה"ה לִטְמֵא שֶׁרֶץ וְכָל טְמֵאֵי מַגָּע. וּטְמֵא מֵת לִרְבוּתָא נָקֵט, דְּהָוֵי אַב הַטּוּמְאָה, מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי סֵיפָא: אֲבָל זָב שֶׁסּוֹחֵט זֵיתִים וַעֲנָבִים אֲפִי' גַּרְגִּיר יְחִידִי טָמֵא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאָה טִיפָּה רִאשׁוֹנָה נִטְמָא הַמַּשְׁקֶה בְּמַשָּׂא הַזָּב: **וְאִי אָמְרַתְּ כו'.** דְּקס"ד אֲפִי' סוֹחֵט לְתוֹךְ הַקְּדֵירָה: **כְּתַנָּאֵי.** מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל, אוֹכֶל הוּא אוֹ מַשְׁקֶה הוּא: **הַמַּחֲלִיק בָּעֲנָבִים.** נַחְתּוֹם הַמַּחֲלִיק פְּנֵי כִּכָּרוֹתָיו בַּעֲנָבִים, שֶׁסּוֹחֵט הַמַּשְׁקֶה עַל הַכִּכָּר: **הוּכְשַׁר.** הָאוֹכֶל הָעֲנָבִים הוּכְשְׁרוּ: **הַבָּא.** לְצוֹרֶךְ אוֹכֶל, כְּגוֹן שֶׁסְּחָטָן לְשֵׁם הַפַּת: ה"ג: **דְּכ"ע מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל לָאו אוֹכֶל הוּא.** אֶלָּא מַשְׁקֶה הוּא. וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּמ"ד לא הוּכְשַׁר – שֶׁמִּתְחִילָּה נִסְחַט אַדַּעְתָּא דְּאָזֵיל לְאִיבּוּד, שֶׁהָאוּר שׁוֹאֲבוֹ וְשׁוֹרְפוֹ: **הַמְפַצֵּעַ בַּזֵּיתִים.** בלציי"ר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רַכִּין: **הוּכְשַׁר.** דְּנִיחָא לֵיהּ בְּמִשְׁחָא דְּטָיֵיף עֲלַיְיהוּ, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הֵם מַרְבִּים טַעַם: **לְסוֹפְתָן בַּמֶּלַח.** שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהֵן קָשִׁין אֵין הַמֶּלַח נִדְבָּק בָּהֶן, וּמְפַצְּעָם לְרַכְּכָן מִבַּחוּץ מְעַט: **לֹא הוּכְשַׁר.** דְּלָא מְכַוֵּין לְמַשְׁקֶה דִּידְהוּ דְּלִיעֲקַר: **לֵידַע אִם הִגִּיעוּ זֵיתָיו לִמְסוֹק.** צָרִיךְ הוּא לִרְאוֹת אִם שׁוּמָנוֹ נוֹחַ לָצֵאת. מִיהוּ, הַמַּשְׁקֶה אָזֵיל לְאִיבּוּד: **הָנֵי תַּנָּאֵי.** דִּמְפַצֵּעַ, וַדַּאי בְּמַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְאִיבּוּד פְּלִיגִי, כִּדְאָמְרִי'. אֲבָל תַּנָּאֵי דְּמַחֲלִיק – לָאו בְּעוֹמֵד לְאִיבּוּד פְּלִיגִי, דְּלָאו לְאִיבּוּד אָזֵל – שֶׁהֲרֵי לְצַחְצַח הָאוֹכֶל נְתָנוֹ, וַהֲרֵי מְצַחְצְחוֹ. אֶלָּא בְּמַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְצַחְצְחוֹ לְאוֹכֶל קָא מִיפַּלְגִי, דְּא"נ מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל מַשְׁקֶה הוּא – ה"מ הֵיכָא דְּקָא שָׁרֵיף לֵיהּ. א"נ שְׁטַר בֵּיהּ רִיפְתָּא דְּתוֹרַת מַשְׁקֶה עָבִיד, אֲבָל לְצַחְצְחוֹ פְּלִיגִי: **וְדָג לְצִירוֹ.** סְחִיטַת דָּג לְהוֹצִיא צִירוֹ – לָאו מַשְׁקֶה הוּא, אֶלָּא אוֹכָלִין: **כְּבָשִׁין.** יָרָק חַי כָּבוּשׁ בְּיַיִן וְחוֹמֶץ: **לְגוּפוֹ.** אִם לֶאֱכוֹל הַכְּבָשִׁים סוֹחֲטָן מִמַּשְׁקֶה הַצָּף עֲלֵיהֶן וְהַנִּבְלָע בָּהֶן – מוּתָּר לְכַתְּחִילָּה, דְּלָא מְפָרֵק הוּא, הוֹאִיל וְלָאו לְמַשְׁקֶה הוּא צָרִיךְ: **פָּטוּר.** שֶׁאֵין זֶה מְפָרֵק, שֶׁאֵין הַמַּשְׁקֶה הַזֶּה יוֹצֵא מִן הַכְּבָשִׁים, שֶׁלֹּא גָּדֵל בְּתוֹכָן. אֲבָל אָסוּר, אַטּוּ זֵיתִים וַעֲנָבִים: **שְׁלָקוֹת.** אֲפִילּוּ לְמֵימֵיהֶן, לָאו מַשְׁקֶה נִינְהוּ אֶלָּא אוֹכֶל: **לְמֵימֵיהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.** וְהָא שְׁלָקוֹת דּוּמְיָא דְּדָג לְצִירָן הוּא, וְלָא שָׁרֵי לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְכַתְּחִילָּה: **עֵינַי רָאוּ וְלֹא זָר.** הָא דְּבָעֵינָא לְמֵימַר לָךְ דְּמִשְׁמֵיהּ דְּרַב אִיתְמַר: **סוֹחֲטִין כְּבָשִׁין.** וְלָא מַפְלִיג בֵּין לְגוּפָן בֵּין לְמֵימֵיהֶן, וְשָׁרֵי לְכַתְּחִילָּה. וְקַשְׁיָא לְכוּלְּהוּ, דְּלֵיכָּא בְּהוּ דְּשָׁרֵי כְּבָשִׁין לְמֵימֵיהֶן לְכַתְּחִילָּה: **דְּבַר תּוֹרָה.** כְּלוֹמַר: אָסְרָה תּוֹרָה מְלָאכָה. וּדְרִיכַת זֵיתִים וַעֲנָבִים הוּא דְּהָוְיָא מְלָאכָה, אֲבָל שְׁאָר דְּרִיכוֹת – לָאו אוֹרְחַיְיהוּ בְּהָכִי וְלָאו מְלָאכָה נִינְהוּ:

לעדות

תוספות

כביצה מכוונת טהור. פי' בקונטרס: שאע"פ שהאוכל טמא אינו מטמא את המשקה, שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה. והאי טעמא לא ניחא אלא למ"ד בפרק "כל שעה" (פסחים דף לג: ושם): משקים מיפקד פקידי, אבל למ"ד התם מיבלע בליעי – טמאים המשקין מאליהן כיון שנגע באוכל. [ומשני התם: דבמתני' מיירי בענבים שלא הוכשרו. לאימת מתכשרי – לכי סחיט להו, וכי סחיט להו בציר שעוריה. והשתא לפי' רש"י מה בכך]? מיד כשיצאה הטיפה ראשונה נטמאה, הואיל ואוכל מקבל טומאה בכל שהוא. ומה שהקשה ר"ת לפירו', פי' לעיל בריש "המצניע" (דף צא.):

דכ"ע משקה הבא לאוכל לאו אוכל הוא. לא מצינן למימר דכ"ע אוכל הוא א"כ מ"ט דמ"ד הוכשר?

אם הגיעו זיתיו למסוק כו'. מה שקשה ליה לרב נחמן דמפרש בפ"ק (דף יז.) דגזרו לבצור בטהרה, משום דפעמים שאדם הולך כו'. שם פירשתי בד"ה "גוזרני":

כבשים שסחטן לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור. רב לטעמיה. דאמר לקמן: דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת זיתים וענבים. ולפירוש הקונטרס, דפי' משום דאתי המשקה מעלמא – קשה לרבי: אמאי גזרו להדוקי אודרא אפומא דשישא בשלהי "תולין" (לעיל דף קמא.) שמא יסחוט? הא אפילו סחיט ליכא איסור דאורייתא! מיהו, י"ל: דהתם רבא דקאמר לה, וס"ל כר' יוחנן דמחייב חטאת: **ורבי** יוחנן אמר אחד כבשין ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת. ובדג לצירו נמי הוה מחייב ר' יוחנן חטאת, לתוך הקערה, דדג לצירו מדמינן לשלקות בכולה שמעתיה, דפריך מדשמואל דשלקות אההיא דדג לצירו. ופי' ר"ח: דהלכה כר' יוחנן, דקי"ל כוותיה לגבי רב ושמואל. ושמעינן ממילתא דר"י שאסור לסחוט כבשים ושלקות למימיהן, ואם סחט – חייב חטאת. ולא הפריש בסחיטה בין קדירה לקער', אלא הכל אסור. מתוך אלו דברים מתברר שאין הלכה לא כשמואל ולא כרב, שאמרו: סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה. ויש שמעמידין דברי רב ושמואל ביו"ט, מדדייק רב חסדא מדברי שמואל כן. ואין לנו להדורי אפריכי ולאפוקי שמעתא מדוכתיה, אלא ודאי בשבת קאמרי רב ושמואל ואין הלכה כמותן לא בשבת ולא ביו"ט, ע"כ פי' ר"ח. ומה שדקדק מדלא מפליג ר' יוחנן, משמע דמיירי אפילו לתוך הקדירה – אין זה דיוק, דהא רב ושמואל נמי אסרי סתמא בכבשים (ג)למימיהן. ואע"ג דשרו לסחוט בהדיא אשכול של ענבים לתוך הקדירה. ומה שדחה דברי המעמידין דברי רב ושמואל ביו"ט – אומר ר"ת שהדין עמו, אבל דברי רב חסדא ביום טוב, כדפירשתי לעיל:

בהמה

כְּבֵיצָה מְכוּוֶּנֶת – טָהוֹר. הָא יוֹתֵר מִכְּבֵיצָה – טָמֵא. וְאִי אָמְרַתְּ "מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל אוֹכֶל הוּא" בְּמַאי אִיתְכָּשֵׁר? הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ: בְּסוֹחֵט לְתוֹךְ הַקְּעָרָה. א"ר יִרְמְיָה: כְּתַנָּאֵי; הַמַּחֲלִיק בָּעֲנָבִים – לֹא הוּכְשַׁר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הוּכְשַׁר. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; מ"ס: מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל – אוֹכֶל הוּא, וּמ"ס: לָאו אוֹכֶל הוּא. אֲמַר רַב פַּפָּא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – מַשְׁקֶה הַבָּא לָאוֹכֶל – לָאו אוֹכֶל הוּא, וְהָכָא – בְּמַשְׁקֶה הַבָּא לְאִיבּוּד קָמִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: מַשְׁקֶה הוּא, וּמ"ס: לָאו מַשְׁקֶה הוּא. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: הַמְפַצֵּעַ בַּזֵּיתִים בְּיָדַיִם מְסוֹאָבוֹת – הוּכְשַׁר, לְסוֹפְתָן בַּמֶּלַח – לֹא הוּכְשַׁר. לֵידַע אִם הִגִּיעוּ זֵיתָיו לִמְסוֹק אִם לָאו – לֹא הוּכְשַׁר, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הוּכְשַׁר. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמ"ס: מַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְאִיבּוּד – מַשְׁקֶה הוּא, וּמ"ס: לָאו מַשְׁקֶה הוּא. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָנֵי תַּנָּאֵי – בְּמַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְאִיבּוּד פְּלִיגִי, וְהָנָךְ תַּנָּאֵי – בְּמַשְׁקֶה הָעוֹמֵד לְצַחְצְחוֹ קָמִיפַּלְגִי. א"ר זֵירָא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: סוֹחֵט אָדָם אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הַקְּדֵרָה, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה. וְדָג לְצִירוֹ – אֲפִילּוּ לְתוֹךְ הַקְּעָרָה. יְתֵיב רַב דִּימִי וְקָאָמַר לָהּ לְהָא שְׁמַעְתָּא. א"ל אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי: אַתּוּן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב מַתְנִיתוּן וְלָא קַשְׁיָא לְכוּ, אֲנַן מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל מַתְנִינַן לָהּ – וְקַשְׁיָא לָן: מִי אֲמַר שְׁמוּאֵל "דָּג לְצִירוֹ אֲפִי' לְתוֹךְ הַקְּעָרָה" וְהָאִיתְמַר: כְּבָשִׁים שֶׁסְּחָטָן, אָמַר רַב: לְגוּפָן – מוּתָּר, לְמֵימֵיהֶן – פָּטוּר, אֲבָל אָסוּר. וּשְׁלָקוֹת – בֵּין לְגוּפָן בֵּין לְמֵימֵיהֶן – מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֶחָד כְּבָשִׁים וְאֶחָד שְׁלָקוֹת, לְגוּפָן – מוּתָּר, לְמֵימֵיהֶן – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. א"ל: הָאֱלֹהִים, "עֵינַי רָאוּ וְלֹא זָר (כָּלוּ כִּלְיוֹתַי בְּחֵקִי וגו'"). מִפּוּמֵּיהּ דְּרַ' יִרְמְיָה שְׁמִיעַ לִי, וְרַ' יִרְמְיָה מֵרַ' זֵירָא, וְרַ' זֵירָא מֵרַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי, וְרַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי מֵרַב. גּוּפָא: כְּבָשִׁים שֶׁסְּחָטָן, אָמַר רַב: לְגוּפָן – מוּתָּר, לְמֵימֵיהֶן – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. וּשְׁלָקוֹת, בֵּין לְגוּפָן בֵּין לְמֵימֵיהֶן – מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה, לְגוּפָן – מוּתָּר, לְמֵימֵיהֶן – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶחָד כְּבָשִׁים וְאֶחָד שְׁלָקוֹת, לְגוּפָן – מוּתָּר, לְמֵימֵיהֶן – חַיָּיב חַטָּאת. מֵיתִיבִי: סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים בַּשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, אֲבָל לֹא לְמוצ"ש. וְזֵיתִים וַעֲנָבִים לֹא יִסְחוֹט, וְאִם סָחַט – חַיָּיב חַטָּאת. קַשְׁיָא לְרַב, קַשְׁיָא לִשְׁמוּאֵל, קַשְׁיָא לְרַ' יוֹחָנָן. רַב מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, שְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, רַ' יוֹחָנָן מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ, רַב מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ: סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים בַּשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, אֲבָל לֹא לְמוצ"ש. בד"א – לְגוּפָן, אֲבָל לְמֵימֵיהֶן – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. וּשְׁלָקוֹת, בֵּין לְגוּפָן בֵּין לְמֵימֵיהֶן – מוּתָּר. וְזֵיתִים וַעֲנָבִים – לֹא יִסְחוֹט, וְאִם סְחָטָן – חַיָּיב חַטָּאת. שְׁמוּאֵל מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ: סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים בַּשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, הוּא הַדִּין לִשְׁלָקוֹת. בד"א – לְגוּפָן, אֲבָל לְמֵימֵיהֶן – פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. וְזֵיתִים וַעֲנָבִים – לֹא יִסְחוֹט, וְאִם סָחַט – חַיָּיב חַטָּאת. רַ' יוֹחָנָן מְתָרֵץ לְטַעְמֵיהּ: סוֹחֲטִין כְּבָשִׁים לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת, אֲבָל לֹא לְמוצ"ש. אֶחָד כְּבָשִׁים וְאֶחָד שְׁלָקוֹת, בד"א – לְגוּפָן, אֲבָל לְמֵימֵיהֶן – לֹא יִסְחוֹט, וְאִם סָחַט – נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁסָּחַט זֵיתִים וַעֲנָבִים, וְחַיָּיב חַטָּאת. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב: דְּבַר תּוֹרָה – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל דְּרִיסַת זֵיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד. וְכֵן תָּנֵי דְּבֵי מְנַשֶּׁה: דְּבַר תּוֹרָה – אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל דְּרִיסַת זֵיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד. וְאֵין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר

אלא

לְעֵדוּת אִשָּׁה. לוֹמַר לְאִשָּׁה מֵת בַּעֲלִיךְ, דְּאַקִּילוּ בָּהּ רַבָּנַן מִשּׁוּם עִיגּוּנָא. וְכָל דְּמִקַּדֵּשׁ אַדַּעְתָּא דְּרַבָּנַן מִקַּדֵּשׁ, וְאַפְקוּעֵי רַבָּנַן לְקִדּוּשִׁין מִינֵּיהּ: לְעֵדוּת בְּכוֹר. בְּכוֹר בְּיַד כֹּהֵן, כְּשֶׁנְּתָנוֹ יִשְׂרָאֵל לוֹ שָׁלֵם וְאִירַע לוֹ בּוֹ מוּם, קי"ל בְּבְכוֹרוֹת (דף לה.): נֶחְשְׁדוּ כֹּהֲנִים לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר, וְאֵין נֶאֱמָן לוֹמַר מוּם זֶה נָפַל בּוֹ מֵאֵילָיו. וְצָרִיךְ לְהָבִיא עֵדִים, וְאָמְרִינַן הָתָם דְּאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לְעֵדוּת זוּ: אֵימָא לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ: נִבְרָא יְתִירָא. ר"ש, דְּמִתְנִי' ר"א תְּנַן בָּהּ: אֶתָּא לְאַשְׁמַעִינַן. כְּלוֹמַר: מַה בָּא לְלַמְּדֵנוּ אִם לֹא זֹאת? מִתְנִי' כֹּל שֶׁבָּא בַּחֲמִין. כְּלוֹמַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל: שׁוֹרִין אוֹתוֹ בַּחֲמִין. כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִמּוֹחַ: וְכָל שֶׁלֹּא בָּא בַּחֲמִין. כְּגוֹן בָּשָׂר יָבֵשׁ, שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ חַי ע"י הַדְּחָק: מְדִיחִין אוֹתוֹ. וְלָא אָמְרִי' זֶהוּ בִּישׁוּלֵיהּ, אֲבָל לֹא שׁוֹרִין: חוּץ מִן הַמְּלִיחַ יָשָׁן. דְּגָ מְלִיחַ שֶׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה: וְקוֹלְיֵים הָאִיסְפָּנִין. שֵׁם דָּגָ שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ מֵחֲמַת מְלֹחוֹ ע"י הַדְּחָה בְּחֲמִין, וְהִנֵּהוּ אֲפִילּוּ הַדְּחָה נַמִי לֹא, שֶׁזֶּהוּ גְּמַר מְלֹאכָתָן וְהָוֵי בִּשּׁוּל: גְּמ' כְּגוֹן מַאי. הָוֵי בָּא בַּחֲמִין, שֶׁחוֹזְרִין וְשׁוֹרִין אוֹתוֹ בַּחֲמִין: תַּרְנְגוֹלְתֵּיהּ דְּרִ' אַבָּא. מְבַשֵּׁלָהּ וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ יָמִים רַבִּים בְּחַמִּין לְמָחוֹת מַאֲלָיהָ, וְאוֹכְלָהּ לִרְפוּאָה: בַּר תְּלָתָא טָרְפֵי. בֶּן ג' שָׁנִים: אִתְנוּסֵי. הָיִיתִי נֶאֱנָס לְהָקִיא מֵחֲמַת מִיאוּס: רֵיחֵיכ. רוֹקֵק מִכּוּתְּחָא דְּבַבְלָאֵי כְּשֶׁזּוֹכְרוֹ, שֶׁהָיָה מָאוּס בְּעֵינָיו: אָמַר רַב יוֹסֵף כו'. קֻשְׁיָה הָיָה בְּעֵינָיו שֶׁנִּמְאָסִין בְּנֵי בָבֶל עַל בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אָמַר: אָנוּ נַמִי יֵשׁ לָנוּ לְרוֹק מִתַּרְנְגוֹלְתֵּיהּ דְּרִ' אַבָּא שֶׁהֵם אוֹכְלִים: וְעוֹד כּוּתָּח. אֵינוֹ מָאוּס כָּל כָּךְ בְּעֵינֵי שְׁאָר בְּנֵי מַעֲרָבָא: דְּהָא אָמַר רַב גָּזָא כו'. וּשְׁאִילוּ מִינֵּיהּ אוֹתוֹ כּוּתָּח: בְּרִיחֵי. חוֹלִים: חֲדֵיחַ. קוֹלְיֵיס, מַאי? חַיָּיב חַטָּאת. דְּהָוֵי בִּישּׁוּל: מִפְּנֵי מָה עוֹפוֹת שֶׁבְּבָבֶל שְׁמָנִים. מִשֵּׁל א"י: כַּלָּךְ. לְכָה לְךָ, אֶלָּא שֶׁקִּיצֵּר הַלָּשׁוֹן: לְמִדְבָּר עָזָה. וְהִיא מִא"י: מוֹעֲדִים שֶׁבְּבָבֶל שְׁמָחִים. רְגִילִים לִשְׂמוֹחַ בְּמוֹעֲדִים יוֹתֵר מִא"י: מִפְּנֵי שֶׁהֵם עֲנִיִּים. וְכָל הַשִּׁנָּה אֵין לָהֶם שִׂמְחָה בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה, וְאֵין לָהֶם מֵרֹגַע מִמְّלֹאכָה, לְפִיכָךְ בְּמוֹעֲדִים כָּל שִׂמְחָתָם: מְצוּיְּינִין. מְצִיּוּנִין, מְצִיּוּנִין עַצְמָן בְּלִבּוּשִׁים נָאִים: מְצוּיְּינִין. מְקוּשָׁטִין: שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה. כָּל כָּךְ, לְכִבּוּדָם כִּבְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מֵחֲמַת תּוֹרָתָם – מְכַבְּדִים אוֹתָם מֵחֲמַת לְבוּשֵׁיהֶן, שֶׁנִּרְאִין חֲשׁוּבִים: דַּרְדְּקֵי. בַּחוּרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְסִבָּרָא: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּלוּ. הָעוֹפוֹת, כְּמוֹ אוֹתָן שֶׁל א"י כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן: שֶׁאֵנָּן מוֹאֲבָ מִנְּעוּרָיו וגו'. סֵיפֵיהּ דִּקְרָא "עַל בֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ". אַלְמָא: הַגּוֹלִין מִפִּיגִין טַעְמָן וְשִׁמְנָן: נ"ב שָׁנָה. מֶשֶׁגָּלוּ בִּימֵי צִדְקִיָּה בְּחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם עַד שֶׁנִּפְקְדוּ בִּימֵי כּוֹרֶשׁ, וְאָז עָלוּ מֵהֶם לְיַיסֵּד אֶת הַבַּיִת י"ח שָׁנִים קוֹדֶם גְּמַר הַבִּנְיָן שֶׁהִיא לְסוֹף ע' שָׁנָה, בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ כִּדְאָמְרִי' בְּמְגִילָה (דף יא.): וְכוּלָּן חָזְרוּ. הַבְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְאַף הַדָּגִים, חוּץ מִן קוֹלְיֵיס הָאִסְפָּנִין. וְכוּלָּן חָזְרוּ – דְּהָא "עַד בְּהֵמָה" כְּתִיב, וּמִכֹּלָּל דְּמִכָּאן וְאִילָךְ הָדוּר חוּץ מִקּוֹלְיֵיס כִּדְמְפָרֵשׁ: הָנֵי מִדְּרֵי דְּבָבֶל מַחֲזִירִין מַיָּא לְעֵין עִיטָּם. מִדְּרוֹנוֹת שֶׁבְּבָבֶל מַחֲזִירִין מַיִם הַנִּשְׁפָּכִים בְּהֵן לְעֵין עִיטָּם, שֶׁהוּא מָקוֹם גְּבוֹהַּ שֶׁבָּא"י. שֶׁאוֹתוֹ מַעְיָן מֵבִיא מַיִם לְבֵית טְבִילַת כה"ג בְּיוה"כ דְּמִתּוּקָן בְּחוֹמַת עֲזָרָה עַל גַּבֵּי שַׁעַר הַמַּיִם, כִּדְאָמְרִינַן בְּסֵדֶר יוֹמָא (דף לא.): עֵין עִיטָּם גְּבוֹהַּ מִקַּרְקַע הָעֲזָרָה כ"ג אַמּוֹת. וְהֵיאֵךְ מַחֲזִירִין – שֵׁיֵּשׁ בְּפֶרֶת סִילוֹנוֹת וְסוּלְמוֹת לְמֹשֶׁה מִן הַקַּרְקַע (הַיָּם), וְדֶרֶךְ אוֹתָן סוּלְמוֹת חוֹזְרִין הַמַּיִם לְא"י, וְחוֹזְרִין וְנוֹבְעִין בְּמַעְיְינוֹת. וְהַדָּגִים חָזְרוּ דֶּרֶךְ אוֹתָן סוּלְמוֹת, שֶׁנּוֹחִים לְהַעֲלוֹתָן יוֹתֵר מִדֶּרֶךְ פֶּרֶת עַצְמוֹ: וְהָאי. קוֹלְיֵיס הָאִסְפָּנִין: כֵּיוָן דְּלָא שָׁרֵיר שְׁרִירֵיהּ. אֵין קֶשֶׁה שִׁדְרָה שֶׁלּוֹ: לְטַבְּרִיָּה. לְבוֹז וּלְהַטִּיל עֲלֵיהֶם עוֹל. וְלֹא שֶׁמִּתְבַּוְּנִין לְבַטְּלָן מִשְּׁמִדַּת הָרֶגֶל, אֲבָל הַקְּלָלָה גָּרְמָה לְכָךְ: קוֹמְטִין. לְשׁוֹן לַעַז הוּא שְׁלוֹטוֹן: בּוֹלֶשֶׁת. חֵיל הַמֶּלֶךְ: צִיפּוֹרִי וְטִבֶּרְיָא מא"י: שֶׁאֵינָן בִּמְקוֹמָם. שֶׁמֵּא"י גָּלוּ לְשָׁם, וְהַגּוֹלָה לְמָקוֹם נָכְרִי מְצַיֵּן עַצְמוֹ בְּמַלְבּוּשִׁים שֶׁיְּהֵא חָשׁוּב: בְּמַתָּא שְׁמָא. בְּעִירִי אֵינִי צָרִיךְ לְהִתְכַּבֵּד אֶלָּא בִּשְׁמִי שֶׁאֲנִי נִיכָּר בּוֹ: בְּלָא מָתָא. בְּמָקוֹם שֶׁאֵינָהּ עִירִי: תּוּתְבַאי. כִּבּוּדֵי תְּלוּי בִּשְׁמִלָּתִי. "שִׂמְלָתוֹ" מְתֻרְגָּמִינַן תּוּתְבֵּיהּ (שמות כב): צִיצִין. צְמָחִין: הַבָּאִים. אוֹתָן שֶׁל יַעֲקֹב שֶׁיָּבְאוּ לְבָבֶל – יִשְׂרְשׁוּ וְיַעֲשׂוּ צִיצִין וּפְרָחִים לַתּוֹרָה. וְסַיֵּיעְתָּא אִתְיָא לְר' יוֹחָנָן, דְּטַעְמָא דִּמְצוּיְּינִין לָאו לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה כִּדְרַבִּי אַסִּי, אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמִקּוֹמָן:

בחמה בגימטריא. אסמכתא בעלמא היא, דנ"ב נפקא לן בלאו גימטריא, כדפ' בקונטרס:

שובר

אֶלָּא לְעֵדוּת אִשָּׁה בִּלְבַד. אִיבַּעְיָא לְהוּ עֵד מִפִּי עֵד לְעֵדוּת בְּכוֹר מַהוּ? רַב אַמִּי אֲסִיר וְרַב אַסִּי שָׁרֵי. א"ל רַב אַמִּי לְרַב אַסִּי: וְהָא תְּנָא דְּבֵי מְנַשְּׁיָא: אֵין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר אֶלָּא לְעֵדוּת אִשָּׁה בִּלְבַד! אֵימָא: לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ בִּלְבַד. רַב יֵימָר אַכְשַׁר עֵד מִפִּי עֵד לְבְכוֹר. קָרֵי עֲלֵיהּ מָרֵימָר: יֵימָר שָׁרֵי בּוּכְרָא. וְהִלְכְתָּא: עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לִבְכוֹר. "חֲלוֹת דְּבַשׁ". כִּי אֲתָא רַב הוֹשַׁעְיָא מִנְּהַרְדְּעָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ: זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁרִיסְּקָן מֵעֵ"ש, וְיָצְאוּ מֵעַצְמָן – אֲסוּרִין, וְר"א וְר"ש מַתִּירִין. אָמַר רַב יוֹסֵף: גַּבְרָא יְתִירָא אֲתָא לְאַשְׁמַעִינַן?! א"ל אַבַּיֵי: טוּבָא קְמ"ל, דְּאִי מִמַּתְנִיתִין – הָוָה אָמִינָא: הָתָם הוּא – דְּמֵעִיקָּרָא אוּכְלָא וּלְבַסּוֹף אוּכְלָא, אֲבָל הָכָא דְּמֵעִיקָּרָא אוּכְלָא וּלְבַסּוֹף מַשְׁקֶה – אֵימָא לָא, קְמ"ל. מַתְנִי' כֹּל שֶׁבָּא בַּחֲמִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת – שׁוֹרִין אוֹתוֹ בַּחֲמִין בַּשַּׁבָּת. וְכֹל שֶׁלֹּא בָּא בַּחֲמִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת – מְדִיחִין אוֹתוֹ בַּחֲמִין בַּשַּׁבָּת. חוּץ מִן הַמְּלִיחַ הַיָּשָׁן (וְדָגִים מְלוּחִין קְטַנִּים) וְקוֹלְיֵים הָאִסְפָּנִין, שֶׁהֲדָחָתָן זוֹ הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן. גְּמ' כְּגוֹן מַאי? כְּגוֹן תַּרְנְגוֹלְתָּא דְּרִ' אַבָּא. אֲמַר רַב סְפָרָא: זִימְנָא חֲדָא אִיקְלָעַיְת לְהָתָם, וְאוֹכְלָן מִינֵּיהּ, וְאִי לָא רַבִּי אַבָּא דְּאַשְׁקְיֵין חַמְרָא בַּר תְּלָתָא טָרְפֵי – אִיתְנַסִּי. רַבִּי יוֹחָנָן רָיֵיק מִכּוּתְּחָא דְּבַבְלָאֵי. אֲמַר רַב יוֹסֵף: וְלִירוֹק אֲנַן מִתַּרְנְגוֹלְתָּא דְּרַבִּי אַבָּא. וְעוֹד, אֲמַר רַב גָּזָא: זִימְנָא חֲדָא אִיקְלָעַיְת לָהָתָם, וְעָבְדִית כּוּתָּח דְּבַבְלָאֵי, שְׁאִילוּ מִינֵּיהּ כָּל בְּרִיחֵי מַעֲרָבָא. "כֹּל שֶׁלֹּא בָּא בַּחֲמִין וכו'". הֲדִיחַ מַאי? אָמַר רַב יוֹסֵף: הֲדִיחַ – חַיָּיב חַטָּאת. אָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא: אַף אֲנַן נַמִי תְּנִינָא "חוּץ מִמְּלִיחַ יָשָׁן וְקוֹלְיֵים הָאִסְפָּנִין שֶׁהֲדָחָתָן זוֹ הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן" שְׁמַע מִינָּהּ. יְתֵיב רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וְרַבִּי אַסִּי קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, וְיָתֵיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא מְנַמְנֵם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אַסִּי: מִפְּנֵי מָה עוֹפוֹת שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵנִים? א"ל: כַּלֵּךְ לְמִדְבַּר עָזָה וְאַרְאֶךָּ שְׁמֵנִים מֵהֶן. מִפְּנֵי מָה מוֹעֲדִים שֶׁבְּבָבֶל שְׂמֵחִים? מִפְּנֵי שֶׁהֵן עֲנִיִּים. מִפְּנֵי מָה תּ"ח שֶׁבְּבָבֶל מְצוּיְּינִין? לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תּוֹרָה. מִפְּנֵי מַה גּוֹיִם מְזוֹהָמִין? מִפְּנֵי שֶׁאוֹכְלִין שְׁקָצִי' וּרְמָשִׂי'. אִיתְעַר בְּהוּ רַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר לְהוּ: דַּרְדַּקֵּי! לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם "אֱמוֹר לַחֲכָמָה אֲחוֹתִי אָתְּ" אִם בְּרוּר לְךָ הַדָּבָר כַּאֲחוֹתְךָ שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְךָ – אוֹמְרֵהוּ, וְאִם לָאו – לֹא תֹּאמְרֵהוּ! אָמְרוּ לֵיהּ: וְלֵימָא לָן מָר אֵיזֶה מֵהֶן. מִפְּנֵי מָה עוֹפוֹת שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵנִים? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "שֶׁאֵנָּן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ". וְהָכָא מִנְּלָן דְּגָלוּ – דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נ"ב שָׁנָה לֹא עָבַר אִישׁ בִּיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וגו' מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ". בְּהֵמָ"ה בְּגִימַטְרִיָּא חַמְשִׁין וְתַרְתֵּין הָווּ. א"ר יַעֲקֹב א"ר יוֹחָנָן: כּוּלָּן חָזְרוּ, חוּץ מִקּוֹלְיֵים הָאִסְפָּנִין. דַּאֲמַר רַב: הָנֵי מִדְּרֵי דְּבָבֶל מְהַדְּרִי מַיָּא לְעֵין עִיטָּם, וְהַאי כֵּיוָן דְּלָא שָׁרֵיר שְׁרִירֵיהּ לָא מָצֵי סָלֵיק. מִפְּנֵי מַה מוֹעֲדִים שֶׁבְּבָבֶל שְׂמֵחִים? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ קְלָלָה, דִּכְתִיב "וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבָּתָהּ וְכֹל מוֹעֲדֶיהָ". וּכְתִיב "חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטֹרַח". מַאי "הָיוּ עָלַי לָטֹרַח"? – א"ר אֶלְעָזָר: אֲמַר הַקָּב"ה: לֹא דַּיָּין לְיִשְׂרָאֵל שֶׁחוֹטְאִין לְפָנַי, אֶלָּא שֶׁמַּטְרִיחִין אוֹתִי לִידַע אֵיזוֹ גְּזֵירָה קָשָׁה אָבִיא עֲלֵיהֶן! א"ר יִצְחָק: אֵין לְךָ כָּל רֶגֶל וָרֶגֶל שֶׁלֹּא בָּאֲתָה בּוֹלֶשֶׁת לְצִיפּוֹרִי. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: אֵין לְךָ כָּל רֶגֶל וָרֶגֶל שֶׁלֹּא בָּא לְטַבֶּרְיָה אֶגְמוֹן וְקָמְטוֹן וּבַעַל זְמוֹרָה. מִפְּנֵי מָה תּ"ח שֶׁבְּבָבֶל מְצוּיְּינִין? לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי מְקוֹמָן. דְּאָמְרִי אֱנָשֵׁי: בְּמָתָא – שְׁמַאי, בְּלָא מָתָא – תּוּתְבַאי. "הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב יָצִיץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל", תָּנֵי רַב יוֹסֵף: אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁעוֹשִׂין צִיצִין וּפְרָחִים לַתּוֹרָה. מִפְּנֵי מַה גּוֹיִם מְזוֹהָמִין? שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי. שֶׁבִּשְׁעָה

שבא

כשבא

אֶלָּא לְעֵדוּת אִשָּׁה בִּלְבָד, כלומר על אף שבדיני ממונות ובדיני נפשות צריכים הדיינים לשמוע את העדות מפי העדים שראו את המעשה, מכל מקום בעדות על מיתת הבעל להתיר את אשתו מעגינותה, הקילו חכמים והתירו לקבל עדות מפי עד ששמע את המעשה מעד אחר.

הגמרא דנה בנאמנות של עד מפי עד בעדות על מום בבכור: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, **עֵד מִפִּי עֵד לְעֵדוּת בְּכוֹר מַהוּ**, כלומר האם ניתן לקבל עדות על נפילת המום מאליו בבכור, גם מפי עד שלא ראה בעצמו את נפילת המום אלא שמע זאת מעד אחר שראה זאת. הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: **רַב אַמִּי אֲסִיר** – אסר את הבכור באכילה ולא סמך על עדות זו, **וְרַב אַסִּי שָׁרֵי** – התיר.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַמִּי לְרַב אַסִּי**, כיצד אתה מתיר את הבכור על פי עדות זו, **וְהָא תָּנָא דְּבֵי מְנַשְּׁיָא, אֵין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר אֶלָּא לְעֵדוּת אִשָּׁה בִּלְבָד** כדי שלא תשאר עגונה. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – כוונת התנא לומר, שאין עד מפי עד כשר אלא **לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ בִּלְבַד**, ומאחר ואשה כשירה לעדות זו, גם עד מפי עד כשר. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **רַב יֵימַר אַכְשַׁר עֵד מִפִּי עֵד לִבְכוֹר, קָרֵי עֲלֵיהּ** – קרא עליו **מְרֵימַר** בלשון גנאי, **יֵימַר שָׁרֵי בּוּכְרָא** – יימר המתיר בכורות. הגמרא קובעת הלכה: **וְהִלְכְתָא עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לַבְּכוֹר**.

הגמרא חוזרת לבאר את המשנה, ודנה בענין דבש הזב בשבת מחלות דבש מרוסקות. שנינו במשנה (לעיל קמג:): **חַלּוֹת דְּבַשׁ** שריסקם מערב שבת וזב מהם דבש בשבת, חכמים אוסרים לאוכלו בשבת ורבי אלעזר מתיר. **כִּי אֲתָא רַב הוֹשַׁעְיָא מִנְּהַרְדְּעָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ** – בא והביא איתו ברייתא, **זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁרִיסְקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְיָצְאוּ** מהם משקים **מֵעַצְמָן, אֲסוּרִין** בשתיה שמא יבא לסוחטם בידים, **וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּירִין**.

מקשה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, וכי **גַּבְרָא יְתֵירָא אֲתָא לְאַשְׁמְעִינַן** – וכי כוונת רב הושעיא אינה אלא ללמדנו שגם רבי שמעון סובר שמשקה הזב מאליו מזיתים וענבים מרוסקים מותר בשתיה, שהרי במשנה נזכר רק רבי אלעזר הסובר כך. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **טוּבָא קָא מַשְׁמַע לָן** – חידוש גדול השמיענו רב הושעיא גם בדברי רבי אלעזר, **דְּאִי מִמַּתְנִיתִין** – אם היינו לומדים את שיטתו ממשנתנו בענין חלות דבש, **הֲוָה אָמִינָא הָתָם הוּא** – דווקא שם התיר לשתות את הדבש שזב מהם, משום **דְּמֵעִיקָּרָא אוּכְלָא וּלְבַסּוֹף אוּכְלָא** – שבתחילה כאשר הדבש היה בתוך החלות המרוסקות הוא נחשב לאוכל וגם כשיוצא מהם הוא אוכל ואין לגזור שמא יסחוט בידים את החלות המרוסקות משום שאף אם יעשה כך אינו עובר איסור, **אֲבָל הָכָא** בזיתים וענבים שריסקן, **דְּמֵעִיקָּרָא אוּכְלָא וּלְבַסּוֹף מַשְׁקֶה** – שמתחילה כשהמיץ היה עדיין בענבים נחשב לאוכל וכשיוצא מהם הוא הופך להיות משקה, **אֵימָא לֹא** התיר והמיץ אסור גזירה שמא יסחוט בידים ויעבור על איסור דש, **קָא מַשְׁמַע לָן** שגם בזיתים וענבים מרוסקים התיר רבי אלעזר את המיץ הזב מהם.

משנה

משנתנו דנה בחימום וריכוך מאכלים בשבת באמצעות מים חמים: **כֹּל** מאכל **שֶׁבָּא בְּחַמִּין** – שהתבשל **מֵעֶרֶב שַׁבָּת** והצטנן, **שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּמִים חַמִּין בַּשַּׁבָּת** כדי לחממו ולרככו ואין בכך משום בישול, לפי שאין בישול אחר בישול. **וְכֹל** דבר מאכל **שֶׁלֹּא בָּא בְּחַמִּין** – שלא התבשל **מֵעֶרֶב שַׁבָּת**, כגון בשר יבש שניתן לאוכלו בשעת הדחק אף כשאינו מבושל, **מְדִיחִין אוֹתוֹ בְּמִים חַמִּין בַּשַּׁבָּת**, אבל אסור לשרותו במים חמים כיון שבזה הוא מבשלו. **חוּץ מִן הַמָּלִיחַ הַיָּשָׁן** – דג מלוח שעמד במלחו במשך שנה, (**וְדָגִים מְלוּחִין קְטַנִּים**), **וְקוּלְיָיס הָאִיסְפָּנִין** – מין נוסף של דג מלוח, שאסור אפילו להדיחם בשבת בחמין, כיון שמחמת רוב מלחם די בהדחתם זו כדי לתקנם לאכילה ונמצא **שֶׁהֲדָחָתָן זוֹ הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן**, כלומר גמר מלאכת בישולם.

גמרא

הגמרא מבארת את הדין הראשון במשנה. שנינו במשנה: כל שבא בחמין בערב שבת שורין אותו בחמין בשבת. מבררת הגמרא: **כְּגוֹן מַאי** – מהי הדוגמא למאכל שהתבשל ושורים אותו במים חמים כדי להוסיף לרככו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב סַפְרָא, כְּגוֹן תַּרְנְגוֹלְתָּא דְּרַבִּי אַבָּא**, שהיה מבשל אותה ושורה אותה במים חמים זמן רב עד שהיתה נימוחה ושותה אותה לרפואה. **וְאָמַר רַב סַפְרָא** על תרנגולת זו, **זִימְנָא חֲדָא אִיקְלַעִית לְהָתָם** – פעם אחת נקלעתי לבית רבי אבא **וְאוֹכְלָן מִינֵּיהּ** והאכילו אותי ממנה, **וְאִי לֹא רַבִּי אַבָּא דְּאַשְׁקְיָין חַמְרָא בַּר תְּלָתָא טַרְפֵי** – שהשקה אותי יין בן שלש שנים **אִיתְּנַסִי** – הייתי נאנס להקיאה מחמת מאיסותה. הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: **רַבִּי יוֹחָנָן רָיִיק מִכּוּתָּח דְּבַבְלָאֵי** – היה רוקק מחמת מיאוס כשהיה נזכר במאכל הנקרא כותח הבבלי, **אָמַר רַב יוֹסֵף, וְלִירוֹק אֲנַן** – וכן ראוי לנו לירוק **מִתַּרְנְגוֹלְתָּא דְּרַבִּי אַבָּא. וְעוֹד**, אין זה נכון שבני ארץ ישראל מואסים בכותח הבבלי, שהרי **אָמַר רַב גַּזָּא, זִימְנָא חֲדָא אִיקְלַעִית לְהָתָם** – פעם אחת נקלעתי לארץ ישראל **וְעַבְדִית** – ועשיתי שם **כּוּתָּח דְּבַבְלָאֵי, שְׁאִילוּ מִינֵּיהּ כָּל בְּרִיחֵי מַעֲרָבָא** – וכל חולי ארץ ישראל ביקשו לאכול ממנו.

הגמרא דנה במי שעבר והדיח מאכלים קלי הבישול במים חמים בשבת. שנינו במשנה: **כֹּל שֶׁלֹּא בָּא בְּחַמִּין וכו'** מערב שבת מדיחים אותו בשבת, חוץ מקולייס האספנין שאפילו להדיחו אסור לפי שהוא גמר מלאכת בישולו. שואלת הגמרא: **הֵדִיחַ מַאי** – אם עבר והדיח בשבת קולייס האיספנין במים חמים מה דינו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הֵדִיחַ חַיָּיב חַטָּאת. אָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא** – כך גם שנינו במשנה, **חוּץ מִמָּלִיחַ יָשָׁן וְקוּלְיָיס הָאִיסְפָּנִין שֶׁהֲדָחָתָן זוֹ הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן**, כלומר מלאכת הבישול, **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מזה שאם הדיח חייב חטאת.

הגמרא מביאה משא ומתן בין האמוראים בדברי אגדה, שבמהלכו נזכר קולייס האיספנין: **יָתִיב** [–ישב] **רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וְרַבִּי אַסִּי** עמו **קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – לפני רבי יוחנן, **וְיָתִיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא מְנַמְנֵם, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי אַסִּי, מִפְּנֵי מָה עוֹפוֹת שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵנִים** יותר מהעופות של ארץ ישראל. **אָמַר לֵיהּ** רבי אסי לרבי חייא, **כַּלֵּךְ** – לך לך **לְמִדְבַּר עַזָּה**, שהוא בארץ ישראל, **וְאַרְאֲךָ** עופות **שְׁמֵנִים מֵהֶן** – מאלה של בבל. עוד שאלו רבי חייא בר אבא, **מִפְּנֵי מָה מוֹעֲדִים שֶׁבְּבָבֶל שְׂמֵחִים** יותר מהמועדים שבארץ ישראל. אמר לו רבי אסי, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן** – בני בבל **עֲנִיִּים**, ובמשך השנה אין להם שמחה באכילתם ולא רגיעה ממלאכתם, ולכך עיקר שמחתם במועדים. עוד שאלו, **מִפְּנֵי מָה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל מְצוּיָּינִין** – לבושים בבגדים מקושטים. ענה לו, **לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי תוֹרָה** ומכבדים אותם מחמת לבושם החשוב, אבל בארץ ישראל מכבדים את החכמים מחמת תורתם. עוד שאלו, **מִפְּנֵי מָה עוֹבְדֵי כוֹכָבִים מְזוֹהָמִים**, וענה לו, **מִפְּנֵי שֶׁאוֹכְלִין שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים**.

רבי יוחנן מעיר שתשובותיו של רבי אסי לשאלותיו של רבי חייא בר אבא אינן נכונות, ומלמד אותם את התשובות הנכונות: **אִיתְּעַר בְּהוּ** – התעורר מדבריהם **רַבִּי יוֹחָנָן וְאָמַר לְהוּ, דַּרְדְּקֵי** – בחורים שלא למדו לומר סברא נכונה, **לֹא כָּךְ אָמַרְתִּי לָכֶם**, נאמר (משלי ז ד) **'אֱמוֹר לַחָכְמָה אֲחוֹתִי אָתְּ'**, ויש לדרוש **שאִם בָּרוּר לְךָ הַדָּבָר** שאתה אומר אותו **כַּאֲחוֹתְךָ שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְךָ, אוֹמְרֵהוּ וְאִם לָאו לֹא תֹאמְרֵהוּ**, ומדוע אתם אומרים דברים שאינם נכונים. **אָמְרוּ לֵיהּ** רבי אסי ורבי חייא, **וְלֵימָא לָן מַר אֵיזֶה מֵהֶן** – יאמר לנו רבינו את התשובה הנכונה באותם שטעינו. אמר להם, על שאלתכם, **מִפְּנֵי מָה עוֹפוֹת שֶׁבְּבָבֶל שְׁמֵנִים**, הטעם הוא **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גָּלוּ** משם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה מח יא) **'שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו** וְלא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי **וְבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ** עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לא נָמָר', ומוכח שהגולה מפיג את טעמו ושמנו, אך העופות שבבבל לא גלו ולכן הם שמנים. שואלת הגמרא: **וְהָכָא מְנָלָן דְּגָלוּ** – ומנין שהעופות שבארץ ישראל כן גלו. משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם**

המשך בעמוד קלד

שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הֵטִיל בָּהּ זוּהֲמָא, אלא שבני יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זוּהֲמָתָן, אבל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי לֹא פָּסְקָה זוּהֲמָתָן.

שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי, גֵּרִים שלא עמדו על הר סיני מַאי – מהיכן פסקה זוהמתם. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, אַף עַל גַּב דְּאִינְהוּ לֹא הֲווּ מָלְיֵיהוּ הֲווּ – אף שהם עצמם לא עמדו על הר סיני אבל מזלם היה שם, דִּכְתִיב (דברים כט יד) 'אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עוֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה' וגו', והכוונה גם לגרים שלא היו שם.

הגמרא מביאה דעה חולקת: וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא – רבי יוחנן שאמר שלא פסקה זוהמת בני ישראל עד מעמד הר סיני חולק על רבי אבא בר כהנא, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, עַד שֶׁלְּשָׁה דּוֹרוֹת לֹא פָּסְקָה זוּהֲמָא מֵאֲבוֹתֵינוּ, כלומר זוהמת הנחש לא פסקה אף בחיי אבותינו אברהם יצחק ויעקב, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִשְׁמָעֵאל, יִצְחָק הוֹלִיד אֶת עֵשָׂו, יַעֲקֹב הוֹלִיד שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים ואז פסקה הזוהמה שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶן שוּם דּוֹפִי.

משנה

המשנה עוסקת בשבירת כלי או ניקובו לצורך שבת כגון הוצאת אוכל מתוכו: שׁוֹבֵר אָדָם אֶת הַחָבִית, כלומר שמכה בסכין או בסייף בצידה ועושה שם חור כדי לֶאֱכוֹל הֵימֶנָּה את הַגְּרוֹגְרוֹת הנמצאות בה. והטעם כיון שאינו אלא מקלקל ואין בכך כל איסור, וּבְלֶבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת כְּלִי, כלומר שלא ינקוב את החבית ויעשה לה פתח נאה שבכך נחשב שעושה כלי. וְאֵין נוֹקְבִין מְגוּפָה [–מכסה] שֶׁל חָבִית שיש בתוכה יין כדי להוציא את היין דרך הנקב, משום שבכך מתקן פתח, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וַחֲכָמִים מַתִּירִין, משום שאין דרך לעשות פתח לחבית על ידי ניקוב המגופה. וְלֹא יִקָּבֶנָּה מִצִּדָּהּ, ובגמרא יתבאר אם הכוונה לצדה של המגופה או של החבית, ומה האיסור בדבר. וְאִם הָיְתָה החבית נְקוּבָה לֹא יִתֵּן עָלֶיהָ שַׁעֲוָה במקום הנקב כדי לסותמה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרֵחַ את השעוה והרי זו תולדת ממחק.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בַּעֲרָב [–שם מדינה], באדם שסתם נקב שבחבית בשעוה, וְאָמַר רבי יוחנן חוֹשְׁשַׁנִי לוֹ מֻחֲטָאת, שמא מרח את השעוה על דפני החבית כדי להדביקה ועבר על מלאכת ממחק.

גמרא

הגמרא דנה בהיתר טלטול הסכין לצורך שבירת החבית: שנינו במשנה שמותר לשבור חבית בסייף כדי להוציא ממנה גרוגרות. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, לֹא שָׁנוּ שמותר לטלטל את הסייף כדי לשבור חבית, אֶלָּא כשיש בחבית גרוגרות דְּרוּסוֹת ומדובקות, שאגב טלטול הסייף כדי לחתוך את הגרוגרות, מותר לו גם לשבור בסייף הזה את החבית. אֲבָל חבית שיש בה גרוגרות מְפוֹרְדוֹת שאין צורך לחותכם לֹא התירו לטלטל סייף רק כדי לשבור את החבית, כיון שאין כלי ניטל אלא לתשמיש המיוחד לו, ואין רגילות לשבור חבית בסייף.

מקשה הגמרא: וּמְפוֹרְדוֹת לֹא התירו, מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מֵבִיא אָדָם אֶת הַחָבִית שֶׁל יַיִן וּמַתִּיז רֹאשָׁהּ בְּסַיִף וּמַנִּיחָהּ לִפְנֵי הָאוֹרְחִים בְּשַׁבָּת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לאיסור תיקון כלי בעשיית פתח בחבית. ומוכח מדבריו שמותר לטלטל הסייף לצורך שבירת החבית אף שאינו זקוק לסייף עבור היין. מתרצת הגמרא: הַהִיא – הברייתא ההיא סוברת כַּרַבָּנָן שמתירים לטלטל כלי גם שלא לצורך תשמישו המיוחד לו, אולם מַתְנִיתִין בשיטת רַבִּי נְחֶמְיָה הִיא, שאוסר לטלטל כלי שלא לצורך תשמישו המיוחד לו.

שואלת הגמרא: וּמַאי דּוֹחֲקֵיהּ דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא – מה הכריח את רבי אושעיא לְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין – להעמיד את משנתנו כְּרַבִּי נְחֶמְיָה, וּבְדְרוּסוֹת, לוֹקְמָהּ – שיעמידנה בְּמְפוֹרְדוֹת וכשיטת רַבָּנָן שמתירים לטלטל סייף לצורך שבירת החבית. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ – לשון המשנה הוקשה לרב אושעיא, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי – מדוע נקטה המשנה דווקא גְּרוֹגְרוֹת, לִיתְנֵי פֵּירוֹת, אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שהמשנה עוסקת בגרוגרות שאינן דומות לשאר פירות והיינו בְּדְרוּסוֹת שצריך סייף לחותכם.

הגמרא דנה בסתירה בין שתי ברייתות בענין שימוש בסכין שלא לתשמישו המיוחד לו: תַּנְיָא חֲדָא – בברייתא אחת שנינו, חוֹתְלוֹת [–סלים העשויים מכפות תמרים] שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת וְשֶׁל תְּמָרִים שמונחים בסלים כדי שיתבשלו, וכסוי הסלים קשור בחבל, ורוצה לאכול מהפירות בשבת, מַתִּיר את קשר הכסוי, וּמַפְקִיעַ – או סותר את קליעת החבל, וְכֵן חוֹתֵךְ את החבל בסכין, אף שמטלטל את הסכין שלא לצורך תשמישו המיוחד לו. וְתַנְיָא אִידָּךְ – ואילו בברייתא אחרת שנינו, מַתִּיר את הקשר אֲבָל לֹא מַפְקִיעַ וְלֹא חוֹתֵךְ בסכין, משום שאין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד לו. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא המתירה לחתוך את החבל בסכין סוברת כַּרַבָּנָן הסוברים שכלי ניטל לכל צורך שהוא, אולם הָא – הברייתא האוסרת לחתוך חבל בסכין סוברת כְּרַבִּי נְחֶמְיָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ תִּרְוָוד [–כף] וַאֲפִילּוּ טַלִּית וַאֲפִילּוּ סַכִּין אֵין נִיטָּלִין – מיטלטלים אֶלָּא לְצוֹרֵךְ תַּשְׁמִישָׁן המיוחד להם.

הגמרא דנה בנקיבת דופן חבית על ידי דקירתה ברומח. מסתפקת הגמרא: בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת, מַהוּ לְמִיבְרֵז חֲבִיתָא בְּבוּרְטִיָּא בְּשַׁבְּתָא – האם מותר לתחוב רומח בדופן החבית בצידה כדי לנוקבה. צדדי הספק הם, האם לְפִיתְחָא קָמִיכַּוֵּין – כוונתו לעשות פתח לחבית וַאֲסִיר, אוֹ דִּילְמָא לְעֵין יָפָה קָמִיכַּוֵּין וְשָׁרֵי – או שמא כוונתו להרחיב את מוצא היין בנקב גדול ודבר זה מותר. אָמַר לְהוּ, לְפִיתְחָא – לעשות פתח לחבית קָא מִכַּוֵּין וַאֲסִיר.

מקשה הגמרא מברייתא: מֵיתִיבִי, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, מֵבִיא אָדָם חָבִית שֶׁל יַיִן וּמַתִּיז רֹאשָׁהּ בְּסַיִף, ומדוע לנקוב את המגופה ברומח אסור. מתרצת הגמרא: הָתָם במתיז ראשה של חבית, וַדַּאי לְעֵין יָפָה קָמִיכַּוֵּין – כוונתו להרחיב את מקום יציאת היין, שהרי הוא מתיז את גוף החבית ואינו מסיר את המגופה, אבל הָכָא בנוקב את החבית ברומח, אִם אִיתָא דִּלְעֵין יָפָה קָמִיכַּוֵּין – אם אמנם כוונתו להרחיב את מוצא היין, לְפִתּוּחֵי מִיפְּתַח – היה לו לפתוח את המגופה ולא לנקוב את החבית, ואם נקב את החבית כנראה שכוונתו לעשות פתח וזה אסור.

הגמרא דנה במחלוקת התנאים במשנה בענין עשיית נקב במגופה. שנינו במשנה: אֵין נוֹקְבִין מְגוּפָה וכו' של חבית דברי רבי יהודה וחכמים מתירים. הגמרא מבארת את מחלוקתם: אָמַר רַב הוּנָא, מַחְלוֹקֶת רבי יהודה וחכמים עוסקת בעושה נקב במגופה לְמַעֲלָה כדי להוציא משם יין, שלדעת רבי יהודה אסור, משום שהוא עושה פתח, ולדעת חכמים הדבר מותר כיון שאין הדרך לעשות פתח בחבית על ידי ניקוב המגופה למעלה אלא מסירים את כל המגופה, ולכן אין לחייבו משום עשיית פתח, ולצורך הוצאת היין התירו, אֲבָל לנוקבה מִן הַצַּד דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר, משום שלפעמים הדרך היא לנקוב את המגופה בצידה ולא להסירה, כדי שלא יפלו עפר וצרורות לתוך היין, ויש לחייבו משום עשיית פתח. וְהַיְינוּ דְּקָתָנֵי – וזה מה ששנינו במשנה לֹא יִקָּבֶנָּה מִצִּדָּהּ, כלומר לדברי הכל לא יעשה נקב בצידה של המגופה. וְרַב חִסְדָּא אָמַר, מַחְלוֹקֶת התנאים עוסקת בנוקב את המגופה מִן הַצַּד שדווקא באופן זה אוסר רבי יהודה, כיון שלפעמים נוהגים לנקב אותה שם, אֲבָל נקב עַל גַּבָּהּ של המגופה, לְדִבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר, כיון שאין הדרך לעשות שם פתח. וְהָא דְּקָתָנֵי – ומה ששנינו במשנה לֹא יִקָּבֶנָּה מִצִּדָּהּ, הָתָם בְּגוּפָהּ דְּחָבִית – הכוונה שלא יעשה נקב בדופן החבית, שזה לכל הדעות אסור.

הגמרא דנה בענין ניקוב כלי בשבת, הרחבת נקב קיים, ופתיחת נקב שנסתם: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין נוֹקְבִין נֶקֶב חָדָשׁ בכלי בְּשַׁבָּת, וְאִם היה כבר

המשך בעמוד קנד

כְּשֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה. כְּשֶׁנָּתַן לָהּ עֵצָה לֶאֱכוֹל מִן הָעֵץ בָּא אֵלֶיהָ, דִּכְתִיב (בראשית ג) "הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי" – לְשׁוֹן נִשּׂוּאִין: **גֵּרִים מַאי.** שֶׁלֹּא הָיוּ עַל הַר סִינַי, מֵהֵיכָן פָּסְקָה זוּהֲמָא? **מַזָּלַיְיהוּ הֲווּ.** בְּסִינַי. וְכָל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי נִתְקַדְּשׁוּ וְנִטְהֲרוּ וְנִתְרַפְּאוּ מִכָּל מוּם, וְאַף עִוְרִים וּפִסְחִים שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל, כִּדְתַנְיָא בַּסִּפְרִי: **וּפְלִיגָא.** הָא דַּאֲמַרַן דְּלֹא פָּסְקָה זוּהֲמָא עַד סִינַי: **מתני' שׁוֹבֵר אָדָם חָבִית.** מְלֵיאָה גְּרוֹגְרוֹת בְּסַכִּין אוֹ בְּסַיִּיף, לֶאֱכוֹל מִמֶּנָּה גְּרוֹגְרוֹת, דְּאֵין בִּמְקַלְקֵל שׁוּם אִיסּוּר בְּשַׁבָּת: **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת כְּלִי.** לְנוֹקְבָהּ יָפֶה בְּפֶתַח נָאֶה: **אֵין נוֹקְבִין מְגוּפָה.** הַדְּבוּקָה בְּפֶה הֶחָבִית לַעֲשׂוֹת נֶקֶב, אֶלָּא נוֹטֵל אֶת כּוּלָּהּ. אֲבָל כִּי נָקֵיב לָהּ – מְתַקֵּן פִּתְחָא: **וַחֲכָמִים מַתִּירִין.** דְּאֵין דֶּרֶךְ פֶּתַח לְחָבִית בְּכָךְ: **וְלֹא יִקְּבֶנָּה מִצִּידָּהּ.** בַּגְּמָרָא מְפָרֵשׁ לָהּ: **שֶׁהוּא מְמָרֵחַ.** וְיֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם מְמַחֵק: **בַּעֲרָב.** מְדִינָה: **מַחַטָּאת.** שֶׁמָּא מֵירַחַ הַשַּׁעֲוָה לְדוֹבְקָהּ בְּדוֹפְנֵי הַכְּלִי סְבִיב הַנֶּקֶב: **גמ' לֹא שָׁנוּ.** דְּשׁוֹבֵר הֶחָבִית וּמְטַלְטֵל הַסַּיִּיף לְכָךְ: **אֶלָּא בִּדְרוּסוֹת.** שֶׁהַגְּרוֹגְרוֹת דְּרוּסוֹת בְּעִיגּוּל, וְחוֹתְכִין מִמֶּנּוּ בְּקוֹרְדוֹם אוֹ בְּסַיִּיף. וְאַיְּידֵי דִּמְטַלְטֵל סַיִּיף לַחֲתוֹךְ גְּרוֹגְרוֹת – תָּבֵר בֵּיהּ נַמִּי לְחָבִית: **אֲבָל מְפוֹרָדוֹת.** שֶׁא"צ לְחָתְכָן – לֹא יְטַלְטֵל סַיִּיף לִשְׁבּוֹר הֶחָבִית, דְּמַתְנִי' ר' נְחֶמְיָה, דְּאָמַר: אֵין כְּלִי נִיטָּל אֶלָּא לְתַשְׁמִישׁ הַמְיוּחָד לוֹ, כִּדְמוֹקִי לְקַמָּן: **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ.** וְאע"ג דְּיַיִן לָאו לְמִחְתְּכֵיהּ קָאֵי: **רַבָּנַן הִיא.** דִּפְלִיגִי אַדְּר' נְחֶמְיָה, וְאָמְרִי: כָּל הַכֵּלִים נִיטָּלִין לְצוֹרֶךְ וְשֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ: **חוֹתָלוֹת.** כְּלִי שֶׁל כַּפּוֹת תְּמָרִים, וְעוֹשִׂין כְּמִין סַלִּים, וְנוֹתְנִים לְתוֹכָן תְּמָרִים רָעִים לְהִתְבַּשֵּׁל: **מַתִּיר.** אִם הַכִּסּוּי קָשׁוּר בְּחֶבֶל: **אֲבָל לֹא מַפְקִיעַ.** סוֹתֵר שַׁרְשְׁרוֹת הַחֶבֶל בִּכְלִי: **וְלֹא חוֹתֵךְ.** דְּאֵין כְּלִי נִיטָּל אֶלָּא לְצוֹרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ, וְסַכִּין אֵינוֹ עָשׂוּי לְכָךְ: **לְמִיבְרַז.** לִתְחוֹב, פויינדור"א בְּלַע"ז: **בְּבוּרְטִיָּא.** בְּרוֹמַח, לְתוֹחֲבוֹ בְּדוֹפְנֶיהָ לִנְקוֹב: **לְעַיִן יָפָה.** לְהַרְחִיב מוֹצָא הַיַּיִן בְּנֶקֶב גָּדוֹל, מִדְּלָא נָקֵיב לֵיהּ כְּדֶרֶךְ הַנּוֹקְבִין נֶקֶב עָגוֹל וְיָפֶה: **הָתָם וַדַּאי לְעַיִן יָפָה קָמִיכַּוֵּין.** שֶׁמַּרְחִיב פִּיהָ לְמַטָּה מִמְּגוּפָתָהּ, כִּדְקָתָנֵי: מַתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ, שֶׁפֵּת פִּיהָ: **לְפַתּוֹחֵי מִיפְתַּח.** יִטּוֹל מְגוּפָתָהּ: **לְמַעְלָה.** בְּרֹאשׁ הַמְּגוּפָה הָתָם הוּא דְּשָׁרוּ רַבָּנַן, דְּלָאו אוֹרְחָא לְמֶיעֱבַד פִּתְחָא הָתָם, אֶלָּא נוֹטֵל כָּל הַמְּגוּפָה: **אֲבָל מִצִּדָּהּ.** זִמְנִין דְּעָבְדִי לָהּ מִשּׁוּם פִּתְחָא, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְפוֹתְחָהּ לְמַעְלָה שֶׁלֹּא יִפּוֹל עָפָר אוֹ פְּסוֹלֶת בַּיַּיִן: **הַיְינוּ דְּקָתָנֵי וְלֹא יִקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ.** וְאַמְּגוּפָה קָאֵי, וְדִבְרֵי הַכֹּל: **מַחֲלוֹקֶת מִן הַצַּד.** הָתָם הוּא דְּקָאָסַר רַבִּי יְהוּדָה – מִשּׁוּם דְּאִיכָּא דְּעָבְדִי לֵיהּ פִּתְחָא: **אֵין נוֹקְבִין נֶקֶב חָדָשׁ.** בִּכְלִי: **נֶקֶב יָשָׁן.** שֶׁנִּסְתַּם, דְּכִי חוֹזֵר וּפוֹתֵחַ – לָאו כְּעוֹשֶׂה פֶּתַח הוּא, שֶׁהֲרֵי עָשׂוּי וְעוֹמֵד, וּסְתִימָתוֹ לָאו כְּלוּם: **אוֹסוֹפֵי נַמִּי קָמְתַקֵּן פִּתְחָא.** שֶׁמַּרְחִיבוֹ, וְיֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם גְּמַר מְלָאכָה: **הַבְלָא.** סִרְחוֹן, שֶׁלֹּא יְמוּתוּ הַתַּרְנְגוֹלִין: **וְאִם בָּא לְהוֹסִיף מוֹסִיף.** וְלָא גָּזְרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְאוֹסוֹפֵי בְּלוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין, דְּלָא מוֹסִיף אִינִישׁ עֲלֵיהּ:

משום

שֶׁבָּא נָחָשׁ עַל חַוָּה הִטִּיל בָּהּ זוּהֲמָא. יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי – פָּסְקָה זוּהֲמָתָן, גּוֹיִם שֶׁלֹּא עָמְדוּ עַל הַר סִינַי – לֹא פָּסְקָה זוּהֲמָתָן. א"ל רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: גֵּרִים מַאי? א"ל: אע"ג דְּאִינְהוּ לָא הָווּ, מַזָּלַיְיהוּ הָווּ, דִּכְתִיב "אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עוֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֶת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה וגו'". וּפְלִיגָא דְּר' אַבָּא בַּר כָּהֲנָא, דְּא"ר אַבָּא בַּר כָּהֲנָא: עַד שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת לֹא פָּסְקָה זוּהֲמָא מֵאֲבוֹתֵינוּ; אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִשְׁמָעֵאל, יִצְחָק הוֹלִיד אֶת עֵשָׂו, יַעֲקֹב הוֹלִיד י"ב שְׁבָטִים שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן שׁוּם דּוֹפִי. **מַתְנִי' שׁוֹבֵר אָדָם אֶת הֶחָבִית לֶאֱכוֹל הֵימֶנָּה גְּרוֹגְרוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת כְּלִי.** וְאֵין נוֹקְבִין מְגוּפָה שֶׁל חָבִית – דִּבְרֵי רַ' יְהוּדָה, וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְלֹא יִקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ, וְאִם הָיְתָה נְקוּבָה – לֹא יִתֵּן עָלֶיהָ שַׁעֲוָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרֵחַ. אָמַר רַ' יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בַּעֲרָב, וְאָמַר: חוֹשְׁשַׁנִי לוֹ מֵחַטָּאת. **גְּמ'** א"ר אוֹשַׁעְיָא: ל"ש אֶלָּא דְּרוּסוֹת, אֲבָל מְפוֹרָדוֹת – לֹא. וּמְפוֹרָדוֹת לֹא? מֵיתִיבִי, רַ' שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מֵבִיא אָדָם אֶת הֶחָבִית שֶׁל יַיִן וּמַתִּיז רֹאשָׁהּ בַּסַּיִּיף, וּמַנִּיחָהּ לִפְנֵי הָאוֹרְחִים בַּשַּׁבָּת וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ! הַהִיא רַבָּנַן, מַתְנִי' – רַבִּי נְחֶמְיָה הִיא. וּמַאי דּוֹחֲקֵיהּ דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא לְאוֹקְמֵי מַתְנִיתִין כְּרַבִּי נְחֶמְיָה וּבִדְרוּסוֹת, לוֹקְמָהּ בִּמְפוֹרָדוֹת וְרַבָּנַן! אֲמַר רָבָא: מַתְנִי' קְשִׁיתֵיהּ, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "גְּרוֹגְרוֹת" לִיתְנֵי "פֵּירוֹת"! אֶלָּא ש"מ – בִּדְרוּסוֹת. תַּנְיָא חֲדָא: ׳חוֹתָלוֹת שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת וְשֶׁל תְּמָרִים – מַתִּיר וּמַפְקִיעַ וְחוֹתֵךְ. וְתַנְיָא אִידָךְ: מַתִּיר, אֲבָל לֹא מַפְקִיעַ וְלֹא חוֹתֵךְ! לָא קַשְׁיָא; הָא – רַבָּנַן הָא – רַ' נְחֶמְיָה. דְּתַנְיָא, רַ' נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אֲפִי' תַּרְוָוד, וַאֲפִילּוּ טַלִּית, וַאֲפִילּוּ סַכִּין אֵין נִיטָּלִין אֶלָּא לְצוֹרֶךְ תַּשְׁמִישָׁן[א]. בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת: מַהוּ לְמִיבְרַז חָבִיתָא בְּבוּרְטִיָּא בְּשַׁבְּתָא? לְפִיתְחָא קָמִיכַּוֵּין – וַאֲסִיר, אוֹ דִּילְמָא: לְעַיִן יָפָה קָמִיכַּוֵּין, וְשָׁרֵי! א"ל: לְפִיתְחָא קָא מִכַּוֵּין – וַאֲסִיר. מֵיתִיבִי, רשב"ג אוֹמֵר: מֵבִיא אָדָם חָבִית שֶׁל יַיִן וּמַתִּיז רֹאשָׁהּ בַּסַּיִּיף! הָתָם וַדַּאי לְעַיִן יָפָה קָמִיכַּוֵּין. הָכָא אִם אִיתָא דִּלְעַיִן יָפָה קָמִיכַּוֵּין – לְפַתּוֹחֵי מִיפְתַּח. "אֵין נוֹקְבִין מְגוּפָה וכו'". אָמַר רַב הוּנָא: מַחֲלוֹקֶת לְמַעְלָה, אֲבָל מִן הַצַּד – דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר. וְהַיְינוּ דְּקָתָנֵי "לֹא יִקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ". וְרַב חִסְדָּא אָמַר: מַחֲלוֹקֶת מִן הַצַּד, אֲבָל עַל גַּבָּהּ – דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר. וְהָא דְּקָתָנֵי "לֹא יִקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ" הָתָם בְּגוּפָהּ דְּחָבִית. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין נוֹקְבִין נֶקֶב חָדָשׁ בַּשַּׁבָּת, וְאִם בָּא לְהוֹסִיף – מוֹסִיף. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֵין מוֹסִיפִין. וְשָׁוִין שֶׁנּוֹקְבִין נֶקֶב יָשָׁן לְכַתְּחִילָּה. וְתַנָּא קַמָּא, מַאי שְׁנָא מִנֶּקֶב חָדָשׁ דְּלָא – דְּקָא מְתַקֵּן פִּיתְחָא, אוֹסוֹפֵי נַמִּי – קָא מְתַקֵּן פִּיתְחָא! אָמַר רַבָּה: דְּבַר תּוֹרָה – כָּל פֶּתַח שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא – אֵינוֹ פֶּתַח, וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזוּר מִשּׁוּם לוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין, דְּעָבִיד לְעַיּוּלֵי אֲוֵירָא וּלְאַפּוֹקֵי הַבְלָא. "וְאִם בָּא לְהוֹסִיף מוֹסִיף" אוֹסוֹפֵי וַדַּאי בְּלוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים – לָא אָתֵי לְאוֹסוֹפֵי,

משום

שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות. בגמרא מוקי לה בדרוסות לרבי נחמיה, אבל לרבנן דרבי נחמיה – שרי אפילו מפורדות. ותימה לרבי, מהא דתנן בפרק "בכל מערבין" (עירובין דף לד: ושם) גבי עירוב: נתנו במגדל ונועל בפניו, ואבד המפתח – הרי זה עירוב. ופריך בגמרא: אמאי? הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא: ומשני, רב ושמואל דאמרי תרווייהו: הכא במגדל של בנין עסקינן. ור"מ היא כו'. ואמאי מבעי ליה לאוקמא הכי? ומעיקרא נמי, מאי קאמר והלא יכול לשבר ולפתוח את המגדל וליטול את העירוב, כי היכי דהכא שרי לשבר החבית וליטול הגרוגרות. ואם באת לחלק בין נטילת העירוב לנטילת הגרוגרות – א"כ קשה היכי מוקי לה התם כר' מאיר? ונראה דהתם אסור לשבר את המגדל, והכא דשרי לשבר את החבית – משום דמיירי במוסתקי, כדמוקי לה בביצה פרק "המביא כדי יין" (דף לג: ושם) ומפ' רש"י התם: דהיינו חבית שבורה, ומדבקין שבריה בשרף של עץ שעושה ממנו זפת, וקורין ריישנ"א. ומש"ה דוקא חבית שרי, דמחמת גריעותו לא חייס עליה, וליכא למיחש שמא יתכוין לעשות כלי. וכן כולה שמעתא דהכא במוסתקי. ואע"ג דהתם בביצה לא מוקמינן הכי אלא לר"א – דפריך: ולית ליה לר"א הא דתנן: שובר אדם את החבית כו'? ועלה משני: מתני' במוסתקי. מ"מ, אפילו לרבנן מיבעי לאוקמי הכי. דרבנן לא פליגי אדר"א דקאמר לא יקטמנו, פי': לא יקטום את ההדס להריח בו – אלא משום דאיהו סבירא ליה דבקטימת קיסם חייב חטאת כשקוטמו לחצות בו שיניו. וא"כ, אי לא מוקמינן לה במוסתקי – עלייהו איכא למיפרך: ולית להו הא דתנן כו'. הלכך מיבעי לן למימר דאליבא דכולהו מיירי מתניתין במוסתקי, והשתא אתיא שמעתא שפיר. מ"ר. ובגמ' ירושלמי בפרק "בכל מערבין" מצאתי: הדא דתימא במגדל של אבן, אבל במגדל של עץ – נעשה כשובר החבית לאכול ממנה גרוגרות:

מתיר ומפקיע וחותך. אומר רבי: מההיא דעירובין (דף לד:) יש ללמוד, דהא דאמרינן (ביצה דף לא:) חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך – היינו כגון דקטיר במיתנא. אבל פותחת של עץ ושל מתכת – אסור לשבר ולהפקיע. מדקשיא ליה התם: אמאי, הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר, דפשיטא ליה שאינו יכול להפקיע הפותחת ולוטול העירוב. אע"פ שסתם מגדל שבכל הש"ס הוא כלי, כמו: הצד צבי לבית וצפור למגדל. וכי ההיא דבריש "כל הכלים" (לעיל קכב:). ובמסקנא נמי לא בעי לאוקומי אלא בקטיר במיתנא, דהיינו דוקא חותמות שבכלים, אבל דבר שהוא חזק כעין פותחת – לא הוה שרי ת"ק. מ"ר:

הא רבנן והא ר' נחמיה. תימה לי: אמאי לא מוקי תרוייהו כר' נחמיה? והא דקתנו מתיר מפקיע וחותך – ביו"ט, והא דקתני מתיר אבל לא מפקיע וחותך – בשבת. דאיכא תנא דס"ל הכי אליבא דר' נחמיה, בביצה בפ' "המביא כדי יין" (לב:)! י"ל: דניחא ליה למימר חדא כרבנן, מדנימא תרוייהו כר' נחמיה:

משום

משום ריחשא. ואטו פתחא אחרינא דליכא למיחש לריחשא לא גזרינן, דדוקא אטו לול של תרנגולין גזרינן, דלא מסקי אינשי אדעתייהו שיהא עשוי להכניס ולהוציא:

פרץ פצימיו מטמא כל סביביו. פי' בקונטרס: כל סביביו – ד' אמות, כקבר. ואין נראה לזקיני הרב ר' שמשון זצ"ל: דכיון דמסיימי מחיצתא, ולית לן למיחש שמא יעלה על הבית ויאהיל עליו ולא ידע – לית לן למימר דמטמא ד' אמות כל סביביו. כדמוכח בסוטה פרק "משוח מלחמה" (ד' מד.) גבי חצר הקבר, העומד בתוכה טהור. הני מילי – חצר הקבר דמסיימא מחיצתא, אבל מת בעלמא – תפיס. ומשמע דבמת נמי, היכא דמסיימא – לא נטמא כל סביביו ד' אמות. אלא נראה לו דהכי פי': זיזין באותו בית שבולטין מחוץ לבית מכל צד, ויש בהם פותח טפח בכל אחד, אם הבית סתום, ועדיין נראית בו צורת הפתח – אינו מטמא, שסתמו של מת עומד לצאת דרך הפתח. פרץ פצימיו וחזר ובנאו כשאר כותל, ולא נותר בו כלל פתח – מטמא כל סביביו, דכל חד וחד איכא לספוקי דילמא דרך אותו מקום יצא מן הבית. מיהו, לאו פירכא היא כולי האי מה שהקשה לפירוש הקונטרס. די"ל: שלא חלקו חכמים במת. ועוד נראה: דלא קשה כלל לפי' הקונטרס, דבית נמי לא מסיימי מחיצתא שהוא מטמא הנוגע בכתלים אפילו לא יעלה על גביו, כקבר שמטמא במגע אפילו מן הצד, כדתניא בספרי בפרשת פרה אדומה: "או בקבר" – זה קבר סתום. או אינו אלא קבר פתוח, אמרת ק"ו: ומה אהל שמקבל טומאה אינו מטמא מכל צדדין כשהוא פתוח, קבר שאינו מקבל טומאה אינו דין שלא יטמא מכל צדדין כשהוא פתוח. אלמא: כשהוא סתום מטמא אף הנוגע מן הצד:

הלכה כרבי יאשיה. הלכך: מותר לתת לכתחילה גובתא שקורין רזיי"ל בחבית: **משום** מרזב. פי' הרב פור"ת: שלא יבוא ליתן על גגו מרזב. וקשה: דבגובתא נמי נגזר! אלא נראה לרבי כפי' הקונט': שלא יתקן מרזב ליינו, שיפול היין בתוכו וילך למרחוק. דכשלוקח עלה של הדס ומקפלו כעין מרזב נראה כעושה מרזב. אבל בגובתא, שאינו עושה בו שום מעשה – לא גזרינן. מ"ר:

אייתי ליה בי סדיא. בי מיצעי הוה, דאי לאו הכי היכי איתמר מכללא: **מי** שנשרו כליו במים. בדרך גרסינן א), לשון נפילה. לא כפי' הקונטרס לעיל בפרק "במה אשה" (דף סה.) שנשרו במי גשמים. דהא אמרינן בביצה בפרק "משילין" (דף לה:): מאן דתני מנשירין לא משתבש, כדתנן "מי שנשרו כליו במים בדרך" אלמא: לשון נפילה הוא. מ"ר:

המנער

משום ריחשא. שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בּוֹ שֶׁרֶץ, כְּגוֹן נְמִיָּיה וְחוּלְדָּה שֶׁמְּמִיתִים אֶת הַתַּרְנְגוֹלִים: **זִימְנִין דְּלָא תַּקְּנֵיהּ מֵעִיקָּרָא.** שֶׁיְּהֵא כְּדֵי לְהוֹצִיא הֶבֶל וּלְהַכְנִיס אֶת הָאֲוִיר: **לֹא שָׁנוּ.** דְּנוֹקְבִין: **אֶלָּא בְּמָקוֹם.** דִּסְתִימָה זוֹ לֹא נַעֲשֵׂית אֶלָּא לִשְׁמוֹר רֵיחַ הַיַּיִן שֶׁלֹּא יֵצֵא וְיִתְקַלְקֵל, וְכֵיוָן דְּלָאו סְתִימָה מַעַלְיוּתָא עָבְדִי לָהּ – לָאו כְּלוּם הוּא: **לְחַזֵּק.** שֶׁיְּחַזֵּק הַכְּלִי, שֶׁלֹּא יֵצֵא יֵינוֹ. הוֹאִיל וּסְתִימָה מַעַלְיִיתָא הִיא, כִּי הָדַר נָקֵיב לָהּ – הָוֵי כְּפוֹתֵחַ לְכַתְּחִלָּה: **לְמַטָּה מִן הַיַּיִן נַמִּי לְשַׁמֵּר הוּא.** כֵּיוָן דְּלָאו כּוֹבֶד הַיַּיִן נִשְׁעָן עָלָיו, סַגִּי לֵיהּ בִּסְתִימָה כָּל דְּהוּ: **לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים.** אֵצֶל שׁוּלָיו, שֶׁכָּל כּוֹבֶד הַיַּיִן נִשְׁעָן שָׁם: **תַּנְיָא דִּמְסַיֵּיעַ לָךְ.** דְּלָא פָּקַע שֵׁם פֶּתַח מִינֵּיהּ אֶלָּא בִּסְתִימָה מַעַלְיִיתָא: **בַּיִת סָתוּם יֵשׁ לוֹ ד"א.** קיי"ל בְּבָבָא בַּתְרָא חָצֵר מִתְחַלֶּקֶת לְפִי פְּתָחֶיהָ, לְפִי פֶּתַח הַבָּתִּים הַפְּתוּחִין לָהּ. אִם בָּאוּ לְחַלֵּק אֶת הֶחָצֵר בֵּין שְׁנַיִם, שֶׁהָיָה לָזֶה בַּיִת שֶׁפְּתוּחִין לוֹ לֶחָצֵר שְׁנֵי פְּתָחִים, וְלָזֶה בַּיִת שֶׁפְּתוּחִין לוֹ לֶחָצֵר ד' פְּתָחִים – נוֹטֵל לְכָל פֶּתַח אַרְבַּע אַמּוֹת בֶּחָצֵר נֶגֶד פִּתְחוֹ לְמִדַּת רוֹחַב פִּתְחוֹ, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. וְאִם נִסְתַּם אֶחָד מֵהֶם קוֹדֶם חֲלוּקַת הֶחָצֵר, וְלֹא פֵּירֵץ אֶת פַּצִּימָיו, אֶלָּא סָתַם בֵּין שְׁנֵי הַפַּצִּימִין – אֵינוֹ מַפְסִיד [דִּין] פִּתְחוֹ בְּכָךְ. פֵּירֵץ אֶת פַּצִּימָיו, וְאח"כ סְתָמוֹ – פָּקַע שֵׁם פֶּתַח מִינֵּיהּ: **בַּיִת סָתוּם.** וְהַמֵּת בְּתוֹכוֹ, אֵינוֹ מְטַמֵּא סְבִיבָיו: **פָּרַץ פַּצִּימָיו.** וּסְתָמוֹ – נַעֲשָׂה קֶבֶר, וּמְטַמֵּא סְבִיבָיו ד"א, כִּדְאָמַר בְּסוֹטָה (ד' מד.): מֵת תּוֹפֵס ד"א לְטוּמְאָה, וּגְזֵרָה דְּרַבָּנַן שֶׁמָּא יַאֲהִיל וְלֹא יָבִין: **גּוּבְתָא.** לִתְקוֹעַ קָנֶה חָלוּל בְּנֶקֶב הֶחָבִית, שֶׁיֵּצֵא הַיַּיִן דֶּרֶךְ הַקָּנֶה: **מְחַתֵּךְ.** רונגיי"ר, לְתַקְּנָהּ לְמִדַּת הַנֶּקֶב: **אַהֲדוֹרֵי.** אִם נָפְלָה: **וְלָא מִתַּקְּנָא.** לֹא נִיתְּנָה בְּנֶקֶב לֵידַע אִם לְמִדָּתוֹ הִיא: **אִי לֵימָא אַרֵישָׁא.** לְחוֹתְכָהּ וּלְשַׁפּוֹתָהּ: **מִשְׁחָא.** שֶׁמֶן עָב: **אָסוּר.** לְמָרְחוֹ: **טַרְפָּא דְּאָסָא.** לָתֵת עָלֶה שֶׁל הֲדַס בְּנֶקֶב הֶחָבִית. שֶׁהֶעָלֶה עָשׂוּי כְּמַרְזֵב, וְהַיַּיִן זָב דֶּרֶךְ שָׁם: **גְּזֵירָה מִשּׁוּם מַרְזֵב.** שֶׁמָּא יָכִין מַרְזֵב: **שֶׁמָּא יִקְטוֹם.** הֶעָלֶה מִן הֶעָנָף. וְכֵיוָן דְּקַטְמֵיהּ הָוֵה לֵיהּ כִּמְתַקֵּן כְּלִי, כִּדְתַנְיָא בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דף לג:): לַחֲצוֹת בּוֹ שִׁינָּיו – לֹא יִקְטְמֶנּוּ, וְאִם קְטָמוֹ – חַיָּיב חַטָּאת: **בֵּי סַדְיָא.** לְבָדִין שֶׁקּוֹרִין פלטר"ש, וַעֲשׂוּיִין לְקַפְּלָן תַּחְתָּיו בִּמְקוֹם הַכַּר אוֹ הַכֶּסֶת: **רַב אָסַר.** לַהֲבִיאוֹ דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ דרך רְשׁוּת הָרַבִּים כְּשֶׁהוּא מְעוּטָּף בּוֹ: **בְּרַכִּין.** שֶׁדַּרְכָּן לְהִתְחַמֵּם בָּהֶן: **דְּשָׁרוּ.** דְּמַלְבּוּשׁ הֵן: **וְלָא הֲוָה לֵיהּ רָוְוחָא.** בַּבַּיִת לִמְקוֹם מוֹשָׁבָם שֶׁל תַּלְמִידִים: **וּמִשּׁוּם כְּבוֹד רַבּוֹתֵינוּ.** שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן דָּבָר לֵישֵׁב עָלָיו, וְיוֹשְׁבִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע: **רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי.** תַּלְמִידֵי חֲבֵרִים הָיוּ לוֹ: **מתני'** לְתוֹךְ הַבּוֹר. שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם: **שֶׁיְּהֵא שָׁמוּר.** שֶׁלֹּא יַסְרִיחַ מֵחֲמַת הַחוֹם: **וְאֶת הַמַּיִם הַיָּפִים בָּרָעִים.** כְּלִי מָלֵא מַיִם יָפִים לְתוֹךְ מִקְוֶה מַיִם רָעִים, לְהִשְׁתַּמֵּר (ב)שֶׁיִּצּוֹנוּ וְלֹא יֵחַמּוּ: **מִי שֶׁנָּשְׁרוּ.** שֶׁנָּפְלוּ לַמַּיִם בְּשַׁבָּת: **לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה.** הַסְּמוּכָה לִמְבוֹא הָעִיר, בְּתוֹךְ הָעִיר, שֶׁהוּא מָקוֹם מִשְׁתַּמֵּר: **שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה.** לְיַבְּשָׁן: **אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם.** שֶׁיַּחְשְׁדוּהוּ שֶׁכִּבְּסָן: **גמ' פְּשִׁיטָא.** דְּנוֹתְנִין תַּבְשִׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר: **גּוּמּוֹת.** שֶׁבְּקַרְקַע הַבּוֹר, שֶׁיְּהוּ שָׁוִין, לְהוֹשִׁיב הַקְּדֵרָה:

המנער

מִשּׁוּם רִיחֲשָׁא. "וְי"א: אֵין מוֹסִיפִים" – זִימְנִין דְּלָא תַּקְּנֵיהּ מֵעִיקָּרָא, וְאָתֵי לְאַרְוְחֵי בֵּיהּ. דָּרַשׁ רַב נַחְמָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּיֵשׁ אוֹמְרִים. "וְשָׁוִין שֶׁנּוֹקְבִין נֶקֶב יָשָׁן לְכַתְּחִלָּה". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְשַׁמֵּר, אֲבָל לְחַזֵּק – אָסוּר. הֵיכִי דָּמֵי לְשַׁמֵּר, הֵיכִי דָּמֵי לְחַזֵּק? א"ר חִסְדָּא: לְמַעְלָה מִן הַיַּיִן – זֶהוּ לְשַׁמֵּר, לְמַטָּה מִן הַיַּיִן – זֶהוּ לְחַזֵּק. רָבָא אָמַר: לְמַטָּה מִן הַיַּיִן נַמִּי זֶהוּ לְשַׁמֵּר. וְהֵיכִי דָּמֵי לְחַזֵּק – כְּגוֹן שֶׁנִּיקְּבָהּ לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים. א"ל אַבַּיֵּי לְרָבָא: תַּנְיָא דִּמְסַיֵּיעַ לָךְ; "בַּיִת סָתוּם – יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, פָּרַץ אֶת פַּצִּימָיו – אֵין לוֹ ד' אַמּוֹת. בַּיִת סָתוּם אֵינוֹ מְטַמֵּא כָּל סְבִיבָיו, פָּרַץ אֶת פַּצִּימָיו – מְטַמֵּא כָּל סְבִיבָיו". גּוּבְתָא, רַב אָסַר, וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי. מְחַתֵּךְ לְכַתְּחִלָּה – דְּכ"ע לָא פְּלִיגִי דְּאָסוּר. אַהֲדוֹרֵי – דְּכ"ע לָא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי. כִּי פְּלִיגִי – דַּחֲתִיכָה וְלָא מִתַּקְּנָא. מַאן דְּאָסַר – גָּזְרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְמִיחְתָּךְ לְכַתְּחִלָּה, וּמַאן דְּשָׁרֵי – לָא גָּזְרִינַן. כְּתַנָּאֵי: אֵין חוֹתְכִין שְׁפוֹפֶרֶת בְּיו"ט וְא"צ לוֹמַר בַּשַּׁבָּת. נָפְלָה – (אֵין) מַחֲזִירִין אוֹתָהּ בַּשַּׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּיו"ט, וְרַ' יֹאשִׁיָּה מֵיקֵל. רַ' יֹאשִׁיָּה אַהַיָּיא? אִילֵימָא אַרֵישָׁא – הָא קָמְתַקֵּן מָנָא! אֶלָּא אַסֵּיפָא – ת"ק נַמִּי מִישְׁרָא קָשָׁרֵי! אֶלָּא: דַּחֲתִיכָה וְלָא מִתַּקְּנָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, מ"ס: גָּזְרִינַן, וּמ"ס: לָא גָּזְרִינַן. דְּרַשׁ רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַ' יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַ' יֹאשִׁיָּה. "וְאִם הָיְתָה נְקוּבָה וכו'". מִישְׁחָא; רַב אָסַר, וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי. מַאן דְּאָסַר – גָּזְרִינַן מִשּׁוּם שַׁעֲוָה, וּמַאן דְּשָׁרֵי – לָא גָּזְרִינַן. אֲמַר לֵיהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר בַּר חָנָה לְרַב יוֹסֵף: בְּפֵירוּשׁ אָמְרַתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב "מִישְׁחָא שָׁרֵי". אֲמַר טָבוּת רִישְׁבָּא אֲמַר שְׁמוּאֵל: הַאי טַרְפָּא דְּאָסָא – אָסוּר. מ"ט? רַב יֵימָר מִדִּפְתִּי אָמַר: גְּזֵירָה מִשּׁוּם מַרְזֵב, רַב אַשִׁי אָמַר: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִקְטוֹם. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: דִּקְטִים וּמַנְחִי. בֵּי סַדְיָא, רַב אָסַר וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי. בְּרַכִּין – דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי, בְּקָשִׁין – דְּכ"ע לָא פְּלִיגִי דְּאָסוּר, כִּי פְּלִיגִי – בְּמִיצְעֵי. מַאן דַּאֲסַר – מֶיחֱזִי כְּמַשּׂוֹי. וּמַאן דְּשָׁרֵי – לָא מֶיחֱזִי כְּמַשּׂוֹי. וְהָא דְּרַב לָאו בְּפֵירוּשׁ אִיתְמַר, אֶלָּא מִכְּלָלָא אִיתְמַר. דְּרַב אִיקְלַע לְהַהוּא אַתְרָא דְּלָא הֲוָה לֵיהּ רָוְוחָא, נְפַק יְתֵיב בְּכַרְמְלִית. אַיְיתוּ לֵיהּ בֵּי סַדְיָא – לָא יְתֵיב. מַאן דַּחֲזָא סָבַר – מִשּׁוּם דְּבֵי סַדְיָא אָסוּר. וְלֹא הִיא, דְּרַב אַכְרוֹזֵי מַכְרִיז: בֵּי סַדְיָא שָׁרֵי. וּמִשּׁוּם כְּבוֹד רַבּוֹתֵינוּ לֹא יָשַׁב עָלָיו. וּמַאן נִינְהוּ – רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִי. **מַתְנִי'** נוֹתְנִין תַּבְשִׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר בִּשְׁבִיל שֶׁיְּהֵא שָׁמוּר, וְאֶת הַמַּיִם הַיָּפִים בָּרָעִים בִּשְׁבִיל שֶׁיְּצַנְּנוּ, וְאֶת הַצּוֹנֵן בְּחַמָּה בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּחַמּוּ. מִי שֶׁנָּשְׁרוּ כֵּלָיו בַּדֶּרֶךְ בַּמַּיִם – מְהַלֵּךְ בָּהֶן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. הִגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה – שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה[ב], אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם. **גְּמָ'** פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נִיגְזַר מִשּׁוּם אַשְׁווֹיֵי גּוּמּוֹת – קָא מַשְׁמַע לָן. "וְאֶת הַמַּיִם הַיָּפִים בָּרָעִים". פְּשִׁיטָא! סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ "וְאֶת הַצּוֹנֵן בַּחַמָּה". הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: נִיגְזוֹר דִּילְמָא אָתֵי לְאַטְמוֹנֵי בָּרֶמֶץ, קמ"ל. "מִי שֶׁנָּשְׁרוּ וכו'". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן – אֲפִילּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר. תְּנַן: שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם! תַּנָּאֵי הִיא; דְּתַנְיָא: שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם, ר"א וְר"ש אוֹסְרִין. אָמַר רַב הוּנָא

המנער

מִשּׁוּם רִיחָשָׁא – מחשש שיכנסו שרצים כגון נמיה וחולדה הממיתים את התרנגולים. והוסיפה הברייתא, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵין מוֹסִיפִין** – שאין מרחיבים נקב קיים, וטעמם, **זִימְנִין דְּלֵא תַּקְנֵיהּ מֵעִיקָּרָא** – שגם בלול של תרנגולים, פעמים שבעל הלול לא התקין מתחילה נקב גדול דיו גם להכנסת אויר וגם להוצאת ההבל, **וְאָתֵי לְאַרְוָחֵי בֵּיהּ** – ואם נתיר להוסיף על נקב יטעה וירחיב גם נקב צר בלול של תרנגולים, ויעבור על איסור תורה. המסקנא להלכה: **דָּרַשׁ רַב נַחְמָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּיֵשׁ אוֹמְרִים** שאין מוסיפים.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא. שנינו בברייתא: **וְשָׁוִין** – הכל מודים **שֶׁנּוֹקְבִין נֶקֶב יָשָׁן** שנסתם **לְכַתְּחִלָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ** בברייתא שנוקבים נקב ישן שנסתם, **אֶלָּא בְּמָקוֹם הֶעָשׁוּי לְשַׁמֵּר** – כאשר סתימת הנקב לא נעשתה אלא לשמור שלא יצא ריח היין דרך הנקב ויתקלקל היין, ולפי שאין זו סתימה מעולה מותר לחזור ולפותחה. **אֲבָל** אם הסתימה נעשית כדי **לְחַזֵּק** את הכלי שהיין לא יצא, כיון שהיא סתימה מעולה, נחשב שבטל הנקב **וְאָסוּר** לפתוח את הסתימה, כשם שאסור לנקוב נקב חדש בחבית.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי לְשַׁמֵּר הֵיכִי דָּמֵי לְחַזֵּק,** כלומר, כיצד ניתן לקבוע אם סתימת הנקב נעשתה לשמר את היין או לחזק את הכלי. **אָמַר רַב חִסְדָּא,** אם הנקב נמצא **לְמַעְלָה מִן הַיַּיִן,** כלומר בדופן החבית מעל מקום היין, **זֶהוּ** סימן שסתימתו נעשית **לְשַׁמֵּר** שריח היין לא יצא. ואם הנקב נמצא **לְמַטָּה מִן הַיַּיִן,** כלומר בדופן מול מקום היין, **זֶהוּ** סימן שהסתימה נעשתה **לְחַזֵּק** את הכלי שהיין לא יצא מהנקב.

רָבָא אָמַר, נקב שנעשה **לְמַטָּה מִן הַיַּיִן** וסתמו, **נַמִּי זֶהוּ לְשַׁמֵּר** – גם זו סתימה שנועדה לשמר שלא יזוב היין מהחבית, ודי בסתימה קלושה כיון שלא כל כובד היין לוחץ על הנקב. **וְהֵיכִי דָּמֵי לְחַזֵּק, כְּגוֹן שֶׁנִּיקְּבָה לְמַטָּה מִן הַשְּׁמָרִים** כלומר בדופן סמוך לשולי הכלי, במקום שכל כובד היין לוחץ על הנקב ויש צורך בסתימה מעולה.

הגמרא מביאה ראיה שסתימה שאינה מעולה אינה מבטלת נקב: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא, תַּנְיָא דְּמְסַיֵּיעַ לָךְ, בַּיִת** שאחד מפתחיו לחצר **סָתוּם, יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת** בחלוקת החצר. כלומר, מבואר בבבא בתרא (יא.) שחלוקת חצר משותפת לבעלי הבתים הפתוחים לחצר, תלויה במספר הפתחים שיש לכל בית. כגון שני בתים שיש להם חצר משותפת, לבית אחד יש שני פתחים לחצר ולשני ארבעה פתחים. כאשר בעלי הבתים באים לחלק את החצר ביניהם, תחילה יש להקצות מהחצר לכל פתח מפתחי הבתים שטח שרוחבו כמדת רוחב הפתח ואורכו ארבע אמות, ואת שאר החצר חולקים בשווה. ואם אחד מהפתחים נסתם [קודם חלוקת החצר] מבלי לפרק את המזוזות, המשקוף והמפתן של הפתח, לא הפסיד אותו פתח את ארבע אמותיו בחלוקת החצר. אולם אם סתם הפתח **וּפָרַץ אֶת פְּצִימָיו** – עקר את המזוזות והמשקוף, הרי זו סתימה גמורה של הפתח **וְאֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת.**

הברייתא מביאה דין נוסף: **בַּיִת** שיש בו מת והיה בו פתח **סָתוּם** ולא עקרו ממנו את המזוזות, המשקוף והמפתן, אין הפתח מתבטל עקב הסתימה, ולכן אין הבית נחשב לקבר **וְאֵינוֹ מְטַמֵּא** ארבע אמות מִכָּל **סְבִיבָיו** אלא כנגד הפתח הסתום. אבל אם סתמו **וּפָרַץ אֶת פְּצִימָיו,** נחשב הבית לקבר **וּמְטַמֵּא** מדרבנן ארבע אמות מִכָּל **סְבִיבָיו.** מוכח מברייתא זו שפתח מתבטל רק בסתימה מעולה.

הגמרא דנה בהכנסת קנה חלול לנקב שבחבית בשבת לשם הוצאת יין דרכו: **גּוּבְתָּא** – קנה חלול הניתן בנקב שבחבית כדי שדרכו יצא היין, **רַב אָסַר** לתוקעו בנקב בשבת, **וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי** – התיר. הגמרא מבארת את מחלוקתם, **מְחַתַּךְ לְכַתְּחִלָּה,** כלומר לחתוך את הקנה ולעשותו עגול כדי שיתאים למידת הנקב שבחבית, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵא פְּלִיגִי דְּאָסוּר** – אין חולק בדבר ולכל הדעות הדבר אסור משום תקון כלי. ומאידך, אם כבר היה קנה בנקב ונפל משם וצריך רק **לְאַהְדּוּרֵי** [–להחזירו], **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֵא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי** – אין חולק בדבר ולכל הדעות מותר להחזירו. **כִּי פְּלִיגִי** – מחלוקת האמוראים עוסקת בקנה **דַּחֲתִיכָה וְלֹא מִתַּקְנָא** – חתוך בעיגול, אולם לא נתנו בערב שבת בתוך הנקב כדי לבדקו אם הוא מתאים למידת הנקב. **מַאן דְּאָסַר** להכניסו בנקב, סובר **גְּזִרִינַן דִּילְמָא אָתֵי לְמֵיחְתַּךְ לְכַתְּחִלָּה** – שמא לא יתאים הקנה לנקב, ויחתכנו בשבת ויתחייב, **וּמַאן דְּשָׁרֵי** – ומי שמתיר סובר **שלֹא גְּזִרִינַן.**

הגמרא מציינת שמצינו גם לתנאים שנחלקו בענין זה: **וּכְתַנָּאֵי** – וכן מצינו שנחלקו גם התנאים בענין זה. שנינו בברייתא: **אֵין חוֹתְכִין שְׁפוֹפֶרֶת בְּיוֹם טוֹב** כדי ליתנה בחבית ולהוציא באמצעותה יין, **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שאסור לעשות כן **בְּשַׁבָּת.** אך אם כבר ניתנה מערב שבת **וְנִפְלָה** השפופרת מהנקב, **(אין) מַחֲזִירִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר** שמותר להחזירה **בְּיוֹם טוֹב, וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה מֵיקַל.** הגמרא מבארת את דברי רבי יאשיה. שואלת הגמרא: **רַבִּי יֹאשִׁיָּה אַהֵיא** – על מה מוסבים דברי רבי יאשיה המיקל, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהוא חולק **אַרִישָׁא** – בדין שנאמר ברישא שאין חותכין שפופרת ביום טוב ובשבת, ועל כך נאמר שרבי יאשיה מיקל ומתיר לחתוך ולהקציעו למידת הנקב, לא יתכן לומר כן, **הָא קָמְתַקֵּן מָנָא** – הלא הוא מתקן כלי ואיך יתכן להקל בדבר. **אֶלָּא** צריך לומר שרבי יאשיה חולק **אַסֵּיפָא** – בדין שנאמר בסיפא, וסבר שאם ניתנה מערב שבת ונפלה מותר להחזירה בשבת. אך גם זה לא יתכן שהרי **תַּנָּא קַמָּא נַמִּי מִישְׁרָא קָשְׁרֵי** – גם התיר, ואם כן במה נחלקו. **אֶלָּא** על כרחך **דַּחֲתִיכָה וְלֹא מִתַּקְנָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש ביניהם מחלוקת בשפופרת שחתכוה בערב שבת, אולם לא הכניסוה לנקב לבדוק אם היא מתאימה לו, **מַר** – תנא קמא **סָבַר** שאסור להכניסה לנקב בשבת או ביום טוב, **גְּזִרִינַן** שמא יתקן את השפופרת אם יהא צורך בכך, **וּמַר** – ורבי יאשיה מיקל ומתיר להכניסה לנקב, משום **שסָבַר שלֹא גְּזִרִינַן** שמא יתקן אותה.

המסקנא להלכה: **דָּרַשׁ רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה** שמותר להכניס את הקנה לנקב בשבת וביום טוב ואין גוזרים שמא יתקן.

הגמרא שבה לבאר את הדין במשנה בענין סתימת הנקב בחבית באמצעות שעוה. שנינו במשנה: **וְאִם הָיְתָה** החבית **נְקוּבָה וכו'** לא יתן עליה שעוה במקום הנקב כדי לסותמו מפני שהוא ממרח.

הגמרא דנה בסתימת הנקב בחומר שאין בו חשש מירוח: **מִישְׁחָא** – שמן עבה, **רַב אָסַר** למורחו על הנקב לסותמו, **וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי** – התיר. מבארת הגמרא: **מַאן דְּאָסַר** – רב סבר **גְּזִרִינַן מִשּׁוּם שַׁעֲוָה** – אם נתיר למרוח בשמן עבה יטעה למרוח גם בשעוה, **וּמַאן דְּשָׁרֵי** – ושמואל שהתיר סבר **לֹא גְּזִרִינַן. אָמַר לֵיהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר בַּר חַנָּה לְרַב יוֹסֵף, בְּפֵירוּשׁ אֲמַרְתְּ לָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב** לפני שחלית ושכחת את תלמודך, **שמִישְׁחָא** – שמן עבה **שָׁרֵי** – מותר למורחו על הנקב, ולא גוזרים שמא יטעה וימרח בשעוה.

הגמרא דנה בהנחת עלה של הדס [המקופל בצורת מרזב] בשבת בנקב שבחבית, כדי שבשעת הוצאת היין דרך הנקב לא יזוב היין על דפני החבית אלא יקלח על המרזב: **אָמַר** אדם ששמו **טָבוֹל רִישְׁבָּא** – צייד עופות **אָמַר שְׁמוּאֵל, הַאי טַרְפָּא דְּאַסָּא** – אותו עלה של הדס **אָסוּר** להניחו בשבת בנקב של חבית כדי שישמש כמרזב ליציאת היין. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא, רַב יֵימַר מִדִּפְתִּי אָמַר, גְּזֵרָה מִשּׁוּם מַרְזֵב** – שמא יתקן מרזב ממש לחבית ויתחייב. **רַב אַשֵׁי אָמַר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקְטוֹם** את העלה מהענף ונמצא מתקן כלי. מבארת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה הנפקא מינה ביניהם להלכה, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דִּקְטִים וּמַנְּחִי** – יש חילוק ביניהם באופן שיש לו עוד עלים קטומים, רב יימר שחשש שמא יתקן מרזב ממש, גם באופן זה יאסור, ורב אשי שגזר שמא יקטום, באופן זה יתיר שהרי יש לו אחרים.

הגמרא דנה בהעברת לבדים [המשמשים לאדם במקום כרים וכסתות] דרך רשות הרבים או כרמלית תוך כדי עיטוף בהם: **בֵּי סַדְיָא** – לבדים שנוהגים לקפלם שישמשו לכר וכסת, **רַב אָסַר** להתעטף בהם ולהעבירם באופן זה דרך רשות הרבים, **וּשְׁמוּאֵל שָׁרֵי** – התיר. מבארת הגמרא: **בְּלִבְדִים רַכִּין** שהדרך היא להתעטף ולהתחמם

המשך בעמוד קסב

הַמְנַעֵר טַלִּיתוֹ בַּשַּׁבָּת מן האבק שעליה, חַיָּיב חַטָּאת משום שעבר על איסור מלבן, לפי שניעור הטלית דומה לכיבוסו. וְלֹא אֲמָרָן – ולא נאמר דין זה אֶלָּא בְּחַדְתֵּי – בטלית חדשה אֲבָל בְּעַתִּיקֵי – בטלית ישנה לֵית לָן בָּהּ – אין איסור בניעורה, משום שמן הסתם אינו מקפיד בחול על ניעורה, ולכן בשבת אין זה נחשב לכיבוס. וְלֹא אֲמָרָן – וכן לא נאמר דין זה אֶלָּא בְּאוּכְּמֵי – בטלית שחורה, שלכלוך האבק ניכר עליה ומקלקל יופיה ומן הסתם הוא מקפיד על כך, אֲבָל בְּחִיוָּרֵי וְסוּמְקֵי – בטלית לבנה ואדומה, שאין ניכר האבק ומן הסתם אינו מקפיד לֵית לָן בָּהּ – אין איסור בניעורה. וְהוּא דְּקָפֵיד עֲלַיְיהוּ – ומה שאסרנו לנער טלית חדשה שחורה אינו אלא כשבעליה מקפיד בימי חול שלא ללובשה עד שינערה, ולכן ניעורה נחשב לכיבוס וחייב משום מלבן.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: עוּלָּא אִיקְּלַע [–הזדמן] לְפוּמְבְּדִיתָא, חֲזָא רַבָּנָן דְּקָא מְנַפְּצֵי גְּלִימַיְיהוּ – ראה תלמידי חכמים שמנערים בשבת את בגדיהם החדשים והשחורים מהאבק, אָמַר עולא, קָמְחַלְּלִין רַבָּנָן שַׁבְּתָא – תלמידי חכמים אלו מחללים שבת במעשה זה. אָמַר לְהוּ רַב יְהוּדָה, נְפוֹצֵי לֵיהּ בְּאַפֵּיהּ – נערו את בגדיכם מן האבק בפני עולא, כיון דַּאֲנַן לָא קָפְדִינַן מִידֵי – אין דרכנו להקפיד על לבלוך האבק שבבגדים, ופעמים שאנו לובשים את הבגד המאובק מבלי לנערו, ולכן אין זה נחשב לליבון ומותר לנו לנער את הבגד.

הגמרא מביאה מעשה נוסף: אַבַּיֵי הֲוָה קָאֵי קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – היה עומד לפני רב יוסף בשבת, אָמַר לֵיהּ רב יוסף, הַב לִי כּוּמְתַּאי – תן לי כובעי, [חֲזָא דְּאִיכָּא] טַלָּא עֲלֵיהּ – ראה אביי שיש טל על הכובע, הֲוָה קָמְחַסֵּם לְמֵיתְבָהּ לֵיהּ – היה מהסס לתת לרב יוסף את כובעו, כיון שהיה צורך לנער את הטל מעליו והוא חשש לאיסור ליבון. אָמַר לֵיהּ רב יוסף, נְפוֹץ שַׁדֵּי – נער והשלך את הטל ואין בכך איסור, כיון דַּאֲנַן לָא קָפְדִינַן מִידֵי – אנו איננו מקפידים על סילוק הטל.

הגמרא דנה באופני הוצאת טלית לרשות הרבים בשבת: אָמַר רַב יְצָחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַיּוֹצֵא בְּטַלִּית מְקוּפֶלֶת וּמוּנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵפוֹ בַּשַּׁבָּת, כלומר לאחר שכיסה את ראשו בטלית קיפל את שאר הטלית [שמלפניו ושלאחריו] והניחו על כתפיו ויצא כך לרשות הרבים בשבת, חַיָּיב חַטָּאת על הוצאת הטלית לרשות הרבים, הואיל ואין זה דרך מלבוש. הגמרא מביאה ברייתא כדעת רבי יוחנן: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – וכן שנינו בברייתא, סוֹחֲרֵי כְּסוּת הַיּוֹצְאִים בְּטַלִּיתוֹת מְקוּפָּלוֹת וּמוּנָּחוֹת עַל כְּתֵיפָן בַּשַּׁבָּת חַיָּיבִין חַטָּאת, וְלֹא בְּסוֹחֲרֵי כְּסוּת בִּלְבַד אָמְרוּ כָּךְ אֶלָּא כָּל אָדָם דינו כן, אֶלָּא התנא נקט 'סוחרים' משום שֶׁדַּרְכָּן שֶׁל מוֹכְרִין לָצֵאת כָּךְ בחול למכור את סחורתם, ולכן אופן זה נחשב לדרך הוצאה וחייב. וְכֵן חֲנָנִי הַיּוֹצֵא בְּמָעוֹת הַצְּרוּרִין לוֹ בְּסִדִינוֹ, כלומר בבגד שהוא לבוש בו, חַיָּיב חַטָּאת, וְלֹא בְּחֲנָנִי בִּלְבַד אָמְרוּ כָּךְ אֶלָּא כָּל אָדָם דינו כן, אֶלָּא התנא נקט 'חנוני' משום שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל חֲנָנִי לָצֵאת כָּךְ בחול ולכן אופן זה נחשב לדרך הוצאה וחייב.

הברייתא דנה ביוצא לרשות הרבים כשהוא לבוש בבגד באופן שרק מיעוט בני אדם לובשים אותו כך, ורוב בני אדם לובשים אותו באופן אחר: וְהָרְטָנִין [–אנשים הנקראים כך על שם מקומם] יוֹצְאִין – מותרים לצאת בשבת בְּסוּדָרִין מקופלים שֶׁעַל כְּתֵיפָן. וְלֹא בְּרִטָנִין בִּלְבַד אָמְרוּ כן אֶלָּא אף כָּל אָדָם מותר לו לצאת כך, אֶלָּא התנא נקט 'רטנין' משום שֶׁדַּרְכָּן שֶׁל הִרְטָנִין לָצֵאת בְּכָךְ בחול, ולכן זה נחשב לדרך מלבוש לכל אדם.

הברייתא מביאה מעשה בענין זה: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּהוּרְקָנוֹס בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁיָּצָא בְּסוּדָר שֶׁעַל כְּתֵיפוֹ בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא שֶׁנִּימָא [–חוט] היוצאת מהסודר היתה כְּרוּכָה לוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ כדי שהסודר לא יפול מכתיפו ברשות הרבים ויעבירנו ארבע אמות. וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר לִפְנֵי חֲכָמִים אָמְרוּ, הדבר מותר אֲפִילּוּ אֵין נִימָא כְּרוּכָה לוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ. מסקנת הגמרא להלכה: דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, הֲלָכָה מותר לצאת כשסודר על כתיפו אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִימָא כְּרוּכָה לוֹ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו. הגמרא דנה בקיפול טלית באופנים שונים בשבת: עוּלָּא אִיקְּלַע – הזדמן לְבֵי אַסִּי בַּר חִינָּנָא, בָּעוּ מִינֵּיהּ [–שאלוהו] מַהוּ לַעֲשׂוֹת מהטלית כעין מַרְזֵב בַּשַּׁבָּת. אָמַר לְהוּ, הָכִי אָמַר רַבִּי אִלְעָא, אָסוּר לַעֲשׂוֹת מהטלית כעין מַרְזֵב בַּשַּׁבָּת. מבארת הגמרא: מַאי מַרְזֵב – כיצד עושים מהטלית כעין מרזב. אָמַר רַבִּי זֵירָא, כִּיסֵּי בַּבְלָיְיתָא – שמרימים את שולי בגדיהם הארוכים וכופלים אותם כלפי מעלה ומחזיקים את הכפל על ידי חוטים, והכפל נראה כמין כיס ודומה למרזב, ועושים זאת כדי לקצר את הטלית הארוכה מדי ודבר זה אסור בשבת משום תיקון כלי.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַבִּי יִרְמְיָה הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי זֵירָא – היה יושב לפני רבי זירא, וקיפל את טליתו באופן כל שהוא. אָמַר לֵיהּ רבי ירמיה לרבי זירא, הָכִי מַאי – באופן שבו אני מקפל את הבגד האם דינו כמו עשיית מרזב ויאסר לעשות כך בשבת משום תיקון כלי. אָמַר לֵיהּ רבי זירא, אָסוּר משום תיקון כלי. חזר רבי ירמיה וקיפל את הבגד באופן אחר ושאלו, וְהָכִי מַאי – ובאופן זה שאני מקפל את הבגד מה דינו. אָמַר לֵיהּ רבי זירא, גם זה אָסוּר. אָמַר רַב פָּפָּא, נְקוֹט הַאי כְּלָלָא בִּידָךְ – אחוז כלל זה בידך, כָּל אַדְּעָתָא דְּלִכְנוּפֵי – כל קיפול בטלית שנעשה לעמוד כך לתמיד, אָסוּר לעשותו בשבת משום תיקון כלי, כָּל דְּלְהִתְנָאוֹת – כל קיפול שנעשה להתנאות בו לפי שעה, שָׁרֵי – מותר. כִּי הָא דְּרַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מִתְנָאָה בִּסְדִינוֹ הֲוָה – דרכו היה בחול לקפל את טליתו על גופו לנוי לאחר שהיה מתעטף בה. ומאחר וכך היה נוהג בחול נמצא שהדרך היא להתנאות בקיפול הטלית באופן זה, ולכן גם בשבת מותר לעשות זאת, כיון שהקיפול אינו קבוע. והוא הדין לכל אדם שבאופן שמקפל בחול את טליתו להתנאות, אף בשבת מותר לו להתנאות כך.

הגמרא חוזרת לדון ביציאה לרשות הרבים בטלית מקופלת על כתפיו ומביאה מעשה על כך: כִּי אֲתָא – כאשר בא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר, פַּעַם אַחַת יָצָא רַבִּי לַשָּׂדֶה בשבת, וְהָיוּ שְׁנֵי צִידֵי טַלִּיתוֹ שמימינו ומשמאלו מוּנָּחִין עַל כְּתֵיפוֹ, אבל צידי טליתו שמלפניו ומאחריו היו משולשלים למטה. אָמַר לְפָנָיו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן זֵירוּז בֶּן חָמְיוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, וכי בָּזוֹ – באופן זה לֹא חַיֵּיב רַבִּי מֵאִיר חַטָּאת על הוצאה לרשות הרבים, שהלא אין זה דרך מלבוש. תמה רבי וְאָמַר לֵיהּ ליהושע בן זירוז, דִּקְדֵּק רַבִּי מֵאִיר עַד כָּאן, כלומר האמנם חייב רבי מאיר גם באופן שנראה שיש להתיר לצאת בה לפי שרק צידי הטלית מונחים על כתפי ואילו שאר הטלית מופשלת לאחורי. רבי קיבל את דבריו וְשִׁלְשֵׁל רַבִּי את צידי טַלִּיתוֹ מעל כתיפו. כִּי אֲתָא רָבִין לבבל אָמַר, לֹא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן זֵירוּז הֲוָה שהעיר לרבי על טליתו המקופלת, אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן כְּפוֹסַאי הֲוָה חָתְנוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וכך אָמַר לרבי, וכי בָּזוֹ לֹא חַיֵּיב רַבִּי עֲקִיבָא חַטָּאת. אָמַר לוֹ רבי, האמנם דִּקְדֵּק רַבִּי עֲקִיבָא וחייב עַד כָּאן – גם באופן זה, וקיבל רבי את דבריו וְשִׁלְשֵׁל רַבִּי את צידי טַלִּיתוֹ. כִּי אֲתָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יְהוּדָה לבבל אָמַר, נִשְׁאַל אִיתְּמַר, כלומר, לא כך היה המעשה שרבי עצמו יצא בטלית שצידיה מקופלים על כתיפו, אלא שאלוהו האם מותר כך לצאת, והיה בדעתו להתיר, לפי שסבר שזה דרך מלבוש שהרי צידי הטלית שלפניו ומאחריו לא היו מקופלים, עד שאמרו לו שהתנא [רבי מאיר או רבי עקיבא] היה מחייב חטאת באופן זה וקיבל רבי את דבריהם.

משנה

משנתנו עוסקת בהלכות הקשורות לצרכי הגוף בשבת, כגון רחיצה וטלטול המגבת, סיכה גרימת הקאה והחזרת שבר למקומו ועוד: הָרוֹחֵץ בְּמֵי מְעָרָה – במים חמים הנמצאים במקום מקורה בתקרה, וּבְמֵי מִטְבָּרְיָא, וְנִסְתַּפֵּג – והתנגב אֲפִילּוּ בְּעֵשֶׂר אַלּוּנְטִיאוֹת [–מגבות] בזה אחר זה, באופן שבכל אחת מהם נספגו רק מעט מים, אף על פי כן לֹא יְכִיאֵם בְּיָדוֹ לביתו גם דרך מקום שיש בו עירוב, מחשש שיבוא

המשך בעמוד קסב

רש"י

הַמְנַעֵר טַלִּיתוֹ. מִן הֶעָפָר: **חַיָּיב חַטָּאת.** דְּזֶהוּ לִיבּוּנָהּ: **אֶלָּא בְּאוּכָמֵי.** שֶׁהָאָבָק מְקַלְקֵל מַרְאִיתָהּ, וְקָפֵיד עָלֶיהָ: **וְהוּא דְּקָפֵיד עֲלַיְיהוּ.** לְלוֹבְשָׁן עַד שֶׁיְּנַעֲרֵם: **קָמְחַלְּלִי(א) שַׁבְּתָא.** וּגְלִימֵי אוּכָמֵי הֲווּ: **לָא קָפְדִינַן.** לָא אִיכְפַּת לָן אִם יֵשׁ עָלֶיהָ אָבָק, הִלְכָּךְ לָאו לִיבּוּן הוּא: **כּוּמְתַאי.** כּוֹבָעִי: **הֲוָה קָא מְחַסֵּם.** לְשׁוֹן "לֹא תַחְסוֹם" (דברים כה): **לְמֵיתְבָא לֵיהּ.** שֶׁצָּרִיךְ לְנַעֵר הַטַּל מֵעָלֶיהָ: **בְּטַלִּית מְקוּפֶּלֶת.** לְאַחַר שֶׁנָּתְנָהּ עַל רֹאשׁוֹ, הִגְבִּיהַּ שִׁיפּוֹלֶיהָ עַל כְּתֵפָיו: **חַיָּיב חַטָּאת.** שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ: **וְהָרַטָּנִין.** עַל שֵׁם מָקוֹם: **נִימָא כְּרוּכָה עַל אֶצְבָּעוֹ.** שֶׁלֹּא יִפּוֹל מִכְּתֵפָיו: **בַּר הִינִי: מַרְזֵב.** מְפָרֵשׁ לְקַמֵּיהּ: **כִּיסוֹי בַּבְלָיָיתָא.** שֶׁמְּסַלְּקִין בִּגְדֵיהֶם מִן הָאָרֶץ כְּשֶׁהֵן אֲרוּכִּין, וְכוֹפְלִין אוֹתָן כְּלַפֵּי מַעְלָה, פרונצי"ש, וּמַחֲזִיקִין אוֹתָן[ג] ע"י חוּטִין. וְהַיְינוּ כְּמִין כִּיס וּכְמוֹ מַרְזֵב: **אָסוּר.** מִשּׁוּם תַּקּוּנֵי מָנָא: **הָכִי מַאי.** קוֹלֵט חֲלוּקוֹ (בְּפָנָיו) בְּעִנְיָן אֶחָד, וְשׁוֹאֲלוֹ: כְּגוֹן זֶה מַרְזֵב, אוֹ לֹא? וְחוֹזֵר וְקוֹלְטוֹ בְּעִנְיָן אַחֵר, וְשׁוֹאֲלוֹ: **לִכְנוּפֵי.** שֶׁיְּהֵא מְתוּקָן תָּמִיד לְהַעֲמִיד קִיפּוּלוֹ לְעוֹלָם: **לְהִתְנָאוֹת.** לְפִי שָׁעָה: **מִתְנָאֶה בִּסְדִינוֹ.** אַחַר שֶׁנִּתְעַטֵּף הָיָה מְתַקְּנוֹ עַל גּוּפוֹ וּמְיַיִשְּׁבוֹ. וּבְחוֹל קָאָמַר, כְּלוֹמַר: אַלְמָא דְּאוֹרְחֵיהּ בְּהָכִי, וְה"ה לְשַׁבָּת: **שְׁנֵי צִידֵי טַלִּיתוֹ.** שֶׁבִּימִינוֹ וּבִשְׂמֹאלוֹ לְצַד הַקַּרְקַע: **בֶּן זֵירוּז בָּזוֹ לֹא חִיֵּיב ר"מ חַטָּאת.** בִּתְמִיָּה; דְּאֵין זֶה דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ אֶלָּא דֶּרֶךְ מַשּׂוֹי: **דִּקְדֵּק ר"מ ע"כ.** בִּתְמִיָּה; לְחַיֵּיב חַטָּאת בְּדָבָר הַדּוֹמֶה לִהְיוֹת מוּתָּר כָּזֶה, שֶׁאֵינָהּ מְקוּפֶּלֶת וַאֲחוֹרֶיהָ נוֹפְלִין לְמַטָּה מִכְּתֵפָיו, אֶלָּא שֶׁצִּידֶיהָ הָיוּ מוּנָּחִין עַל כְּתֵפוֹ: **שִׁלְשֵׁל.** הוֹרִידָהּ לְמַטָּה, שֶׁקִּבֵּל דְּבָרָיו: **נִשְׁאַל אִיתְמַר.** לֹא אֵירַע מַעֲשֶׂה זֶה לְרַבִּי, אֶלָּא שָׁאֲלוּ לְפָנָיו מַהוּ לָצֵאת בּוֹ, וּבִקֵּשׁ לְהַתִּיר עַד שֶׁאָמְרוּ לְפָנָיו מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר "חַיָּיב חַטָּאת". דְּאִיהוּ סָבַר הוֹאִיל וְאֵינָהּ מְקוּפֶּלֶת, שֶׁהֲרֵי אֲחוֹרֶיהָ הָיוּ נוֹפְלִין לְמַטָּה מִן כְּתֵפָיו, אֶלָּא שֶׁצִּידֶיהָ הָיוּ מוּנָּחִים עַל כְּתֵפָיו – הֲוָה סָבַר דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ הוּא: **מתני' מֵי מְעָרָה.** מֵי מִקְוֶה מְקוֹרֶה שֶׁהוּא חָם וְאֵין חוּמּוֹ יוֹצֵא. וְדַוְקָא חַמִּין נָקַט, וּמש"ה קָתָנֵי הָרוֹחֵץ, דִּיעֲבַד: **וְנִסְתַּפֵּג.** וְקִינַּח: **אֲפִי' בְּעֶשֶׂר אֲלוּנְטִיּוֹת.** סְדִינִין שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהֶן, וְסִיפֵּג בָּהֶן זֶה אַחַר זֶה. וּרְבוּתָא הִיא, דְּלָא נְפִישִׁי מַיָּא בְּכָל חַד, אפ"ה לֹא יְבִיאֵם בְּיָדוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אֲפִי' ע"י עֵירוּב שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיִסְחַט בְּבוֹאוֹ: **אֲבָל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם.** הוֹאִיל וּמְרוּבִּין הֵן – מַדְבְּרֵי אַהֲדָדֵי: **מִסְתַּפְּגִין בַּאֲלוּנְטִית אַחַת.** וְהַיְינוּ נַמִּי רְבוּתָא, דַּחֲדָא אֲלוּנְטִית לַעֲשָׂרָה נְפִישָׁא בֵּיהּ מַיָּא, אֲפִילּוּ הָכִי מְבִיאִין אוֹתָהּ בְּיָדַיִם: **פְּנֵיהֶם יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם.** אוֹרְחָא דְּמִילְתָא נָקַט, וְה"ה לְכָל גּוּפָם: **סָכִין.** שֶׁמֶן בְּשַׁבָּת: **וּמְמַשְׁמְשִׁין.** בַּיָּד עַל כָּל הַגּוּף לַהֲנָאָה: **אֲבָל לֹא מִתְעַמְּלִין.** לְשַׁפְשֵׁף בְּכֹחַ: **וְלֹא מִתְגָּרְרִין.** גָּרְסִינַן. בְּמִגְרֶרֶת שֶׁקּוֹרִין אשטרייל"א, דְּהָוֵי עוּבְדָא דְּחוֹל: **לְקוּרְדִימָא.** שֵׁם הַנָּהָר. וּבַגְּמָ' מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **אַפִּיקְטוֹיזִין.** לְהָקִיא: **וְאֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן.** לְשׁוֹן "יָדֶיךָ עִצְּבוּנִי" (איוב י), שֶׁמְּתַקְּנִים וּמְיַיִשְּׁבִין עַצְמוֹתָיו וְחוּלְיוֹת שִׁדְרָתוֹ כְּמִדַּת צַלְמוֹ. וּבַגְּמָרָא אָמַר טַעְמָא: **וְאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר.** עֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר. כָּל רְפוּאָה אֲסוּרָה מִשּׁוּם שְׁחִיקַת סַמָּנִין: **נִפְרְקָה.** אלויישי"ר בְּלַעַז, שֶׁיָּצָא הָעֶצֶם מִפֶּרֶק שֶׁלּוֹ: **לֹא יִטְרְפֵם.** לְשׁוֹן "בֵּיצִים טְרוּפוֹת בִּקְעָרָה" (חולין דף סד.):

גמ'

**הַמְנַעֵר טַלִּיתוֹ בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב חַטָּאת. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא בַּחֲדַתֵּי, אֲבָל בְּעַתִּיקֵי – לֵית לָן בָּהּ. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא בְּאוּכָמֵי, אֲבָל בְּחִיוָּרֵי וְסוּמָּקֵי – לֵית לָן בָּהּ. וְהוּא דְּקָפִיד עֲלַיְיהוּ. עוּלָּא אִיקְלַע לְפוּמְבַּדִּיתָא, חֲזָא רַבָּנַן דְּקָא מְנַפְּצִי גְּלִימַיְיהוּ. אֲמַר: קָמְחַלְּלִין רַבָּנַן שַׁבְּתָא! אֲמַר לְהוּ רַב יְהוּדָה: נְפוּצֵי לֵיהּ בְּאַפֵּיהּ, אֲנַן לָא קָפְדִינָן מִידֵּי. אַבַּיֵּי הֲוָה קָאֵי קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, א"ל: הַב לִי כּוּמְתַאי. [חֲזָא דְּאִיכָּא] טַלָּא עֲלֵיהּ, הֲוָה קָמְחַסֵּם לְמִיתֵבָה לֵיהּ. א"ל: נָפוֹץ שְׁדֵי, אֲנַן לָא קָפְדִינָן מִידֵּי. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף א"ר יוֹחָנָן: הַיּוֹצֵא בְּטַלִּית מְקוּפֶּלֶת מוּנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵיפוֹ בַּשַּׁבָּת – חַיָּיב חַטָּאת. תנ"ה סוֹחֲרֵי כְּסוּת הַיּוֹצְאִים בְּטַלִּיתוֹת מְקוּפָּלוֹת וּמוּנָּחוֹת עַל כְּתֵיפָן בַּשַּׁבָּת – חַיָּיבִין חַטָּאת. וְלֹא סוֹחֲרֵי כְּסוּת בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדַּרְכָּן שֶׁל מוֹכְרִין לָצֵאת כָּךְ. וְחֶנְוָנִי הַיּוֹצֵא בְּמָעוֹת הַצְּרוּרִין לוֹ בִּסְדִינוֹ – חַיָּיב חַטָּאת. וְלֹא חֶנְוָנִי בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדַּרְכּוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי לָצֵאת כָּךְ. וְהָרַטָּנִין יוֹצְאִין בְּסוּדָרִין שֶׁעַל כְּתֵיפָן. וְלָא רַטָּנִין בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא כָּל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדַּרְכָּן שֶׁל רַטָּנִין לָצֵאת בְּכָךְ. א"ר יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּהוּרְקָנוֹס בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁיָּצָא בְּסוּדָר שֶׁעַל כְּתֵיפוֹ בַּשַּׁבָּת, אֶלָּא שֶׁנִּימָא כְּרוּכָה לוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ. וּכְשֶׁבָּא הַדָּבָר לִפְנֵי חֲכָמִים אָמְרוּ: אֲפִילּוּ אֵין נִימָא כְּרוּכָה לוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ. דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: הֲלָכָה – אע"פ שֶׁאֵין נִימָא כְּרוּכָה לוֹ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו. עוּלָּא אִיקְלַע לְבֵי אַסִי בַּר הִינִי, בָּעוּ מִינֵּיהּ: מַהוּ לַעֲשׂוֹת מַרְזֵב בַּשַּׁבָּת? אֲמַר לְהוּ, הָכִי אֲמַר רַבִּי אֶלְעָי: אָסוּר לַעֲשׂוֹת מַרְזֵב בַּשַּׁבָּת. מַאי מַרְזֵב? אָמַר רַ' זֵירָא: כִּיסֵי בַּבְלָיָיתָא. רַ' יִרְמְיָה הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַ' זֵירָא. א"ל: הָכִי מַאי? א"ל: אָסוּר. וְהָכִי מַאי? א"ל: אָסוּר. אֲמַר רַב פַּפָּא: נְקוֹט הַאי כְּלָלָא בִּידָךְ: כֹּל אַדַּעֲתָא דְּלִכְנוּפֵי – אָסוּר, כֹּל דִּלְהִתְנָאוֹת – שָׁרֵי. כִּי הָא דְּרַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מִתְנָאֶה בִּסְדִינוֹ הֲוָה. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר: פַּעַם אַחַת יָצָא רַבִּי לַשָּׂדֶה, וְהָיוּ שְׁנֵי צִידֵי טַלִּיתוֹ מוּנָּחִין עַל כְּתֵיפוֹ. אָמַר לְפָנָיו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן זֵירוּז בֶּן חָמִיו שֶׁל רַבִּי מֵאִיר: בָּזוֹ לֹא חִיֵּיב רַ' מֵאִיר חַטָּאת. אָמַר לֵיהּ: דִּקְדֵּק רַבִּי מֵאִיר עַד כָּאן? שִׁלְשֵׁל רַבִּי טַלִּיתוֹ. כִּי אֲתָא רָבִין אֲמַר: לֹא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן זֵירוּז הֲוָה – אֶלָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן כְּפוּסָאֵי הָיָה, חֲתָנוֹ שֶׁל רַ' עֲקִיבָא. אָמַר: בָּזוֹ לֹא חִיֵּיב רַ' עֲקִיבָא חַטָּאת. אָמַר לוֹ: דִּקְדֵּק ר"ע עַד כָּאן? שִׁלְשֵׁל רַבִּי טַלִּיתוֹ. כִּי אֲתָא רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יְהוּדָה אָמַר: נִשְׁאַל אִיתְמַר. מַתְנִי' הָרוֹחֵץ בְּמֵי מְעָרָה וּבְמֵי טִבֶּרְיָא וְנִסְתַּפֵּג אֲפִילּוּ בְּעֶשֶׂר אֲלוּנְטִיאוֹת – לֹא יְבִיאֵם בְּיָדוֹ. אֲבָל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם מִסְתַּפְּגִין בַּאֲלוּנְטִית אַחַת פְּנֵיהֶם יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם, וּמְבִיאִין אוֹתָן בְּיָדָן. סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין, אֲבָל לֹא מִתְעַמְּלִין וְלֹא מִתְגָּרְרִין. אֵין יוֹרְדִין לְקוּרְדִימָא,)וְאֵין עוֹשִׂין אַפִּיקְטוֹיזִין, וְאֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן, וְאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ וְרַגְלוֹ לֹא יִטְרְפֵם בְּצוֹנֵן, אֲבָל רוֹחֵץ הוּא כְּדַרְכּוֹ, וְאִם נִתְרַפֵּא – נִתְרַפֵּא. גְּמָ' קָתָנֵי מֵי מְעָרָה דּוּמְיָא דְּמֵי טִבֶּרְיָא, מַה מֵי טִבֶּרְיָא – חַמִּין, אַף מֵי מְעָרָה חַמִּין. "הָרוֹחֵץ" – דִּיעֲבַד אִין, לְכַתְּחִילָּה – לָא. מִכְּלָל

דלהשתטף

תוספות

המנער טליתו. פי' ר"ח: מן הטל שעליו, דהיינו כיבוס, וליבון חייב חטאת. וכן משמע דהוי דומיא דכומתא דרב יוסף. אבל בניעור מן העפר, כדפירש בקונטרס – אין נראה שיהא שייך ליבון:

היוצא בטלית מקופלת. איידי דאיירינן במי שנשרו כליו בדרך, שאז דרך הוא לקפל טליתו, נקטיה הכא: **הרטנין.** רטנין כמו הרהטנין (הערוך פי' הרצים): **מהו** לעשות מרזב. נראה לרבי דלענין איסור הוצאה איירי, כמו טלית של ד' כנפו' ולוקח שני צידי רוחב טליתו של צד ימינו ונותן על כתף השמאלית ואינו פושטו על כתף, אלא מקופל ומונח על כתפו. והיינו דקאמר מאי מרזב – כיסי בבלייתא שקורין פרונצדר"ה. דכשהוא מונח כמו שפירשתי יש בו כיסים מרובים, וכל כיסא וכיסא נראה כמין מרזב. ומיבעיא ליה אי איכא איסור הוצאה בכך, כיון שאינה דרך מלבוש. והיינו דקאמר כל אדעתא לכנופי – אסור. דהיינו כמו שפירשתי, ששני צידי הימין מקובצים ומונחים על כתף השמאלית, שיכול לילך במהרה ולא יכביד עליו טליתו. אדעתא דלהתנאות שפיר דמי – והיינו כשאין צידי טליתו מקובצין אלא צד אחד מונחת על כתפו אצל צוארו, וצד האחר נופל על שכמו עד הזרוע ואין בו שום כיסוי. והיינו שלשל רבי טליתו דבסמוך – שלשל אותו כמו שפירשתי, כעין להתנאות והיינו דרך מלבוש. וכן פירש בערוך ערך מרזב: אסור לעשות מרזב בשבת. פירוש: כשיעטוף אדם טליתו ויקפיל שני קצותיו כעין דרך קיפול, ויניחנה על שכמו השמאלית ויחזור ויקפל שאר הטלית שבצד הימין ויניחנה בכתפו. רק מה שפירש שקורין מרזב מה שטליתו מושפלת מהנה ומהנה וחלל כנגד השדרה דנראה כמין מרזב – אינו נראה לרבי, דא"כ מאי קאמר בתר הכי מאי מרזב כיסי בבלייתא. הלא אינו עשוי כעין כיסא!

מ"ר:

אף מי מערה חמין. שהוחמו באור. דאי בחמי טבריא – שרי לכתחילה, כדאמר בפרק "כירה" (ד' מ. ושם): והניחו להן חמי טבריא. ובפרק "שמונה שרצים" (ד' קט. ושם:)א):

דיעבד אין. אמי מערה, קאי, ולא תנא במתני' חמי טבריא אלא למידק אף מי מערה חמיקב):

דתניא

דתניא א"ר כשהיינו למדין תורה כו'. מסתמא יחידי היה, שלא היה אלא אחד מתלמידיו עמו כשהיה רוחץ. כדתניא ב"מקום שנהגו" (פסחים דף נא.) שלא ירחוץ תלמיד עם רבו, ואם היה רבו צריך לו – מותר. ומסתמא ר"ש לא היה צריך אלא לאחד כשהיה רוחץ. וכשהיו שבים לביתם היה התלמיד נושא האלונטית בפני עצמה, שר"ש לא היה נושא עמו, דהא ס"ל שיחיד מותר להביאה ולא חיישינן לסחיטה. והא דקאמר "היינו" – ר"ל כל אחד ואחד בפני עצמו, כשהיה מגיע יומו לשמש רבו. ולעיל בפ' "כירה" (דף מ:) גרסינן: מעשה בתלמיד של ר' מאיר שנכנם אחריו לבית המרחץ. ויש ספרים דגרסי "תלמידיו" ואיננו. ובכל הספרים גרסי לקמן בפרק "שואל" (דף קנא:) תלמידו. מ"ר:

צריך לקשר שני ראשיה למטה. בגיטין בפ' "הנזקין" (דף נט.) מפרש דסכניתא הוא בגד דק, דאמרינן: סוכני וחומר כי אמגוזא ופלגא דאמגוזא. ומשום הכי צריך לקשר שני ראשיה למטה, שלא יפריחנו מעליו הרוח, ואתי לאתויי. או משום דנראה כעין משוי, לפי שהוא דק מאד ואינו נראה מלבוש, אא"כ נראה קשור:

אין מעצבין את הקטן. פירשנו [בריש כל הכלים] (דקכ"ג.) ד"ה אסובי:

הדרן עלך חבית

גמ' דִּלְהִשְׁתַּטֵּף. שׁוֹפְכָן עַל גּוּפוֹ, דְּלָאו דֶּרֶךְ רְחִיצָה הִיא – שָׁרֵי לְכַתְּחִילָּה, אֲפִי' בְּחַמִּין: **סֵיפָא.** אֲבָל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כו': **וּמַנִּיחָהּ בַּחַלּוֹן.** הַסְּמוּכָה לְכוֹתֶל הַמֶּרְחָץ: **לְאוֹלְיָירִין.** בַּלָּנִים: **עַל אוֹתוֹ דָּבָר.** סְחִיטָה: **הָא רַבִּי וְהָא ר"ש כו'.** הֲרֵי כָּל אֵלּוּ שֶׁמַּתִּירִין: **מֵחָצֵר לַגַּג כו'.** ר"ש לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר בְּעֵירוּבִין (דף עד.): אֶחָד גַּגּוֹת אֶחָד חֲצֵירוֹת וְא' קַרְפֵּיפוֹת, כּוּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵן לְטַלְטֵל מִזֶּה לָזֶה, וַאֲפִילּוּ שֶׁל בְּעָלִים הַרְבֵּה: **עַד שֶׁהָיִינוּ מַגִּיעִין כו'.** וּמִסְּתָמָא לֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתָהּ עַל הַמַּעְיָן בִּמְקוֹם הֶפְקֵר: **כְּבֶן חֲכִינַאי מַתְנֵי לָהּ.** דִּבְרֵי בֶּן חֲכִינַאי מְסַיֵּים בָּהּ, וְלָאו סְתָמָא: **הָאוֹלְיָירִין.** בַּלָּנִין: **מְבִיאִין בַּלָּרֵי נָשִׁים.** סְדִינִים שֶׁהַנָּשִׁים מִסְתַּפְּגִין בָּהֶם מוּתָּר לַהֲבִיאָן דֶּרֶךְ מַלְבּוּשׁ לְבֵית הַמֶּרְחָץ: **סְכַנִּיתָא.** סוּדָר גָּדוֹל [א] שֶׁתָּלוּי לוֹ בֵּין כְּתֵפָיו, וְרֹאשׁוֹ עָטוּף בּוֹ: **צָרִיךְ לִקְשׁוֹר שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ.** זֶה בָּזֶה, שֶׁלֹּא תִּפּוֹל מֵרֹאשׁוֹ: **כִּי מַעַבְרִיתוּ מָאנֵי לִבְנֵי חֵילָא.** כְּשֶׁתָּבִיאוּ בִּגְדֵי הַגּוֹיִם, בְּנֵי הַחַיִל הַמּוּטָּלִי' עֲלֵיכֶם לְשַׁמְּשָׁן, וְאַתֶּם מְבִיאִים לָהֶם בְּשַׁבָּת דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים: **שַׁרְבִּיבוּ בְּהוּ לְמַטָּה מִכְּתֵפַיִם.** שֶׁלֹּא יִהְיוּ שׁוּלֵיהֶם מוּנָּחִים בְּכִתְפֵיכֶם, אֶלָּא מְשׁוּכִי' לְמַטָּה, שֶׁיְּהֵא נִרְאֶה לְבוּשׁ: **סָךְ וְאח"כ מְמַשְׁמֵשׁ.** [דְּקָסָבַר]: בְּחוֹל מְמַשְׁמֵשׁ וְאַחַר כָּךְ סָךְ: **דְּיוֹמְסֶית.** שֵׁם נָהָר שֶׁמֵּימָיו מְלוּחִים: **שֶׁמְּעַמֶּלֶת.** מְחַמֶּמֶת: **וּמַרְפֵּא.** שֶׁהַטִּיט מְלוּחַ: **כָּל יָמֶיהָ.** יְמֵי רְפוּאָתָהּ: **לְהַאי גִּיסָא כו'.** מַתְחֶלֶת הַיָּמִים אוֹ בַּסּוֹף: **שַׁקְיָינֵי.** מַשְׁקִין לִרְפוּאָה: **מִדִּבְחָא לַעֲצֶרֶת.** אַלְמָא עֲצֶרֶת בַּסּוֹף: **חָמְרָא דִּפְרוּגַיְיתָא.** שֵׁם מְדִינָה שֶׁיֵּינָהּ מְשׁוּבָּח: **קִפְּחוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים.** שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי הֲנָאָה, וַעֲסוּקִים בְּכָךְ, וְלֹא הָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וְיָצְאוּ לְתַרְבּוּת רָעָה: **לְהָתָם.** לְפוּרְגַיְיתָא וּדְיוֹמְסֶית: **אִימְשִׁיךְ בַּתְרַיְיהוּ.** אַחַר הַיַּיִן וְהָרְחִיצָה: **אִיעָקַר תַּלְמוּדֵיהּ.** נֶעֱקַר תַּלְמוּדוֹ וּשְׁכָחוֹ: **הַחֵרֵשׁ הָיָה לִבָּם:** **הֱוֵי גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה.** אִם ת"ח אַתָּה אַל תֵּשֵׁב אֶלָּא בִּמְקוֹם ת"ח חֲבֵרְךָ, וְאַל תֹּאמַר תַּלְמִידִים הֵם יָבוֹאוּ אֵלַי וְדַי לִי בְּכָךְ, לָמָּה אֶהְיֶה גּוֹלֶה: **שֶׁחֲבֵירֶיךָ יְקַיְּימוּהָ בְּיָדְךָ.** שֶׁתְּהֵא רָגִיל אֶצְלָם, וּכְשֶׁתִּשְׁנֶה מַסֶּכֶת אַחַת וְהֵם אַחֶרֶת תִּשְׁמָעֶנָּה וּתְהֵא סְדוּרָה בְּפִיךָ וְאַל תִּשְׁתַּכַּח הַיְמֶנָּה: **וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן.** לוֹמַר חָכָם גָּדוֹל אֲנִי, וְזַכְרָן, וּכְשֶׁאֶחֱזוֹר פֶּרֶק זֶה אוֹ מַסֶּכֶת זוֹ לֹא תִּשְׁתַּכַּח חֲבֶרְתָּהּ מִמֶּנִּי: **מִגְרֶרֶת.** אשטריי"ל, וְאָדָם מְגָרֵר בָּהּ: **מְגִירְתָא דְּכַסְפָּא.** לְשַׁבָּת: **מִשּׁוּם פִּיקָא.** טִיט שֶׁל אוֹתוֹ נָהָר מַחֲלִיק, וּבִגְדֵי הָאָדָם נִישׁוֹרִין בַּמַּיִם כְּשֶׁהוּא נוֹפֵל, וְאָתֵי לִידֵי סְחִיטָה: **אֶלָּא בְּסַם.** דְּדָמֵי לִרְפוּאָה, וּגְזֵירָה מִשּׁוּם שְׁחִיקַת סַמָּנִין: **אֲבָל בְּיָד.** לְהַכְנִיס יָד לְתוֹךְ גְּרוֹנוֹ עַד שֶׁיָּקִיא – מוּתָּר: **מִפְּנֵי הֶפְסֵד אוֹכָלִין.** שֶׁבְּמַעְיוֹ, וּמִתּוֹךְ כָּךְ הוּא רָעֵב וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל: **לְפוּפֵי.** אונמלוטי"א, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂי' לְקָטָן שֶׁיִּתְיַישְּׁבוּ אֲבָרָיו וְלֹא יִתְעַקֵּם: **בְּחוּמְרֵי שִׁדְרָה.** חוּלְיוֹת שֶׁל שִׁדְרָה שֶׁנִּתְפָּרְקָה אַחַת מֵהֶן. וּלְאַחַר זְמַן קָמַיְירִי, דְּאִי בְּיוֹם לֵידָה אָמְרִי' (לעיל דף קכט:): כָּל הָאָמוּר בְּפ' תּוֹכֵחָה דִּיחֶזְקֵאל עוֹשִׂין לַחַיָּה בַּשַּׁבָּת:

הלכה

דִּלְהִשְׁתַּטֵּף כָּל גּוּפוֹ, אֲפִי' לְכַתְּחִילָּה – שַׁפִּיר דָּמֵי. מַנִּי? ר"ש הִיא, דְּתַנְיָא: לֹא יִשְׁתַּטֵּף אָדָם בֵּין בְּחַמִּין בֵּין בְּצוֹנֵן, דִּבְרֵי ר"מ. ר"ש מַתִּיר. רַ' יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּחַמִּין – אָסוּר, בְּצוֹנֵן – מוּתָּר. "וְנִסְתַּפֵּג אֲפִילּוּ בְּעֶשֶׂר אֲלוּנְטִיּוֹת". רֵישָׁא רְבוּתָא קמ"ל, וְסֵיפָא רְבוּתָא קמ"ל. רֵישָׁא רְבוּתָא קמ"ל – דַּאֲפִילּוּ הָנֵי דְּלָא נְפִישִׁי בְּהוּ מַיָּא, כֵּיוָן דְּחַד הוּא – אָתֵי לִידֵי סְחִיטָה. וְסֵיפָא רְבוּתָא קמ"ל, אֲפִילּוּ הָנֵי דִּנְפִישִׁי בְּהוּ מַיָּא, כֵּיוָן דְּרַבִּים נִינְהוּ – מַדְּכַרִי אַהֲדָדֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוּנְטִית, וּמַנִּיחָהּ בַּחַלּוֹן. וְלֹא יִמְסְרֶנָּה לְאוֹלְיָירִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדִים עַל אוֹתוֹ דָּבָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִסְתַּפֵּג בַּאֲלוּנְטִית אַחַת, וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הִלְכְתָא מַאי? אֲמַר לֵיהּ: הָא רַ' שִׁמְעוֹן, הָא רַבִּי, הָא שְׁמוּאֵל, הָא רַ' יוֹחָנָן. רַ' שִׁמְעוֹן – הָא דַּאֲמַרַן. רַבִּי – דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי: כְּשֶׁהָיִינוּ לְמֵדִין תּוֹרָה אֵצֶל רַ' שִׁמְעוֹן בִּתְקוֹעַ הָיִינוּ מַעֲלִין שֶׁמֶן וַאֲלוּנְטִית מֵחָצֵר לַגַּג, וּמִגַּג לַקַּרְפֵּף, עַד שֶׁהָיִינוּ מַגִּיעִין אֵצֶל מַעְיָן שֶׁהָיִינוּ רוֹחֲצִין בּוֹ. שְׁמוּאֵל – דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוּנְטִית, וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. רַ' יוֹחָנָן – דְּאָמַר רַ' חִיָּיא בַּר אַבָּא א"ר יוֹחָנָן: הֲלָכָה, מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוּנְטִית וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וּמִי א"ר יוֹחָנָן הָכִי?! והא"ר יוֹחָנָן: הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה. וּתְנַן: וְנִסְתַּפֵּג אֲפִילּוּ בְּעֶשֶׂר אֲלוּנְטִיּוֹת – לֹא יְבִיאֵם בְּיָדוֹ! הַהוּא כְּבֶן חֲכִינַאי מַתְנֵי לָהּ. א"ר חִיָּיא בַּר אַבָּא אר"י: הָאוֹלְיָירִין מְבִיאִין בַּלָּרֵי נָשִׁים לְבֵי בָּנֵי, וּבִלְבַד שֶׁיִּתְכַּסֶּה בָּהֶן רֹאשָׁן וְרוּבָּן. סְכַנִּיתָא – צָרִיךְ לְקַשֵּׁר ב' רָאשֶׁיהָ לְמַטָּה. א"ר חִיָּיא בַּר אַבָּא א"ר יוֹחָנָן: לְמַטָּה מִכְּתֵפַיִם. אֲמַר לְהוּ רָבָא לִבְנֵי מְחוֹזָא: כִּי מַעַבְרִיתוּ מָאנֵי לִבְנֵי חֵילָא – שַׁרְבִּיבוּ בְּהוּ לְמַטָּה מִכְּתֵפַיִם. "סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין". ת"ר: סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין בִּבְנֵי מֵעַיִים בַּשַּׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחוֹל. הֵיכִי עָבֵיד? רַ' חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר: סָךְ וְאח"כ מְמַשְׁמֵשׁ, רַ' יוֹחָנָן אָמַר: סָךְ וּמְמַשְׁמֵשׁ בְּבַת אַחַת. "אֲבָל לֹא מִתְעַמְּלִין". א"ר חִיָּיא בַּר אַבָּא א"ר יוֹחָנָן: אָסוּר לַעֲמוֹד בְּקַרְקָעִיתָהּ שֶׁל דְּיוֹמְסֶת, מִפְּנֵי שֶׁמְּעַמֶּלֶת וּמַרְפֵּא. אָמַר רַ' יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל יָמֶיהָ שֶׁל דְּיוֹמְסֶת עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וַעֲצֶרֶת מִן הַמִּנְיָן. אִיבַּעֲיָא לְהוּ: עֲצֶרֶת (בַּתְּחִלָּה) לְהַאי גִּיסָא, אוֹ לְהַאי גִּיסָא? ת"ש, דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל: כּוּלְּהוּ שַׁקְיָינֵי מִדִּיבְחָא וְעַד עֲצַרְתָּא מָעֲלוּ. דִּילְמָא, הָתָם הוּא – דְּכַמָּה דְּקָרִיר עָלְמָא מָעֲלִי, אֲבָל הָכָא מִשּׁוּם הַבְלָא הוּא, כֵּיוָן דְּחָמִים עָלְמָא – טְפֵי מַעֲלֵי. אֲמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: חָמְרָא דִּפְרוּגַיְיתָא וּמַיָּא דִּדְיוֹמְסֶת קִיפְּחוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים מִיִּשְׂרָאֵל. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ אִיקְלַע לְהָתָם, אִימְשִׁיךְ בָּתְרַיְיהוּ אִיעָקַר תַּלְמוּדֵיהּ. כִּי הֲדַר אֲתָא, קָם לְמִיקְרִי בְּסִפְרָא, בְּעָא לְמִיקְרָא "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" אֲמַר: הַחֵרֵשׁ הָיָה לִבָּם. בָּעוּ רַבָּנַן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ, וַהֲדַר תַּלְמוּדֵיהּ. וְהַיְינוּ דִּתְנַן, רַ' נְהוֹרַאי אוֹמֵר: הֱוֵי גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה, וְאַל תֹּאמַר שֶׁהִיא תָּבֹא אַחֲרֶיךָ, שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּימוּהָ בְּיָדְךָ, וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן. תָּנָא: לֹא רַ' נְהוֹרַאי שְׁמוֹ אֶלָּא רַ' נְחֶמְיָה שְׁמוֹ, וְאָמְרִי לָהּ רַ' אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רַ' נְהוֹרַאי – שֶׁמַּנְהִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה. "אֲבָל לֹא מִתְגָּרְרִין". ת"ר: אֵין גּוֹרְרִין בְּמִגְרֶרֶת בַּשַּׁבָּת. רשב"ג אוֹמֵר: אִם הָיוּ רַגְלָיו מְלוּכְלָכוֹת בְּטִיט וּבְצוֹאָה – גּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה עָבְדָא לֵיהּ אִימֵּיהּ מִגְרַרְתָּא דְּכַסְפָּא. "אֵין יוֹרְדִין לְקוּרְדִימָא וכו'". מַאי טַעְמָא? מִשּׁוּם פִּיקָא. "וְאֵין עוֹשִׂין אַפִּיקְטוֹיזִין בַּשַּׁבָּת". אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּסַם, אֲבָל בְּיָד – מוּתָּר. תַּנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: אַף בַּחוֹל אָסוּר, מִפְּנֵי הֶפְסֵד אוֹכָלִין. "וְאֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן". אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַ' יוֹחָנָן: לְפוּפֵי יְנוּקָא בַּשַּׁבָּת – שַׁפִּיר דָּמֵי. וְהָאֲנַן תְּנַן: אֵין מְעַצְּבִין! הָתָם בְּחוּמְרֵי שִׁדְרָה, דְּמֶיחֱזֵי כְּבוֹנֶה. "וְאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר". אָמַר רַבִּי חָנָא בַּגְדַתָּאָה אָמַר שְׁמוּאֵל:

הלכה

דְּלְהִשְׁתַּטֵּף – שלשפוך מים על **כָּל גּוּפוֹ** גם כשהם חמים, **אֲפִילּוּ לְכַתְּחִילָּה שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר, משום שאין דרך רחיצה בכך. מבררת הגמרא: **מַנִּי** – כדעת מי שנויה משנתנו המתירה שפיכת מים חמים על כל הגוף בשבת, **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא** – שכן שנינו בברייתא, **לֹא יִשְׁתַּטֵּף אָדָם** בשבת **בֵּין בְּחַמִּין** – מים שהוחמו בערב שבת **בֵּין בְּצוֹנֵן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר** בשניהם, ולא גזר שמא יבואו לחמם מים בשבת, **וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּחַמִּין אָסוּר בְּצוֹנֵן מוּתָּר,** נמצא שמשנתנו כרבי שמעון.

הגמרא דנה בהחזרת המגבת מהמרחץ ביחיד הרוחץ וברבים הרוחצים. שנינו במשנה: הרוחץ **וְנִסְתַּפֵּג אֲפִילּוּ בְּעֶשֶׂר אֲלוּנְטִיּוֹת** לא יביאם בידו לביתו, ובסיפא נאמר אבל עשרה בני אדם מסתפגים באלונטית אחת ומביאים אותה בידם. ויש לדייק מדוע נקטה המשנה ברישא עשר אלונטיות ובסיפא אלונטית אחת. מבארת הגמרא: **הֲרֵישָׁא** של המשנה **רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו חידוש, **וְגַם הֵסֵיפָא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן. הֲרֵישָׁא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ הָנֵי דְּלָא נְפִישִׁי בְּהוּ מַיָּא** – שאף שאותם עשר מגבות שהתנגב בהם אדם אחד אינם ספוגים במים רבים, ויש רק חשש מועט שיסחטם, מכל מקום **כֵּיוָן דְּחַד הוּא** – שהוא אדם אחד ואין מי שיזכיר לו שהסחיטה אסורה, **אָתֵי** – יש חשש שיבוא **לִידֵי סְחִיטָה** ולכן אסרו עליו להביאם בידו. **וְסֵיפָא רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן, אֲפִילּוּ הָנֵי דִּנְפִישִׁי בְּהוּ מַיָּא** – שאף במגבת אחת שכל העשרה התנגבו בה וספוגה במים רבים, מכל מקום **כֵּיוָן דְּרַבִּים נִינְהוּ,** לא חששו חכמים שיבואו לידי סחיטה משום **דְּמַדְּכְרִי אַהֲדָדֵי** – שהם יזכירו זה לזה שאסור לסחוט.

הגמרא מביאה תנא החולק על משנתנו בענין הבאת האלונטית ביחיד הרוחץ: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **מִסְתַּפֵּג אָדָם** ביום טוב ובשבת **בַּאֲלוּנְטִית** ולא חוששים שיבא לידי סחיטה, **וּמַנִּיחָהּ בַּחַלּוֹן** הסמוך לכותל המרחץ, **וְלֹא יִמְסְרֶנָּה לָאוֹלְיָרִין** [–בלנים] **מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׁוּדִים עַל אוֹתוֹ דָּבָר,** כלומר על סחיטתה בשבת. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִסְתַּפֵּג** אדם **בַּאֲלוּנְטִית אַחַת וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ** ואף שהיא ספוגה במים אין חוששים שיבוא לידי סחיטה, שלא כתנא של משנתנו שחושש לכך ואוסר. **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, הִלְכְתָא מַאי** – כמי יש לפסוק להלכה. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **הָא** – הרי **רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְהָא רַבִּי, וְהָא שְׁמוּאֵל, וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן,** מתירים ליחיד להביא את האלונטית בידו ולכן כך ההלכה.

הגמרא מפרטת בכל אחד מהם מנין שהוא סובר כך: **רַבִּי שִׁמְעוֹן הָא דַּאֲמָרָן** – הרי למדנו בברייתא את שיטתו שמתיר ליחיד להביא את המגבת לביתו. **רַבִּי** גם סובר כך, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי, כְּשֶׁהָיִינוּ לְמֵדִין תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּתָקוֹעַ, הָיִינוּ מְעַלִּין** בשבת **שָׁמָּן** לסוך בו **וַאֲלוּנְטִית** להסתפג בה, והעברנו אותם **מֵחָצֵר** הבית **לְגַג** הבית **וּמִגַּג** הבית **לְכַרְפַּף** [–מקום מחוץ לעיר מוקף מחיצות המשמש למחסן] וכן הלאה **עַד שֶׁהָיִינוּ מַגִּיעִין אֵצֶל מַעְיָן שֶׁהָיִינוּ רוֹחֲצִין בּוֹ.** ומן הסתם לא השאירו את המגבת ליד המעין במקום הפקר, אלא החזירו אותה באותה דרך חזרה, אם כן מוכח שרבי מתיר ליחיד להחזיר את המגבת לביתו ואינו חושש מסחיטה. **שְׁמוּאֵל** גם סובר כך, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוּנְטִית וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ.** רַבִּי יוֹחָנָן גם סובר כך, **דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה מִסְתַּפֵּג אָדָם בַּאֲלוּנְטִית וּמְבִיאָהּ בְּיָדוֹ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ.**

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי** שמותר ליחיד להביא בידו את האלונטית שהסתפג בה, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה, וּתְנַן** במשנתנו, הרוחץ **וְנִסְתַּפֵּג אֲפִילּוּ בְּעֶשֶׂר אֲלוּנְטִיּוֹת לֹא יְבִיאֵם בְּיָדוֹ,** וזו סתם משנה. מתרצת הגמרא: **הַהוּא כְּבָן חֲכִינַאי מַתְנֵי לָהּ** – רבי יוחנן שנה בסיום משנתנו 'דברי בן חכינאי', כלומר המשנה היא דעת יחיד ואינה סתם משנה.

הגמרא דנה באופן העברת מגבת ושאר מיני בגדים דרך רשות הרבים: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאוֹלְיָרִין מְבִיאִין בַּלְּרֵי נָשִׁים** – הבלנים [ומן הסתם גם כל אדם] רשאים להביא בשבת מגבות שהנשים מתנגבות בהם **לְבֵי בָנֵי** – לבית המרחץ דרך רשות הרבים, **וּבִלְבַד שֶׁיִּתְכַּסֶּה בָּהֶן** [–בסדינים] **רֹאשָׁן וְרוּבָּן** של הבלנים, כדי שהעברת הסדינים ברשות הרבים תהיה בדרך מלבוש. **סָבְרִיתָא** – סודר גדול שהראש עטוף בו ושוליו מונחים על כתיפו, [**אָמַר רַבִּי אָבִין בַּר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**] **צָרִיךְ לְקַשֵּׁר שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ** זה בזה **לְמַטָּה** כדי שלא יפול הסודר מעל ראשו בזמן שהולך ברשות הרבים. **וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** מקום הקשירה יהיה **לְמַטָּה מִכְּתֵפַיִם.**

אָמַר לֵהּ רָבָא לְבֵנֵי מְחוֹזָא [עירו של רבא], **כִּי מְעַבְּרִיתוּ מָאנֵי לְבֵנֵי חֵילָא** – כאשר אתם מעבירים ברשות הרבים בגדים של נכרים עבור חיל המלך שמוטל עליכם לשמשם, **שַׁרְבִּיבוּ בְּהוּ** – שלשלו את הבגדים **לְמַטָּה מִכְּתֵפַיִם** שלא יהיו מוקפלים על הכתפים ותהא העברתם בדרך מלבוש, אולם אין צריך לקושרם.

הגמרא הולכת ומבארת את שאר ההלכות שנלמדו במשנה. שנינו במשנה: **סָכִין** שמן על הגוף, **וּמְמַשְׁמְשִׁין** את כל הגוף ביד להנאה. הגמרא מבארת באיזה אופן סכים את השמן על הגוף בשבת: **תָּנוּ רַבָּנַן, סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין בִּבְנֵי מְעַיִים בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחוֹל.** מבארת הגמרא: **הֵיכִי עָבִיד** – באיזה אופן יעשה השינוי. **רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, סָךְ** את השמן **וְאַחַר כָּךְ מְמַשְׁמֵשׁ,** לפי שהמנהג בחול למשמש ואחר כך לסוך. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, סָךְ וּמְמַשְׁמֵשׁ בְּבַת אַחַת,** לפי שלדעתו אין צריך לעשות שינוי גדול כל כך.

שנינו במשנה: **אֲבָל לֹא מִתְעַמְּלִין,** כלומר כשמשפשף את הגוף לא יעשה זאת בכח. **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָסוּר לַעֲמוֹד** בשבת **בְּקַרְקָעִיתָהּ שֶׁל דְּיוֹמֶסֶת** – נהר שמימיו מלוחים, **מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמֶלֶת** – מחממת **וּמַרְפָּא** את הגוף לפי שהטיט מלוח. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל יַמָּיהָ שֶׁל דְּיוֹמֶסֶת** שבהם היא מרפאה, **עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם וְחַג הָעֲצֶרֶת** הוא **מִן הַמִּנְיָן** של אותם ימים. מסתפקת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, עֲצֶרֶת** (**בַּתְּחִלָּה**) **לְהַאי גִּיסָא אוֹ לְהַאי גִּיסָא,** כלומר האם עצרת היא בתחילת הימים או בסופם.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי שמואל: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, כּוּלְּהוּ שַׁקְיָנֵי** – כל משקים ששותים לרפואה, **מִדִּיבְחָא וְעַד עֲצֶרֶתָא מְעַלּוּ** – מפסח ועד עצרת הם מועילים, ואם כן גם בענין רחיצה בדיומסת, חג העצרת הוא בסוף עשרים ואחד הימים. דוחה הגמרא: **דִּילְמָא הָתָם הוּא דְּכַמָּה דְּקָרִיר עָלְמָא מְעַלֵּי** – שמא בשתיית משקים לרפואה, האויר הקר בעולם מועיל לרפואה ולכן עצרת בסוף הימים, **אֲבָל הָכָא מִשּׁוּם הַבְלָא הוּא** – ברחיצה בדיומסת הרפואה היא על ידי ההבל והחום של המים, **כֵּיוָן דַּחֲמִים עָלְמָא טְפֵי מְעַלֵּי** – וכשהאויר בעולם חם התרופה מועילה יותר, ואם כן יתכן שעצרת בתחילת הימים.

הגמרא מבארת עד כמה נמשכו בני אדם אחר שתיית יין משובח ואחר רחיצה בנהר דיומסת, ומה עלה בסופם: **אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ, חַמְרָא דִּפְרוֹגִיתָא** – היין המשובח של מדינת פרוגיתא, **וּמַיָּא דְּדִיוֹמֶסֶת** – והמים החמים של דיומסת **קִיפְּחוּ** – חיסרו את **עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים מִישְׂרָאֵל,** לפי שנמשכו אחר היין והרחיצה ולא למדו תורה ויצאו לתרבות רעה.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ אִיקְּלַע לְהָתָם – נזדמן למקומות אלו, **אִימְּשִׁיךְ בַּתְרֵיהוּ אִיעֲקַר תַּלְמוּדֵיהּ** – נמשך אחר היין והרחיצה ושכח את תלמודו. **כִּי הַדַּר** – כאשר חזר לעירו, **אַתָּא קָם לְמִיקְרֵי בִּסְפָרָא** – בא לקרא בספר תורה, **בְּעָא לְמִיקְרָא** – ורצה לקרא את הפסוק (שמות יב ב) 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם', וטעה **וְאָמַר** 'הַחֹרֶשׁ הָיָה לָכֶם'. **בָּעוּ רַבָּנַן רַחֲמֵי עֲלֵיהּ** – בקשו חכמים רחמים עליו, **וַהֲדַר תַּלְמוּדֵיהּ** – ונזכר בתלמודו. **וְהַיְינוּ דִּתְנַן** – וכפי ששנינו באבות (פ"ד מי"ד), **רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר,** אף אם תלמיד חכם אתה, אלא שאין תלמידי חכמים אחרים במקומך, **הֱוֵי גּוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה** – למקום שמצויים שם תלמידי חכמים חבריך, **וְאַל תֹּאמַר** למה זה אגלה, **וּשֶׁהִיא תָּבֹא אַחֲרֶיךָ,**

המשך בעמוד קסד

הֲלָכָה מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אִיקְּלַע** [–הזדמן] **לְפוּמְבְּדִיתָא, לֹא עָל לְפִירְקֵיהּ** – לא נכנס לדרשתו **דְּרַב יְהוּדָה, שַׁדְּרֵיהּ לְאַדָּא דַּיְילָא** – שלח רב יהודה את אדא שהיה ממונה [–שמש] **וְאָמַר לֵיהּ זִיל גַּרְבֵיהּ** – קח ממנו את בגדו עד שיבוא לדרשה. **אֲזִיל גַּרְבֵיהּ** – הלך ולקח את בגדו, **אֲתָא** – בא רבה בר בר חנה, **אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָא דָּרִישׁ** – ומצא שרב יהודה דורש הלכה **שֵׁאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר** בשבת. **אָמַר לֵיהּ** רבה בר בר חנה **הָכִי אָמַר רַב חָנָא בַּגְּדֻתָּאָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. אָמַר לֵיהּ** רב יהודה, **הָא** רב **חָנָא דִּידָן** – ממקומנו הוא [–בבל], **וְהָא שְׁמוּאֵל דִּידָן** – ממקומנו הוא, **וְלֹא שְׁמִיעַ לִי** – ולא שמעתי זאת מהם עד עכשיו, **וְלָאו בְּדִינָא גְּרַבְתִּיךְ** – וכי לא בדין היה שהכרחתי אותך לבא לכאן, שהרי למדנו ממך מה שאמר שמואל.

שנינו במשנה: **מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ כּוֹ',** כלומר שהעצם יצאה ממקומה, לא ישפשף את היד או את הרגל במים צוננים משום שזו רפואה האסורה בשבת.

הגמרא מביאה מעשה בענין החזרת עצם שיצאה ממקומה: **רַב אַוָּיָא הֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, שַׁנְיָא לֵיהּ יְדֵיהּ** – נשמט פרק ידו ממקומו. שינה רב אויא את מצב ידו באופן אחד **וְאָמַר לֵיהּ** לרב יוסף, **הָכִי מַאי** – האם מותר לעשות כך כדי שיחזור הפרק למקומו. אמר לו **אָסוּר.** חזר ושינה מצב ידו באופן אחר ושאל את רב יוסף **וְהָכִי מַאי** – ובאופן זה האם מותר. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף גם כך **אָסוּר. אַדְּהָכִי אִיתְּפַח יְדֵיהּ** – בינתיים נתרפאה ידו וחזר הפרק למקומו. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לרב אויא, **מַאי תִּיבְּעֵי לָךְ** – מדוע הסתפקת, **הָא תְּנַן מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לֹא יִטְרְפֵם בְּצוֹנֵן אֲבָל רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ וְאִם נִתְרַפֵּא נִתְרַפֵּא,** ומוכח שאסור לעשות פעולות מיוחדות להחזרת פרק היד למקומו. **אָמַר לֵיהּ** רב אויא לרב יוסף, **וְכִי לֹא תְּנַן אֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר, וְאָמַר רַב חָנָא בַּגְּדֻתָּאָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה** היא שמַחֲזִירִין **אֶת הַשֶּׁבֶר** בשבת וכך יש לגרוס במשנה, ואם כן אף בהחזרת הפרק למקומו יש לגרוס במשנתנו שמותר. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **כּוּלְּהוּ כַּחֲדָא מְחִיתְנָא מְחִיתְנָהוּ** – את כולם באריגה אחת ארגת, כלומר אין ללמוד החזרת פרק מהחזרת שבר, **הֵיכָא דְּאִיתְּמַר אִיתְּמַר** – היכן שאמרו חכמים שהנאמר במשנה הוא לאו דווקא, אמרו, **הֵיכָא דְּלֹא אִיתְּמַר לֹא אִיתְּמַר** – אבל היכן שלא אמרו לא אמרו, ואין לנו לומר זאת מעצמינו.

הדרן עלך חבית

פרק שלשה ועשרים - שואל

משנה

חכמים אסרו לקנות ולמכור ללוות ולהלוות בשבת גזירה שמא יכתוב, אבל לשאול ולהשאיל מותר. משנתינו מבארת באיזה אופן אדם הנצרך לאוכלין ומשקין לצורך שבת ישאל או ילווה מחבירו.

שׁוֹאֵל אָדָם מֵחֲבֵירוֹ בשבת **כְּדֵי יַיִן וְכְדֵי שֶׁמֶן** לצורך שבת, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ הַלְוֵנִי** אלא השאילני או תן לי, והטעם יתבאר בגמרא. **וְכֵן הָאִשָּׁה** שואלת **מֵחֲבֵירְתָּהּ כִּכָּרוֹת** לחם לצורך שבת, ובלבד שלא תאמר לשון הלואה.

מבארת המשנה היאך יעשה באופן שאין המשאיל סומך עליו שישיב לו: **וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** – ואם חושש המשאיל ליתן לו את היין והשמן, שאין השואל נאמן עליו שישיב לו, **מַנִּיחַ** השואל **טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** בתורת משכון **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן** כמה חייב בעד מה שלקח, **לְאַחַר שַׁבָּת** – ולא בשבת משום 'מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר' (ישעיה נח יג).

וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, ושכח לקנות שה מערב שבת לצורך קרבן פסח, מותר לו לקחת שה מחבירו על דעת לשלם לו לאחר השבת. ואם חבירו אינו סומך עליו, **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** בתורת משכון, **וְנוֹטֵל אֶת פִּסְחוֹ** ומקדישו, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב** – בחול המועד.

גמרא

שנינו במשנה שמותר לשאול מחבירו בלשון שאילה, ולא בלשון הלואה, מבררת הגמרא את טעם הדבר: **אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, מַאי שְׁנָא 'הַשְׁאִילֵנִי' שמותר לאומרו, וּמַאי שְׁנָא 'הַלְוֵינִי'** שאסור לאומרו, מהו טעם החילוק ביניהם. משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי, **הַשְׁאִילֵנִי לֹא אָתֵי לְמִיכְתַּב הַלְוֵינִי אָתֵי לְמִיכְתַּב** – אם אומר הלוה לשון הלואה יבא המלוה לכתוב את פרטי ההלואה על פנקסו, כיון שסתם הלואה לשלשים יום וחושש שמא ישכח, לכך תקנו חכמים שיאמר לשון שאילה, לומר שדין הלואה זו כדין שאילה שיכול לתובעה מיד, ומעתה אין חושש המלוה שישכח, ולא יבא לכתוב את פרטי ההלואה.

מקשה רבא בר רב חנן על תירוצו של אביי: מדוע בלשון 'השאילני' מותר, ואין חשש שמא יכתוב, **וְהָא** – והרי **כֵּיוָן דְּכַחוֹל זִימְנִין דְּבָעֵי לְמֵימַר לֵיהּ 'הַלְוֵינִי'** – אף בחול פעמים שצריך הלוה לומר 'הלויני', שהוא דבר שאינו חוזר בעצמו, **וְאָמַר לֵיהּ 'הַשְׁאִילֵנִי',** ואף על פי כן המלוה **לֹא קָפִיד עֲלֵיוֵיהּ** – אינו מקפיד על כך שיהא להלואה זו דין שאילה ויוכל לתובעה מיד, אלא מסכים בדעתו שיהיה לה דין הלואה ולא יוכל לתובעה עד שלשים יום, **וְלִפְיכָךְ אָתֵי** [–יבוא] המלוה **לְמִיכְתַּב** את פרטי ההלואה כדי שלא ישכח, ומעתה **בְּשַׁבָּת נַמִּי** – גם בשבת, אף שאומר לשון 'השאילני', המלוה אינו מקפיד בדבר, והלואה היא, **וְאָתֵי** המלוה **לְמִיכְתַּב.** מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרבא בר רב חנן, (**בְּחוֹל דְּלֹא שְׁנָא כִּי אָמַר לֵיהּ הַלְוֵינִי לֹא שְׁנָא כִּי אָמַר לֵיהּ הַשְׁאִילֵנִי לֹא קָפְדִינַן עֲלֵיוֵיהּ אָתֵי לְמִיכְתַּב**) אף שבחול אם אומר לשון שאילה על דבר שעומד להוצאה, מבין המלוה שכוונתו להלואה וכותב על פנקסו, מכל מקום **בְּשַׁבָּת** אינו כמו בחול, והטעם, **כֵּיוָן דְּהַשְׁאִילֵנִי הוּא דְּשָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנָן** – כיון שחכמים התירו לו לומר רק 'השאילני', ולשון 'הַלְוֵינִי' **לֹא שָׁרוּ לֵיהּ** – לא התירו לו לומר בשבת, **מִינְגְּרָא מִילְּתָא** – ניכר הדבר שאומר 'השאילני' כדי שיהיה להלואה זו דין שאילה שאפשר לתובעה מיד, **וְלֹא לֹא אָתֵי** המלוה **לְמִיכְתַּב.**

אגב שהוזכרה שאלת רבא בר רב חנן לאביי, מביאה הגמרא נידונים נוספים ששאל לפניו. אמרו חכמים שאף על פי שמותר לטרוח לתקן צרכי הסעודה ביום טוב, מכל מקום מה שאפשר לו לשנות מדרך חול, ישנה. ועל כן תקנו לעשות שינוי באופן נשיאת המשאות ביום טוב. רבא בר רב חנן שואל את אביי, על אופן מסוים של נשיאת משא ביום טוב, שלא נהוג לעשותו בשינוי.

אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, מִכְּדֵי אָמְרוּ רַבָּנָן כָּל מִילֵּי דְּיוֹם טוֹב – הרי חכמים אמרו, שכל דבר שמותר לעשותו ביום טוב, **כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוּיֵי מְשַׁנְּיִנַן** – אם אפשר לעשותו בשינוי מדרך חול, משנים, ואם כן קשה על **הָנֵי נָשֵׁי** – אותן נשים, **דְּמָלְיָין חַצְבֵּיהוּ מַיָּא** – שממלאות את כדיהן מים מהנהר ונושאות אותם לביתן לצורך יום טוב, **מַאי טַעְמָא לֹא מְשַׁנְּיִן** – מדוע אינן משנות מדרך חול. מיישב אביי: **מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר** – לשנות מדרך חול, ושנינו במסכת ביצה (ל.), שאם אי אפשר לשנות מותר.

ומפרש אביי מדוע אי אפשר לשנות: **הֵיכִי לְעֻבְדֵי** – כיצד יעשו בשביל לשנות מדרכם בחול, **דְּמָלְיָין בְּחַצְבָּא רַבָּא** – נאמר לאלו שרגילות בחול למלאות מים בכד גדול, **לִימַּלּוּ בְּחַצְבָּא זוּטָא** – שימלאו בכד קטן בשביל לשנות, **הָא קָא מַפְּשׁוּ בְּהֵילּוּכָא** – הרי הן מרבות בהילוך על ידי זה, מחמת הקטנת כמות המים לכל מילוי, ואסור להרבות בטירחה ביום טוב. **דְּמָלְיָין בְּחַצְבָּא זוּטָא** – נאמר לאלו שרגילות בחול למלאות בכד קטן, **לִימַּלּוּ בְּחַצְבָּא רַבָּא** – שימלאו בכד גדול בשביל לשנות, זה גם אי אפשר, שהרי **קָא מַפְּשׁוּ כְּמַשּׁוֹי** – הן מרבות במשא על ידי זה, והרי זה ריבוי טורח יותר ממה שהיו רגילות.

רש"י

הֲלָכָה מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. סְבִירָא לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל מַחֲזִירִין תְּנַן: אַדָּא דַּיָּילָא. מנשטר"ל, מְמוּנָּה: גְּרַבֵּיהּ. קַח בִּגְדוֹ עַד שֶׁיָּבֹא: אֲתָא. רַבָּה, אַשְׁכַּחֵיהּ לְרַב יְהוּדָה כו': הָא חָנָא דִּידַן. מִמְּקוֹמֵנוּ הוּא, וְלֹא שָׁמַעְנוּ זֹאת מִפִּיו עַד הֵנָּה: וְלָאו בְּדִינָא גְּרַבְּתִיךְ. בִּתְמִיָּה. שֶׁאִילּוּ לֹא בָּאתָ לֹא לָמַדְנוּ: שַׁנְיָא לֵיהּ יְדֵיהּ. נִשְׁתַּנֵּית יָדוֹ מִמְּקוֹמָהּ, אשולשיינ"ר בְּלַעַ"ז: הָכִי מַאי. הָיָה עוֹשֶׂה בְּעִנְיָנִים הַרְבֵּה וְשׁוֹאֵל: בַּחֲדָא מָחִיתָא מָחֵיתַנְהוּ. בַּאֲרִיגָה אַחַת אֲרַגְתּוֹ: הֵיכָא דְּאִיתְמַר. דְּמַתְנִיתִין לָאו דַּוְקָא תְּנַן, אִיתְמַר:

הַדְרָן עֲלָךְ חָבִית

שׁוֹאֵל. שֶׁלֹּא יֹאמַר הַלְוֵינִי. מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת. וְלֹא נִזְכַּר מֵע"ש לִקְנוֹת: לְאַחַר יו"ט. לְיוֹם שְׁלִישִׁי: **גמ'** הַלְוֵינִי. מַשְׁמַע לִזְמַן מְרוּבֶּה, וְקִיי"ל בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (דף ג:): סְתָם הַלְוָאָה ל' יוֹם, וְאָתֵי מַלְוֶה זֶה לִכְתּוֹב עַל פִּנְקָסוֹ: כָּךְ וְכָךְ הִלְוֵיתִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח: א"ל וְכֵיוָן דְּבַחוֹל נַמִּי זִימְנִין דְּבָעֵי לְמֵימַר הַלְוֵינִי, וַאֲמַר הַשְׁאִילֵנִי וְלָא קָפֵיד עֲלֵיהּ. וְהָוְיָא הַלְוָאָה: בַּשַּׁבָּת נַמִּי. כִּי אָמַר הַשְׁאִילֵנִי – סָבַר דְּהַלְוָאָה הִיא, וְאָתֵי לְמִכְתַּב, וּמַאי הֶיכֵּר אִיכָּא? ה"ג: א"ל בַּשַּׁבָּת כֵּיוָן דְּהַשְׁאִילֵנִי שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן הַלְוֵינִי לָא שָׁרוּ לֵיהּ מִינְכְּרָא מִילְּתָא וְלָא אָתֵי לְמִכְתַּב: אָמְרוּ רַבָּנַן. בְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה: כָּל כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹיֵי מְשַׁנֵּינַן. דְּאָמְרִינַן: הַמֵּבִיא כַּדֵּי יַיִן – לֹא יְבִיאֵם בְּסַל וּבְקוּפָּה כו':

בנכתמא

הֲלָכָה מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אִיקְלַע לְפוּמְבַּדִיתָא, לָא עַל לְפִירְקֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה. שְׁדַרֵיהּ לְאַדָּא דַּיָּילָא, א"ל: זִיל גְּרַבֵּיהּ. אֲזִיל גְּרַבֵּיהּ, אֲתָא, אַשְׁכַּחֵיהּ דְּקָא דָּרֵישׁ: אֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. א"ל: הָכִי אֲמַר רַב חָנָא בַּגְדַּתָּאָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה, מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. א"ל: הָא חָנָא דִּידַן, וְהָא שְׁמוּאֵל דִּידַן – וְלָא שְׁמִיעַ לִי, וְלָאו בְּדִינָא גְּרַבְּתִיךְ?! "מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ כו'". רַב אָוְיָא הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, שַׁנְיָא לֵיהּ יְדֵיהּ. א"ל: הָכִי מַאי? אָסוּר. וְהָכִי מַאי? א"ל: אָסוּר. אַדְּהָכִי אִיתְפַּח יְדֵיהּ. א"ל: מַאי תִּיבָּעֵי לָךְ, הָא תְּנַן "מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ – לֹא יִטְרְפֵם בְּצוֹנֵן, אֲבָל רוֹחֵץ כְּדַרְכּוֹ. וְאִם נִתְרַפֵּא – נִתְרַפֵּא". א"ל: וְלָא תְּנַן "אֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר" וְאָמַר רַב חָנָא בַּגְדַּתָּאָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר? אֲמַר לֵיהּ: כּוּלְּהוּ בַּחֲדָא מָחִיתָא מָחֵיתַנְהוּ?! הֵיכָא דְּאִיתְמַר – אִיתְמַר, הֵיכָא דְּלָא אִיתְמַר – לָא אִיתְמַר.

הַדְרָן עֲלָךְ חָבִית

שׁוֹאֵל אָדָם מֵחֲבֵירוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ "הַלְוֵינִי". וְכֵן הָאִשָּׁה מֵחֲבֶירְתָּהּ כִּכָּרוֹת. וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ – מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ, וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר שַׁבָּת. וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ וְנוֹטֵל אֶת פִּסְחוֹ, וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב. **גְּמָ'** א"ל רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי: מַאי שְׁנָא "הַשְׁאִילֵנִי" וּמַאי שְׁנָא "הַלְוֵינִי"? אָמַר לֵיהּ: "הַשְׁאִילֵנִי" – לָא אָתֵי לְמִיכְתַּב, "הַלְוֵינִי" – אָתֵי לְמִיכְתַּב. וְהָא כֵּיוָן דְּבַחוֹל, זִימְנִין דְּבָעֵי לְמֵימַר לֵיהּ "הַלְוֵינִי" וְא"ל "הַשְׁאִילֵנִי" וְלָא קָפֵיד עִילָּוֵיהּ, וְאָתֵי לְמִיכְתַּב, בַּשַּׁבָּת נַמִּי אָתֵי לְמִיכְתַּב! א"ל: (בַּחוֹל דְּלָא שְׁנָא כִּי א"ל "הַלְוֵינִי" ל"ש כִּי א"ל "הַשְׁאִילֵנִי", לָא קָפְדִינַן עִילָּוֵיהּ – אָתֵי לְמִיכְתַּב), בַּשַּׁבָּת כֵּיוָן דְּ"הַשְׁאִילֵנִי" הוּא דְּשָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן "הַלְוֵינִי" לָא שָׁרוּ לֵיהּ – מִינְכַּרָא מִילְּתָא, וְלָא אָתֵי לְמִיכְתַּב. א"ל רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי: מִכְּדֵי אָמְרוּ רַבָּנַן "כָּל מִילֵּי דְּיוֹם טוֹב כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹיֵי – מְשַׁנֵּינַן", הָנֵי נָשֵׁי דְּמָלְיָין חַצְבַּיְיהוּ מַיָּא, מ"ט לָא מְשַׁנִּין? מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר. הֵיכִי לֵעָבְדִי – דְּמָלְיָין בְּחַצְבָּא רַבָּא לִימַלּוּ בְּחַצְבָּא זוּטָא – הָא קָא מַפְּשׁוּ בְּהִילּוּכָא, דְּמָלְיָין בְּחַצְבָּא זוּטָא לִימַלּוּ בְּחַצְבָּא רַבָּא – קָא מַפְּשׁוּ בְּמַשּׂוֹי.

ניפרוס

שואל אדם מחבירו כדי יין וכדי שמן ובלבד שלא יאמר לו הלויני. פירש רש"י: טעמא משום דסתם הלואה ל' יום, ולפי שהוא לזמן מרובה יותר משאלה, אתי למיכתב. וקשה לר"ת: דסתם שאלה ל' יום, כדאמר במנחות ב"התכלת" (דף מד.): טלית שאולה כל ל' יום פטורה מן הציצית. ואמרינן נמי התם: הדר באכסני' בא"י, והשוכר בית בחו"ל – כל ל' יום פטור מן המזוזה, מכאן ואילך – חייב במזוזה. אלמא: דסתם שאלה ל' יום איתא, ולהכי פטורה כל ל' יום דאמר שאולה היא. אבל מכאן ואילך נראה כמו שלו? ומיהו, יכול לומר לרש"י לאו משום דאי מתבע ליה לדינא בתוך ל' יום שאין צריך להחזיר, דודאי היה חייב להחזיר, דעבידי אינשי דמשאלי פחות משלשים יום, אבל טפי לא משאלי. הלכך: עד ל' יום אמרי אינשי שאולה היא. ור"י פירש לנו: דהיינו טעמא בשאלה – לפי שהיא חוזרת בעין לא אתי למיכתב. אבל לשון הלואה – אינו חוזר בעין, ואתי למיכתב. ואע"ג דכי שאיל מיניה כדי יין וכדי שמן לא הדרי בעין – מ"מ מתוך שמזכיר לו לשון שאלה – זכור הוא, ולא אתי למיכתב.

מ"ר. וכן פירש ה"ר פורת:

אתקין רבא במחוזא דדרו בדוחקא כו'. ברוב ספרים אינו כתוב כאן, ולא בפירוש רש"י. ובריש "המביא כדי יין" (ביצה דף ל. ושם) נראה שהוא מקומו, וזה לשון פירוש הקונטרס בביצה: דדרו בדוחקא – משוי שאדם יחיד נושא בחול על כתיפו בטורח, אם בא לשאתו לצורך יום טוב ביו"ט, כגון חבית או שק מלא פירות – ישאנו ביו"ט בדיגלא עתר שקורין פורק"א, כדרך נושאי מלח למכור, מפני שצריך לשנות. וכשמשנה ישנה להקל משאו, ולא להרבות טורח ביו"ט. ועתר זה נוח לשאת בו משא כבד, וכשנושא בו חבית הנישאת בכתף – ישנה להקל. דדרו בדיגלא, משוי חבית גדולה שרגילה לשאת בדיגלא – לידרו באגרא – ישאהו ביו"ט בב' בני אדם במוט על כתפים, דהיינו נמי שינוי להקל. דדרו באגרא, במוט על כתפים – לידרו, ביו"ט אותו משוי, באכפא – במוט, בידים משום שינוי, ואפילו אינו להקל – מ"מ שינוי הוא, ואינו מרבה טורח בשינוי. דדרו באכפא – ניפרוס סודרא, קל הוא ואינו מכביד ושינוי בעלמא הוא, ולהצנע. עד כאן לשונו. ומשמע מתוך פירושו דכל אלה משוי אחד להם בשוה, ואין זה נושא יותר אלא שנושא משאו בענין אחר ממה שהיה רגיל. וזה דחקו: שאם נפרש שכל אלו ממעטים משאם מאשר היו רגילים לשאת – קשיא הא דאמר בסמוך: מפשי בהילוכא! משמע מפירושא דאגרא נושאים שני בני אדם שפיר במוט בשנים ויש בו משוי שני בני אדם שנושאים כל מה שרגילין לשאת בדיגלא. ודיגלא היא משוי שני בני אדם, כדמשמע בבבא מציעא, בס"פ "השוכר את האומנים" (דף פג.) וקשיא לר': דהתם משמע נמי דאגרא אין בו משוי לשני בני אדם, דאמר התם? דדרו באגרא ואיתבר – משלם פלגא. מ"ט? נפיש לחד וזוטר לתרי, ודמי לפשיעה ודמי לאונס. בדיגלא – משלם כולה. משמע דלא הוי זוטר לתרי! נראה דאגרא לשום אדם אינו נראה עובדא דחול כמו דיגלא. ומשום הכי, דדרו בדיגלא לידרו באגרא ואע"פ שמפיש בהילוכא יכול לשנות כיון שאינו נראה כל כך עובדא דחול. והשתא אתי שפיר דדרו באגרא לידרו באכפא – אע"פ שבוודאי מרבה במשאוי הוא בנושא בידים המוט מכשנושאו על כתיפו, מ"מ כיון שאינו נראה עובדא דחול כמו אגרא – יכול לעשות. כעין שמצינו גבי בהמה מסוכנת דתנן בביצה (דף כה.): שחטה בשדה – לא יביאנה במוט אלא מביאה בידו אברים אברים ותנן נמי (דף כט: ושם) ב"המביא כדי יין": לא יביאם בסל ובקופה, אלא מביא הוא על כתפיו, או לפניו. אלמא: הני, אע"ג דמפשי בהילוכא, כיון שאינו עושה כל כך כדרך שעושה בחול – יש לו לשנות. וההיא דבסמוך, דמליין בחצבא זוטא ודמליין בחצבא רבה – תרווייהו עובדא דחול, ובענין שנושאים זה נושאים זה. הלכך אין לו לשנות, לא להקל ולא להכביד, כדפי' טעמא. ובההיא דלעיל בריש "מפנין" (דף קכז.) – לא שייכא עובדא דחול, שאינו מטלטל אלא בבית מזוית לזוית. מ"ר. ובההיא דשחטה בשדה, פירש בריש "מפנין" (ג"ז שם) בע"א, וכמו שפירש כאן עיקר. ועוד קשה לי לפי' הקונטרס דדרו באכפא אמאי ניפרוס סודרא עליה? הוה ליה למימר לידרו באגרא, כיון שאינו משנה להכביד יותר מאכפא, כמו שמשמע נמי מתוך פירושו. ולפירוש רבי אתי שפיר:

ניפרוס

ניפרוס סודרא עליה אתי למסחטיה. מכאן מייתי ר"ת ראיה דביין ושמן לא שייכא סחיטה, לעיל בשלהי "שמונה שרצים" (דף קיא. בד"ה האי מסוכרייתא) פירשתי:

לא מספקין ולא מטפחין. לא כפי' הקונטרס, משום דא"כ מאי איריא ביו"ט אפי' בחול המועד נמי אסור? כדתנן במועד קטן פרק בתרא (דף כח): נשים במועד מענות, אבל לא מטפחות! אלא נראה לרבי – משום שמחה רגילין לספק ולטפח בהשמעת קול, ואסור שמא יתקן כלי שיר, כדמפרש ב"המוצא תפילין" (עירובין דף קד.): **וכן** היה הלל אומר. כרבנן דפליגי עליה ב"איזהו נשך" (ב"מ ד' עה.) וקי"ל:

רבה אמר ניתנה ליתבע. הלכה כרבה לגבי רב יוסף:

ורב אויא ורבה בר עולא מחמרי אנפשייהו כ"ה בס"א:

דאי אמרת ניתנה ליתבע אתי למיכתב. אע"פ שמזכיר לו לשון שאלה:

דאיגלאי מילתא דבחול הויא. ורב יוסף לא מיירי אלא בשבת ויו"ט ודאי:

והא אנן תנן אין נימנין כו'. פירש ה"ר פורת בשם רבינו שמואל: דל"ג ליה חדא; דמה שייך להקשות מנמנין של רשות לנמנין של מצוה? ועוד: דמפרש התם בביצה פרק "אין צדין" (דף כז:) מאי אין נמנין – אין פוסקין דמים בתחילה לבהמה ביו"ט, הרי אני עמך בסלע הריני עמך בשתים. אבל אומר לו: הריני עמך לשליש ולרביע:

ולמ"ד

ניפרוס סודרא – אתי לידי סחיטה. נכסייהּ בנכתמא – זימנין דמיפסק, ואתי למקטריהּ. הלכך: לא אפשר. וא"ל רבא בר רב חנן לאביי: תנן, לא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין ביו"ט. וקא חזינן דעבדין, ולא אמרינן להו ולא מידי! ולטעמיך, הא דאמר רבא: לא ליתיב איניש אפומא דלחייא, דילמא מיגנדר ליהּ חפץ ואתי לאיתויי, והא קא חזינן נמי דמותבי חצבי, ויתבן אפומא דמבואה, ולא אמרינן להו ולא מידי! אלא: הנח לישראל, מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין. סבור מינהּ הנ"מ בדרבנן, אבל בדאורייתא – לא. ולא היא, ל"ש בדרבנן ול"ש בדאורייתא. דהא תוספת דיוה"כ דאורייתא היא, וקא חזינן להו דקאכלי ושתו עד שתחשך, ולא אמרי' להו ולא מידי. "וכן אשה מחבירתהּ ככרות". בשבת הוא דאסיר, אבל בחול – שפיר דמי. לימא מתני' דלא כהלל; דתנן, וכן היה הלל אומר: לא תלוה אשה ככר לחבירתהּ עד שתעשינה דמים, שמא יוקרו חטין ונמצאו באות לידי רבית! אפילו תימא הלל, הא – באתרא דקיץ דמיהּ, הא – באתרא דלא קיץ דמיהּ.

"ואם אינו מאמינו". איתמר: הלוואת יו"ט, רב יוסף אמר: לא ניתנה ליתבע, ורבה אמר: ניתנה ליתבע. רב יוסף אמר: "לא ניתנה ליתבע". דאי אמרתּ "ניתנה ליתבע" – אתי למיכתב. רבה אמר: ניתנה ליתבע, דאי אמרתּ "לא ניתנה" – לא יהיב ליהּ, ואתי לאימנועי משמחת יו"ט. תנן: אם אינו מאמינו – מניח טליתו אצלו. אי אמרתּ בשלמא לא ניתנה ליתבע – משום הכי מניח טליתו אצלו, ועושה עמו חשבון לאחר שבת. אלא אי אמרתּ "ניתנה ליתבע" אמאי מניח טליתו אצלו? ליתן ליהּ ולתבעיהּ! אמר: לא בעינא דליקום בדינא ודיינא. מתיב רב אידי בר אבין: השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה, אם היה חדש מעובר – משמט, ואם לאו – אינו משמט. ואי לא ניתנה ליתבע – מאי משמט? שאני התם, דאיגלאי מילתא דחול הוא. ת"ש מסיפא: אם לאו – אינו משמט. אי אמרתּ בשלמא ניתנה ליתבע – היינו דקתני "אינו משמט". אלא אי אמרתּ "לא ניתנה ליתבע" – אמאי אינו משמט? דאי יהיב ליהּ – שקיל. מכלל דרישא, אי יהיב ליהּ – לא שקיל?! רישא צריך למימר ליהּ "משמט אני", סיפא – לא צריך למימר ליהּ "משמט אני". כדתנן: המחזיר חוב בשביעית, יאמר לו "משמט אני". ואם אמר לו "אעפ"כ" – יקבל ממנו, משום שנאמר "וזה דבר השמטה". רב אויא שקיל משכונא, רבה בר עולא מערים איערומי. "וכן ערב פסח". א"ר יוחנן: מקדיש אדם פסחו בשבת, וחגיגתו ביו"ט. נימא מסייע ליהּ "וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת מניח טליתו אצלו ונוטל את פסחו ועושה עמו חשבון לאחר יו"ט". הכא במאי עסקינן – בממנה אחרים עמו על פסחו, דמעיקרא מיקדש וקאי. והא אנן תנן "אין נמנין על הבהמה בתחילה ביו"ט"! שאני הכא, כיון דרגיל אצלו – כמאן דאימני ביהּ מעיקרא דמי. והא תני רבי הושעיא: הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו ונותן לו טלה לפסחו ומקדישו, ויוצא בו! התם נמי, כיון דרגיל אצלו – אקדושי ליהּ מעיקרא, והא "מקדיש" קתני! הקדש עילוי, מדרבנן. ומי אמר ר' יוחנן הכי? והא אמר ר' יוחנן: הלכה כסתם משנה, ותנן: לא מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין ולא מגביהין תרומות ומעשרות, כל אלו – ביו"ט אמרו, ק"ו בשבת! לא קשיא; כאן – בחובות שקבוע להן זמן, כאן – בחובות שאין קבוע להן זמן. **מתני'** מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב. מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה. ומטילין חלשין על הקדשים ביו"ט, אבל לא על המנות.

גמ'

בנכתמא. כיסוי: **זימנין דמיפסק כו'.** כיון דמצרכתּ ליהּ כיסוי קטר ליהּ בכד, וזימנין דמיפסק ואתי למקטריהּ, והיא קשר של קיימא דאסור מדאורייתא: **ואתי לידי סחיטה.** ודקאמר במסכת ביצה ניפרוס סודרא עלויהּ כו' – [התם] בדבר יבש קא מיירי: **אין מספקין.** כף אל כף משום אבל: **מטפחין.** על הלב: **מרקדין.** לשמחה, וטעמא מפרש במסכת ביצה שמא יתקן כלי שיר: **אפומא דלחייא.** לפי שאין ניכר כל כך בין מבוי לרה"ר: **ואתי לאתויי.** חפץ המתגלגל תוך ד' אמות: **ומגנדר חצביהן ומייתין ליהּ.** ל"ג: **בשבת הוא דאסור.** לומר "הלויני" משום מכתב: **הא בחול שרי.** ולא חיישינן לרבית, ואף על גב דבלשון הלוואה קאמר ליהּ: **באתרא דקיץ דמייהו.** דכברות, לא אתי לידי רבית, שאם יוקירו – יתן דמיהן: **לא ניתנה ליתבע.** בב"ד, שאין ב"ד נזקקין לה לעולם: **בדינא ודיינא.** לא לבא לדין ולא לברור דיין ולהטריח את עצמו: **השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה.** של מוצאי שביעית לללוקחים, ובהקפה, וקיי"ל שביעית משמטת בסופה, דכתיב "מקץ": **אם היה חדש.** אלול מעובר, ועשו ראש השנה שני ימים – משמט. דיום טוב ראשון של סוף שביעית היה, ונמצאת זו הלואת שביעית. ואם לאו – הויא לה הלואת מוצאי שביעית, ואינו משמט: ל"ג: **אי אמרתּ בשלמא כו'.** ה"ג: **ואם לא ניתנה ליתבע מאי משמט.** הואיל ואין ב"ד נזקקין לכופו שמוטה היא ועומדת: **דחול הוא.** שהרי חדש מעובר, ולא הוי יו"ט עד למחר, הלכך: אי לאו דשביעית הוא – הוה גבי: **ואם לאו אינו משמט.** אלמא ניתנה ליתבע. ומשני: מאי אינו משמט – דאי יהיב ליהּ שקיל: **מכלל דרישא אי יהיב ליהּ לא שקיל.** בתמיה: **רישא.** דהלואת שביעית היא, אי נמי יהיב ליהּ לוה – צריך למימר ליהּ מלוה: משמט אני:(ה) **ואם אמר.** לוה אעפ"כ איני חפץ שישמטו – יקבל ממנו: **דבר השמטה.** אפילו מקבל חובו, יזכיר לו שמיטה בדבורו: **שקיל משכונא.** בשעת הלואה מהלואת יו"ט: **מערים איערומי.** לאחר יו"ט לוקח ממנו שום חפץ ומעכבו: **פסחו בשבת.** אם חל י"ד בשבת: **וחגיגתו ביו"ט.** ביום הקרבתה מותר להקדיש. ואע"ג דתנן: אלו הן משום שבות, אין מקדישין – הני, כיון דהקרבתן דוחה, קדושתן דוחה: **בממנה אחרים עמו.** כדכתיב (שמות יב) "במכסת נפשות": **על פסחו.** שהיה קדוש ועומד מאתמול: **אקדושי.** מקדיש ליהּ רועה מע"ש, שהרי יודע שזה סומך עליו: **עילוי.** מעלה בעלמא שיקדישו בעלים: **הא.** דקתני אין מקדישין – בחובות שאין קבוע להן זמן קאי, שאין הקרבתן דוחה שבת: מתני' **פרפרותיו.** מיני מעדנים: **אבל לא מן הכתב.** אם כתב מע"ש: כך וכך אורחים פלוני ופלוני זמנתי, כדי שלא ישכחם – לא יקרא באותו כתב בשבת. ובגמ' מפרש טעמא: **מפיס.** לשון פייס. מטיל פייס לחלק, מי מגיע כל מנה ומנה: **ובלבד שלא יתכוין לעשות כו'.** שיהו המנות שוות, ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה, לזכות בגדולה הזוכה ע"פ הגורל, והמתחייב ע"פ הגורל לקטנה יטלנה. ובגמ' מפרש טעמא: **חלשים.** גורלות: **על הקדשים.** בין הכהנים: **אבל לא על המנות.** בגמרא מפרש:

גמ'

נִיפְרוֹס סוּדְרָא – ואם נאמר להן שישנו בכך שיפרסו סודר על גבי הכד להצניעו, **אָתֵי לִידֵי סְחִיטָה** – יש לחוש שיפול הסודר לתוך הכד וירטב, ויבואו לסוחטו, וסחיטה אסורה משום מלאכת מלבן. **נְכַסְיֵיהּ בְּנַכְתְּמָא** – נאמר להן שיכסו את הכד בכיסוי של עץ העשוי לכדים, **זִימְנִין דְּמִיפְסַק וְאָתֵי לְמִקְטְרֵיהּ** – פעמים תוך כדי נשיאת הכד, עלול להקרע החבל בו קושרים את הכיסוי לכד [שצריך לקושרו שלא יפול בדרך], ויבואו לקושרו ביום טוב, וכיון שהוא קשר של קיימא יעברו בזה על מלאכת 'קושר'. **הִלְכָּךְ** – מפני הטעמים שביארנו, **לֹא אֶפְשָׁר** לשנות, וכיון שאי אפשר לשנות, מותרות לישא את הכדים כהרגלן.

מביאה הגמרא נידון נוסף ששאל רבא בר רב חנן את אביי: **וְאָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, תְּנַן** במסכת ביצה (לו:), בין פרטי הדברים שאסורים משום שבות בשבת וביום טוב. **לֹא מְסַפְּקִין** – להכות כפות ידיו זו לזו, מתוך אבלות, **וְלֹא מְטַפְּחִין** להכות על הלב, **וְלֹא מְרַקְּדִין** ברגל לשמחה, **בְּיוֹם טוֹב**. ומבארת הגמרא (שם) את הטעם, גזירה שמא יתקן כלי שיר כדי לעורר את האבל או השמחה. **וְקָא חָזִינַן דְּעָבְדִין** – ואנו רואים שאנשים עושים דברים אלו ביום טוב, **וְלֹא אָמְרִינַן לְהוּ וְלֹא מִידִי** – ואנו לא אומרים להם כלום, ומדוע אין אנו מוחים בהם.

חוזר אביי ומקשה לרבא בר רב חנן: **וּלְטַעְמָיךְ** – ולשיטתך שאתה מקשה מהמשנה, כיצד תבאר את **הָא דְּאָמַר רָבָא, לֹא לֵיתִיב אִינִישׁ אַפּוּמָא דְּלֶחְיָיא** – לא ישב אדם סמוך ללחי שבפתח המבוי לצד רשות הרבים, **דִּילְמָא מִיגַּנְדַּר לֵיהּ חֵפֶץ** – שמא יתגלגל לו חפץ מחוץ ללחי לרשות הרבים, **וְאָתֵי לְאִיתוּיֵי** – מתוך שהמבוי אינו מקורה ולא ניכר היכן נגמר המבוי ומתחיל רשות הרבים, יבוא להחזיר את החפץ מרשות הרבים לתוך המבוי שהוא רשות היחיד, ויעבור על מלאכת הוצאה מרשות לרשות. **וְהָא קָא חָזִינַן נַמִּי דְּמוֹתְבִי חַצְבֵּי וְיָתְבָן אַפּוּמָא דִּמְבוֹאָה** – והרי אנו רואים שגם על תקנה זו עוברים, שהנשים מניחות שם את כדיהן בשבת מבעוד יום, ויושבות על ידם בפתח המבוי [ומצפות לחשיכה כדי ללכת להביא מים], **וְלֹא אָמְרִינַן לְהוּ וְלֹא מִידִי** – ואנו לא אומרים להן דבר, ומדוע אינך מקשה ממנהג זה.

אֶלָּא על כרחנו יש לומר, **הַנַּח לְיִשְׂרָאֵל** לנהוג באיסור שהורגלו בו ולא ישמעו לך אף אם תוכיחם ותודיע להם שאיסור הוא, משום **שמוּטָב שֶׁיְּהוּ שׁוֹגְגִין** ויסברו שבהיתר הם עושים, **וְאַל יְהוּ מְזִידִין** כאשר ישמעו את המחאה, ויוודע להם הדין, ואף על פי כן לא ישנו את הרגלם. וזו גם תשובה לתמיהתך מדוע אין אנו מוחים באלו שמספקין ומטפחין ומרקדין ביום טוב.

הגמרא דנה האם דברים אלו אמורים אף כשעוברים על דין מן התורה: **סָבוּר מִינָּהּ** – בני הישיבה ששמעו דברים אלו היו סבורים, **הָנֵי מִילֵּי בִּדְרַבָּנָן** – שדברים אלו אינם אלא אם עוברים על דין דרבנן, **אֲבָל בִּדְאוֹרַיְיתָא** – אם אנו רואים שעוברים על דין מן התורה **לֹא** נאמרו דברים אלו, ויש למחות בהם. מסיקה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – אבל האמת אינה כך, אלא **לֹא שְׁנָא בִּדְרַבָּנָן וְלֹא שְׁנָא בִּדְאוֹרַיְיתָא** – אין הדין שונה בין אם עוברים על דין דרבנן ובין אם עוברים על דין מן התורה, בכל האופנים אין למחות בהם משום 'הנח לישראל'.

וראיה לדבר, **דְּהָא תּוֹסֶפֶת דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאוֹרַיְיתָא הִיא** – שהרי הדין להוסיף על יום הכפורים ולהתחיל להתענות מבעוד יום, הוא מן התורה, **וְקָא חָזִינַן לְהוּ דְּקָאָכְלִי וְשָׁתוּ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ** – ואנו רואים אותן שהן אוכלות ושותות בערב יום הכפורים עד הלילה, ואינן מתחילות להתענות מבעוד יום, **וְלֹא אָמְרִינַן לְהוּ וְלֹא מִידִי** – ולא אומרים אנו להן כלום. אלא ודאי סיבת הדבר, שאף בדין שהוא מן התורה, אומרים 'הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין'.

כשם שאסור מן התורה ללוות כסף ברבית כן אסור מן התורה ללוות דבר מאכל ברבית, כמו שכתוב (דברים כג כ) 'לא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ'. האיסור מן התורה הוא רק באופן שמלוה על מנת שישיב לו יותר ממה שלוה, כגון שלוה סאה תבואה על מנת ליתן לו לזמן פלוני יותר מסאה, אבל חכמים אסרו משום 'אבק רבית' כל דבר שלפעמים מתייקר, ויתכן שיתרבה ממונו של המלוה. ולכן אסור ללוות סאה על מנת שיחזיר לו לזמן פלוני סאה [–'סאה בסאה'], אף על פי שלא יחזיר לו יותר ממה שלוה, משום שאם יתייקרו הפירות נמצא מתרבה ממון המלוה, אלא צריך לשום כמה שוה הסאה בזמן נטילת ההלואה, שאם יתייקרו הפירות לא יצטרך להשיב סאה אלא יוכל להשיב דמים כפי שווי הסאה בשעת ההלואה. וכן אם עבר ולוה 'סאה בסאה' ולא שם דמיה, אם נתייקרו אסור להשיב סאה אלא נותן לו הדמים שהיתה שוה בשעת הלואה, ואם הוזלו מחזיר סאה כמות שהיא. וכשלווה דבר מועט כגון ככר, נחלקו בזה הלל וחכמים (ב"מ עה.). הלל אוסר, וחכמים מתירים משום שלא החמירו לדקדק באיסור 'סאה בסאה' כל כך, לאסור אף בדבר מועט.

הגמרא לפנינו דנה האם משנתנו יכולה לסבור כהלל בדין זה של הלואת ככר בככר. שנינו במשנה: **וְכֵן אִשָּׁה** יכולה לשאול **מֵחֲבֶירְתָּהּ כִּכָּרוֹת**, ובלבד שלא תאמר לשון הלואה. מדייקת הגמרא: **בַּשַּׁבָּת הוּא דַּאֲסִיר** – דווקא בשבת אסור ללוות ככרות בלשון הלואה משום חשש כתיבה, כפי שפירשה הגמרא לעיל (ע"א), **אֲבָל** ללוות כך **בַּחוֹל** שאין שייך חשש זה, **שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר, ולא חוששים בזה לאיסור רבית. שואלת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּהִלֵּל** – האם נאמר שהמשנה אינה סוברת כהלל שאסר להלוות כן משום איסור רבית. **דִּתְנַן** – בבבא מציעא (עה.) בדין איסור 'סאה בסאה' **וְכֵן הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר** איסור נוסף בדין של 'סאה בסאה', **לֹא תַּלְוֶה אִשָּׁה כִּכָּר לַחֲבֶירְתָּהּ** – אף בהלואה של דבר מועט כמו ככר שאשה לווה מחברתה, יש איסור של 'סאה בסאה', ואין מותר ללוות אלא **עַד שֶׁתַּעֲשֶׂינָּה דָּמִים** – שתשום את דמי הככר, ותלוה על דעת שאם יתייקר, תשיב כפי שוויו בשעת הלואה, אבל בלא זה אסור **שֶׁמָּא יוּקְרוּ חִטִּין** בשעה שתבוא להשיב את הככר, **וְנִמְצְאוּ בָּאוֹת לִידֵי רִבִּית** – כשתשיב ככר השוה יותר משווי הככר שלוותה.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – אפילו אם תאמר שמשנתנו סוברת **כְּהִלֵּל**, אין כאן קושיא, כי יש לחלק כך, **הָא** – משנתנו מדברת **בְּאַתְרָא דְּקִיץ דָּמֶיהָ** – במקום שדמי הככר קצובים וידועים, ואין לחוש בזה לרבית, כיון שאם יוקירו החטין תשלם כפי השווי של שעת ההלואה. **וְהָא** – והמשנה של הלל מדברת **בְּאַתְרָא דְּלֹא קִיץ דָּמֶיהָ** – במקום שדמי הככר אינם קצובים וידועים, ובזה יש לחוש לרבית כשיוקירו החטין ותשיב ככר ששוה יותר.

שנינו במשנה: **וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** שישיב לו, מניח טליתו אצלו בתורת משכון, ועושה עמו חשבון לאחר השבת. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין הלואה שנעשית ביום טוב, האם ניתנת לתביעה בבית דין: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **הַלְוָואַת יוֹם טוֹב** המותרת, והיינו כשאינו אומר לשון הלואה כפי שלמדנו במשנתנו, **רַב יוֹסֵף אָמַר, לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, שאם יתבענה המלוה בית דין לא יזדקקו לו. **וְרַבָּה אָמַר, נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין ככל הלואה.

מפרשת הגמרא את טעם מחלוקתם: **רַב יוֹסֵף אָמַר, לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע**, משום **דְּאִי אָמְרַת נִיתְּנָה לִיתָּבַע** ככל הלואה, **אָתֵי לְמִיכְתַּב** – יבוא המלוה לכתוב על פנקסו את פרטי ההלואה כדי שלא ישכח, אבל עתה שאינה ניתנת ליתבע בבית דין, נמצא שאינו מלוה לו אלא משום שסומך עליו שישיב לו, וכיון שסומך עליו לא יבוא לכתוב. **רַבָּה אָמַר, נִיתְּנָה לִיתָּבַע**, משום **דְּאִי אָמְרַת לֹא נִיתְּנָה** ליתבע בבית דין, **לֹא יָהִיב לֵיהּ** – המלוה לא יסכים להלוות לו כי הוא חושש שלא ישיב לו, ולא יוכל לתובעו בבית דין, **וְעַל ידי כך אָתֵי לְאִימְנוּעֵי** – יבוא הלוה להימנע **מִשִּׂמְחַת יוֹם טוֹב** כשלא ימצא מי שילוה לו.

הגמרא מביאה ראיה ממשנתנו לשיטת רב יוסף: **תְּנַן** במשנתנו, **אִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** ללוה, **מַנִּיחַ** הלוה **טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** בתורת משכון ונוטל את כדי היין והשמן. מבארת הגמרא את הראיה: **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא**

המשך בעמוד קסג

גמרא

שנינו במשנתנו מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב, הגמרא מבארת מדוע לא ימנה מן הכתב. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו טעם האיסור לקרוא מן הכתב. משיבה הגמרא: נחלקו בזה האמוראים, **רַב בֵּיבִי אָמַר, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִמְחוֹק** – מנהגם היה שבעל הבית נותן לשמש בשבת כתב ובו רשימת האורחים על מנת להזמינם לסעודה, ויש לחוש שכאשר יקרא בעל הבית מתוך הכתב את רשימת האורחים, יראה שלא הכין די הצורך עבור כולם ויתחרט על שמזמין יותר מדי, ויבא למחוק חלק מהמוזמנים כדי שלא יזמינם השמש. **אַבַּיֵי אָמַר, גְּזֵירָה שֶׁמָּא** כשיתירו לו לקרוא מן הכתב, **יִקְרָא** גם **בִּשְׁטָרֵי חֲדִיוֹטוֹת** שעניינם מקח וממכר, ואסור לקוראם בשבת.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה החילוק שיש לענין הדין בין שני הטעמים. מבארת הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – יש חילוק ביניהם באופן **דְּכָתַב** את מנין האורחים בדיו **אַכּוֹתֶל, וְמִידְּלֵי** – במקום גבוה, שאינו מגיע לשם למחוק, **לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת רב ביבי הסובר שטעם האיסור הוא **שֶׁמָּא יִמְחוֹק, בְּאוֹפַן זֶה לֹא חָיְישִׁינַן** – אין אנו חוששים שיבוא למחוק כיון שאין מגיע לשם למחוק, ולכן מותר לקרוא. **וּלְמַאן דְּאָמַר** – ולדעת אביי הסובר שטעם האיסור הוא **שֶׁמָּא יִקְרָא** בשטרי הדיוטות, אף באופן זה **חָיְישִׁינַן** – שיבא לקרוא בשטרי הדיוטות ועל כן אסור לקרוא.

הגמרא מקשה על אופן זה של ביאור המחלוקת ביניהם: וכי ניתן לומר שזהו החילוק ביניהם, **וַהֲלא** גם **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק** יש לאסור אף באופן שאין בו חשש מחיקה, משום **שִׁיחוּשׁ** [–נחשוש] **שֶׁמָּא יִקְרָא** בשטרי הדיוטות, שכן כשם שיש חשש שמא ימחוק, כן יש לחוש לקריאה בשטרי הדיוטות. **וְתוּ** – ועוד קשה, וכי ניתן לומר שלְשֶׁמָּא יִמְחוֹק לֹא חָיְישִׁינַן באופן זה שאין ידו מגעת למחוק, **(והתניא) [וְהָתְנַן]** במשנה (לעיל יא.), **לֹא יִקְרָא** בספר **לְאוֹר הַנֵּר** – חכמים אסרו לקרוא לאור הנר, שמא יטה הנר על מנת לקרב את השמן לראש הפתילה כדי שתדלק יפה, ונמצא מבעיר אש בשבת, **וְאָמַר רַבָּה, אֲפִילּוּ גָּבוֹהַּ** הנר **שְׁתֵּי קוֹמוֹת** של אדם, **וַאֲפִילּוּ גָּבוֹהַּ** הנר עוד יותר כשיעור **שְׁתֵּי מַרְדְּעוֹת** – כעין אוכף קטן שנותנים על החמור לחממו, **וַאֲפִילּוּ** מונח בגובה **עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה עַל גַּב זֶה, לֹא יִקְרָא** לאורו, אף על פי שאין ידו מגעת לשם להטות את הנר, שכן חכמים לא חילקו בגזירתם וכיון שגזרו בנמוך אסרו גם בגבוה. ויש ללמוד מכאן גם לתקנה זו של איסור קריאה שמא ימחוק, שלא חילקו בתקנתם ואסרו אף באופן שאין ידו מגעת למחוק. וכיון שאין לפרש כך את המחלוקת, חוזרת הקושיא מה החילוק ביניהם.

מנסה הגמרא לומר חילוק אחר בין אביי לרב ביבי: **אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** באופן **דְּכָתַב** את מנין האורחים **אַכּוֹתֶל וּמִידְּתֵי** – במקום נמוך, שידו מגעת לשם, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק, חָיְישִׁינַן** שימחוק ועל כן אסור לקרוא, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִקְרָא** בשטרי הדיוטות **לֹא חָיְישִׁינַן** לזה ומותר לקרוא, משום שגּוּדָא **בִּשְׁטָרָא לֹא מִיחַלַּף** – אין אדם מחליף בין כותל לשטר, שיבוא להתיר קריאת שטר כמו קריאה מעל גבי הכותל, כי שטר מיטלטל וכותל קבוע.

מקשה הגמרא: **וַהֲלא** גם **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִקְרָא לִיחוּשׁ שֶׁמָּא יִמְחוֹק** ויאסר אף באופן זה, שכן כשם שיש חשש לקריאה בשטרי הדיוטות כן יש לחוש למחיקה, שאין זה עדיף מזה. ולכן אין לפרש כך את החילוק ביניהם.

מנסה הגמרא לבאר באופן נוסף: **אֶלָּא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – באופן **דְּחָיֵיק** – שחקק את הכתב בסכין **אַטַּבְלָא** – על לוח של עץ, **וְאַפֵּינְקָם** – ועל לוח כדוגמת לוחות הסוחרים שמצופים בשעוה וחוקקים עליהם את חשבונותיהם, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק לֹא חָיְישִׁינַן** שיבא למחוק, כיון שיש טורח למחוק החקיקה ובעודו טורח למחוק יזכר ששבת היום, ועל כן מותר לקרוא, **לְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִקְרָא חָיְישִׁינַן** ואסור לקרוא.

מקשה הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק** אמנם אין כאן חשש מחיקה, מכל מקום **לִיחוּשׁ שֶׁמָּא יִקְרָא** ויאסר לקרוא מפני חשש זה. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שמאן דאמר שמא ימחוק סובר **שַׁטַּבְלָא וּפִינְקָם בִּשְׁטָרָא לֹא מִיחַלַּף** – אין אדם טועה להחליף בין טבלא ופנקס לשטר, ולא יבא להתיר קריאת שטרי הדיוטות, ועל כן מותר לקרוא באופן זה, **וְהָתַנְיָא** בברייתא לא כך, שכך שנינו **מוֹנֶה אָדָם** את אורחיו, **כַּמָּה מִכַּפָּנִים** – את מי ומי יושיב בפנים במקום מכובד, **וְכַמָּה מִכַּחוּץ** – ואת מי ומי יושיב מבחוץ שאינם כל כך מכובדים, **וְכַמָּה מָנוֹת עָתִיד לְהַנִּיחַ לִפְנֵיהֶם,** ומותר לו למנות כן **מִתּוֹךְ כְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל, אֲבָל לֹא מִתּוֹךְ כְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי טַבְלָא וּפִינְקָם.**

מבררת הגמרא מה ביאור דברי הברייתא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר באופן **דִּכְתִיב מִיכְתָּב** – שמנין האורחים והמנות כתוב בדיו, **מַאי שְׁנָא הָכָא** בכתב שעל גבי כותל שמותר, **וּמַאי שְׁנָא הָכָא** בכתב שעל גבי טבלא ופנקס שאסור, הלא בשניהם יש לאסור משום שמא ימחוק, **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי מדובר בדְּחָיֵיק – שחקק את הכתב ואין לחוש בזה למחיקה, **וְקָתָנֵי** בברייתא שמותר למנות **מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל** משום שלא טועים להחליף בין כותל לשטר ואין לאסור משום שיבוא לקרוא בשטרי הדיוטות, **אֲבָל לֹא מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי טַבְלָא וּפִינְקָם** משום שטועים להחליף בין טבלא ופנקס לשטר, ויבוא לקרוא בשטרי הדיוטות. וכיון שמבואר בברייתא כך לא ניתן לפרש שמאן דאמר שמא ימחוק סובר שלא מחליפים ביניהם, ועדיין צריך לבאר את החילוק בין רב ביבי לאביי.

מבארת הגמרא מדוע האופן שבו יש מחלוקת בין רב ביבי לאביי: **אֶלָּא לְעוֹלָם** החילוק ביניהם הוא באופן שאמרנו תחילה, **בִּדְכָתַב אַכּוֹתֶל וּמִידְּלֵי** – שכתב את מנין האורחים והפרפראות על הכותל במקום גבוה שאין ידו מגעת שם למחוק, ולכל השיטות אין מחליפים בין כותל לשטר ואין חשש קריאה בכותל, ולרב ביבי הסובר שטעם האיסור משום שמא ימחוק, אסור לקרוא משום שמא ימחוק שלא חילקו חכמים בתקנתם כדברי רבה, ולאביי הסובר שטעם האיסור משום שמא יקרא מותר לקרוא, כי אין לחוש שמא ימחוק כיון שאין ידו מגעת שם למחוק, **וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ דְּרַבָּה** – ומה שהיה קשה לך מדברי רבה שאמר שלא חילקו חכמים בתקנתם, אינה קושיא על אביי משום **דְּרַבָּה תַּנָּאֵי הִיא** – בדינו של רבה נחלקו תנאים האם חכמים חששו שלא לחלק באיסור שבת דרבנן ואסרו גם באופן שלא שייכת הגזירה או לא, ואף האמוראים כאן נחלקו בזה, רב ביבי סובר כרבה, ואביי סובר כדעת התנא האומר שחילקו חכמים בתקנתם.

הגמרא מביאה את הברייתא בה נחלקו התנאים בסברת רבה: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מוֹנֶה אָדָם** בשבת **אֶת אוֹרְחָיו וְאֶת פַּרְפְּרוֹתָיו מִפִּיו** – בעל פה, **אֲבָל לֹא מִן הַכְּתָב** ואף שעל גבי הכותל, **רַבִּי אֶחָא מַתִּיר מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל.**

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בִּדְכְתִיב מִתַּתָּא** – שהוא כתוב בתחתית הכותל, מקום שידו מגעת למחוק, אם כן מדוע רב אחא מתיר, **לִיחוּשׁ שֶׁמָּא יִמְחוֹק, אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי **בִּדְכָתַב וּמִידְּלֵי** – במקום גבוה בכותל שאין ידו מגעת שם למחוק, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ויש להוכיח מכאן **דְּרַבָּה תַּנָּאֵי הִיא** – שדברי רבה שלא חילקו חכמים בתקנתם באיסור שבת דרבנן, נחלקו בהם תנאים, תנא קמא שאסר לקרוא מהכותל בגובה סובר את דינו של רבה, ורב אחא שהתיר אינו סובר את דינו של רבה. מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש להוכיח כן.

הגמרא מביאה תנאים נוספים שנחלקו בדינו של רבה: **וְהָנֵי תַּנָּאֵי** – ותנאים אלו שהוזכרו החולקים בדינו של רבה, הם **כְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – כשיטת התנאים האלו בסמוך שגם נחלקו בכך. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין רוֹאִין בְּמַרְאָה בְּשַׁבָּת** שמא יראה שערות שאינן שוות עם שאר השיער ויגלחם. **רַבִּי מֵאִיר מַתִּיר** לראות **בְּמַרְאָה הַקָּבוּעַ בַּכּוֹתֶל.** הגמרא מבררת את טעמו של רבי מאיר. שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה שונה מראה **הַקָּבוּעַ בַּכּוֹתֶל** שמתיר רבי מאיר, הרי אם הטעם הוא משום **דְּאַדְּהָכִי וְהָכִי** – בעוד שילך להביא תער או מספרים

המשך בעמוד קסה

גמ' מ"ט. אֲבָל לֹא מִן הַכְּתָב: **שֶׁמָּא יִמְחוֹק.** מִן הָאוֹרְחִין, שֶׁיִּרְאֶה שֶׁלֹּא הֵכִין לָהֶם כָּל צָרְכָּם, וְיִתְחָרֵט שֶׁזִּימֵּן יוֹתֵר מִן הָרָאוּי, וְיִמְחוֹק מִן הַכְּתָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָאֵם הַשַּׁמָּשׁ: כָּל הָנֵי שֶׁמָּא יִקְרָא בְּשִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת שֶׁל מִקָּח וּמִמְכָּר קָאָמַר: **דִּכְתַב.** מִנְיָינָא אַכּוֹתֶל בִּדְיוֹ: **וּמִידְלִי.** שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לְשָׁם לִמְחוֹק: (אֲפִילּוּ גָּבוֹהַּ שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לְשָׁם לִמְחוֹק): **אֲפִילּוּ גָּבוֹהַּ.** שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ שָׁם לְהַטּוֹת הַנֵּר – אָסוּר. דְּהוֹאִיל וְנָמוּךְ אָסוּר, גָּבוֹהַּ נַמִּי אָסוּר, שֶׁלֹּא תַּחֲלוֹק: **וּמִיתַּתִּי.** שֶׁנָּמוּךְ, וְיָכוֹל לְהַגִּיעַ שָׁם וְלִמְחוֹק: **וּלְמ"ד שֶׁמָּא יִקְרָא.** הֵיכָא דְּלֵיכָא לְמֵיחַשׁ לְשֶׁמָּא יִקְרָא, לֵיחוּשׁ לְשֶׁמָּא יִמְחוֹק: **דְּחַיִּיק.** בְּסַכִּין בְּתוֹךְ הָעֵץ בְּטַבְלָא שֶׁאֵין נוֹחָה לִמְחוֹק, וְאַדְּהָכִי מִדְכַּר, וְלֵיכָא לְמֵיחַשׁ לִמְחוֹק: **גּוּדָא.** כּוֹתֶל: **פִּינְקָס.** כְּעֵין לוּחוֹת שֶׁל סוֹחֲרִים: **כַּמָּה בִּפְנִים וְכַמָּה בַּחוּץ.** אֶת מִי וְמִי אוֹשִׁיב בִּפְנִים בְּמָקוֹם הַמְכוּבָּד, וְאֶת מִי וְמִי אוֹשִׁיב בַּחוּץ, שֶׁאֵינָהּ כָּל כָּךְ סְפוּנִין: **אֲבָל לֹא מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי טַבְלָא וּפִינְקָס.** דְּגוּדָא בִּשְׁטָרָא לָא מִיחֲלַף, אֲבָל טַבְלָא וּפִינְקָס מִיחֲלַף: [**דִּכְתִיב מִיכְתַּב.** כְּתָב שֶׁל דְּיוֹ]: **אֶלָּא לְעוֹלָם דִּכְתַב אַכּוֹתֶל וּמִידְלִי.** שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹק, וּלְשֶׁמָּא יִקְרָא לָא חָיְישִׁינַן – דְּגוּדָא בִּשְׁטָרָא לָא מִיחֲלַף. וּדְקַשְׁיָא לָךְ, דְּאע"ג דְּמִידְלִי לִיתַסְּרֵי כִּדְרַבָּה, דְּאָמַר גַּבֵּי נֵר אֲפִילּוּ י' בָּתִּים: **דְּרַבָּה תַּנָּאֵי הִיא.** דְּאִיכָּא דְּחָיֵישׁ לְשֶׁלֹּא תַּחֲלוֹק בְּאִיסּוּר שַׁבָּת דְּרַבָּנַן, וְאִיכָּא דְּמַפְלִיג: **לֵיחוּשׁ לְשֶׁמָּא יִמְחוֹק.** דְּהָא ר' אַחָא כּוֹתֶל דַּוְקָא נְקַט, וְאִי מִתַּתִּי – מַה לִּי כּוֹתֶל מַה לִּי אִגֶּרֶת? **אֵין רוֹאִין בַּמַּרְאָה.** מִירוּאֵי"ר, לְפִי שֶׁהָרוֹאֶה בַּמַּרְאָה אֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְתַקֵּן שְׂעָרוֹת רֹאשׁוֹ וּזְקָנוֹ, הִלְכָּךְ חָיְישִׁי' שֶׁמָּא יִרְאֶה נִימִין הַמְדוּלְדָּלוֹת שֶׁאֵינָן שָׁווֹת עִם שְׁאָר הַשֵּׂעָר, וְיִגַּלְחֵן: **דְּאַדְּהָכִי וְהָכִי.** שֶׁיֵּלֵךְ לְהָבִיא תַּעַר אוֹ מִסְפָּרַיִם: **מִדְכַּר.** שֶׁהוּא שַׁבָּת: **שֶׁל מַתֶּכֶת.** שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא מִסְפָּרַיִם, שֶׁהִיא עַצְמָהּ מְגַלַּחַת הַשֵּׂעָר: **כְּתָב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת הַצּוּרָה וְתַחַת הַדְּיוֹקְנָאוֹת.** כְּגוֹן בְּנֵי אָדָם הַמְצַיְּירִים בַּכּוֹתֶל חַיּוֹת מְשׁוּנּוֹת, אוֹ דְּיוֹקְנוֹת שֶׁל בְּנֵי אָדָם שֶׁל מַעֲשִׂים, כְּגוֹן מִלְחֶמֶת דָּוִד וְגָלְיָת, וְכוֹתְבִין תַּחְתֶּיהָ: זוֹ צוּרַת חַיָּה פְּלוֹנִית, וְזוֹ דְּיוֹקְנִית פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִית: **אָסוּר לִקְרוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת.** שֶׁמָּא יִקְרָא בְּשִׁטְרֵי הֶדְיוֹטוֹת: **אֵל מִדַּעְתְּכֶם.** אֵל אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹשִׂי' מִדַּעַת לְבַבְכֶם וְחָלָל שֶׁלָּכֶם. אֱלִילִים לְשׁוֹן חֲלָלִים: **עִם בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ אִין עִם אַחֵר לָא.** מִדְּלָא תָּנָא "וּמֵפִיס עַל הַמָּנוֹת": **מִשּׁוּם לוֹוִין וּפוֹרְעִין.** דִּגְזוּר בְּהוּ רַבָּנַן שֶׁמָּא יִכְתּוֹב: **הַמַּקְפִּידִין.** שֶׁאֵין מוֹחֲלִים וּמְוַוְתְּרִין זֶה לָזֶה:

וכדברי

גְּמָ' מ"ט? רַב בֵּיבָי אָמַר: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִמְחוֹק. אַבַּיֵּי אָמַר: גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִקְרָא בִּשְׁטָרֵי הֶדְיוֹטוֹת. מַאי בֵּינַיְיהוּ? א"ב: דִּכְתַב אַכּוֹתֶל, וּמִידְלִי. לְמ"ד שֶׁמָּא יִמְחוֹק – לֹא חָיְישִׁינַן, וּלְמ"ד שֶׁמָּא יִקְרָא – חָיְישִׁינַן. וּלְמ"ד "שֶׁמָּא יִמְחוֹק" נֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יִקְרָא! וְתוּ: לְשֶׁמָּא יִמְחוֹק לָא חָיְישִׁינַן?! וְהָתַנְיָא: לֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר, וְאָמַר רַבָּה: אֲפִי' גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, אֲפִי' גָּבוֹהַּ שְׁתֵּי מַרְדְּעוֹת, אֲפִי' עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה ע"ג זֶה – לֹא יִקְרָא! אֶלָּא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: דִּכְתַב אַכּוֹתֶל וּמִיתַּתִּי, לְמַאן דַּאֲמַר שֶׁמָּא יִמְחוֹק – חָיְישִׁינַן, לְמ"ד שֶׁמָּא יִקְרָא – לָא חָיְישִׁינַן, גּוּדָא בִּשְׁטָרָא לָא מִיחֲלַף. וּלְמ"ד "שֶׁמָּא יִקְרָא" לֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יִמְחוֹק! אֶלָּא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ: דְּחַיִּיק אַטַּבְלָא וְאַפִּינְקָס. לְמ"ד שֶׁמָּא יִמְחוֹק – לָא חָיְישִׁינַן. לְמ"ד שֶׁמָּא יִקְרָא – חָיְישִׁינַן. וּלְמ"ד "שֶׁמָּא יִמְחוֹק" לֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יִקְרָא! וְכ"ת: טַבְלָא וּפִינְקָס בִּשְׁטָרָא לָא מִיחֲלַף – וְהָתַנְיָא: מוֹנֶה אָדָם כַּמָּה מִבִּפְנִים וְכַמָּה מִבַּחוּץ, וְכַמָּה מָנוֹת עָתִיד לְהַנִּיחַ לִפְנֵיהֶם מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל, אֲבָל לֹא מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי טַבְלָא וּפִינְקָס! הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דִּכְתִיב מִיכְתַּב – מ"ש הָכָא וּמ"ש הָכָא? אֶלָּא לָאו – דְּחַיִּיק, וְקָתָנֵי: מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל, אֲבָל לֹא מִכְּתָב שֶׁע"ג טַבְלָא וּפִינְקָס! אֶלָּא לְעוֹלָם דִּכְתַב אַכּוֹתֶל וּמִידְלִי. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ דְּרַבָּה – דְּרַבָּה תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: מוֹנֶה אָדָם אֶת אוֹרְחָיו וְאֶת פַּרְפְּרוֹתָיו מִפִּיו, אֲבָל לֹא מִן הַכְּתָב. רַ' אַחָא מַתִּיר מִכְּתָב שֶׁעַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דִּכְתִיב מִתַּתָּא – לֵיחוּשׁ שֶׁמָּא יִמְחוֹק. אֶלָּא לָאו – דִּכְתַב וּמִידְלִי. וּש"מ: דְּרַבָּה תַּנָּאֵי הִיא, ש"מ. וְהָנֵי תַּנָּאֵי כְּהָנֵי תַּנָּאֵי; דְּתַנְיָא: אֵין רוֹאִין בַּמַּרְאָה בַּשַּׁבָּת, רַבִּי מֵאִיר מַתִּיר בְּמַרְאָה הַקָּבוּעַ בַּכּוֹתֶל. מ"ש הַקָּבוּעַ בַּכּוֹתֶל – דְּאַדְּהָכִי וְהָכִי מִדְכַּר, שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ נַמִּי – אַדְּהָכִי וְהָכִי מִדְכַּר! הָכָא בְּמַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת עָסְקִינַן, וְכִדְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ. דְּא"ר נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ "מַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת – אֲסוּרָה" – מִפְּנֵי שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהַשִּׁיר בָּהּ נִימִין הַמְדוּלְדָּלִין. תָּנוּ רַבָּנַן: כְּתָב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת הַצּוּרָה וְתַחַת הַדְּיוֹקְנָאוֹת – אָסוּר לִקְרוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת. וּדְיוֹקְנָא עַצְמָהּ – אַף בַּחוֹל אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". מַאי תַּלְמוּדָא? אָמַר רַבִּי חָנִין: אַל תִּפְנוּ אֵל מִדַּעְתְּכֶם. "מֵפִיס אָדָם עִם בָּנָיו וכו'". עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ – אִין, וְעִם אַחֵר – לָא. מַאי טַעְמָא? כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּנֵי חֲבוּרָה הַמַּקְפִּידִין זֶה עַל זֶה – עוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה וּמִשּׁוּם מִשְׁקָל, וּמִשּׁוּם מִנְיָן, וּמִשּׁוּם לוֹוִין וּפוֹרְעִין בְּיו"ט.

וכדברי

ולמ"ד שמא ימחוק ליחוש שמא יקרא. ולא מסיק אדעתיה גודא בשטרא לא מיחלף: **בשטרי** הדיוטות. פי' בקונט': של מקח וממכר. ולעיל בפרק "כל כתבי" (דף קיז: ושם) פירש: איגרות השלוחות למצוא חפץ: **אלא** איכא בינייהו דכתיב אכותל ומתתאי. ולא ידענא אמאי נקט מתתאי, כיון דס"ד דכ"ע אית להו דרבה: אילימא דכתיב מיכתב מ"ש הכא מ"ש הכא. פירוש: תרוייהו יהא אסור, שמא ימחוק:

לעולם דכתב אכותל ומידלי ודקשיא לך דרבה דרבה תנאי היא. לפירוש הקונטרס צ"ל דהשתא דמוקי לה דכתיב אכותל ומידלי. למ"ד שמא ימחוק – איכא, דאית ליה דרבה. ולמ"ד שמא יקרא – לית ליה דרבה. והשתא מיבעיא לן למימר דבדרבה פליגי תנאי, כי היכי דפליגי אמוראי דהכא וברייתא קמייתא מיתוקמא שפיר דכתיב מכתב אכותל ומידלי, דכולהו אמוראי גודא בשטרא לא מיחלף. וקשה לפירוש זה: דהשתא לא הוה פלוגתייהו כדהוה מוקמת לה מעיקרא, למאן דאמר שמא ימחוק לא חיישינן למאן דאמר שמא יקרא חיישי'. וה"ר פורת פירש: דאביי ורב ביבי תרוייהו לית להו דרבה, דפליגי בכתב אכותל ומידלי. למאן דאמר שמא ימחוק – לא חיישינן. כיון דמידלי, ולית לן דרבה. ולשמא יקרא נמי לא חייש, קסבר: גודא בשטרא לא מיחלף. ולמ"ד שמא יקרא – חייש, דקסבר גודא בשטרא מיחלף. ואביי לא הוה מוקי פלוגתייהו דרבי אחא ורבנן כרבה, דא"כ ר' אחא ע"כ לית ליה דאביי דשרי בכותל, אלמא קסבר גודא בשטרא לא מיחלף. וא"כ כמאן סבירא ליה? דאפילו רבנן לא פליגי עליה דר' אחא אלא משום דאית להו דרבה, וגזרינן שמא ימחוק. אלא הוה מפרש אביי דכ"ע לית להו דרבה, ולא חיישינן לשמא ימחוק במידלי. ובגודא בשטרא מיחלף פליגי, והא דקאמר ש"מ דרבה תנאי היא – הו"מ למימר ודאי לכ"ע לית להו דרבה כדמפרש לאביי. אלא דלא מצי למוכח הא בהדיא, ולהכי קאמר דתנאי היא וליכא לאקשויי לרבה. והא לא מצי למימר דפליגי בחייק מיחק רבי אחא ורבנן, ובגודא בשטרא מיחלף פליגי. אבל כ"ע אית להו דרבה – משום דסברא הוא, כיון דחייק ואיתא נמי בכותל – פשיטא דבהא לא הוי אמרי רבנן דגודא בשטרא מיחלף. וצריך לאוקמא השתא ברייתא דלעיל דחייק מיחק למאן דסבר גודא בשטרא מיחלף. וקשה קצת לפירוש זה, דה"ל למימר דכ"ע לית להו דרבה, ואביי ורב ביבי בגודא אי מיחלף בשטרא פליגי: **ודיוקני** עצמה אף בחול אסור. נראה דבשויה לשם עבודת גלולים אמר, אבל לנוי מותר. כדמשמע מבנן של קדושים דלא הוו מסתכלי בצורתא דזוזא (ע"ז דף נ.), מכלל דאחריני הוו מסתכלי: **בני** חבורה המקפידין זה על זה עוברין משום משקל ומשום מדה ומשום מנין. פירוש: לפי שמקפידין זה על זה עוברין אפילו על מה שאין שאר בני אדם עוברין משום מדה. כדאמרינן בביצה (דף כט.): יכול אדם לומר לחבירו מלא לי כלי זה, אבל לא במדה. פירוש: כלי שמודדין בו – אסור, דדמי למקח וממכר. והם, כיון שהם מקפידים – כל כלים הוי לגבייהו מדה, לפי שמקפידין לידע שיעורו לשלם להם הכלי. וכן משקל, ששוקלים ומכוונים זה כנגד זה ביד, ואמרינן בביצה: אין משגיחין במאזנים ביום טוב. ומשום מנין – כדאמר בביצה (דף כט:): הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר לו תן לי כו', ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח. שאם היו נותנים מאה אגוזים בדינר, ולקח כבר תשעים לא יאמר לו תן לי עשרים אגוזים שאתחייב לך עשרה אגוזים, שנראה שעושה להשלים הדינר. אבל יכול לומר לו: תן לי כ' אגוזים, סתם. ובבני חבורה המקפידים – אסור שיבא לידי איסור שיזכירו להשלים. וכדברי בית הלל – אף משום רבית, דכשהם מחזירין זה לזה הם מקפידים מה ששוות יותר. וקשה לפירוש

תוספות

לפירוש זה דאם הלל לא איירי אלא במקפידין, אם כן אמאי קאמר לעיל לימא מתניתין דלא כהלל – והא הלל במקפידין איירי, ומתניתין דלעיל אתי שפיר כוותיה. דהא רישא באין מקפידין איירי, דקתני "שואל". דאילו למקפידין – אסרינן שאלה, לפי מה שפירש'. להכי נראה לפרש: עוברין משום מדה ומשום משקל – כלומר: קרובין לבא לידי כך שיעברו משום מדה – שע"י שמקפידין זה ע"ז ורגילין ליקח במדה זה מזה – גם ביו"ט יעשו כך. וגם כל בני אדם הוי אסורין בכלי של מדה, כדאמר בביצה (דף כט: ושם). אבל למקפידין נותן הוא עצה שלא ישתתפו, שקרובים הן לבא לידי איסור מדה, וכן לידי איסור משקל, מתוך שרגילים לשקול על ידי הקפדתן גם ביו"ט לא ירגישו, עד שישקלו. ולידי מנין – כשישאל אחד מהן ס' אגוזים יאמר לו: תן לי מ' להשלים ק', כמו שרגילין לעשות. ומשום לווין ופורעין ביו"ט כדאמר לעיל, דלשון הלואה אסור, והם מתוך שמקפידים יזכירו לשון הלואה. לפי שיאמר השואל אם אזכיר לו לשון שאלה משמע דהדרא בעיניה, לכך אומר לשון הלואה. וכדברי הלל אף משום רבית, דכשלוין זה מזה כבר באין לידי רבית, לפי שפעמים שזה משלם יותר, שאע"פ שמקפיד הוא בוש הוא שלא ישלם כמו שהלוהו, בשביל שההנהו. וכיון שאינו מוחל – הוי רבית. אבל שאר בני אדם מחלי, ולא הוי רבית. והשתא מתני' איירי במקפידין, דסתם שכנים שאינם חברים – מקפידין. ומ"מ דרך שאלה מותר. ומה שדברו כאן על מקפידין – לא אמרינן אלא גבי חבורה שרגילים לישאל זה מזה תדיר, ואתי לידי איסור. אבל שכנים שאינן תדירין כל כך לשאול זה מזה – מותרים, ואין לגזור בהם שמא יבאו לידי איסור. ולהכי לא משני: כי אמר מתני' דלא כהלל. דמתניתין איירי כשאין מקפידין, משום דסתמא דמתני' איירי במקפידין, כדפרישית. מ"ר:

מאי טעמא משום קוביא. היינו כרבי יהודה בשם רבי טרפון, דאמר: אין אחד מהן נזיר, שלא נתנה נזירות אלא להפלאה. וסבירא ליה דלא מחית אינש לספיקא. ולית הלכתא הכי, אלא כאידך דר' יהודה. כדפסקינן בסנהדרין בפרק "זה בורר" (דף כה. ושם). מ"ר:

מטילין חלשים על הקדשים ביו"ט. תימה דאמר בפרק ב' דקדושין (דף נג. ושם) דאין חולקין זבחים כנגד זבחים ומנחה כנגד מנחה, ומפיק לה מ"לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו". ועוד: דפריך התם מוהצנועים מושכין ידיהם והגרגרנים חולקין, מאי חולקין – חוטפין כו'! ואומר רבי: דאין מועלת בהם חלוקה וגורל – שיהא ממונו לקדש בו את האשה ולהוציאו בדיינים, אבל מ"מ מטילין היו חלשין לתת לכל א' חלקו, פן יריבו ביחד. כדכתיב (הושע ד) "ועמך כמריבי כהן". והא דמשני התם חולקין לאו דוקא אלא חוטפין. ולא משני הכי – משו' דחולקין משמע כופין לחלוק ע"כ, מחמת שחוטפין אותן שאינן שלהם. מ"ר:

מה

וּכְדִבְרֵי (בֵּית) הִלֵּל. דְּחָיֵישׁ שֶׁמָּא יוֹקִירוּ חִיטֵי בְּהַלְוָאַת כִּכָּרוֹת – אַף מִשּׁוּם רִבִּית: **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ נַמִי.** לֵיחוּשׁ לְרִבִּית וְכָל הָנֵי: **לְהַלְווֹת.** מִשֶּׁלּוֹ: **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ.** הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחָנוֹ, דְּכֵיוָן דְּהַכֹּל מִשֶּׁלּוֹ – אֵין כָּאן רִבִּית: **לְהַטְעִימָן טַעַם רִבִּית.** שֶׁיֵּדְעוּ כַּמָּה קָשֶׁה. אַלְמָא: כֵּיוָן דְּמִשֶּׁלּוֹ הוּא – אֵין כָּאן אִיסּוּר רִבִּית. וְהִלְכָּךְ, גַּבֵּי מִדָּה וּמִשְׁקָל וּמִנְיָן נַמִי, לָאו קְפִידָא הוּא, אֶלָּא לְהַשְׁווֹתָם בְּלֹא קִנְאָה: **אִי הָכִי מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה נַמִי.** דְּמוֹקְמִינַן טַעְמָא לְקַמָּן מִשּׁוּם קוּבְיָא, וַאֲפִי' בְּחוֹל אָסוּר. וְכֵיוָן דְּהַכֹּל מִשֶּׁלּוֹ, אַמַּאי אָסוּר לְהַטְעִימָן? טַעְמָא קוּבְיָא בְּעָלְמָא הוּא! **מַאי טַעְמָא מוּתָּר.** וְלָא חָיֵישׁ לְקוּבְיָא: **כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב.** דְּלְהַטְעִימָן בְּעָלְמָא הוּא: **עִם אַחֵר לֹא כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל.** דְּכֵיוָן דְּמַקְפִּידִין, עוֹבְרִין מִשּׁוּם מִדָּה וּמִשְׁקָל וּמִנְיָן: **מִשּׁוּם קוּבְיָא.** דְּגָזַל הוּא. דְּאַסְמַכְתָּא לָא קָנְיָא, וְהָא אַסְמַכְתָּא, דְּסָמֵיךְ עַל הַגּוֹרָל, אִם יִפּוֹל גּוֹרָל אַמָּנָה הַגְּדוֹלָה אֶזְכֶּה בָּהּ, וּלְפִיכָךְ תָּלָה עַצְמוֹ אַף לְגוֹרָל הַקְּטַנָּה עַל הַסָּפֵק, וְאִילּוּ יוֹדֵעַ מִתְּחִלָּה שֶׁכֵּן – לֹא הָיָה מִתְרַצֶּה: **שֶׁל חוֹל.** שֶׁל קָדָשִׁים שֶׁל אֶתְמוֹל: **כִּמְרִיבֵי כֹהֵן.** כְּכֹהֲנִים אֵלּוּ, שֶׁהֵם בַּעֲלֵי מְרִיבָה: **אֲפִי' דְּחוֹל נַמִי.** לִישְׁתְּרֵי לְהוּ לְהָפִיס בְּיו"ט, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִינְצוּ: **זֶה בְּכֹה.** אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ בְּכֹה: **שָׂבַעְתָּ קָלוֹן.** בִּנְבוּכַדְנֶצַּר מִשְׁתָּעֵי, שֶׁהָיָה מַטִּיל מִשְׁכַּב זָכוּר עַל הַמְּלָכִים. וּכְשֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ שֶׁל צִדְקִיָּהוּ נִמְשְׁכָה עָרְלָתוֹ ג' מֵאוֹת אַמָּה, וְהַיְינוּ "שָׂבַעְתָּ קָלוֹן": **חֲדָא דְּכוּלֵּיהּ קְרָא בִּנְבוּכַדְנֶצַּר כְּתִיב.** שַׁפִּיר מָצֵית לְאוֹקְמֵי כּוּלֵּיהּ בִּנְבוּכַדְנֶצַּר. וְה"ק: שְׁתֵה גַּם אַתָּה כְּאוֹתָם שֶׁהָיִיתָ מַקְלֶה אוֹתָן, וְהֵעָרֵל – וְהִתְעָרֵל, וְהִתְגַּנֵּה: **בְּשָׁעָה שֶׁעָשָׂה לוֹ כו'.** לְקַמָּן הִיא, מִדְּקָאָמַר לְאוֹתוֹ צַדִּיק – ש"מ אָנוּס הָיָה: **עֲנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב.** צַדִּיק הַמַּעֲנִישׁ לֹא טוֹב, וְכֵיוָן דְּאֵינוֹ טוֹב – הֲרֵי הוּא רַע: **וּכְתִיב לֹא יְגוּרְךָ רָע.** אַלְמָא אֵינוֹ נִכְנָס בִּמְחִיצָתוֹ: **חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם.** בִּנְבוּכַדְנֶצַּר כְּתִיב: **וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם.** וְלֹא אֲנָשִׁים, וּבִשְׁבִיל הַבְּרִיּוֹת מִסְתַּלְקִין הַמַּזִּיקִין, וְנִמְצָא מְבַטֵּל גְּזֵירַת הַמֶּלֶךְ: **הַמְּסִיבָּה.** מְלָכִים שֶׁהָיוּ מְסוּבִּין וְיוֹשְׁבִין לְפָנָיו: **גַּם אַתָּה חוּלֵּיתָ כָּמוֹנוּ אֵלֵינוּ וגו'.** בְּיוֹרְדֵי גֵיהִנָּם כְּתִיב, דִּכְתִיב לְעֵיל מִינֵּיהּ "שְׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ" וגו': **חוּלֵּיתָ כָּמוֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ.** לְשׁוֹן מֶמְשָׁלָה: **נָעָמְתָּ.** סָבוּר אַתָּה לִהְיוֹת בְּנוֹעַם מִן הָאֲחֵרִים:

מדוד

וּכְדִבְרֵי (ב"ה) אַף מִשּׁוּם רִבִּית. אִי הָכִי – בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ נַמִי! בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הַיְינוּ טַעְמָא – כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מוּתָּר לְהַלְווֹת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ בְּרִבִּית, כְּדֵי לְהַטְעִימָן טַעַם רִבִּית. אִי הָכִי – מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה נַמִי! אִין ה"נ, וְחַסּוֹרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: מֵפִיס אָדָם עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן, אֲפִי' מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה. מ"ט – כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב. עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ – אִין, עִם אֲחֵרִים – לָא. מ"ט – כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל. מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה – אַף בַּחוֹל לַאֲחֵרִים אָסוּר. מ"ט – מִשּׁוּם קוּבְיָא. "מַטִּילִין חֲלָשִׁין עַל וכו'". מַאי "אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת"? א"ר יַעֲקֹב בְּרֵיהּ דְּבַת יַעֲקֹב: אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת שֶׁל חוֹל בְּיו"ט. פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: הוֹאִיל וּכְתִיב "וְעַמְּךָ כִּמְרִיבֵי כֹהֵן" – אֲפִי' מָנוֹת דְּחוֹל נַמִי – קמ"ל. וְא"ר יַעֲקֹב בְּרֵיהּ דְּבַת יַעֲקֹב: כֹּל שֶׁחֲבֵירוֹ נֶעֱנָשׁ עַל יָדוֹ – אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בִּמְחִיצָתוֹ שֶׁל הקב"ה. מְנָלָן! אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וַיֹּאמֶר ה' מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב וְיַעַל וְיִפּוֹל בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בְּכֹה וְזֶה אֹמֵר בְּכֹה וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמוֹד לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וגו' וַיֹּאמֶר אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה כֵן". וְאָמְרִינַן מַאי רוּחַ? א"ר יוֹחָנָן: זֶה רוּחוֹ שֶׁל נָבוֹת. וּמַאי "צֵא"? אָמַר רַב: צֵא מִמְּחִיצָתִי. וְדִילְמָא הָתָם הַיְינוּ טַעְמָא, דִּכְתִיב "דּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן". אֶלָּא מֵהָכָא "שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל וגו'". "שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד" – זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, "שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל" – זֶה צִדְקִיָּה. חֲדָא: דְּכוּלֵּיהּ קְרָא בִּנְבוּכַדְנֶצַּר כְּתִיב, וְעוֹד: צִדְקִיָּה צַדִּיקָא, מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶיעֱבַד לֵיהּ? דְּא"ר יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ וכו'. אֶלָּא מֵהָכָא "גַּם עֲנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב" – אֵין "לֹא טוֹב" אֶלָּא רַע. וּכְתִיב "כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה לֹא יְגוּרְךָ רָע". צַדִּיק אַתָּה ה', וְלֹא יָגוּר בִּמְגוּרְךָ רָע. מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי חֲלָשִׁים לִישָּׁנָא דְּפוּרָא הוּא – דִּכְתִיב "אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם וגו'". אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מַטִּיל פּוּר עַל גְּדוֹלֵי מַלְכוּת, לֵידַע אֵיזֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁל מִשְׁכַּב זָכוּר. וּכְתִיב "כָּל מַלְכֵי גּוֹיִם כּוּלָּם וגו'", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁנָּחוּ מִמִּשְׁכַּב זָכוּר. וְא"ר יוֹחָנָן: כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע לֹא נִמְצָא שְׂחוֹק בְּפֶה כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "נָחָה שָׁקְטָה כָּל הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה" – מִכְּלָל דְּעַד הָשְׁתָּא לֹא הֲוָה רִנָּה. וְאָמַר רַ' יִצְחָק אָמַר רַ' יוֹחָנָן: אָסוּר לַעֲמוֹד בְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱ' "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם". וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּיקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ צַדִּיק כָּךְ, נִמְשְׁכָה עָרְלָתוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהָיְתָה מְחַזֶּרֶת עַל כָּל הַמְּסִיבָּה כּוּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "שָׂבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל". עָרֵל בְּגִימַטְרִיָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָוֵי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד אוֹתוֹ רָשָׁע לַגֵּיהִנָּם רָעֲשׁוּ כָּל יוֹרְדֵי גֵיהִנָּם, אָמְרוּ: שֶׁמָּא לִמְשׁוֹל עֲלֵיהֶם הוּא בָּא, אוֹ לֵיחָלוֹת כְּמוֹתָם הוּא בָּא? שֶׁנֶּאֱמַר "גַּם אַתָּה חוּלֵּיתָ כָּמוֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ". יָצְאתָה ב"ק וְאָמְרָה "מִמִּי נָעָמְתָּ רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת עֲרֵלִים". "אֵיךְ שָׁבַת נוֹגֵשׂ שָׁבְתָה מַדְהֵבָה" א"ר יְהוּדָה אָמַר רַב: שָׁבְתָה אוּמָּה זוֹ שֶׁאָמְרָה

מדוד

וּכְדִבְרֵי (בית) [הֵילֵל] שאוסר להלוות ככר על מנת להשיב ככר [אף שהוא דבר מועט], שמא יוקרו חטין ונמצא בא לידי רבית כאשר ישיב ככר ששוה יותר מכפי שוויו בשעת הלואה, בני חבורה אלו קרובים לעבור **אַף מִשּׁוּם** איסור **רִבִּית,** כי מתוך שמקפידים ואינם מוחלים על דבר מועט, הרי תוספת מעט יוקר שהשיב הלוה חשובה רבית אצלם, אבל אלו שאינם מקפידים הרי הם מוחלים על תוספת זו ואין כאן רבית. וכיון שבני חבורה המקפידין קרובים לעבור על איסורים אלו, יעצו להם חכמים שלא ישתתפו כלל זה עם זה כדי שלא יגיעו לכך, ואם נשתתפו אסורים לחלוק בשבת וביום טוב שמא יעברו על איסורים אלו. על פי זה מבארת הגמרא את המשנה האוסרת לעשות גורל עם אחרים שאינם בני ביתו, שכן עשיית הגורל מוכיחה על הקפדתם, ובמקפידים נאסרה החלוקה שמא יבואו לעבור על איסורים אלו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שאין לעשות גורל עם אחרים שאינם בני ביתו משום שקרוב לבא לידי איסורים אלו, **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ נַמִּי** [–גם] יאסר לו לעשות גורל עמהם מטעם זה כיון שמקפידים. מתרצת הגמרא: **בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הַיְינוּ טַעֲמָא** שמותר לעשות עמהם גורל, **כִּדְבְרִיו דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מוּתָּר לְהַלְווֹת** משלו **לְבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ** הסמוכים על שולחנו **בְּרִבִּית, כְּדֵי לְהַטְעִימָן טַעַם רִבִּית** – שידעו כמה קשה היא הרבית, שכיון שהכל משלו אין כאן איסור רבית. ומטעם זה גם אין אצל בני ביתו איסור מדה משקל ומנין ואיסור הלואה ופרעון ביום טוב, שכיון שהכל שלו אין הקפדתן חשובה הקפדה ודקדוק של חלוקת ממון, ואף הטלת הגורל אינה משום הקפדה אלא כדי להשוותם ולמנוע קנאה מהם בקבלת כל איש את חלקו.

מוסיפה הגמרא ומקשה: **אִי הָכִי** – אם כך שהתירו לבני ביתו רבית כיון שהכל משלו כדי להטעימן טעם רבית, על **מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה** שאיסורו משום קוביא, **נַמִּי** [–גם] יהיה מותר להפיס עמהם בשביל להטעימן טעם קוביא, כיון שהכל משל בעל הבית ואין כאן גזל, ומדוע המשנה אוסרת זאת. מתרצת הגמרא: **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן בבני ביתו מותר, **וְמִשְּׁנָתָנוּ חֲסוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד אותה כאילו היא חסרה, וכך יש לשנות בה, **מֵפִיס אָדָם עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן אֲפִילּוּ מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה** ולא חוששים לאיסור קוביא. מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מדוע לא חוששים, מבארת הגמרא: הטעם הוא **כִּדְבְרִיו דְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב** שהביאה הגמרא לעיל, שמותר להלוות לבניו ובני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם רבית, וכך גם מותר להפיס עמם על מנה גדולה כנגד קטנה להטעימן טעם קוביא.

ממשיכה הגמרא בביאור המשנה: מדויק מדברי המשנה, **עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ אִין** – מותר להפיס בשבת, אבל **עִם אֲחֵרִים לֹא** יפיס בשבת כלל אפילו אם המנות שוות, מבארת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא** – מדוע אסור, **כִּדְבְרִיו דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל** – שהביאה הגמרא לעיל (ע"א), שבני חבורה המקפידים עוברים משום מדה ומשקל ומנין וכו', וכן כאן מתוך שבאים לעשות גורל הרי הם מקפידים ויש לחוש שיבואו לעבור על איסורים אלו, וכפי שביארה הגמרא לעיל.

עד כה למדנו דין גורל על השולחן בשבת [המבואר ברישא של הדין במשנה], שמותר עם בני ביתו ואסור עם אחרים, עתה מבארת הגמרא את הסיפא של הדין 'ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה', שעוסק בגורל בחול. מבארת הגמרא את דברי המשנה: **מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה, אַף בַּחוֹל** שמותר להפיס **לַאֲחֵרִים, אָסוּר** להפיס להם באופן זה, **מַאי טַעֲמָא** – מדוע אסור, **מִשּׁוּם קוּבְיָא** – חתיכות של עצם שמשחקים בהם ומניחים ממון בעירבון, ולפי כללים קבועים זוכה אחד מהם בממון, והרי זו 'אסמכתא' שכל אחד סומך את דעתו על כך שהוא יזכה בממון, ואילו היה יודע שיפסיד לא היה מתרצה, וכיון שלא גמר בדעתו להקנות אין הזוכה קונה והרי זה גזל מדרבנן. ואף כאן מתרצה להטיל גורל כיון שסומך על כך שיזכה במנה גדולה, ואינו מקנה בלב שלם, והרי זה גזל מדרבנן.

שנינו במשנה: **מְטִילִין חַלָּשִׁין** [–גורלות] **עַל וכו'** הקדשים ביום טוב אבל לא על המנות.

הגמרא מבארת מה הן 'המנות'. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה כוונת המשנה **אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב** (בריה) [בְּרֵהּ] [–בנה] **דְּבַת יַעֲקֹב, אֲבָל לֹא** מטילין גורלות בין הכהנים **עַל הַמָּנוֹת** של קדשים **שֶׁל חוֹל** – של ערב יום טוב **בְּיוֹם טוֹב.** שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שלא מטילין גורלות על הקדשים של ערב יום טוב, כיון שהיה אפשר מאתמול. מיישבת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הוֹאִיל וּכְתִיב** (הושע ד ד) 'וְעַמְּךָ כְּמְרִיבֵי כֹהֵן' – הנביא מוכיח את ישראל על כך שהם בעלי מריבה כבכהנים, ומוכח מכאן שכהנים בעלי מריבה הם, וכיון שכך **אֲפִילּוּ** על **מָנוֹת דְּחוֹל נַמִּי** – גם נתיר להם להטיל גורלות כדי שלא יריבו זה עם זה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, ולא הותר להם להטיל גורל כדי למנוע מריבה אלא על מנות של יום טוב, אבל לא על המנות של ערב יום טוב כיון שאפשר היה לעשות זאת מערב יום טוב.

אגב שהובאו דברי רבי יעקב ברה דבת יעקב, מביאה הגמרא דבר נוסף משמו: **וְאָמַר** רַבִּי יַעֲקֹב (בריה) [בְּרֵהּ] [–בנה] **דְּבַת יַעֲקֹב, כֹּל שֶׁחֲבֵירוֹ נֶעֱנַשׁ עַל יָדוֹ** – שביקש מהקדוש ברוך הוא שיענישו על מה שעשה לו, או שקללו על כך, **אֵין מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בִּמְחִיצָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** מהיכן למדנו זאת, **אֵילֵימָא** – אם נאמר שהוא **מִשּׁוּם דִּכְתִיב** (מלכים א' כב יט–כב) אצל אחאב מלך ישראל, שנגזר עליו למות במלחמה עם ארם על רמות גלעד, וארבע מאות נביאים נבאו לו שיצליח במלחמה, והנביא מיכיהו בן ימלה אמר לו נבואה זו, 'וַיֹּאמֶר לָכֵן שְׁמַע דְּבַר ה' רָאִיתִי אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ' – אלו מיימינים ומלמדים זכות, ואלו משמאילים ומלמדים חובה, ולאחר שנגמר דינו של אחאב לחובה, 'וַיֹּאמֶר ה' מִי יְפַתֶּה אֶת אַחְאָב וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרֶמֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בְּכֹה וְזֶה אֹמֵר בְּכֹה' – זה אומר אני אפתנו באופן זה וזה אומר באופן אחר. 'וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֲפַתֶּנּוּ וגו' וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו בַּמָּה, וַיֹּאמֶר אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו, וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה וְגַם תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה כֵן' – קיבל ה' את אופן הפיתוי שאמרה הרוח, ואמר לה שתעשה כן ותצליח בפיתויה [שלא יבין כי זהו פיתוי ויזהר מלעשות כן], בדברים אלו מבאר מיכיהו לאחאב את פשר הנבואה ששמע מארבע מאות הנביאים שיעלה ויצליח במלחמה אף שהאמת אינה כן.

מבארת הגמרא את המקור מפסוק זה: **וְאָמְרִינַן** – ואמרנו בבית המדרש לברר, **מַאי רוּחַ** – מה זה הרוח, מי הוא היה. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה רוּחוֹ שֶׁל נָבוֹת** היזרעאלי, שנעשה רוח על ידי אחאב שגרם להרגו וליטול נשמתו ורוחו. **וּמַאי צֵא** – מהו שהוסיף ואמר 'צא ועשה כן', אחר שכבר אמר 'תפתה וגם תוכל', **אָמַר רַב,** אמר הקדוש ברוך הוא לנבות **צֵא מִמְּחִיצָּתִי.** ומכאן שכל שחבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא, כי נבות ברוח השקר שנתן בפי הנביאים גרם לענשו של אחאב.

הגמרא דוחה את הראיה מנבות: **וְדִילְמָא הָתָם הַיְינוּ טַעֲמָא** – שמא שם יש טעם אחר לכך שנדחה ממחיצתו של הקדוש ברוך הוא, **דִּכְתִיב** (תהילים קא ז) 'דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי' – דובר שקר אין לו קיום לפני ה', ומכאן לומדת הגמרא בסנהדרין (קג.) כי כת שקרנים אינה מקבלת פני שכינה, ולפיכך נבות שבא לתת רוח שקר בפי הנביאים נדחה ממחיצת הקדוש ברוך הוא, ואין להוכיח מכאן כי כל שנענש חבירו על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

מנסה הגמרא להביא מקור אחר: **אֶלָּא** נוכיח **מֵהָכָא** – מפסוק זה

המשך בעמוד קסו

מְדוֹד מעות ודינרי זהב, **וְהָבֵא,** שכן בבל היתה לוקחת מס מכל הארצות, והיתה מבקשת את הכסף לפי מידה ולא כדרכו לפי מנין, לפי שדרשה הרבה מעות שיש טורח גדול למנותם. והיינו 'מדהבה', מדוד והבא. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, כי בבל נקראת 'מדהבה' על שם **שֶׁאֲמֻרָה מְאֹד מְאֹד הָבִיא** מעות ודינרי זהב, **כְּלֹא מִדָּה** שכן היו תובעים כל כך הרבה מעות שאפילו מידה אין להם. והיינו 'מדהבה', מאד הבא.

הגמרא מסיימת את ענין נבוכדנצר בדרשת פסוק בספר דניאל על גדולתו: בספר דניאל (ד לא–לד) מבואר כי לאחר שנבוכדנצר נענש ונעשה שבע שנים בהמה [כפי פתרון חלומו על ידי דניאל] ושב למלכותו, היה מברך ומשבח לה' על כך שהשיבו למלכותו, והשתבח ואמר 'וּרְבוּ יַתִּירָה הוֹסְפַת לִי' (שם ד לג), שה' הוסיף לו גדולה יתירה על מה שהיה לו קודם לכן, מבארת הגמרא מהי התוספת, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁרָכַב** נבוכדנצר **עַל אַרְיֵה זָכָר וְקָשַׁר תַּנִּין** – נחש גדול **בְּרֹאשׁוֹ** של האריה **לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** לירמיהו בנבואה על שלטונו של נבוכדנצר, (ירמיה כז ו) 'וְעַתָּה אָנֹכִי נָתַתִּי אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַבְדִּי, וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לָעָבְדוֹ' כי בזה שלט על חית השדה.

משנה

במשנה הקודמת (קמח:) נזכרה הלכה השייכת לאיסור קריאת שטרי הדיוטות הנלמדת מהפסוק שנאמר על השבת (ישעיה נח יג) 'וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר', שכן קריאה בשטרי הדיוטות יש בה התעסקות בחפציו בשבת. וכן יש ללמוד מפסוק זה כי אף התעסקות בחפצי חול על ידי דיבור אסורה בשבת, שכן סיום הפסוק 'וְדַבֵּר דָּבָר' חוזר על תחילתו 'מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ'. במשנתנו מביא התנא הלכות בענין דיבור או התעסקות אחרת בחפצי חול בשבת הנאסרות מפסוק זה.

המשנה מבארת דין שכירות פועלים בשבת: **לֹא יִשְׁכּוֹר אָדָם פּוֹעֲלִים בַּשַּׁבָּת** – לא יפסוק אדם בשבת לפועלים סכום דמים שיתן להם עבור מלאכה פלונית שיעשו לו למחר, שכן העיסוק בחפציו נאסר בשבת, משום שנאמר (שם) 'וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ'. **וְכֵן לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ לִשְׁכּוֹר לוֹ פּוֹעֲלִים** בשבת.

המשנה מביאה דין נוסף שנאסר משום 'ממצוא חפצך': **אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם** – אסור לילך בשבת עד סוף תחום שבת ולהמתין שם עד שיחשיך היום ותצא השבת, על מנת שמיד בצאת השבת יהא קרוב למקום הנמצא חוץ לתחום בו יוכל **לִשְׁכּוֹר לוֹ פּוֹעֲלִים, וְכֵן** אסור להחשיך באופן זה בשביל **לְהָבִיא פֵּירוֹת** שיקטוף מן הפרדס הנמצא מחוץ לתחום, שכל דבר האסור לעשותו בשבת אסור גם להחשיך עליו, ובכלל ההשתדלות בחפציו הוא, שנאסרה מהפסוק 'מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ'. **אֲבָל מַחְשִׁיךְ הוּא** להיות קרוב לצאת מן התחום כדי **לִשְׁמוֹר** פירות הנמצאים שם, שכן הוא דבר המותר לעשותו בשבת אם הפירות בתוך התחום, **וּכשמחשיך** לצורך דבר המותר, **מֵבִיא** – רשאי במוצאי שבת לתלוש ולהביא **פֵּירוֹת בְּיָדוֹ,** הואיל ועיקר כוונתו בהחשכה לא היתה לצורך כך אלא לשמור שהוא דבר המותר בשבת.

המשנה מביאה כלל בדין החשכה על התחום בשבת: **כְּלָל אָמַר אַבָּא שָׁאוּל, כֹּל** דבר **שֶׁאֲנִי זַכַּאי בַּאֲמִירָתוֹ** – שאני רשאי לומר בשבת לחברי או לנכרי לעשותו למוצאי שבת, **רַשַּׁאי אֲנִי לְהַחְשִׁיךְ עָלָיו** – מותר לי להחשיך על התחום לצורך עשייתו. וכוונת אבא שאול בכלל זה להוסיף עוד דברים שמותר להחשיך עלידם, כפי שתבאר הגמרא (להלן קנא:).

גמרא

שנינו במשנה שאסור לשכור פועלים בשבת, וכן אסור לומר לחבירו לשכור לו פועלים, הגמרא מבארת את החידוש באיסור אמירה לחבירו. שואלת הגמרא: מאחר שכבר אמרה המשנה שאין לשכור פועלים בשבת, פשוט שגם אין לו לומר לחבירו לשכור לו, כי (**פְּשִׁיטָא**) **מַאי שְׁנָא** [–מה שונה] **הוּא וּמַאי שְׁנָא חֲבֵירוֹ** – מה ההבדל ביניהם, הלא אף חבירו ישראל במותו ואסור בדבר, וכשאומר לו הרי הוא עובר באיסור 'וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל' (ויקרא יט יד), ולצורך מה השמיענו זאת התנא. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** חבירו האמור במשנה הוא **חָבֵר נָכְרִי** שאינו אסור באיסורי שבת, ומשמיענו התנא שמכל מקום אסור לישראל לומר לו לשכור, משום 'ממצוא חפצך ודבר דבר'.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִּׁי** – הקשה רב אשי על תירוצו של רב פפא, הלא אף בלא איסור 'ממצוא חפצך' יש לאסור משום **אֲמִירָה לְנָכְרִי שְׁבוּת** – חכמים גזרו על אמירה לנכרי לעשות דבר האסור בשבת משום שבות, ודין זה כבר שנה רבי לעיל (קכא.), בנכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה, ומדוע חזר על כך במשנתנו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב אַשִּׁי, אֲפִילּוּ תֵּימָא** – אפילו אם תאמר ש'חבירו' האמור במשנה הוא **חֲבֵירוֹ יִשְׂרָאֵל,** מכל מקום לא יקשה שדין זה מיותר הוא, כי **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא בדין זה את דיוקו, שדווקא **לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ** בפירוש **שְׂכוֹר לִי פּוֹעֲלִים, אֲבָל אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ הֲנַרְאֶה שֶׁתַּעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב** – עכשיו נראה אם תבא אלי לאחר צאת השבת, ושניהם יודעים כי כוונתו לשכרו למלאכתו, שכיון שאינו מפרש זאת בדבריו אין זה חשוב אלא הרהור ומותר. **וּמַתְנִיתִין מַנִּי** – ומשנתנו שמתירה לומר כן כדעת מי שנויה, כְּדעת **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה** המתיר לומר כך.

הגמרא מביאה ברייתא בה נחלקו תנא קמא ורבי יהושע בן קרחה בדין זה: **דְּתַנְיָא, לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ** בשבת, **הֲנַרְאֶה שֶׁתַּעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב,** אף ששניהם יודעים כי כוונתו לשכרו למלאכתו. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ הֲנַרְאֶה שֶׁתַּעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב,** והגמרא מבארת בסמוך את טעמו.

הגמרא מביאה פסק הלכה במחלוקת זו: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה** שמתיר לומר 'הנראה שתעמוד עמי לערב', וכפי שהעמיד רב אשי את המשנה שבאה לדייק זאת.

הגמרא מבארת את טעמו של רבי יהושע בן קרחה: **וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה** שמתיר לומר לחבירו 'הנראה שתעמוד עמי לערב', **דִּכְתִיב** 'מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר', ולמדנו מכאן שאסור לדבר בעניני חפצי חול בשבת, ויש ללמוד מכפל הלשון 'ודבר דבר' שבא למעט ולומר כי רק **דִּיבּוּר אָסוּר,** אבל **הִרְהוּר מוּתָּר,** ולפיכך זה שאומר 'הנראה שתעמוד עמי' שאינו מזכיר את ענין המלאכה במפורש, הרי זה הרהור ומותר.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: **רְמִי לֵיהּ** – הקשה **רַב אֲחָא בַּר רַב הוּנָא לְרָבָא, מִי** [–וכי] **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דִּיבּוּר אָסוּר הִרְהוּר מוּתָּר,** ועל כן פסק כרבי יהושע בן קרחה המתיר לומר 'הנראה שתעמוד עמי לערב', **אַלְּמָא** – מוכח שסובר **הִרְהוּר לָאו כְּדִיבּוּר דָּמֵי** – שהרהור אינו נחשב כדיבור, **וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל מָקוֹם מוּתָּר לְהַרְהֵר** בדברי תורה, **חוּץ מִבֵּית הַמֶּרְחָץ וּמִבֵּית הַכִּסֵּא** שהם מקומות מיאוס וטינוף. ומכך שאסר רבי יוחנן הרהור בבית המרחץ ובבית הכסא מוכח שסובר כי הרהור הרי הוא כדיבור.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם בדין הרהור בבית הכסא ובבית המרחץ, שאף על פי שרבי יוחנן סובר כי הרהור אינו כדיבור, בכל זאת אוסר להרהר, שכן האיסור שם הוא משום **דְּבָעֵינַן** – שנצרך שיתקיים מה שנאמר בהם (דברים כג טו) 'וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ' – נקי ומובחר, וטעם הקפדת התורה שכל מקום חנייתם יהיה בקדושה, הוא משום שישראל מהרהרים תמיד בדברי תורה, ומוכח מכך שהאיסור נאמר אף על ההרהור, **וְלֵיבָא** – והמהרהר בבית הכסא ובבית המרחץ אינו מקיים פסוק זה, אבל בשאר מקומות שלא הוזכר איסור על ההרהור, אינו נאסר לדעת רבי יוחנן הסובר

המשך בעמוד קסז

רש"י

מְדוֹד. מָעוֹת וְדִינָרֵי זָהָב, וְהָבֵא: וּרְבוּ יַתִּירָה הוּסְפַת לִי. לְאַחַר שֶׁהָיָה ז' שָׁנִים בְּהֵמָה וְחָזַר לְמַלְכוּתוֹ, הָיָה מִשְׁתַּבֵּחַ כֵּן. וּמַהוּ הַתּוֹסֶפֶת – שֶׁקָּשַׁר תַּנִּין גָּדוֹל, נָחָשׁ גָּדוֹל, בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל אֲרִי כְּמִין אַפְסָר: **מתני' לֹא יִשְׂכּוֹר אָדָם פּוֹעֲלִים.** דִּכְתִיב (ישעיה נח) "מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ": **וְלֹא יֹאמַר לַחֲבֵירוֹ כו'.** בַּגְּמָרָא פָּרֵיךְ: פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּהוּא אָסוּר, חֲבֵירוֹ נַמִּי אָסוּר, דְּהָא יִשְׂרָאֵל הוּא, וְהַשּׁוֹלְחוֹ עוֹבֵר מִשּׁוּם "לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל": אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם. לְקָרֵב עַצְמוֹ בַּשַּׁבָּת עַד סוֹף הַתְּחוּם וּלְהַחֲשִׁיךְ שָׁם, שֶׁיְּהֵא קָרוֹב לִמְקוֹם הַפּוֹעֲלִים אוֹ לַפַּרְדֵּס לְהָבִיא פֵּירוֹת. דְּכָל דָּבָר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת – אָסוּר לְהַחֲשִׁיךְ עָלָיו: **אֲבָל מַחֲשִׁיךְ הוּא.** לִהְיוֹת קָרוֹב לָצֵאת לִשְׁמוֹר פֵּירוֹתָיו וְזֶה דָּבָר הַמּוּתָּר בְּשַׁבָּת לִשְׁמוֹר פֵּירוֹתָיו, אִם הָיוּ בְּתוֹךְ תְּחוּמוֹ: **וּמֵבִיא פֵּירוֹת בְּיָדוֹ.** הוֹאִיל וְעִיקַּר מַחֲשַׁבְתּוֹ לֹא הָיָה לְכָךְ: **כְּלָל אָמַר אַבָּא שָׁאוּל.** נוֹתֵן הָיָה כְּלָל בְּדָבָר זֶה לְהוֹסִיף דְּבָרִים אֲחֵרִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, וּלְקַמֵּיהּ מְפָרֵשׁ לְאַתּוֹיֵי מַאי: **כָּל שֶׁאֲנִי זַכַּאי בַּאֲמִירָתוֹ.** שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי לְאוֹמְרוֹ לַחֲבֵירוֹ אוֹ לְגוֹי בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת – רַשַּׁאי אֲנִי לְהַחֲשִׁיךְ עָלָיו: **גמ' מַאי שְׁנָא כו'.** וּפְשִׁיטָא, דְּכֵיוָן דְּאָמַר לֹא יִשְׂכּוֹר – ה"ה לֹא יֹאמַר לַחֲבֵירוֹ, דְּהָא יִשְׂרָאֵל הוּא כְּמוֹתוֹ וְלָא מָצֵי לְאוֹגְרִינְהוּ: **אֲמִירָה לְגוֹי שְׁבוּת.** וּכְבָר סְתָמָהּ רַבִּי לְמַתְנִי': גּוֹי שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין אוֹמְרִים לוֹ כַּבֵּה: **הָא קמ"ל.** מִשְׁנָה יְתֵירָה, בְּהֶדְיָא הוּא דְּלָא לֵימָא לֵיהּ, אֲבָל סְתָמָא – שָׁרֵי לֵיהּ לְמֵימַר: **הֲנִרְאֶה.** עַכְשָׁיו נִרְאֶה אִם תַּעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב, אִם תָּבֹא אֵלַי לִכְשֶׁתֶּחְשַׁךְ. וּשְׁנֵיהֶן יוֹדְעִין שֶׁעַל מְנָת לְשׂוֹכְרוֹ לִפְעוּלָּתוֹ הוּא מַזְהִירוֹ. וְכֵיוָן דְּלָא מְפָרֵשׁ בְּהֶדְיָא – שָׁרֵי, כְּדִמְפָרֵשׁ טַעְמָא לְקַמָּן: דִּבּוּר – אָסוּר, הִרְהוּר – מוּתָּר: **מוּתָּר לְהַרְהֵר.** בְּדִבְרֵי תוֹרָה: **וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ.** וְלֹא כְּתִיב בֵּיהּ דָּבָר, אֶלָּא: מְקוֹם חֲנִיָּיתְךָ תְּהֵא בִּקְדוּשָּׁה. וְטַעְמָא – מִשּׁוּם דְּיִשְׂרָאֵל מְהַרְהֲרִין תָּמִיד בְּדִבְרֵי תוֹרָה: **עֶרְוַת דָּבָר.** אַלְמָא: לָא אֲסִיר לֵיהּ אֶלָּא בִּשְׁעַת דִּבּוּר: **הַהִיא כִּדְרַב יְהוּדָה.** כְּלוֹמַר: לְעוֹלָם "וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ" מִשּׁוּם הִרְהוּר תּוֹרָה, וַאֲפִי' אֵין דִּבּוּר. "וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר" – בְּמִילְּתָא אַחֲרִיתִי מַיְירֵי, דְּאָסוּר בִּשְׁעַת הַדִּבּוּר וְלֹא בִּשְׁעַת הִרְהוּר, כְּגוֹן לְהִסְתַּכֵּל בְּעֶרְוָה: **גּוֹי עָרוֹם.** כ"ש יִשְׂרָאֵל, כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי.** דְּכִבְהֵמָה בְּעָלְמָא הוּא: **וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם.** אַלְמָא: עֶרְוָה הִיא בְּבֶן נֹחַ: **וְדִבּוּר מִי אָסוּר וְהָא אָמַר רַב חִסְדָּא כו'.** וְכָל הָנֵי דִּבּוּר הוּא: **פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ.** בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה. פִּקּוּחַ = דיקומבימונ"ט: **וּפִקּוּחַ דְּרַבִּים.** כְּגוֹן לָרָשׁוּת: **טַרְטֵיאוֹת וְקִרְקְסָאוֹת וּבַסִּילְקָאוֹת.** מִינֵי פְּלָטִין הֵן, שֶׁשָּׁם נֶאֶסְפוּ לְבֵית הַוַּעַד: **לְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת.** דְּהָא נַמִּי מִצְוָה הִיא, דְּכָל שֶׁאֵינוֹ מְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת. וּמִצְוָה יָלְפִינַן מִקְּרָא בְּקִדּוּשִׁין בְּ"הָאִשָּׁה נִיקְנֵית" (ד' ל:): **שֶׁל מַלָּךְ.** שֶׁל עֵצָה, שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְאֵין צָרִיךְ בְּכָךְ. כְּגוֹן, הָרוֹצֶה לִבְנוֹת בַּיִת, כָּךְ וְכָךְ צָרִיךְ לְהוֹצִיא בּוֹ. וְל"נ: כְּמוֹ מַה לְּךָ. מַה לְּךָ וּלְחֶשְׁבּוֹנוֹת הַלָּלוּ, הֲרֵי אֵין צוֹרֶךְ בָּהֵן לֹא לְךָ וְלֹא לְאַחֵר. כְּגוֹן הַהִיא דִּפְרִישִׁית:

ושל

תוספות

מה לי הוא ומה לי חבירו. ואם תאמר: ונימא דחבירו היינו דאמר ליה שכור לי פועלים למחר! וי"ל: דא"כ מאי איריא חבירו – אפי' הוא נמי לא מצי למימר אשכור פועלים למחר. דעד כאן לא קאמר רב יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר – אלא משום דשאם יש בורגנין הולך, הא לאו הכי – לא: **ורבי** יהושע בן קרחה היא. יש מפרש דר"ע קרוי קרחה, שהיה קרח. כדתניא בפרק בתרא דבכורות (דף נח. ושם), אמר בן עזאי: כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום, חוץ מן הקרח הזה. ואומר שזה היה ר"ע, והיה לו בן ששמו יהושע, כדאמר בפרק קמא דשבועות: א"ל ר' יהושע בנו של ר"ע לר"ע. ואין נראה לר"ת; דמה שקראו בן עזאי לר"ע קרח בבדיחותא בעלמא – אין לנו לקרותו כן כל שעה, דלשון גנות הוא. שנא' "עלה קרח עלה קרח" (מלכים ב ב). ואמרינן נמי לקמן (דף קנב.), אמר ליה ההוא צדוקי לר' יהושע בן קרחה: מהכא לקרחינאה כמה הוי? הרי שהיה מגנה אותו על שהיה קרח. ועוד, אמרי' במגילה פרק בתרא (דף כח.), שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה: במה הארכת ימים כו'? א"ל: רבי, ברכני. א"ל: יהי רצון שתגיע לחצי ימי. ואי ר' יהושע בן קרחה בנו של ר"ע – והא קיימא לן דלא נשא ר"ע בת כלבא שבוע עד שקיבל עליו לעסוק בתורה, ואז היה בן מ', דתניא בסוף ספרי: מ' שנה שימש ת"ח, מ' שנה פירנס את ישראל, וכל ימיו ק"כ שנים. ואמרי' בקידושין פרק בתרא (דף עב.): עד שלא מת ר"ע נולד רבי. ואפילו נולד ר' יהושע בשנה ראשונה שנשאה – לא נשאר כי אם פ' שנים מר"ע. ורבי יהושע בשעה שבירך את רבי היה בן ק"מ שנים לכל הפחות, שבפחות מע' שנה לא היה מברכו, ואז היה רבי לכל הפחות בן ס' – וא"כ לא היה מברכו רק מי' שנים! ועוד, נראה שלא נשאה עד שעסק בי רב תרי סרי ותרי סרי שנין, נמצא כשהיה רבי יהושע בן קרחה בן ק"מ – היה רבי יותר מחצי ימיו! לכך נראה לר"ת דלא ר"ע היה, אלא איניש אחרינא היה ששמו קרחה. וקרחה הוא שם אדם כמו קרח, ונולד הרבה קודם ר' יהושע בנו של ר"ע. מ"ר: **אומר** אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב. י"א: דדווקא לחבירו, אבל לגוי – אסור, לפי שהוא [עושה] לדעת אותה [אמירה]. ואינו נראה, דהא שרינן ליה הכא משו' דדבור אסור והרהור מותר, [א"כ] ל"ש גוי ל"ש ישראל. מ"ר: **ודיבור** מי אסור. פי': מן התורה. דהא מדשרינן דיבור של מצוה – מכלל דמדאורייתא שרי: **ואמר** ר"א פוסקין צדקה לעניים בשבת. וא"ת: מה צריך לאתויי הא ה"ל לאתויי מילתייהו דבית הלל [בפי"ז] (בתוספתא), דתני: אין פוסקים צדקה אפי' להשיא יתום ויתומה, ואין משדכין על התינוקות ליארס בו – דברי בית שמאי. ובית הלל מתירין. וצ"ל: דניחא ליה לאתויי מילתא דרבי אלעזר, דמהתם לא הוה שמעינן פסיקת צדקה לעניים. דהא לא שרי בית הלל אלא להשיא יתום ויתומה:

ואין

מְדוֹד וְהָבֵא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: שֶׁאָמְרָה "מְאֹד מְאֹד הֵבִיא בְּלֹא מִדָּה". "וּרְבוּ יַתִּירָה הוּסְפַת לִי". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁרָכַב עַל אֲרִי זָכָר, וְקָשַׁר תַּנִּין בְּרֹאשׁוֹ, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱ' "וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ". **מַתְנִי'** לֹא יִשְׂכּוֹר אָדָם פּוֹעֲלִים בַּשַּׁבָּת, וְלֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵירוֹ לִשְׂכּוֹר לוֹ פּוֹעֲלִים. אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לִשְׂכּוֹר לוֹ פּוֹעֲלִים וּלְהָבִיא פֵּירוֹת, אֲבָל מַחְשִׁיךְ הוּא לִשְׁמוֹר, וּמֵבִיא פֵּירוֹת בְּיָדוֹ. כְּלָל אָמַר אַבָּא שָׁאוּל: כֹּל שֶׁאֲנִי זַכַּאי בַּאֲמִירָתוֹ – רַשַּׁאי אֲנִי לְהַחְשִׁיךְ עָלָיו. **גְּמָ'** (פְּשִׁיטָא) מ"ש הוּא וּמ"ש חֲבֵירוֹ? אָמַר רַב פַּפָּא: חָבֵר גּוֹי. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: אֲמִירָה לַגּוֹי שְׁבוּת! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: אֲפִילּוּ תֵּימָא חֲבֵירוֹ יִשְׂרָאֵל, הָא קמ"ל: לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵירוֹ "שְׂכוֹר לִי פּוֹעֲלִים", אֲבָל אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ "הֲנִרְאֶה שֶׁתַּעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב"? וּמַתְנִי' מַנִּי – כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה. דְּתַנְיָא: לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵירוֹ "הֲנִרְאֶה שֶׁתַּעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב"? רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ "הֲנִרְאֶה שֶׁתַּעֲמוֹד עִמִּי לָעֶרֶב"? אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מ"ט דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה – דִּכְתִיב "מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר"; דִּיבּוּר – אָסוּר, הִרְהוּר – מוּתָּר. רָמֵי לֵיהּ רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא לְרָבָא: מִי אָמַר רַ' יוֹחָנָן דִּיבּוּר אָסוּר הִרְהוּר מוּתָּר, אַלְמָא: הִרְהוּר לָאו כְּדִיבּוּר דָּמֵי. וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּכָל מָקוֹם מוּתָּר לְהַרְהֵר – חוּץ מִבֵּית הַמֶּרְחָץ וּמִבֵּית הַכִּסֵּא! שָׁאנֵי הָתָם, דְּבָעֵינַן "וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ", וְלֵיכָּא. הָכָא נַמִּי כְּתִיב "וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר"! הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: ⸢גּוֹי עָרוֹם אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיַּת שְׁמַע כְּנֶגְדּוֹ. מַאי אִירְיָא גּוֹי, אֲפִי' יִשְׂרָאֵל נַמִּי?! לָא מִיבָּעֲיָא קָאָמַר; לָא מִיבָּעֲיָא יִשְׂרָאֵל דְּאָסוּר; אֲבָל גּוֹי כֵּיוָן דִּכְתִיב בֵּיהּ "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם" – אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי, קמ"ל. אֵימָא הָכִי נַמִּי! אָמַר קְרָא "וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ". וְדִיבּוּר מִי אֲסִיר?! וְהָא רַב חִסְדָּא וְרַב הַמְנוּנָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: ⸢חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה – מוּתָּר לְחַשְּׁבָן בַּשַּׁבָּת. וְא"ר אֶלְעָזָר: ⸢פּוֹסְקִים צְדָקָה לָעֲנִיִּים בַּשַּׁבָּת. וְא"ר יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְפַקְּחִין פִּיקּוּחַ נֶפֶשׁ וּפִיקּוּחַ רַבִּים בַּשַּׁבָּת, וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים בַּשַּׁבָּת. וְא"ר שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי א"ר יוֹחָנָן: הוֹלְכִין לְטַרְטֵיאוֹת וּלְקִרְקְסָאוֹת וּלְבַסִּילְקָאוֹת לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים בַּשַּׁבָּת. וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: מְשַׁדְּכִין עַל הַתִּינוֹקוֹת לֵיאָרֵס בַּשַּׁבָּת, וְעַל הַתִּינוֹק לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת אָמַר קְרָא "מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר", חֲפָצֶיךָ – אֲסוּרִים, חֶפְצֵי שָׁמַיִם – מוּתָּרִין. א"ר יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל [מַלָּךְ] וְשֶׁל מַה בְּכָךְ – מוּתָּר לְחַשְּׁבָן בַּשַּׁבָּת. תנ"ה: חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁעָבְרוּ וְשֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹ' –אָסוּר לְחַשְּׁבָן, שֶׁל מַלָּךְ

ושל

ואין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות. השתא משמע דוקא על התחום, אבל בתוך התחום – מחשיכין לשכור פועלי' ולהביא פירו'. וקשה לרבי: דבסוף פ' "בכל מערבין" (עירובין דל"ח:) תניא: לא יהלך אדם לתוך שדהו לידע מה צריכה. כיוצא בו, לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד! ואומר רבי: דהתם מינכרא מילתא, דאינו מטייל אלא ליכנס למרחץ מיד אחר השבת, שעל פתח מדינה רגילים להיות מרחצאות. כדאמרי' בפ"ק דמגילה (דף ו:): ה' מאות מעלות עשן חוץ לחומה. אבל הכא אין הוכחה כ"כ בתוך התחום המחשיך לשכור פועלים ולהביא פירות, וכי האי גוונא משני התם. מ"ר: **אבל** מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. מתוך פירוש הקונטרס משמע לשמור חוץ לתחום. וכן משמע פשט המשנה. וקשה לרבי מהא דאמר שמואל בגמ': מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר. ופריך, תנן: אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים כו'. והשתא מתניתין גופיה תיקשי ליה, דמוכחא מילתא כוותיה דשמואל, מדקתני בסיפא: כלל אמר אבא שאול, כל שאני זכאי באמירתו – יכול אני להחשיך עליו. וקא מפרש בגמ' דמה שמותר לומר – מותר להחשיך. וא"כ, מדשרינן להחשיך לשמור חוץ לתחום – אלמא שרי למימר חוץ לתחום אני הולך למחר, דהא בהא תליא, והיינו כשמואל. ואיני יודע מאי קשיא; דאי לאו דשמואל – מתני' אתיא שפיר, דה"א: אין לך דבר שלא יהא מותר לאדם לומר על עצמו, ואפי' אשכור פועלים למחר או אבנה בנין זה יכול לומר בשבת, דהוה אמינא דווקא לחבירו אסור לומר שכור לי פועלים למחר – דמהני אמירתו. אבל על עצמו יכול לומר כל מה שירצה, דלא מהני אמירתו. וכי תלי אבא שאול ההחשכה – ה"מ באמירה לחבירו, דיש אסורה ויש מותרת. אבל אם איתא לדשמואל – פריך שפיר, דאסר כל אמירות אפילו על עצמו, אלא דווקא לכרך פלוני אני הולך למחר. משום טעמא דשאם יש שם בורגנין – הולך. והשתא פריך: כיון דאי לאו האי טעמא הוה אסרת ליה, אלא משום האי טעמא דווקא שרית ליה, א"כ מתני' נמי תשתרי להביא פירות, שאם יש מחיצות מביא. נ"ל:

לכרך פלוני אני הולך. תימה: מאי איריא הוא, אפילו לחבירו נמי יכול לומר: לך לי לכרך פלוני למחר מהאי טעמא, דקאמר מדשרי שמואל לקמן לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך אפילו בשבת – כ"ש שיכול לומר שמור לי למחר. ואין לפרש דשאני התם שהן בתחומו, אבל אין יכול לומר לחבירו שמור לי פירות שחוץ לתחומך – דנראה הוא שאפילו זה יכול לומר, מכיון שמותר להחשיך. וצ"ל: דלא

וְשֶׁל מַה בְּכָךְ – מוּתָּר לְחוֹשְׁבָן. וּרְמִינְהוּ: חוֹשְׁבִין חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין, וְאֵין מְחַשְּׁבִין חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁצְּרִיכִין בַּשַּׁבָּת. כֵּיצַד, אוֹמֵר אָדָם לַחֲבֵירוֹ: כָּךְ וְכָךְ פּוֹעֲלִים הוֹצֵאתִי עַל שָׂדֶה זוֹ, כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין הוֹצֵאתִי עַל דִּירָה זוֹ. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ הוֹצֵאתִי, וְכָךְ וְכָךְ אֲנִי עָתִיד לְהוֹצִיא! וּלְטַעְמִיךָ, קַשְׁיָא לְךָ הִיא גּוּפָא! אֶלָּא, הָא דְּאִיכָּא אַגְרָא דַּאֲגִירָא גַּבֵּיהּ, הָא – דְּלֵיכָּא אַגְרָא דַּאֲגִירָא גַּבֵּיהּ. "אֵין מַחְשִׁיכִין". תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁנִּפְרְצָה לוֹ פֶּרֶץ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְנִמְלַךְ עָלֶיהָ לְגוֹדְרָהּ, וְנִזְכַּר שֶׁשַּׁבָּת הוּא, וְנִמְנַע אוֹתוֹ חָסִיד וְלֹא גְּדָרָהּ. וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס, וְעָלְתָה בּוֹ צְלָף וּמִמֶּנָּה הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ. א"ר יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מוּתָּר לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵירוֹ "לִכְרַךְ פְּלוֹנִי אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָחָר", שֶׁאִם יֵשׁ בּוּרְגָּנִין – הוֹלֵךְ. תְּנַן: אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לִשְׂכּוֹר פּוֹעֲלִים וּלְהָבִיא פֵּירוֹת. בִּשְׁלָמָא לִשְׂכּוֹר פּוֹעֲלִים – דִּבְשַׁבָּת לָא מָצֵי אָגַר, אֶלָּא לְהָבִיא פֵּירוֹת – לֵימָא: שֶׁאִם יֵשׁ שָׁם מְחִיצוֹת – מֵבִיא! מַשְׁכַּחַת לָהּ בְּפֵירוֹת הַמְחוּבָּרִים. וְהָתָנֵי רַ' אוֹשַׁעְיָא: אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לְהָבִיא תֶּבֶן וָקַשׁ; בִּשְׁלָמָא קַשׁ – מַשְׁכַּחַת לָהּ בִּמְחוּבָּר. אֶלָּא תֶּבֶן, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ? בְּתִיבְנָא סַרְיָא. ת"ש: מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי כַּלָּה וְעַל עִסְקֵי הַמֵּת. עַל עִסְקֵי כַּלָּה וּמֵת – אִין, עַל עִסְקֵי אַחֵר – לָא. בִּשְׁלָמָא אַחֵר דּוּמְיָא דְּכַלָּה מַשְׁכַּחַת לָהּ: לְמִיגְזָא לֵיהּ אָסָא. אֶלָּא מֵת מַאי נִיהוּ? לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין – וְקָתָנֵי: מֵת – אִין, אֲבָל אַחֵר – לָא. וְאַמַּאי? לֵימָא: שֶׁאִם יֵשׁ שָׁם מְחִיצוֹ' – מֵבִיא! מֵת נַמִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – לְמִיגְזָא לֵיהּ גְּלִימָא. "אֲבָל מַחְשִׁיכִין". וְאע"ג דְּלָא אַבְדִּיל?! וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲפָצָיו קוֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל! וְכִי תֵּימָא – דְּאַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַמַּבְדִּיל בַּתְּפִלָּה צָרִיךְ שֶׁיַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס. וְכִי תֵּימָא – דְּאַבְדִּיל עַל הַכּוֹס, כּוֹס בַּשָּׂדֶה מִי אִיכָּא?! תַּרְגְּמָא רַבִּי נָתָן בַּר אַמִּי קַמֵּיהּ דְּרָבָא: בֵּין הַגִּיתּוֹת שָׁנוּ. א"ל רַ' אַבָּא לְרַב אַשִׁי: בְּמַעַרְבָא אָמְרִינַן הָכִי: "הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל", וְעָבְדִינַן צוֹרְכִין. אָמַר רַב אַשִׁי: כִּי הֲוֵינָא בֵּי רַב כָּהֲנָא הֲוָה אָמַר "הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל" וּמְסַלְּתִינַן סִילְתֵי. כְּלָל אָמַר אַבָּא שָׁאוּל כֹּל שֶׁאֲנִי וכו'. (אִיבַּעְיָא לְהוּ): אַבָּא שָׁאוּל אַהַיָּיא? אִילֵימָא אַרֵישָׁא קָאֵי "אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לִשְׂכּוֹר פּוֹעֲלִים לְהָבִיא פֵּירוֹת",

האי

וְשֶׁל מַה בְּכָךְ. כְּגוֹן שֶׁכְּבָר הָיוּ לְצוֹרֶךְ, אֶלָּא שֶׁעָבְרוּ. כְּגוֹן: כָּךְ וְכָךְ הוֹצֵאתִי בְּבִנְיָן זֶה: חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁעָבְרוּ. לְקַמָּן מוֹקֵי לָהּ דְּלֹא עָבְרוּ לְגַמְרֵי, שֶׁעֲדַיִין שְׂכַר הַפּוֹעֲלִים עָלָיו שֶׁלֹּא נְתָנוֹ לָהֶן. וְשֶׁל מַה בְּכָךְ – שֶׁעָבְרוּ לְגַמְרֵי, וְאֵין שְׂכַר פּוֹעֲלִים עָלָיו: כָּךְ וְכָךְ הוֹצֵאתִי. אַלְמָא: עָבְרוּ – מוּתָּרִין: תִּקְשֵׁי לָךְ הִיא גּוּפָא. בְּרַיְיתָא קַמַּיְיתָא רֵישָׁא קָתָנֵי שֶׁעָבְרוּ אֲסוּרִין, וְסֵיפָא קָתָנֵי שֶׁל מַה בְּכָךְ מוּתָּרִין – דְּהַיְינוּ עָבְרוּ: צְלָף. אִילָן גָּדוֹל הוּא, וּבַעַל עֲנָפִים הַרְבֵּה, וּשְׁלשָׁה מִינֵי אוֹכֶל יֵשׁ בְּפֵירוֹתָיו: אֶבְיוֹנוֹת קַפְרִיסִין וְלוּלָבִין: שֶׁאִם יֵשׁ בּוּרְגָּנִין. מֵע' אַמָּה לְע' אַמָּה – הוֹלֵךְ אֲפִי' בְּשַׁבָּת, שֶׁהַכֹּל חָשׁוּב כְּעִיר אַחַת, וְכָל הָעִיר כְּד' אַמּוֹת, כִּדְאָמְרִינַן בְּעֵירוּבִין (דף כא.). וְכֵיוָן דְּהוּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶיתֵּר עַל יְדֵי תַּקָּנָה בְּשַׁבָּת – מוּתָּר לְאוֹמְרוֹ אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם הַהֶיתֵּר: הַמְחוּבָּרִים. שֶׁא"א לְקַצְצָן בְּשַׁבָּת ע"י שׁוּם תַּקָּנָה: קַשׁ. זַנְבוֹת הַשִּׁבּוֹלִים, אשטרצי"א: בְּתִיבְנָא סַרְיָא. שֶׁאֲפִי' יֵשׁ מְחִיצוֹת אֵינוֹ מֵבִיא, מִשּׁוּם דְּמוּקְצֶה הוּא: עַל עִסְקֵי כַּלָּה וּמֵת אִין. דְּחֶפְצֵי שָׁמַיִם הֵן. אֲבָל עַל עִסְקֵי אַחֵר, אֲפִי' דּוּמְיָא דְּכַלָּה – לא: בִּשְׁלָמָא אַחֵר דּוּמְיָא דְּכַלָּה מַשְׁכַּחַת לָהּ. דְּאָסוּר לְהַחֲשִׁיךְ, כְּגוֹן לַחֲתוֹךְ מִן הַמְחוּבָּר: לְמֵיגַז לָהּ אָסָא. דְּעָבְדוּ לָהּ גְּנָנָא דְּאָסָא לְכַלָּתָא: אֶלָּא עִסְקֵי מֵת מַאי הִיא. הֲבָאָה דְּאָרוֹן וְתַכְרִיכִין, וְאַמַּאי לְאַחֵר לא? לֵימָא: הוֹאִיל וְאִם יֵשׁ שָׁם מְחִיצוֹת מֵבִיא: לְמֵיגַז לֵיהּ גְּלִימָא. לְתַקֵּן לוֹ תַּכְרִיכִין, דְּאֵין הֶיתֵּר לַדָּבָר הַיּוֹם כְּלָל: וְאע"ג דְּלָא אַבְדִּיל. אַסֵּיפָא דְּמַתְנִי' מִתַּמַּהּ, דְּקָתָנֵי וּמֵבִיא פֵּירוֹת בְּיָדוֹ לְקוֹצְצָן מִן הַמְחוּבָּר בְּלֹא הַבְדָּלָה: בֵּין הַגִּיתּוֹת שָׁנוּ. דְּאִיכָּא כּוֹס בַּשָּׂדֶה: הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל. לְהֶיכֵּרָא בְּעָלְמָא, לְלַוּוֹת אֶת הַמֶּלֶךְ: וְעָבְדִינַן צוֹרְכִין. וְאַחַר כָּךְ אָנוּ מְבָרְכִין עַל הַכּוֹס בְּרָכָה גְּמוּרָה דְּהַבְדָּלָה. וְכ"ש דְּאִי אַבְדִּיל בַּתְּפִלָּה מוּתָּר לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו, וְחוֹזֵר וּמַבְדִּיל עַל הַכּוֹס: וּמְסַלְּתִינַן סִילְתֵי. חוֹטְבִין עֵצִים: אַהַיָּיא. קָאֵי, וּמְשַׁוֵּי כְּלָלָא: אִי נֵימָא אַרֵישָׁא. דְּקָתָנֵי ת"ק לְאִיסּוּרָא, וְקָאָתֵי אַבָּא שָׁאוּל לְשַׁוּוּיֵהּ בָּהּ כְּלָלָא. א"כ דִּכְלָלָא לְאִיסּוּרָא, ה"ל לְמֵימַר בְּהֶדְיָא: כָּל שֶׁאֵינוֹ זַכַּאי בַּאֲמִירָה, כְּגוֹן אַלּוּ שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לוֹמַר לַחֲבֵירוֹ שְׂכוֹר לִי פּוֹעֲלִים אוֹ הָבֵא לִי פֵּירוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת – אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַחֲשִׁיךְ, מִיבָּעֵי לֵיהּ: אֶלָּא

אסיפא

נקט שמואל דוקא לכרך פלוני אני הולך – דהוא הדין לחבירו יכול לומר: לך לי לכרך פלוני למחר:

בשלמא קש במחובר משכחת לה. ה"נ הו"מ למימר מטעם מוקצה, דהא אינו ראוי למאכל בהמה, כדאמר לעיל (דף קמא.): הקש שע"ג המטה לא ינענענו כו'. אלא רבותא קאמר, דאפילו במחובר משכחת לה: **במחובר** משכחת לה. אומר רבי: דלאו משום תלישה נקט לה, דאע"ג שמחובר לארץ – אין בו איסור תלישה, כיון שיבש אינו יונק מן הארץ, כדמוכח בחולין פרק "העור והרוטב" (דף קכז: ושם), דאמר: תאנים שצמקו באביהן – מטמאין טומאת אוכלין, והתולש ממנה בשבת – חייב חטאת. דווקא צמקו, אבל יבשו – לא. וכן משמע בכל הסוגיא דיבשו הן ועוקציהן – מטמא טומאת אוכלין, ואין דינו כלל כמחובר. והא דקאמר הכא במחובר משכחת לה – היינו משום איסור ייפוי קרקע, כדאמר לעיל: התולש עולשין בשבת חייב חטאת, בפרק "הבונה" (לעיל דף קג.). והא דפריך בפרק "המוצא תפילין" (עירובין דף ק:) אאילן יבש הא קא נתרי פירי, משמע שיש ביבש איסור תלישה – אומר רבי: דמיירי התם ביבשו הן ולא עוקציהן: **בתיבנא** סריא. והא דאמר לקמן פרק "מי שהחשיך" (דף קנה:) מפרכין תבן ואספסתא לפני בהמה ומוקי לה בתבנא סריא משמע דחזי לבהמה! אומר רבי: דמיירי כגון דלא סרי' כולי האי: **אלא** מת מאי ניהו להביא לו ארון ותכריכין. תימה: אמאי לא קאמר למיגז ליה אסא שהיו רגילין להביא אסא למת כדאשכחן בנדה (דף לז.) דשוור אסא מערסא לערסא! וי"ל: ע"כ צ"ל ארון ותכריכין, כדקתני במתני' בהדיא. מ"ר:

האי

וְחשבונות שֶׁל מַה בְּכָךְ, כגון שהיו לצורך, אלא שעברו, מוּתָּר לְחוֹשְׁבָן בשבת, וכדברי שמואל שחשבונות של מלך ושל מה בכך מותר לחושבן בשבת.

הגמרא מקשה סתירה מברייתא אחרת על ברייתא זו בדין חשבונות שעברו: שנינו בברייתא שחשבונות שעברו אסור לחושבן בשבת, וְרִמִּינְהוּ – וקשה על כך מברייתא אחרת שבה שנינו, חוֹשְׁבִין – מותר לחשב בשבת חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁאֵינָן צְרִיכִין – שאין בהם צורך ותועלת, וְאֵין מְחַשְּׁבִין חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁצְּרִיכִין – שיש בהם צורך, בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד, אוֹמֵר אָדָם לְחֲבֵירוֹ בשבת, כָּךְ וְכָךְ פּוֹעֲלִים הוֹצֵאתִי – כך וכך פועלים שכרתי עַל [–בשביל] שָׁדֶה זוֹ. וכן מותר לומר כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין הוֹצֵאתִי עַל בניית דִּירָה זוֹ, כיון שדברים אלו שברו ואין לו תועלת במה שמחשב בהן עכשיו. אֲבָל לֹא יֹאמַר לוֹ [–לחבירו] כָּךְ וָכָךְ הוֹצֵאתִי כבר על שדה ודירה זו, וְכָךְ וָכָךְ אֲנִי עָתִיד לְהוֹצִיא עבורם כדי להשלים המלאכה, כי אלו חשבונות שיש לו בהם צורך ואסורים. הרי שברישא של הברייתא מבואר שחשבונות שעברו מותר לחושבן, וזו סתירה לברייתא הקודמת שאוסרת אופן זה.

חוזרת הגמרא ומקשה על המקשן עצמו: וּלְטַעֲמָיךְ – ולשיטתך, שכוונת הברייתא הראשונה לאסור את כל החשבונות שעברו, ולפיכך הקשית, קַשְׁיָא לָךְ הֵיא גּוּפָא – תקשה לך הברייתא הראשונה עצמה, שהרי ברישא אסרה לחשב חשבונות שעברו, ואילו בסיפא התירה לחשב חשבונות של מה בכך דהיינו חשבונות שעברו, אֶלָּא – בהכרח יש לחלק [ובכך אף תתיישב קושייתך מהברייתא השניה], הָא – החשבונות שעברו האמורים ברישא של הברייתא הראשונה לאיסור, הוא באופן דְּאִיכָּא אַגְרָא דַּאֲגִירָא גַּבֵּיהּ – שעדיין יש שכר פועלים המוטל עליו לשלם, כי לא פרע להם הכל, ולכך חישוב החשבון שעבר נצרך לו ואסור לו לחשבו. וְהָא – חשבונות של מה בכך האמורים בסיפא של הברייתא, וכן חשבונות שעברו האמורים בברייתא השניה להיתר, הוא באופן דְּלֵיכָּא אַגְרָא דַּאֲגִירָא גַּבֵּיהּ – שאין שכר הפועלים מוטל עליו לשלם, שכן כבר פרע להם כל חובם, ואין לו צורך בחשבונות אלו לכך הם מותרים.

שנינו במשנה: אֵין מַחְשִׁיכִין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות.

הגמרא מביאה מעשה בענין הרהור האסור בשבת: תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁנִּפְרְצָה לוֹ פֶּרֶץ [–פרצה בגדר] בְּתוֹךְ שֶׁדֵּהוּ, וראה פרצה זו בשבת, וְנִמְלַךְ – דן בדעתו עָלֶיהָ, כיצד לְגוֹדְרָהּ בשבת. וְאחר כך נִזְכַּר שֶׁשַּׁבָּת הוּא וחטא במחשבתו שחשב לגודרה היום, וְנִמְנַע אוֹתוֹ חָסִיד וְלֹא גְּדָרָהּ לפרצה זו לעולם, כי קנס את עצמו לפי שחשב לגודרה בשבת, אף על פי שחשב כך בשוגג שהיה סבור שהוא חול. ובשכר זה זכה וְנַעֲשָׂה לוֹ גֶּם וְעָלְתָה בּוֹ [–במקום הפרצה] צְלָף – אילן גדול ורב ענפים אשר בפירותיו יש שלשה מיני אוכלים, אביונות קפריסין ולולבין, ונמצאת הפרצה גדורה מאליה. ובנוסף זכה שמְּמָנָּה – מן הצלף, הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵיתוֹ.

נאמר בנביא (ישעיה נח יג) 'אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ וגו' וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר'. ויש ללמוד מהנאמר 'ממצוא חפצך ודבר דבר' כי דיבור שיש בו עשיית חפצי חול אסור בשבת. ואף דיבור שאין בו תועלת לחפצי חול, כגון שאומר על עצמו שיעשה למחר מלאכה פלונית האסורה בשבת, נאסר מפני שהוא דיבור של חול, ודרשו לעיל (קיג:) 'וְדַבֵּר דָּבָר' 'שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול'.

הגמרא מביאה דברי שמואל שיש אופן היתר בדיבורים אלו, ומקשה עליו ממשנתנו. אומרת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מוּתָּר לְאָדָם לוֹמַר לַחֲבֵירוֹ בשבת, לְכָךְ פְּלוֹנִי שמחוץ לתחום שבת אֲנִי הוֹלֵךְ לְמָחָר אף שהוא דבר האסור בשבת, מפני שֶׁאֵם יֵשׁ – אילו היו בּוּרְגָּנִין – [צריפים של שומרים] מחוץ לעיר עד לאותו כרך, בכל שבעים אמה, הוֹלֵךְ – היה מותר לילך בשבת עצמה לכרך. שעל ידי הבורגנין הכרך והעיר נחשבים לעיר אחת, והעיר עצמה כולה חשובה כארבע אמות לענין תחומין. וכיון שהליכה זו יש תקנה להתירה בשבת על ידי בורגנין, מותר לאומרה אף כשאין בורגנין. מדברי שמואל שהתיר אמירה בדבר שיש לו צד היתר בשבת, יש ללמוד כי אף ההחשכה על התחום מותרת באופן זה, שכן דין ההחשכה והאמירה תלויים זה בזה כפי ששנינו במשנתנו 'אבא שאול אומר כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו', ולכך מקשה הגמרא על שמואל ממשנתנו העוסקת בדין החשכה. מקשה הגמרא: תְּנַן במשנתנו, אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לִשְׂכּוֹר פּוֹעֲלִים וּלְהָבִיא פֵּירוֹת, ונתבאר כי טעם האיסור הוא משום שכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו. וקשה, בִּשְׁלָמָא – האיסור להחשיך בשביל 'לִשְׂכּוֹר פּוֹעֲלִים' מובן, משום דְּבַשַּׁבָּת לֹא מָצֵי אָגַר – שהרי אין תקנה להתיר לשוכרם בשבת, אֶלָּא האיסור להחשיך בשביל 'לְהָבִיא פֵּירוֹת' קשה, שאף שבשבת אסור להביאם משום איסור טלטול ברשות הרבים והוצאה מרשות לרשות, וכן איסור תחומין, מכל מקום לֵימָא – תאמר שיש היתר לאיסור זה, שֶׁאֵם יֵשׁ שָׁם מְחִיצוֹת המקיפות ממקומו ועד מקום הפירות, מֵבִיא – היה מותר להביאם בשבת, שמחיצות מחשיבות הכל לרשות אחת, וכשם שהתיר שמואל אמירה באופן שיש תקנה כך יש להתיר להחשיך באופן זה.

מתרצת הגמרא: גם בדין 'להביא פירות' מַשְׁכַּחַת לָהּ – מוצא אתה אופן שאין לו תקנה, ובו דיברה המשנה, והיינו בְּפֵירוֹת הַמְּחוּבָּרִים, שאין תקנה להתיר תלישתם בשבת, ולפיכך לא יחשיך בשביל לתלשם ולהביאם.

הגמרא ממשיכה להקשות על שמואל: וְהָתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא – והלא רבי אושעיא שנה ברייתא, אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם בשביל לְהָבִיא תֶּבֶן וָקַשׁ, וקשה, בִּשְׁלָמָא – מובן הדבר לענין קַשׁ שאסור להחשיך עבור הבאתו, משום שמַשְׁכַּחַת לָהּ – מוצא אתה אופן שאין תקנה להביאו בשבת, כגון בְּמְחוּבָּר – שהקש מחובר ואסור לקצרו בשבת, אֶלָּא תֶּבֶן שתלוש הוא ואין עליו אלא איסור טלטול, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – היאך אתה מוצא אופן שאין תקנה להביאו בשבת ושאסור להחשיך בשבילו, הרי יש לו תקנה על ידי מחיצות.

מתרצת הגמרא: הברייתא אמורה בְּתִיבְנָא סָרְיָא – תבן רקוב וסרוח שאינו ראוי למאכל בהמה, שאין תקנה להביאו בהיתר, שכן אף אם יש מחיצות אסור לטלטלו משום 'מוקצה'.

הגמרא מוסיפה להקשות על שמואל ממשנה להלן: תָּא שְׁמַע ראיה שלא כדברי שמואל. שנינו במשנה להלן (קנא.), מַחְשִׁיכִין – מותר להחשיך עַל הַתְּחוּם כדי לְפַקֵּחַ – לחקור ולברר עַל עָסְקֵי [–צרכי] כַּלָּה וְעַל עָסְקֵי הַמֵּת. מדייקת הגמרא: עַל עָסְקֵי כַּלָּה וָמֵת שמצוות הם אֵין – אכן מותר להחשיך, שכן נדרש בגמרא לעיל (ע"א) 'חפציך' אסורים ולא חפצי שמים, אבל כדי לפקח עַל עָסְקֵי אַחֵר שדבר הרשות הוא, לֹא יחשיך. ומשמע שגם אותה מלאכה עצמה שמותרת בכלה ומת אסורה באחר, וקשה בִּשְׁלָמָא – המשנה מובנת בכך שאוסרת להחשיך עבור צרכי אַחֵר דּוּמְיָא דְּכַלָּה – באופן הדומה לצרכי כלה שמותר להחשיך עבורם, שכן מַשְׁכַּחַת לָהּ – מוצא אתה אופן בצרכי כלה שאין תקנה להתירו בשבת, והוא לְמִיגְזָא לֵיהּ אַפָּא – תלישת ענפי הדס, שהיו רגילים לעשות מהם חופה לכלה, ובמלאכה זו ניתן להעמיד דברי המשנה שמותר להחשיך בשבילה דווקא ולא לאחר, שכן אין תקנה בשבת להתיר איסור תולש, אֶלָּא 'עסקי המֵת' שנקטה המשנה מַאי נִיהוּ – מה היא המלאכה שהותרה דווקא לצורכו, בהכרח מלאכה זו היא לְהָבִיא לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין כפי שמפורש בהמשך המשנה שם (קנא.), וְקָתָנֵי – ושנינו במשנה 'מת' אֵין – דווקא לצורך מת מותר, אֲבָל בשביל אַחֵר לֹא יחשיך כדי להביא כליו, וְקשה אַמַּאי – לשיטתו של שמואל מדוע אסור, לֵימָא – תאמר להתיר מפני שֶׁאֵם יֵשׁ שָׁם [–ממקום הכלים ועד מקומו] מְחִיצוֹת, מֵבִיא אפילו בשבת עצמה, שכיון שיש תקנה לאיסור זה יש להתיר לו להחשיך אפילו בשאין מחיצות.

המשך בעמוד קסה

המשך ביאור למסכת שבת ליום שלישי עמ' ב

בהם, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּשָׁרֵי** – אין חולק בדבר ולכל הדעות מותר להתעטף בהם ולהעבירם דרך רשות הרבים שהרי הם מלבוש. ומאידך **בְּלבדים קָשֵׁין** שאין הדרך להתעטף בהם, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי דְּאָסוּר** – לכל הדעות אסור להתעטף בהם ולהעבירם דרך רשות הרבים. **כִּי פְּלִיגִי בְּמִיצְּעֵי** – מחלוקתם עוסקת בלבדים ממוצעים שאינם רכים ואינם קשים, **מַאן דְּאָסַר** – רב שאסר סבר **מִיחְזֵי כְּמַשּׂוֹי** – שלבדים אלו נראים כמשאוי ולא כמלבוש, **וּמַאן דְּשָׁרֵי** – ושמואל שהתיר סבר **לֹא מִיחְזֵי** – לא נראים **כְּמַשּׂוֹי**.

הגמרא מבארת מנין שרב סובר כן, **וְהָא דְּרַב** – דינו של רב לאסור העברת לבדים ברשות הרבים בדרך מלבוש, **לָאו בְּפֵירוּשׁ אִיתְּמַר** – לא נאמר בפירוש על ידו, **אֶלָּא מְכַלְּלָא אִיתְּמַר** – אלא כך ניתן היה ללמוד ממעשה שהיה. **דְּרַב אִיקְּלַע לְהַהוּא אַתְרָא** – רב נקלע לאותו מקום **דְּלֵא הֲוָה לֵיהּ רִיוְחָא** – שלא היה בבית מקום מרווח לתלמידים לשבת. **נְפַק יָתִיב** – יצא וישב **בְּכַרְמְלִית, אֲיִתוּ לֵיהּ בֵּי סַדְיָא** – הביאו לו לבדים ממוצעים בדרך מלבוש כדי שישב עליהם, **וּלֵא יָתִיב** – ולא ישב עליהם. **מַאן דַּחֲזָא** – מי שראה את רב מסרב לשבת, **סָבַר מִשּׂוּם דְּבֵי סַדְיָא אָסוּר** – שרב סובר שהיה אסור להוציאם לכרמלית [שמדרבנן אסור לטלטל שם יותר מארבע אמות] אף דרך מלבוש, לפי שנראה כמשאוי, ולכן שנה שרב סובר שלבדים ממוצעים נראים כמשאוי. **וְלֵא הִיא** – אולם אין הדבר נכון, **דְּרַב אַכְרוּזֵי מַכְרִיז שבֵּי סַדְיָא שָׁרֵי** – משום שרב הכריז שמותר להוציא את הלבדים דרך מלבוש לכרמלית, **וּמִשּׂוּם כְּבוֹד רַבּוֹתֵינוּ** שהיו שם ונאלצו לשבת על גבי קרקע, לכן גם הוא **לֹא יָשַׁב עָלָיו** אלא על הקרקע. מבארת הגמרא: **וּמַאן נִינְהוּ** – ומי הם רבותינו שרב חשש לכבודם, **רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי** שהיו תלמידים חברים לרב.

משנה

משנתנו עוסקת בהצנעת מאכל בקרקע בשבת לצורך שמירת המאכל מלקלול, וכן צינון מים או חימומם: **נוֹתְנִין תַּבְשִׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר** שאין בו מים, **בְּשְׁבִיל שֶׁיְּהֵא שָׁמוּר** שלא יתקלקל מחמת החום השורר בחוץ. **וְאֶת** הכלי עם **הַמַּיִם הַיָּפִים** הראויים לשתיה מניחים **בָּרָעִים** – בתוך מקוה של מים צוננים מקולקלים, **בְּשְׁבִיל שֶׁיְּצַנְּנוּ** המים היפים. **וְאֶת הַצּוֹנֵן בַּחַמָּה** – ומניחים את המים הצוננים מול השמש **בְּשְׁבִיל שֶׁיֵּחַמּוּ**, ובגמרא יבואר מה החידוש בדינים אלו.

המשנה דנה במי שנרטבו בגדיו בשבת, לענין המשך לבישתם ובשטיחתם ליבוש בשבת: **מִי שֶׁנִּשְׂרוּ בְּלָיו** – נפלו בגדיו בשבת **בַּדֶּרֶךְ בַּמַּיִם, מְהַלֵּךְ** כשהוא לבוש **בָּהֶן** והם מתנגבים לאיטם, **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** שיחשדוהו שכיבסם היום. **הִגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה,** כלומר הראשונה בכניסה לעיר, והחצר בתוך העיר והיא משתמרת שלא נכנסים בה בני אדם, **שׁוֹטְחָן** שם **בַּחַמָּה** – מול השמש כדי שיתייבשו, **אֲבָל לֹא** שוטחן **כְּנֶגֶד הָעָם,** שלא יחשדו בו שכיבסם היום.

גמרא

הגמרא מבארת את הדין הראשון במשנה: שנינו במשנה שמותר להניח תבשיל בבור בשביל לשומרו שלא יתקלקל. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שמותר מה באה המשנה להשמיענו. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר **נִיגְזַר** שלא להניחו בבור **מִשּׂוּם אֲשָׁווּיֵי גּוּמּוֹת** – מחשש שמא ימצאו גומות בקרקעית הבור באופן שאין אפשרות להניח עליה את הקדירה, ויבוא למלאות את הגומות וליישרן ויתחייב מדין 'בונה', **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין חוששים לכך.

עוד שנינו במשנה: **וְאֶת הַמַּיִם הַיָּפִים** מניחים **בָּרָעִים** כדי לקררם. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שמותר ומה משמיענו המשנה. משיבה הגמרא: אמנם בדין זה אין חידוש, אך **סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ** – עיקר החידוש הוא בסיפא שם שנינו **וְאֶת הַצּוֹנֵן** מניחים **בַּחַמָּה** כדי שיתחממו, ואגב הסיפא שנה את הרישא אף שאין בו חידוש. שואלת הגמרא: **הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא** – גם הלכה זו פשוטה היא. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר **נִיגְזוֹר** שלא להניח מים צוננים בחמה **דִּילְמָא אָתֵי לְאַטְמוּנֵי בְּרֶמֶץ** – שמא יטעה להתיר לחממם אף על ידי הטמנה בגחלים ויתחייב משום מבשל, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאין חוששים לכך.

הגמרא דנה בדברי המשנה המתירה לשטוח בצנעה בגדים שנרטבו כדי לייבשם בשבת. שנינו במשנה: **מִי שֶׁנִּשְׂרוּ** כליו בדרך במים **וכו'** הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא כנגד העם. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים** לעשות דבר המותר **מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן,** שהרואהו חושד שעבר עבירה, **אֲפִילּוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים** שאין אדם רואהו **אָסוּר** לעשותו.

מקשה הגמרא: **תְּנַן** במשנתנו, מי שנשרו בגדיו במים **שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם** מפני מראית העין שיסברו שכיבסם בשבת, הרי שבצנעה מותר, וקשה על רב שלשיטתו אסור אפילו שלא כנגד העם. מתרצת הגמרא: **תַּנָּאֵי הִיא** – בהלכה זו נחלקו תנאים, ורב סובר כתנאים האוסרים, **דְּתַנְיָא** בברייתא, מי שנשרו בגדיו במים **שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם,** זו שיטת תנא קמא, **וְרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין** אף שלא כנגד העם.

הגמרא דנה בענין ניקוי בגד בשבת על ידי ניעורו: **אָמַר רַב הוּנָא,**

המשך ביאור למסכת שבת ליום רביעי עמ' א

לידי סחיטה. **אֲבָל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם** שרחצו **מִסְתַּפְּגִין בַּאֲלוּנְטִית אַחַת פְּנֵיהֶם יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם, וּמְכִיאִין אוֹתָן בְּיָדָן** ואין חשש לסחיטה אף שנספגו בה הרבה מים. והטעם כיון שהם רבים ואחד יזכיר לחבירו שהסחיטה אסורה.

מוסיפה המשנה: **סָכִין** שמן בשבת על הגוף, **וּמְמַשְׁמְשִׁין** – ומשפשפים את הגוף ביד להנאה, **אֲבָל לֹא מִתְעַמְּלִין** – אין משפשפים בכח את הגוף, **וְלֹא מִתְגָּרְרִין** – ואין מגרדים את הגוף במגרדת, משום שזהו עובדא דחול. **וְאֵין יוֹרְדִין לְנָהָר** ששמו **קוֹרְדִימָא. וְאֵין עוֹשִׂין אַפִּיקְטְוִיזִין** – ואין גורמים להקאה, **וְאֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן** – אין מתקנים ומיישבים את עצמותיו וחוליות שדרתו של תינוק שנולד, ובגמרא יבואר הטעם, **וְאֵין מַחֲזִירִין** למקומו **אֶת הַשֶּׁבֶר** של עצם שנשברה, שכל שיש בו רפואה אסור משום גזירת שחיקת סממנין. וכן **מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ וְרַגְלוֹ,** כלומר שהעצם יצאה ממקומה, **לֹא יִטְרְפֵם בְּצוֹנֵן** – לא ישפשף את היד או הרגל במים צוננים, משום שניכר שעושה זאת לצורך רפואה, **אֲבָל רוֹחֵץ הוּא כְּדַרְכּוֹ וְאִם נִתְרַפֵּא נִתְרַפֵּא** משום שלא ניכר שעושה זאת לרפואה.

גמרא

שנינו במשנה: הרוחץ במי מערה ובמי טבריא וכו'. מדייקת הגמרא: **קָתָנֵי** – המשנה כתבה את שניהם יחד, ללמדנו **שֶׁמֵּי הַמְּעָרָה דּוּמְיָא דְּמֵי טִבֶּרְיָא** – דומים למי טבריא, **מַה מֵי טִבֶּרְיָא חַמִּין אַף מֵי מְעָרָה** מדובר במים **חַמִּין,** ומתוך שהמשנה נקטה 'הָרוֹחֵץ' לשון דיעבד, יש לדייק שב**דִּיעֲבַד אִין לְכַתְּחִילָּה לֹא,** כלומר המשנה דנה בהבאת מגבת של אדם שעבר ורחץ במים אלו ונסתפג בה, אבל לכתחילה אסור לרחוץ במים אלו, **מִכְּלָל** – ומשמע מזה

מובן הדבר אם תאמר שהלואת יום טוב **לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, **מִשּׁוּם הָכִי** – משום כך **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** בתורת משכון כדי להיות בטוח בהשבת ההלואה, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר שַׁבָּת** לראות כמה צריך להשיב לו. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** – אבל אם תאמר **שְׁנִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, **אַמַּאי** [–מדוע] **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** למשכון, הרי אין למלוה מה לחשוש, ויכול **לִיתֵּן לֵיהּ** ללוה את חפצו בלא משכון, **וְלִתְבְּעֵיהּ** – ואם אחר כך יכחיש הלוה שאינו חייב לו, יתבע אותו בבית דין ויוציא ממנו את חובו.

דוחה הגמרא: לעולם הלואת יום טוב ניתנה ליתבע בבית דין, והטעם שמניח טליתו אצלו למשכון הוא משום שהמלוה מעדיף להיות בטוח בהלואה על ידי משכון, שכן **אָמַר** – יכול המלוה לומר, **לֹא בָּעֵינָא דְּלֵיקוּם בְּדִינָא וְדַיְינָא** – איני רוצה לטרוח לעמוד בדין ולברור דיין לצורך זה.

הגמרא מקשה ממשנה על שיטת רב יוסף: **מֵתִיב** [–הקשה] **רַב אִידִי בַּר אָבִין** לרב יוסף, שנינו במשנה (שביעית פ״י מ״ב) **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחִילְּקָהּ** ללקוחות בהקפה, **בְּיוֹם טוֹב** של **רֹאשׁ הַשָּׁנָה** במוצאי שנת השמיטה, **אִם הָיָה חֹדֶשׁ** אלול **מְעוּבָּר** – שיש בו ל׳ יום, מפני שקידשו את חודש תשרי רק למחרת ל׳ אלול [ועשו ראש השנה שני ימים], נמצא שחילוק הפרה היה בל׳ אלול, והרי זה חוב של שנת השמיטה, ולכך **מְשַׁמֵּט** המוכר את החוב, ששביעית משמטת את החובות בסופה, **וְאִם לָאו** – שחודש אלול לא היה מעובר, שקידשו את החודש בו ביום ונמצא שחילוק הפרה היה בא׳ תשרי, הרי זה חוב מהשנה השמינית ולכך **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט.**

מקשה הגמרא: **וְאִי** הלואת יום טוב **לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, **מַאי ׳מְשַׁמֵּט׳** – מה משמעות דברי המשנה שאם היה חדש מעובר ׳משמט׳, שכן מכיון שאין בית דין נזקקין לחוב זה, הרי הוא שמוט ועומד אף בלא דין שמיטה. מתרצת הגמרא: **שְׁאִנִּי הָתָם** – שונה הדבר שם במשנה, שאף על פי שהלואת יום טוב לא ניתנה ליתבע, בכל זאת הלואה זו של המחלק את הפרה ניתנה ליתבע, משום **דְּאִינְגְּלֵאי מִילְּתָא דְּחוֹל הוּא** – כאשר קידשו את החודש רק למחרת ל׳ אלול נתברר שאלול היה מלא, ויום זה הוא ל׳ אלול ואינו ראש השנה אלא חול, ולכך הרי היא כהלואת חול שניתנה ליתבע ושייך בה דין שמיטה.

מוסיפה הגמרא ומקשה מהסיפא על רב יוסף: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה שהלואת יום טוב ניתנה ליתבע **מִסֵּיפָא** של המשנה. שנינו בסיפא **אִם לָאו** – שחודש אלול לא היה מעובר, ונמצא שההלואה היתה בא׳ תשרי שהוא יום טוב של ראש השנה, **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט,** כיון שהיא הלואה של שנה שמינית. מקשה הגמרא: **אִי אָמְרַת בְּשִׁלְּמָא** – מובן הדבר אם תאמר שהלואת יום טוב **נִיתְּנָה לִיתָּבַע, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי** – זהו ששנינו **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט** חוב זה, ככל חוב של שנה שמינית. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** – אבל אם תאמר הלואת יום טוב **לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע, אַמַּאי אֵינוֹ מְשַׁמֵּט,** הרי אין כאן חוב כלל, שכיון שאין יכול לתובעו הרי הוא שמוט ועומד.

מתרצת הגמרא: לעולם הלואת יום טוב לא ניתנה ליתבע, ומה ששנינו אינו משמט הוא לומר **דְּאִי יָהִיב לֵיהּ שָׁקִיל** – שאם יתן לו הלוה את חובו מרצונו הרי הוא יכול ליטלו ממנו, כיון ששביעית אינה משמטת חוב זה.

מקשה הגמרא: **מִכְּלָל** – משמע מזה, **דְּרֵישָׁא** – שמה ששנינו ברישא, שאם חודש אלול מעובר שביעית משמטת, היינו לומר שאף **אִי יָהִיב לֵיהּ לֹא שָׁקִיל** – אם הלוה בא ליתן לו מרצונו, לא יטול החוב מפני השמטת השביעית, וזה לא יתכן, ואם כן אף את מה שנאמר ׳אינו משמט׳ בסיפא אי אפשר להעמיד באופן זה.

מתרצת הגמרא: לעולם מדובר בין ברישא ובין בסיפא באופן שבא הלוה לשלם את החוב מרצונו, ומה שנאמר **בְּרֵישָׁא** שמדברת בהלואת שביעית ׳משמט׳, היינו שאם הלוה אינו חפץ שתשמטנו שביעית ובא להשיב את החוב, המלוה **צָרִיךְ לְמֵימַר לֵיהּ** [–לומר לו] **מְשַׁמֵּט אֲנִי,** ומה שנאמר **בְּסֵיפָא** שמדברת בהלואת שמינית ׳אינו משמט׳, הכוונה ש**לֹא צָרִיךְ** המלוה **לְמֵימַר לֵיהּ מְשַׁמֵּט אֲנִי.**

מביאה הגמרא את מקור הדין של אמירת ׳משמט אני׳ בחוב של שביעית: **כְּדְתָנֵי** – במשנה (שם פ״י מ״ח) **הַמַּחֲזִיר חוֹב** שעברה עליו השביעית ונשמט, **בַּשְּׁבִיעִית** – בזמן שהשביעית נוהגת. צריך המלוה ש**יֹּאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי. וְאִם אָמַר לוֹ** הלוה, **אַף עַל פִּי כֵן** אני רוצה להחזירו לך, כי איני חפץ שישמט, **יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ.** והטעם לאמירת משמט אני, **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים טו ב) בפרשת שמיטת כספים ׳**וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה** שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ׳, ׳דְּבַר׳ לשון דיבור, ללמד שאפילו אם בא הלוה לשלם לו את חובו, יזכיר לו שמיטה בדיבורו.

הגמרא מביאה כיצד נהגו אמוראים בהלואת יום טוב: **רַב אַוְיָא** כשהיה מלוה ביום טוב אוכלין לצורך יום טוב, היה **שָׁקִיל מַשְׁכּוֹנָא** – לוקח משכון בשעת הלואה, כדי להיות בטוח שישיב לו את ההלואה. **רַבָּה בַּר עוּלָּא** היה **מַעֲרִים אִיעֲרוּמֵי** – לוקח ממנו חפץ לאחר יום טוב בערמה לשם שאילה, ומעכבו אצלו עד שישיב לו את חובו.

חכמים אסרו להקדיש בשבת וביום טוב, משום שבדיבורו הוא מוציא מרשותו לרשות הקדש, והרי זה דומה למקח וממכר. בגמרא לפנינו יבואר שקרבן שזמנו היום אינו בכלל זה ומותר להקדישו בשבת וביום טוב.

שנינו במשנה: **וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח** שחל להיות בשבת ואין לו שה לפסחו, לוקח שה מהמוכר, ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַקְדִּישׁ אָדָם שה **לְפִסְחוֹ** בערב פסח שחל **בְּשַׁבָּת, וְכֵן** מקדיש בהמה **לְחַגִּיגָתוֹ בְּיוֹם טוֹב** שזמנם באותו יום. ואף ששנינו (ביצה לו:) שחכמים אסרו להקדיש בשבת וביום טוב, מכל מקום הקדשת פסח וחגיגה מותרת, שכשם שהקרבתן דוחה שבת או יום טוב כך הקדשתן דוחה, כפי שתבאר הגמרא להלן.

הגמרא מביאה ראיה לרבי יוחנן ממשנתנו: **נִימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ** – האם נאמר שהמשנה מסייעת לרבי יוחנן, שכן שנינו במשנתנו, **וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** ואין לו שה לפסחו, לוקח שה מהמוכר, ואם אינו מאמינו **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ וְנוֹטֵל אֶת** השה עבור **פִּסְחוֹ** ומקריבו, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב.** ומוכח שניתן להקדיש את הפסח בשבת כדברי רבי יוחנן, שהרי ללא הקדשתו אין יכול להקריבו. דוחה הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן במשנה במה המדובר, **בְּמִמַּנָּה אֲחֵרִים עִמּוֹ עַל פִּסְחוֹ דְּמַעִיקְּרָא מִיקְּדַשׁ וְקָאֵי** – שהשה הוקדש לפסח על ידי המוכר מערב שבת, ובא המוכר בשבת להוסיף אדם זה שיקנה בו חלק כדי להימנות עליו עמו, ואין מכאן ראיה לרבי יוחנן.

מקשה הגמרא על הדחייה: כיצד ניתן להעמיד באופן שבא להימנות על הפסח, **וְהָא אֲנַן תְּנַן** במשנה (ביצה כז:), **אֵין נִמְנִין עַל הַבְּהֵמָה בַּתְּחִילָּה** – לא קובעים כמה בני אדם להתחיל להשתתף בבהמה לחלקה ביניהם לצורך יום טוב, **בְּיוֹם טוֹב,** שזה כמעשה חול. מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָכָא** – שונה הדבר כאן, **כֵּיוָן דְּרָגִיל** לקנות בהמותיו **אֶצְלוֹ, כְּמַאן דְּאִימְּנֵי בֵּיהּ מֵעִיקָּרָא דְּמִי** – הרי זה כמי שנמנה כבר על בהמה זו מערב שבת, ואין כאן התחלת שותפות שהיא כמעשה חול.

חוזרת הגמרא ומוכיחה כדינו של רבי יוחנן מברייתא המדברת בענין המשנה, אשר בה לא ניתן לדחות כפי הדחייה להוכחה מהמשנה: **וְהָא תָּנֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָא** ברייתא בדין ערב פסח שחל בשבת, **הוֹלֵךְ אָדָם** שלא קנה לו שה מערב שבת לפסחו, **אֶצֶל רוֹעֶה הָרָגִיל** לקנות בהמותיו **אֶצְלוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ** הרועה **טָלֶה לְפִסְחוֹ וּמַקְדִּישוֹ** בשבת, ומקריבו, **וְיוֹצֵא בוֹ** ידי חובת קרבן פסח. הרי מבואר בברייתא

המשך בעמוד קסד

המשך ביאור למסכת שבת ליום רביעי עמ׳ ב

כלומר, שהתלמידים יבואו ללמוד אצלי וכך אמלא את חובתי ללמד תורה לאחרים. וזאת משום **שֶׁחַבְרֶיךָ** החכמים **יְקַיְּימוּהָ בְּיָדְךָ**, כלומר, שרק כשתהיה בקרבת החכמים חבריך, תתקיים התורה בידך, כי כשתשמע אותם לומדים מסכת אחרת תדע ותזכור גם אותה, מלבד המסכת שאתה לומד. **וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן** ואל תאמר חכם גדול ובעל זיכרון חזק אני, וכשאחזור על פרק זה לא אשכח פרק אחר.

הגמרא מבארת מי הוא התנא רבי נהוראי: **תָּנָא** – שנינו בברייתא, **לֹא רַבִּי נְהוֹרַאי שְׁמוֹ אֶלָּא רַבִּי נְחֶמְיָה שְׁמוֹ, וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ רַבִּי נְהוֹרַאי, שֶׁמַּנְהִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה.**

שנינו במשנה: **אֲבָל לֹא מִתְגָּרְרִין** – אין מחככים ומגרדים את הגוף במגרדת בשבת משום עובדא דחול. **תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין גּוֹרְרִין בַּמִּגְרֶדֶת בַּשַּׁבָּת, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם הָיוּ רַגְלָיו מְלוּכְלָכוֹת בְּטִיט וּבְצוֹאָה גּוֹרֵר כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה עָבְדָא לֵיהּ אִימֵּיהּ מִגְּרֶדְתָּא דְּכַסְפָּא** – עשתה לו אמו מגרדת מיוחדת לשבת העשויה מכסף.

שנינו במשנה: **אֵין יוֹרְדִין** בשבת **לְנָהָר** ששמו **קוֹרְדִימָא וכו׳**. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה טעם הדבר, **מִשּׁוּם פִּיקָא** – הטיט של נהר זה מחליק ויש חשש שיפול למים וירטבו בגדיו ויבא לידי סחיטה.

שנינו במשנה: **וְאֵין עוֹשִׂין אַפִּיקְטוִיזִין** – אין גורמים להקאה **בַּשַּׁבָּת.** מבארת הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** שאסור לגרום להקאה **אֶלָּא** כשעושה זאת **בְּסַם**, שדומה לרפואה ואסור משום שחיקת סממנים, **אֲבָל בְּיָד**, דהיינו שמכניסה לגרונו ומקיא, **מוּתָּר. תַּנְיָא** בברייתא, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אַף בַּחוֹל אָסוּר** לעשות כן **מִפְּנֵי הֶפְסֵד אוֹכָלִין** שבמעיו, שכן כשפולטם נעשה רעב וחוזר ואוכל.

שנינו במשנה: **וְאֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן**, כלומר אין מתקנים ומיישבים את עצמותיו וחוליות שדרתו. הגמרא דנה באיסור זה: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לַפּוּפֵי יְנוּקָא בַּשַּׁבָּת שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר בשבת לכרוך את התינוק הנולד בבגדים ולקושרו בחגורה רחבה כדי ליישב את פרקי אבריו שלא יתעקמו. מקשה הגמרא: **וְהָאַנַן תְּנַן אֵין מְעַצְּבִין** את הקטן. מתרצת הגמרא: **הָתָם** במשנה מדובר **בְּחוּמְרֵי** – בחוליות **הַשִּׁדְרָה** שנתפרקה אחת מהן **דְּמִיחֲזֵי כְּבוֹנֶה**, שכאשר מחזירן למקומן נראה כבונה ולכן אסור לעשות כן.

שנינו במשנה: **וְאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר** של עצם שנשברה. **אָמַר רַבִּי חִנָּא בַּגְּדֵרְתָּאָה אָמַר שְׁמוּאֵל,**

המשך מעמוד קסג

שמקדיש את הפסח בשבת, כרבי יוחנן. דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – שם בברייתא גם נדחה ונאמר, **כֵּיוָן דְּרָגִיל** לקנות בהמותיו **אֶצְלוֹ, אַקְדּוּשֵׁי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא** – הרועה הקדיש מערב שבת את הטלה לפסח עבורו, כיון שיודע שהוא סומך עליו ועתיד לבוא וליטלו ממנו.

מקשה הגמרא על הדחייה: **וְהָא מַקְדִּישׁ קָתָנֵי** – והלא שנינו בברייתא שהבעלים מקדישו בשבת. מתרצת הגמרא: לעולם מדובר שהקדישו הרועה מערב שבת, והבעלים בשבת מקדישו **הֶקְדֵּשׁ עֵילּוּי מִדְּרַבָּנַן** – חכמים הצריכוהו לשוב ולהקדישו, משום מעלה בעלמא שיוקדש על ידי הבעלים עצמם. והקדש זה לא נאסר בשבת כיון שהבהמה כבר ברשות ההקדש מערב שבת.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי יוחנן, ומקשה סתירה בדבריו. מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי** – וכי רבי יוחנן אמר כן שניתן להקדיש בשבת ויום טוב, **וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה** – משנה שנשנה בה דין בסתם ולא נזכר בה שם אומרו, הלכה כמותה, **וּתְנַן** במשנה (ביצה לה:) שנשנית בסתם, **לֹא מַקְדִּישִׁין** בהמה לקרבן וכן שאר הקדשות, **וְלֹא מַעֲרִיכִין** – שאומר ערך פלוני עלי, וצריך לתת להקדש כפי הערך הקצוב בפרשת ערכין (ויקרא כז א–ח), **וְלֹא מַחֲרִימִין** – שאומר בהמה זו חרם, וסתם חרמים ניתנין לבדק הבית, **וְלֹא מַגְבִּיהִין** [–מפרישין] **תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, כָּל אֵלּוּ בְּיוֹם טוֹב אָמְרוּ** כָּל **וָחוֹמֶר בַּשַּׁבָּת.** הרי מבואר בסתם משנה שאין מקדישין בשבת וביום טוב, ומשמע שבכל האופנים הדין כן, ואיך התיר רבי יוחנן להקדיש באופנים אלו. מיישבת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,** המשנה ורבי יוחנן לא דברו על אותו האופן, **כָּאן** – דברי רבי יוחנן שניתן להקדיש בשבת וביום טוב, נאמרו **בְּחוֹבוֹת** – קרבנות חובה **שֶׁקָּבוּעַ לָהֶן זְמַן** ליום זה, והקרבתן דוחה שבת ויום טוב ולכך גם הקדשתן דוחה. **כָּאן** – דברי המשנה שאין מקדישין בשבת ויום טוב, נאמרו **בְּחוֹבוֹת** – קרבנות חובה **שֶׁאֵין קָבוּעַ לָהֶן זְמַן**, שאין הקרבתן דוחה שבת ויום טוב, ולכך גם הקדשתן אינה דוחה.

משנה

משנתנו עוסקת בהנהגת האדם בענייני סעודת השבת. ברישא מביאה המשנה הלכה בענין איסור קריאה מן הכתב בשבת. ובסיפא הלכה בדין הטלת גורל בשבת וביום טוב. חכמים אסרו לקרוא בשטרי הדיוטות בשבת, משום שאסור להתעסק בחפציו, שכך נאמר על השבת (ישעיה נח יג) ׳וְכִבַּדְתּוֹ וגו׳ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר׳. ואסרו גם לקרוא בדברים נוספים שמא יבוא לקרוא בשטרי הדיוטות. המשנה לפנינו מבארת אופן שאסרו את הקריאה בשבת כדי שלא יבוא לקרוא בשטרי הדיוטות: **מוֹנֶה אָדָם אֶת אוֹרְחָיו** שמזמין לסעודת שבת כדי לידע כמה כברות לתת לפניהם, **וְכֵן** מונה **אֶת פַּרְפְּרוֹתָיו** [–מיני מעדנים] כמה נותן לפני האורחים, **מִפִּיו** – בעל פה, **אֲבָל לֹא** יקרא **מִן הַכְּתָב** שכתב בו מערב שבת את מנין האורחים שהזמין ושמותיהם כדי שלא ישכח לקוראם בשבת, וכן מן הכתב שכתב בו את מנין הפרפראות, ובגמרא יבואר הטעם.

המשנה מבארת את האופנים המותרים והאסורים בהטלת גורל בשבת וביום טוב: **מִפִּים אָדָם** – עושה גורל **עַם בָּנָיו וְעַם בְּנֵי בֵיתוֹ עַל הַשּׁוּלְחָן** למי מגיע כל מנה ומנה, **וּכְלִבֵּד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה** שעל פי הגורל יתברר מי הזוכה בגדולה ומי יתחייב ליטול את הקטנה, אלא יהיו המנות שוות, ובגמרא יתבאר הטעם.

מביאה המשנה דין נוסף בענין גורל ביום טוב: **וּמְטַיְּלִין הַכֹּהֲנִים חֲלָשִׁין** [–גורלות] **עַל הַקֳּדָשִׁים** שנשחטו **בְּיוֹם טוֹב** כדי לחלק את הבשר ביניהם, שהתירו חכמים עשיית גורל לצורך זה כדי שלא תהא מריבה ביניהם, **אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת** של קדשים שנשחטו מערב יום טוב, כיון שהיה אפשר לעשות את הגורל מערב יום טוב.

המשך ביאור למסכת שבת ליום שישי עמ' א

מִדְּבָר – יזכר ששבת היום ויפרוש ממלאכה, אם כן מראה **שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ נַמִּי** – גם יתיר רבי מאיר, מטעם זה **שאַדְּהָכִי וְהָכִי** – בעוד שילך להביא מספרים **מִדְּבָר** שהוא שבת. ובהכרח שאין זה הטעם שהתיר רבי מאיר בקבועה בכותל.

משיבה הגמרא: לעולם במראה של זכוכית לכל השיטות מותר לראות, כי בעוד שילך להביא מספרים יזכר ששבת היום, **וְהָכָא** – כאן בברייתא **בְּמַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת עֲסָקִינַן,** שבה עצמה מגלח את השיער ואינו צריך להביא מספרים, וְטעם האיסור לראות בה **כְּדַרְב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ** חכמים **מַרְאָה שֶׁל מַתֶּכֶת אֲסוּרָה** בשבת [–לראות בה], **מִפְּנֵי שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהַשִּׁיר בָּהּ** – לחתוך עמה את הנִימִין **הַמְדוּלְדָּלִין** – השערות שנתלשו מן הראש ועדיין לא נעקרו לגמרי ואינן שוות לשאר השיער, ועובר משום מלאכת קוצר ומשום מלאכת גוזז. ותנאים אלו חולקים בסברתו של רבה, תנא קמא אוסר גם במראה של מתכת הקבועה בכותל אף שאין יכול לחתוך עמה, כי לא חילקו חכמים בגזירתם וכסברת רבה, ורבי מאיר אינו סובר את סברת רבה, אלא שחילקו חכמים בגזירתם ובקבועה בכותל שאין לחוש שיחתוך עמה לא אסרו.

הגמרא מביאה אופן נוסף שאסרו חכמים את הקריאה בשבת גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **כְּתָב הַמְהַלֵּךְ תַּחַת הַצּוֹרָה** – צורות חיות משונות שמציירים בכותל, וכותבים תחת כל צורה זו צורת חיה פלונית, **וְתַחַת הַדְּיוֹקְנָאוֹת** – דמויות של בני אדם במאורעות שונים שמציירים על הכותל, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתם זו דמות פלוני ופלונית, כתב זה **אָסוּר לִקְרוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת** גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. **וּדְיוֹקְנָא עַצְמָהּ** – הדמות המצויירת **אַף בַּחוֹל אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא יט ד) **'אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים'.** מבררת הגמרא: **מַאי תַּלְמוּדָא** – מהו אופן הלימוד מפסוק זה, משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי חֲנִין, אַל תִּפְנוּ אֶל מִדַּעְתְּכֶם** – אלילים לשון חללים, והלב נקרא חלל, ופירושו, אל תפנו להסתכל במעשי ידיכם שבאו מדעת לבבכם וחלל שלכם.

שנינו במשנה: **מֵפִיס אָדָם** [–מטיל גורל] **עַם בָּנָיו וכו'** ועם בני ביתו על השולחן, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה. הגמרא מבארת מדוע אין להטיל גורל אלא עם בני ביתו. מדייקת הגמרא: ממה שכתבה המשנה 'מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן', ולא כתבה בסתם 'מפיס אדם על המנות', משמע **שעַם בָּנָיו וְעַם בְּנֵי בֵיתוֹ אִין** – כן רשאי לעשות גורל, **וְעַם אַחֵר** – שאינו מבני ביתו **לָא** יעשה גורל. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שאין לעשות גורל עם בני אדם שאינם בני ביתו. משיבה הגמרא: הטעם הוא כִּדבריו **דְּרַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּנֵי חֲבוּרָה** ההולכים בדרך או יושבים בבית אחד אך כל אחד סועד לעצמו, **הַמְקַפִּידִין זֶה עַל זֶה** להלוות זה לזה במדויק, במידה במשקל ובמנין, ואינם מוחלים ומוותרים זה לזה על דבר מועט, כאשר נוהגים כך בשבתות ובימים טובים **עוֹבְרִין** – קרוב לודאי שיבואו לידי כך שיעברו **מִשּׁוּם** איסור **מִדָּה וּמִשּׁוּם** איסור **מִשְׁקָל וּמִשּׁוּם** איסור **מִנְיָן** – שאסרו חכמים לקחת מאכל בשבתות ובימים טובים באופן שדומה למקח וממכר משום גזירת מקח וממכר, והיינו כשמדקדקים לברר את שיעור הפירות על ידי מדידה או שקילה או שמדקדקים לחשב את סך כלל הפירות שחייב, ובני חבורה אלו מתוך הקפדתם יבואו גם בשבת וביום טוב למדוד ולשקול ולמנות את האוכל שלוקחים זה מזה ויעברו על איסורים אלו, **וְכֵן** קרובים לעבור **מִשּׁוּם לוּיִן וּפוֹרְעִין בְּיוֹם טוֹב** [ואין צריך לומר בשבת] – שאסרו חכמים לומר לשון הלואה בשבת וביום טוב שמא יכתוב, וכמו כן אסרו לומר לשון פרעון שמא יכתוב, ולא הותר אלא בלשון שאילה וחזרה, ואלו מתוך שמקפידים זה על זה יאמרו לשון הלואה ופרעון, כי יחשוש הלוה לומר לשון שאילה שמא ידרש להשיבה כמות שהיא כשאילה שחוזרת בעצמה.

המשך ביאור למסכת שבת ליום שבת קודש עמ' ב

מתרצת הגמרא: **מֵת נַמִּי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – גם בעסקי המת מוצא אתה מלאכה שאין תקנה להתירה בשבת, והיא, **לְמִינְזָא לֵיהּ גְּלִימָא** – לגזור את תכריכיו להתקינם למידתו של המת, ועל מלאכה זו שאין לה היתר שנינו במשנה שדווקא לצורך המת מותר להחשיך, אך לצורך אדם אחר אסור.

שנינו במשנה: **אֲבָל מַחְשִׁיכִין** לשמור ומביא פירות בידו. כלומר שמותר להחשיך על התחום כדי לשמור במוצאי שבת על הפירות שמחוץ לתחום, ואם במוצאי שבת רוצה גם לתלוש מן הפירות ולהביאם, מותר לו. הסוגיא להלן עוסקת בדין איסור מלאכה במוצאי שבת קודם הבדלה.

במשנה מבואר שיכול לתלוש פירות ולהביאם אחר צאת השבת. שואלת הגמרא: והרי תלישת פירות מלאכה היא, **וְכִי** מותר לעשות מלאכה במוצאי שבת **אַף עַל גַּב דְּלָא אַבְדִּיל** – שלא הבדיל עדיין, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, אָסוּר לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲפָצָיו קוֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל,** וסוברת הגמרא עתה כי אדם זה שהחשיך על התחום ודאי לא הבדיל [כפי שתבאר בסמוך], ומדוע הותרה לו מלאכה.

הגמרא מבררת מדוע אין לומר שאדם זה הבדיל: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר **דְּאַבְדִּיל בִּתְפִלָּה** – שאדם זה התפלל ערבית לפני שתלש את הפירות, והבדיל בתפילתו בברכת 'חונן הדעת', ולכך הותר במלאכה, **וְהָאָמַר** [–והרי אמר] **רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַמַּבְדִּיל בִּתְפִלָּה צָרִיךְ שֶׁיַּבְדִּיל עַל הַכּוֹס,** וכיון שאינו יוצא ידי חובתו בהבדלה שבתפילה, הרי הוא כלא הבדיל ואסור במלאכה, ואם כן איך הותרה לו תלישת הפירות. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר שאכן המשנה דיברה באופן **דְּאַבְדִּיל עַל הַכּוֹס,** אין לומר כן, שהרי **כּוֹס** להבדלה **בַּשָּׂדֶה מִי אִיכָּא** – וכי ניתן למצוא יין בשדה שיוכל להבדיל עליו.

משיבה הגמרא: **תַּרְגְּמָא** [–העמיד וביאר] **רַבִּי נָתָן בַּר אַמִּי קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרָבָא** את המשנה, **בֵּין הַגִּיתוֹת** [–בשעת הגיתות] **שָׁנוּ** – בזמן בציר הענבים דיברה המשנה, שאז יין מצוי בשדה, ואדם זה הבדיל כראוי על הכוס ולכך יכול לעשות מלאכה.

הגמרא מביאה ישוב נוסף: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי** אין צורך להעמיד את המשנה ב'בין הגיתות', שכן **בְּמַעֲרָבָא** [–בארץ ישראל] **אָמְרִינַן הָכִי** – אומרים היינו במוצאי שבת כך, **'הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל'** בלא ברכה בשם ומלכות ובלא כוס, להיכר בלבד ללוות את המלך, **וְעָבְדִינַן צוֹרְכִין** – ומיד עושים מלאכות לצרכינו, ואחר כך עושים הבדלה כתיקונה על הכוס. ומבואר שאף ללא הבדלה על הכוס מותר במלאכה על ידי אמירת 'המבדיל בין קודש לחול', וכל שכן שעל ידי הבדלה בתפילה הותר במלאכה. ולפי זה מיושבת משנתנו שכן אדם זה התפלל והבדיל בתפילתו [כדברי המקשה לעיל], ולכך הותר במלאכה. וכן **אָמַר רַב אַשִׁי, כִּי הֲוִינָא בֵּי** – כאשר הייתי בבית **רַב כַּהֲנָא הֲוָה אָמַר** – היה רב כהנא אומר במוצאי שבת, **'הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל', וּמְסַלְּתִינַן סִילְתֵּי** – ומיד היינו חוטבים עצים.

שנינו במשנה: **כְּלָל אָמַר אַבָּא שָׁאוּל כֹּל שֶׁאֵנִי וכו'** זכאי באמירתו, רשאי אני להחשיך עליו.

הגמרא מבארת את דברי אבא שאול. מבררת הגמרא: **(אִיבַּעְיָא לְהוּ) אַבָּא שָׁאוּל אַהֵיָּא** – על איזה דין במשנתנו אמר כלל זה. **אִילֵימָא אַרִישָׁא קָאֵי** – אם נאמר שדיבר על הרישא שבה שנה תנא קמא איסור, ואמר, **'אֵין מַחְשִׁיכִין עַל הַתְּחוּם לִשְׂכּוֹר פּוֹעֲלִים לְהָבִיא פֵּרוֹת',** ועל כך בא אבא שאול לתת כלל שאיסור ההחשכה תלוי באיסור האמירה,

המשך ביאור למסכת שבת ליום שישי עמ׳ ב

שנאמר על נבוכדנצר שהיה אונס את המלכים למשכב זכור, והיה מטיל גורל מתי יומו של כל אחד מהם, וכשהגיע יומו של צדקיהו מלך יהודה התארכה ערלתו של נבוכדנצר שלש מאות אמה כפי שדורשת הגמרא להלן, ועל קלון זה אומר הנביא (חבקוק ב טז) **׳שָׁבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל וגו׳ תִּסּוֹב עָלֶיךָ כּוֹס יְמִין ה׳ וְקִיקָלוֹן עַל כְּבוֹדֶךָ׳**. מבארת הגמרא: **׳שָׁבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד׳ זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר** שנתבזה [בבזיון האמור לעיל] יותר מהכבוד שקיבל, **׳שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל׳** – תשתה גם אתה את כוס הקלון והתערל והתגנה על ידי כך, ׳גם אתה׳ **זֶה צִדְקִיָּה** שנענש על שנבוכדנצר נענש על ידו, הרי שמי שחבירו נענש על ידו נענש.

הגמרא דוחה את הראיה מצדקיהו: משני טעמים אין להביא הוכחה מפסוק זה, **חֲדָא** – טעם אחד משום **דְּכוּלֵּיהּ קְרָא בִּנְבוּכַדְנֶצַּר כְּתִיב** – כל הפסוק יכול להתפרש על נבוכדנצר, ׳שתה גם אתה׳ נבוכדנצר את כוס הקלון כמו אלו שהקלת אותם, ׳והערל׳ והתערל והתגנה על ידי זה. אם כן מנין לנו להעמידו בצדקיהו. **וְעוֹד** טעם שני, כי לא יתכן לפרש את הפסוק בצדקיהו, כי **צִדְקִיָּה צַדִּיקָא** [–הצדיק] **מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶעְבַּד לֵיהּ** – מה היה לו לעשות לנבוכדנצר, הלא אנוס היה וכיון שהיה אנוס ודאי אין לו להענש על כך שנענש נבוכדנצר על ידו. וראיה לכך שהיה אנוס שהרי רב קורהו ׳צדיק׳ במעשה זה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ ׳צַדִּיק׳** [–צדקיהו] **כָּךְ וכו׳** כפי שמביאה הגמרא בסמוך שנענש נבוכדנצר בבזיון גדול. ושוב יש לשאול מנין שכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

הגמרא מסיקה מהו המקור לכך שמי שנענש חבירו על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא: **אֶלָּא מֵהָכָא** – מכאן נלמד דבר זה, שנאמר במשלי (יז כו) **׳גַּם עָנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא טוֹב׳** – גם מדת העניש, לאדם שהוא צדיק אינה מדה טובה, וכיון שאינו טוב הרי הוא רע, כי **אֵין לֹא טוֹב אֶלָּא רָע,** למדנו כי הצדיק שנענשים על ידו הרי הוא רע, **וּכְתִיב** (תהילים ה ה) **׳כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגוּרְךָ רָע׳,** מבארת הגמרא את הפסוק, ׳כי לא אל חפץ רשע אתה׳ משום **שצַדִּיק אַתָּה ה׳** היפך הרשע, **וְלכך לֹא יָגוּר בִּמְגוּרְךָ** [–במדורך] מי שהוא **רָע,** מכאן כי מי שחבירו נענש על ידו וקרוי ׳רע׳, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

הגמרא שבה לבאר את לשון ׳חלשין׳ שנאמרה במשנה על הטלת גורלות. מבארת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי חַלָּשִׁים לִישְׁנָא דְּפוּרָא הוּא** – מהיכן משמע ש׳חלשים׳ הוא לשון גורל, **דִּכְתִיב** (ישעיה יד יב) בנבואה שאמר ישעיהו על מפלתו של נבוכדנצר מלך בבל, **׳אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם׳ וגו׳** – הנביא מנבא על נפילת השר של בבל משמים, שהיה דומה באורו לכוכב הנוגה שמאיר הרבה ככוכבי בוקר, וממשיך ומנבא על נפילת נבוכדנצר וכריתתו ומכנהו ׳חולש על גוים׳. מבארת הגמרא את הטעם שמכנהו כן, **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא,** ׳חולש׳ הוא לשון הטלת גורל **מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מַטִּיל פּוּר** [–גורל] **עַל גְּדוֹלֵי מַלְכוּת לֵידַע אֵיזֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁל מִשְׁכַּב זָכוּר** – לקבוע על פי הגורל יומו של כל מלך ומלך, ומכאן למדנו שחלשים הוא לשון גורל.

הגמרא מביאה פסוק נוסף בפרק זה שדרשוהו באותו ענין: **וּכְתִיב** בהמשך פרק זה העוסק במפלתו של נבוכדנצר (ישעיה יד יח) **׳כָּל מַלְכֵי גוֹיִם כֻּלָּם וגו׳** שֶׁכְּבוּ בְּכָבוֹד אִישׁ בְּבֵיתוֹ׳. מבארת הגמרא מה בא הפסוק לומר, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁנָּחוּ מִמִּשְׁכַּב זָכוּר** ושכבו בכבוד איש בביתו, אבל עד עתה שכבו בקלון בביתו של אותו רשע.

הגמרא דורשת פסוקים נוספים בענין מפלתו של נבוכדנצר מלך בבל. אומרת הגמרא: **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לֹא נִמְצָא שָׂחוֹק בְּפֶה כָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה יד ז) באותה פרשה העוסקת במפלתו, על הזמן שאחר מיתתו, **׳נָחָה שָׁקְטָה כָּל הָאָרֶץ פָּצְחוּ רִנָּה׳** – לשון פתחון פה והרמת קול שמחה. מבארת הגמרא את הדרשה, בפסוק מבואר כי בשעה שנחה ושקטה הארץ [מפני מותו של נבוכדנצר] פצחו ברנה, **מִכְּלָל** – משמע מזה **דְּעַד הַשְׁתָּא** – עד עתה **לֹא הֲוָה רִנָּה,** וטעם הדבר, משום שהיה נבוכנצד רודה ומושל בעמים, ומכה בהם בכעסו מכות שאי אפשר להירפא מהם.

אומרת הגמרא: **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָסוּר לַעֲמוֹד בְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר], **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה יג כא) בנבואה על השממון הגדול שיהיה בארץ בבל ובבתיה לאחר מפלתה, ׳וְרָבְצוּ שָׁם צִיִּים וּמָלְאוּ בָּתֵּיהֶם אֹחִים [–מיני חיות] וְשָׁכְנוּ שָׁם בְּנוֹת יַעֲנָה וּשְׂעִירִים [–שדים] יְרַקְּדוּ שָׁם׳,** ומכיון שבמקום שבני אדם נמצאים המזיקין מסתלקים, לכך אסור להיות שם, שכן כך גזר הקדוש ברוך הוא שימצאו שם השדים.

הגמרא מביאה עתה את הדרשה שהוזכרה לעיל בענין קלונו של נבוכדנצר: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לַעֲשׂוֹת לְאוֹתוֹ צַדִּיק** [–צדקיהו] **כָּךְ** – לאונסו במשכב זכור, **נִמְשְׁכָה עָרְלָתוֹ** של נבוכדנצר **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה, וְהָיְתָה מְחַוֶּרֶת עַל כָּל הַמְּסִיבָּה כּוּלָּהּ** – נמשכה על פני כל המלכים שהיו מסובין וישובין לפניו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (חבקוק ב טז) בפסוק בו הנביא מנבא את קלונו של נבוכדנצר **׳שָׁבַעְתָּ קָלוֹן מִכָּבוֹד, שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל׳** – שתה גם אתה את כוס הקלון כאותם שהיית מקלה אותם, והתערל והתגנה על ידי זה, ותיבה זו ׳והערל׳ מיותרת היא שהרי נזכר כבר קלונו בפסוק. דורשת הגמרא, שבאה לרמוז על אופן הקלון שהיה לו, **׳עָרֵל׳ בְּגִימַטְרִיָּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָוֵי** ללמד שנמשכה ערלתו שלש מאות אמה.

הגמרא מביאה דרשה נוספת המוכיחה את תוקף שלטונו של נבוכדנצר, ומה עלה בסופו: **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד אוֹתוֹ רָשָׁע** [–נבוכדנצר] **לְגֵיהִנֹּם רָעֲשׂוּ כָּל יוֹרְדֵי גֵּיהִנֹּם** מרוב פחד, **אָמְרוּ שֶׁמָּא לְמִשּׁוֹל עֲלֵיהֶם הוּא בָּא** כשם שבעודם בעולם משל בהם ללא רחמים, **אוֹ לֵיחָלוֹת כְּמוֹתָם הוּא בָּא** – להיות נחלה כמותם ביסורי הגיהנם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בישעיה (יד ט–י) בנבואה על האופן בו תקבל הגיהנם את פניו של נבוכדנצר במותו, ׳שְׁאוֹל מִתַּחַת רָגְזָה לְךָ לִקְרַאת בּוֹאֶךָ, עוֹרֵר לְךָ רְפָאִים כָּל עַתּוּדֵי אָרֶץ הֵקִים מִכִּסְאוֹתָם כֹּל מַלְכֵי גוֹיִם׳ – הגיהנם כביכול תעיר את כל באיה לקראת נבוכדנצר, וממשיך הנביא ואומר שכל אלו יורדי הגיהנם ׳כֻּלָּם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ אֵלֶיךָ גַּם אַתָּה חָלִיתָ כָּמוֹנוּ אֵלֵינוּ נִמְשָׁלְתָּ׳,** יש כאן בפסוק שתי לשונות, לשון חולי ולשון ממשלה, ודורשת הגמרא שהם מסתפקים ואומרים האם בא ליחלות כמונו ביסורי הגיהנם או למשול עלינו. **יָצְאָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה** לנבוכדנצר באותה שעה שירד לגיהנם, **׳מִמִּי נָעֲמְתָּ רָדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת עֲרֵלִים׳** (יחזקאל לב יט) – מתוך חשיבותך סבור היית להיות בנעימות יותר ממצרים ומשאר אומות, עתה ראה ממי יש לך יותר נעימות, הלא גם אתה יש לך לירד ולשכב יחד עמהם בגיהנם.

הגמרא דורשת פסוק נוסף בפרשה העוסקת במפלתו של נבוכדנצר, המוכיח על גנותה של בבל: בתחילת הנבואה על מפלתו של נבוכדנצר מלך בבל, הנביא אומר (ישעיה יד ד) ׳וְנָשָׂאתָ הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל מֶלֶךְ בָּבֶל וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׁבַת נֹגֵשׂ שָׁבְתָה מַדְהֵבָה׳ – במיתתו של נבוכדנצר בטל הנוגש והרודה לעבוד עבודה, ובטלה אומה של בבל הקרויה ׳מדהבה׳. מבארת הגמרא את הטעם שבבל קרויה כן: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שָׁבְתָה אוּמָה זוֹ שֶׁאָמְרָה**

שהרהור אינו כדיבור.

הגמרא שואלת על התירוץ: **הָכָא נַמִּי כְּתִיב** – כאן גם באיסור דברי קדושה במקום טינוף לא נאמר איסור על ההרהור אלא על הדיבור, שכן נאמר בהמשך פסוק זה של 'וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ' (דברים כג טו), **'וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר'**, ו'דבר' הוא מלשון דיבור, שלא יראה בך הקדוש ברוך הוא דבר מגונה בשעה שאתה מדבר בדברי קדושה, וכיון שסובר רבי יוחנן 'הרהור לאו כדיבור' חוזרת הקושיא מדוע אסר הרהור בבית הכסא ובבית המרחץ.

משיבה הגמרא: לעולם הפסוק 'וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ' אוסר מקום טינוף גם בהרהור, **וַהֲוֹאִי** – הפסוק 'וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר' שאוסר רק דיבור ולא הרהור, אינו מדבר כלל בצואה וטינוף, אלא **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – נצרך **לְכַדְרַב יְהוּדָה** לאסור הסתכלות בערוה ממש בשעת דיבור של קדושה, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, עֲכוּ"ם** [וכל שכן ישראל] **עָרוֹם אָסוּר לִקְרוֹת קְרִיַּת שְׁמַע כְּנֶגְדּוֹ** משום שערותו מגולה, ועל כך נאמר 'וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר', שלא יראה בך הקדוש ברוך הוא ערות דבר, והיינו שלא יהא דבר ערוה כנגד פניו של אדם האומר דבר שבקדושה, אבל הרהור מותר.

הגמרא מבארת מדוע נקט רב יהודה ערות עכו"ם. שואלת הגמרא: **מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט רב יהודה דווקא **עֲכוּ"ם** ערום, הרי **אֲפִילּוּ** כנגד **יִשְׂרָאֵל** ערום **נַמִּי** אסור לקרות קריאת שמע. משיבה הגמרא: **לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר** – מה שהזכיר רב יהודה עכו"ם, לא היה זה אלא בדרך 'אין צריך לומר', **לֹא מִיבַּעְיָא** – אין צריך לומר כנגד **יִשְׂרָאֵל** ערום **דְּאָסוּר** לקרות קריאת שמע, **אֲבָל** כנגד **עֲכוּ"ם** ערום **כֵּיוָן דִּכְתִיב בֵּיהּ** – כיון שכתוב לגבי ערות עכו"ם (יחזקאל כג ב) כאשר הנביא מוכיח את ישראל על כך שהתאוו לזנות עם המצרים, **'אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם'** – שערוותם דומה לבשר חמור, והוא כינוי לריבוי תאותם של המצרים כשל חמור, **אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי** – נאמר שמותר לקרות קריאת שמע כנגדה כמו שמותר לקרות קריאת שמע כנגד ערות בהמה משום שאינה חשובה ערוה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב יהודה שאין הדבר כן, אלא הרי היא חשובה ערוה ואף כנגדה אסור.

שואלת הגמרא: **אֵימָא הָכִי נַמִּי** – נאמר שאכן ערות עכו"ם היא כערות בהמה ומותר לקרות כנגדה קריאת שמע, ומנין לרב יהודה שהיא חשובה ערוה. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (בראשית ט כג) כאשר התגלתה ערותו של נח, ובאו שם ויפת בניו לכסותה, ומשום כבודו הלכו ופניהם אחורנית 'וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ', הרי שערותו של נח קרויה 'ערוה', ומכאן שערותו של עכו"ם קרויה 'ערוה', והרי היא בכלל 'ולא יראה בך 'ערות' דבר', שכן כל הגוים מיוחסים אחר נח וקרויים 'בני נח'.

הגמרא שואלת על דברי רבי יוחנן שדיבור חול נאסר בשבת מן התורה מ'ממצוא חפצך ודבר דבר', מחמש שמועות של אמוראים שהתירו דיבור חול בשבת במקום מצוה. שואלת הגמרא: **וְדִיבּוּר מִי אֲסִיר** מן התורה, **וְהָא** [–והרי] **רַב חִסְדָּא וְרַב הַמְנוּנָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם, **חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה,** כגון כמה צריכים העניים לפרנסתם, **מוּתָּר לְחָשְׁבָן בְּשַׁבָּת,** ואם היה הדיבור אסור מן התורה אף במקום מצוה יש לאוסרו, כיון שהפסוק אינו מחלק בין מצוה לרשות.

השמועה השניה, **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** – רבי אלעזר מוסיף, שאף **פּוֹסְקִים צְדָקָה לָעֲנִיִּים בְּשַׁבָּת** – שלא החישוב לבדו מותר, אלא אף לפסוק כך וכך לפלוני וכך וכך לפלוני מותר.

השמועה השלישית, **וְאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְפַקְּחִין** – מעיינים וחוקרים בענייני **פִּיקּוּחַ נֶפֶשׁ** – בדבר שיש בו סכנה, **וּפִיקּוּחַ רַבִּים,** כגון להשתדל אצל המלכות עבור הרבים **בְּשַׁבָּת.** מוסיף רבי יוחנן, **וְהוֹלְכִין לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת** – מותר אף ללכת ולהתקבץ בבתי כנסיות על מנת **לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים בְּשַׁבָּת.**

השמועה הרביעית, **וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הוֹלְכִין לִטְרָטִיאוֹת וּלְקַרְקָסָאוֹת וְלִכְסִילְקָאוֹת** – הן מיני היכלות שמתאספים בהם הגוים להתוועד ולהתייעץ בעניני הציבור והמדינה, כדי **לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים בְּשַׁבָּת,** ורבי יוחנן מוסיף בזה כי לא רק לבתי כנסיות של ישראל מותר אלא אף למקום כינוס של גוים.

השמועה החמישית, **וְתָנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה** – ושנו ברייתא בבית מדרשו של רב מנשה, **מְשַׁדְּכִין עַל** [–עבור] **הַתִּינוֹקוֹת** – מדברים דברי ריצוי עם האשה שתסכים **לֵיאָרֵס, בְּשַׁבָּת,** ומשדכין **עַל** [–עבור] **הַתִּינוֹק** לשכור לו מלמד **לְלַמְּדוֹ סֵפֶר** – תורה, **וּלְלַמְּדוֹ אוּמָּנוּת** שהוא גם כן מצוה, כפי שלומדת הגמרא בקידושין (לז:) מפסוק. ויש בכך תוספת חידוש, שאף סיכומי דברים העומדים להתקיים תמיד ונראים יותר כדרך חול מותרים.

משיבה הגמרא: לעולם דיבור אסור מן התורה ואף על פי כן הותר במקום מצוה, שכן **אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (ישעיה נח יג) שממנו למדנו איסור דיבור **'מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר'**, ולא נאמר 'ממצוא חפץ', ולמדנו מזה שרק **חֲפָצֶיךָ** – צרכי עצמך **אֲסוּרִים** להתעסק ולדבר בהם, אבל **חֲפָצֵי שָׁמַיִם** – צרכי מצוה **מוּתָּרִין,** הרי שהפסוק עצמו שאסר את הדיבור של חול בשבת התירו במקום מצוה.

הגמרא מביאה אופן נוסף של דיבור חול המותר בשבת: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל** [**מֶלֶךְ**] – כמו 'מה לך', כלומר, מה לך ולחשבונות הללו הלא אין צורך בהן לא לך ולא לאחר. כגון שמחשב כמה הוצאות יש למי שרוצה לבנות בית. **וְחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מַה בְּכָךְ** – כגון שהיה בהם צורך בעבר ועתה אין בהם שום צורך, כגון כמה הוצאות הוציאו בבניית בית זה, **מוּתָּר לְחָשְׁבָן בְּשַׁבָּת.**

הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדין זה: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – שנינו כן בברייתא כמו שאמר שמואל, **חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁעָבְרוּ** אך לא עברו לגמרי, כי עדיין לא שילם לפועלים את שכרן, **וְחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת, אָסוּר לְחָשְׁבָן** בשבת. חשבונות **שֶׁל מֶלֶךְ** – כמו של 'מה לך', שאין בהן צורך כלל, ומה לך אצל חשבונות אלו,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ד. הָרוֹצֶה לִקְרוֹת וְאוֹמֵר לְאַחֵר שֶׁעֲמוֹ שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא תֵּן דַּעְתְּךָ עָלַי שֶׁלֹּא אַטֶּה הַגֵּר הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְרוֹת וְהוּא הַדִּין אִם אוֹמֵר כֵּן לְאִשְׁתּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁדַּעְתָּהּ קְרוֹבָה אֶצְלוֹ לֹא תַּנִּיחֵהוּ לְהַטּוֹת וְכֵן אִם מַפְלֶה אֶת בְּגָדָיו וְהִיא מְשַׁמֵּרְתּוֹ שֶׁלֹּא יַטֶּה הֲרֵי זֶה מוּתָּר אֲבָל אִם הִיא אוֹ אַחֵר גַּם כֵּן מַפְלֶה עִמּוֹ אָסוּר שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד בּוֹדֵק בְּמָקוֹם אַחֵר וְכָל אֶחָד טָרוּד בִּבְדִיקָתוֹ וְאֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ בְּמַעֲשֵׂה חֲבֵרוֹ[ט]:

חלק ב סימן ערה דברים האסורים לעשות בשבת לאור הנר סעיף ד

הלכתא רבתא

ט] במעשה חבירו - משמע שאם עושים באותו מקום כגון שקוראים בספר באותו מקום - מותר - ואפילו לדבר הרשות[12].

ציונים והוספות

12) שהרי לפלות הבגד אינו דבר מצוה ולא נאסר אלא מפני שכל אחד בודק במקום אחר, וראה לעיל סעיף ג שהוא כביאור הט"ז (ס"ק ג), אבל בסימן תלא בקו"א ס"ק ב ביאר כדעת המג"א (ס"ק ה) שהתירו רק לדבר מצוה.
ובשו"ת צמח צדק חאו"ח סי' מ"ז משמע שהבין דעת רבינו שמותר גם לדבר הרשות, והוא לגבי מי שבדעתו למכור כל ביתו לנכרי ביום י"ד אין עליו חיוב בדיקה בליל י"ד, והשואל רצה לחוש לשכחה דנצטרך לבדוק דאולי ישכח למוכרו למחר וע"ז כ' וז"ל: כש"כ הכא דכיון שכבר התחיל ענין המכירה בי"ג לדבר עם הא"י א"כ זה הא"י יזכירנו להנאתו, ולבי תרי ל"ח לשכחה כמ"ש אאזמו"ר נ"ע סי' תל"א וכו', ועי' בשו"ע סי' רע"ה סע' ב' וג'. (עיין קובץ יגדיל תורה ירושלים גליון ד ע' 60, ועד"ז בקובץ 'פעמי יעקב' גליון ד ע' טו).

שולחן ערוך – הלכות שבת

ד לא יצא אדם בין איש בין אשה במחט בין נקובה בין שאינה נקובה התחובה לו בבגדו באותן מקומות שבבגדו שאין דרך לעולם לתוחבה שם בחול אף על פי שאין זה הוצאה כדרכה מכל מקום אסור מדברי סופרים.

אבל איש שיצא במחט הנקובה התחובה לו בבגדו לחבר קצותיו כגון מפתחי חלוקו וכיוצא בזה מהמקומות שבבגדו שדרך לתחוב שם מחט בחול אע"פ שהיא לצורך הלבישה חייב חטאת לפי שאין דרך לתחוב שם מחט הנקובה אלא מחט שאינה נקובה וזה שתחב מחט נקובה משוי הוא לו אע"פ שהיא צריכה לו ללבישתו שאין אדם רשאי לצאת עם כל חפצים הצריכים לו כשאינן לא תכשיט ולא דרך מלבוש (ואין זו נקראת הוצאה שלא כדרכה לפי שלפעמים בחול כשרוצה להוליך מחט הנקובה לאיזה מקום תוחבה לפעמים בבגדו בהמקומות שתוחבין מחט שאינה נקובה ומוליכה כך ברשות הרבים עד המקום שהוא חפץ) ולפיכך הרי זו הוצאה כדרכה וחייב עליה וכל שכן אם אינה תחובה לו לצורך לבישתו רק תחובה בהמקומות שבבגדו שדרך לתחוב בהם מחט בחול לפעמים כשמוליכה לאיזה מקום:

ה אבל מחט שאינה נקובה התחובה בבגדו אפילו במקומות שדרך לתחוב בהם בחול פטור מפני שמחט זו הואיל ודרכה לשמש באותן המקומות שבבגד לצורך הלבישה הרי היא כבית יד לאותן מקומות ותורת מלבוש עליה ומכל מקום מדברי סופרים אסור לצאת בה מפני שראשה העב שאינו נקוב יש עליו תורת תכשיט ויש לחוש שמא ישלפנו מבגדו להראות נויה לאחרים וישכח ויביאנו בידו ואף אם אין עליו תורת תכשיט כלל אין להקל לפי שיש חולקים ואומרים שאיש היוצא במחט שאינה נקובה התחובה בבגדו לצורך הלבישה הרי זה חייב.

(ואף לפי סברא הראשונה אין להתיר במחט שאינה נקובה שאין עליה תורת תכשיט כלל אלא בזמן שדרך האנשים לתחוב מחט שאינה נקובה בבגדיהם לצורך הלבישה שנעשית מחט זו להם כבית יד לבגדיהם הואיל ודרכה לשמש לצורך לבישתם אבל בזמן שאין דרכם בכך אם היא תחובה בשבת במקום שדרך לתוחבה בו בחול לפעמים כשרוצה להוליכה לאיזה מקום חייב ואם לאו פטור אבל אסור מדברי סופרים כשאר כל הוצאה שלא כדרכה בחול).

וכל זה באיש אבל דין האשה במחט הנקובה ושאינה נקובה יתבאר בסי' ש"ג :

ו טבעת שיש עליה חותם היא מתכשיטי האיש ולא מתכשיטי האשה וטבעת שאין עליה חותם היא מתכשיטי האשה ולא מתכשיטי האיש ולפיכך האיש שיצא בטבעת שאין עליה חותם שבאצבעו חייב שמשוי הוא לו ואין זו הוצאה שלא כדרכה לפי שלפעמים נותנת אשה לבעלה טבעתה שאין עליה חותם שיוליכנה לאומן לתקנה והוא משים אותה באצבעו עד שמגיע אצל אומן נמצא שדרך הוצאה היא אף לאיש לפעמים להוציא

טבעת שאין עליה חותם באצבעו וכיון שאינה תכשיט לו חייב עליה אבל אם יצא בטבעת שיש עליה חותם שהוא תכשיט לו פטור אבל אסור מדברי סופרים גזירה שמא ישלפנה מאצבעו להראות נויה לאחרים ואח"כ ישכח ויביאנה בידו.

ויש אומרים שלא גזרו גזירה זו אלא בנשים לפי שהן שחצניות ודרכן בכך להראות נוי תכשיטיהן זו לזו אבל איש אינו שחץ ואין דרכו בכך ולכן מותר לו לצאת בטבעת שיש עליה חותם שהיא תכשיט לו וכן בשאר תכשיטיו ואע"פ שאינם מחוברים לכסותו שאפשר לו לשלפם וליטלם בידו להראותם לאחרים אין חוששין לזה הואיל ואין דרכו בכך וכן עיקר.

במה דברים אמורים במיני תכשיטין הדומין לטבעת שיש עליה חותם שהיא תכשיט לאיש ולא לאשה וכן כל מיני תכשיטין שהם תכשיטין לאיש ולא לאשה שאין דרך האשה להתקשט בהם כלל אבל מיני תכשיטים שהם תכשיט לאיש ולאשה שגם הנשים דרכן להתקשט בתכשיטין הללו כגון מחט שאינה נקובה לפי סברא הראשונה שנתבאר למעלה וכל כיוצא בה הרי הם אסורים אף לאנשים לדברי הכל כדי שלא לחלק באיסור מין תכשיט אחד בין אנשים לנשים .

(ולפיכך אף בזמן הזה שנהגו האנשים להתקשט בחול אף בטבעת שאין עליה חותם והרי הוא עכשיו להם תכשיט ולא משוי אעפ"כ אסורים לצאת בה בשבת הואיל והוא תכשיט ג"כ לנשים ולפי זה אף בטבעת שיש עליה חותם אין לצאת בזמן הזה שהנשים נהגו ג"כ להתקשט אף בטבעת שיש עליהן חותם והרי הן תכשיט לאיש ולאשה אלא שעכשיו נהגו היתר אנשים ונשים בכל הטבעות ואין למחות בידם כמו שיתבאר בסי' ש"ג עיין שם הטעם[)]:

ז טבעת שקבוע בה אבן חלקה או אפילו כתובין בה אותיות על האבן או על הטבעת אין זה נקרא חותם שלא נקרא חותם אלא אם כן חקוקים בה אותיות או צורות כדי שאם יחתמוה על השעוה יהיו על השעוה אותיות או צורות בולטות וכן אם בולטין בה אותיות או צורות שאם יחתמנה על השעוה יהיו על השעוה אותיות או צורות שוקעות כל זה נקרא חותם ומותר לאיש לצאת בטבעת שיש עליה חותם זה (אם אין דרך הנשים להתקשט בה) ובלבד שלא יהיה בולט בחותמת צורת אדם שלימה או שאר צורות האסורות אפילו בחול כמו שיתבאר ביו"ד סי' קמ"א :

ח דבר העשוי לתכשיט וגם להשתמש בו כגון מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט אע"פ שתלאן בשלשלת שבצוארו או בחגורתו או בשאר מקומות שבבגדיו כדי להתקשט בהן בלבד אסור לצאת בהן מפני שהרואה יאמר שלצורך תשמיש הוא מוציאן ולא כדי להתקשט בו כלל.

ויש חולקין על זה ומתירין במפתחות של כסף שכיון שאין דרך לעשות מפתחות של כסף הרי עיקר עשייתן משום תכשיט ואף שמשתמשים בו ג"כ מכל מקום כיון שעיקרו לתכשיט עשוי לו אינו נחשב לו כמשוי ומותר לצאת בו וכן המנהג במקצת מדינות אלו ובלבד שיהא בענין שאין לחוש בו שמא יפסוק ויפול לארץ וישכח ויביאנו בידו וגם שיהא בענין שאין האשה יכולה לשלפה משם להראותה לחברותיה או שאינה צריכה לשלפה משם שיכולה להראותו בעודו תלוי שם שאם לא כן אף לאיש אסור לצאת בה כיון שהוא תכשיט גם לאשה (ועיין סי' ש"ג שעכשיו נהגו להקל בתכשיטין).

אבל אם הוא של ברזל או של נחושת אע"פ שתלאו שם לנוי כעין תכשיט אסור לצאת בו מטעם שיתבאר ועוד שכיון שדרך הוא כן לעשות המפתח מברזל ונחושת הרי עיקרו נעשית לתשמיש ומשוי הוא ואסור לצאת בו אפילו אם הוא מחובר וקבוע לעולם בחגורה או בשאר מקומות מבגדיו אפילו הוא קבוע שם בחוזק כל כך עד שאי אפשר להסירו משם לעולם בלי קלקול המקום שהוא קבוע בו שכיון שהוא עשוי לתשמיש בפני עצמו ואינו משמש כלום לאותו מלבוש שהוא קבוע בו אינו בטל לגבי אותו מלבוש והרי זה כאילו הוציאו בלבדו בלי אותו מלבוש ואע"פ שהמלבוש חשוב הרבה ממנו איננו טפל למלבוש בשביל כך כיון שאיננו צורך המלבוש ולא תשמיש המלבוש והרי זה כאילו יוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה שחייב חטאת מטעם זה כמו שיתבאר .

ומכל מקום אם הוא קבוע בראש החגורה ועשוי (כעין זענקי"ל) לחגור בו יש מתירים לפי שאז הוא משמש להחגורה ובטל אצלה ואע"פ שאינו קבוע שם אלא בשבת בלבד וכן נוהגין במקצת מדינות אלו אבל אם הוא קבוע באמצע החגורה אין שום היתר בעולם אלא אם כן הוא של כסף שאז עיקרו נעשית לתכשיט .

וכן נדן של כסף שרגילין להתקשט בו מותר לצאת בו והוא שלא יהא בה סכין וכן תיק של בתי עינים (שקורין ברילי"ן) אף שהוא עשוי מכסף לתכשיט אסור לצאת בו כשהבתי עינים בתוכו לפי שאין הסכין והבתי עינים בטלים לגבי הנדן והתיק אע"פ שהם של כסף מפני שהסכין והבתי עינים הם עיקר שהרי אין אומרים נעשה סכין לנדן ובתי עינים לתיק אלא נעשה נדן לסכין ותיק לבתי עינים :

ט לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו אפילו באותן מקומות שאין דרך שאר כל אדם לתחוב בהם לעולם ואף הוא אינו תוחב שם אלא לסימן שיכירנו כל רואיהו שהוא חייט וכן הנגר שנותן קיסם באזנו לסימן וכן הסורק שנותן משיח[ה] בצוואר לסימן וכן כל שאר אומנים שנותנים דבר מאומנתם לסימן לא יצאו בהם בשבת ואם יצאו פטורין שאין זו הוצאה כדרכה כיון ששאר כל אדם אינן מוציאין כן ואף האומנים אין דרכם להוציא בענין זה אלא בשעה שרוצים להכריז על עצמם שהם אומנים ולא בשאר פעמים :

י לא יצא הזב בכיס שעושה להצילו מזיבתו שלא יטנף בה בגדיו ואם יצא חייב להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה אבל להאומרים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה כמו שנתבאר בסי' רע"ח אף זה פטור לפי שאינו צריך כלל לגוף הכיס שמוציאו ואין לו חפץ בגופו אלא שיצילנו מזיבתו אבל מכל מקום אסור מדברי סופרים כשאר מלאכה שאינה צריכה לגופה.

וכן אשה נדה המקשרת בגד לפניה שלא תלכלך בגדיה בדם נדותה אסורה לצאת בו אלא אם כן הוא סינר עשוי כעין מלבוש מלפניה ומלאחריה כמו מכנסיים שלובשים לצניעות אבל אם הוא מלאחריה בלבד אלא שקושרתו ברצועות לפניה אין זה דרך מלבוש ואסור במה דברים אמורים כשמתכוונת בבגד זה להציל

מטינוף בלבד שאז אינו נחשב למלבוש אלא אם כן עשוי כעין מלבוש גמור אבל אם מתכוונת בו להציל גופה מצער דהיינו שלא יפול הדם על בשרה ויתייבש שם ונמצא מצערה הרי נעשה בגד זה מלבוש גמור כשאר מלבושים שהם עשוים להגנת הגוף ומותרת לצאת בו אף שאינו עשוי כעין מלבוש גמור:

חלק ב סימן שא באיזה כלים מותר לצאת בשבת ובאיזה מהם אסורים סעיפים ד־י

תורה אור

תוכן הפרק: ההבדל בין אהבת ה' "כי הוא חייך" וכח המסירת נפש על קידוש השם

[בפרק זה ימשיך לבאר בעומק יותר ענין הביטול שהי' אצל בנ"י בזמן גזירת המן, שבא לידי ביטוי בכך שהיו מוכנים למסור נפשם על קדושת השם.

ונקודת הענין, דמסירת נפש מורה על ביטול מוחלט להקב"ה בכבודו ובעצמו. ונמצא שהביטול דבני ישראל בימי הפורים הי' מדריגה גבוהה ביותר בביטול, היינו לא סתם ביטול המתבטא בקיום רצונו ית' בלימוד התורה וקיום המצוות, אלא ביטול כזה שאינו משאיר שום מקום למציאות האדם. והוא על דרך הביטול בעת מתן תורה שבא לידי ביטוי באמירת "נעשה ונשמע" וכן בכך ש"פרחה נשמתן".

וזהו עומק הקשר בין פורים למתן תורה, כי קבלת התורה ענינה שבנ"י נעשו "כלים" לגילוי "קדמונו של עולם" (ע"י ביטולם המוחלט להקב"ה) - וכן הי' בפורים, שע"י מסירת נפשם וביטולם המוחלט למהותו ועצמותו ית', זכו לגילוי אור אין סוף ב"ה "קדמונו של עולם".

וזהו שהולך ומבאר:]

והנה בחינת מסירת נפש נמשך מחמת אהבה המסותרת שהיא למעלה מן הדעת.

ביטול ומסירת נפש הנ"ל שישנו בכח בכל אחד ואחד מישראל כנ"ל, נמשך מן ה"אהבה המסותרת" שבכל נפש מישראל, כמבואר בספר התניא שכל נפש מישראל יש לה בירושה מאברהם אבינו אהבה טבעית להקב"ה שהיא מסותרת בלב.

ואהבה זו היא "למעלה מן הדעת". פירוש: סתם אהבה להשם נולדת בליבו של אדם ע"י התבוננות, שזוהי אהבה שעל־פי טעם, כפי שיבואר להלן, אך אהבה זו שבאה בירושה היא אהבה שלמעלה מן הדעת, כלומר, אין אהבה זו תולדת השכל אלא היא נטועה בעצם בנפש כל ישראל (ולכן נקראת "אהבה מסותרת").

ומאהבה זו בא הכח של מסירת נפש על קידוש השם, דמסירת נפש ואיבוד חייו למען קדושת שמו ית' אינו ענין שכלי אלא למעלה מן הדעת, כפי שיבואר לקמן.

ולכן לא נזכר בתורה טעם על מסירת נפש, רק על אהבה נאמר טעם כמ"ש לאהבה את הוי' אלקיך כי הוא חייך, ואין זה טעם על מסירת נפש, כיון שהטעם הוא כי הוא חייך, והרי מסירת נפש הוא להשליך חייו מנגד.

מאחר שמסירת נפש היא למעלה מן השכל והדעת, לכן לא מצינו בתורה טעם על מסירת נפש, דרק על אהבת השם מתאים לומר שיש טעם שכלי שהיא סיבת האהבה, וכמ"ש "לאהבה את הוי' אלקיך כי הוא חייך", דכשאדם מבין ומשיג שהקב"ה הוא מקור חייו, מתעורר בדרך ממילא באהבה ותשוקה להתקרב אליו יתברך מאחר שזהו מקור חיי נפשו.

אולם הסברה זו ד"כי הוא חייך" אינה סיבה שהאדם ימסור נפשו עבורו יתברך, שהרי מסירת נפש שענינה להשליך חייו מנגד עבורו יתברך הוא ההיפך של "כי הוא חייך".

וכן כל ה"טעמים המעוררים לאהבה הנזכרת בכל ספרי החכמים . . אין זה טעם על מסירת נפש".

אלא הענין שאין שייך טעם ושכל על מסירת נפש כי המסירת נפש נלקח מבחינה שלמעלה מן הדעת.

ובאמת לא שייך שום טעם בשכל על מסירת נפש, שהרי השכל יכול להסכים רק על ענין המחזק את מציאות האדם אבל לא על דבר המאבד את מציאותו, ולפיכך כל ענין מסירת הנפש מקורו מבחינה שלמעלה מן הדעת.

- ענין זה, שמסירת נפש היא למעלה מן הדעת, רואים גם בחוש, דהרי "אפילו קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב כו' ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת

ה', וגם במעט שיודעים אין מתבוננים בה' כלל [בגדולת ה'] ואין מוסרים נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל.. רק כאילו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם וטענה ומענה כלל".

[והנה, על פי זה, דהא שהקב"ה "הוא חייך" אינה סיבה מספקת שהאדם ימסור נפשו וישליך חייו מנגד עבורו ית', מובן מזה, שהקשר בין בני ישראל והקב"ה שממנו בא כח מסירת הנפש, הוא קשר עמוק יותר מהקשר עם הקב"ה בגלל זה ש"הוא חייך".

וזהו שהולך ומבאר:]

כי הנה פירוש כי הוא חייך היינו מה שהוא ית' ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין שעי"ז מחיה ומהוה כל עלמין, וכבר נת' לעיל דבחינת ממלא וסובב הוא רק הארה לבד ממנו ית', אבל מהותו ועצמותו ית' אינו בגדר עלמין כלל אפילו להיות סובב וממלא לעלמין.

"כי הוא חייך" קאי על השפעת החיות מאתו יתברך לברוא ולהחיות את העולמות, ובשתי המדריגות שנזכרו לעיל (פרק שני), אור הממלא כל עלמין ואור הסובב כל עלמין, דשניהם הם רק הארה לבד ממנו יתברך, משא"כ מהותו ועצמותו יתברך אינו בגדר עלמין כלל ולא שייך לומר עליו ית' שהוא אפילו "סובב כל עלמין".

כי לא זה היא עיקר האלקות מה שהעולמות מתהוים ממנו ומקבלים חיותם ממנו ית'.

אע"פ שרק הוא יתברך בכוחו ויכולתו לברוא יש מאין, מכל מקום גדלות זו של הקב"ה שיכולתו לברוא יש מאין אינה מבטאת את גדלותו העיקרית, דאין זה "עיקר האלקות" - היינו מעלתו ושלימותו העיקרית, אלא רק ענין טפל לגמרי אצלו יתברך.

שהרי אתה הוא עד שלא נברא העולם ולאחר שנברא בשוה ממש, וגם אילו לא היה בורא העולמות היה הכל שוה לפניו ית'.

ענין בריאת העולמות אינו תופס מקום כלל אצלו ית', שגם אילו לא הי' הקב"ה בורא את העולמות הי' הכל שווה לפניו יתברך, וכפי שאומרים "אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא משנברא העולם", פירוש, שאצלו יתברך הכל בשווה ממש קודם שנברא העולם ולאחר שנברא העולם, דבריאת עוה"ז (וכן בריאת כל העולמות העליונים) אינה פועלת שום שינוי בו יתברך בהבראם מאין ליש (וכמ"ש אני ה' לא שניתי), והיינו לפי שכל ענין הבריאה אינו תופס מקום בעצמותו ומהותו יתברך.

אלא מה שמחיה ומהוה העולמות זהו רק הארה ממנו ית'. וכמ"ש במ"א דלכך נק' הבריאה יש מאין, שבחינת התהוות היש הוא רק ע"י הארה לבד, שנק' אין לגבי מהותו ועצמותו יתברך.

הכח האלקי המהווה ובורא את העולמות הוא רק הארה ממנו יתברך (ולא מהותו ועצמותו יתברך), וכמבואר במקום אחר שזהו אחד הפירושים בביטוי "בריאה יש מאין", דלכאורה אינו מובן, הלא הבריאה היא ממנו יתברך, וכמ"ש "כי ממך הכל", וא"כ מדוע אומרים שנבראו "מאין", והלא הוא יתברך הוא ה"יש" וה"מצוי" האמיתי?

אלא התירוץ הוא, שהכח האלקי הבורא המחי' את העולמות נקרא "אין", לפי שאינו אלא הארה לבד, שאין לה שום ערך וחשיבות לגבי מהותו ועצמותו יתברך.

וע"ד אור השמש לגבי גוף כדור השמש שאינו אלא הארה לבד מן השמש שאינה פועלת שום שינוי בהשמש, דאין שום נפק"מ ושינוי בהשמש בין אם הוא יום המעונן שאין אורו מגיע אל הארץ בכל תוקפו או הוא יום בהיר באמצע הקיץ כשיש שרב וחום עצום בעולם - דכל שינויים אלו בהאור אינם עושים שום שינוי בגוף כדור השמש, מקורו של האור, כי "הארה לבד" אינה עושה שום שינוי בה"מאור", להיות ש"הארה" אינו חלק מגופו ועצמותו של גוף כדור השמש רק הארה בעלמא ("אפשיין").

וכך הכח האלקי הבורא ומחי' את העולמות הוא רק הארה לבד מאתו יתברך שאינה פועלת שום שינוי בו יתברך, ולפיכך "אתה הוא עד שלא נברא העולם ולאחר שנברא בשוה ממש".

וכמ"ש ואתה מחיה את כולם, פירוש, ואתה היינו כ"ב אותיות דבר ה' מא' ועד תי"ו וה' מוצאות, שעל ידי האותיות מחיה את כולם.

ענין זה שחיות העולמות אינה אלא הארה לבד נרמז בלשון הכתוב "ואתה מחי' את כולם", דחיות כל הנבראים היא מ"אתה", פירוש: "אתה" היינו אותיות א"ת בתוספת אות ה"א, והוא רמז על כ"ב אותיות, כי א"ת - הן האותיות עצמן מאל"ף ועד תי"ו, והה'

רומזת על חמש מוצאות הפה שמהן נוצרות האותיות. ועל ידי אותיות אלו, שהן דיבורו יתברך, נתהוו כל הנבראים, כמ"ש "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם" (וכן שנינו בעשרה מאמרות נברא העולם).

והאותיות הם רק הארה לבד, כמו האותיות באדם הן רק לבושי הנפש כו'.

וזהו גם מה שנתבאר שהכח האלקי הבורא ומחי' את הנבראים (בחינת "אתה", הרומז על כ"ב אותיות) הוא רק הארה לבד, שהרי "אותיות" הן רק הארה לבד, וכמו אותיות הדיבור שבאדם, שנקראות בשם "לבוש" להנפש.

ולדוגמא: "כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה אין בה אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו", דרק כשחוזר ועולה מהלב למוח "לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאותו מכח אל הפועל להשיג המאכל . . הרי בכאן נולדה אותיות במוח שהן אותיות כלשון עם ועם המדברים והמהרהרים בהם כל ענייני העולם". נמצא שהאותיות הן רק "לבוש" לחמדה שבלב.

וכן הוא בחכמה ושכל, שהאותיות שעל ידן מסבירים סברא שכלית אינן חלק מגוף השכל עצמו אלא רק לבוש חיצוני להשכל, שאין להם שום ערך להשכל עצמו. שלכן אפשר לילד קטן היודע כבר לכתוב, להעתיק פלפול עמוק ואפילו לקרוא את כל האותיות והתיבות בדיוק, מבלי להבין מאומה מהשכל המלובש באותיות ותיבות אלו, ונמצא ש"תפס" את כל הלבוש ואין לו מאומה מהדבר (השכל) המלובש בתוך הלבוש. כי האותיות הן רק הארה בעלמא לגבי השכל עצמו (מעין אור השמש שהוא הארה לבד מגוף כדור השמש).

וא"כ מהותו ועצמותו ית' הוא למעלה גם מבחינה ומדרגה זו הנזכר "כי הוא חייך".

כי זהו רק היותו ממלא וסובב, ומזה נמשך לאהבה כי הוא חייך, וכמ"ש נפשי אויתיך כמ"ש בתניא.

זה שהקב"ה הוא מקור החיים לכל הנבראים ("הוא חייך")הוא רק אורו של הקב"ה הנקרא "ממלא" ו"סובב", ועל ידי ההתבוננות במדריגה זו של אלקות נולדת באדם אהבה, "לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חייך", ועל זה נאמר "נפשי אויתיך", וכמבואר בספר התניא, ד"נפשי" קאי על הקב"ה, ופירוש "נפשי אויתיך" הוא, ד"מפני שאתה ה' נפשי וחיי האמתיים, לכך אויתיך, פירוש שאני מתאווה ותאב לך כאדם המתאוה לחיי נפשו".

אבל המסירת נפש להשליך חייו מנגד נמשך שלא ליפרד ממהותו ועצמותו ית', שהוא למעלה מחיי החיים, וקמיה כלא ממש חשיבי ואתה הוא קודם שנברא כו'.

אבל המסירת נפש, שענינה להשליך חייו מנגד (היינו איבוד וביטול חייו), נמשך מהביטול למהותו ועצמותו יתברך כפי שהוא למעלה לגמרי מכל ענין הבריאה (כנ"ל), והיינו שהוא למעלה לגמרי מן ההארה האלקית שהיא מקורה של כל ענין החיים ("חיי החיים").

כלומר:

מצד עצמותו ומהותו ית' (שהוא למעלה מגדר הבריאה) אין שום מקום לאיזו מציאות בלעדו יתברך, דכולא קמי' כלא ממש חשיבי, מאחר שאתה הוא קודם שנברא העולם ומשנברא בשוה ממש, הרי כשם שקודם שנברא העולם לא היתה שום מציאות כלל מלבדו, כך עתה משנברא העולם, הרי לגבי מהותו ועצמותו יתברך ("שהוא למעלה מחיי החיים") אין שום מציאות כלל.

ולכן, מצד הקשר של בנ"י עם מהותו ועצמותו ית' ה"ה מוכן למסור את נפשו על קדושת שמו ית', דלהיות שאינו רוצה להיות נפרד ממהותו ועצמותו יתברך, ששם אין למציאותו וחייו שום תפיסת מקום, על כן מוכן לאבד את חייו עבורו יתברך.

והנה כל זה הוא שיש בכח כל א' מישראל, ולכן היה אז מסירת נפש בפועל ממש אצל כל ישראל שלא ליפרד מאחדותו יתברך.

כח זה של מסירת נפש ישנו בכח אצל כל אחד ואחד מישראל. ובימי מרדכי ואסתר נתגלה כח המסירת נפש בפועל ממש אצל כל ישראל שלא ליפרד מאחדותו יתברך (כנ"ל ש"אם היו כופרים ח"ו לא היו עושים להם כלום").

וזהו ואת מאמר מרדכי, כי מרדכי היה מקור הבטול, איש יהודי כנ"ל.

וזהו גם הטעם שבמגילה מודגש "ואת מאמר מרדכי גו'", שהציוויים וההוראות בימים ההם היו של

מרדכי, שאין זה רק משום שהוא הי' ראש בנ"י בדור ההוא שחייבים לשמוע בדבריו, אלא משום שענין המסירת-נפש שנדרש בימים ההם בא מכוחו של מרדכי הצדיק, שנקרא "איש יהודי" להיותו "מקור הביטול".

וזהו וקבל היהודים את אשר החלו לעשות, שבמתן תורה שהקדימו נעשה לנשמע, ועל כל דבור פרחה נשמתם, שהוא בחינת בטול ומסירת נפש, שלכך זכו למתן תורה, התגלות אלקות. וכך היה בימי אחשורוש הבטול הזה ביתר שאת.

על פי כל הנ"ל מובן גם הקשר והשייכות בין ימי הפורים לזמן מתן תורה, שבשניהם נתעוררו כל ישראל ממש בתנועה של ביטול ומסירת נפש אליו יתברך: במתן תורה - בזה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע שהוא ענין הביטול לרצון העליון, וכן על כל דבור ודבור פרחה נשמתן, שהוא ע"ד ענין מסירת הנפש (מסירת חייו עבורו יתברך), שנשמתן פרחה מהן כדי ליבטל ולהכלל באורו יתברך שנתגלה להם במעמד הר סיני. ועל ידי ביטול זה זכו בני ישראל להתגלות האלקות דמתן תורה.

וכך הי' בימי אחשורוש, שכל ישראל נתעוררו בבחינת ביטול ומסירת נפש, ועוד ביתר שאת לגבי זמן מתן תורה.

כי במתן תורה היה בטול זה מחמת כח האתערותא דלעילא שכפה עליהם הר כו', וכמים הפנים כו', אבל בימי אחשורוש היה הבטול מצד עצמם, בחינת אתערותא דלתתא תחלה.

טעם היתרון בימי הפורים לגבי זמן מתן תורה הוא, כי במתן תורה הי' ביטול זה מחמת כח האתערותא דלעילא, וכמשנת"ל בפירוש "כפה עליהם הר כגיגית", שבנ"י נתעוררו באהבה להשם מחמת גילוי האהבה מלמעלה, בבחינת "כמים הפנים לפנים", ולא הי' ביטול זה פרי עבודתם ויגיעתם;

משא"כ בימי אחשורוש, בא להם הביטול מצד עצמם, על ידי עבודתם ובחירתם, בחינת אתערותא דלתתא תחלה (שהרי לא הי' אז זמן של התגלות אהבה העליונה, אדרבה, הי' שורר אז הסתר פנים נורא).

ולכן גם ההמשכה שנמשך עי"ז הוא ממקום עליון יותר.

כשם שיש מעלה בימי הפורים לגבי זמן מתן תורתנו מצד בנ"י, שרק בימי הפורים היתה ההתעוררות מצד עבודתם ויגיעתם, כך יש מעלה גם מצד מדריגת האור האלקי שנמשך בימי הפורים לגבי זמן מתן תורתנו, וכמבואר בהגהת הצמח צדק כאן דה"אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הבאה לאחרי וכתוצאה מ"אתערותא דלתתא" (עבודת האדם), היא ממדריגה עליונה יותר מה"אתערותא דלעילא" שבאה בתור חסד חנם בלי הקדמת עבודת האדם (כבמתן תורה, שהתחיל בגילוי אהבה העליונה כנ"ל).

עד שהגילוי שבמתן תורה נק' רק החלו, התחלה לגבי אור ההמשכה שנמשך להם בפורים, שנקרא וקבל שזהו הגמר.

ובזה יובן בעומק יותר הטעם שמתן תורה נקרא בשם "החלו" לגבי ימי הפורים, שאז נחשב גמר קבלת התורה. דנוסף להמעלה במצבם של ישראל, שבמתן תורה בא הביטול רק מחמת כח האתערותא דלעילא ובימי הפורים הי' הביטול מצד עצמם - הנה גם מצד מדריגת האור האלקי שנגלה מלמעלה נקרא מתן תורה בשם "החלו" ו"תחילה" לבד לגבי ימי הפורים, כי "גמר" ותכלית ההמשכה (שנקרא "וקבל") הי' רק בימי הפורים, שרק אז נמשך לישראל ממהותו ועצמותו יתברך ממש.

וזהו וקבל היהודים כו'.

ד"ה חייב איניש פרק ו

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(ה) **ובכל** זה יובן שיש יתרון מעלה בקיום המצות על ד"ת וזהו שא' תכלית חכמ' תשובה ומעש"ט וכן הלומד ואינו עושה כנ"ל להיות שבחי' החכמה הוא רק בבחי' ההשתלשלות דממלא רק שנקראת ראשית כנ"ל אבל עכ"פ נמנית ראשונה מפני שהיא ראשית לשני' ושלישית כו' א"כ גם היא מן המנין כנ"ל וראוי למנות אחריה שני' ושלישית כו' אבל שרש קיום המצות המלובשות בדברים גשמיים דוקא הרי שם הוא בחי' המשכת גלוי אא"ס שבבחי' סוכ"ע הנ"ל ואע"פ שאין ההארה משם באה בבחי' גילוי גמור רק בהעלם מטעם הנ"ל שאינו בגדר עלמין ואינו נמשך ממנו רק בבחי' הארה בעלמא בבחי' אין והעלם ממש מ"מ מאח' ששרש זה הוא מבחי' הסובב שמקיף לד' עולמות בשוה כנ"ל ה"ז למעלה הרבה מבחי' ממכ"ע הנמשך בבחי' השתלשלות עו"ע כנ"ל אך לא מצד בחי' הארת סובב בבחי' היש של כל הנמצאים דוקא כנ"ל והמצות הן מלובשי' בבחי' יש ודבר כו' שא"כ גם בלא מצוה הרי בבחי' התהוות כל יש ודבר יש ההארה מבחי' סובב כנ"ל אלא דוקא מצד בחי' המצות המלובשות בדברים גשמיי' כי המצות הן בחי' רצון העליון שלמעלה ששם גלוי בחי' סובב דוקא בלי הסתר פנים ולבוש מסתיר כלל וכלל כידוע שהוא ופנימית רצונו א' ממש רק בירידת והתלבשות הרצון העליון למטה במצות המלובשים בדברים גשמיי' שם בא האור הזה בלבוש דמעשה המצו' אמנם אע"פ שהמצוה מלובשת בדבר גשמי כמו בקלף גשמי כו' אין הגשמית מסתיר ממש לגלוי האור דסובב אלא שנעשה בחי' לבוש וכלי כמו עד"מ הדבר הנגנז באוצר כו' ולע"ל יתגלה מתוך הלבוש הזה דוקא וכמ"ש ולא יכנף עוד כו' (וכידוע דמצוה הוא שם הוי' בא"ת ב"ש) משא"כ בשאר כל המעשים אשר לא לה' המה גם שיש בהן בחי' הארה דסובב בהעלם כנ"ל מ"מ הרי הוא בבחי' הסתר גמור שם ואין שם בחי' גילוי פנימי' אורו כלל אדרבה נראים ליש ודבר בפ"ע כו' אבל דברים גשמיים שנעשה בהן המצות הרי הן בחי' כלי ולבוש לבחי' רצון העליון ששורה בהם ממש שבזה יש בחי' סובב הנ"ל בבחי' פנימית אורו כו' ודוקא מפני שהמצוה מלובשת בגשמית ששם הוא הארת סובב דוקא שהוא בחי' מקיף לד' עולמות בשוה כנ"ל ובזה יש יתרון מעלה לקיום המצות בדברים גשמיי' על בחי' חכמה דתורה וזהו שא' תכלית חכמ' תשובה ומע"ט דוקא והלומד ואינו עושה כו' כי המעשה עיקר מטעם הנ"ל וד"ל. וזהו ענין יביאו לבוש מלכות שהוא ענין מ"ש ה' מלך גאות לבש כו' כנ"ל דהנה בחי' ההארה וההמשכה דבחי' סובב כ"ע הנ"ל שהוא בחי' הארה בעלמא בחי' אין ממש ולא מתלבש בתוך כ"ע הוא מ"ש ה' מלך גאות וזהו יחיד חי העולמים כו' שזהו בחי' יחיד ומיוחד שלמעלה מבחי' אחד כידוע שפי' יחיד היינו שהוא לבדו ממש כמ"ש אתה ה' לבדך כו' וגם אחר ברה"ע הוא כמו קודם בה"ע כמ"ש אני ה' לא שניתי כו' ואין דבר חוץ ממנו שיפול בו לשון ביטול ויחוד שמתייחד ומתאחד דבר בעצמות כו' אבל בחי' אחד הוא שמתאחד ה"ז מורה על בחי' המשכת יחודו בז' רקיעים וארץ או כמאמר רז"ל תמליכהו בשמים ובארץ וד' רוחות העולם שהוא בחי' ו"ק מעלה ומטה כו' שנק' מקום שבטל ונכלל למעלה בבחי' יחוד עליון בבחי' ביטול והתכללות ממש כמ"ש לך ה' הגדולה והגבורה כו' וכידוע. אבל בחי' יחיד היינו יחוד עצמותו האמיתי וכמא' אנת הוא חד ולא בחושבן כו' לא בחושבן י"ס כי עצמות אא"ס פשוט בתכלית כו' ואין עוד מלבדו וכולא קמי' כלא חשיבי כו' ומה שנמשך להיות חי העולמים עולם הנאצל ועולם הנברא כו' הוא רק בחי' האחרונה שבעצמותו שהוא אשר עלה במחשבה הפשוטה אנא אמלוך כו' והוא הנקרא בחינת מל' דא"ס וה"ז עד"מ בחינת מלוכה למטה שהוא רק בחי' התפשטות חצונית מעצמותו כי אין עיקר המלוכה רק התפשטות שמו שנקרא בשם מלך עליהם והוא אשר מקבלים העם עול מלכותו וממשלתו שאין בזה תפיסה למהותו ועצמותו של מלך כו' כמו"כ למעלה אין ההארה מעצמות אא"ס להיות נתפס באבי"ע אלא רק בחי' שם מלכותו נתפס ומלובש בהם והוא מ"ש מלכותך מלכות כ"ע שהוא בחי' מל' דא"ס וע"ז אמר המלך המרומם לבדו כו' שהוא בחי' סוכ"ע הנ"ל שמרומם ומתנשא מימות עולם אך בבחי' התנשאות זאת שבבחי' מלוכה אנא אמלוך מזה נמשך להיות בחי' מקור כל חי העולמים בבחי' סוכ"ע עכ"פ שמזה עיקר קיום היש הגשמי כנ"ל רק שמאיר מרחוק ובהעלם שזהו ענין יש מאין ממש כנ"ל דהיינו בבחי' ההתנשאות דבחי' מל' הנ"ל שהיא הארת אין ממש מבחי' העצמות כנ"ל כי הוא לבדו מרום וקדוש כו' כנ"ל וד"ל וזהו ה' מלך גאות לבש שנתלבש בבחי' גיאות והתנשאות דבחי' המל' להיות בבחי' מלך על עם המאירה ומתפשטת בעולמות מאין ליש ממש שזהו עיקר קיום היש הגשמי כנ"ל וד"ל. אך אין זה הגיאות וההתנשאות רק בבחי' לבוש שנתלבש במחשבה זו דאנא אמלוך והיא בחי' אחרונה לגבי מהו"ע ממש שזהו רק מפני כי חפץ חסד הוא ורוצה בקיום העולמות ממקורן ושרשן וז"ש אף תכון תבל בל תמוט שכדי להיות תכון תבל בקיום חזק בל תמוט ע"כ נתלבש בלבוש גיאות דבחי' המל' שמזה דוקא נמשך קיום היש הגשמי כנ"ל וד"ל:

שנר הפורים

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

וזהו ג"כ החילוק שבין יוסף ליהודא שהמשכן הי' בחלקו של יוסף שעמד שס"ט שנה בשילה, וזהו שקדשים קלים נאכלים בשילה בכל הרואה ובירושלים לפנים מן החומה, והיינו לפי שבשילה הוא בחלקו של יוסף וע"כ נאכלים בכל הרואה וכמ"ש במד"ר בשכר שלא זן עיניו מן הערוה ולא רצה להביט ברע לכך זכה שיהי' נאכלים בכל הרואה, ובהמ"ק הי' בחלקו של יהודא ובנימין. והנה המשכן נק' דירת עראי ובהמ"ק נק' דירת קבע. וא"כ אינו מובן למה המקדש הי' מאבנים ועפר דוקא שהוא בחי' דומם שהוא למטה מצומח וחי והמשכן הי' מצומח וחי כו', אך הענין הוא דלא ראי זה כראי זה שאעפ"י שהדומם למטה מהצומח וחי עכ"ז יש בו מעלה יתירה מצד שרשו שלמעלה מבחי' צומח וחי כו' דהנה ידוע מחלוקת התנאים בגמרא חגיגה חד אמר שמים קדמה לארץ כמ"ש בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ וחד אמר ארץ קדמה לשמים כמ"ש ביום עשות ה' אלקי' ארץ ושמים ואלו ואלו דא"ח שבמחשבה ארץ קדמה לשמים וכשברא ברא השמים תחילה, והענין כי סוף מעשה עבמ"ת פי' כי הארץ לפי שהוא סוף מעשה ע"כ שרשה במח' היא בבחי' תחילת המח' אבל שמים שהם תחלת המעשה הם אחרונים במח' כי זהו הכלל שהסוף מעשה עולה בתחילת המח', והיינו לפי שעיקר המכוון נגמר בסוף וכמו שאנו רואים למטה בגשמי' בכל השפעה שעיקר המכוון נשלם בסוף כמו למשל תבואה או אילן שמתחלה נגדל האילן והקש ואח"כ נגמר הפרי שהוא עיקר המכוון כו' וכן בהשפעת שכל שמשפיע הרב לתלמיד שמתחלה צריך להקדים לו הקדמות ומשלים ואח"כ מבין את השכל שהוא העיקר, וכן פירש"י בחומש ע"פ בראשית ברא אר"י לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, אלא כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים ומכח זה הקדים ברה"ע כו' (הגם שספר בראשית הוא למעלה משאר ספרים שנק' ספר הישר מ"מ עיקר התורה היא מהחודש הזה לכם כו'), וכך במח' ארץ קדמה, אך בהשתלשלות ברה"ע נברא שמים תחלה לפי שארץ מקבל מבחי' שמים וכמ"ש אני אענה את השמים והם יענו את הארץ, לכך נברא שמים תחלה. וזהו ענין הפלוגתא בגמ' תלמוד גדול או מעשה גדול נמנו וגמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, והיינו לפי שבשרש מעשה גדול כי לע"ל יתעלה בחי' מעשה א"ח עט"ב אך לע"ע תלמוד גדול מפני שמביא לידי מעשה שע"י תורה דוקא נעשה המצוה כי בחכ' אתברירו, ועי"ז נעשה המצוה גשמי' שיעורר עי"ז אתדל"ע, וזהו [שבפ' ראשונה של] ק"ש נאמר מתחלה והיו הדברים האלה ושננתם כו' ואח"כ וקשרתם תלמוד גדול שמביא לידי מעשה אבל לע"ל יהי' מעשה גדול כי שרש המצוה הוא בבחי' כתר כו'. ושרש הענין הוא דהנה יש בחי' השתלשלות ולמעלה מהשתלשלות, והענין הוא דהנה כדי שיהי' התהוות העולמו' שהם בבחי' גבול מאא"ס שהוא למעלה מבחי' גבול ואינו בגדר עולמות כלל וכדי שיהי' מקור לעולמות הוצרך להיות צמצום באא"ס, וזהו ענין יוד של שם הוי' כי יוד הוא בחי' חכ' וכדי שיהי' בחי' חכ' דהנה כתי' כולם בחכ' עשית שהחכ' נחשבת כעשי' גשמי' לפניו וא"כ כדי שיהי' בחי' חכ' זהו ע"י צימצום ונקודה כו' ומחכ' ולמטה נמשך דרך השתלשלות, אבל התהוות החכ' מלמעלה מן החכ' אינו נמשך בדרך השתלשלות וכמ"ש והחכ' מאין תמצא כו' שהוא ע"י צמצום, אך עיקר המכוון הי' כדי שיהי' התגלות אא"ס כמו שהוא למעלה מן הצמצום שלמעלה מסדר השתלשלות, והיינו שאח"כ שנעשה סדר השתלשלות יכולים להמשיך גילוי אא"ס ע"י תו"מ שלמעלה מסדר השתלשלות רק שלכתחלה א"א להיות גילוי אא"ס שלמעלה מסדר השתל' שא"כ לא הי' אפשר להיות התהוות העולמות, רק אח"כ שנתהווה עולמות ע"י צמצום יכולים אח"כ להמשיך גילוי אא"ס שלמעלה מן הצמצום כו', וכמ"ש בכתבי האריז"ל שהתהוו' העולמות הי' מתחלה ע"י צמצום ואח"כ המשכת הקו, ולכאו' למה לא נשאר מתחלה הקו אלא לפי שאם הי' נשאר הקו מתחלה לא הי' יכול להתהוות עולמו' בבחי' גבול כמו שהן עתה אלא אח"כ דוקא שנתהוו העולמות אף שנמשך המשכה מלמעלה מסדר ההשתל' יכולים לקבל ג"כ ולא יהיו בטלים כו', וכך כדי שיהי' גילוי אא"ס בעולמות הוצרך להיות מתחילה צמצום באא"ס כדי שיהי' סדר השתלשלות, ואח"כ נמשך בחי' גילוי אא"ס שלמעלה מן הצמצום, וזהו דעת המ"ד ארץ נבראת תחלה והיינו שעיקר המכוון הי' בשביל הארץ לפי שאדם עלי' בראתי שהוא עיקר המכוון לפי שהוא ממשיך גילוי אא"ס ע"י תו"מ למטה כו' אך כדי שיהי' התהוות בחי' ארץ הוצרך להיות נברא תחלה שמים לפי שבסדר השתלשלות שמים קדמו כו'.

ויגש אליו יהודה

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והעלי' שלהם הוא למשתה נגינתם שהוא משתה היין, והענין כי יין הוא בינה ונכנס יין יצא סוד, יין המשומר בענביו מששת ימ"ב, ויש כמה בחי' ביין, יין המשכר ויין המשמח, והעלי' של המלאכים הוא לבינה, והגם ששרשם מדיבור עליון ששרשו מחכמה כמבואר בתניא, אך באמת צריך לפרש שבתניא קורא חכמה לבינה שהוא הבנה והשגה אבל חכמה הוא למעלה מהשגה ולמעלה מהשתלשלות לכן כשהוא אומר חכמה שהוא השגה ע"כ צ"ל שהיא בינה, ומלאכים שרש התהוותן מרוח פיו ית' כמו שנשפל הדיבור, ומתעלים לבינה ע"י נשמות ישראל.

ובזה יובן הפלוגתא מהו עדן לחד מ"ד הוא יין המשומר בענביו מששת ימ"ב ולחד מ"ד הוא עין לא ראתה כמארז"ל שמא תאמר גן זה עדן הלא כתי' ונהר יוצא מעדן כו', שרש מחלקותם להיכן הוא עליית נש"י מ"ד יין המשומר כו' הוא עצם הבינה, ולמ"ד עין לא ראתה הוא כמ"ש ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם, בחי' העדן כמו שהוא בקדם קדמונו ש"ע כתר.

וזהו חתנים שהוא ירידת הנשמה הוא בכדי שיהי' העלי' לחופתם שהוא המקיף דכתר שבכתר, ועי"ז מתעלים גם הנערים כל בחי' ו"ק דיצי' וגם ו"ק דעשי' שהוא מלאך סנד"ל כולם מתעלים ע"י נשמות ישראל למשתה היין שהוא בינה שרש הדיבור.

ד"ה קול מצהלות

בס"ד, על החתונה פ' בא, תרל"ב.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

ה"אחליפו" מצד פשיטות האור

ועל דרך זה כמו שהוא ביחס בין החכמה סתימאה לחכמה עילאה שבאצילות הוא בכל האורות דעשר ספירות, וכמו חסד דלגאו (החסד הפנימי) שבכתר, **דעתיק יומין נקרא אור לגבי חסד עולם** החסד שבעולם האצילות **דזעיר אנפין,** (המידות העליונות) - כלומר למרות ששניהם "חסד" הרי החסד שבעתיק לגבי החסד של הזעיר־אנפין, נחשב כאור ביחס לכלי.

ומכל מקום יכול להיות אחליפו דוכתייהו אור הגבורה בכלי החסד, שהרי בעתיקא קדישא — דרגת העתיק הקדושה שהיא פנימיות הכתר, **אף על פי שיש שם חסד וגבורה אמרו**[51] **לית שמאלא בהאי עתיקא** (- אין שמאל בדרגה זו של עתיק) **והכל ימין כו', ולכן אור הגבורה שבאצילות עם היות שהוא בבחינת גבורה מכל מקום מצד שרשו מגבורה דעתיק יומין יוכל להיות בכלי החסד כו',** שהרי בשרש אין לו את הגדר של "קו שמאל".

וכנזכר לעיל בפרק הקודם בענין שמאי והלל שיש מקולי בית שמאי מצד שכל והשגת הרב שהוא בבחינת פשיטות לגביהם ועל כן יכולים להתחלף הסברות כו'.

ואם כן - מסכם הרבי נ"ע את המסקנה מכל הדיון ביחס שבין האורות והכלים, **מה שהאורות נקראים בלי מה** בספר יצירה, כלומר **בלי מהות היינו שלגבי המהות דעשר ספירות שהם הכלים הם בבחינת בלי מה,** והם כל כך פשוטים ביחס אל הכלי **עד שיכולים להתחלף** זה עם זה.

ולעומת זאת **הכלים עצמן אינם משתנים ומתחלפים כו' וכנזכר לעיל במשל דשמאי והלל כו', דשרש הכלים נמשכו מהרשימו שהוא שרש כח הגבול, וממילא כיון שמהותם הוא גבול, הם לא יכולים להתחלף,** וכמו למשל, שהאדם לא יכול להחליף את גופו בגוף של מישהו אחר, את הסברות והדעות ניתן להחליף אך לא את הגוף עצמו.

אבל מוחא סתימאה דעתיקא — החכמה הסתומה שבכתר, בדרגת עתיק, **נמשך מהקו שהוא בחינת האור שהוא הארת אור אין סוף ברוך הוא לפני הצמצום ולמעלה מעלה ממהות הכלים עד שנקראו אצלן בלי מ"ה,** ולכן יכול להיות חילוף, כי בדרגת האור יכול להיות חילוף.

ועם כל זה שהם בפשיטות לגבי האור המתלבש בכלי, בכל זאת הן אורות דעשר ספירות ממש, היינו שגם בהאורות יש עשר ספירות ממש ושייכים הבחינות שבהם יש התחלקות "עשר ספירות ממש" רק **בבחינת הקו וחוט הנמשך מאור אין סוף ברוך הוא.**

קיצור.

ויובן זה למעלה ממה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה שתוק

כך עלה במחשבה, והרי יש שם טעם כמוס, והוא למעלה מן החכמה לגמרי לגבי אור החכמה דאצילות, כמו שהשכל דנשמה קודם התלבשותה בגוף הרי שכלה והשגתה הוא למעלה מהשכל לגמרי לגבי שכלה כמו שמתלבשת בגוף. ומכל מקום הרי זה שכל וחכמה ומקור לחכמה הגלויה, ומפני שגם המקור הוא חכמה לכן כשהאור הוא בכלי הרי הוא כמהות חכמה דהכלי וכמו שהמקור עם היותו חכמה הוא בבחינת פשיטות, כמו כן האור בעצם הוא בחינת בלי מ"ה לגבי הכלים (דאין ערוך דהאור אינו כמו אין ערוך דכלים) ולכן אחליפו דוכתייהו, ואם כן הרי גם האורות הן בבחינת עשר ספירות והן בבחינת בלי מ"ה לגבי הכלים.

יום ב' דחג השבועות תער"ב

---

51. זוהר חלק ג' קכט, א. ועל דרך זה שם רפט, א.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים

שאלות בתפלת דניאל, שנענה בזכות אברהם. ומהו ענין הראיה והעין דלמעלה, הבטה בעין אחת ובשתי עיניו. הפסוק אם יוצר עין הלא יביט, הוא הוכחה נגד טעות הפילוסופים, כמו שכתב במורה נבוכים.

אָמְנָם לְפִי זֶה צָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה מַזְכִּיר בִּתְפִלָּתוֹ זוֹ שֵׁם אַדְנוּת, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן לָמָּה צָרִיךְ לְהַזְכָּרַת הַשֵּׁם, דְּהָוֵי לֵיהּ[ז] לוֹמַר "לְמַעַנְךָ" סְתָם וְהָיָה מַסְפִּיק, וְאִם הוּא צָרִיךְ לְהַזְכָּרַת שֵׁם לָמָּה שֵׁם אֲדֹנָ"י דַּוְקָא. וְהִנֵּה בַּגְּמָרָא (בְּרָכוֹת ז, ב) אִיתָא: "אָמַר רַב, אַף דָּנִיֵּאל לֹא נַעֲנָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (דָּנִיֵּאל ט, ז) וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹקֵינוּ כוּ' לְמַעַן אֲדֹנָ"י, לְמַעַנְךָ מִיבָּעֵי לֵיהּ[ח], אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם שֶׁקְּרָאֲךָ אָדוֹן". וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַתְּמִיהָה הַגְּדוֹלָה תָּמַהּ רַב וְאָמַר "אַף דָּנִיֵּאל לֹא נַעֲנָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם", וַהֲלֹא גְּדוֹלָה מִזֶּה מָצִינוּ, דְּגַם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת בִּתְפִלָּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת לב, יג) "זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ" וְגוֹ', וְאִם כֵּן מַהוּ הַתֵּימָה הַגְּדוֹלָה שֶׁמַּתְמִיהַּ רַב דְּאַף דָּנִיֵּאל לֹא נַעֲנָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם, דְּמַשְׁמַע מִזֶּה דְּזֶה מַה שֶּׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הִזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת בִּתְפִלָּתוֹ אֵין זֶה פֶּלֶא וְעִנְיָן שֶׁל תֵּימָה כְּלָל, אֲבָל זֶה מַה שֶּׁדָּנִיֵּאל לֹא נַעֲנָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אַבְרָהָם הוּא תֵּימָה גְּדוֹלָה וּרְבוּתָא[ט], וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ פְּלִיאָתוֹ וּתְמִיהָתוֹ דְּרַב. וְהִנֵּה אַחַר כָּל זֶה הַדְרָא[י] קוּשְׁיָא מַה שֶּׁדָּנִיֵּאל מַזְכִּיר שֵׁם אֲדֹנָ"י בִּתְפִלָּתוֹ לְדוּכְתָּהּ[יא], דַּהֲלֹא גַּם בְּאַבְרָהָם נִזְכְּרוּ שְׁאָרֵי שֵׁמוֹת, וְלָמָּה מַזְכִּיר דַּוְקָא שֵׁם אֲדֹנָ"י. וּבְיוֹתֵר יִפָּלֵא, הִנֵּה תְּפִלַּת דָּנִיֵּאל וְתַחֲנוּנָיו הִיא הַהִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים בְּעַד כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל אַרְצוֹת פְּזוּרֵיהֶם וּבְעַד עִיר הַקְּדוֹשָׁה, וּכְאָמְרוֹ "כִּי לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים", דְּדָנִיֵּאל מְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים בְּעַד כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל וּבְעַד עִיר הַקֹּדֶשׁ, וְיָדוּעַ דְּכָל עִנְיַן הִתְעוֹרְרוּת רַחֲמִים רַבִּים הוּא לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים מִמְּקוֹר הָרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים הָעֶלְיוֹנִים, הַיְנוּ מֵעִקָּרָא וְשָׁרְשָׁא[יב], דִּמְקוֹר הָרַחֲמִים הוּא בְּשֵׁם הֲוָיָ' שֶׁהוּא הַשֵּׁם דְּרַחֲמִים, אִם כֵּן לָמָּה בִּתְפִלָּה זוֹ מַזְכִּיר שֵׁם אֲדֹנָ"י דַּוְקָא. וְהִנֵּה תֹּכֶן בַּקָּשַׁת דָּנִיֵּאל בִּתְפִלָּתוֹ וְתַחֲנוּנָיו הוּא שֶׁיִּרְאֶה שׁוֹמְמוֹתֵינוּ, עֶס זאָל אָנְגעֶזעהעֶן וְוֹעֶרְן אוּנְזֶער שִׁמּוּם רַחֲמָנָא לִצְלָן, דְּזֶהוּ "וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ", אַז עֶס זאָל אָנְגעֶזעהעֶן וועֶרְן דֶּער שִׁמּוּם יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹלָה אוּן דֶּער שִׁמּוּם פוּן עִיר הַקֹּדֶשׁ[יג]. וְצָרִיךְ לְהָבִין תֹּכֶן עִנְיַן בַּקָּשָׁה זוֹ דְּיִרְאֶה שׁוֹמְמוֹתֵינוּ וְשׁוֹמְמוֹת עִיר הַקֹּדֶשׁ. וְהִנֵּה בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה לְמַעְלָה מָצִינוּ דְּלִפְעָמִים כְּתִיב "עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו", שֶׁהִיא הָרְאִיָּה בְּעַיִן אַחַת, וּפְעָמִים כְּתִיב "עֵינֵי ה' אֶל צַדִּיקִים", שֶׁהִיא הָרְאִיָּה בִּשְׁתֵּי עֵינַיִם, וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה סוֹף שִׁיר הַשִּׁירִים, "בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא — מַבִּיט עֲלֵיהֶם בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, הַדָּא הוּא דִּכְתִיב[יד] 'עֵינֵי הֲוָיָ' אֶל צַדִּיקִים', וּבְשָׁעָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא — מַבִּיט עֲלֵיהֶם בְּעֵינוֹ אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר 'הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו'", וּבְמִדְרָשׁ רַבָּה (בְּרֵאשִׁית פָּרָשָׁה מ) דָּרַשׁ: "'הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו', עַל אַבְרָהָם שֶׁנִּקְרָא יְרֵאָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב 'כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה'". וְצָרִיךְ לְהָבִין, דַּהֲלֹא "הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו" הוּא הַהַבָּטָה בְּעֵינוֹ אַחַת, וְהוּא

ז. שהיה לו. ח. היה צריך לו (לומר). ט. וחידוש. י. חוזרת. יא. למקומה (הקושיא הנ"ל חוזרת). יב. מהעיקר והשרש. יג. שיראה השימום של ישראל בגולה, והשימום של עיר הקודש. יד. זהו מה שכתוב.

בְּשָׁעָה שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵיךְ שַׁיָּךְ זֶה עַל אַבְרָהָם בִּכְלָל, וּבִפְרָט אַחַר נִסְיוֹן הָעֲקֵדָה שֶׁהוּא נִסְיוֹן הָעֲשִׂירִי, שֶׁאָז נֶאֱמַר "כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹקִים אַתָּה". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן עַיִן וְהָרְאִיָּה דִּלְמַעְלָה, וּמַהוּ הַהַבָּטָה בְּעֵינוֹ אַחַת, וּמַהוּ הַהַבָּטָה בִּשְׁתֵּי עֵינָיו. וְהִנֵּה בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה וְהַשְׁמִיעָה שֶׁלְּמַעְלָה מָצִינוּ דִּבְרֵי תּוֹכָחָה אֲשֶׁר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם מוֹכִיחַ לֵאמֹר (תְּהִלִּים צד, ח־ט) "בִּינוּ בֹעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ. הַנֹּטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע, אִם יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ, דְּהוּא דָּבָר פָּשׁוּט וּמוּבָן לַכֹּל. אֶלָּא שֶׁהֵם דִּבְרֵי תּוֹכָחָה בְּמוֹפֵת הֶכְרֵחַ שִׂכְלִי אַדִּלְעֵיל מִנִּיהּ[טו], דִּכְתִיב (שָׁם) "וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹקֵי יַעֲקֹב", וְעַל זֶה מוֹכִיחָם לֵאמֹר הַהֲלֹא הַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב אֲשֶׁר הַנֹּטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע וְהַיּוֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט, וּבֵאֵר הָרַמְבַּ"ם (בְּמוֹרֶה נְבוֹכִים חֵלֶק ג פֶּרֶק יט) שֶׁיֶּשְׁנָם מִן הַפִּילוֹסוֹפִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בִּמְצִיאוּת הָאֲמִתִּי יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים כִּי הַיְדִיעָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא רַק יְדִיעָה שִׂכְלִית וְלֹא מוּחָשִׁית, וְזֶהוּ "וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין" וְגוֹ', כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ נַעֲלֶה וְנִשְׂגָּב מִמַּשְׂגֵּי הַחוּשִׁים בְּחוּשֵׁי בְּנֵי אָדָם וְכָל הַנִּבְרָאִים, וְעַל זֶה הוּא הוֹכָחַת הֶחָסִיד, כַּוָּנָתוֹ עַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, בְּהַכָּרַת מוֹפֵת שִׂכְלִי, בְּאָמְרוֹ "הַנֹּטַע אֹזֶן וְגוֹ' אִם יֹצֵר עַיִן" וְגוֹ', וּמְבֹאָר הָעִנְיָן בְּהַנָּחָה יְסוֹדִית מֵהַמּוּחָשׁ, דְּכָל פֹּעַל כְּלִי מִן הַכֵּלִים, הִנֵּה לוּלֵי שֶׁהַפֹּעַל הַנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַכְּלִי הַהוּא מְצַיֶּר אֵצֶל מִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַכְּלִי, לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת לוֹ אֶת הַכְּלִי; וְהַמָּשָׁל בּוֹ, שֶׁאִם הַנַּפָּח לֹא הָיָה מְצַיֵּר עִנְיַן הַתְּפִירָה בְּמֹחוֹ וְלִבּוֹ וּמֵבִין אוֹתָהּ לְתַכְלִיתָהּ, לֹא הָיָה אוֹתָהּ הַמַּחַט עַל הַתְּכוּנָה הַזֹּאת אֲשֶׁר תֵּשָׁלֵם מַעֲשֵׂה הַתְּפִירָה עַל צַד הַשְּׁלֵמוּת הָרְאוּיָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, וְכֵן שְׁאָר הַכֵּלִים. וְהַנִּמְשָׁל מִזֶּה יוּבָן לְמַעְלָה, כִּי מֵשְׂכָּל רִאשׁוֹן הוּא אֲשֶׁר הַשֵּׂם יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה שָׁלֵם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת בְּלִי שׁוּם חֶסְרוֹן, וְאִם כֵּן הֲרֵי הֶעְדֵּר מֵשִׂגֵּי הַחוּשִׁי דִּבְנֵי אָדָם הוּא פְּגִיעָה וְחֶסְרוֹן בַּשְּׁלֵמוּת הָאֲמִתִּי, וּכְלָלוּת הָעִנְיָן מַתְאִים עִם מַאֲמַר "עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ": "אֵין סוֹף הוּא שְׁלֵמוּת בְּלִי חֶסְרוֹן, וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּבִלְתִּי בַּעַל גְּבוּל, כָּךְ יֵשׁ לוֹ כֹּחַ בַּגְּבוּל, וְאִם תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּבִלְתִּי בַּעַל גְּבוּל וְאֵין לוֹ כֹּחַ בִּגְבוּל אַתָּה מְחַסֵּר שְׁלֵמוּתוֹ, וְאֵין סוֹף הוּא שְׁלֵמוּתָא דְּכֻלָּא"[טז], וּבָזֶה הוֹכִיחַ דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם טָעוּת הַפִּילוֹסוֹפִים.

שבת קודש פ' בא, תרצ"ד

טו. על מה ש(כתוב) לפני זה. טז. שלימות הכל.

לקוטי דיבורים

כשהרבי נהיה חתנו של ר' יהודה ליב סגל, העריצוהו גאוני ויטבסק ור' אלישע בראשם. אך כל זה היה עד למאורע של הרש"י בעירובין.

כשלמדני ויטבסק הסכימו לפירושו של הרבי ברש"י, לא שבע ר' אלישע רצון כלל, שכן הוא למד את הסוגיא בפירוש אחר מאשר רש"י, וטען ו"ממדבר מתנה", ואשר כתר התורה מגיע למי שזוכה לכך, רש"י היה מפרש בדורו ואילו ר' אלישע פרוש וגאון – כך כינה את עצמו – הוא מפרש בדורו.

בויטבסק חי אחד מחסידי הבעש"ט, ר' אפרים אחיו של ר' משה ודודו של בעל "פרי הארץ", למדן גדול. פרנסתו של ר' אפרים היתה מגננות בה עסק הוא וילדיו. הוא היה בקי וחריף בנגלה ובקבלה ומראשי המדברים בין למדני ויטבסק. היה מפורסם למקושרו של הבעש"ט ואף מתנגדי שיטת הבעש"ט נ"ע חיבבוהו בגלל האמת שלו.

היתה זו השנה הראשונה לאחר פטירת הבעש"ט נ"ע – תקכ"א – ור' אלישע תינה בפני ר' אפרים את תמיהתו: היתכן הדבר לדחות את פירושו משום שרש"י מפרש אחרת, הרי גם בעלי התוספות מפרשים אחרת מאשר רש"י, הראב"ד מפרש אחרת מאשר הרמב"ם, וכשהוא – ר' אלישע – מפרש שלא כפירוש רש"י לא מקבלים את פירושו, הרי שבעים פנים לתורה?

ר' אפרים איש האמת ענה לו בפשיטות: כתיב[36]: "והנה מגילה עפה כתובה פנים ואחור", מדאיכא פנים איכא נמי אחור. רש"י ובעלי התוספות, הרמב"ם והראב"ד הנה פירושיהם, סברותיהם והאוקימתות שלהם הם משבעים פנים לתורה, הסברות הפירושים והאוקימתות שלכם – ר' אלישע – הם משבעים אחור לתורה.

כשלומדים תורה כפי שצריכים ללמוד, היינו בביטול, אז חידושי התורה שמחדשים הם משבעים פנים לתורה, ואילו כשלומדים תורה בישות וגסות הרוח, הנה חידושי התורה שמחדשים הם משבעים אחור לתורה.

ערב ר"ח תמוז, ה'תש"ב

36) יחזקאל ב, י.

[דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן]

בתחלת חודש טבת תקנ"ז נתקבל הספר לקוטי אמרים – שהדפסתו נגמרה ביום כ' כסלו תקנ"ז[210] – לוילנא, ותהי' שמחה גדולה לחסידי חב"ד בווילנא וקבעו יום משתה ושמחה, ונזדמן אשר בלילה ההוא נתעלף הגר"א שתי פעמים לגודל חולשתו, ולמחר כשנודע הדבר מהתעלפות הגר"א הוציא ועד הלוחם נגד החסידים דבה עליהם אשר הם עשו סעודת הודאה על חולשתו של הגר"א וביותר הרעיש הגביר יוסף פּעסעלעס את העיר וקנה מספר ספרי לקוטי אמרים ובצירוף חברי ועד הלוחם הכריזו בשם הגאון לשרוף את הספר לקוטי אמרים בחצר ביהכנ"ס.

עדת חסידי ווילנא מבלי התחשב עם כאבם הכי גדול לראות את ספר הקדש נרמס ונשרף, הנה ברבים התאמצו להיות מתונים כי תקפה עליהם פקודת מנהלי החסידים וחברי הקהלה מהחסידים להבליג על מעשה הנבלה הזאת מה שמצא חן בעיני הרבה מעדת המתנגדים וביחוד בעיני הגר"ח מוואלאָזין.

מאז הצליח השי"ת ביד הוד כ"ק אדמו"ר לבטל מחשבת הצר הצורר דערזשאַווין הנה קבע הוד כ"ק אדמו"ר ועד מיוחד מאנ"ש שיתעסק בעניני טובת הכלל.

שמעון הזאַמוטי וחביריו המשכילים לא נחו ולא שקטו ובמשך שנה תמימה התנכלו איך ללחום במלחמת תנופה עם עדת החסידים, ויחליטו כי משכילי ברלין וקעניגסברג יתארו במאמרים ארוכים בלשון אשכנז וצרפת את שיטת החסידים ואת הנהגתם המוזרה ויעוררו את המלמדים באשכנז וצרפת שהם ישפיעו על חוגי שרי הממשלה ברוסיא לבער את כתת החסידים מקרב היהודים.

— — — —

חסידי חב"ד בפּטרבורג שמכיריהם הנסיכים והשרים הגבוהים שינו את טעמם – ביחס של חשד עליהם – ומשאלות שונות אשר שאלום בעניני הכתות והמפלגות בין היהודים הבינו כי יד נסתרה פועלת לרעת החסידים אבל מי הוא ומה מעשהו לא ידעו וכה עבר עליהם כשנה.

ביום הראשון בשני לחוהמ"ס שנת תקנ"ח ישבה לה קבוצת חסידים בסוכה של החסיד הפרנס ר' מאיר רפאל'ס ושמחו בשמחת בית השואבה, ולהיות כי מצב הגר"א הי' מסוכן ברכוהו בברכת מי שברך ברבים, בינתים התפרצו אחדים מחברי ועד הלוחם עם החסידים בצעקה אשר מורנו הגר"א גוסס ואתם שמחים על זה – ח"ו – ויעשו שערורי' גדולה ובשעת הלוי' הפיצו חברי ועד הלוחם בעדת החסידים שמועות מבהילות וישבעו שבועת נקמה, וכשנה עבדו בזה עד אשר הפיקו זממם והגביר ר' יוסף פּעסעלעס וחביריו המשכילים שמחו מאד.

— — — —

מאסרו של כ"ק אדמו"ר הביא תועלת מרובה בעבודת עסקנות הכלל בשתי פנים, אשר בחוגי הממשלה הכירו את מהות החסידים ונשיאם הוד כ"ק אדמו"ר ומבין החסידים עמדו בעלי כשרון רב בעסקנות הכלל והכניסו עצמם לשקוד בטובתם הכלכלית של ישראל.

מאסרו של הוד כ"ק אדמו"ר פעל מאד על בריאותם של בית רבינו, הרבנית וכ"ק בניו ובנותיו ואף גם נכדו הרמ"מ שהי' אז בן שמונה שנים[211], הנה מבלי התחשב שהיו מעונים וחולים היו מתענים

210) ראה אגרות־קודש ח"יד ע' רסב ואילך.

211) **בן שמונה שנים**: מאסרו הראשון של אדמו"ר הזקן הי' באסרו חג של סוכות תקנ"ט, ולפ"ז נולד אדמו"ר הצמח צדק באלול תקנ"ג (ערב ר"ה תקנ"א). ראה גם שיחת אחש"פ תרצ"ה (סה"מ תשי"א ע' 243). ועוד.

אודות שנת הולדת אדמו"ר הצמח צדק מצינו תאריכים שונים:

כל הימים ואומרים תהלים בצבור ומבקרים בבית הקברות על קברה של בת הוד כ"ק אדמו"ר מרת דבורה לאה[212].

ורק הזקנה הסבתא, הרבנית רבקה[213]— אם הוד כ"ק אדמו"ר — אף כי גם היא היתה חלושה ומעונה בכל זה היתה מחזקת את רוח כולם בתוקף דעתה ברוחה השוקט ובשכלה הזך. בש"ק וישלח התעלף הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי פעמים מחולשה ומרוב צער אמרה הסבתא — נשבעת אני בחיי ראשי אשר כן יהי' כאשר הגיד לי אבי[214] אשר בשבוע זה יצא אביך ממאסרו.

ויותר מכולם הי' מתרגש הרה"ק ר' משה בן הוד כ"ק אדמו"ר[215] ודרש שיתירו לו לנסוע לפטרבורג, וברור לו כי בטענותיו הצודקות הי' מצליח ומוציא את אביו מהמאסר, אנכי — הי' טוען — הייתי מפלס לי נתיב גם להקיסר בעצמו, ובלי תפונה הייתי מנצח את כל המקטרגים.

אמנם פקודת הוד כ"ק אדמו"ר היתה חזקה אשר זולת גיסו[216], לא יבא איש מבני ביתו לפטרבורג, גם מהחסידים לא יסעו זולת אלו אשר חברי הועד המיוחד[217], ירשו להם לנסוע לפטרבורג[218] לעזור בבירור האמת.

---

(1) כט אלול תקמ"ח (ערב ר"ה תקמ"ט). (2) כט אלול תקמ"ט (ערב ר"ה תק"נ). (3) כט אלול תק"נ (ערב ר"ה תקנ"א).

ברשימת היומן של רבינו — ג' שבט תער"ב ("התמים" חוברת ג ע' כה [קכט, א]): "החסידים היו מסופקים במספר שנות חיי כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק, אם הי' בן שבעים ושש שנים וחצי שנה, או שבעים ושבע שנה וחצי, ושאלתי את כ"ק אמי זקנתי הרבנית הצדקנית מרת רבקה, ואמרה כי כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק נולד בערב ראש השנה תקמ"ט, אמרתי לה אשר הספק הוא אם בערב ר"ה של ר"ה תקמ"ט או בערב ר"ה של ר"ה תק"נ, והגידה כי גם היא אינה יודעת בבירור, רק זאת היא יודעת בבירור כי הוא הי' השם הראשון אחרי הרה"צ הר"ר מנחם מענדיל מהאראדאק [נסתלק [. . .] א' אייר תקמ"ח], שניתן לילידי בית רבי.כ"ק אאמו"ר הרה"ק ענה לי, כי לא שמע בבירור על דבר שנת הולדת כ"ק זקני כ"ק אדמו"ר הרה"ק צמח צדק, אבל כ"ק אביו כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר מהר"ש סיפר לו כי בן שתים עשרה שנה הי' כ"ק אביו כ"ק אאזמו"ר הרה"ק אדמו"ר צמח צדק כשהתחיל לכתוב בנגלה ובדא"ח, והי' חושב התחלת השתים עשרה שנה משנת תקס"א, הלא מזה מובן כי יום ושנת הולדתו הוא בערב ראש השנה של שנת תקמ"ט.

ב"היום יום" בתחילתו ש"נולד בשנת תקמ"ט ערב ר"ה".

212) נולדה בשנת תקכ"ז. נסתלקה ג' תשרי תקנ"ג (ראה לעיל ע' 000).

213) ראה אודותה – ספר הזכרונות ח"א פכ"א. ח"ב פק"ל־קלא. פקל"ז.

214) ראה אודותו – ספר הזכרונות ח"א פי"ג ואילך. פי"ח ואילך. פנ"ז. ח"ב פקל"א.

215) אודות שנת הולדתו מצינו תאריכים שונים – ראה אגרות־קודש ח"ז ע' טז. רשימת רבינו "אופן ההשתלשלות בהתיסדות חסידות חב"ד, דור ראשון, דור שני" סל"ח (לעיל ע' 000). ספר השיחות תש"ד ע' 150. ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז) ע' 74. שיחת שבת תשובה תרח"ץ. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 80 שבשנת תקמ"ה הי' בגיל כזה שלא דיבר בשפה ברורה. ועוד. וראה לקמן ע' 000. [ע' נה].

216) ראה אודותו בית רבי ח"א פכ"ד (נו, א).

217) ראה שיחת ליל יט כסלו תרצ"ג (לקו"ד ח"א יז, א ואילך).

אגרות קודש

[אמצע תמוז תרפ"א]

כבוד ידידינו היקרים והכי נכבדים יושבי עיר ארשא

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה,

כאשר מכבר הימים בקשו לשלוח להם משפיע בדא"ח, דבר שהוא נחוץ עד מאד, וכבד להשיגו עתה, הנה עתה כאשר תלמידינו הנוכחי מר הלל שי' נוסע מפה צויתי לו להתעכב במחנם, ואקוה כי יתענגו עלי לימודו וחזרת דא"ח. ובבקשה לתמכו כראוי בדרך כבוד, ולהיות בעזרו שיוכל להתלמד בעזה"י אומנ[ו]ת השחיטה. והאל הטוב יהי' בעזרם.

והיו ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מורם ורבם.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

ב״ה, י״ז אדר א׳, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו משושן פו״ק עם הפ״נ המצורף אליו.

בכללות נעם לי לקרות במכתבו ר״פ מעריכת הבר מצוה של בנם... שי׳ ב... אבל כאן מקום להעיר אתי אף שהרי אין צועקין על העבר, כוונתי לתחלת מכתבו שהבר מצוה קרא כל הסדרה כולה, ובודאי למותר להאריך, אשר לא כימים הראשונים ימים האלה, שמלפנים כל ילדי בני ישראל היו כל המעת לעת כולו באוירה דתורה ומצות, ובהנוגע ללימודים הי׳ זה שעות רבות בכל יום ויום, ולכן מי שראו בו כשרון לחזור בקלות על טעמי המקרא, עד כדי לקרותו בע״פ הרי למדו ברצון והתעסקו גם בזה בזמן הפנוי לאחרי השעות הרבות שעשו בלימוד בפועל, משא״כ כששעות הלימוד בכלל מצומצמות הן, ומהן חלק מסוים - ללימודי חול, ומזהירים שהבן עליו להשגיח על מצב בריאותו של הגוף, ולכן לא להעסיקו יותר מדי, ושיטייל וכו׳ וכו׳ ולפעמים עוד מוסיפים שצריך להדר בזה, ובהביא בחשבון את כל האמור כשמתקרב זמן קבלת עול מצות, הנה מבלים כמה שעות דהכנה לקבלת עול מצות לא בתוספת לימוד בתורה ועניני׳ כי אם בלימוד טעמי המקרא, ורוב הפעמים ככולם רק באותה הסדרה שבש״ק ינאום הבחור בביהכ״נ, ותו לא מידי, מובן שהשכר המועט שישנו בזה, יוצא וכו׳.

ולתרץ מה שכתוב בתחלה, שהרי זה בגדר צועקין על העבר - הוא שלדעתי מצוה לפרסם, שככל שיהי׳ נעלה הענין דקריאה בתורה בצבור, ישנו עוד ענין נעלה יותר ללמוד תורה בהתמדה ושקידה ולקיים מצות בהידור ככל האפשרי, ובפרט בזמנים מסוגלים שכל שעה יקרה במאד, שזמן הנ״ל היא ג״כ התקופה שלפני קבלת עול מצות, ואף שגם לדעתי תועלת בדרוש שינאום הבר מצוה, שגם זה לוקח זמן חשוב, אבל נוסף שמנהג זה הוקדש משנים קדמוניות, משא״כ שיקרא הבר מצוה בתורה בצבור, הנה בהנאום יש ברירה להכניס בתוכו איזה דברי התעוררות וגם הנאום בפועל בפ״ע התעוררות הוא, אפילו אם הוא רק בפלפול, התעוררות לא רק דהבר מצוה אלא גם להנאספים, משא״כ הקריאה בתורה בצבור, שבכל שבוע ושבוע עושה זה חזן וכיו״ב. ועוד זאת שהרי נטילת זמן ללימוד טעמי הסדרה בא זה בהוספה על נטילת זמן ללימוד הנאומים הנ״ל.

במ״ש אודות שכירות הדירה של הבייסמענט שלהם, מהנכון שיבטיח לצדקה יותר ממעשר שכירות דשנה הראשונה והשי״ת יצליחם...

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

ב״ה, ט״ו אדר א׳, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מהנכון ביותר וביותר שבקביעות שיעורים הנלמדים ברבים יהי׳ שיעור בלימוד קונטרס החלצו, ובהסברה שיהי׳ מובן לכאו״א מהשומעים, והשיעור יהי׳ מסודר בזמנים שכ״א יוכל לבקרו, ולהטיל בזה מעין חובה על כל תושב... שישתתפו בשיעור זה, והרי כבר נאמר בכלל על ד״ת ובפרט על פנימיות התורה, הלא כה דברי כאש גו׳ - שהיא מטהרת, אלא שכיון שהתורה תורת חסד - מטהרה היא בחסד וברחמים.

בברכה לבשו״ט בכל האמור.

פרשת תשא

ל יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב כִּי תִשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר
נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף
בִּפְקֹד אֹתָם: יג זֶה | יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִּים
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: (לוי) יד כֹּל הָעֹבֵר
עַל־הַפְּקֻדִּים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת
יְהוָה: טו הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט
מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: טז וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: פ (ישראל) יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר: יח וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה
וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה
מָיִם: יט וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־
רַגְלֵיהֶם: כ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא
יָמֻתוּ אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר
אִשֶּׁה לַיהוָה: כא וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ
וְהָיְתָה לָהֶם חֹק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם: פ ע"ב במנחת שבת ובחול
כב וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כג וְאַתָּה קַח־לְךָ
בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר־דְּרוֹר חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְקִנְמָן־בֶּשֶׂם
מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם וּקְנֵה־בֹשֶׂם חֲמִשִּׁים
וּמָאתָיִם: כד וְקִדָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן
זַיִת הִין: כה וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ רֹקַח
מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֹקֵחַ שֶׁמֶן מִשְׁחַת־קֹדֶשׁ יִהְיֶה:
כו וּמָשַׁחְתָּ בוֹ אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדֻת:
כז וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה וְאֶת־
כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת: כח וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: כט וְקִדַּשְׁתָּ
אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ:
ל וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּמְשָׁח וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם לְכַהֵן
לִי: לא וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת־
קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם: לב עַל־בְּשַׂר אָדָם לֹא
יִיסָךְ וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמֹהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם: לג אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמֹהוּ וַאֲשֶׁר יִתֵּן
מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס לד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף | וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה
סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: לה וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ
קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ:
לו וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת
בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
תִּהְיֶה לָכֶם: לז וְהַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמַתְכֻּנְתָּהּ
לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לְךָ לַיהוָה: לח אִישׁ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כָמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו: ס

לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב רְאֵה
קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה
יְהוּדָה: ג וָאֲמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה
וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: ד לַחְשֹׁב מַחֲשָׁבֹת
לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: ה וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן
לְמַלֹּאת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה: ו וַאֲנִי
הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֵת אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־
דָן וּבְלֵב כָּל־חֲכַם־לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: ז אֵת | אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֹן
לָעֵדֻת וְאֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי
הָאֹהֶל: ח וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־כֵּלָיו וְאֶת־הַמְּנֹרָה
הַטְּהֹרָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:
ט וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר
וְאֶת־כַּנּוֹ: י וְאֵת בִּגְדֵי הַשְּׂרָד וְאֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: יא וְאֵת שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לַקֹּדֶשׁ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: פ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
יג וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־
שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:
יד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם
מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: טו שֵׁשֶׁת יָמִים
יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ

לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת
יוּמָת: טז וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: יז בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה
יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לא עמ' 132)

זֶה יִתְּנוּ . . מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל (ל, יג)

נְתִינָה זוֹ מַחְדִּירָה בַּנּוֹתֵן אֶת הַתְּחוּשָׁה שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא 'מַחֲצִית', וְאֵין לוֹ שְׁלֵמוּת בְּלִי הַמַּחֲצִית הַשְּׁנִיָּה — הַקָּבָּ"ה. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁהַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הֵם שְׁנֵי 'חֲצָאִים', שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הוּא 'פְּלָג גּוּפָא' כְּבְיָכוֹל (כִּי הַנִּשְׁמָה הִיא "חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל"). וּכְתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד עַל הַפָּסוּק "עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת": חֲצוֹצְרוֹת - חֲצָאֵי צוּרוֹת. שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת - הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּיַחַד הֵם צוּרָה שְׁלֵמָה.

שני יח וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי
שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע
אֱלֹהִים: **לב** א וַיַּרְא הָעָם כִּי בֹשֵׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת
מִן־הָהָר וַיִּקְהֵל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם |
עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה | מֹשֶׁה
הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ
מֶה־הָיָה לוֹ: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי
הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ
אֵלָי: ג וַיִּתְפָּרְקוּ כָּל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָّהָב אֲשֶׁר
בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן: ד וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיָּצַר אֹתוֹ
בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מַסֵּכָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ה וַיַּרְא אַהֲרֹן
וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיהוָה
מָחָר: ו וַיַּשְׁכִּימוּ מִמָּחֳרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיַּגִּשׁוּ שְׁלָמִים
וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׁתוֹ וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק: פ ז וַיְדַבֵּר
יהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֶךְ־רֵד כִּי שִׁחֵת עַמְּךָ אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ח סָרוּ מַהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִם
עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ
וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ט וַיֹּאמֶר יהוָה אֶל־מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת־הָעָם
הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא: י וְעַתָּה הַנִּיחָה לִי
וְיִחַר־אַפִּי בָהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל:
יא וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה
יהוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: יב לָמָּה יֹאמְרוּ
מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים
וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֶם
עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: יג זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל
עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם
אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם:
יד וַיִּנָּחֶם יהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת
לְעַמּוֹ: פ טו וַיֵּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לֻחֹת
הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לֻחֹת כְּתֻבִים מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה
הֵם כְּתֻבִים: טז וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה
וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת:
יז וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת־קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה וַיֹּאמֶר אֶל־
מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַّחֲנֶה: יח וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת
גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה קוֹל עַנּוֹת אָנֹכִי
שֹׁמֵעַ: יט וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיַּרְא אֶת־
הָעֵגֶל וּמְחֹלֹת וַיִּחַר־אַף מֹשֶׁה וַיַּשְׁלֵךְ מִיָּדוֹ אֶת־
הַלֻּחֹת וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר: כ וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל
אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחַן עַד אֲשֶׁר־דָּק וַיִּזֶר
עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וַיַּשְׁק אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן מֶה־עָשָׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי־הֵבֵאתָ
עָלָיו חֲטָאָה גְדֹלָה: כב וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אַל־יִחַר אַף
אֲדֹנִי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־הָעָם כִּי בְרָע הוּא: כג וַיֹּאמְרוּ
לִי עֲשֵׂה־לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זֶה |
מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֶעֱלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ
מֶה־הָיָה לוֹ: כד וָאֹמַר לָהֶם לְמִי זָהָב הִתְפָּרָקוּ
וַיִּתְּנוּ־לִי וָאַשְׁלִכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה: כה וַיַּרְא
מֹשֶׁה אֶת־הָעָם כִּי פָרֻעַ הוּא כִּי־פְרָעֹה אַהֲרֹן
לְשִׁמְצָה בְּקָמֵיהֶם: כו וַיַּעֲמֹד מֹשֶׁה בְּשַׁעַר הַמַּחֲנֶה
וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלַי וַיֵּאָסְפוּ אֵלָיו כָּל־בְּנֵי לֵוִי:
כז וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימוּ

אִישׁ־חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר
בַּמַּחֲנֶה וְהִרְגוּ אִישׁ־אֶת־אָחִיו וְאִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
וְאִישׁ אֶת־קְרֹבוֹ: כח וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־לֵוִי כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיִּפֹּל
מִן־הָעָם בַּיּוֹם הַהוּא כִּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ: כט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה מִלְּאוּ יֶדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ
וּבְאָחִיו וְלָתֵת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה: ל וַיְהִי מִמָּחֳרָת
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַתֶּם חֲטָאתֶם חֲטָאָה גְדֹלָה
וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל־יְהוָה אוּלַי אֲכַפְּרָה בְּעַד
חַטַּאתְכֶם: לא וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר אָנָּא
חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי
זָהָב: לב וְעַתָּה אִם־תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם־אַיִן מְחֵנִי
נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ: לג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
מִי אֲשֶׁר חָטָא־לִי אֶמְחֶנּוּ מִסִּפְרִי: לד וְעַתָּה לֵךְ |
נְחֵה אֶת־הָעָם אֶל אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מַלְאָכִי
יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי עֲלֵהֶם חַטָּאתָם:
לה וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָעֵגֶל
אֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן: **ס לג** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵךְ עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה: ב וְשָׁלַחְתִּי לְפָנֶיךָ
מַלְאָךְ וְגֵרַשְׁתִּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי
הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: ג אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ כִּי לֹא
אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף אָתָּה פֶּן־אֲכַלְךָ
בַּדָּרֶךְ: ד וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה
וַיִּתְאַבָּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו: ה וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־קְשֵׁה־
עֹרֶף רֶגַע אֶחָד אֶעֱלֶה בְקִרְבְּךָ וְכִלִּיתִיךָ וְעַתָּה
הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ:
ו וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֶדְיָם מֵהַר חוֹרֵב:
ז וּמֹשֶׁה יִקַּח אֶת־הָאֹהֶל וְנָטָה־לּוֹ | מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
הַרְחֵק מִן־הַמַּחֲנֶה וְקָרָא לוֹ אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה
כָּל־מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר מִחוּץ
לַמַّחֲנֶה: ח וְהָיָה כְּצֵאת מֹשֶׁה אֶל־הָאֹהֶל יָקוּמוּ
כָּל־הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אָהֳלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי
מֹשֶׁה עַד־בֹּאוֹ הָאֹהֱלָה: ט וְהָיָה כְּבֹא מֹשֶׁה
הָאֹהֱלָה יֵרֵד עַמּוּד הֶעָנָן וְעָמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדִבֶּר
עִם־מֹשֶׁה: י וְרָאָה כָל־הָעָם אֶת־עַמּוּד הֶעָנָן עֹמֵד
פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל־הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח
אָהֳלוֹ: יא וְדִבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פָּנִים אֶל־פָּנִים
כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל־הַמַּחֲנֶה
וּמְשָׁרְתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן נַעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ
הָאֹהֶל: **פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ תשא תנש"א)

שְׁנֵי לוּחוֹת הָעֵדוּת (לא, יח)

לֻחֹת כְּתִיב, שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת (רַשִׁ"י)

כְּלוֹמַר: הַלּוּחַ הַשֵּׁנִי, שֶׁבּוֹ מוֹפִיעוֹת מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, אֵינוֹ נָחוּת בְּעֶרְכּוֹ מֵהַלּוּחַ הָרִאשׁוֹן, הַמַּכִּיל מִצְוֹת עֲשֵׂה (וְגַם "לֹא יִהְיֶה לְךָ" וְ"לֹא תִשָּׂא" הֵם הִסְתַּעֲפוּת שֶׁל מִצְוַת עֲשֵׂה, "אָנֹכִי"). שֶׁכֵּן, גַּם קִיּוּם מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה, הֶעְדֵּר הָעֲשִׂיָּה וּשְׁלִילָה, הוּא עִנְיָן חִיּוּבִי: חִבּוּר הָאָדָם עִם הַקָּבָּ"ה ('מִצְוָה' מִלְּשׁוֹן צִוְּתָא וְחִבּוּר).

שלישי יב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי
הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת
אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם
וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי: יג וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ לְמַעַן
אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה:
יד וַיֹּאמֶר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי לָךְ: טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: טז וּבַמֶּה |
יִוָּדַע אֵפוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא
בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ מִכֹּל־הָעָם אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: **פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 347)

אִם אֵין פָּנֶיךָ הוֹלְכִים אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה (לג, טו)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁבַּמִּשְׁכָּן לֹא הָיָה הָאֵשׁ שֶׁל מַעְלָה בִּדְמוּת אַרְיֵה, הַיְינוּ "פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין", כִּי מֹשֶׁה לֹא רָצָה בְּמַלְאָךְ, אֶלָּא "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' ". וְזֶה מַתְאִים לְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י כָּאן: "עַל יְדֵי מַלְאָךְ אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה". אֲבָל בַּזֹּהַר (ח"ג לב, ב) נֶאֱמַר "וַתֵּצֵא אֵשׁ, דָּא אוּרִיאֵ"ל . . וְאִתְחָזֵי כְּאַרְיֵה". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ לְפִי פֵּרוּשׁ תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: אַל תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה בְּפָנִים שֶׁל זַעַם.

רביעי יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ

בְּשֵׁם: יח וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ: יט וַיֹּאמֶר אֲנִי
אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה
לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר
אֲרַחֵם: כ וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי
לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם
אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר: כב וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי
וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי:
כג וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא
יֵרָאוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 299)

וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ (לג, כג)

לְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר רַק "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי", וְסוֹף הַפָּסוּק מְיֻתָּר. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַּקָּשָׁתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נִתְמַלְּאָה בְּמִקְצָת עַל כָּל פָּנִים: הוּא אָכֵן זָכָה לִרְאוֹת גַּם "פָּנַי", אֲבָל רַק בְּדֶרֶךְ 'הַשָּׁגַת הַשְּׁלִילָה' – "לֹא יֵרָאוּ". זֶה הָרֶמֶז בַּכָּתוּב: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי (תִּזְכֶּה לִרְאוֹת הֵן אֶת אֲחֹרַי וְהֵן אֶת פָּנַי) לֹא יֵרָאוּ (אֲבָל רְאִיַּת פָּנַי תִּהְיֶה רַק בְּאֹפֶן שֶׁל הַשָּׁגַת הַשְּׁלִילָה).

חמישי **לד** א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־
לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר
שִׁבַּרְתָּ: ב וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר
סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: ג וְאִישׁ לֹא־
יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן
וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא: ד וַיִּפְסֹל
שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר
וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים: ה וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ
שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה: ו וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פָּנָיו
וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: ז נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן
וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד | עֲוֹן אָבוֹת
עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:
ח וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: ט וַיֹּאמֶר אִם־
נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ
כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ
וּנְחַלְתָּנוּ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 39)

פְּסָל לְךָ (לד, א)

הַפִּסֹּלֶת יִהְיֶה שֶׁלְּךָ, וּמִשָּׁם נִתְעַשֵּׁר מֹשֶׁה הַרְבֵּה (רש"י)

עֲשִׂירוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הָיְתָה תּוֹצָאָה שֶׁל תּוֹרָתוֹ (שֶׁהֲרֵי עִקַּר הַמַּחְצָב הָיָה לְשֵׁם עֲשִׂיַּת לוּחוֹת הַבְּרִית), וְהַיְנוּ שֶׁנִּתְּנָה לוֹ הַרְחָבָה גַּשְׁמִית כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִלְמֹד בְּהַרְחָבָה. וּמְסֻפָּר עַל רַבֵּנוּ תָּם, שֶׁבִּזְמַנִּים יְדוּעִים הִנִּיחַ לְפָנָיו בְּעֵת הַלִּמּוּד 'תֵּל שֶׁל זְהוּבִים' כְּדֵי לִפְעֹל הַרְחָבַת הַדַּעַת.

ששי יא וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ
אֶעֱשֶׂה נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־
הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה בְקִרְבּוֹ אֶת־
מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:
יא שְׁמָר־לְךָ אֵת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם הִנְנִי גֹרֵשׁ
מִפָּנֶיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי: יב הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עָלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבֶּךָ: יג כִּי
אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן וְאֶת־מַצֵּבֹתָם תְּשַׁבֵּרוּן וְאֶת־
אֲשֵׁרָיו תִּכְרֹתוּן: יד כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי
יְהוָה קַנָּא שְׁמוֹ אֵל קַנָּא הוּא: טו פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית
לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ | אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ: טז וְלָקַחְתָּ
מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְזָנוּ בְנֹתָיו אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן וְהִזְנוּ
אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן: יז אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא
תַעֲשֶׂה־לָּךְ: יח אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים
תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי
בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם: יט כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לִי
וְכָל־מִקְנְךָ תִּזְכָּר פֶּטֶר שׁוֹר וָשֶׂה: כ וּפֶטֶר חֲמוֹר
תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ כֹּל בְּכוֹר
בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: כא שֵׁשֶׁת יָמִים
תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר
תִּשְׁבֹּת: כב וְחַג שָׁבֻעֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ בִּכּוּרֵי קְצִיר
חִטִּים וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה: כג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי הָאָדֹן | יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל: כד כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־
גְּבֻלֶךָ וְלֹא־יַחְמֹד אִישׁ אֶת־אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת
אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: כה לֹא־

תִּשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפֶּסַח: כו רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב ב עמ' 427)

שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה (לד, כג)

כָּל דָּבָר מִתְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה: רֹאשׁ, תּוֹךְ, סוֹף. וּבִכְלָלוּת, זֶהוּ עִנְיַן **תּוֹרָה** – יְסוֹד הַכֹּל וְהַתְחָלַת הַכֹּל; **עוֹלָם** – בְּרִיאַת הָעוֹלָם וְהָעֲבוֹדָה בּוֹ; **גְּאֻלָּה** – גְּמַר וּשְׁלֵמוּת הַכֹּל. לְפִי זֶה יֵשׁ לִרְמֹז: **פֶּסַח** – גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה, "הַתְּבוּאָה מִתְבַּכֶּרֶת בְּבִשּׁוּלָהּ". **שָׁבוּעוֹת** – עֲבוֹדַת הָאָדָם, "בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים". **סֻכּוֹת** – שְׁלֵמוּת הָעֲבוֹדָה, "חַג הָאָסִיף", אֲסִיפַת כָּל יִשְׂרָאֵל וַאֲסִיפַת כָּל נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה בְּעֵת הַגְּאֻלָּה.

שביעי כז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתָב־לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי | הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: כח וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלֻּחֹת אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים: כט וַיְהִי בְּרִדֶת מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי וּשְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתּוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ: ל וַיַּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָיו: לא וַיִּקְרָא אֲלֵהֶם מֹשֶׁה וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל־הַנְּשִׂאִים בָּעֵדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם: לב וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְּשׁוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְצַוֵּם אֵת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אִתּוֹ בְּהַר סִינָי: לג וַיְכַל מֹשֶׁה מִדַּבֵּר אִתָּם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מַסְוֶה:

לד וּבְבֹא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמַּסְוֶה עַד־צֵאתוֹ וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה: לה וְרָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה וְהֵשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמַּסְוֶה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: ססס

קל"ט פסוקים, חנא"ל סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב ב עמ' 433)

וְהִנֵּה קָרַן עוֹר פָּנָיו (לד, ל)

יְדוּעָה הַקַּשְׁיָא, מַדּוּעַ לֹא זָכָה מֹשֶׁה לְכָךְ בַּלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בַּלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בִּלְבַד, וְאִלּוּ בַּלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת נִתְּנוּ גַּם הֲלָכוֹת, מִדְרָשׁ וְאַגָּדוֹת, "תַּעֲלוּמוֹת חָכְמָה כִּפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה" (שמות רבה ריש פמ"ו). לָכֵן נִתְוַסֵּף גַּם בְּמֹשֶׁה, מִקַּבֵּל הַלּוּחוֹת, קֵרוּן עוֹר פָּנָיו, עַל דֶּרֶךְ "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו".

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

קוראין בספר תורה השני פרשת פרה

מפטיר **יט** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא

עַד־הָעֶרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם
לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא
שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ
בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־
מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל
כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ
בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא
אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים:
טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא
הוּא: טז וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב
אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת
יָמִים: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן
עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי: יח וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם
אִישׁ טָהוֹר וְהִזֶּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־
הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל
אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: יט וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: כ וְאִישׁ
אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה
לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת
עוֹלָם וּמַזֶּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי
הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כב וְכָל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ
הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת פרה לקריאה בציבור ולשמו"ת

ביחזקאל פרק לו

לו טז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יז בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי: יח וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ: יט וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים: כ וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֵּאֱמֹר לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ: כא וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלוּהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה: כב לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם: כג וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם: כד וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם: כה וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: כו וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: כז וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם: כח וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים: כט וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב: ל וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם: לא וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקַטְתֶּם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: לב לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה יוֹדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל: לג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת: לד וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָל־עוֹבֵר: לה וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלָּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ: לו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנִּשַּׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי:

ביאור על ההפטרה מתוך החומשים

ע"פ שי למורא

יז) הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנַי, הָיְתָה דַרְכָּם טְמֵאָה לְפָנַי עַד לְהַרְחִיקָם. כ) וַיָּבוֹא, לְפִי פְּשׁוּטוֹ מוּסָב עַל "בֵּית יִשְׂרָאֵל" שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל, שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָחִיד. וּמִדְּרָשׁוֹ, הַקב"ה בָּא עִמָּהֶם בַּגּוֹלָה. בֵּאֱמֹר לָהֶם וגו', וּמַהוּ הַחִלּוּל, בֵּאֱמֹר אוֹיְבֵיהֶם עֲלֵיהֶם "עַם ה' אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ", וְלֹא הָיְתָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַצִּיל אֶת עַמּוֹ וְאֶת אַרְצוֹ. כב) אֲנִי עֹשֶׂה, אֶת הַתְּשׁוּעָה שֶׁאוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. כד) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וגו', וּבָזֶה אֲקַדֵּשׁ אֶת שְׁמִי. כו) אֶת לֵב הָאֶבֶן, הַלֵּב הֶחָזָק וְהַקָּשֶׁה כְּאֶבֶן. לֵב בָּשָׂר, לֵב נִכְנָע וְרַךְ כְּבָשָׂר. כז) וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם, כְּלוֹמַר, אַחֲזִיר לָכֶם רוּחַ הַנְּבוּאָה. כח) וְהִיִּיתֶם לִי לְעָם, לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי. אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים, לַעֲזֹר לָכֶם וּלְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם. לא) וּנְקַטְתֶּם בִּפְנֵיכֶם, וְתִתְקוֹטְטוּ עַל עַצְמְכֶם, לוֹמַר, לָמָּה עָשִׂינוּ מַעֲשִׂים כָּאֵלּוּ. לד) הַנְּשַׁמָּה, אֲשֶׁר הָיְתָה שוֹמֵמָה עַד עַכְשָׁיו. הַלָּזוּ, הַזֹּאת. כְּמוֹ שֶׁיֹּאמַר בְּלִשּׁוֹן זָכָר "הָאִישׁ הַלָּזֶה" (בראשית כד,סה). לה) בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ, נִהְיוּ מְיֻשָּׁבוֹת בַּאֲנָשִׁים וּבְמִגְדָּלִים וּבְחוֹמוֹת.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל שני, ט"ו אדר

אגרות קודש

[ט"ו אד"ר, תשי"ט]

בזח"ג רצג, ב (ועוד בכ"מ בזח"ג) איתא אשר ענין ויקץ כישן הוי' הוא בשם הוי' ולא אד' וכ"מ בתניא פי"ט (מדבארו עלחכ' שבנפש)

ומפי' הענינים בזח"ג שם וס' הליקוטים להאריז"ל לתהלים סי' מד מוכח דגם ענין למה תישן הוי' הוא בשם הוי' (מדפרשו על דורמיטא דז"א).

קצ

לוח זמנים לשבוע פרשת כי תשא - פרה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:10	6:03	8:28	8:24	9:00	8:56	9:58	9:55	17:38	17:43	18:02	18:07	17:22	18:16
חיפה (ח)	6:10	6:03	8:28	8:24	9:00	8:56	9:58	9:55	17:36	17:41	18:01	18:05	17:10	18:15
ירושלים (ח)	6:07	6:00	8:26	8:22	8:58	8:54	9:56	9:53	17:38	17:42	18:02	18:06	17:02	18:14
תל אביב (ח)	6:12	6:05	8:28	8:24	9:01	8:57	9:59	9:56	17:37	17:42	18:01	18:06	17:21	18:16
אוסטריה, וינה (ח)	6:41	6:30	8:51	8:45	9:23	9:16	10:18	10:13	17:35	17:44	18:04	18:14	17:24	18:27
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:56	7:02	9:40	9:43	10:12	10:15	11:19	11:21	20:10	20:02	20:36	20:28	19:45	20:38
אוקראינה, אודסה (ח)	6:43	6:32	8:52	8:46	9:25	9:19	10:20	10:16	17:38	17:47	18:07	18:16	17:27	18:20
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:16	6:04	8:25	8:19	8:57	8:51	9:52	9:48	17:09	17:18	17:38	17:47	16:58	17:51
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:28	6:17	8:36	8:30	9:09	9:02	10:04	9:59	17:19	17:28	17:49	17:58	17:08	18:02
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:57	6:45	9:03	8:57	9:36	9:29	10:30	10:25	17:41	17:51	18:12	18:22	17:31	18:26
אוקראינה, קייב (ח)	6:49	6:36	8:56	8:49	9:28	9:21	10:23	10:18	17:34	17:44	18:05	18:15	17:25	18:19
איטליה, מילאנו (ח)	7:07	6:57	9:18	9:12	9:50	9:44	10:46	10:41	18:06	18:14	18:35	18:43	17:55	18:56
אקוואדור, קיטו (ח)	6:16	6:15	8:49	8:48	9:20	9:18	10:22	10:21	18:38	18:37	18:59	18:58	18:19	19:02
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:34	6:40	9:16	9:18	9:48	9:50	10:54	10:55	19:38	19:31	20:03	19:56	19:14	20:07
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:15	7:22	10:03	10:06	10:34	10:37	11:42	11:44	20:40	20:31	21:08	20:58	20:15	21:02
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:44	6:35	8:57	8:52	9:30	9:25	10:26	10:23	17:56	18:02	18:22	18:28	17:43	18:32
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:33	6:24	8:47	8:42	9:19	9:14	10:16	10:12	17:45	17:52	18:12	18:19	17:33	18:29
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:34	6:25	8:48	8:43	9:20	9:15	10:16	10:13	17:45	17:52	18:11	18:18	17:32	18:30
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:11	7:02	9:25	9:19	9:56	9:51	10:53	10:49	18:20	18:27	18:47	18:54	18:08	19:05
ארה"ב, היוסטן (ח)	6:49	6:43	9:08	9:04	9:40	9:36	10:38	10:35	18:20	18:24	18:44	18:48	18:06	18:57
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:23	6:16	8:41	8:37	9:13	9:09	10:11	10:07	17:49	17:54	18:14	18:19	17:35	18:28
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:46	6:40	9:05	9:02	9:38	9:35	10:37	10:34	18:22	18:26	18:45	18:48	18:07	18:58
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:31	6:22	8:43	8:38	9:16	9:11	10:13	10:09	17:39	17:46	18:06	18:12	17:27	18:25
ארה"ב, שיקאגו (ח)	6:28	6:19	8:43	8:37	9:14	9:09	10:11	10:07	17:40	17:47	18:07	18:14	17:28	18:24
בוליביה, לה-פס (ח)	6:22	6:23	9:03	9:03	9:32	9:32	10:36	10:36	19:09	19:05	19:31	19:27	18:48	19:31
בלגיה, אנטוורפן (ח)	7:35	7:23	9:41	9:34	10:13	10:07	11:08	11:03	18:16	18:27	18:48	18:58	18:07	19:14
בלגיה, בריסל (ח)	7:34	7:21	9:41	9:34	10:13	10:06	11:07	11:02	18:18	18:29	18:50	19:00	18:09	19:14
ברזיל, ס. פאולו (ח)	5:55	5:58	8:34	8:35	9:05	9:06	10:10	10:10	18:44	18:39	19:07	19:02	18:22	19:08
ברזיל, ריו דה ז'נרו (ח)	5:41	5:44	8:20	8:21	8:52	8:52	9:56	9:57	18:30	18:25	18:53	18:48	18:08	18:54
בריטניה, לונדון (ח)	6:52	6:39	8:59	8:52	9:31	9:24	10:25	10:20	17:36	17:46	18:07	18:18	17:26	18:32
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:04	6:51	9:09	9:02	9:41	9:34	10:35	10:30	17:41	17:52	18:14	18:25	17:32	18:41
גרמניה, ברלין (ח)	7:01	6:48	9:06	8:59	9:38	9:31	10:32	10:27	17:39	17:50	18:12	18:22	17:30	18:26
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:14	7:02	9:23	9:16	9:55	9:48	10:49	10:45	18:03	18:13	18:34	18:44	17:53	18:48
דרום-אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:52	5:55	8:34	8:35	9:04	9:05	10:10	10:10	18:50	18:44	19:13	19:07	18:27	19:11
הודו, בומביי (ח)	6:59	6:55	9:21	9:18	9:54	9:51	10:53	10:51	18:44	18:47	19:07	19:09	18:28	19:13
הודו, פונה (ח)	6:53	6:49	9:17	9:14	9:49	9:46	10:48	10:46	18:42	18:44	19:04	19:06	18:26	19:10
הונגריה, בודפשט (ח)	6:31	6:19	8:40	8:33	9:12	9:06	10:07	10:03	17:24	17:33	17:53	18:02	17:13	18:06
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:43	6:34	8:56	8:51	9:28	9:23	10:25	10:21	17:52	17:59	18:19	18:25	17:40	18:29
יוון, אתונה (ח)	7:01	6:53	9:15	9:11	9:48	9:43	10:45	10:41	18:16	18:22	18:42	18:48	18:03	18:52
מולדובה, קישינב (ח)	6:52	6:41	9:00	8:54	9:33	9:27	10:28	10:24	17:44	17:53	18:14	18:22	17:34	18:26

לוח זמנים לשבוע פרשת כי תשא - פרה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:52	6:48	9:19	9:16	9:49	9:46	10:49	10:47	18:48	18:50	19:10	19:12	18:31	19:16
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ק)	6:59	7:07	9:46	9:49	10:19	10:22	11:27	11:28	20:25	20:15	20:53	20:43	19:57	20:47
נפאל, קטמנדו (ח)	6:27	6:22	8:49	8:46	9:20	9:17	10:19	10:17	18:07	18:10	18:30	18:34	17:52	18:38
סינגפור, סינגפור (ח)	7:13	7:12	9:41	9:40	10:13	10:12	11:15	11:14	19:23	19:22	19:44	19:43	19:04	19:47
פולין, ורשא (ח)	6:29	6:16	8:35	8:28	9:07	9:00	10:01	9:56	17:10	17:21	17:42	17:53	17:01	17:57
פרו, לימה (ח)	6:08	6:09	8:40	8:40	9:12	9:12	10:15	10:15	18:35	18:31	18:56	18:53	18:14	18:57
צרפת, ליאון (ח)	7:24	7:14	9:35	9:29	10:07	10:01	11:03	10:59	18:24	18:32	18:53	19:01	18:13	19:13
צרפת, פריז (ח)	7:38	7:27	9:47	9:41	10:19	10:13	11:14	11:10	18:30	18:39	19:00	19:09	18:20	19:23
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:01	6:00	8:33	8:32	9:03	9:02	10:05	10:04	18:18	18:17	18:39	18:38	17:59	18:42
קנדה, טורונטו (ח)	6:58	6:48	9:11	9:05	9:42	9:37	10:39	10:35	18:04	18:11	18:31	18:39	17:52	18:50
קנדה, מונטריאול (ח)	6:37	6:27	8:49	8:43	9:21	9:15	10:16	10:12	17:38	17:46	18:06	18:14	17:27	18:27
קפריסין, לרנקה (ח)	6:20	6:13	8:34	8:30	9:07	9:03	10:05	10:01	17:38	17:43	18:02	18:08	17:24	18:12
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:54	8:40	10:58	10:50	11:30	11:22	12:23	12:18	19:25	19:37	19:59	20:11	19:17	20:15
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:28	8:13	10:32	10:24	11:03	10:56	11:57	11:51	18:58	19:11	19:33	19:45	18:51	20:01
רוסיה, רוסטוב נא-דון (ח)	8:08	7:57	10:17	10:11	10:49	10:43	11:44	11:40	19:01	19:10	19:30	19:39	18:51	19:43
שווייץ, ציריך (ח)	7:11	7:00	9:22	9:15	9:53	9:47	10:48	10:44	18:08	18:17	18:37	18:46	17:57	18:58
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:35	6:31	8:58	8:56	9:31	9:29	10:31	10:29	18:28	18:29	18:49	18:50	18:11	18:54

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להורדת קבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00362
24/02/2013

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377